

Міністерство освіти і науки України
Київський університет імені Бориса Грінченка

ОСВІТОЛОГІЯ:

ФАХОВА ПІДГОТОВКА

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

За редакцією
доктора філософських наук,
професора, дійсного члена НАПН України
В. О. Огнев'юка

Київ – 2014

УДК 37.013(075.8)

ББК 74.00я73

О-72

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Київського університету імені Бориса Грінченка
(протокол № 5 від 29 травня 2014 року)*

Рецензенти: **Александрова О. С.**, завідувач кафедри філософії Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філософських наук, професор.

Калашнікова С. А., перший заступник директора з науково-дослідної роботи Інституту вищої освіти НАПН України, доктор педагогічних наук, професор.

Авторський колектив:

Передмова – В. О. Огнев'юк

В. О. Огнев'юк (1.1., 1.2.), С. О. Сисосва (1.1., 1.5., 1.9.), О. О. Драч (1.3., 3.3.), К. О. Линьов (1.7., 1.8., 3.7.), Л. В. Гонюкова (1.7., 1.8., 3.8.), І. М. Зеліско (1.6., 3.6.), Ю. М. Жукова (1.6.), М. Ю. Фещук (1.6.), Т. Г. Купрій (1.4.), М. М. Галицька (1.5., 3.5.), Л. В. Козак (2.1., 2.2.), Н. А. Побірченко (2.3, 2.4, 2.5.), О. М. Кузьменко (3.1., 3.2.), І. І. Тригуб (3.1., 3.9.).

О-72 Освітologia: фахова підготовка: навчально-методичний посібник – За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисосва, О. О. Драч, К. О. Линьов, Л. В. Гонюкова, І. М. Зеліско, Ю. М. Жукова, М. Ю. Фещук, Т. Г. Купрій, М. М. Галицька, Н. А. Побірченко, Л. В. Козак, О. М. Кузьменко, І. І. Тригуб. – К.: ВП «Едельвейс», 2014. – 612 с.

ISBN 978-966-2748-57-4

У навчально-методичному посібнику подано навчальну міждисциплінарну програму «Освітologia» та методичні рекомендації щодо її реалізації на міждисциплінарному рівні. Програма є нормативним документом Київського університету імені Бориса Грінченка та розроблена відповідно до навчального плану спеціальності «Управління навчальним закладом» з метою освітньо-професійної підготовки магістрів.

Навчальна міждисциплінарна програма «Освітologia» складається з 9 макро模улів, які містять структуровані модульні програми навчальних дисциплін освітологічної підготовки: «Вступ до освітologia», «Філософія освіти», «Історія освіти», «Соціология освіти», «Культурология освіти», «Економика освіти», «Освітняя політика», «Управління освітою» та «Методология міждисциплінарних досліджень у сфері освіти».

Видання підготовлене за результатами досліджень науково-дослідної лабораторії освітologia та Інституту суспільства Київського університету імені Бориса Грінченка.

Видання адресовано керівникам освітніх установ усіх рівнів, викладачам навчальних закладів, магістрантам, аспірантам, науковцям, усім, хто цікавиться міждисциплінарним підходом до вивчення сфери освіти, що реалізується новим науковим напрямом – освітologiaю.

УДК 37.013(075.8)

ББК 74.00я73

ISBN 978-966-2748-57-4

© Колектив авторів, 2014

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА: Освітологія як галузь міждисциплінарного наукового знання	4
---	---

РОЗДІЛ I. Навчальна міждисциплінарна програма «Освітологія» . 13

1.1. Макромодуль I. Вступ до освітології	14
1.2. Макромодуль II. Філософія освіти	105
1.3. Макромодуль III. Історія освіти.....	152
1.4. Макромодуль IV. Соціологія освіти	241
1.5. Макромодуль V. Культурологія освіти	285
1.6. Макромодуль VI. Економіка освіти	355
1.7. Макромодуль VII. Освітня політика	408
1.8. Макромодуль VIII. Управління освітою	428
1.9. Макромодуль IX. Методологія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти	457

Авторський колектив навчальної міждисциплінарної програми «Освітологія»	520
--	-----

РОЗДІЛ II. Методичні рекомендації до реалізації навчальної міждисциплінарної програми «Освітологія»..... 519

Вступ	522
2.1. Методика підготовки та проведення лекцій.....	526
2.2. Методика проведення семінарських та практичних занять.....	535
2.3. Організація самостійної роботи	546
2.4. Індивідуальна науково-дослідна робота	551
2.5. Оцінювання навчальних результатів.....	554
Список використаних джерел	565

РОЗДІЛ III. Список рекомендованих джерел ..... 565 |

3.1. Макромодуль I. Вступ до освітології	567
3.2. Макромодуль II. Філософія освіти	579
3.3. Макромодуль III. Історія освіти.....	584
3.4. Макромодуль IV. Соціологія освіти	595
3.5. Макромодуль V. Культурологія освіти	601
3.6. Макромодуль VI. Економіка освіти	608
3.7. Макромодуль VII. Освітня політика	611
3.8. Макромодуль VIII. Управління освітою	613
3.9. Макромодуль IX. Методологія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти	616

ПЕРЕДМОВА: ОСВІТОЛОГІЯ ЯК ГАЛУЗЬ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО НАУКОВОГО ЗНАННЯ

Освіта завжди знаходиться у центрі цивілізаційних змін, виступає одночасно об'єктом і суб'єктом суспільних трансформацій. З одного боку, освіта є складовою кризових соціальних явищ і викликів, а з іншого – стає носієм змін, що продукують нову життєву реальність, нові соціальні стосунки, виступає механізмом відтворення й формування людського потенціалу¹.

Кожний новий поступ у сфері освіти здійснюється нині за рахунок збільшення інтеграції наукових дисциплін щодо вирішення складних комплексних проблем, які відображають об'єктивну реальність – складну, динамічну, невизначену. Відтак великого значення набуває взаємодія різних галузей наукового знання у вирішенні проблем розвитку сучасної освіти.

Як зазначає Президент Національної академії педагогічних наук України В. Г. Кремень, «Освіта в цілому – це поле комплексних досліджень, міждисциплінарного підходу і системного аналізу, оскільки вона є «системним» об'єктом, як і системними є її основні проблемні ситуації»².

Сьогодні постає необхідність у якісно інших дослідницьких підходах до проблем системного функціонування й розвитку освіти. Інноваційній освіті та науці притаманні інтеграція знань, понять, концепцій та нових парадигм. Тільки за такого підходу, на думку В. Г. Кременя, ми зможемо вивести освіту за відомчо-галузеві бар'єри і надати сучасної сутності реалізації загальнонаціональних інтересів і пріоритетів нашої держави³.

Необхідність інтеграції знань про освіту зумовила об'єднання можливостей окремих наук у межах нового міждисциплінарного

¹ Огнев'юк В. О. Багатомірна людина. Епоха трансформацій. Освіта / Розвиток особистості в умовах трансформаційного суспільства: матер. Міжнарод. наук.-практ. конф., 13 груд. 2012 р. / М-во осв. і науки, молоді та спорту України, Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, Благод. фонд сприян. розв. осв. ім. Б. Грінченка; [редкол. : В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, О. В. Безпалько, Н. М. Віннікова]. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012 – 448 с. – С. 7 – 15.

² Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму у контексті проблем освіти [Електронний ресурс] / В. Г. Кремень // Електронне наукове видання матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. "Гуманізм та освіта" (11 – 13 червня 2006 р.) / Міністерство освіти і науки України, Академія педагогічних наук України, Вінницький національний технічний університет, Університет Євле (Швеція). – Вінницький національний технічний університет (ВНТУ), 2006. – Режим доступу: <http://conf.vstu.vinnica.ua/humed2006/txt/06kvkro.php>.

³ Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В. Г. Кремень. – [2-е вид.]. – К.: Т-во «Знання» України, 2010. – 520 с. – С. 384 – 395.

підходу до дослідження та пізнання сфери освіти – освітології, який був запропонований в Україні у 1995 р.⁴ Об'єктом дослідження освітології є сама сфера освіти, а предметом – наявні системи й підсистеми освіти у їх сталому розвитку; умови й чинники, що впливають на цей розвиток; домінанти розвитку сучасної освіти, які визначають вектор розвитку освітніх систем⁵.

Перед освітологією як самостійним науковим напрямом стоять наступні завдання⁶:

- цілісне дослідження сфери освіти у різних площинах, вимірах, співвідношеннях та взаємозв'язках з метою виявлення закономірностей і тенденцій її розвитку;

- аналіз освітологічних процесів, що відбувалися, відбуваються і будуть відбуватися у виявленні «точок біфуркації» та найбільш важливих чинників впливу на освіту з метою футурологічного прогнозування розвитку;

- опис і співставлення різних освітніх систем з метою виділення загальних характеристик та притаманних їм особливостей;

- прогнозування розвитку освіти, аналіз і вироблення принципів освітньої політики;

- окреслення категорій наукового апарату;

- створення методологічної бази для прикладних досліджень у сфері освіти;

- розроблення фундаментальних проблем тощо.

Успішне розв'язання визначених завдань можливе на основі застосування сукупності наукових методів і принципів, що успішно використовуються у царині соціально-гуманітарних наук, насамперед, це стосується наступних принципів: гуманізму, аполітичності, плюралізму, відносності результатів, взаємозалежності і розвитку, наукового абстрагування, зв'язку із практикою тощо.

Міждисциплінарна координація в межах освітології покликана сприяти дослідженню феномену освіти в сукупності всіх її чинників, що мають вплив на розвиток суспільства. Відтак міждисциплінарний

⁴ Огнев'юк В. О. Актуальні проблеми виховання дітей та молоді в сучасних умовах / В. О. Огнев'юк // Виховуємо громадянина. – К., 1995. – С. 10.

⁵ Огнев'юк В. О. Актуальні проблеми виховання дітей та молоді в сучасних умовах / В. О. Огнев'юк // Виховуємо громадянина. – К., 1995. – там само.

⁶ Огнев'юк В. О., Сисосва С. О. Освітологія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисосва // Рідна шк. : щомісяч. наук.-пед. журн. – № 4 – 5 (988-989), квітень-травень, 2012. – 80 с. – С. 44 – 51.

характер освітології відбиває загальну тенденцію сучасної науки, посилення інтеграційних процесів, взаємовплив і взаємопроникнення різних галузей знання при вивченні загального об'єкта дослідження⁷.

Специфіка освітології полягає у тому, що її методологія є міждисциплінарною, мультидисциплінарною, трансдисциплінарною, залежно від рівня складності дослідження освітнього явища. Кожна наука набуває можливості поглиблювати зміст різних аспектів функціонування сфери освіти, забезпечуючи тим самим її ефективний розвиток. У той же час, освітологія забезпечує таке інтегрування знань, у процесі якого спеціальні науки, дотичні до освіти, зберігають свою самостійність і специфічність. Тому важливим є те, що освітологія не інтегрує і не синтезує науки, вона «співпрацює» з ними у дослідженнях різних аспектів розвитку освіти. Відтак освітологія є самостійним науковим напрямом, який в силу своєї синергетичної сутності реалізується на рівні міждисциплінарних досліджень⁸, зокрема, у межах таких галузей знань, як: філософія освіти, історія освіти, освітня політика, освітнє право, управління освітою, економіка освіти, соціологія освіти та культурологія освіти, що складають зміст освітологічної підготовки.

Освітологія як міждисциплінарна галузь наукового знання, концептуально огортаючи багатоаспектні проблеми освітньої сфери, здатна запропонувати теорію і методологію досліджень феномену сучасної освіти та напрями підготовки, які б розкривали зміст її основних напрямів розвитку.

Накопичення результатів міждисциплінарних досліджень в освіті безпосередньо зумовило потребу розробки та впровадження в освітнє середовище нової міждисциплінарної програми, яка, на відміну від традиційних дисциплінарних програм, ґрунтувалася б на зв'язках між різними дисциплінами, які, кожна на своєму рівні і відповідно до свого об'єкта, досліджують феномен освіти.

Ще одна причина, яка зумовила необхідність розробки такої програми, полягає в тому, що лише міждисциплінарний підхід спроможний утворювати зв'язки-«мости» між конкретними і часто досить різними

---

⁷ Огнев'юк В. О. Освітологія як відображення міждисциплінарного підходу у наукових дослідженнях феномену сучасної освіти / В. О. Огнев'юк // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: Наукове видання / За матеріалами першої Всеукр. наук.-практ. конференції «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; Авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисосва, І. В. Соколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с. – С. 53 – 62.

⁸ Огнев'юк В. О. Філософія освіти та її місце в структурі наукових досліджень феномену освіти / В. О. Огнев'юк // Науково-методичний журнал «Шлях освіти». – 2009. – №4 (54). – С.2 – 6

галузями знання. Відтак студентів, а особливо управлінців освітньої сфери, необхідно вчити пошуку таких зв'язків та розбудові таких «мостів» між наукою і освітою для ефективного вирішення проблем реального життя. Сучасне суспільство орієнтоване на професіоналів, людей, які швидко та креативно приймають рішення. Відтак інноваційні програми, розроблені на міждисциплінарному рівні, мають бути спрямовані на формування компетентностей фахівців для життя у швидкозмінних умовах соціокультурної дійсності та професійної діяльності.

Міждисциплінарні зв'язки дозволяють вирішувати існуюче в системі навчання протиріччя між розрізним засвоєнням знань і необхідністю їх синтезу та комплексним застосуванням у професійній практиці та життєдіяльності сучасної людини.

Міждисциплінарні зв'язки створюють загальну картину навчального процесу, наочно показуючи, наскільки оптимально розкривається зміст наукових засад, що інтегруються у процесі пізнання різних аспектів функціонування сфери освіти. При цьому у міждисциплінарних зв'язках розрізняють прямі зв'язки, зв'язки проблемного характеру та опосередковані зв'язки.

Прямі зв'язки виникають у засвоєнні споріднених знань однієї чи двох дисциплін, але базуються на знаннях іншої дисципліни. При їх виявленні визначається базисне ядро знань із кожної дисципліни.

Зв'язки проблемного характеру виникають тоді, коли дві або більше дисципліни мають спільний об'єкт або загальні підходи до дослідження, але розглядаються в різних пізнавальних аспектах.

Опосередковані зв'язки проявляються тоді, коли зміст різних навчальних дисциплін формується в ситуаціях з однаковими компонентами діяльності й реалізується адекватними їм інтелектуальними вміннями.

У виявленні виділених зв'язків користуються методами аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, діями образно-інтуїтивної уяви та сприйняття.

Необхідність планування і реалізації в навчанні освітологічних міждисциплінарних зв'язків на основі принципів сучасної освіти викликана фактором підвищення ефективності підготовки фахівців до праці в умовах ринку освітніх послуг. Тому міждисциплінарні зв'язки не можна розглядати лише як співвідношення змісту кількох навчальних дисциплін. Міждисциплінарними зв'язками передбачено здійснювати використання та

збагачення знань, умінь та навичок за рахунок інтегровано-пізнавального розкриття їх практичності для професійної діяльності і життя людини.

Відтак міждисциплінарні зв'язки стають сучасною закономірністю розвитку освіти. Зміст міждисциплінарних зв'язків впливає на структурну композицію організаційно-методичного забезпечення навчальних дисциплін. Відбуваються зміни в методах навчання, орієнтувальній основі діяльності викладачів та студентів, у доборі форм організації навчального процесу. Міждисциплінарний науковий підхід до організації професійної підготовки магістрів зумовлює необхідність встановлення взаємодії та взаємозалежностей між компонентами освітньо-пізнавального процесу. Цим самим забезпечується неперервність університетської освіти, інтелектуального, творчого й соціального розвитку особистості.

Саме такі завдання, що постали внаслідок суспільних викликів, спонукали до створення міждисциплінарної навчальної програми «Освітологія».

Програма спрямована на підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр» та напрямом підготовки «Управління навчальним закладом». Така міждисциплінарна навчальна програма дозволяє здійснювати комплексну підготовку управлінців в галузі освіти, які вже мають практичний досвід роботи і потребують додаткових компетенцій для ефективного вирішення стратегічних завдань розвитку освіти та її прогнозування.

Варто підкреслити, що міждисциплінарна навчальна програма «Освітологія» є першим етапом підготовки фахівців-управлінців, здатних до експертної та консультативної діяльності в галузі освіти.

Метою міждисциплінарної навчальної програми «Освітологія» є формування освітологічної компетентності та особистісної здатності магістрів щодо здійснення розвитку сфери освіти, управління навчальними закладами в умовах ринкової економіки.

Завдання програми полягають у формуванні готовності магістранта до засвоєння знань на основі міждисциплінарних зв'язків, його орієнтації на розробку та формування по суті нової освітньо-професійної компетентності; поєднанні загальнонавчальних в освіті технологій організації навчального процесу з особистісно-розвивальними та виховними установками, що формуються магістрами самостійно; моніторингові дослідження рівнів розвитку професійної здатності

суб'єктів в особі магістра до управління навчальним закладом освіти та інноваційного розвитку освіти.

З позицій нових вимог до змісту освіти, магістр-управлінець має бути професійно здатним до швидкого реагування на постійно виникаючі зміни в освітньому середовищі.

Систематичне використання міждисциплінарних зв'язків сприятиме формуванню у магістрантів уміння критично осмислювати зміст навчального матеріалу, що піддається інтегруванню та порівнянню. Нові інтегровані знання порівнюються із відомими їм знаннями. Знання зіставляються, аналізуються, відбувається виділення їх схожості чи відмінності із змістом знань окремих дисциплін. Такі дії узагальнення нового під впливом раніше відомого із суміжних дисциплін зміцнюють знання програмного матеріалу з освітології.

В якості системотвірного чинника реалізації навчальної програми «Освітологія» вибрано ідею міждисциплінарної інтеграції галузей наукового знання, які відображають функції інших сфер суспільного розвитку, дотичних до освіти.

Програма «Освітологія» містить 9 макромодулів навчальних дисциплін: «Вступ до освітології», «Філософія освіти», «Історія освіти», «Соціологія освіти», «Культурологія освіти», «Економіка освіти», «Освітня політика», «Управління освітою», «Методологія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти».

Кожен макромодуль включає зміст, пояснювальну записку, опис предмета навчальної дисципліни, тематичний план, зміст навчальної дисципліни, навчально-методичну карту дисципліни, систему поточного та підсумкового контролю знань, контроль за самостійною та індивідуальною роботою студентів, підсумковий модульний контроль (питання до екзамену або заліку), список рекомендованої літератури (основну та додаткову).

Програми окремих дисциплін укладено згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчання. Кожна програма визначає обсяги знань, які повинен опанувати магістр відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритму вивчення навчального матеріалу дисципліни, необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень магістрантів.

Програми навчальних дисциплін складаються зі змістових модулів. Кожний змістовий модуль містить за кожною темою, яка входить до

нього, опис повного циклу підготовки з теми за змістом, організаційними формами навчання, видами контролю. Структура опису кожної теми включає: назву теми; зміст лекції; зміст семінарських занять з теми; зміст самостійної роботи з теми; зміст індивідуальної роботи з теми; питання або завдання для модульного контролю; список літератури до теми (основний і додатковий).

Програма починається з макромодуля «Вступ до освітології», в якому розкривається загальне уявлення про освітологію. Зокрема, мова йде про динаміку змін у розумінні поняття «освіта», розширення соціального та суспільного контексту цього поняття, а також про ті чинники, які впливають на розвиток сфери освіти та зумовлюють її вплив на поступ сучасної цивілізації як цивілізації освіти й науки, як цивілізації людини нового еволюційного рівня – людини освіченої (*educatus Homo*).

Макромодулі «Філософія освіти» та «Історія освіти» дають комплексні знання про розвиток самої ідеї освіти й історичних витоків становлення й розвитку освітньої сфери. Макромодулі «Соціологія освіти», «Культурологія освіти» розкривають соціокультурні технології створення освітньо-соціально-культурного простору розвитку людини, сутність освіти як складової культури, унікального соціокультурного феномену, взаємозалежність і взаємозумовленість множинності культур і освітніх систем, що їх відображують, взаємовпливи суспільства, культури та освіти⁹. Макромодулі «Економіка освіти», «Освітня політика», «Управління освітою» спрямовані на розкриття інноваційних механізмів управління сучасною сферою освіти.

Освітологічна підготовка завершується макромодулем «Методологія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти», що забезпечує не тільки формування цілісного освітологічного знання, а й розуміння інтегрованого підходу до досліджень сфери освіти (на міждисциплінарному, мультидисциплінарному та трансдисциплінарному рівнях).

Міждисциплінарна програма «Освітологія» спрямовується на розвиток методологічної культури й креативного мислення магістрантів через міждисциплінарне осягнення проблем сучасної освіти та її зв'язків з іншими суспільними сферами.

---

⁹ Огнев'юк В. О., Сисосва С. О. Освітологія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисосва // Рідна шк. : щомісяч. наук.-пед. журн. – № 4 – 5 (988-989), квітень-травень, 2012. – 80 с. – С. 44 – 51.

Забезпечення міждисциплінарних зв'язків передбачає системний підхід до навчального процесу. З цієї причини при реалізації навчальної міждисциплінарної програми «Освітологія», повинно бути тісне співробітництво усіх викладачів, які здійснюють підготовку магістрантів.

Висловлюємо вдячність співробітникам Київського університету імені Бориса Грінченка, які долучилися до укладання комплексної програми з освітології. Маємо надію, що освітологія, поступово долаючи інерцію нашого мислення та кордони міждисциплінарних наукових досліджень, перетвориться на нову продуктивну світоглядну парадигму, спрямовану на розвиток суспільства засобами освіти, а дана програма стане основою цілісної підготовки управлінців в освіті.

Видання адресовано керівникам освітніх установ усіх рівнів, викладачам навчальних закладів, магістрантам, аспірантам, науковцям, усім, хто цікавиться міждисциплінарним підходом до вивчення сфери освіти, що реалізується новим науковим напрямом – освітологією.

Будемо вдячні за зауваження та побажання, які просимо надсилати на електронну адресу: ndl.osv@kubg.edu.ua

РОЗДІЛ І.

НАВЧАЛЬНА МІЖДИСЦИПЛІНАРНА ПРОГРАМА «ОСВІТОЛОГІЯ»

МАКРОМОДУЛЬ I : ВСТУП ДО ОСВІТОЛОГІЇ

Зміст навчальної програми

Пояснювальна записка	15
Структура програми навчальної дисципліни	22
I. Опис предмета навчальної дисципліни	22
II. Тематичний план навчальної дисципліни	23
III. Програма	24
Змістовий модуль 1. Освітологія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти	24
Тема 1. Освітологія – витоки наукового напрямку	24
Тема 2. Сучасна сфера освіти як об’єкт наукового дослідження ...	31
Тема 3. Складові освітологічної підготовки	39
Питання до модульного контролю 1	49
Список рекомендованої літератури до змістового модуля 1	51
Змістовий модуль 2. Освітологічні засади функціонування освітніх систем	59
Тема 4. Освіта як соціальний інститут та специфічний сегмент правового та економічного простору	60
Тема 5. Конкурентоспроможність освітніх систем	68
Тема 6. Джерела розвитку освітніх систем	73
Питання до модульного контролю 2	77
Список рекомендованої літератури до змістового модуля 2	79
IV. Навчально-методична карта дисципліни «Вступ до освітології» ...	85
V. Карта самостійної роботи студента	87
VI. Контроль за індивідуальною роботою студентів	88
VII. Підсумковий модульний контроль	88
VIII. Список рекомендованої літератури до всього курсу	92
Основна література	92
Додаткова література	100

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Стрімкий розвиток глобальних процесів у світі, інтеграційні тенденції, інформаційний «вибух» у суспільстві, зумовлений появою нових інформаційних технологій, значущі соціально-економічні трансформації в країні висунули освіту на одне з пріоритетних місць у державній політиці, надали освіті статусу гаранта незалежності й національної безпеки кожної держави.

Модернізація сучасної освіти є закономірним історичним процесом, пов'язаним із необхідністю зміни освітньої моделі, що сформувалася в умовах індустріальної культури і вступила у протиріччя з культурними реаліями постіндустріального суспільства. Модернізація як процес удосконалення будь-якої системи в нових умовах, у тому числі й освітньої, починається з нової філософії, нової культури. На сучасному етапі цивілізаційного розвитку – це філософія і культура постмодерну. Саме в контексті цієї філософії і культури модернізація сучасної освіти спрямована не тільки на оновлення змісту, форм і методів освітньої діяльності, а й торкається самого розуміння сучасної освіти як цілісного суспільного феномену.

Освіта впливає на всі напрями суспільного життя й обумовлює розвиток суспільства в цілому. Головна мета всіх суб'єктів освітнього процесу полягає в тому, щоб сприймати дійсне соціальне замовлення суспільства, фіксувати його, відстежувати зміни і трансформації у соціально-економічному розвитку суспільства та відображати їх у змісті професійної підготовки і професійного розвитку фахівців.

В умовах модернізації освіти в Україні пріоритетна увага надається підготовці нової генерації педагогічних, науково-педагогічних кадрів та управлінців в галузі освіти через магістратуру. Така підготовка спрямована на підвищення рівня психолого-педагогічної, методологічної та управлінської культури фахівця з вищою освітою через опанування знаннями щодо теорії і практики функціонування та розвитку сфери освіти.

В освітню практику сьогодні активно впроваджуються різні парадигми. Разом з тим, жодна з них сама собою не може забезпечити комплексного вирішення тих проблем, які сьогодні постають перед освітою. Унаслідок динамічності, неоднозначності і нелінійності

сучасного суспільного розвитку, інтегровану сутність освіти неможливо відобразити жодною парадигмою, спрямованою на реалізацію власних парадигмальних домінант.

Освітологія як науковий феномен найбільш повно відображає всі знання, що відносяться до освіти, а саме поняття «освітологія» як науковий термін ліквідує плутанину між власне освітою та знанням про освіту незалежно від того, за допомогою яких наук воно отримане.

В Україні науковий напрям інтегрованого пізнання освіти був запропонований академіком В. О. Огнев'юком, який обґрунтував не тільки об'єкт, предмет і предметне поле освітології, а й філософські підвалини розвитку цього наукового напрямку. Відповідно до концепції В. О. Огнев'юка об'єктом дослідження освітології є сфера освіти у її сталому розвитку. Таке формулювання об'єкту вказує не тільки на його системний всеохоплюючий характер (освітніх процесів і явищ), а й чітко визначає, що об'єктом дослідження освітології є відкрита система – система освіти. Отже, суттєвою відмінністю об'єкту дослідження освітології від інших гуманітарних наук, зокрема педагогіки, полягає в тому, що освітологія є своєрідною освітньою синергетикою для дослідження сфери освіти.

Предмет дослідження освітології досить широкий. Він охоплює: наявні системи й підсистеми освіти в їх сталому розвитку; умови та чинники, що впливають на цей розвиток; домінанти розвитку сучасної освіти (які визначають вектор розвитку освітніх систем).

Освітологія виникла на стику філософії освіти й педагогіки, за рахунок виходу наукового знання за межі їх об'єкту та предмету. Освітологія, як і синергетика, вивчає системи зі зворотним зв'язком, досліджує не процеси стабілізації, а механізми розвитку, виникнення нових освітніх структур за рахунок руйнування старих, тому синергетичний підхід є найбільш доцільним для дослідження освітологічних проблем. Розглядаючи сучасну сферу освіти як взаємодію складних підсистем, здатних до самоорганізації, саморозвитку та самоуправління, синергетичний підхід дозволяє розглянути сучасну освіту і як засіб, що забезпечує інтеграцію різних способів пізнання людиною навколишнього світу, підвищує творчий потенціал людини для вільних і осмислених дій, відкритого сприйняття й цілісного усвідомлення світу.

Інтегрований характер сучасної освіти, складність її як суспільного феномену, зумовленість розвитку освітньої галузі не тільки зовнішніми чинниками, а й власним саморухом, спрямованим на забезпечення відповідності вимогам конкретної історичної доби, вимагають якісно іншого дослідницького підходу до проблем системного функціонування й розвитку сфери освіти.

Дослідженням різних аспектів функціонування сучасної освіти сьогодні займаються представники багатьох наук (соціології, економіки, політології, психології, математики, кібернетики та ін.). Освітологія ж має інтегрувати усі напрями наукових досліджень у сфері освіти й запропонувати новітні шляхи розвитку освітньої сфери. Як науковий напрям, освітологія головним завданням має розвивати сферу освіти як цілісний суспільний феномен, що сприяє духовному, культурному, соціально-економічному і науково-технологічному функціонуванню, відтворенню і розвитку суспільства. Освітологія покликана зосередити свій науковий інструментарій на філософії, історії та соціології освіти, практичних завданнях, пов'язаних з економікою освіти, освітньою політикою, удосконаленням освіти та прогнозуванням її розвитку, а також на процесі становлення суспільства освіченої людини, формуванні сукупного інтелекту суспільства та розвитку сучасної цивілізації як цивілізації освіти і науки. Таке міждисциплінарне поле дослідження відрізняється своєю динамічністю й залежністю від суспільних змін і визначає освітологію як галузь міждисциплінарного наукового знання.

Освітологічна підготовка передбачає оволодіння знаннями та навиками з таких її складових дисциплін, як-то: філософія освіти, історія освіти, освітня політика, освітнє право, управління освітою, економіка освіти, соціологія освіти, культурологія освіти.

Робоча навчальна програма з дисципліни «Вступ до освітології» є нормативним документом Київського університету імені Бориса Грінченка, який розроблено на основі освітньо-професійної програми підготовки магістрів відповідно до навчального плану спеціальності 8.18010020 «Управління навчальним закладом».

Програму розроблено з урахуванням рекомендацій МОН України (лист № 1/9-736 від 06.12.2007 р.) «Про Перелік напрямів (спеціальностей) та їх поєднання з додатковими спеціальностями і спеціалізаціями для підготовки педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра, спеціаліста, магістра».

Згідно з навчальним планом спеціальності 8.18010020 «Управління навчальним закладом» загальний обсяг дисципліни складає два залікових кредити (72 години), що об'єднує всі види навчальної діяльності студента: аудиторні заняття (28 годин), самостійна робота (40 годин), індивідуальна робота (4 години), контрольні заходи (модульний контроль, підсумковий модульний контроль). Вивчення навчальної дисципліни завершується підсумковим модульним контролем у формі заліку.

Програма складається з 2 змістових модулів. Кожний змістовий модуль містить за кожною темою, яка входить до даного модуля, опис повного циклу підготовки з теми за змістом, організаційними формами навчання, видами контролю. Структура опису кожної теми включає: назву теми; основні поняття теми; зміст лекції; зміст семінарських занять з теми; зміст самостійної роботи з теми; зміст індивідуальної роботи з теми; питання або завдання для модульного контролю; список літератури до теми (основний і додатковий).

Програма визначає обсяги знань, які повинен опанувати магістрант відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритм вивчення навчального матеріалу дисципліни «Вступ до освітології», необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень магістрантів.

Навчальна дисципліна «Вступ до освітології» є теоретичною і світоглядною основою фахової підготовки магістрантів до майбутньої професійно-педагогічної та управлінської діяльності в галузі освіти.

Мета курсу «Вступ до освітології» – забезпечити поглиблену теоретичну підготовку щодо розуміння сфери освіти у її сталому розвитку та сприяти формуванню знань про здобутки та суперечності у теорії та практиці функціонування сучасних освітніх систем; розвиток професійної компетентності управлінця в галузі освіти на основі вивчення освітології як галузі міждисциплінарного наукового знання.

Завдання вивчення дисципліни:

- отримання знань про сучасну сферу освіти як об'єкт наукового дослідження;
- опанування знаннями про значення філософії освіти та педагогіки для становлення та розвитку освітології;
- оволодіння знаннями про становлення та етапи розвитку освітології в Україні та за кордоном;

- оволодіння знаннями про об'єкт, предмет, завдання та предметне поле освітології як наукового напрямку інтегрованого дослідження сфери освіти;
- оволодіння системою знань про сферу освіти у різних площинах, вимірах, співвідношеннях та взаємозв'язках з метою усвідомлення закономірностей і тенденцій її розвитку;
- опанування знаннями про джерела розвитку освітніх систем;
- оволодіння знаннями про основні концепти освітології;
- поглиблення знань про напрями освітологічних досліджень;
- формування знань про сферу освіти як соціальний інститут, специфічний сегмент правового та економічного простору, соціокультурну технологію;
- поглиблення знань про складові освітологічної підготовки;
- формування наукового світогляду та методологічної культури щодо цілісного сприйняття сфери освіти;
- розвиток інтелекту, творчих якостей, здатності до науково-дослідницької та інноваційної діяльності в сфері освіти.

Місце курсу в професійній підготовці фахівця. Зміст навчальної дисципліни «Вступ до освітології» складений з урахуванням того, що магістранти протягом навчання в університеті прослухали теоретичні курси із загальної педагогіки та психології. Навчальна дисципліна «Вступ до освітології» вміщує теоретичні та технологічні проблеми розвитку сучасної освіти та спрямована на розвиток професійно-значущих якостей управлінця, його здатності до науково-педагогічної та інноваційної діяльності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Вступ до освітології» **магістрант має:**

- засвоїти основні категорії, поняття та терміни, які відображають науковий тезаурус дослідження сучасної сфери освіти;
- опанувати системою знань щодо розуміння сфери освіти як об'єкту наукового дослідження;
- опанувати характеристиками освітологічної підготовки;
- оволодіти знаннями про розуміння поняття освіти як соціального інституту, специфічного сегменту правового простору та як економічної категорії;
- засвоїти різні підходи до визначення конкурентоспроможності освітніх систем;

– удосконалити уміння й навички самостійної навчальної роботи, збирання, опрацювання й аналізу наукової інформації та методичних джерел;

– на основі самопізнання сформувати власний стиль наукової, професійно-педагогічної та управлінської діяльності, професійного спілкування;

– розвивати уміння й навички навчання упродовж життя;

– розширити свій науковий світогляд та підвищити рівень методологічної культури.

Зміст самостійної роботи з курсу «Вступ до освітології» спрямований на поглиблення теоретичних знань та формування наукового світогляду, розвиток методологічної та управлінської культури відповідно до змісту навчальної дисципліни, самостійного мислення, професійно-значущих і творчих якостей, здатності до інноваційної діяльності, вмінь щодо здобуття, обробки та аналізу наукової інформації та методичних джерел.

Все це має сприяти професійному розвитку та саморозвитку управлінців в галузі освіти, їх подальшій підготовці до інноваційної професійно-педагогічної та управлінської діяльності.

Від магістрантів вимагається:

1. Ведення тематичного словника.

2. Опрацювання наукових джерел з кожної теми за формою, яка обирається самостійно (конспект, тези, план, таблиця, схема, висновки тощо), з визначенням особистого ставлення до змісту роботи (за бажанням).

3. Доповнення списку рекомендованих джерел самостійно підібраними до кожної теми науковими працями, які відображають напрями його наукових уподобань.

4. Порівняння викладу (або змісту) матеріалу з певного питання в різних джерелах.

5. Формувати й висловлювати своє міркування щодо питань проблемного характеру відповідно до кожної теми, що сприяє усвідомленню актуальних проблем вищої освіти й пошуку засобів їх вирішення, загостренню уваги на суперечностях, які виникають відповідно до конкретних умов педагогічного процесу та життєвих ситуацій.

6. Виконання завдань на розвиток рефлексивних умінь, аналіз і самооцінку власної професійно-педагогічної діяльності, професійно-значущих рис своєї особистості.

Наприкінці вивчення дисципліни «Вступ до освітології», яка є першим макромодулем з освітологічної підготовки, важливо проаналізувати оцінку магістрантами якості його засвоєння в цілому та за окремими темами. Доцільно проаналізувати зміни в науковому світогляді кожного магістранта, рівень сформованості його методологічної та управлінської культури.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс	Напря́м, спеціальність, освітньо- кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
<p>Кількість кредитів, відповідних ECTS: 2 кредити</p> <p>Змістові модулі: 2 модулі</p> <p>Загальний обсяг дисципліни (години): 72 години</p> <p>Тижневих годин: 2 години</p>	<p>Спеціальність 8.18010020 «Управління навчальним закладом»</p> <p>Освітньо- кваліфікаційний рівень «магістр»</p>	<p>Нормативна Рік підготовки: 1/2 Семестр: 1/2</p> <p>Аудиторні заняття: 32 години, з них:</p> <p>Лекції (теоретична підготовка): 12 годин</p> <p>Семінарські заняття: 12 годин</p> <p>Індивідуальна робота: 4 години</p> <p>Самостійна робота: 40 годин</p> <p>Модульний контроль: 2 години</p> <p>Підсумковий модульний контроль¹⁰: 2 години</p>

¹⁰ Форма підсумкового модульного контролю обирається викладачем в залежності від обсягу матеріалу та цільової аудиторії.

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№	Назви теоретичних розділів	Кількість годин							
		Разом	Аудиторні	Лекції	Семинарські заняття	Індивідуальна робота	Самостійна робота	Модульний контроль	Підсумковий контроль
Змістовий модуль 1. Освітологія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти									
1.	Освітологія – витоки наукового напрямку	9	4	2	2		5		
2.	Сучасна сфера освіти як об'єкт наукового дослідження	14	4	2	2		10		
3.	Складові освітологічної підготовки	11	6	2	2	2	5		
Разом:		35	15	6	6	2	20	1	
Змістовий модуль 2. Освітологічні засади функціонування освітніх систем									
4.	Освіта як соціальний інститут та специфічний сегмент правового та економічного простору	9	4	2	2		5		
5.	Конкурентоспроможність освітніх систем	14	4	2	2		10		
6.	Джерела розвитку освітніх систем	11	6	2	2	2	5		
Разом:		37	17	6	6	2	20	1	2
Всього за навчальним планом:		72	32	12	12	4	40	2	2

III. ПРОГРАМА

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ОСВІТОЛОГІЯ – НАУКОВИЙ НАПРЯМ ІНТЕГРОВАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СФЕРИ ОСВІТИ

Основні поняття модуля:

Освіта; сфера освіти; «образованиеведение»; едукологія; освітологія; об'єкт та предмет наукового дослідження; система; відкрита система; освітня система; синергетична система; типологія освітніх систем; концепт; об'єкт освітології; предмет освітології; мета освітології; завдання освітології; науковий тезаурус освітології; принципи освітології; етапи розвитку освітології; міждисциплінарний підхід; міждисциплінарне знання; структура освітологічного знання; складові освітологічної підготовки.

ТЕМА 1.

ОСВІТОЛОГІЯ – ВИТОКИ НАУКОВОГО НАПРЯМУ

ЛЕКЦІЯ 1.

Становлення й розвиток едукології (edukology) у 50-60 рр. ХХ століття (В. Хардінг, Е. Стейнер, Дж. Біггс, В. Брезінка, Дж. С. Массія, А. Моншоувер, Дж. Уолтон, Дж. Е. Фішер, Дж. Е. Крістенсен). Формування дослідницьких підструктур із проблем едукології у вищих навчальних закладах світу у 70-80 рр. ХХ ст.

Генеza поняття «освіта». Освіта як сфера цивілізаційного творення. Концепції «образованиеведения» та едукології на пострадянському просторі (А. І. Субетто, А. М. Новиков, В. І. Прокопцев, М. І. Міцкевич, О. О. Свиридов, К. Олівера, Г. Бордовський, Л. Засоріна, В. Извозчиков, В. Прокопцов).

Передумови виокремлення освітології в самостійний науковий напрям інтегрованого пізнання сфери освіти в Україні (В. І. Луговий, В. О. Огнев'юк, В. Ф. Ерн, П. А. Флоренський, А. В. Фурман). Характеристика поняття «освітологія». Концепція освітології академіка В. О. Огнев'юка. Предметне поле й завдання освітології. Міждисциплінарний характер освітологічних досліджень, напрями освітологічних досліджень.

Освітологія і формування сукупного інтелекту суспільства. Освіченість кожного як критерій освіченості суспільства. Характеристика поняття «Homo Educatus» (В. О. Огнев'юк).

Етапи розвитку освітології: філософський; емпіричного знання; визначення освітології як наукової дисципліни; розгорання прикладних освітлогічних досліджень; системні дослідження в галузі освітології.

Взаємозв'язок освітології з філософією, педагогікою, психологією, історією, соціологією, економікою освіти, антропологією, культурологією та освітньою політикою. Характеристика складових освітлогічної підготовки.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 1.1.

Історія становлення та розвитку освітології як наукового напрямку

План

1. Генеза поняття «освіта».
2. Освіта як відображення сутності суспільного розвитку.
3. Поняття «едукологія», «образованиеведение» та «освітологія».
4. Становлення та розвиток освітології в Україні.
5. Формування освітології як наукового напрямку інтегрованого дослідження сфери освіти.
6. Науковий тезаурус освітології як наукового напрямку.
7. Значення освітології у сталому розвитку суспільства.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 1.1.

Основна література:

Базалук О. А. Философия образования в свете новой космологической концепции: учебник / О. А. Базалук. – К.: Кондор, 2010. – 458 с.

Бордовский Г., Извозчиков Б. Эдукология как наука об образовании / Г. Бордовский, Б. Извозчиков // Вестник высшей школы «Alma mater». – 1991. – № 3. – С. 24–32.

Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В. Г. Кремень. – К.: Знання, 2010. – С. 288–397.

Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум / В. Г. Кремень – К.: Грамота, 2007. – 576 с.

Кремень В. Освіта в структурі цивілізаційних змін / В. Кремень // Освіта. – 2010. – № 47–48 (5430-5431). – С. 4.

Луговий В. І. Педагогічна освіта в Україні: структура, функціонування, тенденції розвитку / В. І. Луговий / За заг. ред. акад. О. Г. Мороза. – К.: МАУП, 1994. – 196 с.

Лутай В. Розробка сучасної філософії освіти на засадах синергетики / В. Лутай // Вища освіта України. – 2009. – №1. – С. 33–35.

Мицкевич Н. И. Эдукология: инвариантные характеристики / Н. И. Мицкевич // Адукаатар, 2010. – №1(17). – С. 21–26.

Надвиннична Т. Роль наукової школи у становленні освітології (вітчизняний та зарубіжний досвід) / Т. Надвиннична // Вітакультурний млин. Методологічний альманах. – 2006. – Модуль 3. – С. 13–16.

Огнев'юк В. О. Освіта – сутність часу! / В. О. Огнев'юк // Коментарі до Інформаційного збірника МОН України. – 2009. – № 11. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ipro.org.ua/files/новини/останні_новини/2009/.../2.do.

Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк – К.: Знання України, 2003. – 448 с.

Огнев'юк В. О. На шляху до становлення нового наукового напрямку «освітологія» / В. О. Огнев'юк / Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / МОН України, НАПН України, ГУОН КМДА, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. / За заг. ред. Огнев'юка В. О. [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, С. О. Сисоєва, Г. С. Лозко]. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – 192 с. – С. 5–9.

Огнев'юк В. О. Освітологія як відображення міждисциплінарного підходу у наукових дослідженнях феномену сучасної освіти / В. О. Огнев'юк // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наукове видання за матеріалами першої Всеукр. наук.-практ. конференції «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; Авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с. – С. 53–62.

Огнев'юк В. О. Філософія освіти в структурі наукових досліджень феномену освіти / В. О. Огнев'юк // Науково - методичний журнал «Шлях освіти». – 2009. – № 4 (54). – С. 2–6.

Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. Освітологія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва // Рідна шк. : щомісяч. наук.-пед. журн. – № 4-5 (988-989), квітень-травень, 2012. – 80 с. – С. 44–51.

Освітологія: витoki наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Освітологія: хрестоматія: Навч. Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 744 с.

Проказа О. Т. Проблема трансформації класичної педагогіки в сучасну інфоносферну едукологію (питання теорії) / О. Т. Проказа // Освіта Донбасу. – № 6 (137), 2009. – С. 5–7.

Прокопцов В. И. Эдукология: принципиально новая наука образования. В 4 фракталах. Фрактал 1. Эдукология: Ориентировочная основа коллективно-интерсубъектной системомыследеятельности создателей и пользователей эдукологии. (Авторская версия-навигация) / В. И. Прокопцов. – СПб.: СПб ЛТА, 2002. – 344 с.

Прокопцов В. И. Эдукология: принципиально новая наука образования. В 4 фракталах. Фракталы 2, 3, 4. (Препринты). (Авторская версия-навигация). / В. И. Прокопцов. – СПб.: СПб ГЛТА, 2004. – 568 с.

Саух Ю. П. Філософія освіти – педагогіка – освітologia. Інтерв'ю з Віктором Огнев'юком / Ю. П. Саух, О. В. Вознюк // Історія. Філософія. Релігієзнавство. – 2010. – № 1 – 2. – С. 2 – 4.

Сисоева С. О. Освіта у сучасному світі / С. О. Сисоева / Освітologia – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / МОН України, НАПН України, ГУОН КМДА, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. / За заг. ред. Огнев'юка В. О. [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, С. О. Сисоева, Г. С. Лозко]. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – 192 с.

Сисоева С. О. Методологічні концепти освітologii / С. О. Сисоева // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наук. пр. / за матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. «Освітologia – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоева, І. В. Соколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с.

Субетто А. И. Принцип, законы и структура науки об образовании – образованиеведения. Императив Неклассического синтеза [Электронный ресурс] / А. И. Субетто // «Академия Тринитаризма». – М., 2003. – Эл. № 77-6567, публ.10892. – Режим доступа: <http://www.trinitas.ru/rus/doc/0016/001a/00160053.htm>

Фурман А. Vivat, освітologia! Або мистецтво управління освітнім простором суспільства / А. Фурман // Влада. – 2003. – № 2. – С. 3.

Фурман А. Методологічна план-карта освітologii як синтетичної наукової дисципліни / А. Фурман // Вітакультурний млин: методологічний альманах, 2006 (Модуль 4). – 56 с. – С. 4–18.

Фурман А. Освітologia як синтетична наукова дисципліна: проблема завдань, об'єкта, предмета, методу / А. Фурман // Вітакультурний млин: методологічний альманах, 2006 (Модуль 3). – 52 с.

Фурман А. Постання освітologii, або похід за горизонти відомого / А. Фурман // Психологія і суспільство. – 2003. – № 4. – С. 5–9.

Хоружа Л. Аксиологічні засади освітologii: держава, суспільство і особистість / Л. Хоружа // Цілісне уявлення про освіту – на зустріч з освітologieю; за ред.: Т. Левовицького, В. Огнев'юка, С. Сисоевої. – Варшава: Вища школа педагогічна. 2011. – 242 с. – С. 89–102.

Steiner Elizabeth Educology of the Free / Elizabeth Steiner – Philosophical Library, New York, 1981. – 68 p.

Додаткова література:

Вернадский В. И. Размышления натуралиста: В 2-х кн. / В. И. Вернадский. – М.: Наука, 1975. – Кн. 1: Пространство и время в неживой и живой природе. – 175 с.

Вернадский В. И. Размышления натуралиста: В 2-х кн. / В. И. Вернадский. – Кн. 2: Научная мысль как планетарное явление. – Послесловие И. В. Кузнецова и Б. М. Кедрова – М.: Наука, 1977. – 191 с.

Зув В. Криза освіти: український контекст / Віталій Зуєв, Валентина Зуєва // Вища освіта України. – 2010. – № 2. – С. 8.

Коваленко О. Щоб інтелектуальний ресурс став капіталом / О. Коваленко // Освіта України. – 2010. – № 3. – С. 2.

Москаль Ю. Сьоме щорічне зібрання авторської наукової школи професора Анатолія Фурмана / Ю. Москаль // Психологія і суспільство. – 2005. – № 4. – С. 163.

Оливера К. Э. К теории сравнительной педагогики / К. Э. Оливера // Перспективы. Вопросы образования. – 1989. – № 2 (66).

Пригожин И. Делать не физику бога, а физику человека / И. Пригожин // Известия. – 1993. – 24 июля, суббота. – № 138 (23993). – 16 полос.

Робуль О. Синергетика як інноваційна методологія педагогічної освіти / О. Робуль // Філософія освіти. – 2006. – №1 (3). – С. 35–36.

Свиридов О. А. Теория и методология функционирования образовательных систем: дисс. ... д-ра экон. наук: 08.00.01 / Свиридов Олег Александрович. – Йошкар-Ола, 2006. – 363 с.

Субетто А. И. Социогенетика: системогенетика, общественный интеллект, образовательная генетика и мировое развитие / А. И. Субетто. – М., 1994.

Субетто А. И. Сочинения. Ноосферизм: В 13 томах. / А. И. Субетто. – Кострома: КГУ им. Н. А. Некрасова, 2007. – Том седьмой: Системология образования и образованиеведение / Под ред. Л. А. Зеленова. – 520 с.

Фурман А. В. Психокультура української ментальності / А. В. Фурман. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 132 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА 1.1.

А. Розкрити зміст основних понять теми.

Б. Перевести основну інформацію теми в мову таблиць, схем, графіків (вибір за бажанням).

В. На основі опрацювання наукової літератури виконати такі завдання:

1. Проаналізувати історичні етапи становлення та розвитку інтегрованого наукового напрямку дослідження сфери освіти – освітології. Результати подати у вигляді схеми.

2. Охарактеризувати спільне та відмінне між об'єктом і предметом дослідження освітології та педагогіки, освітології та філософії освіти. Результати представити у вигляді таблиці.

Список рекомендованої літератури до теми 1.

Основна література:

Базалук О. А. Философия образования в свете новой космологической концепции: учебник / О. А. Базалук – К.: Кондор, 2010. – 458 с.

Бордовський Г., Извозчиков Б. Эдукология как наука об образовании / Г. Бордовский, Б. Извозчиков // Вестник высшей школы «Alma mater». – 1991. – № 3. – С. 24–32.

Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В. Г. Кремень. – К.: Знання, 2010. – С. 288–397.

Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум / В. Г. Кремень – К.: Грамота, 2007. – 576 с.

Кремень В. Освіта в структурі цивілізаційних змін / В. Кремень // Освіта. – 2010. – № 47–48 (5430-5431). – С. 4.

Луговий В. І. Педагогічна освіта в Україні: структура, функціонування, тенденції розвитку / В. І. Луговий / За заг. ред. акад. О. Г. Мороза. – К.: МАУП, 1994. – 196 с.

Лутай В. Розробка сучасної філософії освіти на засадах синергетики / В. Лутай // Вища освіта України. – 2009. – №1. – С. 33–35.

Мицкевич Н. И. Эдукология: инвариантные характеристики / Н. И. Мицкевич // Адукагар, 2010. – №1(17). – С. 21–26.

Надвинична Т. Роль наукової школи у становленні освітології (вітчизняний та зарубіжний досвід) / Т. Надвинична // Вітакультурний млин. Методологічний альманах. – 2006. – Модуль 3. – С. 13–16.

Огнев'юк В. О. Освіта – сутність часу! / В. О. Огнев'юк // Коментарі до Інформаційного збірника МОН України. – 2009. – № 11. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ipro.org.ua/files/новини/останні_новини/2009/.../2.do.

Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. – К.: Знання України, 2003.–448 с.

Огнев'юк В. О. На шляху до становлення нового наукового напрямку «освітологія» / В. О. Огнев'юк / Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / МОН України, НАПН України, ГУОН КМДА, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. / За заг. ред. Огнев'юка В. О. [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, С. О. Сисоєва, Г. С. Лозко]. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – 192 с. – С. 5–9.

Огнев'юк В. О. Освітологія як відображення міждисциплінарного підходу у наукових дослідженнях феномену сучасної освіти / В. О. Огнев'юк // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наукове видання за матеріалами першої Всеукр. наук.-практ. конференції «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; Авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с. – С. 53–62.

Огнев'юк В. О. Філософія освіти в структурі наукових досліджень феномену освіти / В. О. Огнев'юк // Науково - методичний журнал «Шлях освіти». – 2009. – № 4 (54). – С. 2–6.

Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. Освітологія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва // Рідна шк. : щомісяч. наук.-пед. журн. – № 4-5 (988-989), квітень-травень, 2012. – 80 с. – С. 44–51.

Освітологія: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Освітологія: хрестоматія: Навч. Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 744 с.

Проказа О. Т. Проблема трансформації класичної педагогіки в сучасну інфоносферну едукологію (питання теорії) / О. Т. Проказа // Освіта Донбасу. – № 6 (137), 2009. – С. 5–7.

Прокопцов В. И. Эдукология: принципиально новая наука образования. В 4 фракталах. Фрактал 1. Эдукология: Ориентировочная основа коллективно-интерсубъектной системомыследеятельности создателей и пользователей эдукологии. (Авторская версия-навигация) / В. И. Прокопцов. – СПб.: СПб ЛТА, 2002. – 344 с.

Прокопцов В. И. Эдукология: принципиально новая наука образования. В 4 фракталах. Фракталы 2, 3, 4. (Препринты). (Авторская версия-навигация). / В. И. Прокопцов. – СПб.: СПб ЛТА, 2004. – 568 с.

Саух Ю. П. Філософія освіти – педагогіка – освітологія. Інтерв'ю з Віктором Огнев'юком / Ю. П. Саух, О. В. Вознюк // Історія. Філософія. Релігієзнавство. – 2010. – № 1–2. – С. 2–4.

Сисоєва С. О. Освіта у сучасному світі / С. О. Сисоєва / Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / МОН України, НАПН України, ГУОН КМДА, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. / За заг. ред. Огнев'юка В. О. [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, С. О. Сисоєва, Г. С. Лозко]. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – 192 с.

Сисоєва С. О. Методологічні концепти освітології / С. О. Сисоєва // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наук. пр. / за матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; авт. кол.: В. Г. Кремень, О.В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с.

Субетто А. И. Принцип, законы и структура науки об образовании – образованиеведения. Императив Неклассического синтеза [Электронный ресурс] / А. И. Субетто // «Академия Тринитаризма». – М., 2003. – Эл. № 77-6567, публ.10892. – Режим доступа: <http://www.trinitas.ru/rus/doc/0016/001a/00160053.htm>

Фурман А. Vivat, освітологія! Або мистецтво управління освітнім простором суспільства / А. Фурман // Влада. – 2003. – № 2. – С. 3.

Фурман А. Методологічна план-карта освітології як синтетичної наукової дисципліни / А. Фурман // Вітакультурний млин: методологічний альманах, 2006 (Модуль 4). – 56 с. – С. 4–18.

Фурман А. Освітологія як синтетична наукова дисципліна: проблема завдань, об'єкта, предмета, методу / А. Фурман // Вітакультурний млин: методологічний альманах, 2006 (Модуль 3). – 52 с.

Фурман А. Постановня освітології, або похід за горизонти відомого / А. Фурман // Психологія і суспільство. – 2003. – № 4. – С. 5–9.

Хоружа Л. Аксиологічні засади освітології: держава, суспільство і особистість / Л. Хоружа // Цілісне уявлення про освіту – на зустріч з освітологією; за ред.: Т. Левовицького, В. Огнев'юка, С. Сисоєвої. – Варшава: Вища школа педагогічна. 2011. – 242 с. – С. 89–102.

Steiner Elizabeth Educology of the Free / Elizabeth Steiner – Philosophical Library, New York, 1981. – 68 p.

Додаткова література:

Вернадский В. И. Размышления натуралиста: В 2-х кн. / В. И. Вернадский. – М.: Наука, 1975. – Кн. 1: Пространство и время в неживой и живой природе. – 175 с.

Вернадский В. И. Размышления натуралиста: В 2-х кн. / В. И. Вернадский. – Кн. 2: Научная мысль как планетарное явление. – Послесловие И. В. Кузнецова и Б. М. Кедрова – М.: Наука, 1977. – 191 с.

Зуєв В. Криза освіти: український контекст / Віталій Зуєв, Валентина Зуєва // Вища освіта України. – 2010. – № 2. – С. 8.

Коваленко О. Щоб інтелектуальний ресурс став капіталом / О. Коваленко // Освіта України. – 2010. – № 3. – С. 2.

Москаль Ю. Сьоме щорічне зібрання авторської наукової школи професора Анатолія Фурмана / Ю. Москаль // Психологія і суспільство. – 2005. – № 4. – С. 163.

Оливера К. Э. К теории сравнительной педагогики / К. Э. Оливера // Перспективы. Вопросы образования. – 1989. – № 2 (66).

Пригожин И. Делать не физику бога, а физику человека / И. Пригожин // Известия. – 1993. – 24 июля, суббота. – № 138 (23993). – 16 полос.

Робуль О. Синергетика як інноваційна методологія педагогічної освіти / О. Робуль // Філософія освіти. – 2006. – №1 (3). – С. 35–36.

Свиридов О. А. Теория и методология функционирования образовательных систем: дисс. ... д-ра экон. наук: 08.00.01 / Свиридов Олег Александрович. – Йошкар-Ола, 2006. – 363 с.

Субетто А. И. Социогенетика: системогенетика, общественный интеллект, образовательная генетика и мировое развитие / А. И. Субетто. – М., 1994.

Субетто А. И. Сочинения. Ноосферизм: В 13 томах. / А. И. Субетто. – Кострома: КГУ им. Н. А. Некрасова, 2007. – Том седьмой: Системология образования и образованиеведение // Под ред. Л. А. Зеленова. – 520 с.

Фурман А. В. Психокультура української ментальності / А. В. Фурман. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 132 с.

ТЕМА 2.

СУЧАСНА СФЕРА ОСВІТИ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

ЛЕКЦІЯ 2.

Сфера освіти як об'єкт наукового дослідження. Трансформація поняття «освіта». Освіта як сфера життєдіяльності людини і як соціальний інститут. Сфера освіти як цілісне динамічне утворення. Освітні парадигми та освітня практика. Роль наукових досліджень для розвитку сфери освіти.

Синергетичні принципи освіти і науки. Поняття «система», «відкрита система», «освітня система». Типологія освітніх систем. Поняття «системна якість». Властивість емерджентності системи.

Освітологія як системна теорія і практика освіти. Освітологічні засади дослідження тенденцій розвитку сфери освіти, її внутрішніх протиріч, механізмів прогресу, методів управління.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2.1.

Сфера освіти як синергетична система

План

1. Теоретико-методологічні засади системного та синергетичного підходів в освіті.
2. Синергетичні принципи освіти і науки.
3. Циклічність як принцип розвитку освітньої системи.
4. Чинники впливу на розвиток освітньої системи, їх взаємозв'язок та взаємообумовленість.
5. Структура як принципова основа функціонування освітніх систем.
6. Цілепокладання та цілеспрямованість у функціонуванні освітніх систем.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 2.1.

Основна література:

Андрущенко В. П. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть. (Спроба прогностичного аналізу) / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2001. – № 1. – С. 16.

Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання / І. Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.

Видт І. Е. Культурологічна інтерпретація еволюції освітніх моделей / І. Е. Видт // Педагогіка, 2003. – № 3. – С. 32 – 38.

Гершунський Б. С. Філософія освіти для ХХІ століття (в пошуках практико-орієнтованих освітніх концепцій) / Б. С. Гершунський. – М.: Изд-во «Совершенство», 1998. – 608 с.

Гершунський Б. С. Філософсько-методологічні основи освітньо-педагогічної прогностики / Б. С. Гершунський // Філософія освіти. – М.: Московський психолого-соціальний інститут. Флінта, 1998. – 432 с.

Гончаренко С. У. Освіта / С. У. Гончаренко // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. – С. 614 – 615.

Гончаренко С. У. Побудова педагогічної теорії / С. У. Гончаренко // Педагогічна газета. – 2006. – № 11 (148). – С. 5.

Державна Національна програма «Освіта» («Україна – ХХІ століття»). – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.

Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 21.

Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование; под ред. В. М. Филипповой. – М.: Центр сравнительной образовательной политики, 2003. – 303 с.

Краевский В. В. Науки об образовании и наука об образовании (методологические проблемы современной педагогики) / В. В. Краевский // Журнал «Вопросы философии». – 2009. – № 3. – С. 77 – 82.

Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2007. – 576 с.

Лозова В. І. Педагогічні цінності сучасної освіти / В. І. Лозова // Педагогічна і психологічна науки в Україні / відп. ред. О. В. Сухомлинська. – К.: Педагогічна думка, 2007 – Т. 1. Теорія та історія педагогіки. – С. 68 – 78.

Луговой В. І. Проблема понятійно-категоріального апарату педагогічної науки / В. І. Луговой // Педагогічна і психологічна науки в Україні / відп. ред. О. В. Сухомлинська. – К.: Педагогічна думка, 2007 – Т. 1. Теорія та історія педагогіки. – С. 24 – 35.

Мицкевич Н. И. Эдукология: инвариантные характеристики / Н. И. Мицкевич // Адукатор. – № 1(17), 2010. – С. 21 – 27.

Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / [авт.: В. П. Андрущенко, І. Д. Бех, М. І. Бурда та ін.; редкол. В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговой (заст. голови), В. М. Мадзігон (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)]; за заг. ред. В. Г. Кременя. – К.: «Педагогічна думка», 2011. – 304с. – Бібліогр.: С. 138 –154. – (До 20-річчя незалежності України).

Новиков А. М. О структуре теории образования / А. М. Новиков // Педагогика. – 2005. – № 7. – С. 18 – 23.

Новиков А. М. Постиндустриальное образование / А. М. Новиков. – М.: Издательство «Эгвес», 2008. – 136 с.

Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. – К.: «Знання України», 2003. – 450 с.

Огнев'юк В. О. Філософія освіти в структурі наукових досліджень феномену освіти / В. О. Огнев'юк // Шлях освіти. – 2009. – № 4 (54). – С. 2 – 6.

Освітологія: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Освітологія: хрестоматія: Навч. Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 744 с.

Попов А. А. Социально-антропологические основания практик современного образования / А. А. Попов // Вестник Томского государственного университета. – 2008. – № 314. – 207 с. – С. 59 – 62.

Свиридов О. А. Теория и методология функционирования образовательных систем: диссертация... д-ра экон. наук: 08.00.01 / О. А. Свиридов. – Йошкар-Ола, 2006. – 363 с. – РГБ ОД, 71:07-8/398.

Сергеева Т. Современное образование в контексте парадигмы «личность – образование – социум» / Т. Сергеева // Дайджест педагогічних ідей та технологій школа-парк. – 2001. – № 5-6. – С. 26 – 30.

Сисоєва С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: [моногр.] / С. О. Сисоєва. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 324 с.

Сисосва С. О. Нариси з історії розвитку педагогічної думки: навчальний посібник / С. О. Сисосва, І. В. Соколова. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 308 с.

Сисосва С. О. Освіта як об'єкт дослідження / С. О. Сисосва // Шлях освіти: науково-методичний журнал. – К.: Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Асоціація працівників гімназій і ліцеїв України. – 2011. – № 2 – 48 с. – С. 5 – 11.

Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576 с.

Стрельник О. Н. Концепции современного естествознания: конспект лекций / О. Н. Стрельник. – М.: Издательство Юрайт; Высшее образование, 2010. – 224 с.

Субетто А. И. Принцип, законы и структура науки об образовании образованиеведения. Императив Неклассического синтеза / А. И. Субетто // Академия Тринитаризма. – 2003. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.trinitas.ru/rus/doc/0016/001a/00160053.htm>

Сухомлинська О. В. Педагогічний ідеал крізь призму теорій моралі: [виховання дітей та молоді] / О. В. Сухомлинська // Шлях освіти. – 2008. – № 1. – С. 12 – 18.

Сухомлинська О. В. Розвиток особистості і освіта: історичний вимір / О. В. Сухомлинська // Педагогіка і психологія: вісник АПН України. Науково-теоретичний та інформаційний журнал / Академія педагогічних наук України. – Київ, 2008. – № 2. – С. 15 – 26.

Тхагапсоев Х. Г. О новой парадигме образования / Х. Г. Тхагапсоев // Педагогика. – 1999. – №1. – С. 103 – 110.

Фурман А. Освітологія як синтетична наукова дисципліна: проблеми завдань, об'єкта, предмета, методу / А. Фурман // Вітакультурний млин. – 2006. – Модуль 3. – С. 4–9.

Додаткова література:

Баширова М. Я. Роль образования в информационном обществе / М. Я. Баширова // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2005. – № 7. – С. 10 – 22.

Ващенко Г. Виховний ідеал / Григорій Ващенко. – Полтава: Полтавський вісник, 1994. – 190 с.

Гаврилишин Б. Дороговкази в майбутнє: до ефективніших суспільств. Доповідь Римському клубові / Б. Гаврилишин; пер. з англ. Л. Лещенко. – К.: Основи, 1993. – 238 с.

Гегель Г. В. Ф. Феноменологія духа / Г. В. Ф. Гегель. – М., 1959. – Сочинения Т. IV. – 618 с.

Гадамер Г. - Г. Істина і метод / Ганс-Георг Гадамер; [пер. з нім. Олександр Мокровський]. – К.: Юніверс, 2000. – (Філософська думка). – Т. 1: Герменевтика I: Основи філософ. герменевтики. – 464 с.

Д'юї Джон Демократія і освіта / Джон Д'юї – Львів: Літопис, 2003. – 294 с.

Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX-XX ст.): [хрестоматія / упоряд.: Л. Д. Березівська та ін.]. – К.: Наук. світ, 2003. – 418 с.

Мануйлов В., Галкин В. Открытое образование: перспективы, рациональность, проблемы / В. Мануйлов, В. Галкин // Высшее образование в России, 2004. – №1. – С. 93 – 103.

Рогова О. Г. Аксиологічний аспект гуманітарної парадигми освіти / О. Г. Рогова // Філософія № 4 (72). – 2010. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Grani/2010_4/F-7.pdf.

Роджерс К. Свобода учитися / К. Роджерс, Д. Фрейберг. – М.: Смысл, 2002. – 527 с.

Тестов В. Качество и фундаментальность высшего образования / В. Тестов // Высшее образование в России. – 2008. – № 10. – С. 89 – 92.

Тоффлер Э. Шок будущего / Э. Тоффлер. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 557 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА 2.1.

А. Розкрити зміст основних понять теми.

Б. Перевести основну інформацію теми в мову таблиць, схем, графіків (вибір за бажанням).

В. На основі опрацювання наукової літератури виконати такі завдання:

1. Здійснити аналіз та класифікацію визначень поняття «освіта», що зустрічаються в науково-педагогічній літературі. Результати подати у вигляді таблиці. Висновки обґрунтувати.

Список рекомендованої літератури до теми 2.

Основна література:

Андрущенко В. П. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть. (Спроба прогностичного аналізу) / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2001. – № 1. – С. 16.

Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання / І. Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.

Видт И. Е. Культурологическая интерпретация эволюции образовательных моделей / И. Е. Видт // Педагогика, 2003. – № 3. – С. 32 – 38.

Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века (в поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Б. С. Гершунский. – М.: Изд-во «Совершенство», 1998. – 608 с.

Гершунский Б. С. Философско-методологические основы образовательно-педагогической прогностики / Б. С. Гершунский // Философия образования. – М.: Московский психолого-социальный институт. Флинта, 1998. – 432 с.

Гончаренко С. У. Освіта / С. У. Гончаренко // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. – С. 614 – 615.

Гончаренко С. У. Побудова педагогічної теорії / С. У. Гончаренко // Педагогічна газета. – 2006. – № 11 (148). – С. 5.

Державна Національна програма «Освіта» («Україна – XXI століття»). – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.

Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 21.

Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование; под ред. В. М. Филипповой. – М.: Центр сравнительной образовательной политики, 2003. – 303 с.

Краевский В. В. Науки об образовании и наука об образовании (методологические проблемы современной педагогики) / В. В. Краевский // Журнал «Вопросы философии». – 2009. – № 3. – С. 77–82.

Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2007. – 576 с.

Лозова В. І. Педагогічні цінності сучасної освіти / В. І. Лозова // Педагогічна і психологічна науки в Україні / відп. ред. О. В. Сухомлинська. – К.: Педагогічна думка, 2007 – Т. 1. Теорія та історія педагогіки. – С. 68–78.

Луговий В. І. Проблема понятійно-категоріального апарату педагогічної науки / В. І. Луговий // Педагогічна і психологічна науки в Україні / відп. ред. О. В. Сухомлинська. – К.: Педагогічна думка, 2007 – Т. 1. Теорія та історія педагогіки. – С. 24–35.

Мицкевич Н. И. Эдукология: инвариантные характеристики / Н. И. Мицкевич // Адукатор. – № 1 (17), 2010. – С. 21–27.

Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / [авт.: В. П. Андрущенко, І. Д. Бех, М. І. Бурда та ін.; редкол. В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), В. М. Мадзігон (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)]; за заг. ред. В. Г. Кременя. – К.: «Педагогічна думка», 2011. – 304с. – Бібліогр.: С. 138–154. – (До 20-річчя незалежності України).

Новиков А. М. О структуре теории образования / А. М. Новиков // Педагогика. – 2005. – № 7. – С. 18–23.

Новиков А. М. Постиндустриальное образование / А. М. Новиков. – М.: Издательство «Эгвес», 2008. – 136 с.

Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. – К.: «Знання України», 2003. – 450 с.

Огнев'юк В. О. Філософія освіти в структурі наукових досліджень феномену освіти / В. О. Огнев'юк // Шлях освіти. – 2009. – № 4 (54). – С. 2–6.

Освітологія: витoki наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Освітологія: хрестоматія: Навч. Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 744 с.

Попов А. А. Социально-антропологические основания практик современного образования / А. А. Попов // Вестник Томского государственного университета. – 2008. – № 314. – 207 с. – С. 59–62.

Свиридов О. А. Теория и методология функционирования образовательных систем: диссертация... д-ра экон. наук: 08.00.01 / О. А. Свиридов. – Йошкар-Ола, 2006. – 363 с. – РГБ ОД, 71:07-8/398.

Сергеева Т. Современное образование в контексте парадигмы «личность – образование – социум» / Т. Сергеева // Дайджест педагогічних ідей та технологій школа-парк. – 2001. – № 5-6. – С. 26–30.

Сисоєва С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: [моногр.] / С. О. Сисоєва. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 324 с.

Сисоєва С. О. Нариси з історії розвитку педагогічної думки: навчальний посібник / С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 308 с.

Сисоєва С. О. Освіта як об'єкт дослідження / С. О. Сисоєва // Шлях освіти: науково-методичний журнал. – К.: Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Асоціація працівників гімназій і ліцеїв України. – 2011. – № 2 – 48 с. – С. 5 – 11.

Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576 с.

Стрельник О. Н. Концепции современного естествознания: конспект лекций / О. Н. Стрельник. – М.: Издательство Юрайт; Высшее образование, 2010. – 224 с.

Субетто А. И. Принцип, законы и структура науки об образовании / А. И. Субетто // Академия Тринитаризма. – 2003. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.trinitas.ru/rus/doc/0016/001a/00160053.htm>

Сухомлинська О. В. Педагогічний ідеал крізь призму теорій моралі: [виховання дітей та молоді] / О. В. Сухомлинська // Шлях освіти. – 2008. – № 1. – С. 12 – 18.

Сухомлинська О. В. Розвиток особистості і освіти: історичний вимір / О. В. Сухомлинська // Педагогіка і психологія: вісник АПН України. Науково-теоретичний та інформаційний журнал / Академія педагогічних наук України. – Київ, 2008. – № 2. – С. 15 – 26.

Тхагапсоев Х. Г. О новой парадигме образования / Х. Г. Тхагапсоев // Педагогика. – 1999. – №1. – С. 103 – 110.

Фурман А. Освітologia як синтетична наукова дисципліна: проблеми завдань, об'єкта, предмета, методу / А. Фурман // Вітакультурний млин. – 2006. – Модуль 3. – С. 4 – 9.

Сисоєва С. О. Нариси з історії розвитку педагогічної думки: навчальний посібник / С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 308 с.

Сисоєва С. О. Освіта як об'єкт дослідження / С. О. Сисоєва // Шлях освіти: науково-методичний журнал. – К.: Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Асоціація працівників гімназій і ліцеїв України. – 2011. – № 2 – 48 с. – С. 5 – 11.

Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576 с.

Стрельник О. Н. Концепции современного естествознания: конспект лекций / О. Н. Стрельник. – М.: Издательство Юрайт; Высшее образование, 2010. – 224 с.

Субетто А. И. Принцип, законы и структура науки об образовании / А. И. Субетто // Академия Тринитаризма. – 2003. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.trinitas.ru/rus/doc/0016/001a/00160053.htm>

Сухомлинська О. В. Педагогічний ідеал крізь призму теорій моралі: [виховання дітей та молоді] / О. В. Сухомлинська // Шлях освіти. – 2008. – № 1. – С. 12 – 18.

Сухомлинська О. В. Розвиток особистості і освіта: історичний вимір / О. В. Сухомлинська // Педагогіка і психологія: вісник АПН України. Науково-теоретичний та інформаційний журнал / Академія педагогічних наук України. – Київ, 2008. – № 2. – С. 15 – 26.

Тхагапсоев Х. Г. О новой парадигме образования / Х. Г. Тхагапсоев // Педагогика. – 1999. – №1. – С. 103 – 110.

Фурман А. Освітологія як синтетична наукова дисципліна: проблеми завдань, об'єкта, предмета, методу / А. Фурман // Вітакультурний млин. – 2006. – Модуль 3. – С. 4 – 9.

Додаткова література:

Баширова М. Я. Роль образования в информационном обществе / М. Я. Баширова // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2005. – № 7. – С. 10 – 22.

Ващенко Г. Виховний ідеал / Григорій Ващенко. – Полтава: Полтавський вісник, 1994. – 190 с.

Гаврилишин Б. Дороговкази в майбутнє: до ефективніших суспільств. Доповідь Римському клубові / Б. Гаврилишин; пер. з англ. Л. Лещенко. – К.: Основи, 1993. – 238 с.

Гегель Г. В. Ф. Феноменологія духа / Г. В. Ф. Гегель. – М., 1959. – Сочинения Т. IV. – 618 с.

Гадамер Г.-Г. Істина і метод / Ганс-Георг Гадамер; [пер. з нім. Олександр Мокровський]. – К.: Юніверс, 2000. – (Філософська думка). – Т. I: Герменевтика I: Основи філософ. герменевтики. – 464 с.

Д'юї Джон Демократія і освіта / Джон Д'юї – Львів: Літопис, 2003. – 294 с.

Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX-XX ст.): [хрестоматія / упоряд.: Л. Д. Березівська та ін.]. – К.: Наук. світ, 2003. – 418 с.

Мануйлов В., Галкин В. Открытое образование: перспективы, рациональность, проблемы / В. Мануйлов, В. Галкин // Высшее образование в России, 2004. – №1. – С. 93 – 103.

Рогова О. Г. Аксіологічний аспект гуманітарної парадигми освіти / О. Г. Рогова // Філософія № 4 (72). – 2010. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Grani/2010_4/F-7.pdf.

Роджерс К. Свобода учитись / К. Роджерс, Д. Фрейбергер. – М.: Смысл, 2002. – 527 с.

Тестов В. Качество и фундаментальность высшего образования / В. Тестов // Высшее образование в России. – 2008. – № 10. – С. 89 – 92.

Тюфлер Э. Шок будущего / Э.Тюфлер. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 557 с.

ТЕМА 3.

СКЛАДОВІ ОСВІТОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

ЛЕКЦІЯ 3.

Освітологія як галузь міждисциплінарного наукового знання. Сутність поняття «міждисциплінарне наукове знання». Сутність поняття «освітологічна підготовка». Складові освітологічної підготовки.

Філософія освіти. Розвиток філософії освіти в Україні.

Історія освіти. Значення історії освіти для модернізації освітньої галузі.

Освітня політика. Планування та прогнозування розвитку освіти.

Освітнє право. Право на освіту та його гарантії. Правовідносини в галузі освіти.

Управління освітою. Державно-громадське управління освітою.

Економіка освіти. Економічні механізми розвитку освіти. Освітні системи в умовах глобальної конкуренції.

Соціологія освіти. Соціокультурні технології створення освітньо-соціокультурного простору розвитку людини. Гармонізація взаємовпливів суспільства та особистості засобами освіти.

Культурологія освіти. Сутність освіти як складової культури. Взаємозалежність та взаємозумовленість множинності культур і освітніх систем, що їх відображають.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 3.1.

Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти

План

1. Освіта як об'єкт досліджень різних галузей наукового знання.
2. Значення філософії освіти для розвитку освітології.
3. Внесок історії освіти у розвиток та становлення освітології.
4. Соціологія освіти та культурологія освіти як складові освітології.
5. Взаємовплив управління освітою та освітології.
6. Значення освітології для розвитку суспільства знань.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 3.1.

Основна література:

Андрущенко В. П. Державно-громадський характер управління освітою / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – Державне інформаційно-виробниче підприємство видавництва «Педагогічна преса». – 2011. – № 3. – 128 с.

Андрущенко В. П., Лутай В. С. Філософія освіти в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку / В. П. Андрущенко, В. С. Лутай // Наукові записки АН ВШ України – 2004. – № 6. – С. 59 – 72.

Андрущенко В. П., Образовательная политика (обзор повестки дня) / В. П. Андрущенко, В. Л. Савельев. – К.: МП «Леся», 2010. – 404 с.

Аношкіна Л. І. Економіка вищої освіти: тенденції та перспективи реформування / Л. І. Аношкіна. – К.: Видавничий дім «Корпорація», 2005. – 368 с.

Базалук О. О. Філософія освіти: її роль та місце в системі філософського знання / О. С. Сковороди НАН України та Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. – 2010. – № 23. – С. 187 – 201.

Беляков. С. А. Образовательная политика и управление образованием / С. А. Беляков // Университетское управление: практика и анализ. – 2008. – № 6. – С. 12 – 31.

Білобровко Т. І. Економіка освіти: навч.-метод. посіб. / Т. І. Білобровко. – Переяслав-Хмельницький: Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т імені Григорія Сковороди, 2002. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.google.ru/url?sa=t&.doc&ei=Gz2VT-qHDoaP-wakotn8Aw&usg=AFQjCNHbG1laOmtbiXxubpPxOljYUWZnOQ&cad=rjt>.

Валєсв Р. Г. Освітнє право України: навч. посібник / Р. Г. Валєсв. – Луганськ: Луганська правова фундація, 2011. – 287 с.

Ващенко Л. М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону / Л. М. Ващенко. – К.: ВПЦ «Тираж», 2005. – 379 с.: іл., табл. – Бібліогр.: с. 332 – 365.

Гальперіна В. О. Освітня політика в трансформаційному суспільстві: соціально-філософський аналіз: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук: спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / В. О. Гальперіна. – Київ, 2003. – 20 с.

Гапонюк П. Н. Функционирование и развитие образования как социально-экономической системы / П. Н. Гапонюк // Педагогіка. – 2011. – № 7. – 120 с. – С. 27 – 34.

Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века (в поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Б. С. Гершунский. – М.: Изд-во «Совершенство», 1998. – 608 с.

Глузман О. В. Історичні передумови становлення університетської педагогічної освіти у світовому і національному контексті / О. В. Глузман // Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України) / ред. колегія Сухомлинська О. В., Бєх І. Д., Луговий В. І. – К.: Педагогічна думка, 2007. – Т. 4. Педагогіка і психологія вищої школи. – 439 с. – С. 250 – 263.

Городяненко В. Г. Соціологія: підручник / В. Г. Городяненко. – [3-тє вид.]. – К.: ВЦ «Академія», 2008. – 544 с. – (Серія «Альма-матер»).

Дзвінчук Д. І. Центральні органи управління освітою в законодавстві України / Д. І. Дзвінчук // Вісник Української Академії державного управління при Президентові України. – Вид-во Української Академії державного управління при Президентові України. – 2003. – № 1. – Видавництво УАДУ. – 512 с. – С. 265 – 276.

Енциклопедія освіти // Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. – С. 960 – 962.

История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в.: Учебное пособие для педагогических учебных заведений / Под ред. академика РАО А.И. Пискунова. – 2-е изд., испр. и дополн. – М.: ТЦ «Сфера», 2001. – 512 с.

Іванюк І. В. Освітня політика: навчальний посібник / І. В. Іванюк. – К.: Таксон, 2006. – 226 с.

Каленюк І. С. Економіка освіти: навч. посіб. / І. С. Каленюк. – К.: Знання України, 2005. – 316 с.

Клепко С. Ф. Економіка освіти з точки зору філософії освіти / С. Ф. Клепко // Економіка освіти і освітня діяльність: матеріали Всеукр. Семінару, 8 грудня 2006 р. – Полтава: ПОШПО, 2006. – 68 с.

Клепко С. Ф. Філософія освіти в європейському контексті / С. Ф. Клепко. – Полтава: ПОШПО, 2006. – 328 с.

Корж-Ікаєва Т. Г. Освітнє право України: питання становлення / Т. Г. Корж-Ікаєва // Митна справа. – 2011. – №1 (73). – Ч. 2. – С.451 – 455.

Красняков Є. В. Державна освітня політика: сутність поняття, системність, історико-політичні аспекти / Є. В. Красняков // Віче. – 2011. – № 20 (305). – С. 21 – 23.

Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум. / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2007. – 576 с.

Крижко В. В. Теорія та практика менеджменту в освіті: навч. посіб. / В. В. Крижко. – [2-ге вид.]. – К.: Освіта України, 2005. – 256 с.

Крылова Н. Б. Вопросы культурологии образования / Н. Б. Крылова // Научно-методическая серия «Новые ценности образования». – 2011. – № 5. – С. 2 – 16. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.values-edu.ru/?page_id=96.

Кузьміна С. Філософія освіти та виховання у Київській академічній традиції XIX – початку XX ст.: Монографія / Світлана Кузьміна – Сімферополь: Н. Оріанда, 2010. – 552 с.

Луговий В. І. Педагогічна освіта в Україні: структура, функціонування, тенденції розвитку / В. І. Луговий / За заг. ред. акад. О. Г. Мороза. – К.: МАУП, 1994. – 196 с. – С. 16 – 25.

Медведєв І. А. Державне управління розвитком університету: теоретично-прикладний аспект : [монографія] / І. А. Медведєв. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2011. – 220 с.

Нечаєв В. Я. Социология образования / В. Я. Нечаев. – М.: МГУ, 1992. – 34 с.

Огнев'юк В. О. Еволюційний поступ освіти в контексті освітології / В. О. Огнев'юк / Освіта у полікультурних суспільствах: зб. наук. праць / за редакцією

Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Єжи Нікіторовича, Світлани Сисоєвої. – Вища педагогічна школа (м. Варшава, Республіка Польща). – 2012. – С.117 – 129.

Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. – К.: Знання України, 2003. – 450 с.

Огнев'юк В. О. Філософія освіти в структурі наукових досліджень феномену освіти / В. О. Огнев'юк // Науково – методичний журнал «Шлях освіти». – 2009. – № 4 (54). – С. 2 – 6.

Освітнє право: навч. посіб. для студентів гуманітарних ВНЗ / [В. В. Астахов, К. В. Астахова (мол.), О. Л. Войно-Данчишина та ін.]; за заг. ред. В. В. Астахова. – Х.: Вид-во НУА, 2011. – 188 с.

Освітлогія: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Освітлогія: хрестоматія: Навч. Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 744 с.

Пінчук Є. А. Світоглядно-філософські передумови розробки стратегії освітньої політики / Є. А. Пінчук // Філософія. – 2010. – № 2 (102). – С. 120 – 124.

Подольська Є. А. Соціологія: 100 питань 100 відповідей / Є. А. Подольська. – К.: Інкос, 2009. – 352 с.

Прокопенко Л. Л. Державна освітня політика: історико-теоретичний аспект [Електронний ресурс] / Л. Л. Прокопенко // Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. праць. – 2009. – № 2 (2). – С.1 – 8. – Режим доступу до журн.: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Dums/2009-02.

Пузиков В. Г. Соціологія образования: место и роль в системе социально-гуманитарного знания / В. Г. Пузиков, А. Ф. Тимофеев // Материалы Международной науч.-практ. конф. [«Международные отношения в развитии социально-экономических процессов в странах СНГ»], (Омск, 14-15 июня 2001 г.). – Омск: Издательство ОмГПУ, 2001. – 292 с. – С. 9 – 11.

Саух П. Ю. Сучасна освіта: портрет без прикрас (між негативною креативністю ідей і українською вестернізацією) / П. Ю. Саух // Розвиток сучасної освіти: освітлогічні наголоси: наук. пр./ за матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. «Освітлогія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти». – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с. – С. 62 – 75.

Сірополко С. О. Історія освіти в Україні / С. О. Сірополко; Підготував Ю. Вільчинський. – [2 вид.]. – Львів: Афіша, 2001. – 664 с.

Сисоєва С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: монографія / С. О. Сисоєва. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 324 с.

Сисоєва С. О. Культурологічні концепти освітлогії в контексті розвитку полікультурного суспільства / С. О. Сисоєва / Edukacja w społeczeństwach wielokulturowych. – Redakcja: W. Kremień, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojewa. – Warszawa: Wyższa Szkoła Pedagogiczna, ZNP Uniwersytetu w Białymstoku, 2012. – С. 131 – 145.

Скідін О. Л. Управління освітою: теоретико-методологічний аналіз соціальних технологій: [монографія] / О. Л. Скідін. – Запоріжжя: ЗДУ, 2000. – 291 с. – С. 47 – 59.

Смирнова Е. Э. Социология образования / Е. Э. Смирнова. – СПб.: Интерсоцис, 2006. – 192 с. – С. 41 – 60.

Філіпчук Г. Г. Культурологічна основа сучасної освіти / Г. Г. Філіпчук // Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України) / ред. колегія Сухомлинська О. В., Бех І. Д., Луговий В. І. – К.: Педагогічна думка, 2007. – Т. 2. Дидактика, методика, інформаційні технології. – 367 с.

Флиер А. Я. Культурология образования. Концепция [Электронный ресурс] / А. Я. Флиер // Проблемы культурологического образования. – Режим доступу: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CDIQFjAB&url=http%3A%2F%2Fhischool.ru%2Fuserfiles%2Fflier-culturologia.doc&ei=t_UiU8SOFcXLtAb3zoDoAw&usq=AFQjCNG-jW0FDrt-5HqJQKdKcJWu9_mow&sig2=7Ze6TvJi3rErijGtulHWz_A&bvml=bv.62922401.d.Yms&cad=tja

Цехмістрова Г. С., Фоменко Н. А. Управління в освіті та педагогічна діагностика: навч. посіб. для студентів вищих навч. закл. / Г. С. Цехмістрова, Н. А. Фоменко. – К.: Видавничий дім «Слово», 2005. – 280 с.

Ярская В. Н. Социология образования: учеб. пособ. / под ред. Д. В. Зайцева. [В. Ярская, И. Лошакова, Д. Зайцев, Л. Шалаева, О. Григорьева]. – Саратов: Изд-во СГТУ, 2004. – 300 с.

Додаткова література:

Андрущенко В. П. Українська педагогічна освіта у європейському просторі / В. П. Андрущенко // Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України) / ред. колегія О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. І. Луговий. – К.: Педагогічна думка, 2007. – Т. 4. Педагогіка і психологія вищої школи. – 439 с.

Ареф'єва О. В. Управління розвитком людського капіталу в системі вищої освіти: [монографія] / О. В. Ареф'єва, Т. В. Харчук. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2008. – 207 с.

Бех І. Д. Освітньо-виховний процес як соціокультурне явище / І. Д. Бех // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: зб. наук. пр. / за матер. Першої Всеукр. наук.- практич. конф. [«Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»]; авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоева та ін. – К.: Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с.

Вербицкий А. А. Кросс-культурный контекст образования и становление новой педагогической парадигмы / А. А. Вербицкий // Высшее образование сегодня. – 2008. – № 8. – С. 28 – 31. – (Научные сообщения).

Дічек Н. П. Методологічні аспекти проблеми педагогічного новаторства в історії шкільництва України / Н. П. Дічек // Педагогічна і психологічна науки в Україні / відп. ред. О. В. Сухомлинська. – К.: Педагогічна думка, 2007 – Т. 1. Теорія та історія педагогіки. – С. 96 – 108.

Коміренко В. І. Псевдоекономіка освіти. Болонський аспект. Український контекст / В. І. Коміренко // Економіка освіти і освітня діяльність: матеріали Всеукр. семінару, 8 грудня 2006 р. – Полтава: ПОІППО, 2006. – 68 с. – С. 22 – 28.

Локшина О. І. Стратегія Європейського Союзу у галузі освіти: етапи розвитку / О. І. Локшина // Педагогічна і психологічна науки в Україні / відп. ред. О. В. Сухомлинська. – К.: Педагогічна думка, 2007 – Т. 1. Теорія та історія педагогіки. – С. 209 – 218.

Освітній менеджмент: навчальний посібник / за ред. Л. І. Даниленко, Л. М. Карамушки. – К.: Шкільний світ, 2003. – 400 с. – С. 102 – 105.

Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес в Україні: регіональний вимір / О. В. Сухомлинська // Шлях освіти, 2007. – № 2. – 56 с. – С. 42 – 49.

Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5-ти Т. / В. О. Сухомлинський. – К.: «Радянська школа», 1976. – Т. 4. – 640 с. – С. 394 – 626.

Торосян В. Г. История образования и педагогической мысли: учебник для вузов / В. Г. Торосян. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2006. – 351 с.

Шевчук Д. М. Культура у мереживі мереж / Д. М. Шевчук // Критика, число 3 – 4 (161 – 162). – 2011. – С. 14 – 16.

Яковенко Л. І. Економічні основи модернізації вищої освіти в умовах становлення економіки знань / Л. І. Яковенко, О. В. Пашенко – Полтава: Скайтек, 2011. – 216 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА 3.1.

А. Розкрити зміст основних понять теми.

Б. Перевести основну інформацію теми в мову таблиць, схем, графіків (вибір за бажанням).

В. На основі опрацювання наукової літератури виконати такі завдання:

1. Проаналізувати наукові праці українських дослідників та на їх основі визначити й обґрунтувати, які дисципліни чи наукові напрями варто додати в структуру освітологічної підготовки. Відповідь обґрунтувати.

Список рекомендованої літератури до теми 3.

Основна література:

Андрущенко В. П. Державно-громадський характер управління освітою / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – Державне інформаційно-виробниче підприємство видавництва «Педагогічна преса». – 2011. – № 3. – 128 с.

Андрущенко В. П., Лутай В. С. Філософія освіти в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку / В. П. Андрущенко, В. С. Лутай // Наукові записки АН ВШ України – 2004. – № 6. – С. 59 – 72.

Андрущенко В. П., Образовательная политика (обзор повестки дня) / В. П. Андрущенко, В. Л. Савельев. – К.: МП «Леся», 2010. – 404 с.

Аношкіна Л. І. Економіка вищої освіти: тенденції та перспективи реформування / Л. І. Аношкіна. – К.: Видавничий дім «Корпорація», 2005. – 368 с.

Базалук О. О. Філософія освіти: її роль та місце в системі філософського знання / О. О. Базалук // Філософські обрії. Науково-теоретичний часопис Інституту філософії

імені Г. С. Сковороди НАН України та Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. – 2010. – № 23. – С. 187 – 201.

Беляков. С. А. Образовательная политика и управление образованием / С. А. Беляков // Университетское управление: практика и анализ. – 2008. – № 6. – С. 12–31.

Білобровко Т. І. Економіка освіти: навч. - метод. посіб. [Електронний ресурс] / Т. І. Білобровко. – Переяслав-Хмельницький: Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т імені Григорія Сковороди, 2002. – Режим доступу: <http://www.google.ru/url?sa=t&.doc&ei=Gz2VT-qHDoaPwakotn8Aw&usg=AFQjCNHbG1laOmtbiXxu6pPxOljYUWZnOQ&cad=rjt>.

Валєєв Р. Г. Освітнє право України: навч. посібник / Р. Г. Валєєв. – Луганськ: Луганська правова фундація, 2011. – 287 с.

Вашенко Л. М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону / Л. М. Вашенко. – К. : ВПЦ «Тираж», 2005. – 379 с. : іл., табл. – Бібліогр.: с. 332 – 365.

Гальперіна В. О. Освітня політика в трансформаційному суспільстві: соціально-філософський аналіз: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук: спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / В. О. Гальперіна. – Київ, 2003. – 20 с.

Гапонюк П. Н. Функционирование и развитие образования как социально-экономической системы / П. Н. Гапонюк // Педагогіка. – 2011. – № 7. – 120 с. – С. 27 – 34.

Гершунський Б. С. Философия образования для XXI века (в поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Б. С. Гершунский. – М.: Изд-во «Совершенство», 1998. – 608 с.

Глузман О. В. Історичні передумови становлення університетської педагогічної освіти у світовому і національному контексті / О. В. Глузман // Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України) / ред. колегія О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. І. Луговий. – К.: Педагогічна думка, 2007. – Т. 4. Педагогіка і психологія вищої школи. – 439 с. – С. 250 – 263.

Городяненко В. Г. Соціологія: підручник / В. Г. Городяненко. – [3-тє вид.]. – К.: ВЦ «Академія», 2008. – 544 с. – (Серія «Альма-матер»).

Дзвінчук Д. І. Центральні органи управління освітою в законодавстві України / Д. І. Дзвінчук // Вісник Української Академії державного управління при Президентіві України. – Вид-во Української Академії державного управління при Президентіві України. – 2003. – № 1. – Видавництво УАДУ. – 512 с. – С. 265 – 276.

Енциклопедія освіти // Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. – С.960 – 962.

Історія педагогіки і образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в.: Учебное пособие для педагогических учебных заведений / Под ред. академика РАО А.И. Пискунова. – 2-е изд., испр. и дополн. – М.: ТЦ «Сфера», 2001. – 512 с.

Іванюк І. В. Освітня політика: навчальний посібник / І. В. Іванюк. – К.: Таксон, 2006. – 226 с.

- Каленюк І. С.** Економіка освіти: навч. посіб. / І. С. Каленюк. – К.: Знання України, 2005. – 316 с.
- Клепко С. Ф.** Економіка освіти з точки зору філософії освіти / С. Ф. Клепко // Економіка освіти і освіти діяльність: матеріали Всеукр. семінару, 8 грудня 2006 р. – Полтава: ПОІППО, 2006. – 68 с.
- Клепко С. Ф.** Філософія освіти в європейському контексті / С. Ф. Клепко. – Полтава: ПОІППО, 2006. – 328 с.
- Корж-Ікаєва Т. Г.** Освітнє право України: питання становлення / Т. Г. Корж-Ікаєва // Митна справа. – 2011. – № 1 (73). – Ч. 2. – С. 451 – 455.
- Красняков Є. В.** Державна освітня політика: сутність поняття, системність, історико-політичні аспекти / Є. В. Красняков // Віче. – 2011. – № 20 (305). – С. 21 – 23.
- Кремень В. Г.** Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум. / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2007. – 576 с. – С. 480 – 494.
- Крижко В. В.** Теорія та практика менеджменту в освіті: навч. посіб. / В. В. Крижко. – [2-ге вид.]. – К.: Освіта України, 2005. – 256 с.
- Крылова Н. Б.** Вопросы культурологии образования [Электронный ресурс] / Н. Б. Крылова // Научно-методическая серия «Новые ценности образования». – 2011. – № 5. – С. 2 – 16. – Режим доступа: http://www.values-edu.ru/?page_id=96.
- Кузьміна С.** Філософія освіти та виховання у Київській академічній традиції ХІХ – початку ХХ ст.: Монографія / Світлана Кузьміна – Сімферополь: Н. Оріанда, 2010. – 552 с.
- Луговий В. І.** Педагогічна освіта в Україні: структура, функціонування, тенденції розвитку / В. І. Луговий / За заг. ред. акад. О. Г. Мороза. – К.: МАУП, 1994. – 196 с. – С. 16 – 25.
- Медведєв І. А.** Державне управління розвитком університету: теоретично-прикладний аспект : [монографія] / І. А. Медведєв. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Magіstr”, 2011. – 220 с. – С. 31 – 45.
- Нечаєв В. Я.** Социология образования / В. Я. Нечаев. – М.: МГУ, 1992. – 34 с.
- Огнев’юк В. О.** Еволюційний поступ освіти в контексті освітології / В. О. Огнев’юк / Освіта у полікультурних суспільствах: зб. наук. праць / за редакцією Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Єжи Нікіторовича, Світлани Сисоевої. – Вища педагогічна школа (м. Варшава, Республіка Польща). – 2012. – С.117 – 129.
- Огнев’юк В. О.** Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев’юк. – К.: Знання України, 2003. – 450 с.
- Огнев’юк В. О.** Філософія освіти в структурі наукових досліджень феномену освіти / В. О. Огнев’юк // Науково – методичний журнал «Шлях освіти». – 2009. – № 4 (54). – С. 2 – 6.
- Освітнє право:** навч. посіб. для студентів гуманітарних ВНЗ / [В. В. Астахов, К. В. Астахова (мол.), О. Л. Войно-Данчишина та ін.]; за заг. ред. В. В. Астахова. – Х.: Вид-во НУА, 2011. – 188 с.
- Освітологія: витоки наукового напрямку:** Монографія / За ред. В. О. Огнев’юка; Авт. кол.: В. О. Огнев’юк, С. О. Сисоева, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.
- Освітологія: хрестоматія:** Навч. Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: В. О. Огнев’юк, С. О. Сисоева. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 744 с.
- Пінчук Є. А.** Світоглядно-філософські передумови розробки стратегії освітньої політики / Є. А. Пінчук // Філософія. – 2010. – № 2 (102). – С. 120 – 124.

Подольська Є. А. Соціологія: 100 питань 100 відповідей / Є. А. Подольська. – К.: Інкос, 2009. – 352 с.

Прокопенко Л. Л. Державна освітня політика: історико-теоретичний аспект [Електронний ресурс] / Л. Л. Прокопенко // Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. праць. – 2009. – № 2 (2). – С.1 – 8. – Режим доступу до журн.: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dums/2009-02.

Пузигов В. Г. Соціологія образования: место и роль в системе социально-гуманитарного знания / В. Г. Пузигов, А. Ф. Тимофеев // Материалы Международной науч.-практ. конф. [«Международные отношения в развитии социально-экономических процессов в странах СНГ»], (Омск, 14-15 июня 2001 г.). – Омск: Издательство ОмГПУ, 2001. – 292 с. – С. 9 – 11.

Саух П. Ю. Сучасна освіта: портрет без прикрас (між негативною креативністю ідей і українською вестернізацією) / П. Ю. Саух // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наук. пр./ за матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти». – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с. – С.62 –75.

Сірополько С. О. Історія освіти в Україні / С. О. Сірополько; Підготував Ю. Вільчинський. – [2 вид.]. – Львів: Афіша, 2001. – 664 с.

Сисоева С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: монографія / С. О. Сисоева. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 324 с.

Сисоева С. О. Культурологічні концепти освітології в контексті розвитку полікультурного суспільства / С. О. Сисоева / Edukacja w społeczeństwach wielokulturowych. – Redakcja: W. Kremień, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojewa. – Warszawa: Wyższa Szkoła Pedagogiczna, ZNP Uniwersytet w Białymstoku, 2012. – С. 131 – 145.

Скідін О. Л. Управління освітою: теоретико-методологічний аналіз соціальних технологій: [монографія] / О. Л. Скідін. – Запоріжжя: ЗДУ, 2000. – 291 с. – С. 47 – 59.

Смирнова Е. Э. Социология образования / Е. Э. Смирнова. – СПб.: Интерсоцис, 2006. – 192 с. – С. 41 – 60.

Філіпчук Г. Г. Культурологічна основа сучасної освіти / Г. Г. Філіпчук // Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України) / ред. колегія О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. І. Луговий. – К.: Педагогічна думка, 2007. – Т. 2. Дидактика, методика, інформаційні технології. – 367 с.

Флиер А. Я. Культурология образования. Концепция [Электронный ресурс] / А. Я. Флиер // Проблемы культурологического образования. – Режим доступу: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CDIQFjAB&url=http%3A%2F%2Fhischool.ru%2Fuserfiles%2Fflier-culturologia.doc&ei=t_UiU8SOFcXLtAb3zoDoAw&usq=AFQjCNG-jW0FDrt-5HqJQKDKcJWu9_mow&sig2=7Z e6TvJi3rErjGtuIHwz_A&bvm=bv.62922401,d.Yms&cad=rja

Цехмістрова Г. С., Фоменко Н. А. Управління в освіті та педагогічна діагностика: навч. посіб. для студентів вищих навч. закл. / Г. С. Цехмістрова, Н. А. Фоменко. – К.: Видавничий дім «Слово», 2005. – 280 с.

Ярская В. Н. Социология образования: учеб. пособ. / под ред. Д. В. Зайцева. [В. Ярская, И. Лошакова, Д. Зайцев, Л. Шалаева, О. Григорьева]. – Саратов: Изд-во СГТУ, 2004. – 300 с.

Додаткова література:

Андрущенко В. П. Українська педагогічна освіта у європейському просторі / В. П. Андрущенко // Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України) / ред. колегія О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. І. Луговий. – К.: Педагогічна думка, 2007. – Т. 4. Педагогіка і психологія вищої школи. – 439 с.

Ареф'єва О. В. Управління розвитком людського капіталу в системі вищої освіти: [монографія] / О. В. Ареф'єва, Т. В. Харчук. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2008. – 207 с.

Бех І. Д. Освітньо-виховний процес як соціокультурне явище / І. Д. Бех // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: зб. наук. пр. / за матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. [«Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»]; авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва та ін. – К.: Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с.

Вербицкий А. А. Кросс-культурный контекст образования и становление новой педагогической парадигмы / А. А. Вербицкий // Высшее образование сегодня. – 2008. – № 8. – С. 28 – 31. – (Научные сообщения).

Дічек Н. П. Методологічні аспекти проблеми педагогічного новаторства в історії шкільництва України / Н. П. Дічек // Педагогічна і психологічна науки в Україні / відп. ред. О. В. Сухомлинська. – К.: Педагогічна думка, 2007 – Т. 1. Теорія та історія педагогіки. – С. 96 – 108.

Коміренко В. І. Псевдоекономіка освіти. Болонський аспект. Український контекст / В. І. Коміренко // Економіка освіти і освітня діяльність: матеріали Всеукр. Семінару, 8 грудня 2006 р. – Полтава: ПОШПО, 2006. – 68 с. – С. 22 – 28.

Локшина О. І. Стратегія Європейського Союзу у галузі освіти: етапи розвитку / О. І. Локшина // Педагогічна і психологічна науки в Україні / відп. ред. О. В. Сухомлинська. – К.: Педагогічна думка, 2007 – Т. 1. Теорія та історія педагогіки. – С. 209 – 218.

Освітній менеджмент: навчальний посібник / за ред. Л. І. Даниленко, Л. М. Карамушки. – К.: Шкільний світ, 2003. – 400 с. – С. 102 – 105.

Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес в Україні: регіональний вимір / О. В. Сухомлинська // Шлях освіти, 2007. – № 2. – 56 с. – С. 42 – 49.

Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5-ти. / В. О. Сухомлинський. – К.: «Радянська школа», 1976. – Т. 4. – 640 с. – С. 394 – 626.

Торосян В. Г. История образования и педагогической мысли: учебник для вузов / В. Г. Торосян. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2006. – 351 с.

Шевчук Д. М. Культура у мереживі мереж / Д. М. Шевчук // Критика, число 3 – 4 (161 – 162). – 2011. – С. 14 – 16.

Яковенко Л. І. Економічні основи модернізації вищої освіти в умовах становлення економіки знань / Л. І. Яковенко, О. В. Пашенко – Полтава: Скайтек, 2011. – 216 с.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКЕ ЗАВДАННЯ 3.1.

Тема: Аксіологічні засади освітології.

Мета: виокремити ціннісні концепти освітології.

Завдання: на основі вивчення науково-педагогічної літератури відібрати та обґрунтувати ціннісні концепти освітології на 3 рівнях: держава, суспільство та особистість. Відповідь обґрунтувати.

ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ 1

1. Становлення й розвиток едукології (edukology) у 50-60 рр. ХХ століття.
2. Формування дослідницьких підструктур з проблем едукології у вищих навчальних закладах світу у 70-80 рр. ХХ ст.
3. Генеза поняття «освіта».
4. Освіта як сфера цивілізаційного творення.
5. Концепції «образованиеведение» та едукології на пострадянському просторі.
6. Передумови виокремлення освітології в самостійний науковий напрям інтегрованого пізнання сфери освіти в Україні.
7. Характеристика поняття «освітологія».
8. Концепція освітології академіка В. О. Огнев'юка.
9. Предметне поле та завдання освітології.
10. Міждисциплінарний характер освітологічних досліджень, напрями освітологічних досліджень.
11. Освітологія і формування сукупного інтелекту суспільства.
12. Етапи розвитку освітології.
13. Визначення освітології як наукової дисципліни.
14. Системні дослідження в галузі освітології.
15. Взаємозв'язок освітології з різними галузями наукового знання.
16. Характеристика складових освітологічної підготовки.
17. Історія становлення та розвитку освітології як наукового напрямку.
18. Освіта як відображення сутності суспільного розвитку.
19. Поняття «едукологія», «образованиеведение» та «освітологія».
20. Становлення та розвиток освітології в Україні.

21. Формування освітології як наукового напрямку інтегрованого дослідження сфери освіти.
22. Значення освітології у сталому розвитку суспільства.
23. Сфера освіти як об'єкт наукового дослідження.
24. Трансформація поняття «освіта».
25. Освіта як сфера життєдіяльності людини і як соціальний інститут.
26. Сфера освіти як цілісне динамічне утворення.
27. Освітні парадигми та освітня практика.
28. Роль наукових досліджень для розвитку сфери освіти.
29. Синергетичні принципи освіти і науки.
30. Поняття «система», «відкрита система», «освітня система».
31. Типологія освітніх систем.
32. Освітологічні засади дослідження тенденцій розвитку сфери освіти, її внутрішніх протиріч, механізмів прогресу, методів управління.
33. Сфера освіти як синергетична система.
34. Теоретико-методологічні засади системного та синергетичного підходів в освіті.
35. Синергетичні принципи освіти і науки.
36. Циклічність як принцип розвитку освітньої системи.
37. Чинники впливу на розвиток освітньої системи, їх взаємозв'язок та взаємообумовленість.
38. Структура як принципова основа функціонування освітніх систем.
39. Цілепокладання та цілеспрямованість у функціонуванні освітніх систем.
40. Освітологія як галузь міждисциплінарного наукового знання.
41. Складові освітологічної підготовки.
42. Планування та прогнозування розвитку освіти.
43. Правовідносини в галузі освіти.
44. Економічні механізми розвитку освіти.
45. Освітні системи в умовах глобальної конкуренції.
46. Значення філософії освіти для розвитку освітології.
47. Внесок історії освіти в розвиток та становлення освітології.
48. Соціологія освіти та культурологія освіти як складові освітології.
49. Взаємовплив управління освітою та освітології.
50. Значення освітології для розвитку суспільства знань.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 1

Основна література:

Андрущенко В. П. Державно-громадський характер управління освітою / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – Державне інформаційно-виробниче підприємство видавництва «Педагогічна преса». – 2011. – № 3. – 128 с.

Андрущенко В. П. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть. (Спроба прогностичного аналізу) / В. П. Андрущенко // Вища освіта України, 2001. – № 1. – С. 16.

Андрущенко В. П., Лутай В. С. Філософія освіти в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку / В. П. Андрущенко, В. С. Лутай // Наукові записки АН ВШ України, 2004. – № 6. – С. 59 – 72.

Андрущенко В. П., Образовательная политика (обзор повестки дня) / В. П. Андрущенко, В. Л. Савельев. – К.: МП «Леся», 2010. – 404 с.

Аношкіна Л. І. Економіка вищої освіти: тенденції та перспективи реформування / Л. І. Аношкіна. – К.: Видавничий дім «Корпорація», 2005. – 368 с.

Базалук О. А. Философия образования в свете новой космологической концепции: учебник. / О. А. Базалук – К.: Кондор, 2010. – 458 с.

Базалук О. О. Філософія освіти: її роль та місце в системі філософського знання / О. О. Базалук // Філософські обрії. Науково-теоретичний часопис Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України та Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. – 2010. – № 23. – С. 187 – 201.

Беляков. С. А. Образовательная политика и управление образованием / С. А. Беляков // Университетское управление: практика и анализ. – 2008. – № 6. – С. 12 – 31.

Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання / І. Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.

Білобровко Т. І. Економіка освіти: навч. - метод. посіб. [Електронний ресурс] / Т. І. Білобровко. – Переяслав-Хмельницький: Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т імені Григорія Сковороди, 2002. – Режим доступу: <http://www.google.ru/url?sa=t&.doc&ei=Gz2VT-qHDoaP-wakotn8Aw&usg=AFQjCNHbG1laOmtbiXhu6rPxOljYUWZnOQ&cad=rjt>.

Бордовський Г., Извозчиков Б. Эдукология как наука об образовании / Г. Бордовский, Б. Извозчиков // Вестник высшей школы «Alma mater». – 1991. – № 3. – С. 24 – 32.

Валсєв Р. Г. Освітнє право України: навч. посібник / Р. Г. Валсєв. – Луганськ: Луганська правова фундація, 2011. – 287 с.

Вашенко Л. М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону / Л. М. Вашенко. – К.: ВПЦ «Тираж», 2005. – 379 с. : іл., табл. – Бібліогр.: с. 332 – 365.

Видт И. Е. Культурологическая интерпретация эволюции образовательных моделей / И. Е. Видт // Педагогика, 2003. – № 3. – С. 32 – 38.

Гальперіна В. О. Освітня політика в трансформаційному суспільстві: соціально-філософський аналіз: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук: спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / В. О. Гальперіна. – Київ, 2003. – 20 с.

Гапонюк П. Н. Функционирование и развитие образования как социально-экономической системы / П. Н. Гапонюк // Педагогіка. – 2011. – № 7. – 120 с. – С. 27 – 34.

Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века (в поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Б. С. Гершунский. – М.: Изд-во «Совершенство», 1998. – 608 с.

Гершунский Б. С. Философско-методологические основы образовательно-педагогической прогностики / Б. С. Гершунский // Философия образования. – М.: Московский психолого-социальный институт. Флинта, 1998. – 432 с.

Глузман О. В. Историчні передумови становлення університетської педагогічної освіти у світовому і національному контексті / О. В. Глузман // Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України) / ред. колегія О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. І. Луговий. – К.: Педагогічна думка, 2007. – Т. 4. Педагогіка і психологія вищої школи. – 439 с. – С. 250 – 263.

Гончаренко С. У. Освіта / С. У. Гончаренко // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. – С. 614 – 615.

Гончаренко С. У. Побудова педагогічної теорії / С. У. Гончаренко // Педагогічна газета. – 2006. – № 11 (148). – С. 5.

Городяненко В. Г. Соціологія: підручник / В. Г. Городяненко. – [3-тє вид.]. – К.: ВЦ «Академія», 2008. – 544 с. – (Серія «Альма-матер»).

Державна Національна програма «Освіта» («Україна – XXI століття»). – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.

Дзвінчук Д. І. Центральні органи управління освітою в законодавстві України / Д. І. Дзвінчук // Вісник Української Академії державного управління при Президентові України. – Вид-во Української Академії державного управління при Президентові України. – 2003. – № 1. – Видавництво УАДУ. – 512 с. – С. 265 – 276.

Енциклопедія освіти // Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. – С. 960 – 962.

Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 21.

Зимняя И. А. Ключевые компетенции — новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование; под ред. В. М. Филипповой. — М.: Центр сравнительной образовательной политики, 2003. – 303 с.

История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в.: Учебное пособие для педагогических учебных заведений // Под ред. академика РАО А.И. Пискунова. – 2-е изд., испр. и дополн. – М.: ТЦ «Сфера», 2001. – 512 с.

Іванюк І. В. Освітня політика: навчальний посібник / І. В. Іванюк. – К.: Таксон, 2006. – 226 с.

Каленюк І. С. Економіка освіти: навч. посіб. / І. С. Каленюк. – К.: Знання України, 2005. – 316 с.

Клепко С. Ф. Економіка освіти з точки зору філософії освіти / С. Ф. Клепко // Економіка освіти і освітня діяльність: матеріали Всеукр. Семінару, 8 грудня 2006 р. – Полтава: ПОІППО, 2006. – 68 с.

Клепко С. Ф. Філософія освіти в європейському контексті / С. Ф. Клепко. – Полтава: ПОІППО, 2006. – 328 с.

Корж-Ікасва Т. Г. Освітнє право України: питання становлення / Т. Г. Корж-Ікасва // Митна справа. – 2011. – №1 (73). – Ч. 2. – С. 451 – 455.

Краевский В. В. Науки об образовании и наука об образовании (методологические проблемы современной педагогики) / В. В. Краевский // Журнал «Вопросы философии». – 2009. – № 3. – С. 77 – 82.

Красняков С. В. Державна освітня політика: сутність поняття, системність, історико-політичні аспекти / С. В. Красняков // Віче. – 2011. – № 20 (305). – С. 21 – 23.

Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В. Г. Кремень. – К.: Знання, 2010. – С. 288 – 397.

Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2007. – 576 с.

Кремень В. Освіта в структурі цивілізаційних змін / В. Кремень // Освіта. – 2010. – № 47 – 48 (5430-5431). – С. 4.

Крижко В. В. Теорія та практика менеджменту в освіті: навч. посіб. / В. В. Крижко. – [2-ге вид.]. – К.: Освіта України, 2005. – 256 с.

Крылова Н. Б. Вопросы культурологии образования [Электронный ресурс] / Н. Б. Крылова // Научно-методическая серия «Новые ценности образования». – 2011. – № 5. – С. 2 – 16. – Режим доступа: http://www.values-edu.ru/?page_id=96.

Кузьміна С. Філософія освіти та виховання у Київській академічній традиції ХІХ – початку ХХ ст.: Монографія / Світлана Кузьміна – Сімферополь: Н. Оріанда, 2010. – 552 с. – С. 33 – 46.

Лозова В. І. Педагогічні цінності сучасної освіти / В. І. Лозова // Педагогічна і психологічна науки в Україні / відп. ред. О. В. Сухомлинська. – К.: Педагогічна думка, 2007 – Т. 1. Теорія та історія педагогіки. – С. 68 – 78.

Луговий В. І. Педагогічна освіта в Україні: структура, функціонування, тенденції розвитку / В. І. Луговий / За заг. ред. акад. О. Г. Мороза. – К.: МАУП, 1994. – 196 с.

Луговий В. І. Проблема понятійно-категоріального апарату педагогічної науки / В. І. Луговий // Педагогічна і психологічна науки в Україні / відп. ред. О. В. Сухомлинська. – К.: Педагогічна думка, 2007 – Т. 1. Теорія та історія педагогіки. – С. 24 – 35.

Лутай В. Розробка сучасної філософії освіти на засадах синергетики / В. Лутай // Вища освіта України. – 2009. – № 1. – С. 33 – 35.

Медведєв І. А. Державне управління розвитком університету: теоретично-прикладний аспект : [монографія] / І. А. Медведєв. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2011. – 220 с.

Мицкевич Н. И. Эдукология: инвариантные характеристики / Н. И. Мицкевич // Адукагор. – № 1(17), 2010. – С. 21 – 27.

Надвиннична Т. Роль наукової школи у становленні освітології (вітчизняний та зарубіжний досвід) / Т. Надвиннична // Вітакультурний млин. Методологічний альманах. – 2006. – Модуль 3. – С. 13 – 16.

Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / [авт.: В. П. Андрущенко, І. Д. Бех, М. І. Бурда та ін.; редкол. В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), В. М. Мадзігон (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)]; за заг. ред. В. Г. Кременя. – К.: «Педагогічна думка», 2011. – 304 с. – Бібліогр.: С. 138 – 154. – (До 20-річчя незалежності України).

- Нечаев В. Я.** Социология образования / В. Я. Нечаев. – М.: МГУ, 1992. – 34 с.
- Новиков А. М.** О структуре теории образования / А. М. Новиков // Педагогика. – 2005. – № 7. – С. 18 – 23.
- Новиков А. М.** Постиндустриальное образование / А. М. Новиков. – М.: Издательство «Эгвес», 2008. – 136 с.
- Огнев'юк В. О.** Еволюційний поступ освіти в контексті освітології / В. О. Огнев'юк // Освіта у полікультурних суспільствах: зб. наук. праць / за редакцією Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Єжи Нікіторовича, Світлани Сисоєвої. – Вища педагогічна школа (м. Варшава, Республіка Польща). – 2012. – С. 117 – 129.
- Огнев'юк В. О.** На шляху до становлення нового наукового напрямку «освітологія» / В. О. Огнев'юк // Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / МОН України, НАПН України, ГУОН КМДА, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. / За заг. ред. Огнев'юка В. О. [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, С. О. Сисоєва, Г. С. Лозко]. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – 192 с. – С. 5–9.
- Огнев'юк В. О.** Освіта – сутність часу! [Електронний ресурс] / В. О. Огнев'юк // Коментарі до Інформаційного збірника МОН України. – 2009. – № 11. – Режим доступу до журн.: www.ipro.org.ua/files/новини/ОСТАННІ_НОВИНИ/2009/.../2.do.
- Огнев'юк В. О.** Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. – К.: «Знання України», 2003. – 450 с.
- Огнев'юк В. О.** Освітологія як відображення міждисциплінарного підходу у наукових дослідженнях феномену сучасної освіти / В. О. Огнев'юк // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наукове видання за матеріалами першої Всеукр. наук.-практ. конференції «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; Авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с. – С. 53 – 62.
- Огнев'юк В. О.** Філософія освіти в структурі наукових досліджень феномену освіти / В. О. Огнев'юк // Шлях освіти. – 2009. – № 4 (54). – С. 2 – 6.
- Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О.** Освітологія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва // Рідна шк.: щомісяч. наук.-пед. журн. – № 4-5 (988-989), квітень-травень, 2012. – 80 с. – С. 44 – 51.
- Освітнє право:** навч. посіб. для студентів гуманітарних ВНЗ / [В. В. Астахов, К. В. Астахова (мол.), О. Л. Войно-Данчишина та ін.]; за заг. ред. В. В. Астахова. – Х.: Вид-во НУА, 2011. – 188 с.
- Освітологія: витoki** наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.
- Освітологія: хрестоматія:** Навч. Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 744 с.
- Пінчук С. А.** Світоглядно-філософські передумови розробки стратегії освітньої політики / С. А. Пінчук // Філософія. – 2010. – № 2 (102). – С. 120 – 124.
- Подольська Є. А.** Соціологія: 100 питань 100 відповідей / Є. А. Подольська. – К.: Інкос, 2009. – 352 с.

Попов А. А. Социально-антропологические основания практик современного образования / А. А. Попов // Вестник Томского государственного университета. – 2008. – № 314. – 207 с. – С. 59 – 62.

Проказа О. Т. Проблема трансформації класичної педагогіки в сучасну інфоносферну едукологію (питання теорії) / О. Т. Проказа // Освіта Донбасу. – № 6 (137), 2009. – С. 5 – 7.

Прокопенко Л. Л. Державна освітня політика: історико-теоретичний аспект [Електронний ресурс] / Л. Л. Прокопенко // Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. праць. – 2009. – № 2 (2). – С.1 – 8. – Режим доступу до журн.: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dums/2009-02.

Прокопцов В. И. Эдукология: принципиально новая наука образования. В 4 фракталах. Фрактал 1. Эдукология: Ориентировочная основа коллективно-интерсубъектной системомыследеятельности создателей и пользователей эдукологии. (Авторская версия-навигация) / В. И. Прокопцов. – СПб.: СПб ЛТА, 2002. – 344 с.

Прокопцов В. И. Эдукология: принципиально новая наука образования. В 4 фракталах. Фракталы 2, 3, 4. (Препринты). (Авторская версия-навигация). / В. И. Прокопцов. – СПб.: СПб ГЛТА, 2004. – 568 с.

Пузиков В. Г. Социология образования: место и роль в системе социально-гуманитарного знания / В. Г. Пузиков, А. Ф. Тимофеев // Материалы Международной науч.-практ. конф. [«Международные отношения в развитии социально-экономических процессов в странах СНГ»], (Омск, 14-15 июня 2001 г.). – Омск: Издательство ОмГПУ, 2001. – 292 с. – С. 9 – 11.

Саух П. Ю. Сучасна освіта: портрет без прикрас (між негативною креативністю ідей і українською вестернізацією) / П. Ю. Саух // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наук. пр./ за матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти». – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с. – С. 62 – 75.

Саух Ю. П. Філософія освіти – педагогіка – освітологія. Інтерв'ю з Віктором Огнев'юком / Ю. П. Саух, О. В. Вознюк // Історія. Філософія. Релігієзнавство. – 2010. – № 1 – 2. – С. 2 – 4.

Свиридов О. А. Теория и методология функционирования образовательных систем: диссертация... д-ра экон. наук: 08.00.01 / О. А. Свиридов. – Йошкар-Ола, 2006. – 363 с. – РГБ ОД, 71:07-8/398.

Сергеева Т. Современное образование в контексте парадигмы «личность – образование – социум» / Т. Сергеева // Дайджест педагогічних ідей та технологій школа-парк. – 2001. – № 5-6. – С. 26 – 30.

Сисосва С. О. Методологічні концепти освітології / С. О. Сисосва // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наук. пр. / за матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисосва, І. В. Соколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с.

Сисосва С. О. Нариси з історії розвитку педагогічної думки: навчальний посібник / С. О. Сисосва, І. В. Соколова. — К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 308 с.

Сисоєва С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: [моногр.] / С. О. Сисоєва. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 324 с.

Сисоєва С. О. Освіта у сучасному світі / С. О. Сисоєва / Освітologia – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / МОН України, НАПН України, ГУОН КМДА, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. / За заг. ред. Огнев'юка В. О. [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, С. О. Сисоєва, Г. С. Лозко]. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – 192 с.

Сисоєва С. О. Освіта як об'єкт дослідження / С. О. Сисоєва // Шлях освіти: науково-методичний журнал. – К.: Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Асоціація працівників гімназій і ліцеїв України. – 2011. – № 2 – 48 с. – С. 5 – 11.

Сисоєва С. О. Культурологічні концепти освітologii в контексті розвитку полікультурного суспільства / С. О. Сисоєва / Edukacja w społeczeństwach wielokulturowych. – Redakcja: W. Kremień, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojewa. – Warszawa: Wyższa Szkoła Pedagogiczna, ZNP Uniwersytet w Białymstoku, 2012. – С. 131 – 145.

Сірополко С. О. Історія освіти в Україні / С. О. Сірополко; Підготував Ю. Вільчинський. – [2 вид.]. – Львів: Афіша, 2001. – 664 с.

Скідін О. Л. Управління освітою: теоретико-методологічний аналіз соціальних технологій: [монографія] / О. Л. Скідін. – Запоріжжя: ЗДУ, 2000. – 291 с. – С. 47 – 59.

Смирнова Е. Э. Социология образования / Е. Э. Смирнова. – СПб.: Интерсоцис, 2006. – 192 с. – С. 41 – 60.

Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576 с.

Стрельник О. Н. Концепции современного естествознания: конспект лекций / О. Н. Стрельник. – М.: Издательство Юрайт; Высшее образование, 2010. – 224 с.

Субетто А. И. Принцип, законы и структура науки об образовании – образованиеведение. Императив Неклассического синтеза [Электронный ресурс] / А. И. Субетто // «Академия Тринитаризма». – М., 2003. – Эл. № 77-6567, публ.10892. – Режим доступа: <http://www.trinitas.ru/rus/doc/0016/001a/00160053.htm>

Сухомлинська О. В. Педагогічний ідеал крізь призму теорій моралі : [виховання дітей та молоді] / О. В. Сухомлинська // Шлях освіти. - 2008. – № 1. – С. 12 – 18.

Сухомлинська О. В. Розвиток особистості і освіти: історичний вимір / О. В. Сухомлинська // Педагогіка і психологія : вісник АПН України. Науково-теоретичний та інформаційний журнал / Академія педагогічних наук України. – Київ, 2008. – № 2. – С. 15 – 26.

Тхагапсоев Х. Г. О новой парадигме образования / Х. Г. Тхагапсоев // Педагогика. – 1999. – № 1. – С. 103 – 110.

Філіпчук Г. Г. Культурологічна основа сучасної освіти / Г. Г. Філіпчук // Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України) / ред. колегія О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. І. Луговий. – К.: Педагогічна думка, 2007. – Т.2. Дидактика, методика, інформаційні технології. – 367 с.

Флиер А. Я. Культурология образования. Концепция [Электронный ресурс] / А. Я. Флиер // Проблемы культурологического образования. – Режим доступу: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CDIQFjAB&url=http%3A%2F%2Fhischool.ru%2Fuserfiles%2Fflier-culturologia.doc&ei=t_UiU8SOFcXLtAb3zoDoAw&usq=AFQjCNG-jW0FDrt-5HqJQKDkcJWu9_mnow&sig2=7Ze6TvJi3rErjGtuIHWz_A&bvm=bv.62922401,d.Yms&cad=rja

Фурман А. Vivat, освітологія! Або мистецтво управління освітнім простором суспільства / А. Фурман // Влада. – 2003. – № 2. – С. 3.

Фурман А. Методологічна план-карта освітології як синтетичної наукової дисципліни / А. Фурман // Вітакультурний млин: методологічний альманах, 2006 (Модуль 4). – 56 с. – С. 4 – 18.

Фурман А. Освітологія як синтетична наукова дисципліна: проблема завдань, об'єкта, предмета, методу / А. Фурман // Вітакультурний млин: методологічний альманах, 2006 (Модуль 3). – 52 с.

Фурман А. Постановня освітології, або похід за горизонти відомого / А. Фурман // Психологія і суспільство. – 2003. – № 4. – С. 5 – 9.

Хоружа Л. Аксиологічні засади освітології: держава, суспільство і особистість / Л. Хоружа // Цілісне уявлення про освіту – на зустріч з освітологією; за ред.: Т. Левовицького, В. Огнев'юка, С. Сисоевої. – Варшава: Вища школа педагогічна. 2011. – 242 с. – С. 89 – 102.

Цехмістрова Г. С., Фоменко Н. А. Управління в освіті та педагогічна діагностика: навч. посіб. для студентів вищих навч. закл. / Г. С. Цехмістрова, Н. А. Фоменко. – К.: Видавничий дім «Слово», 2005. – 280 с.

Ярская В. Н. Социология образования: учеб. пособ. / под ред. Д. В. Зайцева. [В. Ярская, И. Лошакова, Д. Зайцев, Л. Шалаева, О. Григорьева]. – Саратов: Изд-во СГТУ, 2004. – 300 с.

Steiner Elizabeth Educology of the Free / Elizabeth Steiner – Philosophical Library, New York, 1981. – 68 p.

Додаткова література:

Андрущенко В. П. Українська педагогічна освіта у європейському просторі / В. П. Андрущенко // Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України) / ред. колегія Сухомлинська О. В., Бех І. Д., Луговий В. І. – К.: Педагогічна думка, 2007. – Т.4. Педагогіка і психологія вищої школи. – 439 с.

Ареф'єва О. В. Управління розвитком людського капіталу в системі вищої освіти: [монографія] / О. В. Ареф'єва, Т.В. Харчук. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2008. – 207 с.

Баширова М. Я. Роль образования в информационном обществе / М. Я. Баширова // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2005. – № 7. – С. 10 – 22.

Бех І. Д. Освітньо-виховний процес як соціокультурне явище / І. Д. Бех // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: зб. наук. пр. / за матер. Першої Всеукр. наук.- практич. конф. [«Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»]; авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоева та ін. – К.: Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с.

Ващенко Г. Виховний ідеал / Григорій Ващенко. – Полтава: Полтавський вісник, 1994. – 190 с. – С.183.

Вербицкий А. А. Кросс-культурный контекст образования и становление новой педагогической парадигмы / А. А. Вербицкий // Высшее образование сегодня. – 2008. – № 8. – С. 28 – 31. – (Научные сообщения).

Вернадский В. И. Размышления натуралиста: В 2-х кн. / В. И. Вернадский. – М.: Наука, 1975. – Кн. 1: Пространство и время в неживой и живой природе. – 175 с.

Вернадский В. И. Размышления натуралиста: В 2-х кн. / В. И. Вернадский. – Кн. 2: Научная мысль как планетарное явление. – Послесловие И. В. Кузнецова и Б. М. Кедрова – М.: Наука, 1977. – 191 с.

Гаврилишин Б. Дороговкази в майбутнє: до ефективніших суспільств. Доповідь Римському клубові / Б. Гаврилишин; пер. з англ. Л. Лещенко. – К.: Основи, 1993. – 238 с. – С. 11.

Гегель Г. В. Ф. Феноменология духа / Г. В. Ф. Гегель. – М., 1959. – Сочинения Т. IV. – 618 с. – С. 21 – 22.

Гадамер Г.-Г. Истина і метод / Ганс-Георг Гадамер; [пер. з нім. Олександр Мокровський]. – К.: Юніверс, 2000. – (Філософська думка). – Т. I: Герменевтика I: Основи філософ. герменевтики. – 464 с. – С. 133.

Д'юї Джон Демократія і освіта / Джон Д'юї – Львів: Літопис, 2003. – 294 с. – С. 80.

Дічек Н. П. Методологічні аспекти проблеми педагогічного новаторства в історії шкільництва України / Н. П. Дічек // Педагогічна і психологічна науки в Україні / відп. ред. О. В. Сухомлинська. – К.: Педагогічна думка, 2007 – Т. 1. Теорія та історія педагогіки. – С. 96 – 108.

Зуєв В. Криза освіти: український контекст / Віталій Зуєв, Валентина Зуєва// Вища освіта України. – 2010. – № 2. – С. 8.

Коваленко О. Щоб інтелектуальний ресурс став капіталом / О. Коваленко // Освіта України. – 2010. – № 3. – С. 2.

Коміренко В. І. Псевдоекономіка освіти. Болонський аспект. Український контекст / В. І. Коміренко // Економіка освіти і освітня діяльність: матеріали Всеукр. Семінару, 8 грудня 2006 р. – Полтава: ПОППО, 2006. – 68 с. – С. 22 – 28.

Локшина О. І. Стратегія Європейського Союзу у галузі освіти: етапи розвитку / О. І. Локшина // Педагогічна і психологічна науки в Україні / відп. ред. О. В. Сухомлинська. – К.: Педагогічна думка, 2007 – Т. 1. Теорія та історія педагогіки. – С. 209 – 218.

Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX-XX ст.): [хрестоматія / упоряд.: Л. Д. Березівська та ін.]. – К.: Наук.світ, 2003. – 418 с.

Мануйлов В., Галкин В. Открытое образование: перспективы, рациональность, проблемы / В. Мануйлов, В. Галкин // Высшее образование в России, 2004. – №1. – С.93 – 103.

Москаль Ю. Сьоме щорічне зібрання авторської наукової школи професора Анатолія Фурмана / Ю. Москаль // Психологія і суспільство. – 2005. – № 4. – С. 163.

Оливера К. Э. К теории сравнительной педагогики / К. Э. Оливера // Перспективы. Вопросы образования. – 1989. – № 2 (66).

Освітній менеджмент: навчальний посібник / за ред. Л. І. Даниленко, Л. М. Карамушки. – К.: Шкільний світ, 2003. – 400 с. – С.102 – 105.

Пригожин И. Делать не физику бога, а физику человека / И. Пригожин // Известия. – 1993. – 24 июля, суббота. – № 138 (23993). – 16 полос.

Робуль О. Синергетика як інноваційна методологія педагогічної освіти / О. Робуль // Філософія освіти. – 2006. – №1 (3). – С. 35 – 36.

Рогова О. Г. Аксиологічний аспект гуманітарної парадигми освіти [Електронний ресурс] / О. Г. Рогова // Філософія № 4 (72). – 2010. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Grani/2010_4/F-7.pdf.

Роджерс К. Свобода учится / К. Роджерс, Д. Фрейберг. – М.: Смысл, 2002. – 527 с. – С. 8.

Свиридов О. А. Теория и методология функционирования образовательных систем: дисс. ... д-ра экон. наук: 08.00.01 / Свиридов Олег Александрович. – Йошкар-Ола, 2006. – 363 с.

Субетто А. И. Социогенетика: системогенетика, общественный интеллект, образовательная генетика и мировое развитие / А. И. Субетто. – М., 1994.

Субетто А. И. Сочинения. Ноосферизм: В 13 томах / А. И. Субетто. – Кострома: КГУ им. Н. А. Некрасова, 2007. – Том седьмой: Системология образования и образованиеведение // Под ред. Л. А. Зеленова. – 520 с.

Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес в Україні: регіональний вимір / О. В. Сухомлинська // Шлях освіти, 2007. – № 2. – С. 42 – 49.

Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5-ти. / В. О. Сухомлинський. – К.: «Радянська школа», 1976. – Т. 4. – 640 с. – С. 394 – 626.

Тестов В. Качество и фундаментальность высшего образования / В. Тестов // Высшее образование в России. – 2008. – № 10. – С. 89 – 92.

Торосян В. Г. История образования и педагогической мысли: учебник для вузов / В. Г. Торосян. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2006. – 351 с.

Тоффлер Э. Шок будущего / Э. Тоффлер. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 557, [3]с.

Фурман А. В. Психокультура української ментальності / А. В. Фурман. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 132 с. – С. 113.

Шевчук Д. М. Культура у мереживі мереж / Д. М. Шевчук // Критика, число 3 – 4 (161 – 162). – 2011. – С. 14 – 16.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ОСВІТОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСВІТНІХ СИСТЕМ

Основні поняття модуля:

Соціальний інститут; норма; соціальна норма; функції освіти; соціальна політика; соціальні суб'єкти; правовий простір; економічний простір; людський капітал; освітні реформи; принципи еволюції освітніх систем; освітні інновації; гуманізація освіти; демократизація

освіти; інформатизація освіти; освіта дорослих; медіа-освіта; конкуренція; конкурентоспроможність освітніх систем; моніторинг освіти; стандартизація освіти; конвергенція освіти; національна рамка кваліфікацій; джерела розвитку освітніх систем.

ТЕМА 4.

ОСВІТА ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ТА СПЕЦИФІЧНИЙ СЕГМЕНТ ПРАВОВОГО ТА ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ

ЛЕКЦІЯ 4.

Освіта як соціальний інститут. Взаємодія сфери освіти з іншими соціальними інститутами. Класифікація соціальних інститутів (організаційні й регулятивні), їх ознаки й призначення. Соціальна норма. Інваріантні характеристики соціальних інститутів.

Соціальна політика в сфері освіти. Соціальні суб'єкти – учасники освітнього процесу (на рівнях: індивідів, різних соціальних груп), їх потреби та відносини. Правові відносини у сфері освіти. Освітня політика.

Сфера освіти як самостійна галузь господарства, духовного виробництва та матеріального накопичення. Освіта як економічний феномен. Освіта як фактор економічного зростання. Освіта як важливий фактор соціально-економічного зростання держави. Економічні механізми розвитку освіти. Застосування категорій ринкової економіки до освітніх систем. Сфера виробництва освітніх послуг.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 4.2.

Освіта в системі соціальних інститутів

План

1. Функції освіти в суспільстві.
2. Організаційні та регулятивні функції освіти.
3. Інституціональні та спеціальні функції освіти.
4. Міжнародно-комунікативна функція освіти.
5. Освітні реформи та їх соціальне значення.
6. Значення освіти для міжнародного правового та економічного простору.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 4.2.**Основна література:**

Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи / [Г. В. Сльникова та ін.; за ред. Г. В. Сльникової]; АПН України, Ун-т менеджменту освіти. – Чернівці: Технодрук, 2009. – 570 с. – Бібліогр.: с. 536 – 570.

Андрусів В. Українська еліта: звідки ноги ростуть [Електронний ресурс] / В. Андрусів // Українська правда. – 2009. – 11 листопада. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2009/11/11/4307154/>.

Андрущенко В. П. Державно-громадський характер управління освітою / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – Державне інформаційно-видавниче підприємство видавництва «Педагогічна преса». – 2011. – № 3. – 128 с. – С. 5 – 8.

Андрущенко В. П., Образовательная политика (обзор повестки дня) / В. П. Андрущенко, В. Л. Савельев. – К.: МП «Леся», 2010.

Аношкіна Л. І. Економіка вищої освіти: тенденції та перспективи реформування / Л. І. Аношкіна. – К.: Видавничий дім «Корпорація», 2005. – 368 с.

Ареф'єва О. В. Управління розвитком людського капіталу в системі вищої освіти: [монографія] / О. В. Ареф'єва, Т.В. Харчук. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2008. – 207 с.

Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання / І. Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.

Бех І. Д. Цінності як ядро особистості / І. Д. Бех. // Цінності освіти і виховання: наук.-метод. зб. / [за заг. ред. О. В. Сухомлинської]. – К., 1997. – С. 8 – 11.

Білобровко Т. І. Економіка освіти: навч. - метод. посіб. [Електронний ресурс] / Т. І. Білобровко. – Переяслав-Хмельницький: Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т імені Григорія Сковороди, 2002. – Режим доступу: <http://www.google.ru/url?sa=t&doc&ei=Gz2VT-qHDoaP-wakotn8Aw&usq=AFQjCNHbG1laOmtbiXxu6pPxOljYUWZnOQ&cad=rjt>.

Валєєв Р. Г. Освітнє право України: навч. посібник / Р. Г. Валєєв. – Луганськ: Луганська правова фундація, 2011. – 287 с. – С. 15 – 21.

Гальперіна В. О. Освітня політика в трансформаційному суспільстві: соціально-філософський аналіз: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук: спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / В. О. Гальперіна. – Київ, 2003. – 20 с.

Гапонюк П. Н. Функционирование и развитие образования как социально-экономической системы / П. Н. Гапонюк // Педагогіка. – 2011. – № 7. – 120 с. – С. 27 – 34.

Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века (в поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Б. С. Гершунский. – М.: Изд-во «Совершенство», 1998. – 608 с.

Городяненко В. Г. Соціологія: підручник / В. Г. Городяненко. – [3-тє вид.]. – К.: ВЦ «Академія», 2008. – 544 с. – (Серія «Альма-матер»). – С. 31 – 40.

Грішнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки: [монографія] / О. А. Грішнова. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2001. – 254 с.

Єжова О. О. Ціннісний підхід до формування особистості майбутнього кваліфікованого робітника / О. О. Єжова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2009. – № 2. – С. 296 – 306.

Зимняя И. А. Ключевые компетенции — новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование; под ред. В. М. Филипповой. — М.: Центр сравнительной образовательной политики, 2003. — 303 с. — С. 34 — 36.

Каленюк І. До питання про освітній потенціал країни / І. Каленюк // Економіка України. — 2005. — № 1. — С. 34 — 38.

Каленюк І. С. Економіка освіти: навч. посіб. / І. С. Каленюк. — К.: Знання України, 2005. — 316 с.

Капелюшников Р. И. Концепция человеческого капитала (критика современной буржуазной политэкономии) / Р. И. Капелюшников. — М.: Наука, 1977. — 287 с.

Клепко С. Ф. Економіка освіти з точки зору філософії освіти / С. Ф. Клепко // Економіка освіти і освітня діяльність: матеріали Всеукр. семінару, 8 грудня 2006 р. — Полтава: ПОППО, 2006. — 68 с. — С. 28 — 37.

Клепко С. Ф. Цінності буття і цінності освіти в контексті глобалізації / С. Ф. Клепко // Ціннісні парадигми освіти. — Х.: Основа, 2004. — 128 с.

Коміренко В. І. Псевдоекономіка освіти. Болонський аспект. Український контекст / В. І. Коміренко // Економіка освіти і освітня діяльність: матеріали Всеукр. семінару, 8 грудня 2006 р. — Полтава: ПОППО, 2006. — 68 с. — С. 22 — 28.

Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум / В. Г. Кремень. — К.: Грамота, 2007. — 576 с.

Куценко В. І. Людський капітал як фактор соціального захисту населення: проблеми зміцнення / В. І. Куценко, Г. І. Євтушенко // Зайнятість та ринок праці: міжвідомчий наук. збірник. — 1999. — № 10. — С. 136-145.

Медведєв І. А. Державне управління розвитком університету: теоретично-прикладний аспект: [монографія] / І. А. Медведєв. — Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ “Magіstr”, 2011. — 220 с. — С. 31 — 45.

Нечаєв В. Я. Соціологія освіти / В. Я. Нечаєв. — М.: МГУ, 1992. — 34 с. — С. 27 — 29.

Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк — К.: Знання України, 2003. — 450 с.

Огнев'юк В. Суспільство втрачених цінностей / В. Огнев'юк // Історія. Філософія. Релігієзнавство. — 2008. — № 3. — С. 7 — 10.

Освітологія: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. — К.: ВП «Едельвейс», 2012. — 336 с.

Освітологія: хрестоматія: Навч. Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва— К.: ВП «Едельвейс», 2013. — 744 с.

Пінчук С. А. Світглядно-філософські передумови розробки стратегії освітньої політики / С. А. Пінчук // Філософія. — 2010. — № 2 (102). — С. 120 — 124.

Подольська Є. А. Соціологія: 100 питань 100 відповідей / Є. А. Подольська. — К.: Інкос, 2009. — 352 с.

Пузиков В. Г. Соціологія освіти: место и роль в системе социально-гуманитарного знания / В. Г. Пузиков, А. Ф. Тимофеев // Материалы Международной науч.-практ. конф. [«Международные отношения в развитии социально-экономических процессов в странах СНГ»], (Омск, 14-15 июня 2001 г.). — Омск: Издательство ОмГПУ, 2001. — 292 с. — С. 9 — 11.

Рогова О. Г. Аксіологічний аспект гуманітарної парадигми освіти [Електронний ресурс] / О. Г. Рогова // Філософія № 4 (72). – 2010. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Grani/2010_4/F-7.pdf.

Сергеева Т. Современное образование в контексте парадигмы «личность – образование – социум» / Т. Сергеева // Дайджест педагогічних ідей та технологій школа-парк. – 2001. – № 5-6. – С. 26 – 30.

Сисоева С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: монографія / С. О. Сисоева. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 324 с. – С. 16 – 26.

Смирнова Е. Э. Социология образования / Е. Э. Смирнова. – СПб.: Интерсоцис, 2006. – 192 с. – С. 41 – 60.

Щетинин В. П. Человеческий капитал и неоднозначность его трактовки / В. П. Щетинин // МЭиМО. – 2000. – № 12. – С. 42 – 49.

Яковенко Л. І. Економічні основи модернізації вищої освіти в умовах становлення економіки знань / Л. І. Яковенко, О. В. Пащенко – Полтава: Скайтек, 2011. – 216 с. – С. 77 – 84.

Додаткова література:

Баширова М. Я. Роль образования в информационном обществе / М. Я. Баширова // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2005. – № 7. – С. 10 – 22.

Беккер Г. Экономический анализ и человеческое поведение / Г. Беккер // THESIS: теория и история экономических и социальных институтов и систем. Предмет исследования. – Начала-пресс 1993. – Т. 1. – Вып.1. – С. 45.

Беляков С. А. Образовательная политика и управление образованием / С. А. Беляков // Университетское управление: практика и анализ. – 2008. – № 6. – С. 12 – 31.

Беспалов П. В. Компьютерная компетентность в контексте личностно ориентированного обучения / П. В. Беспалов // Педагогика. 2003. – № 4. – С. 41 – 45.

Ващенко Л. М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону / Л. М. Ващенко. – К. : ВПЦ «Тираж», 2005. – 379 с. : іл., табл. – Бібліогр.: с. 332 – 365.

Вишневський О. Природа цінностей виховання / О. Вишневський. // Педагогічна думка. – 2006. – № 2. – С. 11 – 22.

Доклад о развитии человека 2010. Реальное богатство народов: пути к развитию человека / [пер. с англ.; ПРООН]. – Москва: Издательство «Весь Мир», 2010. – 244 с.

Иншаков О. В. Реализация новых подходов / О. В. Иншаков // Экономика образования. – 2008. – № 1. – С. 35 – 39.

Кови С. Лидерство, основанное на принципах / Стивен Кови; [пер. с англ.]. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2008. – 302 с.

Колесникова И. Проблемы подготовки современного предпринимателя / И. Колесникова // Вестник высшей школы, 2003. – № 2. – С. 17 – 22.

Комаров В. Я. Эффективность и интенсификация непроизводственной сферы / В. Я. Комаров, В. Д. Улановская. – М.: Экономика, 1987. – 158 с.

Маркс К. Капитал / К. Маркс, Энгельс Ф. Сочинения. – М.: Издательство политической литературы, 1960. – Т. 23. – 920 с.

Медоуз Д. Пределы роста. 30 лет спустя / Медоуз Д., Рандерс Й., Медоуз Д.; пер. с англ. – М.: ИКЦ «Академкнига», 2007. – 342 с.

Мукомел С. А. Педагогічна аксіологія як наука про цінності освіти [Електронний ресурс] / С. А. Мукомел // Вісник Черкаського університету: [зб. наук. ст.] Випуск 126. Серія Педагогічні науки / М-во освіти і науки України, Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси: Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. – 167 с. – С. 108 – 113. – Режим доступу: http://www.nbuuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchu/N126/N126p108-113.pdf.

Програма економічних реформ на 2010 – 2014 роки за напрямом «Реформа освіти», 2 червня 2010 р. [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/content/ker-program.html>.

Соціологія: терміни, поняття, персоналії: навчальний словник-довідник / [укл. В. М. Піча, Ю. В. Піча, Н. М. Хома та ін.] – К.: «Каравела»; Львів: «Новий світ», 2002. – 480 с.

Субетто А. И. Сочинения. Ноосферизм. Том первый. Введение в ноосферизм. Ноосферизм: движение или новая научно-мировоззренческая система? // Под ред. Л. А. Зеленова. – Кострома: КГУ им. Н. А. Некрасова, 2006. – 644 с. – С. 54 – 85.

Терехов П. Формирование педагогической компетентности специалиста в системе непрерывного социокультурного образования / П. Терехов // Вестник высшей школы, 2003. – № 2. – С. 7 – 12. – С. 8 – 9.

Тоффлер Э. Шок будущего / Э. Тоффлер. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 557, [3]с. – (Philosophy). – С. 330.

Фромм Е. Мати чи бути? / Е. Фромм.; [пер. з англ. О. Ю. Михайлова, А. Ю. Буряк]. – К.: Укр. письменник, 2010. – 222 с. – (Світло світогляду). – Бібліогр.: С. 215 – 222.

Ярская В. Н. Социология образования: учеб. пособ. / под ред. Д. В. Зайцева. [В. Ярская, И. Лошакова, Д. Зайцев, Л. Шалаева, О. Григорьева]. – Саратов: Изд-во СГТУ, 2004. – 300 с. – С. 11 – 50.

Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth / [Communication from the European Commission]. Brussels, 2010. – COM (2010) 2020 final. – 34 p.

САМОСТІЙНА РОБОТА 4.2.

А. Розкрити зміст основних понять теми.

Б. Перевести основну інформацію теми в мову таблиць, схем, графіків (вибір за бажанням).

В. На основі опрацювання наукової літератури виконати такі завдання:

1. На основі вивчення науково-педагогічної літератури розкрити основні тенденції розвитку сучасної освіти та проаналізувати їх вплив на життя суспільства. Відповідь обґрунтувати.

Список рекомендованої літератури до теми 4.

Основна література:

Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи / [Г. В. Сльникова та ін.; за ред. Г. В. Сльникової]; АПН України, Ун-т менеджменту освіти. – Чернівці: Технодрук, 2009. – 570 с. – Бібліогр.: с. 536 – 570.

Андрусів В. Українська еліта: звідки ноги ростуть [Електронний ресурс] / В. Андрусів // Українська правда. – 2009. – 11 листопада. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2009/11/11/4307154/>.

Андрущенко В. П. Державно-громадський характер управління освітою / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – Державне інформаційно-виробниче підприємство видавництва «Педагогічна преса». – 2011. – № 3. – 128 с. – С. 5 – 8.

Андрущенко В. П. Образовательная политика (обзор повестки дня) / В. П. Андрущенко, В. Л. Савельев. – К.: МП «Леся», 2010.

Аношкіна Л. І. Економіка вищої освіти: тенденції та перспективи реформування / Л. І. Аношкіна. – К.: Видавничий дім «Корпорація», 2005. – 368 с.

Ареф'єва О. В. Управління розвитком людського капіталу в системі вищої освіти: [монографія] / О. В. Ареф'єва, Т. В. Харчук. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2008. – 207 с.

Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання / І. Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.

Бех І. Д. Цінності як ядро особистості / І. Д. Бех. // Цінності освіти і виховання: наук.-метод. зб. / [за заг. ред. О. В. Сухомлинської]. – К., 1997. – С. 8 – 11.

Білобровко Т. І. Економіка освіти: навч. - метод. посіб. [Електронний ресурс] / Т. І. Білобровко. – Переяслав-Хмельницький: Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т імені Григорія Сковороди, 2002. – Режим доступу: <http://www.google.ru/url?sa=t&doc&ei=Gz2VT-qHDoaPwakotn8Aw&usg=AFQjCNHbG1laOmtbiXxu6pPxOljYUWZnOQ&cad=rjt>.

Валєєв Р. Г. Освітнє право України: навч. посібник / Р. Г. Валєєв. – Луганськ: Луганська правова фундація, 2011. – 287 с. – С. 15 – 21.

Гальперіна В. О. Освітня політика в трансформаційному суспільстві: соціально-філософський аналіз: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук: спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / В. О. Гальперіна. – Київ, 2003. – 20 с.

Гапонюк П. Н. Функционирование и развитие образования как социально-экономической системы / П. Н. Гапонюк // Педагогіка. – 2011. – № 7. – 120 с. – С. 27 – 34.

Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века (в поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Б. С. Гершунский. – М.: Изд-во «Совершенство», 1998. – 608 с.

Городяненко В. Г. Соціологія: підручник / В. Г. Городяненко. – [3-ге вид.]. – К.: ВЦ «Академія», 2008. – 544 с. – (Серія «Альма-матер»). – С. 31 – 40.

Грішнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки: [монографія] / О. А. Грішнова. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2001. – 254 с.

Єжова О. О. Ціннісний підхід до формування особистості майбутнього кваліфікованого робітника / О. О. Єжова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2009. – № 2. – С. 296 – 306.

Зимняя И. А. Ключевые компетенции — новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование; под ред. В. М. Филипповой. — М.: Центр сравнительной образовательной политики, 2003. — 303 с. — С. 34 — 36.

Каленюк І. До питання про освітній потенціал країни / І. Каленюк // Економіка України. — 2005. — № 1. — С. 34 — 38.

Каленюк І. С. Економіка освіти: навч. посіб. / І. С. Каленюк. — К.: Знання України, 2005. — 316 с.

Капелюшников Р. И. Концепция человеческого капитала (критика современной буржуазной политэкономии) / Р. И. Капелюшников. — М.: Наука, 1977. — 287 с.

Клепко С. Ф. Економіка освіти з точки зору філософії освіти / С. Ф. Клепко // Економіка освіти і освітня діяльність: матеріали Всеукр. семінару, 8 грудня 2006 р. — Полтава: ПОППО, 2006. — 68 с. — С. 28 — 37.

Клепко С. Ф. Цінності буття і цінності освіти в контексті глобалізації / С. Ф. Клепко // Ціннісні парадигми освіти. — Х.: Основа, 2004. — 128 с.

Коміренко В. І. Псевдоекономіка освіти. Болонський аспект. Український контекст / В. І. Коміренко // Економіка освіти і освітня діяльність: матеріали Всеукр. семінару, 8 грудня 2006 р. — Полтава: ПОППО, 2006. — 68 с. — С. 22 — 28.

Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум / В. Г. Кремень. — К.: Грамота, 2007. — 576 с.

Куценко В. І. Людський капітал як фактор соціального захисту населення: проблеми зміцнення / В. І. Куценко, Г. І. Євтушенко // Зайнятість та ринок праці: міжвідомчий наук. збірник. — 1999. — № 10. — С. 136 — 145.

Медведєв І. А. Державне управління розвитком університету: теоретично-прикладний аспект : [монографія] / І. А. Медведєв. — Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Magіstr”, 2011. — 220 с. — С. 31 — 45.

Нечаєв В. Я. Соціологія освіти / В. Я. Нечаєв. — М.: МГУ, 1992. — 34 с. — С. 27 — 29.

Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. — К.: Знання України, 2003. — 450 с.

Огнев'юк В. Суспільство втрачених цінностей / В. Огнев'юк // Історія. Філософія. Релігієзнавство. — 2008. — №3. — С. 7 — 10.

Освітологія: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. — К.: ВП «Едельвейс», 2012. — 336 с.

Освітологія: хрестоматія: Навч. Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва. — К.: ВП «Едельвейс», 2013. — 744 с.

Пінчук С. А. Світглядно-філософські передумови розробки стратегії освітньої політики / С. А. Пінчук // Філософія. — 2010. — № 2 (102). — С. 120 — 124.

Подольська Є. А. Соціологія: 100 питань 100 відповідей / Є. А. Подольська. — К.: Інкос, 2009. — 352 с.

Пузиков В. Г. Соціологія освіти: место и роль в системе социально-гуманитарного знания / В. Г. Пузиков, А. Ф. Тимофеев // Материалы Международной науч.-практ. конф. [«Международные отношения в развитии социально-экономических процессов в странах СНГ»], (Омск, 14-15 июня 2001 г.). — Омск: Издательство ОмГПУ, 2001. — 292 с. — С. 9 — 11.

Рогова О. Г. Аксіологічний аспект гуманітарної парадигми освіти [Електронний ресурс] / О. Г. Рогова // Філософія № 4 (72). – 2010. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Grani/2010_4/F-7.pdf.

Сергеева Т. Современное образование в контексте парадигмы «личность – образование – социум» / Т. Сергеева // Дайджест педагогічних ідей та технологій школа-парк. – 2001. – № 5-6. – С. 26 – 30.

Сисоева С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: монографія / С. О. Сисоева. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 324 с. – С. 16 – 26.

Смирнова Е. Э. Социология образования / Е. Э. Смирнова. – СПб.: Интерсоцис, 2006. – 192 с. – С. 41 – 60.

Щетинин В. П. Человеческий капитал и неоднозначность его трактовки / В. П. Щетинин // МЭиМО. – 2000. – № 12. – С. 42 – 49.

Яковенко Л. І. Економічні основи модернізації вищої освіти в умовах становлення економіки знань / Л. І. Яковенко, О. В. Пащенко – Полтава: Скайтек, 2011. – 216 с. – С. 77 – 84.

Додаткова література:

Баширова М. Я. Роль образования в информационном обществе / М. Я. Баширова // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2005. – № 7. – С. 10 – 22.

Беккер Г. Экономический анализ и человеческое поведение / Г. Беккер // THESIS: теория и история экономических и социальных институтов и систем. Предмет исследования. – Начала-пресс 1993. – Т.1. – Вып.1. – С. 45.

Беляков С. А. Образовательная политика и управление образованием / С. А. Беляков // Университетское управление: практика и анализ. – 2008. – № 6. – С. 12 – 31.

Беспалов П. В. Компьютерная компетентность в контексте личностно ориентированного обучения / П.В. Беспалов // Педагогика. 2003. – № 4. – С. 41 – 45.

Ващенко Л. М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону / Л. М. Ващенко. – К. : ВПЦ «Тираж», 2005. – 379 с. : іл., табл. – Бібліогр.: с. 332 – 365.

Вишневський О. Природа цінностей виховання / О. Вишневський. // Педагогічна думка. – 2006. – № 2. – С. 11 – 22.

Доклад о развитии человека 2010. Реальное богатство народов: пути к развитию человека / [пер. с англ.; ПРООН]. – Москва: Издательство «Весь Мир», 2010. – 244 с. – С. 1.

Иншаков О. В. Реализация новых подходов / О. В. Иншаков // Экономика образования. – 2008. – № 1. – С. 35 – 39.

Кови С. Лидерство, основанное на принципах / Стивен Кови; [пер. с англ.]. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2008. – 302 с.

Колесникова И. Проблемы подготовки современного предпринимателя / И. Колесникова // Вестник высшей школы, 2003. – № 2. – С. 17 – 22.

Комаров В. Я. Эффективность и интенсификация непродуцированной сферы / В. Я. Комаров, В. Д. Улановская. – М.: Экономика, 1987. – 158 с.

Маркс К. Капитал / К. Маркс / Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – М.: Издательство политической литературы, 1960. – Т. 23. – 920 с.

Медоуз Д. Пределы роста. 30 лет спустя / Медоуз Д., Рандерс Й., Медоуз Д.; пер. с англ. – М.: ИКЦ «Академкнига», 2007. – 342 с.

Мукомел С. А. Педагогічна аксіологія як наука про цінності освіти [Електронний ресурс] / С. А. Мукомел // Вісник Черкаського університету: [зб. наук. ст.] Випуск 126. Серія Педагогічні науки / М-во освіти і науки України, Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси: Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. – 167 с. – С. 108 – 113. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchu/N126/N126p108-113.pdf.

Програма економічних реформ на 2010 – 2014 роки за напрямом «Реформа освіти», 2 червня 2010 р. [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/content/ker-program.html>.

Соціологія: терміни, поняття, персоналії: навчальний словник-довідник / [укл. В. М. Піча, Ю. В. Піча, Н. М. Хома та ін.] – К.: «Каравела»; Львів: «Новий світ», 2002. – 480 с. – С. 422.

Субетто А. И. Сочинения. Ноосферизм. Том первый. Введение в ноосферизм. Ноосферизм: движение или новая научно-мировоззренческая система? / Под ред. Л. А. Зеленова. – Кострома: КГУ им. Н. А. Некрасова, 2006. – 644 с. – С. 54 – 85.

Терехов П. Формирование педагогической компетентности специалиста в системе непрерывного социокультурного образования / П. Терехов // Вестник высшей школы, 2003. – № 2. – С. 7 – 12. – С. 8 – 9.

Тоффлер Э. Шок будущего / Э.Тоффлер. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 557, [3]с. – (Philosophy). – С. 330.

Фромм Е. Мати чи бути? / Е. Фромм.; [пер. з англ. О. Ю. Михайлова, А. Ю. Буряк]. – К.: Укр. письменник, 2010. – 222 с. – (Світло світогляду). – Бібліогр.: С. 215 – 222.

Ярская В. Н. Социология образования: учеб. пособ. / под ред. Д. В. Зайцева. [В. Ярская, И. Лошакова, Д. Зайцев, Л. Шалаева, О. Григорьева]. – Саратов: Изд-во СГТУ, 2004. – 300 с. – С. 11 – 50.

Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth / [Communication from the European Commission]. Brussels, 2010. – COM (2010) 2020 final. – 34 p.

ТЕМА 5.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ОСВІТНІХ СИСТЕМ

ЛЕКЦІЯ 5.

Поняття конкуренції та конкурентоспроможності освітніх систем.

Аналіз освітньої статистики та глобальних рейтингів у сфері освіти. Основні чинники глобальної конкуренції на ринку освітніх послуг. Стратегії мінімізації наслідків глобалізації на ринку освітніх послуг.

Освіта як сфера проектування. Моніторинг освіти. Стандартизація і конвергенція освіти. Національна система і національна рамка кваліфікацій.

Забезпечення багатопрофільності університетської освіти як провідна умова конкурентоспроможності вищої школи.

Методики оцінювання ефективності інноваційної політики вищого навчального закладу.

Синтез освіти і науки. Випереджувальна функція освіти в розвитку якості людини, якості суспільного інтелекту, якості самої освітньої системи.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 5.2.

Міжнародна освітня статистика та глобальні рейтинги у сфері освіти

План

1. Провідні країни у сфері освіти за індексом освіти.
2. Показники інтернаціоналізації вищої освіти.
3. Міжнародний академічний рейтинг університетів.
4. Рейтинг країн за доступністю вищої освіти.
5. Досвід дистанційної освіти за кордоном.
6. Мегауніверситети як новий тип вищих навчальних закладів.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 5.2.

Основна література:

Вітвицька С. С. Методологічні основи ступеневої педагогічної освіти [Електронний ресурс] / С. С. Вітвицька. Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/7605/97/>.

Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.

Даниленко В. Методологічні проблеми неперервної професійної освіти / В. Даниленко, К. Левківський, В. Мележик // Вища школа – 2003. – № 2 – 3. – С. 38 – 39.

Державний класифікатор України. Класифікатор професій (із змінами і доповненнями) ДК 003–95. – К.: Держстандарт України, 2001. – 592 с.

Каган М. С. Человеческая деятельность (Опыт системного анализа) / М. С. Каган. – М.: 1974. – С. 22 – 30.

Карпенко О. М., Бершадская М. Д. Высшее образование в странах мира: анализ данных образовательной статистики и глобальных рейтингов в сфере образования. – М.: Издательство СГУ, 2009. – 244 с.

Костева Н. М. Тезаурусне підгрунття інформаційно-інтелектуального забезпечення наукових досліджень [Електронний ресурс] / Н. М. Костева // Історія науки і біографістика. – 2006. – № 1. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/E-Journals/INB/2006-1/06knmznd.html>. – Заголовок з екрана.

Левченко Т. І. Європейська освіта: конвергенція та дивергенція: [монографія] / Т. І. Левченко. – Вінниця: «Нова книга», 2007. – С. 82 – 83.

Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз: [моногр.] / В. П. Андрущенко, І. А. Язюн, В. Г. Кремень та ін. / за ред. В. Г. Кременя. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 226 – 228.

Освітлогія: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Освітлогія: хрестоматія: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 744 с.

Педагогіка: Педагогические теории, системы, технологии / под ред. С. А. Смирнова. – М.: Академия, 2000. – С. 426.

Подласый И. П. Педагогика. Общие основы. Процесс обучения: в 2 кн. / И. П. Подласый. – М.: Владос, 1999. – Кн. 1. – 576 с.

Сисоєва С. О. Особистісно орієнтовані технології у професійній підготовці майбутніх фахівців / С. О. Сисоєва // Кримські педагогічні читання: матеріали міжнар. наук. конф., Алушта, 12-17 верес. 2001 р. / АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти [та ін.]; за ред. С. О. Сисоєвої]. – Ч.: 2001. – С. 297 – 302.

Сисоєва С. О. Сучасні підходи до визначення педагогічних технологій / С. О. Сисоєва, А. М. Алексюк, П. М. Воловик та ін. / Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: монографія за ред. С. О. Сисоєвої. – К.: ВП ОЛД, 2001. – С. 13 – 53.

Соколова І. В. Професійна підготовка майбутнього вчителя-філолога за двома спеціальностями: [монографія] / І. В. Соколова; за ред. С. О. Сисоєвої / АПН України; МОН України; Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. – 2008. – С. 12 – 46.

Степко М. Ф. Болонський процес і навчання впродовж життя. / М. Ф. Степко, Б. В. Клименко, Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ. – Харків, 2004. – С. 18 – 19.

Суходольский Г. В. Структурно-алгоритмический анализ и синтез деятельности / Г. В. Суходольский. – Л.: ЛГУ, 1976. – С. 17– 18.

Чобітько М. Г. Особистісно орієнтована професійна підготовка майбутнього вчителя: теоретико-методологічний аспект : [монографія] / М. Г. Чобітько; МОН України; АПН України ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – Черкаси: Брамо-Україна, 2006. – С. 19 – 81.

Шилова О. Н. Развитие понятия «тезаурус» в профессиональной подготовке специалистов образования / О. Н. Шилова // Технологические и управленческие аспекты образования взрослых в России. – СПб.: ИОВ РАО, 2000. – С. 71 – 75.

Додаткова література:

Болонский процесс: Бергенский этап / под науч. ред. д-ра пед. наук, профессора В. И. Байденко. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, Российский Новый Университет, 2005. – 174 с.

Гаврилишин Б. Д. Економічна енциклопедія в трьох томах. / Б. Д. Гаврилишин, В. А. Ющенко, А. С. Гальчинський. – Київ: Вид. центр «Академія», 2000; Тернопіль: «Академія народного господарства». – 2000. – Том 1. – С. 748.

Мириманова М. С. Информационно-когнитивные процессы / М. С. Мириманова – М.: 1989. – С. 80.

Національна Доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. – К.: Шкільний світ, 2001. – С. 9.

Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе / Д. В. Чернилевский. – М.: 2002. – С. 426.

Щедровицкий Г. П. Рефлексия и ее проблемы / Г. П. Щедровицкий. – М.: 1975. – С. 10 – 16.

Якушев А. Н. Порядок присуждения ученых степеней по первым уставам Дерптского, Московского, Харьковского и Казанского университетов / А. Н. Якушев, Д. А. Хохлова, Ю. В. Эйдельмант / Учёные степени в России: XVIII в. – 1918 г.: сб. научных статей. – вып. 1 в 2-х частях / [под науч. ред. А. Е. Иванова, В. А. Шаповалова, А. Н. Якушева]. – Ставрополь: Ин-т рос. Истории РАН, СГУ, 1996. – Часть вторая. – С. 142–147.

САМОСТІЙНА РОБОТА 5.2.

А. Розкрити зміст основних понять теми.

Б. Перевести основну інформацію теми в мову таблиць, схем, графіків (вибір за бажанням).

В. На основі опрацювання наукової літератури виконати такі завдання:

1. Дослідити та відібрати тематику наукових досліджень з освітології із переліку дисертаційних досліджень за останні 10 років. Результати систематизувати та подати у вигляді таблиці.

Список рекомендованої літератури до теми 5.

Основна література:

Вітвицька С. С. Методологічні основи ступеневої педагогічної освіти [Електронний ресурс] / С. С. Вітвицька. Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/7605/97/>.

Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.

Даниленко В. Методологічні проблеми неперервної професійної освіти / В. Даниленко, К. Левківський, В. Мележик // Вища школа – 2003. – № 2 – 3. – С. 38 – 39.

Державний класифікатор України. Класифікатор професій (із змінами і доповненнями) ДК 003–95. – К.: Держстандарт України, 2001. – 592 с.

Каган М. С. Человеческая деятельность (Опыт системного анализа) / М. С. Каган. – М.: 1974. – С. 22 – 30.

Костєва Н. М. Тезаурусне підґрунтя інформаційно-інтелектуального забезпечення наукових досліджень [Електронний ресурс]. – / Н. М. Костєва // Історія

науки і біографістика. – 2006. – №1. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/E-Journals/INB/2006-1/06knmznd.html>. – Заголовок з екрана.

Левченко Т. І. Європейська освіта: конвергенція та дивергенція: [монографія] / Т. І. Левченко. – Вінниця: «Нова книга», 2007. – С. 82 – 83.

Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз: [моногр.] / В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень та ін. / за ред. В. Г. Кременя. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 226 – 228.

Освітологія: витoki наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Освітологія: хрестоматія: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 744 с.

Педагогіка: педагогічне теорії, системи, технології / под ред. С. А. Смирнова. – М.: Академия, 2000. – С. 426.

Подласый І. П. Педагогика. Общие основы. Процесс обучения: в 2 кн. / І. П. Подласый. – М.: Владос, 1999. – Кн. 1. – 576 с.

Сисоєва С. О. Особистісно орієнтовані технології у професійній підготовці майбутніх фахівців / С. О. Сисоєва // Кримські педагогічні читання: матеріали міжнар. наук. конф., Алушта, 12-17 верес. 2001 р. / АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти [та ін.; за ред. С.О.Сисоєвої]. – Ч.: 2001. – С. 297 – 302.

Сисоєва С. О. Сучасні підходи до визначення педагогічних технологій / С. О. Сисоєва, А. М. Алексюк, П. М. Воловик та ін. / Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: монографія за ред. С. О. Сисоєвої. – К.: ВІПОЛД, 2001. – С. 13 – 53.

Соколова І. В. Професійна підготовка майбутнього вчителя-філолога за двома спеціальностями: [монографія] / І. В. Соколова; за ред. С. О. Сисоєвої / АПН України; МОН України; Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. – 2008. – С. 12 – 46.

Степко М. Ф. Болонський процес і навчання впродовж життя / М. Ф. Степко, Б. В. Клименко, Л. Л. Товажнянський. – Харків, 2004. – С. 18 – 19.

Суходольський Г. В. Структурно-алгоритмический анализ и синтез деятельности / Г. В. Суходольский. – Л.: ЛГУ, 1976. – С. 17– 18.

Чобітько М. Г. Особистісно орієнтована професійна підготовка майбутнього вчителя: теоретико-методологічний аспект: [монографія] / М. Г. Чобітько; МОН України; АПН України; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – Черкаси: Брамо-Україна, 2006. – С. 19 – 81.

Шилова О. Н. Развитие понятия «тезаурус» в профессиональной подготовке специалистов образования / О. Н. Шилова // Технологические и управленческие аспекты образования взрослых в России. – СПб.: ИОВ РАО, 2000. – С. 71 – 75.

Додаткова література:

Болонский процесс: Бергенский этап / под науч. ред. д-ра пед. наук, профессора В. И. Байденко. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, Российский Новый Университет, 2005. – 174 с.

Гаврилишин Б. Д. Економічна енциклопедія в трьох томах / Б. Д. Гаврилишин, В. А. Ющенко, А. С. Гальчинський. – Київ: Вид. центр «Академія», 2000; Тернопіль: «Академія народного господарства». – 2000. – Том 1. – С. 748.

Мириманова М. С. Информационно-когнитивные процессы / М. С. Мириманова – М.: 1989. – С. 80.

Національна Доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. – К.: Шкільний світ, 2001. – С. 9.

Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе / Д. В. Чернилевский. – М.: 2002. – С. 426.

Щедровицкий Г. П. Рефлексия и ее проблемы / Г. П. Щедровицкий. – М.: 1975. – С. 10 – 16.

Якушев А. Н. Порядок присуждения ученых степеней по первым уставам Дерптского, Московского, Харьковского и Казанского университетов / А. Н. Якушев, Д. А. Хохлова, Ю. В. Эйдельмант // Учёные степени в России: XVIII в. – 1918 г.: сб. научных статей. – вып. 1 в 2-х частях / [под науч. ред. А.Е. Иванова, В. А. Шаповалова, А. Н. Якушева]. – Ставрополь: Ин-т рос. Истории РАН, СГУ, 1996. – Часть вторая. – С. 142 –147.

ТЕМА 6.

ДЖЕРЕЛА РОЗВИТКУ ОСВІТНІХ СИСТЕМ

ЛЕКЦІЯ 6.

Основні принципи еволюції освітніх систем. Домінанти розвитку освітніх систем. Освітні інновації. Інноваційна освітня діяльність. Ознаки інноваційної освіти. Інноваційна політика вищого навчального закладу (зовнішня й внутрішня).

Поняття «освітній простір», «інноваційний освітній простір». Регіональний та локальний освітній простір. Закономірності формування глобального освітнього простору. Прогнозування розвитку сфери освіти.

Гуманізація та демократизація освіти. Інформатизація освіти. Освіта дорослих та медіа-освіта як відповідь на виклики інформаційного суспільства.

Процесуальний підхід в управлінні освітніми системами. Освітологічні дослідження як підгрунтя формування освітньої політики. Особливості організації діяльності муніципальних й регіональних освітніх систем, управління ними. Участь громадськості у формуванні освітньої політики як новітня тенденція на сучасному етапі розвитку освітньої спільноти.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 6.2.

Концепція лідерства в забезпеченні ефективності розвитку освітніх систем

План

1. Розвиток лідерських якостей управління.
2. Теорії професійного лідерства.
3. Програми розвитку лідерства як професійної компетентності.
4. Управління на засадах лідерства.
5. Стили управління, лідерства і менеджменту.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 6.2.

Основна література:

Ареф'єва О. В. Управління розвитком людського капіталу в системі вищої освіти: [монографія] / О. В. Ареф'єва, Т. В. Харчук. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2008. – 207 с.

Гапонюк П. Н. Функционирование и развитие образования как социально-экономической системы / П. Н. Гапонюк // Педагогіка. – 2011. – № 7. – 120 с. – С. 27 – 34.

Грішнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки: [монографія] / О. А. Грішнова. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2001. – 254 с.

Капелюшников Р. И. Концепция человеческого капитала (критика современной буржуазной политэкономии) / Р. И. Капелюшников. – М.: Наука, 1977. – 287 с.

Куценко В. І. Людський капітал як фактор соціальнозахисту населення: проблеми зміцнення / В. І. Куценко, Г. І. Євтушенко // Зайнятість та ринок праці: міжвідомчий наук. збірник. – 1999. – № 10. – С. 136 – 145.

Лідерство та інклюзивна освіта: навч.-метод. посіб. / Єфімова С. М., Королук С. В.; за заг. ред. Колупаєвої А. А. — ТОВ «Видавничий дім «Пледія», 2012. – 164 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).

Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. – К.: Знання України, 2003. – 450 с.

Освітологія: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Освітологія: хрестоматія: Навч. Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 744 с.

Сисоєва С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: монографія / С. О. Сисоєва. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 324 с. – С.16 – 26.

Щетинин В. П. Человеческий капитал и неоднозначность его трактовки / В. П. Щетинин // МЭиМО. – 2000. – № 12. – С. 42 – 49.

Діммок, С. (2005). The leadership of multi-ethnic schools: What we know and don't know about values-driven leadership (Діммок, Ч. Лідерство в мультиетнічних школах: що ми знаємо і чого не знаємо про лідерство, яке визначається цінностями). Education, Research and Perspectives, 32(2), 80–96.

Holmes, G. (2006). Effective leadership in changing times? (Холмс, Г. Ефективне лідерство у часи змін?) *The Australian Educational Leader*, 27(1), 45 – 48.

Lumby, J. (2006). Conceptualising diversity and leadership: evidence from 10 cases. (Ламбі, Дж. Концептуальний погляд на розмаїтість і лідерство: за результатами 10 конкретних прикладів) *Educational Management Administration and Leadership*, 34(2), 151 – 166.

Додаткова література:

Баширова М. Я. Роль образования в информационном обществе / М. Я. Баширова // *Вестник Оренбургского госу-дарственного университета*. – 2005. – № 7. – С. 10 – 22.

Субетто А. И. Сочинения. Ноосферизм. Том первый. Введение в ноосферизм. Ноосферизм: движение или новая научно-мировоззренческая система? / Под ред. Л. А. Зеленова. – Кострома: КГУ им. Н. А. Некрасова, 2006. – 644 с. – С. 54 – 85.

Фромм Е. Мати чи бути? / Е. Фромм.; [пер. з англ. О. Ю. Михайлова, А. Ю. Буряк]. – К.: Укр. письменник, 2010. – 222 с. – (Світло світогляду). – Бібліогр.: С. 215 – 222.

САМОСТІЙНА РОБОТА 6.2.

А. Розкрити зміст основних понять теми.

Б. Перевести основну інформацію теми в мову таблиць, схем, графіків (вибір за бажанням).

В. На основі опрацювання наукової літератури виконати такі завдання:

1. Створити карту знань до макромодуля «Вступ до освітології» засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Список рекомендованої літератури до теми 6.

Основна література:

Ареф'єва О. В. Управління розвитком людського капіталу в системі вищої освіти: [монографія] / О. В. Ареф'єва, Т. В. Харчук. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2008. – 207 с.

Гапонюк П. Н. Функционирование и развитие образования как социально-экономической системы / П. Н. Гапонюк // *Педагогіка*. – 2011. – № 7. – 120 с. – С. 27 – 34.

Гришнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки: [монографія] / О. А. Гришнова. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2001. – 254 с.

Капелюшников Р. И. Концепция человеческого капитала (критика современной буржуазной политэкономии) / Р. И. Капелюшников. – М.: Наука, 1977. – 287 с.

Куценко В. І. Людський капітал як фактор соціального захисту населення: проблеми зміцнення / В. І. Куценко, Г. І. Євтушенко // *Зайнятість та ринок праці: міжвідомчий наук. збірник*. – 1999. – № 10. – С. 136 – 145.

Лідерство та інклюзивна освіта: навч.-метод. посіб. / Єфімова С. М., Королук С. В.; за заг. ред. Колупасової А. А. — ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2012. — 164 с. — (Серія «Інклюзивна освіта»).

Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк — К.: Знання України, 2003. — 450 с.

Освітологія: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. — К.: ВП «Едельвейс», 2012. — 336 с.

Освітологія: хрестоматія: Навч. Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва. — К.: ВП «Едельвейс», 2013. — 744 с.

Сисоєва С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: монографія / С. О. Сисоєва. — Хмельницький: ХГПА, 2008. — 324 с. — С.16 – 26.

Щегинин В. П. Человеческий капитал и неоднозначность его трактовки / В. П. Щегинин // МЭиМО. — 2000. — № 12. — С. 42 – 49.

Dimmock, C. (2005). The leadership of multi_ethnic schools: What we know and don't know about values-driven leadership (Діммок, Ч. Лідерство в мультиетнічних школах: що ми знаємо і чого не знаємо про лідерство, яке визначається цінностями). *Education, Research and Perspectives*, 32(2), 80 – 96.

Holmes, G. (2006). Effective leadership in changing times? (Холмс, Г. Ефективне лідерство у часи змін?) *The Australian Educational Leader*, 27(1), 45 – 48.

Lumby, J. (2006). Conceptualising diversity and leadership: evidence from 10 cases. (Ламбі, Дж. Концептуальний погляд на розмаїтість і лідерство: за результатами 10 конкретних прикладів) *Educational Management Administration and Leadership*, 34(2), 151 – 166.

Додаткова література:

Баширова М. Я. Роль образования в информационном обществе / М. Я. Баширова // Вестник Оренбургского государственного университета. — 2005. — № 7. — С. 10 – 22.

Субетто А. И. Сочинения. Ноосферизм. Том первый. Введение в ноосферизм. Ноосферизм: движение или новая научно-мировоззренческая система? / Под ред. Л. А. Зеленова. — Кострома: КГУ им. Н. А. Некрасова, 2006. — 644 с. — С. 54 – 85.

Фромм Е. Мати чи бути? / Е. Фромм.; [пер. з англ. О. Ю. Михайлова, А. Ю. Буряк]. — К.: Укр. письменник, 2010. — 222 с. — (Світло світогляду). — Бібліогр.: С. 215 – 222.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКЕ ЗАВДАННЯ 6.2.

Тема: Освітологія як освітня синергетика.

Мета: аналіз та наукове осмислення синергетичного підходу в освітології.

Завдання: на основі вивчення наукової літератури навести обґрунтовані докази, що свідчать про статус освітології як освітньої синергетики. Висновки обґрунтувати.

ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ 2

1. Освіта як соціальний інститут.
2. Взаємодія сфери освіти з іншими соціальними інститутами.
3. Класифікація соціальних інститутів (організаційні й регулятивні), їх ознаки й призначення.
4. Інваріантні характеристики соціальних інститутів.
5. Соціальна політика в сфері освіти.
6. Соціальні суб'єкти – учасники освітнього процесу (на рівнях: індивідів, різних соціальних груп), їх потреби та відносини.
7. Правові відносини у сфері освіти.
8. Освітня політика.
9. Сфера освіти як самостійна галузь господарства, духовного виробництва та матеріального накопичення.
10. Освіта як економічний феномен.
11. Освіта як фактор економічного зростання.
12. Економічні механізми розвитку освіти.
13. Застосування категорій ринкової економіки до освітніх систем.
14. Сфера виробництва освітніх послуг.
15. Освіта в системі соціальних інститутів.
16. Функції освіти в суспільстві.
17. Освітні реформи та їх соціальне значення.
18. Поняття конкуренції та конкурентоспроможності освітніх систем.
19. Аналіз освітньої статистики та глобальних рейтингів у сфері освіти.
20. Основні чинники глобальної конкуренції на ринку освітніх послуг.
21. Стратегії мінімізації наслідків глобалізації на ринку освітніх послуг.
22. Освіта як сфера проектування.
23. Моніторинг освіти.
24. Стандартизація і конвергенція освіти.

25. Національна система і національна рамка кваліфікацій.
26. Забезпечення багатoproфільності університетської освіти як провідна умова конкурентоспроможності вищої школи.
27. Методики оцінювання ефективності іноваційної політики вищого навчального закладу.
28. Міжнародна освітня статистика та глобальні рейтинги в сфері освіти.
29. Провідні країни в сфері освіти за індексом освіти.
30. Показники інтернаціоналізації вищої освіти.
31. Міжнародний академічний рейтинг університетів.
32. Рейтинг країн за доступністю вищої освіти.
33. Досвід дистанційної освіти за кордоном.
34. Мегауніверситети як новий тип вищих навчальних закладів.
35. Основні принципи еволюції освітніх систем.
36. Домінанти розвитку освітніх систем.
37. Іноваційна освітня діяльність.
38. Політика вищого навчального закладу (зовнішня й внутрішня).
39. Поняття «освітній простір», «іноваційний освітній простір».
40. Прогнозування розвитку сфери освіти.
41. Гуманізація та демократизація освіти.
42. Інформатизація освіти.
43. Освіта дорослих та медіа-освіта як відповідь на виклики інформаційного суспільства.
44. Освітологічні дослідження як підґрунтя формування освітньої політики.
45. Концепція лідерства в забезпеченні ефективності розвитку освітніх систем.
46. Розвиток лідерських якостей управління.
47. Теорії професійного лідерства.
48. Програми розвитку лідерства як професійної компетентності.
49. Управління на засадах лідерства.
50. Стили управління, лідерства і менеджменту.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 2

Основна література:

Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи / [Г. В. Сльникова та ін. ; за ред. Г. В. Сльникової]; АПН України, Ун-т менеджменту освіти. – Чернівці: Технодрук, 2009. – 570 с. – Бібліогр.: с. 536 – 570.

Андрусів В. Українська еліта: звідки ноги ростуть [Електронний ресурс] / В. Андрусів // Українська правда. – 2009. – 11 листопада. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2009/11/11/4307154/>.

Андрущенко В. П. Державно-громадський характер управління освітою / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – Державне інформаційно-виробниче підприємство видавництва «Педагогічна преса». – 2011. – № 3. – 128 с. – С. 5 – 8.

Андрущенко В. П., Образовательная политика (обзор повестки дня) / В. П. Андрущенко, В. Л. Савельев. – К.: МП «Леся», 2010.

Аношкіна Л. І. Економіка вищої освіти: тенденції та перспективи реформування / Л. І. Аношкіна. – К.: Видавничий дім «Корпорація», 2005. – 368 с.

Ареф'єва О. В. Управління розвитком людського капіталу в системі вищої освіти: [монографія] / О. В. Ареф'єва, Т. В. Харчук. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2008. – 207 с.

Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання / І. Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.

Бех І. Д. Цінності як ядро особистості / І. Д. Бех. // Цінності освіти і виховання: наук.-метод. зб. / [за заг. ред. О. В. Сухомлинської]. – К., 1997. – С. 8 – 11.

Валєєв Р. Г. Освітнє право України: навч. посібник / Р. Г. Валєєв. – Луганськ: Луганська правова фундація, 2011. – 287 с. – С. 15 – 21.

Вітвицька С. С. Методологічні основи ступеневої педагогічної освіти [Електронний ресурс] / С. С. Вітвицька. Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/7605/97/>.

Гальперіна В. О. Освітня політика в трансформаційному суспільстві: соціально-філософський аналіз: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук: спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / В. О. Гальперіна. – Київ, 2003. – 20 с.

Гапонюк П. Н. Функционирование и развитие образования как социально-экономической системы / П. Н. Гапонюк // Педагогіка. – 2011. – № 7. – 120 с. – С. 27 – 34.

Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века (в поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Б. С. Гершунский. – М.: Изд-во «Совершенство», 1998. – 608 с.

Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.

Городяненко В. Г. Соціологія: підручник / В. Г. Городяненко. – [3-тє вид.]. – К.: ВЦ «Академія», 2008. – 544 с. – (Серія «Альма-матер»). – С. 31 – 40.

Грiшнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки: [монографія] / О. А. Грiшнова. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2001. – 254 с.

Даниленко В. Методологічні проблеми неперервної професійної освіти / В. Даниленко, К. Левківський, В. Мележик // Вища школа – 2003. – № 2 – 3. – С. 38 – 39.

Державний класифікатор України. Класифікатор професій (із змінами і доповненнями) ДК 003–95. – К.: Держстандарт України, 2001. – 592 с.

Єжова О. О. Ціннісний підхід до формування особистості майбутнього кваліфікованого робітника / О. О. Єжова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2009. – № 2. – С. 296 – 306.

Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование; под ред. В.М.Филипповой. – М.: Центр сравнительной образовательной политики, 2003. – 303 с. – С. 34 – 36.

Каган М. С. Человеческая деятельность (Опыт системного анализа) / М. С. Каган. – М.: 1974. – С. 22 – 30.

Каленюк І. До питання про освітній потенціал країни / І. Каленюк // Економіка України. – 2005. – № 1. – С. 34 – 38.

Капелюшников Р. И. Концепция человеческого капитала (критика современной буржуазной политэкономии) / Р. И. Капелюшников. – М.: Наука, 1977. – 287 с.

Карпенко О. М., Бершадская М. Д. Высшее образование в странах мира: анализ данных образовательной статистики и глобальных рейтингов в сфере образования. – М.: Издательство СГУ, 2009. – 244 с.

Клепко С. Ф. Економіка освіти з точки зору філософії освіти / С. Ф. Клепко // Економіка освіти і освітня діяльність: матеріали Всеукр. семінару, 8 грудня 2006 р. – Полтава: ПОІППО, 2006. – 68 с. – С. 28 – 37.

Клепко С. Ф. Цінності буття і цінності освіти в контексті глобалізації / С. Ф. Клепко // Ціннісні парадигми освіти. – Х.: Основа, 2004. – 128 с.

Коміренко В. І. Псевдоекономіка освіти. Болонський аспект. Український контекст / В. І. Коміренко // Економіка освіти і освітня діяльність: матеріали Всеукр. семінару, 8 грудня 2006 р. – Полтава: ПОІППО, 2006. – 68 с. – С. 22 – 28.

Костєва Н. М. Тезаурусне підґрунтя інформаційно-інтелектуального забезпечення наукових досліджень [Електронний ресурс]. – / Н. М. Костєва // Історія науки і біографістика. – 2006. – № 1. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/E-Journals/INB/2006-1/06knmznd.html>. – Заголовок з екрана.

Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2007. – 576 с.

Куценко В. І. Людський капітал як фактор соціальнозахисту населення: проблеми зміцнення / В. І. Куценко, Г. І. Євтушенко // Зайнятість та ринок праці: міжвідомчий наук. збірник. – 1999. – № 10. – С. 136 – 145.

Левченко Т. І. Європейська освіта: конвергенція та дивергенція: [монографія] / Т. І. Левченко. – Вінниця: «Нова книга», 2007. – С. 82 – 83.

Лідерство та інклюзивна освіта: навч.-метод. посіб. / Єфімова С. М., Корольок С. В.; за заг. ред. Колупаєвої А. А. – ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2012. – 164 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).

Медведев І. А. Державне управління розвитком університету: теоретично-прикладний аспект : [монографія] / І. А. Медведев. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2011. – 220 с. – С. 31 – 45.

Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз: [моногр.] / В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень та ін. / за ред. В. Г. Кременя. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 226 – 228.

Нечаев В. Я. Социология образования / В. Я. Нечаев. – М.: МГУ, 1992. – 34 с. – С. 27 – 29.

Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. – К.: Знання України, 2003. – 450 с.

Огнев'юк В. Суспільство втрачених цінностей / В. Огнев'юк // Історія. Філософія. Релігієзнавство. – 2008. – № 3. – С. 7 – 10.

Освітологія: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 744 с.

Педагогіка: педагогические теории, системы, технологии / под ред. С. А. Смирнова. – М.: Академия, 2000. – С. 426.

Пінчук Є. А. Світоглядно-філософські передумови розробки стратегії освітньої політики / Є. А. Пінчук // Філософія. – 2010. – № 2 (102). – С. 120 – 124.

Подласый И. П. Педагогика. Общие основы. Процесс обучения: в 2 кн. / И. П. Подласый. – М.: Владос, 1999. – Кн. 1. – 576 с.

Подольська Є. А. Соціологія: 100 питань 100 відповідей / Є. А. Подольська. – К.: Інкос, 2009. – 352 с.

Пузиков В. Г. Социология образования: место и роль в системе социально-гуманитарного знания / В. Г. Пузиков, А. Ф. Тимофеев // Материалы Международной науч.-практ. конф. [«Международные отношения в развитии социально-экономических процессов в странах СНГ»], (Омск, 14-15 июня 2001 г.). – Омск: Издательство ОмГПУ, 2001. – 292 с. – С. 9 – 11.

Рогова О. Г. Аксіологічний аспект гуманітарної парадигми освіти [Електронний ресурс] / О. Г. Рогова // Філософія № 4 (72). – 2010. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Grani/2010_4/F-7.pdf.

Сергеева Т. Современное образование в контексте парадигмы «личность – образование – социум» / Т. Сергеева // Дайджест педагогічних ідей та технологій школа-парк. – 2001. – № 5-6. – С. 26 – 30.

Сисоєва С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: монографія / С. О. Сисоєва. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 324 с.

Сисоєва С. О. Особистісно орієнтовані технології у професійній підготовці майбутніх фахівців / С. О. Сисоєва // Кримські педагогічні читання: матеріали міжнар. наук. конф., Алушта, 12-17 верес. 2001 р. / АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти [та ін.; за ред. С. О. Сисоєвої]. – Ч.: 2001. – С. 297 – 302.

Сисоєва С. О. Сучасні підходи до визначення педагогічних технологій / С. О. Сисоєва, А. М. Алексюк, П. М. Воловик та ін. / Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: монографія за ред. С. О. Сисоєвої. – К.: ВІПОЛД, 2001. – С. 13 – 53.

Смирнова Е. Э. Социология образования / Е. Э. Смирнова. – СПб.: Интерсоцис, 2006. – 192 с. – С. 41 – 60.

Соколова І. В. Професійна підготовка майбутнього вчителя-філолога за двома спеціальностями: [монографія] / І. В. Соколова; за ред. С. О. Сисоєвої / АПН України; МОН України; Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. – 2008. – С. 12 – 46.

Степко М. Ф. Болонський процес і навчання впродовж життя. / М. Ф. Степко, Б. В. Клименко, Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ. – Харків, 2004. – С. 18 – 19.

Суходольский Г. В. Структурно-алгоритмический анализ и синтез деятельности / Г. В. Суходольский. – Л.: ЛГУ, 1976. – С. 17– 18.

Чобітько М. Г. Особистісно орієнтована професійна підготовка майбутнього вчителя: теоретико-методологічний аспект: [монографія] / М. Г. Чобітько; МОН України; АПН України; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – Черкаси: Брамо-Україна, 2006. – С. 19 – 81.

Шилова О. Н. Развитие понятия «тезаурус» в профессиональной подготовке специалистов образования / О. Н. Шилова // Технологические и управленческие аспекты образования взрослых в России. – СПб.: ИОВ РАО, 2000. – С. 71 – 75.

Щетинин В. П. Человеческий капитал и неоднозначность его трактовки / В. П. Щетинин // МЭиМО. – 2000. – № 12. – С. 42 – 49.

Яковенко Л. І. Економічні основи модернізації вищої освіти в умовах становлення економіки знань / Л. І. Яковенко, О. В. Пашенко – Полтава: Скайтек, 2011. – 216 с. – С. 77 – 84.

Dimmock, C. (2005). The leadership of multi ethnic schools: What we know and don't know about values-driven leadership (Діммок, Ч. Лідерство в мультиетнічних школах: що ми знаємо і чого не знаємо про лідерство, яке визначається цінностями). Education, Research and Perspectives, 32(2), 80 – 96.

Holmes, G. (2006). Effective leadership in changing times? (Холмс, Г. Ефективне лідерство у часи змін?) The Australian Educational Leader, 27(1), 45 – 48.

Lumby, J. (2006). Conceptualising diversity and leadership: evidence from 10 cases. (Ламбі, Дж. Концептуальний погляд на розмаїтість і лідерство: за результатами 10 конкретних прикладів) Educational Management Administration and Leadership, 34(2), 151 – 166.

Додаткова література:

Баширова М. Я. Роль образования в информационном обществе / М. Я. Баширова // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2005. – № 7. – С. 10 – 22.

Беккер Г. Экономический анализ и человеческое поведение / Г. Беккер // THESIS: теория и история экономических и социальных институтов и систем. Предмет исследования. – Начала-пресс 1993. – Т. 1. – Вып. 1. – С. 45.

Беляков. С. А. Образовательная политика и управление образованием / С. А. Беляков // Университетское управление: практика и анализ. – 2008. – № 6. – С. 12 – 31.

Беспалов П. В. Компьютерная компетентность в контексте личностно ориентированного обучения / П. В. Беспалов // Педагогика. 2003. – № 4. – С. 41 – 45.

Болонский процесс: Бергенский этап / под науч. ред. д-ра пед. наук, профессора В. И. Байденко. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, Российский Новый Университет, 2005. – 174 с.

Вашенко Л. М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону / Л. М. Вашенко. – К.: ВПЦ «Тираж», 2005. – 379 с.: іл., табл. – Бібліогр.: с. 332 – 365.

Вишневецький О. Природа цінностей виховання / О. Вишневецький. // Педагогічна думка. – 2006. – № 2. – С. 11 – 22.

Гаврилишин Б. Д. Економічна енциклопедія в трьох томах. / Б. Д. Гаврилишин, В. А. Ющенко, А. С. Гальчинський. – Київ: Вид. центр «Академія», 2000; Тернопіль: «Академія народного господарства». – 2000. – Том 1. – С. 748.

Доклад о развитии человека 2010. Реальное богатство народов: пути к развитию человека / [пер. с англ.; ПРООН]. – Москва: Издательство «Весь Мир», 2010. – 244 с.

Иншаков О. В. Реализация новых подходов / О. В. Иншаков // Экономика образования. – 2008. – № 1. – С. 35 – 39.

Кови С. Лидерство, основанное на принципах / Стивен Кови; [пер. с англ.]. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2008. – 302 с.

Колесникова И. Проблемы подготовки современного предпринимателя / И. Колесникова // Вестник высшей школы, 2003. – № 2. – С. 17 – 22.

Комаров В. Я. Эффективность и интенсификация непроектной сферы / В. Я. Комаров, В. Д. Улановская. – М.: Экономика, 1987. – 158 с.

Медоуз Д. Пределы роста. 30 лет спустя / Медоуз Д., Рандерс Й., Медоуз Д.; пер. с англ. – М.: ИКЦ «Академкнига», 2007. – 342 с.

Мириманова М. С. Информационно-когнитивные процессы / М. С. Мириманова – М.: 1989. – С. 80.

Мукомел С. А. Педагогічна аксіологія як наука про цінності освіти [Електронний ресурс] / С. А. Мукомел // Вісник Черкаського університету: [зб. наук. ст.] Випуск 126. Серія Педагогічні науки / М-во освіти і науки України, Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси: Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. – 167 с. – С. 108 – 113. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchu/N126/N126p108-113.pdf.

Національна Доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. – К.: Шкільний світ, 2001. – С. 9.

Соціологія: терміни, поняття, персоналії: навчальний словник-довідник / [укл. В. М. Піча, Ю. В. Піча, Н. М. Хома та ін.] – К.: «Каравела»; Львів: «Новий світ», 2002. – 480 с. – С. 422.

Субетто А. И. Сочинения. Ноосферизм. Том первый. Введение в ноосферизм. Ноосферизм: движение или новая научно-мировоззренческая система? / Под ред. Л. А. Зеленова. – Кострома: КГУ им. Н. А. Некрасова, 2006. – 644 с. – С. 54 – 85.

Терехов П. Формирование педагогической компетентности специалиста в системе непрерывного социокультурного образования / П. Терехов // Вестник высшей школы, 2003. – № 2. – С. 7 – 12.

Тоффлер Э. Шок будущего / Э.Тоффлер. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 557, [3]с. – (Philosophy). – С. 330.

Фромм Е. Мати чи бути? / Е. Фромм.; [пер. з англ. О. Ю. Михайлова, А. Ю.Буряк]. – К.: Укр. письменник, 2010. – 222 с. – (Світло світогляду). – Бібліогр.: С. 215 – 222.

Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе / Д. В. Чернилевский. – М.: 2002. – С. 426.

Щедровицкий Г. П. Рефлексия и ее проблемы / Г. П. Щедровицкий. – М.: 1975. – С. 10 – 16.

Якушев А. Н. Порядок присуждения ученых степеней по первым уставам Дерптского, Московского, Харьковского и Казанского университетов / А. Н. Якушев, Д. А. Хохлова, Ю. В. Эйдельмант / Учёные степени в России: XVIII в. – 1918 г.: сб. научных статей. – вып. 1 в 2-х частях / [под науч. ред. А. Е. Иванова, В. А. Шаповалова, А. Н. Якушева]. – Ставрополь: Ин-т рос. Истории РАН, СГУ, 1996. – Часть вторая. – С. 142 – 147.

Ярская В. Н. Социология образования: учеб. пособ. / под ред. Д. В. Зайцева. [В. Ярская, И. Лошакова, Д. Зайцев, Л. Шалаева, О. Григорьева]. – Саратов: Изд-во СГТУ, 2004. – 300 с. – С. 11 – 50.

Европе 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth / [Communication from the European Commission]. Brussels, 2010. – COM (2010) 2020 final. – 34 p.

IV. Навчально-методична карта дисципліни «Вступ до освітології»

Разом: 72 год., лекції – 12 год., семінарські заняття – 12 год., індивідуальна робота – 4 год., самостійна робота – 40 год., модульний контроль – 4 год., залік.

Семестр	Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2			
Тиждень	Змістовий модуль 2					
Модулі	Змістовий модуль 2					
Назва модуля	Освітлогія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти					
К-ть балів за модуль	116 балів		106 балів			
Лекції	1	2	3	4	5	6
Дати						
Теми лекцій	Освітлогія – витоки наукового напрямку	Сучасна сфера освіти як об'єкт наукового дослідження	Складові освітологічної підготовки	Освіта як соціальний інститут та специфічний сегмент правового та економічного простору	Конкурентно-спроможність освітніх систем	Джерела розвитку освітніх систем
Відвід, лекц.	1б.	1б.	1б.	1б.	1б.	1б.
Теми семінарських занять	Історія становлення та розвитку освітології як наукового напрямку	Сфера освіти як синергетична система	Освітлогія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти	Освіта в системі соціальних інститутів	Міжнародна освітня статистика та глобальні рейтинги в сфері освіти	Концепція лідерства в забезпеченні ефективності розвитку освітніх систем
Відвід, семін.	1 б.	1 б.	1 б.	1 б.	1 б.	1 б.
Робота на семінарах	10 б.	10 б.	10 б.	10 б.	10 б.	10 б.
Самостійна робота	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.
ІНДЗ			Аксіологічні засади освітології			Освітлогія як освітня синергетика
Оцінювання ІНДЗ			30 б.			30 б.
Опрацювання фахових видань та першоджерел	10 б.					
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота (25 балів)		Модульна контрольна робота (25 балів)			Модульна контрольна робота (25 балів)
Підеумковий контроль	Залік (40 балів)					

Коефіцієнт переважності балів 222 : 60 = 3,7

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного та підсумкового контролю з дисципліни «Педагогіка творчості»

№	Вид діяльності (визначаються по кожній дисципліні)	Максимальна кількість балів за один вид роботи	Всього
1	Відвідування лекцій	1	6
2	Відвідування практичних (семінарських занять)	1	6
3	Виконання завдання для самостійної роботи	5	30
4	Робота на практичному (семінарському) занятті у тому числі: – доповідь; – виступ; – повідомлення; – участь у дискусії, тощо.	Всього 10, у тому числі за видами	60
5	ІНДЗ (індивідуальне навчально-дослідницьке завдання)	30	60
6	Опрацювання фахових видань (у тому числі першоджерел)	10	10
7	Написання реферату	15	-
8	Виконання модульної контрольної роботи	25	50
9	Виконання тестового контролю, експрес-контролю	10	-
10	Лабораторна робота у тому числі: – допуск; – виконання; – захист.	Всього 10, у тому числі за видами	-
11	Творча робота (у тому числі есе)	20	-
	Загальна кількість балів:		222
Коефіцієнт перерахунку $222 : 60 = 3,7$			
Підсумковий рейтинговий бал			60
Залік			40
Разом:			100

V. КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль	Бали	Термін виконання (тижні)
Змістовий модуль 1. Освітологія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти			
Освітологія – витоки наукового напрямку (5 год.)	Семінарське заняття Звіт про виконання	5	I-II
Сучасна сфера освіти як об'єкт наукового дослідження (10 год.)	Семінарське заняття Звіт про виконання	5	II-III
Складові освітологічної підготовки (5 год.)	Семінарське заняття Звіт про виконання Модульний контроль	5	III-IV
Змістовий модуль 2. Освітологічні засади функціонування освітніх систем			
Освіта як соціальний інститут та специфічний сегмент правового простору та економічного простору (5 год.)	Семінарське заняття Звіт про виконання	5	IV-V
Конкурентоспроможність освітніх систем (10 год.)	Семінарське заняття Звіт про виконання	5	V-VI
Джерела розвитку освітніх систем (5 год.)	Семінарське заняття Звіт про виконання Модульний контроль	5	VI-VII
Разом: 40 год.	Разом: 30 балів		

VI. КОНТРОЛЬ ЗА ІНДИВІДУАЛЬНОЮ РОБОТОЮ СТУДЕНТІВ

Критерії оцінювання ІНДЗ

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1.	Відповідність змісту меті і завданням роботи	6 балів
2.	Критичний аналіз суті та змісту першоджерел. Виклад фактів, ідей, результатів досліджень у логічній послідовності. Аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання.	12 балів
4.	Дотримання правил реферування наукових публікацій	3 бали
5.	Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив дослідження	6 балів
6.	Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титульний аркуш, план, вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел)	3 бали
Разом:		30 балів

VII. ПІДСУМКОВИЙ МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ

1. Становлення й розвиток едукології (edukology) у 50-60 pp. XX століття.

2. Формування дослідницьких підструктур із проблем едукології у вищих навчальних закладах світу в 70-80 pp. XX ст.

3. Генеза поняття «освіта».

4. Освіта як сфера цивілізаційного творення.

5. Концепції «образованиеведення» та едукології на пострадянському просторі.

6. Передумови виокремлення освітології в самостійний науковий напрям інтегрованого пізнання сфери освіти в Україні.

7. Характеристика поняття «освітологія».

8. Концепція освітології академіка В. О. Огнев'юка.

9. Предметне поле й завдання освітології.

10. Міждисциплінарний характер освітологічних досліджень, напрями освітологічних досліджень.
11. Освітологія і формування сукупного інтелекту суспільства.
12. Етапи розвитку освітології.
13. Визначення освітології як наукової дисципліни.
14. Системні дослідження в галузі освітології.
15. Взаємозв'язок освітології з різними галузями наукового знання.
16. Характеристика складових освітологічної підготовки.
17. Історія становлення та розвитку освітології як наукового напрямку.
18. Освіта як відображення сутності суспільного розвитку.
19. Поняття «едукологія», «образованиеведение» та «освітологія».
20. Становлення та розвиток освітології в Україні.
21. Формування освітології як наукового напрямку інтегрованого дослідження сфери освіти.
22. Значення освітології у сталому розвитку суспільства.
23. Сфера освіти як об'єкт наукового дослідження.
24. Трансформація поняття «освіта».
25. Освіта як сфера життєдіяльності людини і як соціальний інститут.
26. Сфера освіти як цілісне динамічне утворення.
27. Освітні парадигми та освітня практика.
28. Роль наукових досліджень для розвитку сфери освіти.
29. Синергетичні принципи освіти і науки.
30. Поняття «система», «відкрита система», «освітня система».
31. Типологія освітніх систем.
32. Освітологічні засади дослідження тенденцій розвитку сфери освіти, її внутрішніх протиріч, механізмів прогресу, методів управління.
33. Сфера освіти як синергетична система.
34. Теоретико-методологічні засади системного та синергетичного підходів в освіті.
35. Синергетичні принципи освіти і науки.
36. Циклічність як принцип розвитку освітньої системи.
37. Чинники впливу на розвиток освітньої системи, їх взаємозв'язок та взаємообумовленість.
38. Структура як принципова основа функціонування освітніх систем.
39. Цілепокладання та цілеспрямованість у функціонуванні освітніх систем.

40. Освітологія як галузь міждисциплінарного наукового знання.
41. Складові освітологічної підготовки.
42. Планування та прогнозування розвитку освіти.
43. Правовідносини в галузі освіти.
44. Економічні механізми розвитку освіти.
45. Освітні системи в умовах глобальної конкуренції.
46. Значення філософії освіти для розвитку освітології.
47. Внесок історії освіти в розвиток та становлення освітології.
48. Соціологія освіти та культурологія освіти як складові освітології.
49. Взаємовплив управління освітою та освітології.
50. Значення освітології для розвитку суспільства знань.
51. Освіта як соціальний інститут.
52. Взаємодія сфери освіти з іншими соціальними інститутами.
53. Класифікація соціальних інститутів (організаційні й регулятивні), їх ознаки та призначення.
  54. Інваріантні характеристики соціальних інститутів.
  55. Соціальна політика у сфері освіти.
  56. Соціальні суб'єкти – учасники освітнього процесу (на рівнях: індивідів, різних соціальних груп), їх потреби та відносини.
  57. Правові відносини у сфері освіти.
  58. Освітня політика.
  59. Сфера освіти як самостійна галузь господарства, духовного виробництва та матеріального накопичення.
  60. Освіта як економічний феномен.
  61. Освіта як фактор економічного зростання.
  62. Економічні механізми розвитку освіти.
  63. Застосування категорій ринкової економіки до освітніх систем.
  64. Сфера виробництва освітніх послуг.
  65. Освіта в системі соціальних інститутів
  66. Функції освіти в суспільстві.
  67. Освітні реформи та їх соціальне значення.
  68. Поняття конкуренції та конкурентоспроможності освітніх систем.
  69. Аналіз освітньої статистики та глобальних рейтингів у сфері освіти.
  70. Основні чинники глобальної конкуренції на ринку освітніх послуг.
  71. Стратегії мінімізації наслідків глобалізації на ринку освітніх послуг.

72. Освіта як сфера проектування.
73. Моніторинг освіти.
74. Стандартизація і конвергенція освіти.
75. Національна система і національна рамка кваліфікацій.
76. Забезпечення багатопрофільності університетської освіти як провідна умова конкурентоспроможності вищої школи.
77. Методики оцінювання ефективності іноваційної політики вищого навчального закладу.
78. Міжнародна освітня статистика та глобальні рейтинги у сфері освіти.
79. Провідні країни в сфері освіти за індексом освіти.
80. Показники інтернаціоналізації вищої освіти.
81. Міжнародний академічний рейтинг університетів.
82. Рейтинг країн за доступністю вищої освіти.
83. Досвід дистанційної освіти за кордоном.
84. Мегауніверситети як новий тип вищих навчальних закладів.
85. Основні принципи еволюції освітніх систем.
86. Домінанти розвитку освітніх систем.
87. Інноваційна освітня діяльність.
88. Політика вищого навчального закладу (зовнішня й внутрішня).
89. Поняття «освітній простір», «інноваційний освітній простір».
90. Прогнозування розвитку сфери освіти.
91. Гуманізація та демократизація освіти.
92. Інформатизація освіти.
93. Освіта дорослих та медіа-освіта як відповідь на виклики інформаційного суспільства.
94. Освітологічні дослідження як підґрунтя формування освітньої політики.
95. Концепція лідерства в забезпеченні ефективності розвитку освітніх систем.
96. Розвиток лідерських якостей управлінця.
97. Теорії професійного лідерства.
98. Програми розвитку лідерства як професійної компетентності.
99. Управління на засадах лідерства.
100. Стили управління, лідерства і менеджменту.

VIII. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ВСЬОГО КУРСУ

Основна література:

Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи / [Г. В. Єльнікова та ін.; за ред. Г. В. Єльнікової]; АПН України, Ун-т менеджменту освіти. – Чернівці: Технодрук, 2009. – 570 с. – Бібліогр.: с. 536 – 570.

Андрусів В. Українська еліта: звідки ноги ростуть [Електронний ресурс] / В. Андрусів // Українська правда. – 2009. – 11 листопада. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2009/11/11/4307154/>.

Андрущенко В. П. Державно-громадський характер управління освітою / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – Державне інформаційно-виробничче підприємство видавництва «Педагогічна преса». – 2011. – № 3. – 128 с.

Андрущенко В. П. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть. (Спроба прогностичного аналізу) / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2001. – № 1. – С. 16.

Андрущенко В. П., Лутай В. С. Філософія освіти в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку / В. П. Андрущенко, В. С. Лутай // Наукові записки АН ВШ України. – 2004. – № 6. – С. 59 – 72.

Андрущенко В. П. Образовательная политика (обзор повестки дня) / В. П. Андрущенко, В. Л. Савельев. – К.: МП «Леся», 2010. – 404 с.

Аношкіна Л. І. Економіка вищої освіти: тенденції та перспективи реформування / Л. І. Аношкіна. – К.: Видавничий дім «Корпорація», 2005. – 368 с.

Ареф'єва О. В. Управління розвитком людського капіталу в системі вищої освіти: [монографія] / О. В. Ареф'єва, Т. В. Харчук. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2008. – 207 с.

Базалук О. А. Філософія образования в свете новой космологической концепции: учебник. / О. А. Базалук – К.: Кондор, 2010. – 458 с.

Базалук О. О. Філософія освіти: її роль та місце в системі філософського знання / О. О. Базалук // Філософські обрії. Науково-теоретичний часопис Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України та Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. – 2010. – № 23. – С. 187 – 201.

Беляков С. А. Образовательная политика и управление образованием / С. А. Беляков // Университетское управление: практика и анализ. – 2008. – № 6. – С. 12 – 31.

Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання / І. Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.

Бех І. Д. Цінності як ядро особистості / І. Д. Бех. // Цінності освіти і виховання: наук.-метод. зб. / [за заг. ред. О. В. Сухомлинської]. – К., 1997. – С. 8 – 11.

Білобровко Т. І. Економіка освіти: навч.-метод. посіб. [Електронний ресурс] / Т. І. Білобровко. – Переяслав-Хмельницький: Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т імені Григорія Сковороди, 2002. – Режим доступу: <http://www.google.ru/url?sa=t&doc&ei=Gz2VT-qHDoaP-wakotn8Aw&usq=AFQjCNHbG1laOmtbiXhu6pPxOljYUWZnOQ&cad=rjt>.

Бордовский Г., Извозчиков Б. Эдукология как наука об образовании / Г. Бордовский, Б. Извозчиков // Вестник высшей школы «Alma mater». – 1991. – № 3. – С. 24 – 32.

Валєєв Р. Г. Освітнє право України: навч. посібник / Р. Г. Валєєв. – Луганськ: Луганська правова фундація, 2011. – 287 с.

Ващенко Л. М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону / Л. М. Ващенко. – К.: ВПЦ «Тираж», 2005. – 379 с.: іл., табл. – Бібліогр.: с. 332 – 365.

Видт И. Е. Культурологическая интерпретация эволюции образовательных моделей / И. Е. Видт // Педагогика, 2003. – № 3. – С. 32 – 38.

Вітвицька С. С. Методологічні основи ступеневої педагогічної освіти [Електронний ресурс] / С. С. Вітвицька. Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/7605/97/>.

Гальперіна В. О. Освітня політика в трансформаційному суспільстві: соціально-філософський аналіз: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук: спец. 09.00.03 «Соціална філософія та філософія історії» / В. О. Гальперіна. – Київ, 2003. – 20 с.

Гапонюк П. Н. Функционирование и развитие образования как социально-экономической системы / П. Н. Гапонюк // Педагогика. – 2011. – № 7. – 120 с. – С. 27 – 34.

Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века (в поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Б. С. Гершунский. – М.: Изд-во «Совершенство», 1998. – 608 с.

Гершунский Б. С. Философско-методологические основы образовательно-педагогической прогностики / Б. С. Гершунский // Философия образования. – М.: Московский психолого-социальный институт. Флинта, 1998. – 432 с.

Глузман О. В. Історичні передумови становлення університетської педагогічної освіти у світовому і національному контексті / О. В. Глузман // Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України) / ред. колегія Сухомлинська О. В., Бех І. Д., Луговий В. І. – К.: Педагогічна думка, 2007. – Т. 4. Педагогіка і психологія вищої школи. – 439 с. – С. 250 – 263.

Гончаренко С. У. Освіта / С. У. Гончаренко // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. – С. 614 – 615.

Гончаренко С. У. Побудова педагогічної теорії / С. У. Гончаренко // Педагогічна газета. – 2006. – № 11 (148). – С.5.

Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.

Городяненко В. Г. Соціологія: підручник / В. Г. Городяненко. – [3-тє вид.]. – К.: ВЦ «Академія», 2008. – 544 с. – (Серія «Альма-матер»).

Грішнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки: [монографія] / О. А. Грішнова. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2001. – 254 с.

Даниленко В. Методологічні проблеми неперервної професійної освіти / В. Даниленко, К. Левківський, В. Мележик // Вища школа – 2003. – № 2 – 3. – С. 38 – 39.

Державна Національна програма «Освіта» («Україна – XXI століття»). – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.

Державний класифікатор України. Класифікатор професій (із змінами і доповненнями) ДК 003–95. – К.: Держстандарт України, 2001. – 592 с.

Дзвінчук Д. І. Центральні органи управління освітою в законодавстві України / Д. І. Дзвінчук // Вісник Української Академії державного управління при Президентові України. – Вид-во Української Академії державного управління при Президентові України. – 2003. – № 1. – Видавництво УАДУ. – 512 с. – С. 265 – 276.

Енциклопедія освіти / Акад.пед.наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. – С. 960 – 962.

Єжова О. О. Ціннісний підхід до формування особистості майбутнього кваліфікованого робітника / О. О. Єжова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2009. – № 2. – С. 296 – 306.

Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 21.

Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование; под ред. В. М. Филипповой. – М.: Центр сравнительной образовательной политики, 2003. – 303 с.

История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в.: Учебное пособие для педагогических учебных заведений / Под ред. академика РАО А.И. Пискунова. – 2-е изд., испр. и дополн. – М.: ТЦ «Сфера», 2001. – 512 с.

Іванюк І. В. Освітня політика: навчальний посібник / І. В. Іванюк. – К.: Таксон, 2006. – 226 с.

Каган М. С. Человеческая деятельность (Опыт системного анализа) / М. С. Каган. – М.: 1974. – С. 22 – 30.

Каленюк І. До питання про освітній потенціал країни / І. Каленюк // Економіка України. – 2005. – № 1. – С. 34 – 38.

Каленюк І. С. Економіка освіти: навч. посіб. / І. С. Каленюк. – К.: Знання України, 2005. – 316 с.

Капелюшников Р. И. Концепция человеческого капитала (критика современной буржуазной политэкономии) / Р. И. Капелюшников. – М.: Наука, 1977. – 287 с.

Карпенко О. М., Бершадская М. Д. Высшее образование в странах мира: анализ данных образовательной статистики и глобальных рейтингов в сфере образования. – М.: Издательство СГУ, 2009. – 244 с.

Клепко С. Ф. Економіка освіти з точки зору філософії освіти / С. Ф. Клепко // Економіка освіти і освітня діяльність: матеріали Всеукр. семінару, 8 грудня 2006 р. – Полтава: ПОІППО, 2006. – 68 с.

Клепко С. Ф. Філософія освіти в європейському контексті / С. Ф. Клепко. – Полтава: ПОІППО, 2006. – 328 с.

Клепко С. Ф. Цінності буття і цінності освіти в контексті глобалізації / С. Ф. Клепко // Ціннісні парадигми освіти. – Х.: Основа, 2004. – 128 с.

Коміренко В. І. Псевдоекономіка освіти. Болонський аспект. Український контекст / В. І. Коміренко // Економіка освіти і освітня діяльність: матеріали Всеукр. семінару, 8 грудня 2006 р. – Полтава: ПОІППО, 2006. – 68 с. – С. 22 – 28.

Корж-Ікаєва Т. Г. Освітнє право України: питання становлення / Т. Г. Корж-Ікаєва // Митна справа. – 2011. – №1 (73). – Ч. 2. – С. 451 – 455.

Костєва Н. М. Тезаурусне підґрунтя інформаційно-інтелектуального забезпечення наукових досліджень [Електронний ресурс] / Н. М. Костєва // Історія науки і біографістика. – 2006. – № 1. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/E-Journals/INB/2006-1/06knmznd.html>. – Заголовок з екрана.

Краевский В. В. Науки об образовании и наука об образовании (методологические проблемы современной педагогики) / В. В. Краевский // Журнал «Вопросы философии». – 2009. – № 3. – С. 77 – 82.

Красняков Є. В. Державна освітня політика: сутність поняття, системність, історико-політичні аспекти / Є. В. Красняков // Віче. – 2011. – № 20 (305). – С. 21 – 23.

Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В. Г. Кремень. – К.: Знання, 2010. – С. 288 – 397.

Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2007. – 576 с.

Кремень В. Освіта в структурі цивілізаційних змін / В. Кремень // Освіта. – 2010. – № 47 – 48 (5430-5431). – С. 4.

Крижко В. В. Теорія та практика менеджменту в освіті: навч. посіб. / В. В. Крижко. – [2-ге вид.]. – К.: Освіта України, 2005. – 256 с.

Крылова Н. Б. Вопросы культурологии образования [Электронный ресурс] / Н. Б. Крылова // Научно-методическая серия «Новые ценности образования». – 2011. – № 5. – С. 2 – 16. – Режим доступа: http://www.values-edu.ru/?page_id=96.

Кузьміна С. Філософія освіти та виховання у Київській академічній традиції ХІХ – початку ХХ ст.: Монографія / Світлана Кузьміна – Сімферополь: Н. Оріанда, 2010. – 552 с. – С. 33 – 46.

Куценко В. І. Людський капітал як фактор соціального захисту населення: проблеми зміцнення / В. І. Куценко, Г. І. Євтушенко // Зайнятість та ринок праці: міжвідомчий наук. збірник. – 1999. – № 10. – С. 136 – 145.

Левченко Т. І. Європейська освіта: конвергенція та дивергенція: [монографія] / Т. І. Левченко. – Вінниця: «Нова книга», 2007. – С. 82 – 83.

Лідерство та інклюзивна освіта: навч.-метод. посіб. / Єфімова С. М., Королук С. В.; за заг. ред. Колупаєвої А. А. – ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2012. – 164 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).

Лозова В. І. Педагогічні цінності сучасної освіти / В. І. Лозова // Педагогічна і психологічна науки в Україні / відп. ред. О. В. Сухомлинська. – К.: Педагогічна думка, 2007 – Т. 1. Теорія та історія педагогіки. – С. 68 – 78.

Луговий В. І. Педагогічна освіта в Україні: структура, функціонування, тенденції розвитку / В. І. Луговий / За заг. ред. акад. О. Г. Мороза. – К.: МАУП, 1994. – 196 с.

Луговий В. І. Проблема понятійно-категоріального апарату педагогічної науки / В. І. Луговий // Педагогічна і психологічна науки в Україні / відп. ред. О. В. Сухомлинська. – К.: Педагогічна думка, 2007 – Т. 1. Теорія та історія педагогіки. – С. 24 – 35.

Лутай В. Розробка сучасної філософії освіти на засадах синергетики / В. Лутай // Вища освіта України. – 2009. – №1. – С. 33 – 35.

Медведєв І. А. Державне управління розвитком університету: теоретично-прикладний аспект: [монографія] / І. А. Медведєв. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2011. – 220 с.

Мицкевич Н. И. Эдукология: инвариантные характеристики / Н. И. Мицкевич // Адукатор. – № 1(17), 2010. – С. 21 – 27.

Надвинична Т. Роль наукової школи у становленні освітології (вітчизняний та зарубіжний досвід) / Т. Надвинична // Вітакультурний млин. Методологічний альманах. – 2006. – Модуль 3. – С. 13 – 16.

Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / [авт.: В. П. Андрущенко, І. Д. Бех, М. І. Бурда та ін.; редкол. В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), В. М. Мадзігон (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)]; за заг. ред. В. Г. Кременя. – К.: «Педагогічна думка», 2011. – 304 с. – Бібліогр.: С. 138 – 154. – (До 20-річчя незалежності України).

Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз: [моногр.] / В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень та ін. / за ред. В. Г. Кременя. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 226 – 228.

Нечаєв В. Я. Соціологія образования / В. Я. Нечаєв. – М.: МГУ, 1992. – 34 с.

Новиков А. М. О структуре теории образования / А. М. Новиков // Педагогика. – 2005. – № 7. – С. 18 – 23.

Новиков А. М. Постиндустриальное образование / А. М. Новиков. – М.: Издательство «Эгвес», 2008. – 136 с.

Огнев'юк В. О. Еволюційний поступ освіти в контексті освітології / В. О. Огнев'юк // Освіта у полікультурних суспільствах: зб. наук. праць / за редакцією Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Єжи Нікіторовича, Світлани Сисоєвої. – Вища педагогічна школа (м. Варшава, Республіка Польща). – 2012. – С. 117 – 129.

Огнев'юк В. О. На шляху до становлення нового наукового напрямку «освітологія» / В. О. Огнев'юк // Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / МОН України, НАПН України, ГУОН КМДА, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. / За заг. ред. Огнев'юка В. О. [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, С. О. Сисоєва, Г. С. Лозко]. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – 192 с. – С. 5 – 9.

Огнев'юк В. О. Освіта – сутність часу! [Електронний ресурс] / В. О. Огнев'юк // Коментарі до Інформаційного збірника МОН України. – 2009. – № 11. – Режим доступу до журн.: www.ipro.org.ua/files/новини/ОСТАННІ_НОВИНИ/2009/.../2.do.

Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. – К.: «Знання України», 2003. – 450 с.

Огнев'юк В. О. Освітологія як відображення міждисциплінарного підходу у наукових дослідженнях феномену сучасної освіти / В. О. Огнев'юк // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наукове видання за матеріалами першої Всеукр. наук.-практ. конференції «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; Авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с. – С. 53 – 62.

Огнев'юк В. О. Філософія освіти в структурі наукових досліджень феномену освіти / В. О. Огнев'юк // Шлях освіти. – 2009. – № 4 (54). – С. 2 – 6.

Огнев'юк В. Суспільство втрачених цінностей / В. Огнев'юк // Історія. Філософія. Релігієзнавство. – 2008. – № 3. – С. 7 – 10.

Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. Освітологія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва // Рідна шк.: щомісяч. наук.-пед. журн. – № 4-5 (988-989), квітень-травень, 2012. – 80 с. – С. 44 – 51.

Освітнє право: навч. посіб. для студентів гуманітарних ВНЗ / [В. В. Астахов, К. В. Астахова (мол.), О. Л. Войно-Данчишина та ін.]; за заг. ред. В. В. Астахова. – Х.: Вид-во НУА, 2011. – 188 с.

Освітologia: витoki наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Освітologia: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 744 с.

Педагогіка: педагогические теории, системы, технологии / под ред. С. А. Смирнова. – М.: Академия, 2000. – С. 426.

Пінчук Є. А. Світоглядно-філософські передумови розробки стратегії освітньої політики / Є. А. Пінчук // Філософія. – 2010. – № 2 (102). – С. 120 – 124.

Подласый И. П. Педагогика. Общие основы. Процесс обучения: в 2 кн. / И. П. Подласый. – М.: Владос, 1999. – Кн. 1. – 576 с.

Подольська Є. А. Соціологія: 100 питань 100 відповідей / Є. А. Подольська. – К.: Інкос, 2009. – 352 с.

Попов А. А. Социально-антропологические основания практик современного образования / А. А. Попов // Вестник Томского государственного университета. – 2008. – № 314. – 207 с. – С. 59 – 62.

Проказа О. Т. Проблема трансформації класичної педагогіки в сучасну інфоносферну едукологію (питання теорії) / О. Т. Проказа // Освіта Донбасу. – № 6 (137), 2009. – С. 5 – 7.

Прокопенко Л. Л. Державна освітня політика: історико-теоретичний аспект [Електронний ресурс] / Л. Л. Прокопенко // Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. праць. – 2009. – № 2 (2). – С. 1 – 8. – Режим доступу до журн.: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dums/2009-02.

Прокопцов В. И. Эдукология: принципиально новая наука образования. В 4 фракталах. Фрактал 1. Эдукология: Ориентировочная основа коллективно-интерсубъектной системомыследеятельности создателей и пользователей эдукологии. (Авторская версия-навигация) / В. И. Прокопцов. – СПб.: СПб ЛТА, 2002. – 344 с.

Прокопцов В. И. Эдукология: принципиально новая наука образования. В 4 фракталах. Фракталы 2, 3, 4. (Препринты). (Авторская версия-навигация). / В. И. Прокопцов. – СПб.: СПб ГЛТА, 2004. – 568 с.

Пузиков В. Г. Социология образования: место и роль в системе социально-гуманитарного знания / В. Г. Пузиков, А. Ф. Тимофеев // Материалы Международной науч.-практ. конф. [«Международные отношения в развитии социально-экономических процессов в странах СНГ»], (Омск, 14-15 июня 2001 г.). – Омск: Издательство ОмГПУ, 2001. – 292 с. – С. 9 – 11.

Рогова О. Г. Аксиологічний аспект гуманітарної парадигми освіти [Електронний ресурс] / О. Г. Рогова // Філософія № 4 (72). – 2010. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Grani/2010_4/F-7.pdf.

Сірополко С. О. Історія освіти в Україні / С. О. Сірополко; Підготував Ю. Вільчинський. – [2 вид.]. – Львів: Афіша, 2001. – 664 с.

Саух П. Ю. Сучасна освіта: портрет без прикрас (між негативною креативністю ідей і українською вестернізацією) / П. Ю. Саух // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наук. пр. / за матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. «Освітologia – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти». – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с. – С. 62 – 75.

Саух Ю. П. Філософія освіти – педагогіка – освітологія. Інтерв'ю з Віктором Огнев'юком / Ю. П. Саух, О. В. Вознюк // Історія. Філософія. Релігієзнавство. – 2010. – № 1 – 2. – С. 2 – 4.

Свиридов О. А. Теория и методология функционирования образовательных систем: диссертация... д-ра экон. наук: 08.00.01 / О. А. Свиридов. – Йошкар-Ола, 2006. – 363 с. – РГБ ОД, 71:07-8/398.

Сергеева Т. Современное образование в контексте парадигмы «личность – образование – социум» / Т. Сергеева // Дайджест педагогічних ідей та технологій школа-парк. – 2001. – № 5-6. – С. 26 – 30.

Сисоева С. О. Методологічні концепти освітології / С. О. Сисоева // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наук. пр. / за матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоева, І. В. Соколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с.

Сисоева С. О. Нариси з історії розвитку педагогічної думки: навчальний посібник / С. О. Сисоева, І. В. Соколова. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 308 с.

Сисоева С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: [моногр.] / С. О. Сисоева. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 324 с.

Сисоева С. О. Освіта у сучасному світі / С. О. Сисоева // Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / МОН України, НАПН України, ГУОН КМДА, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. / За заг. ред. Огнев'юка В. О. [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, С. О. Сисоева, Г. С. Лозко]. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – 192 с.

Сисоева С. О. Освіта як об'єкт дослідження / С. О. Сисоева // Шлях освіти: науково-методичний журнал. – К.: Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Асоціація працівників гімназій і ліцеїв України. – 2011. – № 2 – 48 с. – С. 5 – 11.

Сисоева С. О. Особистісно орієнтовані технології у професійній підготовці майбутніх фахівців / С. О. Сисоева // Кримські педагогічні читання: матеріали міжнар. наук. конф., Алушта, 12-17 верес. 2001 р. / АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти [та ін.; за ред. С.О.Сисоевої]. – Ч.: 2001. – С. 297 – 302.

Сисоева С. О. Сучасні підходи до визначення педагогічних технологій / С. О. Сисоева, А. М. Алексюк, П. М. Воловик та ін. / Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: монографія за ред. С. О. Сисоевої. – К.: ВІПОЛД, 2001. – С. 13 – 53.

Сисоева С. О. Культурологічні концепти освітології в контексті розвитку полікультурного суспільства / С. О. Сисоева / Edukacja w społeczeństwach wielokulturowych. – Redakcja: W. Kremler, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojewa. – Warszawa: Wyższa Szkoła Pedagogiczna, ZNP Uniwersytet w Białymstoku, 2012. – С. 131 – 145.

Скідін О. Л. Управління освітою: теоретико-методологічний аналіз соціальних технологій: [монографія] / О. Л. Скідін. – Запоріжжя: ЗДУ, 2000. – 291 с.

Смирнова Е. Э. Социология образования / Е. Э. Смирнова. – СПб.: Интерсоцис, 2006. – 192 с. – С. 41 – 60.

Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576 с.

Соколова І. В. Професійна підготовка майбутнього вчителя-філолога за двома спеціальностями: [монографія] / І. В. Соколова; за ред. С. О. Сисоевої / АПН України; МОН України; Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. – 2008. – С. 12 – 46.

Степко М. Ф. Болонський процес і навчання впродовж життя. / М. Ф. Степко, Б. В. Клименко, Л. Л. Товажнянський. – Харків, 2004. – С. 18 – 19.

Стрельник О. Н. Концепции современного естествознания: конспект лекций / О. Н. Стрельник. – М.: Издательство Юрайт; Высшее образование, 2010. – 224 с.

Субетто А. И. Принципы, законы и структура науки об образовании – образованиеведение. Императив Неклассического синтеза [Электронный ресурс] / А. И. Субетто // «Академия Тринитаризма». – М., 2003. – Эл. № 77-6567, публ.10892. – Режим доступа: <http://www.trinitas.ru/rus/doc/0016/001a/00160053.htm>

Суходольский Г. В. Структурно-алгоритмический анализ и синтез деятельности / Г. В. Суходольский. – Л.: ЛГУ, 1976. – С. 17 – 18.

Сухомлинська О. В. Педагогічний ідеал крізь призму теорій моралі: [виховання дітей та молоді] / О. В. Сухомлинська // Шлях освіти. – 2008. – № 1. – С. 12 – 18.

Сухомлинська О. В. Розвиток особистості і освіта: історичний вимір / О. В. Сухомлинська // Педагогіка і психологія: вісник АПН України. Науково-теоретичний та інформаційний журнал / Академія педагогічних наук України. – Київ, 2008. – № 2. – С. 15 – 26.

Тхагапсоев Х. Г. О новой парадигме образования / Х. Г. Тхагапсоев // Педагогика. – 1999. – № 1. – С. 103 – 110.

Філіпчук Г. Г. Культурологічна основа сучасної освіти / Г. Г. Філіпчук // Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України) / ред. колегія Сухомлинська О. В., Бех І. Д., Луговий В. І. – К.: Педагогічна думка, 2007. – Т.2. Дидактика, методика, інформаційні технології. – 367 с.

Флиер А. Я. Культурология образования. Концепция [Электронный ресурс] / А. Я. Флиер // Проблемы культурологического образования. – Режим доступа: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CDIQFjAB&url=http%3A%2F%2Fhischool.ru%2Fuserfiles%2Fflier-culturologia.doc&ei=t_UiU8SOFcXLTAb3zoDoAw&usq=AFQjCNG-jW0FDrt-5HqJQKDKcJWu9_rnow&sig=7Ze6TvJi3rErjGtuIHwz_A&bv=m=bv.62922401.d.Yms&cad=rja

Фурман А. Vivat, освітологія! Або мистецтво управління освітнім простором суспільства / А. Фурман // Влада. – 2003. – № 2. – С. 3.

Фурман А. Методологічна план-карта освітології як синтетичної наукової дисципліни / А. Фурман // Вітакультурний млин: методологічний альманах, 2006 (Модуль 4). – 56 с. – С. 4 – 18.

Фурман А. Освітологія як синтетична наукова дисципліна: проблема завдань, об'єкта, предмета, методу / А. Фурман // Вітакультурний млин: методологічний альманах, 2006 (Модуль 3). – 52 с.

Фурман А. Постанова освітології, або похід за горизонти відомого / А. Фурман // Психологія і суспільство. – 2003. – № 4. – С. 5 – 9.

Хоружа Л. Аксиологічні засади освітології: держава, суспільство і особистість / Л. Хоружа // Цілісне уявлення про освіту – на зустріч з освітологією; за ред.: Т. Левовицького, В. Огнев'юка, С. Сисоєвої. – Варшава: Вища школа педагогічна. 2011. – 242 с. – С. 89 – 102.

Цехмістрова Г. С., Фоменко Н. А. Управління в освіті та педагогічна діагностика: навч. посіб. для студентів вищих навч. закл. / Г. С. Цехмістрова, Н. А. Фоменко. – К.: Видавничий дім «Слово», 2005. – 280 с.

Чобітько М. Г. Особистісно орієнтована професійна підготовка майбутнього вчителя: теоретико-методологічний аспект : [монографія] / М. Г. Чобітько; МОН України; АПН України ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – Черкаси: Брамо-Україна, 2006. – С. 19-81.

Шилова О. Н. Развитие понятия «тезаурус» в профессиональной подготовке специалистов образования / О. Н. Шилова // Технологические и управленческие аспекты образования взрослых в России. – СПб.: ИОВ РАО, 2000. – С. 71 – 75.

Щегинин В. П. Человеческий капитал и неоднозначность его трактовки / В. П. Щегинин // МЭиМО. – 2000. – № 12. – С. 42 – 49.

Яковенко Л. І. Економічні основи модернізації вищої освіти в умовах становлення економіки знань / Л. І. Яковенко, О. В. Пашенко – Полтава: Скайтек, 2011. – 216 с. – С. 77 – 84.

Ярская В. Н. Социология образования: учеб. пособ. / под ред. Д. В. Зайцева. [В. Ярская, И. Лошакова, Д. Зайцев, Л. Шалаева, О. Григорьева]. – Саратов: Изд-во СГТУ, 2004. – 300 с.

Dimmock, C. (2005). The leadership of multi ethnic schools: What we know and don't know about values-driven leadership (Діммок, Ч. Лідерство в мультиетнічних школах: що ми знаємо і чого не знаємо про лідерство, яке визначається цінностями). *Education, Research and Perspectives*, 32(2), 80 – 96.

Holmes, G. (2006). Effective leadership in changing times? (Холмс, Г. Ефективне лідерство у часи змін?) *The Australian Educational Leader*, 27(1), 45 – 48.

Lumby, J. (2006). Conceptualising diversity and leadership: evidence from 10 cases. (Ламбі, Дж. Концептуальний погляд на розмаїтість і лідерство: за результатами 10 конкретних прикладів) *Educational Management Administration and Leadership*, 34(2), 151 – 166.

Steiner Elizabeth *Educology of the Free* / Elizabeth Steiner – Philosophical Library, New York, 1981. – 68 p.

Додаткова література:

Андрущенко В. П. Українська педагогічна освіта у європейському просторі / В. П. Андрущенко // Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України) / ред. колегія Сухомлинська О. В., Бех І. Д., Луговий В. І. – К.: Педагогічна думка, 2007. – Т. 4. Педагогіка і психологія вищої школи. – 439 с.

Ареф'єва О. В. Управління розвитком людського капіталу в системі вищої освіти: [монографія] / О. В. Ареф'єва, Т. В. Харчук. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2008. – 207 с.

Баширова М. Я. Роль образования в информационном обществе / М. Я. Баширова // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2005. – № 7. – С. 10 – 22.

Беккер Г. Экономический анализ и человеческое поведение / Г. Беккер // THESIS: теория и история экономических и социальных институтов и систем. Предмет исследования. – Начала-пресс 1993. – Т.1. – Вып.1. – С. 45.

Беляков С. А. Образовательная политика и управление образованием / С. А. Беляков // Университетское управление: практика и анализ. – 2008. – № 6. – С. 12 – 31.

Беспалов П. В. Компьютерная компетентность в контексте личностно ориентированного обучения / П. В. Беспалов // Педагогика. 2003. – № 4. – С. 41 – 45.

Бех І. Д. Освітньо-виховний процес як соціокультурне явище / І. Д. Бех // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: зб. наук. пр. / за матер. Першої Всеукр. наук.- практ. конф. [«Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»]; авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва та ін. – К.: Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с.

Болонский процесс: Бергенский этап / под науч. ред. д-ра пед. наук, профессора В. И. Байденко. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, Российский Новый Университет, 2005. – 174 с.

Ващенко Г. Виховний ідеал / Григорій Ващенко. – Полтава: Полтавський вісник, 1994. – 190 с. – С. 183.

Ващенко Л. М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону / Л. М. Ващенко. – К.: ВПЦ «Тираж», 2005. – 379 с.: іл., табл. – Бібліогр.: с. 332 – 365.

Вербицкий А. А. Кросс-культурный контекст образования и становление новой педагогической парадигмы / А. А. Вербицкий // Высшее образование сегодня. – 2008. – № 8. – С. 28 – 31. – (Научные сообщения).

Вернадский В. И. Размышления натуралиста: В 2-х кн. / В. И. Вернадский. – М.: Наука, 1975. – Кн. 1: Пространство и время в неживой и живой природе. – 175 с.

Вернадский В. И. Размышления натуралиста: В 2-х кн. / В. И. Вернадский. – Кн. 2: Научная мысль как планетарное явление. – Послесловие И. В. Кузнецова и Б. М. Кедрова – М.: Наука, 1977. – 191 с.

Вишневський О. Природа цінностей виховання / О. Вишневський. // Педагогічна думка. – 2006. – № 2. – С. 11 – 22.

Гаврилишин Б. Д. Економічна енциклопедія в трьох томах / Б. Д. Гаврилишин, В. А. Ющенко, А. С. Гальчинський. – Київ: Вид. центр «Академія», 2000; Тернопіль: «Академія народного господарства». – 2000. – Том 1. – С. 748.

Гаврилишин Б. Дороговкази в майбутнє: до ефективніших суспільств. Доповідь Римському клубу / Б. Гаврилишин; пер. з англ. Л. Лещенко. – К.: Основи, 1993. – 238 с. – С. 11.

Гегель Г. В. Ф. Феноменология духа / Г. В. Ф. Гегель. – М., 1959. – Сочинения Т. IV. – 618с. – С. 21 – 22.

Гадамер Г.-Г. Истина і метод / Ганс-Георг Гадамер; [пер. з нім. Олександр Мокровський]. – К.: Юніверс, 2000. – (Філософська думка). – Т. І: Герменевтика І: Основи філософ. герменевтики. – 464 с. – С. 133.

Д'юї Джон Демократія і освіта / Джон Д'юї – Львів: Літопис, 2003. – 294 с.

Дічек Н. П. Методологічні аспекти проблеми педагогічного новаторства в історії шкільництва України / Н. П. Дічек // Педагогічна і психологічна науки в Україні / відп. ред. О. В. Сухомлинська. – К.: Педагогічна думка, 2007 – Т. 1. Теорія та історія педагогіки. – С. 96 – 108.

Доклад о развитии человека 2010. Реальное богатство народов: пути к развитию человека / [пер. с англ.; ПРООН]. – Москва: Издательство «Весь Мир», 2010. – 244 с.

Зуєв В. Криза освіти: український контекст / Віталій Зуєв, Валентина Зуєва // Вища освіта України. – 2010. – № 2. – С. 8.

Иншаков О. В. Реализация новых подходов / О. В. Иншаков // Экономика образования. – 2008. – № 1. – С. 35 – 39.

Коваленко О. Щоб інтелектуальний ресурс став капіталом / О. Коваленко // Освіта України. – 2010. – № 3. – С. 2.

Кови С. Лидерство, основанное на принципах / Стивен Кови; [пер. с англ.]. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2008. – 302с.

Колесникова И. Проблемы подготовки современного предпринимателя / И. Колесникова // Вестник высшей школы, 2003. – № 2. – С. 17 – 22.

Комаров В. Я. Эффективность и интенсификация непроеизводственной сферы / В. Я. Комаров, В. Д. Улановская. – М.: Экономика, 1987. – 158 с.

Коміренко В. І. Псевдоэкономика освіти. Болонський аспект. Український контекст / В. І. Коміренко // Економіка освіти і освітня діяльність: матеріали Всеукр. семінару, 8 грудня 2006 р. – Полтава: ПОШПО, 2006. – 68 с. – С. 22 – 28.

Локшина О. І. Стратегія Європейського Союзу у галузі освіти: етапи розвитку / О. І. Локшина // Педагогічна і психологічна науки в Україні / відп. ред. О. В. Сухомлинська. – К.: Педагогічна думка, 2007 – Т. 1. Теорія та історія педагогіки. – С. 209 – 218.

Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX-XX ст.): [хрестоматія / упоряд.: Л. Д. Березівська та ін.]. – К.: Наук. світ, 2003. – 418 с.

Мануйлов В., Галкин В. Открытое образование: перспективы, рациональность, проблемы / В. Мануйлов, В. Галкин // Высшее образование в России, 2004. – № 1. – С. 93 – 103.

Маркс К. Капитал / К. Маркс / Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – М.: Издательство политической литературы, 1960. – Т. 23. – 920 с.

Медоуз Д. Пределы роста. 30 лет спустя / Медоуз Д., Рандерс Й., Медоуз Д.; пер. с англ. – М.: ИКЦ «Академкнига», 2007. – 342 с.

Мириманова М. С. Информационно-когнитивные процессы / М. С. Мириманова – М.: 1989. – С. 80.

Москаль Ю. Сьоме щорічне зібрання авторської наукової школи професора Анаголія Фурмана / Ю. Москаль // Психологія і суспільство. – 2005. – № 4. – С. 163.

Мукомел С. А. Педагогічна аксіологія як наука про цінності освіти [Електронний ресурс] / С. А. Мукомел // Вісник Черкаського університету: [зб. наук. ст.] Випуск 126. Серія Педагогічні науки / М-во освіти і науки України, Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси: Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. – 167 с. – С. 108 – 113. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchu/N126/N126p108-113.pdf.

Національна Доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. – К.: Шкільний світ, 2001. – С. 9.

Оливера К. Э. К теории сравнительной педагогики / К. Э. Оливера // Перспективы. Вопросы образования. – 1989. – № 2 (66).

Освітній менеджмент: навчальний посібник / за ред. Л. І. Даниленко, Л. М. Карамушки. – К.: Шкільний світ, 2003. – 400 с. – С. 102 – 105.

Пригожин И. Делать не физику бога, а физику человека / И. Пригожин // Известия. – 1993. – 24 июля, суббота. – № 138 (23993). – 16 полос.

Програма економічних реформ на 2010 – 2014 роки за напрямом «Реформа освіти», 2 червня 2010 р. [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/content/ker-program.html>.

Робуль О. Синергетика як інноваційна методологія педагогічної освіти / О. Робуль // Філософія освіти. – 2006. – № 1 (3). – С. 35 – 36.

Рогова О. Г. Аксіологічний аспект гуманітарної парадигми освіти [Електронний ресурс] / О. Г. Рогова // Філософія № 4 (72). – 2010. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Grani/2010_4/F-7.pdf.

Роджерс К. Свобода учитися / К. Роджерс, Д. Фрейберг. – М.: Смысл, 2002. – 527 с. – С. 8.

Свиридов О. А. Теория и методология функционирования образовательных систем: дисс. ... д-ра экон. наук: 08.00.01 / Свиридов Олег Александрович. – Йошкар-Ола, 2006. – 363 с.

Соціологія: терміни, поняття, персоналії: навчальний словник-довідник / [укл. В. М. Піча, Ю. В. Піча, Н. М. Хома та ін.] – К.: «Каравела»; Львів: «Новий світ», 2002. – 480 с. – С. 422.

Субетто А. И. Социогенетика: системогенетика, общественный интеллект, образовательная генетика и мировое развитие / А. И. Субетто. – М., 1994.

Субетто А. И. Сочинения. Ноосферизм. Том первый. Введение в ноосферизм. Ноосферизм: движение или новая научно-мировоззренческая система? / Под ред. Л. А. Зеленова. – Кострома: КГУ им. Н. А. Некрасова, 2006. – 644 с.

Субетто А. И. Сочинения. Ноосферизм: В 13 томах. / А. И. Субетто. – Кострома: КГУ им. Н. А. Некрасова, 2007. – Том седьмой: Системология образования и образованиеведение // Под ред. Л. А. Зеленова. – 520 с.

Сухомлинська О. В. Историко-педагогічний процес в Україні: регіональний вимір / О. В. Сухомлинська // Шлях освіти, 2007. – № 2. – 56 с. – С. 42 – 49.

Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5-ти. / В. О. Сухомлинський. – К.: «Радянська школа», 1976. – Т. 4. – 640 с. – С. 394 – 626.

Терехов П. Формирование педагогической компетентности специалиста в системе непрерывного социокультурного образования / П. Терехов // Вестник высшей школы, 2003. – № 2. – С. 7 – 12.

Тестов В. Качество и фундаментальность высшего образования / В. Тестов // Высшее образование в России. – 2008. – № 10. – С. 89 – 92.

Торосян В. Г. История образования и педагогической мысли: учебник для вузов / В. Г. Торосян. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2006. – 351 с.

Тоффлер Э. Шок будущего / Э. Тоффлер. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 557, [3]с. – (Philosophy). – С. 330.

Фромм Е. Мати чи бути? / Е. Фромм.; [пер. з англ. О. Ю. Михайлова, А. Ю. Буряк]. – К.: Укр. письменник, 2010. – 222 с. – (Світло світогляду). – Бібліогр.: С. 215 – 222.

Фурман А. В. Психокультура української ментальності / А. В. Фурман. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 132 с. – С. 113.

Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе / Д. В. Чернилевский. – М.: 2002. – С. 426.

Шевчук Д. М. Культура у мереживі мереж / Д. М. Шевчук // Критика, число 3 – 4 (161 – 162). – 2011. – С. 14 – 16.

Щедровицкий Г. П. Рефлексия и ее проблемы / Г. П. Щедровицкий. – М.: 1975. – С. 10 – 16.

Яковенко Л. І. Економічні основи модернізації вищої освіти в умовах становлення економіки знань / Л. І. Яковенко, О. В. Пашенко – Полтава: Скайтек, 2011. – 216 с.

Якушев А. Н. Порядок присуждения ученых степеней по первым уставам Дерптского, Московского, Харьковского и Казанского университетов / А. Н. Якушев, Д. А. Хохлова, Ю. В. Эйдельмант / Учёные степени в России: XVIII в. – 1918 г.: сб. научных статей. – вып. 1 в 2-х частях / [под науч. ред. А. Е. Иванова, В. А. Шаповалова, А. Н. Якушева]. – Ставрополь: Ин-т рос. Истории РАН, СГУ, 1996. – Часть вторая. – С. 142–147.

Ярская В. Н. Социология образования: учеб. пособ. / под ред. Д. В. Зайцева. [В. Ярская, И. Лошакова, Д. Зайцев, Л. Шалаева, О. Григорьева]. – Саратов: Изд-во СГТУ, 2004. – 300 с. – С. 11 – 50.

Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth / [Communication from the European Commission]. Brussels, 2010. – COM (2010) 2020 final. – 34 p.

МАКРОМОДУЛЬ II : ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ

Зміст навчальної програми

Пояснювальна записка	106
Структура програми навчальної дисципліни	109
I. Опис предмета навчальної дисципліни	109
II. Тематичний план навчальної дисципліни	110
III. Програма	111
Змістовий модуль 1. Філософське осягнення ідеї освіти	111
Тема 1. Філософія освіти у структурі наукового знання.....	111
Тема 2. Ідея освіти та її феномен	112
Тема 3. Цілі, цінності, ідеали та результати освіти	115
Питання до модульного контролю 1.....	119
Список рекомендованої літератури до змістового модуля 1.....	121
Змістовий модуль 2. Розвиток ідеї освіти	123
Тема 4. Еволюційний поступ освіти	124
Тема 5. Освіта в стратегії сталого людського розвитку	126
Тема 6. Футурологія освіти.....	129
Питання до модульного контролю 2.....	133
Список рекомендованої літератури до змістового модуля 2.....	135
IV. Навчально-методична карта дисципліни «Філософія освіти»	138
V. Карта самостійної роботи студента	140
VI. Контроль за індивідуальною роботою студентів.....	141
VII. Підсумковий модульний контроль	144
VIII. Список рекомендованої літератури до всього курсу	147
Основна література.....	147
Додаткова література.....	149

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

На основі взаємодії філософії та освіти впродовж тривалого історичного часу формувалася нова галузь філософії – філософія освіти. Поняття «філософія освіти» вперше з'являється у другій половині XIX століття, коли у розвинених країнах Європи та США сформувалися національні системи освіти. Її оформлення, як нової галузі знань у країнах Заходу, завершилося у другій половині XX століття, в Україні процес становлення філософії освіти ще триває. Виникнення філософії освіти зумовлене тривалою взаємодією різноманітних філософських течій зі сферою освіти, поєднанням педагогічної практики з її теоретичним осягненням. Виокремлення філософії освіти у вказаний період пояснюється такими чинниками:

- набуття освіти стало обов'язковою вимогою суспільства до кожного громадянина: від обов'язкової початкової до повної загальної середньої освіти та парадигми освіти впродовж усього життя;

- еволюційний розвиток людини перейшов з фази біологічних змін у фазу інтелектуально-духовних трансформацій і, як наслідок, виник й став розповсюджуватися новий еволюційний тип – людина освічена («homo educatus»);

- професійна конкурентоспроможність людини стала визначатися рівнем компетентності, що формується і удосконалюється освітою;

- освіта стала важливим чинником боротьби з бідністю та подоланням соціальної нерівності;

- рівень освіченості громадян та сукупний інтелект нації став важливою складовою національної безпеки держави;

- економічний розвиток суспільства значною мірою визначається рівнем розвитку освіти, науки і технологій, що спонукало до формування концепції суспільства знань;

- посилювся вплив освіти на приріст валового національного продукту;

- освіта стала одним із важливих показників індексу людського розвитку, за допомогою якого визначається міжнародний рейтинг країн;

- освітня політика в провідних державах світу належить до найважливіших пріоритетів держави;

- глобалізація, що стала усвідомленою реальністю XX-XXI ст., посилює чинники комунікації, взаємозв'язків і взаємозалежності

у сучасному світі та посилила значення освіти у якості інтегратора світового співтовариства;

- освіта стала сферою, в якій створено передумови для гармонійного поєднання знань, культури і духовності як важливих чинників сталого людського розвитку;

- зросла увага науковців, зокрема філософів, до проблем освіти, її функціонування і розвитку.

Відтак сучасна цивілізація упродовж XX та початку XXI століть вийшла на нові горизонти розвитку, базою якого є парадигма неперервної освіти, перехід до суспільства знань, та поява «homo educatus» – людини освіченої. На новому історичному етапі, у часовому вимірі початку третього тисячоліття філософія освіти набуває важливого значення в досягненні творчого феномену освіти.

Філософія освіти – галузь філософії, що досліджує ідею освіти та її сутність як соціокультурного феномену відтворення та розвитку суспільства; визначення цілей, цінностей, ідеалів освіти й освіченості; результати освіти та критерії їх оцінки.

Філософія освіти бере початок з історії філософії, загальної та соціальної філософії та має тісний зв'язок з іншими галузями філософії – філософією науки, філософією культури, філософською антропологією, логікою, онтологією, етикою тощо.

Метою навчального курсу «Філософія освіти» є узагальнення знань магістрантів у сфері освіти на теоретико-методологічному рівні, а також їх залучення до філософського досягнення ідеї освіти, як соціокультурного феномену та вироблення їх власної світоглядної концепції освіти; сприяння формуванню високого рівня компетентності і культури випускників університету.

Філософія має креативний вплив на формування і динаміку розвитку ідеї освіти, відповідних парадигм і концепцій освіти через безпосередню участь філософії у побудові методології освітньої і педагогічної діяльності.

Відтак завданнями вивчення дисципліни є:

- ознайомлення студентів з особливостями предметної ідентифікації філософії освіти та актуальними проблемами, що досліджуються нею;

- сприяння розвитку критичного, креативного та рефлексивного мислення студентів;

– формування методологічної компетентності спеціалістів і магістрів;

– розвиток їхньої дослідницької культури.

Опанувавши курс «Філософії освіти» **магістрант має знати:**

- особливості предметної ідентифікації філософії освіти;
- методологічні функції філософії освіти;
- сутність освіти, як соціокультурного феномену;
- внесок провідних філософів у розвиток ідей освіти;
- цілі, цінності, ідеали та результати освіти;
- еволюцію ідей освіти;
- вплив освіти на розвиток особистості і суспільства;
- основні парадигми розвитку освіти;
- закономірності розвитку освіти;
- результати освіти та критерії їх оцінки;
- володіти цілісним обсягом знань з філософії освіти;
- загальні тенденції розвитку освіти.

Магістрант має вміти:

– аналізувати праці філософів і педагогів, виявляти їх креативну сутність та соціально значущі ідеї;

– порівнювати філософські концепції представників різних філософських шкіл;

– обґрунтовувати власну позицію;

– виявляти та аналізувати тенденції розвитку освіти;

– здійснювати методологічно коректне обґрунтування тенденцій розвитку освіти;

– використовувати різні джерела та дослідження інших галузей знань для обґрунтування відповідей;

– оформлювати власні дослідження відповідно до вимог, визначених програмою навчального курсу.

Філософія освіти викладається студентам, які навчаються за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр».

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс	Напрямок, спеціальність, освітньо- кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
<p>Кількість кредитів, відповідних ECTS: 3 кредити</p> <p>Змістові модулі: 2 модулі</p> <p>Загальний обсяг дисципліни (години): 108 годин</p> <p>Тижневих годин: 2 години</p>	<p>Спеціальність 8.18010020 «Управління навчаль- ним закладом»</p> <p>Освітньо- кваліфікаційний рівень «магістр»</p>	<p>Нормативна Рік підготовки: 1/2 Семестр: 1/2</p> <p>Загальна кількість ауд.годин: 36 годин</p> <p>Лекції: 16 годин</p> <p>Семінарські заняття: 16 годин</p> <p>Індивідуальна робота: 4 години</p> <p>Модульний контроль: 4 години</p> <p>Самостійна робота: 32 години</p> <p>Підсумковий модульний контроль¹¹: 36 годин</p>

¹¹ Форма підсумкового модульного контролю обирається викладачем в залежності від обсягу матеріалу та цільової аудиторії.

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№	Назви теоретичних розділів	Кількість годин						
		Разом	Аудиторних			Самостійна робота	Модульний контроль	Семестровий контроль (екзамен)
			Лекцій	Семінарські	Індивідуальна робота			
Змістовий модуль 1. Філософське осягнення ідеї освіти								
1.	Філософія освіти у структурі наукового знання	7	2			5		
2.	Ідея освіти та її феномен	9	2	2		5		
3.	Цілі, цінності, ідеали та результати освіти	16	4	6		6		
Разом:		36	8	8	2	16	2	
Змістовий модуль 2. Розвиток ідеї освіти								
4.	Еволюційний поступ освіти	11	4	2		5		
5.	Освіта в стратегії сталого людського розвитку	10	2	2		6		
6.	Футурологія освіти	11	2	4		5		
Разом:		36	8	8	2	16	2	
Всього за навчальним планом:		108	16	16	4	32	4 36	

ІІІ. ПРОГРАМА

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. ФІЛОСОФСЬКЕ ОСЯГНЕННЯ ІДЕЇ ОСВІТИ

Основні поняття модуля:

Освіта; феномен освіти; філософія освіти; ідея освіти; розвиток ідеї освіти; соціалізація; цілі освіти; освітні цінності та ідеали; результати освіти; homo educatus; самопізнання; особистісна парадигма; суб'єкт-суб'єктна освіта.

ТЕМА 1.

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ У СТРУКТУРІ НАУКОВОГО ЗНАННЯ

ЛЕКЦІЯ 1.

Поняття філософії освіти, її предмет і завдання. Дуалізм філософії освіти. Філософія освіти як галузь пізнання: об'єкт і предмет дослідження. Особливості філософського осягнення освіти. Методологічні функції філософії освіти. Філософія освіти та її взаємодія з іншими галузями філософії та наукового знання. Необхідність філософського осягнення феномену освіти.

САМОСТІЙНА РОБОТА 1.1.

1. Постановка завдання

Проаналізувати різні підходи вітчизняних науковців (В. П. Андрущенко, О. О. Базалука, І. С. Добронравової, С. А. Довгаля, В. Г. Кременя, В. С. Лутая, В. О. Огнев'юка та ін.) до філософії освіти як галузі наукового знання, до визначення її об'єкта, предмета та завдань.

2. Форма роботи: індивідуальна

3. Вхідні знання та навички

Студент має знати:

- особливості предметної ідентифікації філософії освіти;
- методологічні функції філософії освіти.

Студент має вміти:

- аналізувати праці філософів і педагогів, виявляти їх креативну сутність та соціально значущі ідеї;

– порівнювати різні філософські погляди на сутність філософії освіти як галузі наукового знання.

4. Необхідні інструменти та засоби:

- інформаційні джерела;
- Інтернет-ресурси;
- комп'ютерна програма MS Word.

5. Інформаційні джерела:

Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 728 с. – С. 237 – 294.

Філософія освіти: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: В. О. Огнев'юк, О. М. Кузьменко – К., НМЦ Видавничої діяльності Київського університету імені Бориса Грінченка, 2014. – 508 с.

6. Порядок виконання

- 1) Опрацювати літературу;
- 2) За допомогою MS Word скласти порівняльну таблицю;

* шаблон для виконання

ПШБ	Визначення філософії освіти як галузі наукового знання	Об'єкт філософії освіти	Предмет філософії освіти	Завдання філософії освіти
Кремень В. Г.				

- 3) Роздрукувати таблицю і вкласти у папку до курсу.

7. Форма подачі результатів

Порівняльна таблиця.

8. Оцінювання

Максимальний бал за виконане завдання – 5 балів.

ТЕМА 2.

ІДЕЯ ОСВІТИ ТА ЇЇ ФЕНОМЕН

ЛЕКЦІЯ 2.

Ідея освіти та її витоки. Поняття «освіта» та його різні значення. Феномен освіти. Опосередкована та цілеспрямована освіта. Філософське вчення про людину та його методологічне значення для розвитку освіти. Людинотворча місія освіти. Ідея «другого народження». Філософська концепція самопізнання. Освіта і культура.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 1.1.

Ідея самопізнання та її значення для розвитку освіти

План

1. Зародження ідеї самопізнання у Стародавньому світі.
2. Формування та розвиток європейської раціоналістичної концепції самопізнання.
3. Самопізнання як процес і саморегуляція як результат: сучасні теорії та практики.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 1.1.

Основна література:

Сковорода Г. С. Вдячний Еродій. Твори у 2 т. / Г. С. Сковорода. – К.: АТ «Обереги», 1994. – (Гарвард. б-ка давнього укр. письменства). – Т.2. – С. 103 – 123.

Сковорода Г. С. Наркіс. Розмова про те: Пізнай себе. Твори у 2 т. / Г. С. Сковорода. – К.: АТ «Обереги», 1994. – (Гарвард. б-ка давнього укр. письменства). – Т.1. – С. 150 – 195.

Сковорода Г. С. Про читання в міру. Твори: У 2 т. / Г. С. Сковорода. – К.: АТ «Обереги», 1994. – (Гарвард. б-ка давнього укр. письменства). – Т.2. – С. 45 – 46.

Сковорода Г. С. Розмова, названа Алфавіт, або Буквар миру. Твори у 2 т. / Г. С. Сковорода. – К.: АТ «Обереги», 1994. – (Гарвард. б-ка давнього укр. письменства). – Т.1. – С. 413 – 462.

Додаткова література:

Аристотель. Метафізика: сочинения в четырех томах / Аристотель; [пер. с древнегреч. ; общ. ред. В. Ф. Асмус]. – М.: Мысль, 1976. – Филос. Наследие. Т. 90. – 552 с. – Т.1.

Бердяев Н. А. Самопознание (опыт философской автобиографии) / Н. А. Бердяев. – М.: «Книга», 1991. – 448 с.

Гізель І. Метафізичний трактат / І. Гізель // Зерцало богословії. Український культурологічний альманах «Хроніка». – 2000. – С. 287 – 304.

Дао де цзин ; пер. с кит. доктора философ. наук Ян Хин-шуна. – Изд.2-е, доп. и испр. Алматы: Жети жагы, 2004. – 104 с.

Платон. Діалоги / Платон; пер. з давньогр. – К.: Основи, 1999. – 395с. – С.111 – 112, 120 – 124, 134, 138 – 142, 145, 150 – 151, 194 – 195.

Попович М. Бути людиною / М. Попович. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2011. – 223 с.

Прокопович Ф. Суть, походження та види почуттів // Ф. Прокопович // Зерцало богословії. Український культурологічний альманах «Хроніка». – 2000. – С. 310 – 315.

Сакович К. Арістотелівські проблеми. Трактат про душу / К. Сакович // Україна: філософський спадок століть. Український культурологічний альманах «Хроніка». – 2000. – С. 230 – 251.

Сковорода Г. С. Убогий жайворонок. Твори у 2 т. / Г. С. Сковорода. – К.: АТ «Обереги», 1994. – (Гарвард. 6-ка давнього укр. письменства). – Т.2. – С. 124 – 139.

Траквіліон-Ставровецький К. Зерцало богослов'ї / К. Траквіліон-Ставровецький // Український культурологічний альманах «Хроніка». – 2000. – С. 251 – 263.

Чжуан-цзы. Ле-цзы. Философское наследие / Том 123: [перевод с кит., вступ. ст. и примеч. В. В. Малявина]. – М.: Мысль, 1995. – 439 с. – С. 22; 70; 74; 94; 110; 118; 194; 223; 227-228; 292; 294; 306; 326; 335.

САМОСТІЙНА РОБОТА 2.1.

1. Постановка завдання

Скласти термінологічний словник, в якому потрібно дати визначення таких понять:

- освіта як процес;
- освіта як результат;
- освіта як цінність;
- освіта як послуга;
- освіта як система;
- освіта як сфера.

2. Форма роботи: індивідуальна

3. Вхідні знання та навички

Студент має розуміти:

- сутність освіти, як соціокультурного феномену.

Студент має вміти:

- використовувати різні джерела для обґрунтування відповідей;
- обґрунтовувати власну позицію.

4. Необхідні інструменти та засоби

- інформаційні джерела;
- Інтернет-ресурси;
- комп'ютерна програма MS Word.

5. Інформаційні джерела:

Енциклопедія освіти / Акад.пед.наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 728 с.

Філософія освіти: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: В. О. Огнев'юк, О. М. Кузьменко – К., НМЦ Видавничої діяльності Київського університету імені Бориса Грінченка, 2014. – 508 с.

6. Порядок виконання

1) Знайдіть у тлумачних словниках та працях науковців різні визначення поняття «освіта». Складіть словник.

2) На основі узагальнення сформулюйте і внесіть у словник власні визначення освіти як процесу; як результату; як цінності; як послуги; як системи; як сфери.

3) Поцікавтесь визначеннями, які сформулювали Ваші однокласники. Оберіть найкращі та внесіть їх у власний словник із зазначенням ПІБ їх авторів.

7. Форма подачі результатів

Термінологічний словник.

8. Оцінювання

Максимальний бал за виконане завдання – 5 балів.

ТЕМА 3.

ЦІЛІ, ЦІННОСТІ, ІДЕАЛИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ОСВІТИ

ЛЕКЦІЇ 3 – 4.

Філософське розуміння категорій «ціль» і «цінність». Цілі в освіті. Осягнення освіти як цінності. Еволюція ціннісної феноменології освіти. Цінності консерватизму та лібералізму у філософії освіти. Особистісна парадигма в освіті. Розуміння цінностей освіти в українській філософії. Національні й загальнолюдські цінності та їх роль у сучасній освіті. Морально – етичні засади розвитку освіти. Формування змісту і методів освіти у контексті цілей і цінностей освіти.

Ідеал освіченості. Освіченість як іншість. Освіченість та ідеал освіченості в різних філософських концепціях та суспільствах. «Homo educatus» – новий еволюційний тип людини. Єдність мети і результатів освіти. Загальна мета і її результати. Проміжна мета і результати освіти. Особистість людини як результат освіти. Критерії результатів освіти. Якість освіти як критерій освіти: суспільний вимір результатів освіти.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2.1.

Осмилення ідеї освіти античною філософією: Платон та Аристотель

План

1. Розуміння Платоном та Аристотелем освіти як блага; цінності; процесу; результату.
2. Ідеали освіченості в концепціях античних мислителів.
3. Академія Платона та Лікей Аристотеля як перші інституції вищого рівня.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 2.1.

Основна література:

Аристотель. Нікомахова етика / Аристотель; [пер. з давньогрецької В. Ставнюк]. – К.: «Аквілон-Плюс», 2002. – 480с.

Аристотель. Політика / Аристотель; [пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка]. – К.: Основи, 2000. – 239 с.

Платон. Держава / Платон; [пер. з давньогр. Д. Коваль]. – К.: Основи, 2000. – 355 с.

Платон. Діалоги / Платон; [пер. з давньогр.]. – К.: Основи, 1999. – 395 с.

Додаткова література:

Аристотель. Метафізика: сочинення в чотирьох томах / Аристотель; пер. с древнегреч. ; общ. ред. В. Ф. Асмус. – М.: Мысль, 1976. – Филос. Наследие. Т. 90. – 552 с. – Т.1.

Аристотель. Сочинения в чотирьох томах / Аристотель; [пер. с древнегреч.; общ. ред. А. И. Доватура]. – М.: Мысль, 1983. – 830 с. – (Филос. Наследие. Т. 90). – Том 4. – С. 56 – 57; 59; 63; 68; 77; 79; 82; 120; 173; 175; 179; 185; 187; 281; 283; 286; 288; 291; 334; 383; 604; 616; 619 – 621; 626; 628; 632.

Д'юї Джон. Демократія і освіта / Джон Д'юї. – Львів: Літопис, 2003. – 294 с. – С. 74 – 76.

Дниоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов / [общ. ред. и вступит. статья А. Ф. Лосева]. – М.: Мысль, АН СССР, Ин-т философии, 1979. – С. 69 – 76.

Поляков М. В., Савчук В. С. Класичний університет: еволюція, сучасний стан, перспективи / М. В. Поляков, В. С. Савчук. – К.: Генеза, 2004. – 416 с. – С. 11–18.

Сенека Луцій Анней. Моральні листи до Луцілія / Луцій Анней Сенека; [пер. з латин. А. Содомори]. – К.: Основи, 1999. – 603 с.

Ціцерон Марк Тулій. Про державу. Про закони. Про природу богів / Марк Тулій Ціцерон; [пер. з латин. Володимир Литвинов]. – К.: Основи, 1998. – 476 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 3.1.

Розуміння цінностей та ідеалів освіти І. Кантом

План

1. Індивідуальна та суспільна освітні концепції Нового часу.
2. Людинотворча та культуротворча місія освіти за І. Кантом.
3. Ідеал освіченості в концепції І. Канта.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 3.1.

Основна література:

Кант І. О педагогике / И. Кант / Трактаты и письма. – М.: Наука, 1980. – С. 445 – 504.

Додаткова література:

Д'юї Джон. Демократія і освіта / Джон Д'юї. – Львів: Літопис, 2003. – 294 с.

Кант І. Критика чистого розуму / І. Кант; [пер. з нім. І. Бурковського]. – К.: Юніверс, 2000. – С. 407 – 482.

Кант І. Ответ на вопрос: Что такое просвещение? / И. Кант // Сочинения в восьми томах. – М.: Чоро 1994. – Т.8. – С.29 – 37.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 4.1.

Ціннісна феноменологія освіти

План

1. Цінності, концепції та парадигми в освіті.
2. Освіта та її бачення філософією консерватизму.
3. Ліберальна парадигма освіти.
4. Філософія прагматизму та її вплив на освіту.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 4.1.

Основна література:

Д'юї Джон. Демократія і освіта / Джон Д'юї. – Львів: Літопис, 2003. – 294 с.

Додаткова література:

Грінченко Б. Цель народной школы / Б. Грінченко // Зібрання творів. Педагогічна спадщина. Кн. 1 / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка; упорядкув. О. М. Мислива, А. І. Мовчун,

В. В. Яременко; вступ. слово В. О. Огнев'юка; передм., комет., прим. В. В. Яременка. – К.: [Київ. ун-т ім. Б.Грінченка], 2013. – 544 с.: іл.

Джеймс У. Что такое прагматизм? [Електронний ресурс] / У. Джеймс. – Режим доступу: <http://marsexh.ru/pragmatik.html>

Кант І. Про ідеал взагалі / І. Кант / Критика чистого розуму; [пер. з нім. та приміт. І. Бурковського]. – К.: Юніверс, 2000. – 504 с. – Парал. тит. арк. нім. – С. 336 – 338.

Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. – К.: Знання України, 2003. – 450 с. – Розділ VI. Цінності освіти як філософський чинник сталого розвитку. – С. 315 – 384.

Платон. Діалоги / Платон; [пер. з давньогр.] – К.: Основи, 1999. – 395 с. – С. 111, 112, 145.

Сенека Луцій Анней. Моральні листи до Луцілія / Луцій Анней Сенека; пер. з латин. А.Содомори. – К.: Основи, 1999. – 603 с. – С. 122 – 125, 131 – 134.

САМОСТІЙНА РОБОТА 3.1.

1. Постановка завдання

Створити карту знань на одну із тем: «Течії консерватизму в освіті» або «Течії лібералізму в освіті».

2. Форма роботи: парна

3. Вхідні знання та навички

Студент має знати:

- основні парадигми розвитку освіти;
- цілі, цінності, ідеали та результати освіти.

Студент має вміти:

- аналізувати праці філософів і педагогів, виявляти їх креативну сутність та соціально значущі ідеї;
- презентувати власні дослідження засобами ІКТ.

4. Необхідні інструменти та засоби

Програмне забезпечення для створення карт пам'яті (наприклад, **mindmeister**).

5. Інформаційні джерела:

Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк – К.: Знання України, 2003. – 450 с. – С. 315 – 384.

Філософія освіти: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: В. О. Огнев'юк, О. М. Кузьменко – К., НМЦ Видавничої діяльності Київського університету імені Бориса Грінченка, 2014. – 508 с.

6. Порядок виконання

1) Об'єднатися у пари і обрати для створення карти знань одну із запропонованих тем:

- «Течії консерватизму в освіті»;
- «Течії лібералізму в освіті».

2) Створити карту знань

7. Форма подачі результатів

Карта знань.

8. Оцінювання

Максимальний бал за виконане завдання – 5 балів.

ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОГО КОНРОЛЮ 1

1. Назвіть та проаналізуйте фактори, що вплинули на підвищення ролі та статусу освіти у XXI ст.

2. Доведіть, що кожен з елементів системи «освіта – наука – технології» характеризується як своєю відносною самостійністю, незалежністю, так і своєю нерозривною єдністю з іншими елементами.

3. Поміркуйте, чи можлива повна відповідність між ідеальними, абсолютними ідеями філософії освіти та реаліями освітньої дійсності? Якою для загального поступу освіти, на Вашу думку, є роль протиріч, які виникають між ними?

4. Встановіть зв'язок між предметом філософії освіти, предметом філософії та предметом освітології.

5. Висловіть та обґрунтуйте свою думку щодо того, чи повинна освіта передбачати набуття знань та компетенцій «на перспективу», тобто таких, які на сьогодні ще не мають сфери застосування? Як ця проблема корелюється із проблемою перевантаження змісту освіти надмірною кількістю інформації?

6. Здійсніть рефлексію над власними освітніми потребами. Сформууйте їх ієрархію. Поміркуйте, як Ваші індивідуальні освітні потреби корелюються із суспільними та державними освітніми потребами?

7. Порівняйте аспектний та системний підходи, що використовуються у якості інструментарію філософії освіти. Сформулюйте дві теми для дослідження з філософії освіти, одна з яких передбачатиме застосування системного підходу, інша – аспектного.

8. Як Ви розумієте твердження, що розвиток і самоорганізація відкритих систем здійснюються хаотично й невірноважено? Хто/що може стати причиною «хаосу»?

9. Проаналізуйте закон відтворення суспільства. На його основі визначіть роль освіти для цивілізаційного розвитку.

10. Розкрийте полісемію поняття «освіта».

11. Здійсніть рефлексію над тими формами опосередкованої освіти, які мали найбільший вплив на Ваш особистісний розвиток.

12. Порівняйте уявлення про людину у різні історичні періоди. Погляди якої епохи / яких мислителів Вам ближчі? Чому?

13. Висловіть свою думку: що для Вас означає духовне народження людини?

14. Розгляньте та проаналізуйте етапи процесуального шляху самопізнання. Наведіть приклад проходження даних етапів із власного досвіду. При необхідності, виокреміть додаткові етапи.

15. Порівняйте суб'єкт-об'єктні та суб'єкт-суб'єктні відносини в освіті. Назвіть переваги останніх.

16. Поміркуйте, яка роль освіти у формуванні образу майбутнього?

17. Розкрийте сутність культуротворчої місії освіти.

18. Порівняйте різні підходи до формуючих цілей освіти Платона та Аристотеля. Позиція якого з філософів Вам ближча? Відповідь обґрунтуйте.

19. Розкрийте багатоаспектність поняття «освіта як цінність». Поміркуйте, чому саме особистісна цінність вважається пріоритетною?

20. Проаналізуйте різні течії консерватизму та лібералізму в освіті. Визначте їх сильні та слабкі позиції.

21. Порівняйте пізнавальну та особисту парадигми в освіті. Висловіть власні думки щодо проблем та перспектив впровадження особистісної парадигми в українську освіту.

22. Чи згодні Ви з тим, що формування духовності як провідної якості особистості, є надзавданням освіти? Прокоментуйте у цьому контексті вислів Г. Гегеля: «Просвіта розсудку робить людину розумнішою, але не кращою».

23. Якою, на Вашу думку, є роль академічної культури у розвитку морально-етичних засад освіти?

24. Доведіть, що поняття «освічена людина» є культурно-історичним.

25. Сформулюйте власне визначення поняття «освіченість».

26. Поміркуйте, які нові глобалізаційні виклики стоять перед людиною у XXI столітті?

27. Висловіть свою думку щодо того, як досягнення проміжних результатів впливає на реалізацію загальної мети освіти?

28. Проаналізуйте поданий у лекції підхід, що розкриває послідовність реалізації якісної освіти (носії знань – передача знань – одержувач знань – і т.д.). Доведіть, що вилучення будь-якого компонента зумовить неможливість реалізації якісної освіти.

29. Проаналізуйте показники якості освіти. Обґрунтуйте їх доцільність.

30. Використовуючи 10-бальну шкалу, оцініть за показниками якість власної освіти (у школі / ВНЗ).

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 1

Основна література:

Арістотель. Політика / Арістотель; [пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка]. – К.: Основи, 2000. – 239 с.

Арістотель. Сочинения в четырех томах / Аристотель; [пер. с древнегреч.; общ. ред. А. И. Доватура]. – М.: Мысль, 1983. – 830 с. – (Филос. Наследие).

Беседы и суждения Конфуция. – СПб.: ООО «Издательство «Кристалл»», 1999. – 1120 с., ил. – (Б-ка мировой лит.).

Гегель Г. Феноменологія духу / Г. Гегель; [пер. з нім. П. Тарашук; наук. ред., пер. Ю. Кушаков]. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 548 с.

Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века (в поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Б. С. Гершунский. – М.: Изд-во «Совершенство», 1998. – 608 с.

Гадамер Г.-Г. Истина і метод / Г.-Г. Гадамер; [пер. з нім.]. – К.: Юніверс, 2000. – Т. I: Герменевтика I: Основи філософ. герменевтики. – 464 с. – Бібліогр.: 1с.

Грінченко Б. На безпросветном пути. Об украинской школе / Б. Грінченко // Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX – XX ст.): Хрестоматія / [упоряд.: Л. Д. Березівська та ін.]. – К.: Наук. світ, 2003. – 418 с. – С. 80 – 91.

Д'юї Дж. Демократія і освіта / Джон Д'юї. – Львів: Літопис, 2003. – 294 с.

Дао де цзин / [пер. с кит. доктора философ. наук Ян Хин-шуна]. – [изд. 2-е, доп. и испр.]. – Алматы: Жетизагы, 2004. – 104 с.

Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов / Лаэртский Диоген; [общ. ред. и вступит. статья А.Ф. Лосева]. – М.: Мысль, 1979. – 620 с. – (Филос. наследие).

Кант И. О Педагогике / И. Кант // Трактаты и письма. – М.: Наука, 1980.

Кант І. Ответ на вопрос: Что такое просвещение? / И. Кант // Сочинения в восьми томах. – М.: Чоро, 1994. – Т.8. – С. 29 – 37.

Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум. – К.: Грамота, 2007. – 576 с.

Коменский Я. А., Локк Дж., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И. Г. Педагогическое наследие / [сост. В. М. Кларин, А. Н. Джуринский]. – М.: Педагогика, 1988. – 416 с. – (Б-ка учителя).

Макаренко А. С. Педагогическая поэма [Текст] : роман ; статья / А. С. Макаренко. – М.: Моск. рабочий, 1986. – 639 с. – (Б-ка «Московского рабочего»). – В содерж. также : Максим Горький в моей жизни : Статья / А. С. Макаренко.

Мюллер М. Шесть систем индийской философии / М. Мюллер ; [пер. с англ.] – М.: Искусство, 1995.

Огнев'юк В. О. Ідея освіти [Електронний ресурс] / В. О. Огнев'юк // Освітологічний дискурс. – 2010. – № 1. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/osdys/2010_1/10ovoio.pdf

Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк – К.: ЗнанняУкраїни, 2003. – 450 с.

Огнев'юк В. О. Філософія освіти та її місце в структурі наукових досліджень феномену освіти / В. О. Огнев'юк // Науково-методичний журнал «Шлях освіти». – 2009. – №4 (54). – С. 2 – 6.

Платон. Держава / Платон ; [пер. з давньогр. Д. Коваль]. – К.: Основи, 2000. – 355с.

Платон. Діалоги / Платон ; [пер. з давньогр. Й. Кобів, У. Головач та ін.]. – К.: Основи, 1999. – 395 с.

Радхакришнан С. Индийская философия. / С. Радхакришнан. – М.: Академический Проект; Альма Матер, 2008. – 1007 с. – (Концепции).

Святой Августин. Сповідь / Святой Августин ; [пер. з латин. Ю. Мушака; післям. С. Здіорука]. – К.: Основи, 1999. – 319 с.

Сковорода Г. С. Твори: У 2т. / Г. С. Сковорода. – К.: АТ «Обереги», 1994. – (Гарвард. б-ка давньогоукр. письменства).

Сухомлинський В. Як виховати справжню людину / В. Сухомлинський / Вибрані твори: В 5-ти т. – Київ: Радянська школа, 1976. – Т. 2. – 670 с.

Україна: філософський спадок століть // Український культурологічний альманах «Хроніка». – 2000. – 804 с.

Ціцерон, Марк Тулій. Про державу. Про закони. Про природу богів / [пер. з латин. Володимир Литвинов]. – К.: Основи, 1998. – 476 с.

Додаткова література:

Вернадский В. И. Размышления натуралиста: В 2-х кн. / В. И. Вернадский. – М.: Наука, 1975. – Кн. 1: Пространство и время в неживой и живой природе. – 175 с.; / В. И. Вернадский ; [послесловие И. В. Кузнецова и Б. М. Кедрова]. – М.: Наука, 1977. – Кн. 2: Научная мысль как планетарное явление. – 191 с.

Кастельс М. Становление общества сетевых структур / М. Кастельс // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / под ред. В. Л. Иноземцева. – М.: Academia, 1999. – 640 с. – С. 494 – 505.

Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В. Г. Кремень. – [2-е вид.]. – К.: Т-во «Знання» України, 2010. – 520 с.

Мамардашвили М. К. Вильнюские лекции по социальной философии. (Опыт физической метафизики) – СПб.: Азбука; Азбука – Атиус, 2012. – 320 с.

Мамардашвили М. К. Стрела познания. Набросок естественноисторической гносеологии / М. К. Мамардашвили ; ред. Ю. П. Сенокосов, М. К. Мамардашвили – М. : Языки славянской культуры, 1996. – 304 с. – С. 22.

Нюттен Ж. Мотивация, действие и перспектива будущего / Ж. Нюттен ; под ред. Д. А. Леонтьева. – М. : Смысл, 2004. – 608 с.

Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. Освітологія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва // Рідна шк. : щомісяч. наук.-пед. журн. – № 4-5 (988-989), квітень-травень, 2012. – 80 с. – С. 44–51.

Освітологія: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Тоффлер Э. Шок будущего / Э. Тоффлер ; [пер. с англ.]. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 557 [3] с. – (Philosophy).

Финк Е. Основные феномены человеческого бытия / Е. Финк. – М.: Директ-Медиа, 2009. – 93 с.

Фрейре П. Образование как практика освобождения / П. Фрейре – М.: Просвещение, 2006. – 253 с.

Фуллан М. Сили змін: Вимірювання глибини освітніх реформ / М. Фуллан ; [переклади з англійської Галина і Роман Шиян]. – Л. : Літопис, 2000. – 272 с.

Шпенглер О. Закат Европы. Образ и действительность / О. Шпенглер ; [авт. вступит. статьи А. П. Дубнов, авт. комментариев Ю. П. Бубенков и А. П. Дубнов]. – Новосибирск: ВО «Наука», 1993. – 592 с.

Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс ; [пер. с нем.]. – М.: Политиздат, 1991. – 527 с. – (Мыслители XX в.).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. РОЗВИТОК ІДЕЇ ОСВІТИ

Основні поняття модуля:

Простір; освітній простір; національний освітній простір; глобальний освітній простір; регіональна система освіти; національна система освіти; сфера освіти; інституалізація освіти; ідея школи; ідея університету; розвиток освіти; сталий розвиток; людський капітал; економіка знань; сукупний інтелект нації; конкурентоспроможність освіти; криза освіти; масова освіта; освіта впродовж життя.

ТЕМА 4.

ЕВОЛЮЦІЙНИЙ ПОСТУП ОСВІТИ

ЛЕКЦІЇ 5–6.

Поняття освітнього простору. Формування освітнього простору. Школа – інституційна основа освітнього простору. Зародження і трансформація ідеї університету. Класичний і дослідницький університет.

Суб'єкти освітнього простору. Закономірності розвитку освіти. Освіта і держава. Розвиток освіти як системи. Регіональна і національна системи освіти. Сфера освіти. Суспільне і національне в освіті. Національний і глобальний освітній простір. Національна і глобальна освіта: відчуженість, взаємодія, інтеграція. Освіта як відкрита система: виклики і перспективи. Універсалізація діяльності інституцій освіти. Особливості глобального освітнього простору.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 5.2.

Ідея освіти в межах різних типів раціональності

План

1. Інституалізація освіти в докласичний етап розвитку раціональності.
2. Освіта в період класичної раціональності.
3. Формування тріади: освіта – наука – індустрія в період некласичного типу раціональності.
4. Експлікація принципів постнекласичної раціональності на освіту.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 5.2.

Основна література:

Беседы и суждения Конфуция. – СПб.: ООО «Издательство «Кристалл»», 1999. – 1120 с., ил. – (Б-ка мировой лит.).

Цицерон Марк Тулій. Про державу. Про закони. Про природу богів / Марк Тулій Цицерон; [пер. з латин. Володимир Литвинов]. – К.: Основи, 1998. – 477 с.

Святий Августин. Сповідь / [пер. з латин. Ю. Мушака; післям. С. Здіорука]. – К.: Основи, 1999. – 319 с. – Кн. 3 – ч. IV; кн. 4, ч. I; кн. 5 – ч. IV, ч. VII; кн. 6. – ч. V, ч. XI; кн. 10 – ч. I, ч. V – XXIV.

Коменський Я. А. Пампедія // Коменский Я. А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И. Г. Педагогическое наследие / Сост. В. М. Кларин, А. Н. Джурицкий. – М.: Педагогика, 1988 – 416 с. – (Б-ка учителя). – С. 107 –137.

Локк Д. Мысли о воспитании // Коменский Я. А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И. Г. Педагогическое наследие / Сост. В. М. Кларин, А. Н. Джуринский. – М.: Педагогика, 1988 – 416 с. – (Б-ка учителя). – С. 179 – 193.

Песталоцци И.Г. О народном образовании и индустрии // Коменский Я. А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И. Г. Педагогическое наследие / Сост. В. М. Кларин, А. Н. Джуринский. – М.: Педагогика, 1988 – 416 с. – (Б-ка учителя). – С. 312 – 322.

Руссо Ж.-Ж. Эмиль, или о воспитании // Коменский Я. А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И. Г. Педагогическое наследие / Сост. В. М. Кларин, А. Н. Джуринский. – М.: Педагогика, 1988 – 416 с. – (Б-ка учителя). – С. 199 – 297.

Додаткова література:

Аквінський Тома. Коментарі до Аристотелевої «Політики» / [пер. з латини О. Кислюка; передм. В. Котусенка]. – К.: Основи, 2000. – 794 с. – С. 741 – 794.

Беседы и суждения Конфуция. – СПб.: ООО «Издательство «Кристалл»», 1999. – 1120 с., ил. – (Б-ка мировой лит.).

Дао де цзин / [пер. с кит. доктора философ. Наук Ян Хин-шуна]. – Изд.2-е, доп. и испр. Алматы: Жети жагы, 2004. – 104 с.

Кант И. Критика чистого разума / И. Кант; [пер. з нім. І. Бурковського]. – К.: Юніверс, 2000. – С. 407 – 482.

Кант И. Ответ на вопрос: Что такое просвещение? / И. Кант // Сочинения в восьми томах. – М.: Чоро 1994. –Т.8. – С. 29 – 37.

Коменский Я. А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И. Г. Педагогическое наследие / Сост. В. М. Кларин, А. Н. Джуринский. – М.: Педагогика, 1988 – 416 с. – (Б-ка учителя).

Святый Августин. Сповідь / [пер. з латин. Ю. Мушака; післям. С. Здіюрука]. – К.: Основи, 1999. – 319 с. – Кн. 3 – ч. IV; кн. 4, ч. I; кн. 5 – ч. IV, ч. VII; кн. 6. – ч. V, ч. XI; кн. 10 – ч. I, ч. V – XXIV.

Соловьев А. А. Образование в контексте смены типов рациональности: дис. ... канд. филос. наук: 09.00.11 / Соловьев Андрей Александрович. – Волгоград, 2009. – 155 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА 4.2.

1. Постановка завдання

Розкрити взаємозв'язок сфери освіти з:

- культурою;
- владою;
- наукою;
- громадянським суспільством;
- релігією;
- економікою.

2. Форма роботи: індивідуальна.

3. Вхідні знання та навички

Студент має знати:

- сутність освіти, як соціокультурного феномену;
- вплив освіти на розвиток особистості і суспільства;
- основні парадигми розвитку освіти.

Студент має вміти:

- виявляти та аналізувати тенденції у розвитку освіти;
- використовувати різні джерела та дослідження інших галузей знання для обґрунтування відповідей.

4. Необхідні інструменти та засоби

- Інтернет-ресурси.

5. Порядок виконання

- 1) Обрати одну пару для аналізу (наприклад, **освіта – культура**);
- 2) Підібрати статті/відео/аудіо матеріали, які б розкривали взаємозв'язок між освітою та тією сферою, яку Ви обрали.

6. Форма подачі результатів

Перелік посилань на статті/відео/аудіо матеріали.

7. Оцінювання

Максимальний бал за виконане завдання – 5 балів.

ТЕМА 5.

ОСВІТА В СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

ЛЕКЦІЯ 7.

Філософське розуміння розвитку. Сталий розвиток. Наука і освіта – визначальні чинники суспільного розвитку. Бачення суспільства знань. Теорія «людського капіталу». Сукупний інтелект нації та її конкурентоспроможність. Освіта в структурі індексу людського розвитку. Концепція освіти впродовж життя.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 6.2.

Формування освітньої парадигми інформаційного суспільства

План

1. Нова роль інформації в мережевому суспільстві.
2. Технологічність та інноваційність сучасної освіти.
3. Економіка знань та людський капітал.
4. Освіта як сфера послуг XXI ст.: взаємодія освіти, науки та економіки.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 6.2.

Основна література:

Драйден Г., Вос Дж. Революція в навчанні / Гордон Драйден, Джаннетт Вос.; [перекл. з англ. М.Олійник]. – Львів: Літопис, 2005. – 542 с.

Додаткова література:

Андрущенко В. П., Савельєв В. Л. Освітня політика (огляд порядку денного) / В. П. Андрущенко, В. Л. Савельєв. – К.: «МП Леся», 2010. – 368 с.

Губернський Л. В., Андрущенко В. П. Філософія освіти ХХІ століття: пошук пріоритетів / Л. В. Губернський, В. П. Андрущенко / Сучасна українська філософія: традиції, тенденції, інновації: збірник наукових праць / від. ред. А. С. Конверський, Л. О. Шашкова. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. – 304 с.

Кремень В. Г., Ільїн В. В. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму: монографія / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн; [Національна академія педагогічних наук України]. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 368 с.

Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум. Національне і глобальне: економіка, культура, освіта / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2007. – 576 с. – С. 442 – 478.

Менегетти А. Система и личность / А. Менегетти / Часть 2. Глава 4. Информатизация: свободный доступ граждан Европы и всего мира к информации. Глава 8. Роль лидера и интеллектуальных ресурсов в эру информатизации. Глава 9. Интеллектуальный лидер: Что он может и должен делать / А. Менегетти / [пер. с итальянского ННБФ «Онтопсихология»]. – Изд. 2-е, исправл. и дополн. – М.: ННБФ «Онтопсихология», 2007. – 352 с. – С. 244 – 259; С. 297 – 308; С. 309 – 318.

Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. – К.: Знання України, 2003. – 450 с.

Стратегія СЕК ООН для освіти в інтересах збалансованого [сталого] розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecoleague.net/34903999-442.html>

Утюж І. Г. Парадигмальні засади освітнього простору: монографія / І. Г. Утюж. – Запоріжжя: «Просвіта», 2012. – 352 с.

Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти / Європейська асоціація із забезпечення якості вищої освіти. – К.: Ленвіт, 2006. – 35 с.

Тоффлер Е. Третя хвиля / Елвін Тоффлер; [пер. А. Євса, за ред. В. Шовкуна]. – К.: Видавничий дім «Всесвіт», 2000. – 480 с.

Тоффлер Э. Шок будущего / Э.Тоффлер; пер. с англ. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 557, [3] с. – (Philosophy) – С.294 – 300; 431 – 439, 449 – 455.

Уэбстер Ф. Теории информационного общества / Ф. Уэбстер / Часть 1. Идея информационного общества [Електронний ресурс]. – Цифровая библиотека по философии. – Режим доступу: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000690/index.shtml>

A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. EUROPE 2020. Communication from the Commission. – Brussels, 3.3.2010. – COM (2010), 2020 final.

European Higher Education in the World. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. – Brussels, 11.7.2013

Supporting growth and jobs – an agenda for the modernisation of Europe’s higher education systems. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. – Brussels, XXX. – COM (2011) 567/2.

САМОСТІЙНА РОБОТА 5.2.

1. Постановка завдання

Проаналізувати документи міжнародних організацій¹², присвячені стратегії розвитку освіти.

2. Форма роботи: індивідуальна.

3. Вхідні знання та навички

Студент має знати:

- вплив освіти на розвиток особистості і суспільства;
- основні парадигми розвитку освіти;
- закономірності розвитку освіти.

Студент має вміти:

- виявляти та аналізувати тенденції розвитку освіти;
- здійснювати методологічно коректне обґрунтування тенденцій розвитку освіти;
- використовувати різні джерела та дослідження інших галузей знання для обґрунтування відповідей.

4. Необхідні інструменти та засоби

- Інтернет-ресурси.

5. Порядок виконання

1) Знайти в мережі Інтернет документи міжнародних організацій, які спрямовані на планування розвитку освіти.

2) Проаналізувати знайдені документи; визначити основні напрями модернізації освіти.

3) Узагальнення та висновки оформити у текстовому документі.

6. Форма подачі результатів

- Текстовий документ.

7. Оцінювання

Максимальний бал за виконане завдання – 5 балів.

---

¹² Використовувати матеріали, датовані не раніше, ніж 2010 роком.

ТЕМА 6. ФУТУРОЛОГІЯ ОСВІТИ

ЛЕКЦІЯ 8.

Кризи в освіті та криза освіти. Масова освіта: потреби особистості та суспільства. Зміна освітніх парадигм. Стратегіями освіти. Освіта як сфера майбутнього часу. Альтернативні освітні системи. Інституційні та організаційні трансформації в освіті. Інноваційна освіта майбутнього.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 7.2.

Інституційні та організаційні трансформації в освіті

План

1. Прогнозування та проектування змін в освіті.
2. Провідні завдання та функції середньої освіти майбутнього.
3. Школа без стін: філософія, основні цінності та принципи організації.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 7.2.

Основна література:

Ващенко Г. Виховний ідеал / Г. Ващенко // Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Упоряд. О. О. Любар; За ред. В. Г. Кременя. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2003. – 766 с. – (Вища освіта ХХІ століття). – С. 489 – 494.

Додаткова література:

Грінченко Б. На безпросветном пути. Об украинской школе / Б. Грінченко // Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина ХІХ – ХХ ст.): Хрестоматія / Упоряд. Л. Д. Березівська та ін. – К.: Наук. світ, 2003. – 418 с. – С. 80 – 91.

Ковалева Т. Тьюторство – інституалізація нової професії в російській школі / Т. Ковалева // Освітологічний дискурс. – 2011. – № 2 (4). – Режим доступу: http://innovations.kmpu.edu.ua/ENFV/2011_2/11ktmprs.pdf

Макаренко А. С. Деякі висновки з мого педагогічного досвіду / А. С. Макаренко // Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Упоряд. О. О. Любар; За ред. В. Г. Кременя. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2003. – 766 с. – (Вища освіта ХХІ століття). – С. 465 – 469.

Макаренко А. С. Проблеми шкільного радянського виховання / А. С. Макаренко // Там само. – С. 460 – 464.

Менегетти А. Система и личность / А. Менегетти / Часть 1. Глава 15. Учитель – кто он? / А. Менегетти; [пер. с итальянского ННБФ «Онтопсихология»]. – Изд. 2-е, исправл. и дополн. – М.: ННБФ «Онтопсихология», 2007. – 352 с. – С. 177 – 183.

Огнев'юк В. О. Шкільна освіта у контексті семи еволюційних поступів [Електронний ресурс] / В. О. Огнев'юк // Освітнологічний дискурс. – 2011. – № 2 (4). – Режим доступу: http://innovations.kmpu.edu.ua/ENFV/2011_2/11ovosep.pdf

Русова С. Національна школа / С. Русова // Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Упоряд. О. О. Любар; За ред. В. Г. Кременя. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2003. – 766 с. – (Вища освіта XXI століття). – С. 391 – 392.

Русова С. Ідейні підвалини школи / С. Русова // Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX – XX ст.) : Хрестоматія / Упоряд.: Л. Д. Березівська та ін. – К.: Наук. світ, 2003. – 418 с. – С.150 – 153.

Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину / В. О. Сухомлинський // Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Упоряд. О. О. Любар; За ред. В. Г. Кременя. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2003. – 766 с. – (Вища освіта XXI століття). – С. 546 – 547.

Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Там само. – С. 526 – 539.

Уваров А. Ю. Індивідуалізація образовательной работы: ключевые составляющие трансформации школы. Школа будущего сегодня / А. Ю. Уваров // Освітнологічний дискурс. – 2011. – № 2 (4). – Режим доступу: http://innovations.kmpu.edu.ua/ENFV/2011_2/11uausts.pdf

Ушинський К. Про народність у громадському вихованні / К. Ушинський // Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Упоряд. О. О. Любар; За ред. В. Г. Кременя. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2003. – 766 с. – (Вища освіта XXI століття). – С. 224 – 234.

Франко І. Я. Наші народні школи і їх потреби / І. Я. Франко // Там само. – С. 308 – 313.

Франко І. Я. Учитель / І. Я. Франко // Там само. – С.315 – 323.

Чепіга Я. Національне виховання / Я. Чепіга // Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX – XX ст.) : Хрестоматія / Упоряд.: Л. Д. Березівська та ін. – К.: Наук. світ, 2003. – 418с. – С. 191 – 208.

Чепіга Я. Грунтовні принципи нормальної школи / Я. Чепіга // Там само. – С.189 – 191.

Чепіга Я. Завдання моменту / Я. Чепіга // Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Упоряд. О. О. Любар; За ред. В. Г. Кременя. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2003. – 766 с. – (Вища освіта XXI століття). – С. 400 – 402.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 8.2.

Посткласичний Університет: ідея та моделі розвитку

План

1. Філософія, основні цінності та принципи організації Університету XXI ст.:

1.1. Прогнозування розвитку вищої освіти.

1.2. Проектування моделей майбутніх університетів.

1.3. Візія та місія вищої освіти.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 8.2.

Основна література:

Гумбольдт В. Про причину поділу вищих наукових закладів та їхні різновиди / В. фон Гумбольдт / *Ідея Університету: Антологія / Упоряд. : М. Зубрицька, Н. Бабалік, З. Рибчинська; відп. ред. М. Зубрицька.* – Львів: Літопис, 2002. – С. 23 – 34.

Кант І. Спор факультетов [Електронний ресурс] / І. Кант. – Цифрова бібліотека по філософії. – С. 313 – 348. – Режим доступу: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000504/index.shtml>

Квієк Марек. Університет і держава: вивч.глобал.трансформацій / М. Квієк; [пер.з англ. Т. Цимбала]. – К.: Таксон, 2009. – 380 с. – Бібліогр.: С. 319 – 371. – Парал.тит.арк.англ.

Ньюмен, Дж. Г. Ідея Університета / Дж. Г. Ньюмен; [пер. с англ. С. Б. Бенедиктова; под общ. ред. М. А. Гусаковського]. – Минск: БГУ, 2006. – 208 с. – Електронний репозитарій бібліотеки Київського університету імені Бориса Грінченка.

Ортега-и-Гассет Х. Миссия Університета / Х. Ортега-и-Гассет; [пер. с исп. М. Н. Голубевой; ред. перевода А. М. Корбут; под. общ. ред. М. А. Гусаковського]. – Минск: БГУ, 2005. – 104 с.

Пелікан Я. Ідея Університету / Я. Пелікан [пер. з англ.]. – К.: Дух і літера, 2009. – 306 с.

Ридингс Б. Університет в руїнах / Б. Ридингс; [пер. с англ. А. М. Корбута; под. общ. ред. М. А. Гусаковського]. – Минск: БГУ, 2009. – 248 с.

Ясперс К. Ідея Університета / Карл Ясперс; [пер. с нем. Т. В. Тягунової; ред. перевода О. Н. Шпарага; под общ. ред. М. А. Гусаковського]. – Минск: БГУ, 2006. – 159 с.

Додаткова література:

Бухарестське комюніке. Використання нашого потенціалу з найбільшою користю: консолідація Європейського простору вищої освіти (2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.edupolicy.org.ua/files/Bucharest_Communique%282012%29.pdf

Гессен С. І. Основы педагогики. Введение в прикладную философию / С. И. Гессен; отв. ред. и сост. П. В. Алексеев. – М.: «Школа-Пресс», 1995. – 448 с. – С. 310 – 327.

Ідея Університету: Антологія / упоряд. : М. Зубрицька, Н. Бабалік, З. Рибчинська; відп. ред. М. Зубрицька. – Львів: Літопис, 2002. – 304 с.: іл.

Огнев'юк В. О. Криза – момент істини для університетської освіти / В. О. Огнев'юк // Науково – практичне видання «Вища школа». – 2009 р. – № 11. – С. 5 – 17.

Павловський К. Трансформації вищої освіти в ХХІ столітті: польський погляд / Кшиштоф Павловський. – К.: Навчально-методичний центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2005. – 230 с.

Поляков М. В., Савчук В. С. Класичний університет: еволюція, сучасний стан, перспективи / М. В. Поляков, В. С. Савчук. – К.: Генеза, 2004. – 416 с.

Університетська автономія. Спеціальний випуск: зб. наук. статей / Упоряд.: С. Квіт, Г. Касьянов, Т. Ярошенко, К. Сігов, Л. Фінберг; Нац. ун-т «Кієво-Могилянська Академія» // Дух і літера. – 2009. – № 19.

Marek Kwiek. Globalization and Higher Education. – Higher Education in Europe, Vol. XXVI, No. 1, 2001. Режим доступу: <http://www.cpp.amu.edu.pl/pdf/Kwiek1.pdf>

Mobility strategy 2020 for the European Higher Education Area / EHEA. Ministerial Conference. – Bucharest, 2012.

Ralph W. Bailey. Is the University in Ruins? [Електронний ресурс]. – Institute for Economic Development Policy Discussion Paper Series. Paper Number 2008-02

Режим доступу: <http://epapers.bham.ac.uk/42/1/2008-02.pdf>

Rhoades Gary, Slaughter Sheila. Academic Capitalism in the New Economy: Challenges and Choices [Електронний ресурс]. – American Academic. – 2004. – p.37 – 60. – Режим доступу: <http://www.aft.org/pdfs/highered/academic/june04/Rhoades.qxp.pdf>

САМОСТІЙНА РОБОТА 6.2.

1. Постановка завдання

Проаналізувати кількісні та якісні параметри, за якими формуються світові рейтинги університетів. Запропонувати свої ідеї щодо підняття рейтингу вітчизняних вузів.

2. Форма роботи: індивідуальна.

3. Вхідні знання та навички

Студент має знати:

- основні парадигми розвитку освіти;
- закономірності розвитку освіти;
- результати освіти та критерії їх оцінки.

Студент має вміти:

- обґрунтовувати власну позицію;
- виявляти та аналізувати тенденції розвитку освіти;
- здійснювати методологічно коректне обґрунтування тенденцій розвитку освіти.

4. Необхідні інструменти та засоби

- Інтернет-ресурси.

5. Інформаційні джерела

- Ranking of World Universities

Режими доступу:

www.arwu.org

www.timeshighereducation.co.uk

www.webometrics.info/

6. Порядок виконання

1. Переглянути світові рейтинги університетів.
2. Визначити основні кількісні та якісні показники, за якими формуються рейтинги. Виписати їх.
3. Поміркувати щодо причин низьких позицій українських вузів у світових рейтингах.
4. Запропонувати ідеї щодо підвищення конкурентоспроможності українських вузів у глобальному освітньому просторі.
5. Висновки та пропозиції оформити у Wordі.

Форма подачі результатів

Текстовий документ.

7. Оцінювання

Максимальний бал за виконане завдання – 5 балів.

ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ 2

1. Обґрунтуйте необхідність законодавчого регулювання освіти.
2. Поміркуйте, які небезпеки криються в обмеженні державою своєї діяльності у сфері освіти виключно питанням фінансування та запровадженням стандартів.
3. Охарактеризуйте сучасну систему освіти України.
4. Сформулюйте загальні вимоги до державних стандартів освіти та освітніх програм.
5. Визначте, у чому полягає нове розуміння освіти як відкритої складної структури.
6. Висловіть власну думку щодо ролі освіти у формуванні цінностей громадянського суспільства.
7. Проаналізуйте властивості, фактори формування та тенденції розвитку глобального освітнього простору. На їх основі обґрунтуйте свою позицію щодо того, чи є сучасна українська освіта конкурентоспроможною на світовому ринку освітніх послуг.
8. Назвіть ті тенденції цивілізаційного розвитку, які зумовили формування у XVII ст. класно-урочної системи.
9. Доведіть, що зародження та розвиток ідеї Університету почався у період Античності.

10. Висловіть власну думку щодо того, чому вивчення саме права, медицини, теології та вільних мистецтв визначало основну діяльність Середньовічного університету?

11. Поміркуйте, чому проблема автономії була актуальною для Університету у будь-який період його розвитку?

12. Проаналізуйте та порівняйте моделі Університету XIX-XX ст. Яку з поданих моделей Ви вважаєте найкращою? Чому?

13. Як Ви гадаєте, чому сьогодні, часом, лунають заклики реанімувати класичні моделі Університету XIX-XX ст.? Які нові суспільні виклики стають цьому на заваді?

14. Проаналізуйте американські критерії, за якими можна ідентифікувати університет як дослідницький. На їх основі сформулюйте ті основні проблеми та завдання, які стоять перед українськими вузами, що претендують на статус дослідницьких.

15. Здійсніть рефлексію над власним досвідом навчання у вузі / вузах. З якими проблемами університетської освіти Вам довелося стикнутися?

16. Чи згодні Ви з думкою, що у сучасному українському суспільстві поки що немає єдиного стійкого уявлення про роль освіти у процесі розвитку як окремої особистості, так і країни в цілому? Відповідь обґрунтуйте.

17. Встановіть взаємозв'язок між наукою та освітою через аналіз чотирьох напрямів наукознавчого розподілу.

18. Поміркуйте, чому відбулася зміна орієнтації від «освіти на все життя» на «освіту впродовж усього життя»?

19. Поясніть, чому теорія «людського капіталу» розглядає людину як «активи», а не як «витрати»? Прорефлексуйте, як Ви примножуєте власний капітал?

20. Доведіть необхідність реалізації стратегії сталого людського розвитку у XXI ст. Встановіть, яку роль у цій стратегії відіграє освіта.

21. Висловіть свою думку щодо того, як можна збільшити показник індексу людського розвитку України.

22. Як Ви вважаєте, чому необхідно прогнозувати розвиток освіти? Висловіть власне бачення того, якою буде освіта через 10 років.

23. Проаналізуйте основні тенденції розвитку сучасної освіти. Висловіть свою думку щодо необхідності зниження віку, з якого починається обов'язкова освіта та збільшення строків навчання.

24. Поміркуйте, чому сучасна освіта вже не задовольняє потреби розвитку науки і суспільства в цілому.

25. Розкрийте суперечність, яка існує між необхідністю реалізовувати ідею елітарної освіти та потребами суспільства й особистості в масовій освіті.

26. Обґрунтуйте необхідність освіти впродовж життя. Спробуйте сформулювати власну освітню траєкторію на найближчі 5 років. Спрогнозуйте, які знання, де і як Ви будете здобувати.

27. Проаналізуйте виклики та загрози, що постали перед сучасною освітою. Поясніть причини їх виникнення.

28. Проаналізуйте кваліфікаційні рівні НРК. Визначте свій фактичний кваліфікаційний рівень.

29. У чому, на Вашу думку, відмінність між homo educatus та homo informaticus; між суспільством знань / суспільством освічених людей та інформаційним суспільством ?

30. Проаналізуйте фундаментальні цілі освіти, сформульовані у міжнародних документах.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 2

Основна література:

Ідея Університету: Антологія / упоряд. : М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська; відп. ред. М. Зубрицька. – Львів: Літопис, 2002. – 304 с.: іл.

Гессен С. И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию / С. И. Гессен ; [отв. ред. и сост. П. В. Алексеев]. – М.: «Школа-Пресс», 1995. – 448с. – С. 310 – 327.

Драйден Г., Вос Дж. Революція в навчанні / Гордон Драйден, Джаннетт Вос ; [перекл. з англ. М. Олійник]. – Львів: Літопис, 2005. – 542 с.

Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / [упоряд. О. О. Любар; за ред. В. Г. Кременя]. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2003. – 766 с. – (Вища освіта XXI століття).

Кант И. Спор факультетов [Електронний ресурс] / И. Кант. – Цифровая библиотека по философии. – С. 313 – 348. – Режим доступу: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000504/index.shtml>

Квіск М. Університет і держава: вивчення глобальних трансформацій / М. Квіск ; [пер.з англ. Т. Цимбала]. – К.: Таксон, 2009. – 380 с. – Бібліогр.: С. 319 – 371.

Коменский Я. А., Локк Дж., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И. Г. Педагогическое наследие / Сост. В. М. Кларин, А. Н. Джуринский. – М.: Педагогика, 1988. – 416 с. – (Б-ка учителя).

Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX – XX ст.): Хрестоматія / Упоряд.: Л. Д. Березівська та ін. – К.: Наук. світ, 2003. – 418 с.

Ньюмен Дж. Г. Ідея Университета / Дж. Г. Ньюмен; [пер. с англ. С. Б. Бенедиктова; под общ. ред. М. А. Гусаковского]. – Минск: БГУ, 2006. – 208 с.

Огнев'юк В. О. Криза – момент істини для університетської освіти / В. О. Огнев'юк // Науково-практичне видання «Вища школа». – 2009 р. – № 11. – С. 5 – 17.

Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк – К.: ЗнанняУкраїни, 2003. – 450 с.

Ортега-и-Гассет Х. Миссия Университета / Х. Ортега-и-Гассет; [пер. с исп. М. Н. Голубевой; ред. перевода А. М. Корбут; под. общ. ред. М. А. Гусаковского]. – Минск: БГУ, 2005. – 104 с.

Павловський К. Трансформації вищої освіти в ХХІ столітті: польський погляд / К. Павловський. – К.: Навчально-методичний центр «Консорціум із удосконалення менеджмент – освіти в Україні», 2005. – 230 с.

Пелікан Я. Ідея Университету / Я. Пелікан; [пер. з англ.]. – К.: Дух і літера, 2009. – 306 с.

Поляков М. В., Савчук В. С. Класичний університет: еволюція, сучасний стан, перспективи / М. В. Поляков, В. С. Савчук. – К.: Генеза, 2004. – 416 с.

Ридингс Б. Университет в руинах / Б. Ридингс; [пер. с англ. А. М. Корбута; под. общ. ред. М. А. Гусаковского]. – Минск: БГУ, 2009. – 248 с.

Суворов Н. С. Средневековые университеты / Н. С. Суворов. – [2-е издание]. – М.: Либрокком, 2012. – 256 с.

Тоффлер Э. Шок будущего / Э. Тоффлер; [пер. с англ.]. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 557 [3] с. – (Philosophy).

Університетська автономія. Спеціальний випуск: зб. наук. статей / Упоряд.: С. Квіт, Г. Касьянов, Т. Ярошенко, К. Сігов, Л. Фінберг; Нац. ун-т «Києво-Могилянська Академія». – Дух і літера. – 2009. – № 19.

Ясперс К. Ідея Университета / Карл Ясперс; [пер. с нем. Т. В. Тягуновой; ред. перевода О. Н. Шпарага; под общ. ред. М. А. Гусаковского]. – Минск: БГУ, 2006. – 159 с.

Додаткова література:

Альтбах Ф. Дж. Влияние глобализации на высшее образование / Ф. Дж. Альтбах // Экономика образования. – 2009. – № 2. – С. 83–86.

Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю / В. П. Андрущенко. – К.: Знання України, 2004. – 804 с.

Андрущенко В. П., Савельев В. Л. Образовательная политика (обзор повестки дня) / В. П. Андрущенко, В. Л. Савельев. – К.: МП «Леся», 2010. – 404 с.

Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія / В. Ю. Биков. – К.: Атіка, 2009. – 684с: іл..

Дейлі Герман. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку / Герман Дейлі. – К.: Інтел-сфера, 2002. – 312 с.

Дюркгейм Э. Социология образования / Э. Дюркгейм; [под ред. В. С. Собкина и В. Я. Нечаева]. – М.: ИНТОР, 1996. – 234с.

Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

Кремень В. Г. Філософія національної деї: Людина. Освіта. Соціум / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2007. – 575 с.

Лутай В. Розробка сучасної філософії освіти на засадах синергетики / В. Лутай // Вища освіта України. – 2009. – №1. – С. 33 – 35.

Менегетти А. Система и личность. / А. Менегетти / Пер. с итальянского ННБФ «Онтопсихология». – Изд. 2-е, исправл. и дополн.. – М.: ННБФ «Онтопсихология, 2007. – 352 с.

Огнев'юк В. О. Шкільна освіта у контексті семи еволюційних поступів [Електронний ресурс] / В. О. Огнев'юк // Освітологічний дискурс. – 2011. – № 2 (4). – Режим доступу: http://innovations.kubg.edu.ua/ENFV/2011_2/11ovosep.pdf

Сисоєва С. О. Освіта як об'єкт дослідження / С. О. Сисоєва // Шлях освіти: науково-методичний журнал. – К.: Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Асоціація працівників гімназій і ліцеїв України. – 2011. – № 2 – 48 с. – С. 5 – 11.

Смирнов В. Т. Человеческий капитал: содержание и виды, оценка и стимулирование: монография / В. Т. Смирнов, И. В. Сошников, В. И. Романчин, И. В. Скоблякова; [под ред. д.э.н., профессора В. Т. Смирнова]. – М.: Машиностроение-1, Орел ГТУ, 2005. – 513 с.

Тімар Томас Б., Кірк Девід Л. Як домогтися досконалості в освіті / Томас Б. Тімар, Девід Л. Кірк; [пер. з англ. Анжела Кам'янець]. – Л.: Літопис, 2004. – 176 с.

Фрейре П. Педагогіка свободи. Етика, демократія і громадянська мужність / П. Фрейре; [пер. з англ.]. – К.: «КМ Академія», 2004.

Фуллан М. Сили змін: Вимірювання глибини освітніх реформ / М. Фуллан; [пер. з англ. Галина і Роман Шиян]. – Л.: Літопис, 2000 – 272 с.

IV. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА КАРТА дисципліни «Філософія освіти»

Разом: 108 год., лекції – 16 год., семінарські заняття – 16 год., самостійна робота – 32 год., індив. робота – 4 год., модульний контроль – 4 год., семестровий контроль – 36 год.

Модуль		Змістовий модуль 1						Змістовий модуль 2		
Назва модуля		Філософське осягнення ідей освіти						Розвиток ідей освіти		
К-сть балів за модуль		88 + 10 (Творча робота)						88 + 30 (ІНДЗ)		
Лекції		1	2	3, 4			5, 6	7	8	
Теми лекцій		Тема 1. Філософія освіти у структурі наукового знання.	Тема 2. Ідея освіти та її феномен	Тема 3. Цілі, цінності ідеали та результати освіти			Тема 4. Еволюційний поступ освіти	Тема 5. Освіта в стратегії сталого розвитку	Тема 6. Фурурология освіти	
Відбування лекцій		1 бал	1 бал	2 бали			2 бали	1 бал	1 бал	
Теми семінарських занять (СЗ)			Тема 1. Ідея самопізнання та її значення для розвитку людини	Тема 2. Осмислення ідей освіти античною філософією: Платон та Аристотель	Тема 3: Розуміння цінностей та ідеалів освіти І. Кантом	Тема 4: Ціннісна феноменологія освіти	Тема 5. Ідея освіти в межах різних типів інформаційно-раціональності	Тема 6. Формування освітньої парадигми інформаційного суспільства	Тема 7. Інституційні та організаційні трансформації в освіті	Тема 8. Посткласичний університет: ідея та моделі розвитку
Відбування СЗ/робота на СЗ/визнання ДЗ		1+10 = 11 балів	1+10 = 11 балів	1+10 = 11 балів	1+10 = 11 балів	1+10 = 11 балів	1+10 = 11 балів	1+10 = 11 балів	1+10 = 11 балів	
Самостійна та індивідуальна робота		СР № 1 5 балів	СР № 2 5 балів	СР № 3 5 балів			СР № 4 5 балів	СР № 5 5 балів	СР № 6 5 балів	
Творча робота		10 балів						30 балів		
ІНДЗ										
Види поточного контролю		Модульна контрольна робота 1 - 25 балів						Модульна контрольна робота 2 - 25 балів		
Підсумковий контроль		Екзамен – 40 балів								

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного та підсумкового контролю з дисципліни «Філософія освіти»

№	Вид діяльності (визначаються по кожній дисципліні)	Максимальна кількість балів за один вид роботи	Всього
1	Відвідування лекцій	1	8
2	Відвідування практичних (семінарських занять)	1	8
3	Виконання завдання для самостійної роботи	5	30
4	Робота на практичному (семінарському) занятті у тому числі: – доповідь – виступ – повідомлення – участь у дискусії, тощо	Всього 10, у тому числі за видами	80
5	ІНДЗ (індивідуальне навчально-дослідницьке завдання)	30	30
6	Творча робота	10	10
7	Виконання модульної контрольної роботи	25	50
Загальна кількість балів:			216
Коефіцієнт перерахунку $216 : 60 = 3,6$			
Підсумковий рейтинговий бал			60
Екзамен			40
Разом:			100

V. КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

Змістовий модуль та теми курсу	Кількість годин, відведених на:		
	Академічний контроль	Бали	Термін виконання (тижні)
Змістовий модуль 1. Філософське осягнення ідеї освіти			
Філософія освіти у структурі наукового знання	Практичне заняття, індивідуальне заняття, самостійна робота	5	I-II
Ідея освіти та її феномен	Практичне заняття, індивідуальне заняття, самостійна робота	5	II-III
Цілі цінності, ідеали та результати освіти	Практичне заняття, індивідуальне заняття, самостійна робота	5	III-IV
Змістовий модуль 2. Розвиток ідеї освіти			
Еволюційний поступ освіти	Практичне заняття, індивідуальне заняття, самостійна робота	5	IV-V
Освіта в стратегії сталого людського розвитку	Практичне заняття, індивідуальне заняття, самостійна робота	5	V-VI
Футурологія освіти	Практичне заняття, індивідуальне заняття, самостійна робота	5	VI-VII
Разом годин: 32	Разом балів: 30		

VI. КОНТРОЛЬ ЗА ІНДИВІДУАЛЬНОЮ РОБОТОЮ СТУДЕНТІВ

Методичні рекомендації та вимоги до виконання індивідуального навчально-дослідного завдання (навчального проекту)

Важливою формою самостійної роботи студентів в кредитно-модульній системі організації навчального процесу є виконання індивідуального навчально-дослідного завдання у вигляді реферативного дослідження на відповідну тему.

ІНДЗ у вигляді реферативного дослідження.

Під час виконання індивідуального навчально-дослідного завдання слід дотримуватись таких вимог:

Тема ІНДЗ обирається студентом самостійно за погодженням з викладачем. Як правило, тема повинна висвітлювати важливі філософські, методологічні, світоглядні проблеми тощо.

Робота має містити такі складові частини:

План, який розкриває зміст роботи із позначенням сторінок та має містити структурні елементи:

- вступ (обґрунтування актуальності обраної теми);
- основну частину;
- висновки;
- список використаних літературних джерел (за вимогами наукового оформлення).

Обсяг роботи має бути в межах 10-16 сторінок комп'ютерного набору або рукописом в залежності від мети дослідження, без списку літератури та додатків.

Усі розділи і підрозділи, що є у плані, повинні бути виділені в тексті заголовками та підзаголовками.

Текст розміщується на аркуші, обмеженому берегами: 20 мм.

Текст у комп'ютерному варіанті виконується шрифтом – Times New Roman, розміром –14, міжрядковий інтервал – 1,5.

Порядковий номер проставляється праворуч у верхньому куті сторінки. Першою сторінкою вважається титульний аркуш, на ньому порядковий номер не ставиться. Він проставляється на наступній сторінці і далі за порядком.

Розділи або глави нумеруються арабськими цифрами, а підрозділи або параграфи – цифрою розділу і підрозділу через крапку. Наприклад, якщо розділ буде другим, то він позначається: Розділ 2: ... (далі йде назва розділу), а відповідно перший підрозділ цього розділу: 2.1... (далі йде назва підрозділу) і так далі за порядком до наступного розділу.

Вступ – найважливіший змістовний елемент роботи. Форма його – довільна, але в ньому повинні обов'язково знайти відображення такі питання: обґрунтування вибору теми, оцінка її з розгляду актуальності та важливості, визначення її місця в існуючій науковій проблематиці, оцінка ступеня і характеру розробки теми, зміст наукової проблематики, яку автор вбачає в цій темі, формулювання мети і завдань дослідження.

Основний зміст теми є самостійно виконаним дослідженням з проблеми, заявленої в назві ІНДЗ, узагальненням існуючої наукової літератури, або методологічною розробкою проблеми з вказівкою на її застосування у сфері наукових інтересів автора ІНДЗ.

У **висновку** – подається коротке резюме того, що викладено в основній частині роботи; висновки, які зроблені з цього викладу, або посилання на методологічне і світоглядне застосування викладеного в ІНДЗ матеріалу.

Список літератури має назву «ЛІТЕРАТУРА», повинен вміщувати бібліографічний опис джерел, використаних студентом під час роботи над темою. Укладаючи його, необхідно додержуватись вимог державного стандарту. Кожен бібліографічний запис треба починати з нового рядка, літературу слід розташовувати в алфавітному порядку авторів та назв творів. Бібліографічні записи повинні мати порядкову нумерацію. Посилання на літературу робляться в тексті з позначенням їх порядкового номера в списку і сторінок через кому в прямокутних дужках. Наприклад: [6, 123], або на декілька підряд сторінок [7, 34-37]. Якщо посилання робиться на ціле джерело без зазначення конкретних сторінок, то вказується лише порядковий номер у списку в прямокутних дужках. Наприклад: [10]. Якщо на декілька джерел, то цифри номеру йдуть через крапку з комою. Наприклад: [10; 15] або [7;10;12]. Нижче подані приклади оформлення використаної літератури, яке залежить від виду джерела:

1. Монографія: Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку [монографія] / В. О. Огнев'юк – К.: Знання України, 2003. – 449 с.

2. Робота в збірнику: Квіт С. Алгоритм університетського розвитку. Університетська автономія / С. Квіт. – К.: 2008. 366 с. – С. 12 – 30.
3. Перекладена робота: Пелікан Я. Ідея університету / Я. Пелікан [пер.з англ.]. – К.: Дух і літера. 2009. – 360 с.
4. Журнальна стаття: Огнев'юк В. О. Суспільство втрачених цінностей | В. О. Огнев'юк // Історія. Філософія. Релігієзнавство. – 2008. – № 3. – С. 7 – 10.
5. Авторський підручник: Левківський М. В. Історія педагогіки: підручник / М. В. Левківський. – К.: ЦУЛ, 2008. – 360 с.
6. Колективний підручник, або посібник: Педагогіка вищої школи. Навч. посіб./ З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін.; за ред. З. Н. Курлянд. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 495 с.

**Зразок оформлення титульного аркуша
індивідуального навчально-дослідного завдання:**

<p>КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРИНЧЕНКА</p> <p>Кафедра філософії</p> <p>ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ</p> <p>з дисципліни «Філософія освіти» (назва ІНДЗ)</p> <p>Студента (студентки) _____ курсу Гуманітраного інституту</p> <p>Прізвище, ім'я</p> <p>Київ – 2014</p>
--

Критерії оцінювання ІНДЗ

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1.	Обґрунтування актуальності, формулювання мети, завдань та визначення методів дослідження	6 балів
2.	Критичний аналіз суті та змісту першоджерел. Виклад фактів, ідей, результатів досліджень в логічній послідовності. Аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання	12 балів
4.	Дотримання правил реферування наукових публікацій.	2 бали
5.	Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив дослідження	8 балів
6.	Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титольний аркуш, план, вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел)	2 бали
Разом:		30 балів

VII. ПІДСУМКОВИЙ МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ

1. Дуалізм філософії освіти та проблеми її становлення.
2. Філософія освіти як галузь пізнання: об'єкт, предмет, співвідношення з іншими галузями знання.
3. Філософія освіти та її взаємодія з іншими галузями філософії та наукового знання.
4. Плюралізм філософії освіти.
5. Філософське вчення про людину та його методологічне значення для розвитку освіти.
6. Необхідність філософського осягнення феномену освіти.
7. Методологічні функції філософії освіти.
8. Ідея освіти та її витоки.
9. Феномен освіти.
10. Освіта як процес навчання і виховання.

11. Опосередкована та цілеспрямована освіта.
12. Освіта як система.
13. Освіта як соціальна технологія.
14. Школа як обов'язкова ланка освіти.
15. Освіта як сфера.
16. Багатоаспектність поняття «освіта».
17. Освіта і культура.
18. Освіта як соціалізація особистості.
19. Закономірності розвитку освіти.
20. Філософська концепція самопізнання.
21. Мова і освіта.
22. Цілі освіти.
23. Освіта як цінність.
24. Цінності в освіті.
25. Консервативні цінності, концепції і парадигми освіти.
26. Ліберальні цінності, концепції і парадигми освіти.
27. Людинотворча місія освіти.
28. Освіта як духовне народження людини.
29. Освіта як суб'єкт-суб'єктна взаємодія.
30. Освіта як сфера відтворення суспільства і масової соціалізації.
31. Фалес, Сократ і софісти та їх роль в розвитку ідеї освіти.
32. Конфуцій та його роль в розвитку ідеї освіти.
33. Концепція освіти Платона.
34. Аристотелівське осмислення ідеї освіти.
35. Осмислення освіти християнськими філософами. Святий Августин і Тома Аквінський.
36. Освіта в добу Відродження: ідея формування всебічно розвинутої людини.
37. Освітні ідеї та ціннісні орієнтації Я. А. Коменського.
38. Індивідуальність – рушійна сила індустріального суспільства.
Дж. Локк.
39. Ідея природної свободи і вільного виховання Ж.-Ж. Руссо.
40. Г. І. Песталоцці про мистецтво освіти і освіту для індустрії.
41. Розуміння свободи освіти І. Кантом та феномену знання Г. Гегелем.
42. Григорій Сковорода про самопізнання та спорідненість виховання

з природою.

43. Ідея національної школи в працях К. Ушинського, Б. Грінченка, С. Русової, І. Франка, Я. Чепіги.

44. Ідея національної школи та її розвиток в працях Г. Ващенко.

45. Зміна цінностей освіти в освітньому просторі України: А. Макаренко та В. Сухомлинський.

46. Університет як ідея єдності науки і освіти.

47. Місія університету в культурі.

48. Багаторівнева система підготовки фахівців: молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр, доктор філософії.

49. Автономія університету.

50. Гуманітарна освіта і проблема профілю вищого навчального закладу.

51. Освіта і дослідження в сучасному університеті.

52. Гумбольтівська концепція класичного університету та її розвиток.

53. Розвиток ідеї університету Ортегою-і-Гассетом.

54. К. Ясперс про університетську освіту.

55. Порівняти різні моделі сучасної університетської освіти.

56. Освіта і сталий людський розвиток.

57. Теорія людського капіталу.

58. Зміна канонів освіченості в історії культури.

59. Концепція безперервної освіти.

60. Формування системи освіти індустріального суспільства.

61. Джон Д'юї про пріоритети освіти індустріального суспільства.

62. Формування освітньої парадигми інформаційного суспільства.

Е.Тоффлер.

63. Філософські засади Національної доктрини розвитку освіти.

64. Суб'єкт-об'єктна і суб'єкт-суб'єктна парадигми освіти.

Консерватизм та лібералізм.

65. Основні суперечності сучасної освіти.

66. Освітні стандарти і парадигма особистісно-орієнтованої освіти.

67. Освіта як сфера послуг.

68. Глобалізаційні процеси в освіті.

69. Освіта у стратегії боротьби з бідністю.

70. Сучасна система освіти.

VIII. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ВСЬОГО КУРСУ

Основна література:

- Аквінський Тома.** Коментарі до Аристотелевої «Політики» / [пер. з латини О.Кислюка; Передм. В. Котусенка]. – К.: Основи, 2000. – 794 с.
- Аристотель.** Сочинения в четырех томах. Том 4. / [пер. с древнегреч.; Общ. Ред. А. И. Доватура]. – М.: Мысль, 1983. – 830 с. – (Филос. Наследие. Т. 90).
- Аристотель.** Політика / [пер. з давньогр. та передм. О.Кислюка]. – К.: Основи, 2000. – 239 с.
- Аристотель.** Нікомахова етика / [пер. з давньогр. Віктор Ставнюк]. – К.: «Аквілон - Плюс», 2002. – 480 с.
- Беседы и суждения Конфуция.** – СПб.: ООО «Издательство «Кристалл»», 1999. – 1120 с., ил. – (Б-ка мировой лит.)
- Гегель, Г. В. Ф.** Феноменология духу / [з нім. пер. П.Таращук; наук. ред. пер. Ю.Кушаков]. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 548 с.
- Гершунский Б. С.** Философия образования для XXI века (в поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Б. С. Гершунский. – М.: Изд-во «Совершенство», 1998. – 608 с.
- Гессен С. И.** Основы педагогики. Введение в прикладную философию / [отв. ред. и сост. П. В. Алексеев]. – М.: «Школа-Пресс», 1995. – 448 с.
- Гадамер Ганс-Георг.** Истина і метод / Г.-Г. Гадамер [пер. з нім.] – К.: Юніверс, 2000. Т.1: Герменевтика I: Основи філософ. герменевтики. – 464 с. – Бібліогр.: 1с.
- Гізель І.** Метафізичний трактат / І. Гізель // Зерцало богослов'я. Український культурологічний альманах «Хроніка». – 2000. – С. 287 – 304.
- Драйден Г., Вос Дж.** Революція в навчанні / Г. Драйден, Дж. Вос.; [перекл. з англ. М.Олійник]. – Львів: Літопис, 2005. – 542 с.
- Д'юї Джон.** Демократія і освіта / Дж. Д'юї. – Львів: Літопис, 2003. – 294 с.
- Дао де цзин** / [пер. с кит. доктора философ. Наук Ян Хин-шуна]. – Изд. 2-е, доп. и испр. Алматы: Жети жагы, 2004. – 104 с.
- Диоген Лаэртский.** О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов / АН СССР, Ин-т философии; Общ. ред. и вступит. статья А. Ф. Лосева. – М.: Мысль, 1979. – С. 69 – 76.
- Енциклопедія освіти** / Акад. пед. наук України; [гол. ред. В. Г. Кремень]. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
- Ідея Університету:** Антологія / Упоряд.: М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська; відп. ред. М. Зубрицька. – Львів: Літопис, 2002. – 304 с.: іл.
- Історія української школи і педагогіки:** Хрестоматія / Упоряд. О. О. Любар; За ред. В. Г. Кременя. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2003. – 766 с. – (Вища освіта XXI століття).
- Кант И.** Спор факультетов [Електронний ресурс] / И. Кант. – Цифровая библиотека по философии. – С. 313 – 348. – Режим доступа: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000504/index.shtml>
- Кант И.** Критика чистого разума / И. Кант; [пер. з нім. І. Бурковського]. – К.: Юніверс, 2000. – С. 407 – 482.

Кант І. Ответ на вопрос: Что такое просвещение? / І. Кант // Сочинения в восьми томах. – М.: Чоро, 1994. – Т.8. – С. 29 – 37. – Електронний депозитарій Київського університету імені Бориса Грінченка.

Квіск М. Університет і держава: вивчення глобальних трансформацій / М. Квіск; [пер.з англ. Т. Цимбала]. – К.: Таксон, 2009. – 380 с. – Бібліогр.: С. 319 – 371.

Коменский Я. А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И. Г. Педагогическое наследие / Сост. В. М. Кларин, А. Н. Джуринский. – М.: Педагогика, 1988 – 416 с. – (Б-ка учителя).

Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум. Національне і глобальне: економіка, культура, освіта / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2007. – 576 с.

Кремень В. Г., Ільїн В. В. Синергетика в освіті: контекст людино центрizmu : монографія / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн; [Національна академія педагогічних наук України]. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 368 с.

Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX – XX ст.) : Хрестоматія / Упоряд.: Л. Д. Березівська та ін. – К.: Наук. світ, 2003. – 418 с.

Мюллер Макс. Шесть систем индийской философии / Макс Мюллер; [пер. с англ.]. – М.: Искусство, 1995. – 448 с.

Ньюмен Дж. Г. Идея Университета / Дж. Г. Ньюмен; [пер. с англ. С. Б. Бенедиктова; под общ. ред. М. А. Гусаковского]. – Минск: БГУ, 2006. – 208 с. – Електронний репозитарій Київського університету імені Бориса Грінченка.

Огнев'юк В. О. Багатомірна людина. Епоха трансформацій. Освіта / В. О. Огнев'юк // Розвиток особистості в умовах трансформаційного суспільства : матер. Міжнарод. наук.-практ. конф., 13 груд. 2012 року / М-во осв. і науки, молоді та спорту України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, Благод. фонд сприян. розв. осв. ім. Б. Грінченка ; [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, О. В. Безпалько, Н. М. Віннікова]. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – 448 с. – С. 7 – 14.

Огнев'юк В. О. Идея освіти [Електронний ресурс] / В. О. Огнев'юк // Освітнологічний дискурс. – 2010. – № 1. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/osdys/2010_1/10ovoio.pdf

Огнев'юк В. О. Філософія освіти та її місце в структурі наукових досліджень феномену освіти / В. О. Огнев'юк // Науково-методичний журнал «Шлях освіти». – 2009. – №4 (54). – С. 2 – 6.

Огнев'юк В. О. Шкільна освіта у контексті семи еволюційних поступів [Електронний ресурс] // Освітнологічний дискурс. – 2011. – № 2 (4). – Режим доступу: http://innovations.kubg.edu.ua/ENFV/2011_2/11ovosep.pdf

Огнев'юк В. О. Криза – момент істини для університетської освіти. // Науково – практичне видання «Вища школа». – 2009р. – №11. – С. 5 – 17.

Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку. – К.: Знання України, 2003. – 450 с.

Ортега-и-Гассет Х. Миссия Университета / Х. Ортега-и-Гассет; [пер. с исп. М. Н. Голубевой; ред. перевода А. М. Корбут; под. общ. ред. М. А. Гусаковского]. – Минск: БГУ, 2005. – 104 с. – Електронний репозитарій Київського університету імені Бориса Грінченка.

Павльський Кшиштоф. Трансформації вищої освіти в XXI столітті: польський погляд / Кшиштоф Павльський. – К.: Навчально-методичний центр «Консорціум із удосконалення менеджмент – освіти в Україні», 2005. – 230 с.

- Пелікан Я.** Ідея Університету / Я. Пелікан; [пер. з англ]. – К.: Дух і літера, 2009. – 306 с.
- Платон.** Держава / Платон; [пер. з давньогр. Д. Коваль]. – К.: Основи, 2000. – 355 с.
- Платон.** Діалоги / Платон; [пер. з давньогр.]. – К.: Основи, 1999. – 395 с.
- Поляков М. В., Савчук В. С.** Класичний університет: еволюція, сучасний стан, перспективи / М. В. Поляков, В. С. Савчук. – К.: Генеза, 2004. – 416 с.
- Прокопович Ф.** Речь о заслугах наук, приравняемых к заслугам оружия / Ф. Прокопович / Антология педагогической мысли Украинской ССР / сост. Н. П. Калениченко. – М.: Педагогика, 1988. – С.128 – 135.
- Прокопович Ф.** Суть, походження та види почуттів // Ф. Прокопович / Там само. – С. 310 – 315.
- Радхакришнан С.** Индийская философия. Т. II. / С. Радхакришнан. – М.: Академический Проект; Альма Матер, 2008. – 1007 с. – (Концепции).
- Ридингс Б.** Университет в руинах / Б. Ридингс; [пер. с англ. А. М. Корбута; под общ. ред. М. А. Гусуковского]. – Минск: БГУ, 2009. – 248 с. – Електронний репозитарій Київського університету імені Бориса Грінченка.
- Сакович К.** Аристотелівські проблеми. Трактат про душу / Україна: філософський спадок століть / К. Сакович // Український культурологічний альманах «Хроніка». – 2000. – С. 230 – 251.
- Святий Августин.** Сповідь / Святий Августин; [пер. з латин. Ю. Мушака; Післям. С. Здіорука]. – К.: Основи, 1999. – 319 с.
- Сенека Луцій Анней.** Моральні листи до Луцілія / Луцій Анней Сенека; [пер. з латин. А. Содомори]. – К.: Основи, 1999. – 603 с.
- Сковорода Г.** Твори: У 2т. / Г. Сковорода. – К.: АТ «Обереги», 1994. – (Гарвард. б-ка давнього укр. письменства). – Т.1 – 528 с. – Т.2 – 480 с.
- Суворов Н. С.** Средневековые университеты / Н. С. Суворов. – [2-е издание]. – М.: Либроком, 2012. – 256 с.
- Тоффлер Э.** Шок будущего / Э. Тоффлер; [пер. с англ.]. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 557, [3] с.
- Україна: філософський спадок століть** // Український культурологічний альманах «Хроніка». – 2000.
- Університетська автономія.** Спеціальний випуск: зб. наук. статей / Упоряд.: С. Квіт, Г. Касьянов, Т. Ярошенко, К. Сігов, Л. Фінберг; Нац. ун-т “Киево-Могилянська Академія” // Дух і літера. – 2009. – № 19.
- Ціцерон Марк Тулій.** Про державу. Про закони, Про природу богів / Марк Тулій Ціцерон; [пер. з латин. Володимир Литвинов]. – К.: Основи, 1998. – 476 с.
- Чжуан-цзы. Ле-цзы.** Философское наследие / Том 123: [перевод с кит., вступ. ст. и примеч. В. В. Малявина]. – М.: Мысль, 1995. – 439 с.
- Ясперс К.** Ідея Університета / Карл Ясперс; [пер. с нем. Т. В. Тягуновой; ред. первода О. Н. Шпарага; под общ. ред. М. А. Гусаковского]. – Минск: БГУ, 2006. – 159 с. – Електронний репозитарій Київського університету імені Бориса Грінченка.

Додаткова література:

- Альтбах Ф. Дж.** Влияние глобализации на высшее образование / Ф. Дж. Альтбах // Экономика образования. – 2009. – № 2. – С. 83 – 86.

- Андрущенко В. П.** Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю / В. П. Андрущенко. – К.: Знання України, 2004. – 804 с.
- Андрущенко В. П.** Образовательная политика (обзор повестки дня) / В. П. Андрущенко, В. Л. Савельев. – К.: МП «Леся», 2010. – 404 с.
- Бердяев Н. А.** Самопознание (опыт философской автобиографии) / Н. А. Бердяев. – М.: «Книга», 1991. – 448 с.
- Биков В. Ю.** Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія / В. Ю. Биков. – К.: Атіка, 2009. – 684 с. іл.
- Вернадский В. И.** Размышления натуралиста: В 2-х кн. / В. И. Вернадский. – М.: Наука, 1975. – Кн. 1: Пространство и время в неживой и живой природе. – 175 с.; / В. И. Вернадский ; [послесловие И. В. Кузнецова и Б. М. Кедрова]. – М.: Наука, 1977. – Кн. 2: Научная мысль как планетарное явление. – 191 с.
- Волинка Г. І.** Філософія Стародавності і середньовіччя в освітньому контексті: Навч. посібник / Г. І. Волинка. – К.: Вища школа, 2005. – 544 с.
- Дейлі Г.** Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку / Герман Дейлі. – К.: Інтел-сфера, 2002. – 312 с.
- Джеймс У.** Что такое прагматизм? / У. Джеймс [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://marsex.ru/pragmatik.html>
- Дзвінчук Д. І.** Розвиток освіти як суспільної цінності: історико-філософський дискурс / Д. І. Дзвінчук // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наглови: наук. пр. – К., 2011. – 152 с.
- Дюркгейм Э.** Социология образования / Э. Дюркгейм ; [под ред. В. С. Собкина и В. Я. Нечаева]. – М.: ИНТОР, 1996. – 234 с.
- Кастельс М.** Становление общества сетевых структур / М. Кастельс // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / под ред. В. Л. Изюмцева. – М.: Academia, 1999. – 640 с.
- Ковалева Т.** Тьюторство – інституціалізація нової професії в російській школі [Електронний ресурс] // Освітологічний дискурс. – 2011. – № 2 (4). – Режим доступу: http://innovations.kubg.edu.ua/ENFV/2011_2/11ktmps.pdf
- Лутай В.** Розробка сучасної філософії освіти на засадах синергетики / В. Лутай // Вища освіта України. – 2009. – № 1. – С. 33 – 35.
- Мамардашвили М. К.** Вильнюские лекции по социальной философии. (Опыт физической метафизики). – СПб.: Азбука, Азбука – Атиус, 2012. – 320 с.
- Мамардашвили М. К.** Стрела познания. набросок естественной исторической гносеологии / М. К. Мамардашвили ; ред.: Ю. П. Сенокосов, М. К. Мамардашвили – М.: Языки славянской культуры, 1996. – 304 с.
- Менегетти А.** Система и личность. Часть 1. Глава 15. Учитель – кто он? / А. Менегетти / Пер. с итальянского ННБФ «Онтопсихология». – Изд. 2-е, исправл. и дополн.. – М.: ННБФ «Онтопсихология, 2007. – 352 с. – С. 177 – 183.
- Нюттен Ж.** Мотивация, действие и перспектива будущего / Ж. Нюттен ; под ред. Д. А. Леонтьева. – М.: Смысл, 2004. – 608 с.
- Огнев'юк В. О., Сисоева С. О.** Освітологія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоева // Рідна шк.: щомісяч. наук.-пед. журн. – № 4-5 (988-989), квітень-травень, 2012. – 80 с. – С. 44 – 51.
- Освітологія: витоки наукового напрямку:** Монографія / за ред. В. О. Огнев'юка; авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоева, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наукове видання за матеріалами першої Всеукр. наук.-практ. конференції «Освітologia – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; Авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисосва, І. В. Соколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с.

Сисосва С. О. Освіта як об'єкт дослідження / С. О. Сисосва // Шлях освіти: науково-методичний журнал. – К.: Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Асоціація працівників гімназій і ліцеїв України. – 2011. – № 2. – 48 с. – С. 5 – 11.

Смирнов В. Т. Человеческий капитал: содержание и виды, оценка и стимулирование: монография / В. Т. Смирнов, И. В. Сошников, В. И. Романчин, И. В. Скоблякова; [под ред. д.э.н., профессора В. Т. Смирнова]. – М.: Машиностроение-1, Орел: ОрелГТУ, 2005. – 513 с.

Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество / П. А. Сорокин; [пер. с англ.; общ. ред., сост. и предисл. А. Ю. Согомонов]. – М.: Политиздат, 1992 – 543 с.

Тімар Томас Б., Кіріп Девід Л. Як домогтися досконалості в освіті / Томас Б. Тімар, Девід Л. Кіріп; [пер. з англ. Анжела Кам'янець]. – Л.: Літопис, 2004. – 176 с.

Тоффлер Э. Третья волна. Глава 9. Индуст-реальность. Принцип прогресса [Электронный ресурс] / Э. Тоффлер. – Электронный репозитарий Київського університету імені Бориса Грінченка.

Уваров А. Ю. Индивидуализация образовательной работы: ключевые составляющие трансформации школы. Школа будущего сегодня // Освітologiaчний дискурс. – 2011. – № 2 (4). – Режим доступу: http://innovations.kubg.edu.ua/ENFV/2011_2/11uausts.pdf

Уэбстер Ф. Теории информационного общества. Часть 1. Идея информационного общества [Электронный ресурс] / Ф. Уэбстер. – Цифровая библиотека по философии. – Режим доступу: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000690/index.shtml>

Финк Е. Основные феномены человеческого бытия / Е. Финк. – М.: Директ-Медиа, 2009. – 93 с.

Фрейре П. Образование как практика освобождения / П. Фрейре – М.: Просвещение, 2006. – 253 с.

Фрейре П. Педагогіка свободи. Етика, демократія і громадянська мужність / П. Фрейре; [пер. з англ.]. – К.: «КМ Академія», 2004.

Фуллан М. Сили змін: Вимірювання глибини освітніх реформ / М. Фуллан; [пер. з англ. Галина і Роман Шиян]. – Л.: Літопис, 2000 – 272 с.

Шпенглер О. Закат Европы. Образ и действительность / О. Шпенглер; [авт. вступит. статьи А. П. Дубнов, авт. комментарии Ю. П. Бубенков и А. П. Дубнов]. – Новосибирск: ВО «Наука», 1993. – 592 с.

Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс; [пер. с нем.]. – М.: Политиздат, 1991. – 527 с. – (Мыслители XX в.).

МАКРОМОДУЛЬ III : ІСТОРІЯ ОСВІТИ

Зміст навчальної програми

Пояснювальна записка	154
Структура програми навчальної дисципліни	161
I. Опис предмета навчальної дисципліни	161
II. Тематичний план навчальної дисципліни	162
III. Програма	164
Змістовий модуль 1. Просвітницька спадщина Стародавнього світу й епохи Середньовіччя	164
Тема 1. Історія освіти як складова наукового напрямку освітології....	164
Тема 2. Освітня спадщина Стародавнього світу	165
Тема 3. Розвиток освіти в епоху Середньовіччя	167
Питання до модульного контролю 1	170
Список рекомендованої літератури до змістового модуля 1	172
Змістовий модуль 2.	174
Тема 4. Освітні новації в Європі доби Відродження й Реформації. 174	
Тема 5. Розвиток освіти Західної Європи й Північної Америки XVII–XVIII ст.	176
Тема 6. Науково-освітній простір України-Гетьманщини і Російської імперії (XVII–XVIII ст.).....	178
Питання до модульного контролю 2.	180
Список рекомендованої літератури до змістового модуля 2	181
Змістовий модуль 3.	184
Тема 7. Історія освіти країн Європи і США в XIX ст.	184
Тема 8. Формування системи освіти в Російській імперії XIX ст. 186	
Тема 9. Історія освіти провідних країн світу в умовах кризи індустріального суспільства (к. XIX – перша третина XX ст.).....	191
Тема 10. Нова освіта як засіб встановлення радянської влади у СРСР.....	195
Питання до модульного контролю 3.....	198
Список рекомендованої літератури до змістового модуля 3	200

Змістовий модуль 4.	204
Тема 11. Тенденції розвитку освіти в умовах науково-технічної революції (друга половина ХХ ст)	205
Тема 12. Розбудова радянської системи освіти (1945-1991 рр.)....	206
Тема 13. Трансформації в сфері освіти на теренах пострадянського простору	211
Тема 14. Інноваційний зміст «ери освіти» інтелектуального ХХІ ст.	213
Питання до модульного контролю 4.	214
Список рекомендованої літератури до змістового модуля 4	216
IV. Навчально-методична карта дисципліни «Історія освіти»	219
V. Карта самостійної роботи студента	222
VI. Контроль за індивідуальною роботою студентів	224
VII. Підсумковий модульний контроль	227
VIII. Список рекомендованої літератури до всього курсу	230
Основна література	230
Додаткова література	232

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Для професійного становлення керівника навчальним закладом особливого значення набуває вивчення навчальної дисципліни «Історія освіти». Знайомство з історією становлення теорії і практики освіти в умовах різних суспільно-політичних і соціально-економічних систем створює можливості комплексного осмислення генезису освітніх явищ і процесів, закономірностей становлення і діяльності різних типів навчальних закладів, ефективності функціонування освітніх систем. Як навчальний предмет, «Історія освіти» посідає чільне місце в системі професійної підготовки майбутніх управлінців, підвищенні їхньої педагогічної культури, розширює загальний культурний та науковий світогляд, посилює готовність до систематичної самоосвіти.

Зміна парадигм освіти і виховання, діяльність навчальних закладів і просвітницьких інституцій передбачають аналіз засад навчально-виховної діяльності, дослідження ретроспективи ролі, змісту та суспільних завдань освіти в історії людства. Уже мислителі сивої давнини розглядали розвиток освіти як відповідь на соціальні запити, виокремлюючи серед найважливіших завдань філософа не лише розробку концепцій освіти, але й особисту участь в освітньому процесі, що поціновувалося нарівні з управлінням державою. Протягом історії людства освіта і ставлення до неї є прикметним відображенням певної епохи, її культури, соціально-політичної організації тогочасного суспільства. Більше того, освіта завжди слугувала найважливішим інструментом політичної влади, релігійної і світської.

Вивчення еволюції шкільної справи в різних країнах світу, накопичення фактологічного матеріалу в ході аналітичного вивчення функціонування систем освіти провідних держав зумовлює науково-пізнавальну значущість комплексного вивчення генезису парадигми освіти людської цивілізації, що є умовою подальшого розширення й збагачення загального поля історико-освітнього знання.

Будучи складною цілеспрямованою структурою, система освіти завжди підпорядковувалася певним соціальним цілям, які втілювали потреби й інтереси різних суспільних верств і груп. У лабіринті цих почасти суперечливих цілей держави формували свою просвітницьку політику – основний інструмент впливу державного чинника на

систему освіти. Саме цілеспрямований характер системи освіти і її роль як важливого соціального інституту визначають характер зв'язків в макросистемі «освіта – суспільство», оскільки «фактори, що лежать поза сферою школи, у певному сенсі, набагато важливіші для розуміння системи освіти, ніж суто внутрішні фактори»¹³.

Формування й розвиток системи освіти як цілісного явища відбувається в складному поєднанні чинників зовнішньої й внутрішньої детермінації. Відповідно одне з центральних завдань студіювання історії освіти полягає в розкритті взаємодії, сутності і характеру цих факторів. Не менш важливими завданнями історико-освітніх досліджень є: аналіз закономірностей формування і розвитку системи освіти як цілісного об'єкта; вивчення шляхів і тенденцій цього розвитку; виявлення внутрісистемних зв'язків різних компонентів системи освіти, її зв'язків і відносин з макросистемою суспільства, одну з підсистем якого вона становить. Усе вище окреслене розглядають у специфічних проявах для тієї чи іншої країни, того чи іншого етапу історичного розвитку людства.

Сутність пропонованого підходу до опанування навчальної дисципліни «Історія освіти» полягає в історико-системному вивченні освіти як цілісного суспільного об'єкта, що розвивається. Окрім обов'язкових загальноісторичних і культурологічних знань, для вивчення сфери освіти людської цивілізації потрібні спеціальні освітологічні знання. Майбутні фахівці, опановуючи курс «Історія освіти», поглиблюють наявні у них спеціальні освітологічні знання, вивчають ретроспективи освіти цілісно, як об'єкт спеціального пізнання, з позиції спеціальних історико-освітніх завдань.

Зміст навчальної програми курсу «Історія освіти» досить об'ємний. Він не може бути повністю охоплений кількістю визначених у навчальному плані аудиторних годин. Саме тому в підготовленій програмі суттєвий акцент зроблено на організацію самостійної роботи магістрантів.

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Історія освіти» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки ОКР магістр спеціальності 8.18010020 «Управління навчальним закладом» і розроблена з урахуванням рекомендацій МОН України «Про Перелік напрямів (спеціальностей) та їх поєднання з додатковими спеціальностями і спеціалізаціями для підготовки

---

¹³ Кузьмин М. Н. Школа и образование в Чехословакии. – М., 1971. – С. 1.

педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра, спеціаліста, магістра» (лист № 1/9-736 від 06.12.2007 р.)

Програму укладено згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчання в Київському університеті імені Бориса Грінченка відповідно до вимог ОКХ, алгоритму вивчення навчального матеріалу дисципліни. На вивчення навчальної дисципліни «Історія освіти» відводиться 108 години / 3 кредити ЕС.

Предметом навчальної дисципліни «Історія освіти» є комплексне вивчення в історичному контексті минувшини освітньої сфери світової цивілізації. Тематично освіта розглядається як окремий напрям людської діяльності, водночас осмислюється найбільш важливим чинником соціальної й інтелектуальної історії. Формуючи предмет окремого вивчення, разом з тим, тісно узгоджена з культурними, науковими, мистецькими та іншими темами всесвітньої історії. Значущість комплексного розгляду історії освіти як предмета освітологічних досліджень визначається загальною тенденцією розвитку сучасної науки, у якій пріоритетної ролі набувають завдання синтезу.

Метою курсу викладання навчальної дисципліни «Історія освіти» вбачається на основі засвоєння теоретичних знань та фактологічного матеріалу формувати у магістрантів комплекс знань, вмінь та навичок з історії освіти людської цивілізації, поглиблене теоретичне вивчення освітніх систем і моделей, просвітницьких концепцій та ідеалів, типів навчальних закладів, наукових здобутків, панівних ідеологій, світоглядних засад, культурних цінностей, громадських настроїв; скеровується на виявлення якісних зрушень історичного розвитку освітнього процесу тієї чи іншої епохи, держави, регіону, що створює умови для формування історико-освітньої свідомості і самосвідомості майбутніх педагогів як основи особистісної рефлексії та усвідомлення себе в тріаді «минуле – сьогодення – майбутнє».

Завдання вивчення дисципліни:

– опанування знаннями про зміст, характер, особливості виникнення та еволюції шкільної справи (у широкому контексті) та системи освіти, становлення і досягнення наукових студій з історії освіти; засвоєння магістрантами знань з історії освіти за такими основними напрямками, як сутність самих явищ, історичні умови їхньої трансформації, найвищі досягнення, у тому числі західноєвропейської та світової практики, відомі історичні персоналії освітньої ниви.

- поглиблення знань щодо освітньо-наукової практики взаємовідносин влади і суспільства, інтелектуалів і соціуму, мислителів та влади;
- зміцнення у магістрантів фахового інтересу до найбільш сучасних пізнавальних технологій;
- вироблення вміння самостійно вести науково-дослідницьку роботу.

Місце курсу в професійній підготовці фахівця. Зміст навчальної дисципліни «Історія освіти» складений з урахуванням того, що магістранти протягом навчання в університеті прослухали теоретичні курси з загальної педагогіки та психології, історії України, соціології, культурології. Навчальна дисципліна «Історія освіти» є логічним продовженням фахової підготовки, спрямована на розвиток професійно-значущих якостей майбутнього фахівця з управління, його здатності до управлінсько-педагогічної та інноваційної діяльності.

Магістрант у результаті вивчення навчальної дисципліни «Історія освіти» має:

знати і вільно володіти понятійним та термінологічним апаратом, що є основним для цієї дисципліни; класифікацію основних джерел, які слугують основою для вивчення процесів і явищ у сфері освіти; пояснювати основні напрями державної освітньої політики провідних країн світу в різні історичні періоди; біографії та наукову спадщину видатних освітян; типологію навчальних закладів та їх функціональне призначення в різні історичні епохи;

вміти давати оцінку явищам і подіям у сфері освіти; самостійно аналізувати державну політику провідних країн світу та її наслідки на перебіг процесів в освітній галузі в різні історичні періоди; здійснювати компаративний аналіз нормативно-правової бази в сфері освіти різних держав; виокремлювати персональний внесок знаних діячів освітянської ниви; застосовувати отримане знання для обґрунтування власного бачення сучасної ситуації у сфері освіти Української держави і держав світу.

Метою самостійної роботи магістрантів є глибоке засвоєння ними теоретичних та аналітичних основ курсу, розвиток творчого мислення, вдосконалення навичок та вмінь у самостійному виборі методологічного інструментарію дослідника історико-освітніх явищ і процесів.

Самостійна робота передбачає ґрунтовне вивчення тієї складової частини навчальної програми, яка ще не включена до розгляду на лекціях

та семінарських заняттях, але, водночас, є важливим компонентом формування цілісного розуміння історичного розвитку освіти як важливої соціокультурної сфери буття людської цивілізації від давнини до сьогодення. Здебільшого це питання, які поглиблюють, розширюють, конкретизують опанований матеріал на аудиторних заняттях.

Самостійна робота проводиться в розрізі всіх чотирьох передбачених змістових модулів і спрямована на опрацювання конкретних визначених викладачем питань, які магістрант готує самостійно. Тематика, окреслена для самостійного опрацювання студентами, стосується як дискусійних проблем, так і усталених, загальноприйнятих питань історії освіти від давнього часу до сьогодення.

Працюючи самостійно, варто скористатися підручниками, посібниками, рекомендованою додатковою літературою, науково-довідниковими виданнями, можливостями Інтернету. Обов'язковою умовою самостійної роботи є застосування знань, набутих при вивченні інших тем курсу, а також інших гуманітарних дисциплін. У процесі самостійної роботи магістрантам слід формувати власну точку зору і здатність творчо і вміло її відстоювати. Також важливою умовою результативного самостійного опрацювання проблематики курсу є аналіз причинно-наслідкових зв'язків історико-освітніх процесів, подій та явищ.

Форми організації і контролю самостійної роботи залежать від складності окремих тем та навчальних можливостей груп і окремих магістрантів. Передбачаються такі форми, як самостійне опрацювання відповідної наукової літератури і джерел, їх реферування, перевірка отриманих знань на колоквіумах та контрольних роботах, виступ з доповіддю на студентських наукових конференціях.

Основними формами **індивідуальної навчальної роботи** студентів у межах навчального курсу є написання есе та підготовка і захист індивідуального (групового) навчального або науково-дослідного проекту (ІНДЗ).

Есе – письмовий твір-роздум над проблемою, який віддзеркалює особисту позицію студента та систему аргументів, на яких ця позиція ґрунтується. У ньому важливо продемонструвати глибоке знання обраної проблеми, збалансоване використання інформації, підпорядкованість її центральній ідеї (тезі), взаємопов'язаність, логічність, самостійність, аргументованість викладених думок і висновків.

Підготовка до написання есе передбачає ознайомлення з літературою, яка відображає різні підходи до проблеми і бачення її, дає змогу студентові виробити власну позицію і систему її аргументації. Проаналізований та систематизований матеріал викладається як система доказів на користь сформульованої ключової тези автора.

Пошук практичної реалізації принципу ефективного поєднання аудиторного та індивідуального навчання магістрантів зумовлює використання індивідуальних навчально-дослідних завдань (ІНДЗ) як одного з важливих видів позааудиторної самостійної навчальної, навчально-дослідної роботи студента. Їх виконання покликане актуалізувати важливість самостійного вивчення матеріалу, систематизації, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичного застосування знань, розвитку навичок самостійної роботи.

За змістом ІНДЗ є завершеною теоретичною або практичною роботою в межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь і навичок, одержаних у процесі аудиторних занять, й охоплює певну кількість тем або весь зміст навчального курсу. ІНДЗ містить елемент пошукової, частково науково-дослідної роботи і є чинником залучення студента до науково-дослідницької діяльності, яка може бути продовжена через виконання курсової, дипломної, магістерської роботи тощо.

Варіантами навчально-дослідних проектів з «Історії освіти» можуть бути електронна презентація, електронний урок (підручник), відеокліп (фільм), макет веб-сторінки (сайта), сценарій фільму або рольової гри, соціологічне опитування, макет номера газети (журналу), в т. ч. електронних, фотоесе (альбом) тощо. Як правило, його присвячують одній темі або проблемі курсу, маючи на меті її самостійне поглиблене пізнання, використання отриманих знань для професійних або суспільних потреб. Робота над ним потребує пізнавальних, аналітичних, творчих здібностей, а також спеціальних навичок (робота з комп'ютером, аудіо- та відеоапаратурою, обробка статистичних даних тощо). Групове виконання пов'язане з чітким розподілом і кооперацією функцій учасників. Критеріями оцінювання науково-дослідного проекту є оригінальність ідеї, самостійність її розробки, змістовність, наукова обґрунтованість, практична цінність тощо.

ІНДЗ розглядається як змістовий модуль, який виконується самостійно й оцінюється як частка навчального курсу із зарахуванням до загального підсумкового рейтингового оцінювання студента за курс.

Знання з історії освіти сприятимуть удосконаленню науково-дослідницьких навичок студентів, уміння працювати з науковою літературою, історико-освітніми картографічними, статистичними та іншими специфічними джерелами та матеріалами, мережею Інтернет, аналізувати історіографічний процес і складні історико-освітні явища та феномени. Підсумком вивчення навчальної дисципліни «Історія освіти» має стати вміння використовувати отримане знання для обґрунтування особистої позиції та практичних рішень, що стосуються сучасного повсякденного освітнього та наукового процесу в державі.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс	Напря́м, спеціальність, освітньо- кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
<p>Кількість кредитів, відповідно до ECTS: 3 кредити</p> <p>Кількість змістовних модулів: 4 модулі</p> <p>Загальний обсяг дисципліни: 108 годин</p> <p>Кількість тижневих годин: 3 години</p>	<p>Спеціальність 8.18010020 «Управління навчальним закладом»</p> <p>Освітньо- кваліфікаційний рівень «магістр»</p>	<p>Нормативна Рік підготовки: 1/2 Семестр: 1/2</p> <p>Аудиторні заняття: 52 год, з них:</p> <p>Лекцій: 22 год</p> <p>Семінарські заняття: 18 год</p> <p>Індивідуальна робота: 12 год.</p> <p>Самостійна робота: 44 год.</p> <p>Модульний контроль: 8 год.</p> <p>Підсумковий модульний контроль: 4 год.¹⁴</p>

¹⁴ Форма підсумкового модульного контролю обирається викладачем в залежності від обсягу матеріалу та цільової аудиторії.

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№	Назви теоретичних розділів	Кількість годин							
		Разом	Аудиторні	Лекції	Семінарські заняття	Індивідуальна робота	Самостійна робота	Модульний контроль	Підсумковий контроль
Змістовий модуль 1. Просвітиницька спадщина Стародавнього світу й епохи Середньовіччя									
1.	Історія освіти як складова наукового напрямку освітології	4	2	2			2		
2.	Освітня спадщина Стародавнього світу	12	6	2	2	2	4		
3.	Розвиток освіти в епоху Середньовіччя	9	5	2	2	1	4		
Разом:		25	13	6	4	3	10	2	
Змістовий модуль 2. Історія освіти Нового часу									
4.	Освітні новації в Європі доби Відродження й Реформації	7	3		2	1	4		
5.	Розвиток освіти Західної Європи й Північної Америки XVII–XVIII ст.	7	3	2		1	4		
6.	Науково-освітній простір України-Гетьманщини і Російської імперії (XVII–XVIII ст.)	9	5	2	2	1	4		
Разом:		27	11	4	4	3	12	2	2

РОЗДІЛ І. Навчальна міждисциплінарна програма «Освітологія»

Змістовий модуль 3. Розвиток освітньої сфери індустріального суспільства									
7.	Історія освіти країн Європи і США в XIX ст.	6	4	2	2		2		
8.	Формування системи освіти в Російській імперії XIX ст.	8	4	2	2		4		
9.	Історія освіти провідних країн світу в умовах кризи індустріального суспільства (к. XIX – перша третина XX ст.)	8	4	2		2	4		
10.	Нова освіта як засіб встановлення радянської влади у СРСР	7	5	2	2	1	2		
Разом:		31	17	8	6	3	12	2	
Змістовий модуль 4. Освіта як фундамент постіндустріального розвитку									
11.	Тенденції розвитку освіти в умовах науково-технічної революції (друга половина XX ст).	6	4	2	2		2		
12.	Розбудова радянської системи освіти (1945-1991 рр.)	7	5	2	2	1	2		
13.	Трансформації в сфері освіти на теренах пострадянського простору	3	1			1	2		
14.	Інноваційний зміст «ери освіти» інтелектуального XXI ст.	5	1			1	4		
Разом:		25	11	4	4	3	10	2	2
Всього за навчальним планом:		108	52	22	18	12	44	8	4

III. ПРОГРАМА

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ПРОСВІТНИЦЬКА СПАДЩИНА СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ Й ЕПОХИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Основні поняття модуля:

Історія освіти; цивілізаційний, аксіологічний, антропологічний, парадигмальний підходи; усні, етнографічні, документальні, дидактичні, наративні, наукові письмові джерела; гімнасії і палестри; граматичні школи; ефебія; мандрівні вчені; риторичні школи; тривіальні школи; тривіум і квадривіум; школи писців; бакалаври; «вільні мистецтва»; дидакалі; магістри; монастирські школи; схоластика; університети; церковні школи.

ТЕМА 1.

ПРОСВІТНИЦЬКА СПАДЩИНА СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ Й ЕПОХИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

ЛЕКЦІЯ 1.

Предмет і завдання курсу «Історія освіти», його історіографічна та джерельна база. «Освіта» як соціокультурна сфера суспільства: проблема теоретичного осмислення та категоріального забезпечення. Принципи і методи вивчення історії освіти. Цивілізаційний, аксіологічний, антропологічний, парадигмальний підходи дослідження освітньої проблематики. Методологія сучасних історико-освітніх досліджень. Типи і види джерел з історії освіти. Усні, етнографічні, письмові джерела. Документальні, дидактичні, наративні, наукові письмові джерела. Основні функції навчального курсу «Історія освіти».

САМОСТІЙНА РОБОТА 1.1.

A. Опрацювати базову і допоміжну літературу до курсу і доберіть різні типи джерел з історико-освітньої проблематики.

Список рекомендованої літератури до теми 1.

Основна література:

История образования и педагогической мысли за рубежом и в России / Под ред. З. И. Васильевой – М.: Академия, 2002. – 416 с.

История педагогики и образования: от зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в.: Учебное пособие для педагогических учебных заведений / Под ред. А. И. Пискунова. – М.: Академия, 2001. – 512 с.

Додаткова література:

Зейфман Н. В. Источники по истории правительственной политики в области образования в 1880-х годах и материалы по истории декабризма / Н. В. Зейфман // Записки отдела рукописей Государственной библиотеки им. В. И. Ленина. – 1972. – Вып. 33. – С. 5–36.

Корнетов Г. Б. Цивилизационный подход к изучению всемирного историко-педагогического процесса / Г. Б. Корнетов. – М., ИТП и МИО РАО, 1994. – 265 с.

Лещинский В. И. Теория, история и философия образования / Т. В. Лаврикова, Л. Э. Заварзина. – Воронеж : Изд-во им. Е. А. Болховитинова, 2002. – 303 с.

ТЕМА 2.

ОСВІТНЯ СПАДЩИНА СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ

ЛЕКЦІЯ 2.

Підготовка молоді як особливий вид діяльності. Поява колективних форм передачі знань і досвіду. Основний зміст навчання дітей і підлітків. Система випробувань у первісному суспільстві. Обряд ініціації як перший суспільний інститут з організації навчально-виховної підготовки молоді. Формування системи методів заохочення і покарань. Поява спеціальних закритих (жрецьких) шкіл для підготовки молоді. Становлення освітніх традицій Стародавнього Сходу. Типи навчальних закладів у грецьких полісах. Система державного і приватного навчання. Становлення вищої освіти в елліністичний період. Освіта як джерело родинних цінностей в Стародавньому Римі. Шкільна система навчання. Тривіальні і граматичні школи. Навчальні заклади (школи риторів, колегії юнацтва) для підготовки державних діячів і політиків. Тривіум і кватривіум як змістова складова європейської освітньої традиції.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2.1.

Становлення освіти як окремої сфери суспільства у Стародавньому світі

План

1. Підготовка молоді як особливий вид діяльності. Формування шкільних традицій у державах Стародавнього Сходу.
2. Система державного і приватного навчання у Стародавній Греції. Типи початкових і середніх навчальних закладів. Зміст і методи навчання.
3. Розвиток освіти в Римській державі. Типологія навчальних закладів. Оформлення навчального компоненту підготовки освіченого громадянина (тривіум і квадривіум).
4. Історія становлення вищої освіти в Античному світі. Філософські школи як тип вищого навчального закладу. Лікей Арістотеля, Платонівська Академія в Афінах. Школи риторів і колегії юнацтва в Стародавньому Римі. Складові вищого рівня підготовки «освічених мужів».

САМОСТІЙНА РОБОТА 2.1.

А. Опрацювати рекомендовану літературу до курсу і складіть тематичний конспект (тези).

Б. Підготувати доповідь (реферат) з обраного питання.

1. Школа в Стародавньому Єгипті.
2. Ведична просвітницька система Стародавньої Індії.
3. Вплив релігійних культів на становлення освітніх традицій у Стародавньому Китаї.
4. Мандрівні вчені у Стародавньому Китаї.
5. Модель освітньої підготовки в Школі Конфуція.
6. Державні та приватні школи у Стародавньому Китаї.
7. Система іспитів як засобу перевірки рівня знань кандидатів на чиновницькі посади у Стародавньому Китаї.
8. Навчальний компонент і розпорядок дня у школі Стародавнього Китаю.

Список рекомендованої літератури до теми 2.

Основна література:

Джуринский А. Н. История зарубежной педагогики / А. Н. Джуринский. – М. : Владос, 1999. – 432 с.

История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в. / Под ред. А. И. Пискунова. – М. : ТЦ Сфера, 2001. – 512 с.

Додаткова література:

Аристотель. Этика. Политика. Поэтика. / Собр. Соч.: В 4-х т. – М.: Просвещение, 1984. – Т. 4. – 830 с.

Винничук Л. Люди, нравы и обычаи Древней Греции и Рима / Л. Винничук. – М.: Высшая школа, 1988. – 496 с.

Корнетов Г. Б. Воспитание в первобытном обществе: возникновение, сущность, эволюция / Г. Б. Корнетов. – М. : Международная педагогическая академия, 1993. – 91 с.

Джуринский А. Н. История педагогики древнего и средневекового мира / А. Н. Джуринский. – М. : из-во «Совершенство», 1999. – 224 с.

Марруа А. И. История воспитания в Античности / А. И. Марруа. – М. : «Греко-латинский кабинет» Ю. А. Шичалина, 1998. – 425 с.

Моздалевский Л. Н. Очерк истории воспитания и обучения с древнейших и до наших времен: В 2 кн. / Л. Н. Модзалевский. – СПб. : «Алетейя», 2000. – 248 с.

Платон. Государство / Соч.: В 3-х т. / Платон. – М. : Высшая школа, 1972. – Т. 3. – Ч. 1. – 624 с.

Плутарх. Сравнительные жизнеописания: В 3-х т. / Плутарх. – М. : Высшая школа, 1964. – Т. 3. – 672 с.

Сенека Л. А. Нравственные письма к Луцилию / Л. А. Сенека. – М. : Академия, 1977. – 384 с.

Цицерон. О старости, о дружбе, об обязанностях / Цицерон. – М. : Наука, 1974. – 249 с.

Хрестоматия по истории зарубежной педагогики / Сост. А. И. Пискунов. – М.: Просвещение, 1981. – 527 с.

Юммель Ш. // Перспективы: вопросы образования / Ш. Юммель, Платон. – 1989. – № 4. – С. 48–59.

ТЕМА 3.

РОЗВИТОК ОСВІТИ В ЕПОХУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

ЛЕКЦІЯ 3.

Античні традиції візантійської системи освіти. Турбота державної влади про розвиток освіти в імперії. Етапи навчання: підготовчий (пропедія), середній (педія) і вищий (енциклопедія). Формування

системи християнської освіти в Європі. Типи церковних шкіл. Рівні і змістова складова церковного навчання. Освіта Київської Русі. Роль державної влади в поширенні просвітництва. Організація, зміст і методи навчання в період розвиненого Середньовіччя (XI-XIII ст.). Формування корпорації професійних педагогів. Поява і розвиток європейських університетів у XII-XV ст. Організація навчального процесу. Принципи академічної автономії.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 3.1.

Історія освіти доби Середньовіччя

План

1. Візантійська система освіти: антична спадщина та інновації. Авторитетність освіченої людини в суспільстві. Типи навчальних закладів і методи навчання. Жіноча домашня освіта.

2. Становлення системи християнської освіти в Європі. Академія Карла Великого в Аахені. Монастирські і кафедральні школи. Рівні і змістова складова церковного навчання. Видатні вчителі і учні (Марціан Капелла, Лефранк, Кассіодор, Алкуїн, Бенедикт Нурсійський, П'єр Абеляр, Гуго Сен-Вікторський, Вінсент де Бове, Роджер Бекон, Фома Аквінський).

3. Історія освіти і шкільництва Київської Русі. Роль державної влади в організації системи освіти.

4. Організація, зміст і методи навчання в період розвиненого Середньовіччя (XI-XIII ст.). Міські школи. Засоби покарання й заохочення.

5. Становлення й діяльність університетів. Корпоративізм як засада існування. Розпорядок навчального процесу й обставини повсякденного життя професорів і студентів. Наукова діяльність університетів.

САМОСТІЙНА РОБОТА 3.1.

А. Опрацювати рекомендовану літературу до курсу і складіть тематичний конспект (тези).

Б. Підготувати доповідь (реферат) з обраного питання:

1. Просвітницька діяльність кафедральних шкіл в середньовічній Європі.

2. Особливості організації навчально-виховного процесу в церковних школах Європи.

3. Паризька богословська школа XI-XII ст.: видатні вчителі й учні.

4. Ідеал лицарської підготовки й виховання в середньовічній Європі.

В. Опрацювати обране джерело з історії освіти і складіть конспект (тези):

1. Вінсент де Бове «Про виховання знатних дітей».

2. Гуго Сен-Вікторський «Дидаскаліон».

3. Альбін Алкуїн «Лист про вивчення наук», «Всеобщее увещевание».

Список рекомендованої літератури до теми 3.

Основна література:

Антология педагогической мысли Древней Руси и Русского государства XIV-XVII вв. / Сост. С. Д. Бабишин, Б. Н. Митюров. – М. : Педагогика, 1985. – 363 с.

Антология педагогической мысли христианского Средневековья / Под ред. В. Г. Безрогова. В 2-х т. – М. : Педагогика, 1994. – 654 с.

Джуринский А. Н. История зарубежной педагогики / А. Н. Джуринский. – М. : ВЛАДОС, 1999. – 272 с.

Документы по истории университетов Европы XII–XV вв. / Под ред. Г. И. Липатниковой. – Воронеж, 1973. – 416 с.

Ладъжец Н. С. Университетское образование: идеалы, цели, ценностные ориентации / Н. С. Ладъжец. – Ижевск : Филиал издательства ... при УдГУ, 1992. – 236 с.

Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР. С древнейших времен до конца XVII в. / Отв. ред. Э. Д. Днепров. – М. : Педагогика, 1989. – 479 с.

Струков Б. Г. Университеты Германии как центры образования и культуры в средние века / Б. Г. Струков. – М. : Наука, 1980. – 464 с.

Додаткова література:

Бабишин А. Давньоруські університети / А. Бабишин // Наука і суспільство. – 1975. – № 6. – С. 56-67.

Блок М. Феодалне суспільство / М. Блок / Пер. з фр. В. Шовкуна. — К. : Вид. дім «Всесвіт», 2001. – 528 с. – Режим доступу: litopys.org.ua

Боянівська М. Б. Освіта, книгописання, книгозбірні / М. Б. Боянівська // Історія української культури. – К.: Наукова думка, 2001. – Т. 2. – Режим доступу: litopys.org.ua

Висоцький С. О. Писемність. Освіта / С. О. Висоцький // Історія української культури. – К.: Наукова думка, 2001. – Т. 1. – Режим доступу: litopys.org.ua/istkult/ikult04.htm

Городская культура. Средневековье и начало Нового времени / Под ред. В. И. Рутенбурга. – Л.: Наука, 1986. – 280 с.

Дзюба О. Літопис найважливіших подій культурного життя в Україні (X – середина XVII ст.) / О. Дзюба, Г. Павленко. – Київ : Генеза, 1998. – Режим доступу: litopys.org.ua

История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в. / Под ред. А. И. Пискунова. – М. : ТЦ Сфера, 2001. – 512 с.

Курбатов Г. Л. Христианство: Античность, Византия и Древняя Русь / Г. Л. Курбатов, Э. Д. Фролов – Л. : Лениздат, 1988. – 344 с.

Ле Гофф Ж. Интеллектуалы в средние века / Ж. Ле Гофф. Долгопрудный. – М. : Аллегро-Пресс, 1997. – 210 с.

Моздалевский Л. Н. Очерк истории воспитания и обучения с древнейших и до наших времен: В 2 кн. / Л. Н. Моздалевский. – СПб. : «Алетейя», 2000. – 248 с.

Микитась В. Л. Давньоруські студенти і професори / В. Л. Микитась. – К. : Абрис, 1994. – 750 с.

Послушник и школяр, наставник и магистр: средневековая педагогика в лицах и текстах / Под ред. В. Г. Безрогова. – М. : РОУ, 1996. – 416 с.

Просвещение и педагогическая мысль Древней Руси. – М. : Педагогика, 1983. – 161 с.

Романова В. Л. Рукописная книга и готическое письмо во Франции XIII–XIV вв. / В. Л. Романова. – М. : Просвещение, 1975. – 239 с.

Самодурова З. Г. Школы и образование / З. Г. Самодурова // Культура Византии (вторая половина VII–XII в.) / Под ред. З. В. Удальцова. – М. : Наука, 1989. – 459 с.

Словарь книжников и книжности Древней Руси. XI – первая половина XIV в. / Отв. ред. Д. С. Лихачёв. – М. : Наука, 1987. – Ч. 1. – 493 с.

Уваров П. Ю. Парижский университет и местные интересы (конец XIV – первая половина XV вв.) / П. Ю. Уваров // Средние века. – М., 1991. – Вып. 54. – С. 55–71.

Университеты Западной Европы. Средние века. Возрождение. Просвещение / Под ред. Н. В. Ревякиной. – Иваново, 1990. – 161 с.

Хрестоматия по истории зарубежной педагогики / Под ред. А. И. Пискунова. – М. : Просвещение, 1981. – 527 с.

ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ 1

1. Предмет і завдання курсу «Історія освіти», його історіографічна та джерельна база.
2. Принципи і методи вивчення історії освіти.
3. Типи і види джерел з історії освіти.
4. Основний зміст навчання дітей і підлітків у первісному суспільстві.
5. Обряд ініціації як перший суспільний інститут з організації навчально-виховної підготовки молоді.
6. Становлення освітніх традицій у державах Стародавнього Сходу.
7. Школа в Стародавньому Єгипті.
8. Ведична просвітницька система Стародавньої Індії.

9. Вплив релігійних культур на становлення освітніх традицій у Стародавньому Китаї.
  10. Модель освітньої підготовки в Школі Конфуція.
  11. Державні та приватні школи у Стародавньому Китаї.
  12. Типи навчальних закладів у грецьких полісах.
  13. Заклади початкової і середньої освіти в Афінах.
  14. Гімнасій як тип середнього навчального закладу.
  15. Становлення вищої освіти в Греції в елліністичний період.
  16. Освіта як джерело родинних цінностей у Стародавньому Римі.
  17. Шкільна система навчання у Стародавньому Римі.
  18. Навчальні заклади для підготовки державних діячів і політиків у Стародавньому Римі.
    19. Античні традиції візантійської системи освіти.
    20. Типи навчальних закладів у Візантійській імперії.
    21. Суспільне становище педагогів (дидаскалів) у Візантійській імперії.
      22. Державні вищі школи («університети») у Константинополі.
      23. Система християнської освіти в Європі в епоху Середньовіччя.
      24. Традиції суспільно-соціальної підготовки молоді у східних слов'ян.
        25. Роль державної влади в організації системи освіти Київської Русі.
        26. Становлення освіти ісламського світу в добу Середньовіччя.
        27. Організація і зміст навчально-виховного процесу в ісламських школах.
          28. Розвиток освіти в Середньовічній Індії.
          29. Шкільна система Середньовічного Китаю.
          30. Класична освіта в школах-академіях Китаю.
          31. Організація, зміст і методи навчання в Європі в період розвиненого Середньовіччя (XI-XIII ст.).
            32. Поява і розвиток європейських університетів у XII-XV ст.
            33. Організація навчального процесу в середньовічному університеті.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 1

Основна література:

Антология педагогической мысли Древней Руси и Русского государства XIV-XVII вв. / Сост. С. Д. Бабишин, Б. Н. Митюрков. – М. : Педагогика, 1985. – 363 с.

Антология педагогической мысли христианского Средневековья / Под ред. В. Г. Безрогова. В 2-х т. – : Педагогика, 1994. – 654 с.

Джуринский А. Н. История зарубежной педагогики / А. Н. Джуринский. – М. : ВЛАДОС, 1999. – 272 с.

Документы по истории университетов Европы XII–XV вв. / Под ред. Г. И. Липатниковой. – Воронеж, 1973. – 416 с.

История образования и педагогической мысли за рубежом и в России / Под ред. З. И. Васильевой – М. : «Академия», 2002. – 211 с.

История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в. / Под ред. А. И. Пискунова. – М. : ТЦ Сфера, 2001. – 512 с.

Ладыжец Н. С. Университетское образование: идеалы, цели, ценностные ориентации / Н. С. Ладыжец. – Ижевск, 1992.

Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР. С древнейших времен до конца XVII в. / Отв. ред. Э. Д. Днепров. – М. : Педагогика, 1989. – 479 с.

Струков Б. Г. Университеты Германии как центры образования и культуры в средние века / Б. Г. Струков. – М. : Наука, 1980. – 464 с.

Додаткова література:

Аристотель. Этика. Политика. Поэтика / Аристотель / Собр. Соч.: В 4-х т. – М. : Просвещение, 1984. – Т. 4. – 830 с.

Бабишин А. Давньоруські університети / А. Бабишин // Наука і суспільство. – 1975. – № 6. – С. 56-67.

Блок М. Феодалне суспільство / М. Блок / Пер. з фр. В. Шовкуна. – К.: Вид. дім «Всесвіт», 2001. – 528 с. – Режим доступу: litopys.org.ua

Боянівська М. Б. Освіта, книгописання, книгозбірні / М.Б. Боянівська // Історія української культури. – К.: Наукова думка, 2001. – Т. 2. – Режим доступу: litopys.org.ua

Винничук Л. Люди, нравы и обычаи Древней Греции и Рима / Л. Винничук. – М.: Высшая школа, 1988. – 496 с.

Висоцький С. О. Писемність. Освіта / С. О. Висоцький // Історія української культури. – К.: Наукова думка, 2001. – Т. 1. – Режим доступу: litopys.org.ua/istkult/ikult04.htm

Городская культура. Средневековье и начало Нового времени / Под ред. В. И. Рутенбурга. – Л.: Наука, 1986. – 280 с.

Джуринский А. Н. История педагогики древнего и средневекового мира / А. Н. Джуринский. – М. : из-во «Совершенство», 1999. – 224 с.

Дзюба О. Літопис найважливіших подій культурного життя в Україні (X — середина XVII ст.) / О. Дзюба, Г. Павленко. – Київ, 1998. – Режим доступу: litopys.org.ua

Зейфман Н. В. Источники по истории правительственной политики в области образования в 1880-х годах и материалы по истории декабризма / Н. В. Зейфман // Записки отдела рукописей Государственной библиотеки им. В. И. Ленина. – 1972. – Вып. 33. – С. 5–36.

Корнетов Г. Б. Воспитание в первобытном обществе: возникновение, сущность, эволюция / Г. Б. Корнетов. – М.: Международная педагогическая академия, 1993.

Корнетов Г. Б. Цивилизационный подход к изучению всемирного историко-педагогического процесса / Г. Б. Корнетов. – М., 1994.

Курбатов Г. Л. Христианство: Античность, Византия и Древняя Русь / Г. Л. Курбатов, Э. Д. Фролов. – Л.: Лениздат, 1988. – 344 с.

Ле Гофф Ж. Интеллектуалы в средние века. Долгопрудный / Ж. Ле Гофф. – М.: Аллегро-Пресс, 1997. – 210 с.

Лещинский В. И. Теория, история и философия образования / В. И. Лещинский, Т. В. Лаврикова, Л. Э. Заварзина. – Воронеж: Изд-во им. Е. А. Болховитинова, 2002. – 303 с.

Марруа А. И. История воспитания в Античности / А. И. Марруа. – М.: «Греко-латинский кабинет» Ю.А.Шичалина, 1998. – 425 с.

Микитась В. Л. Давньоруські студенти і професори / В. Л. Микитась. – К.: Абрис, 1994. – 750 с.

Моздалевский Л. Н. Очерк истории воспитания и обучения с древнейших и до наших времен: В 2 кн. / Л. Н. Модзалевский. – СПб.: «Алетейя», 2000. – 248 с.

Платон. Государство / Соч.: В 3-х т. / Платон. – М.: Высшая школа, 1972. – Т. 3. – Ч. 1. – 624 с.

Плутарх. Сравнительные жизнеописания: В 3-х т. / Плутарх. – М., 1964. – Т. 3.

Послушник и школяр, наставник и магистр: средневековая педагогика в лицах и текстах / Под ред. В. Г. Безрогова. – М.: РОУ, 1996. – 416 с.

Просвещение и педагогическая мысль Древней Руси. – М.: Педагогика, 1983. – 161 с.

Романова В. Л. Рукописная книга и готическое письмо во Франции XIII–XIV вв. / В. Л. Романова. – М.: Просвещение, 1975. – 239 с.

Самодурова З. Г. Школы и образование // Культура Византии (вторая половина VII–XII в.) / Под ред. З. В. Удальцова. – М.: Наука, 1989. – С. 366–400.

Сенека Л. А. Нравственные письма к Луцилию / Л. А. Сенека. – М.: Академия, 1977. – 384 с.

Словарь книжников и книжности Древней Руси. XI – первая половина XIV в. / Отв. ред. Д. С. Лихачёв. – М.: Наука, 1987. – Ч. 1. – 497 с.

Уваров П. Ю. Парижский университет и местные интересы (конец XIV – первая половина XV вв.) / П. Ю. Уваров // Средние века. – М., 1991. – Вып. 54. – С. 55–71.

Университеты Западной Европы. Средние века. Возрождение. Просвещение / Под ред. Н. В. Ревякиной. – Иваново, 1990. – 161 с.

Хрестоматия по истории зарубежной педагогики / Под ред. А. И. Пискунова. – М.: Просвещение, 1981. – 527 с.

Цицерон. О старости, о дружбе, об обязанностях / Цицерон. – М.: Академия, 1974. – 130 с.

Юммель Ш. Платон / Ш. Юммель // Перспективы: вопросы образования. – 1989. – № 4. – С. 23–34.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ІСТОРІЯ ОСВІТИ НОВОГО ЧАСУ

Основні поняття модуля:

Братські школи; гуманістична освіта; єзуїтські колегіуми; програма освіченого благочестя; протестантські гімназії; шкільна драма; людина Нового часу; грамагічно-риторична (класична) освіта; гуманістична гімназія; класична гімназія; шкільне самоврядування; школи релігійних общин; благородні пансіони; бурса; головні і малі народні училища; гувернантка/гувернер; дяківські школи; інтелектуальна еміграція; мандрівні дяки; православні колегіуми; парафіяльні школи; «спудеї».

ТЕМА 4.

ОСВІТНІ ІННОВАЦІЇ В ЄВРОПІ ДОБИ ВІДРОДЖЕННЯ Й РЕФОРМАЦІЇ

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 4.1.

Освітні новації в Європі доби Відродження й Реформації

План

1. Критика гуманістами схоластичної церковної школи. Розробка основ гуманістичної освіти. Аналіз практики функціонування школи Гваріно в Ферарі, палацової школи «Будинок щастя» В. де Фельтре в Мантуї.

2. Розвиток середньої освіти в країнах Європи: типи навчальних закладів, навчальні програми та склад учнів. Навчальне повсякдення в протестантській гімназії.

3. Поява науково-освітніх центрів в Україні. Братські школи і їх поширення. Львівська братська школа (1585 р.): організація і зміст навчання.

4. Діяльність унійних шкіл і єзуїтських колегіумів на українських землях. Становлення шкільного театру.

5. Вища освіта в Європі. Інновації в організації університетського життя. Замойська й Острозька академії в Україні.

САМОСТІЙНА РОБОТА 4.1.

А. Опрацювати рекомендовану літературу до курсу і складіть тематичний конспект (тези).

Б. Підготувати доповідь (реферат) з обраного питання:

1. Київська братська школа: організація і зміст навчання.
2. «Університет пограниччя» – Замойська академія (1594-1784 рр.)
3. Організація навчального процесу в Острозькій академії.
4. Історія протестантських гімназій в Україні.
5. Організація навчально-виховного процесу в єзуїтських колегіумах в Україні.
6. Шкільна мережа в Китаї доби європейського Відродження.
7. Спроба оновлення системи освіти в Індії (реформи імператора Акбара).

В. Опрацювати обране джерело з історії освіти і складіть конспект (тези):

1. «Навчальний план Айслебена» (1527 р., Р. Агрикола).
2. «Саксонський навчальний план» (1528 р., Ф. Меланхтон).
3. «Вюртембергський навчальний план» (1559 р., І. Бренц).

Список рекомендованої літератури до теми 4.

Основна література:

Джуринский А. Н. История зарубежной педагогики / А. Н. Джуринский. – М. : ВЛАДОС, 1999. – 272 с.

История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в. / Под ред. А. И. Пискунова. – М. : ТЦ Сфера, 2001. – 512 с.

Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР с древнейших времен до конца XVII в./ Под ред. Э. Д. Днепров. – М. : Педагогика, 1989. – 479 с.

Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (X – початок XX ст.) – К. : Наукова думка, 1991. – 381 с.

Додаткова література:

Боянівська М. Б. Освіта і книгописання / М. Б. Боянівська // Історія української культури. – К., 2001. – Т. 2. – режим доступу: litorus.org.ua

Дзюба О. Літопис найважливіших подій культурного життя в Україні (X – середина XVII ст.) / О. Дзюба, Г. Павленко. - Київ, 1998. – Режим доступу: litorus.org.ua

Ісаєвич Я. Д. Братства та їхні школи. Шкільництво уніатів / Я. Д. Ісаєвич // Історія української культури. – К., 2001. – Т. 2. – режим доступу: litopys.org.ua

Ісаєвич Я. Д. Києво-Могилянський колегіум / Я. Д. Ісаєвич // Історія української культури. – К., 2001. – Т. 2. – режим доступу: litopys.org.ua

Литвинов В. Ренесансний гуманізм в Україні / В. Литвинов. – К., 2000. – 472 с. – режим доступу: <http://litopys.org.ua>

Меньшова В. М. Педагогика Эразма Роттердамского: открытие мира детства. Педагогическая система Хуана Луиса Вивеса / В. М. Меньшова. – М. : Народное образование, 1995. – 136 с.

Мицько І. З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576 – 1636) / І. З. Мицько. – К. : Наукова думка, 1990. – 243 с.

Пилипчук Р. Я. Шкільний театр / Р. Я. Пилипчук // Історія української культури. – К., 2001. – Т. 2. – Режим доступу: litopys.org.ua

Рабле Ф. Гаргантюа и Пантагрюэль / Ф. Рабле. – М. : Правда, 1981. – 560 с.

Роттердамский Э. Похвала глупости / Э. Роттердамский. – М. : Советская Россия, 1991. – 98 с.

Хрестоматия по истории зарубежной педагогики / Под ред. А. И. Пискунова. – М. : Просвещение, 1981. – 527 с.

Яковенко Н. М. Протестантські і католицькі школи. Замоїська академія / Н. М. Яковенко // Історія української культури. – К., 2001. – Т. 2. – Режим доступу: litopys.org.ua

ТЕМА 5.

РОЗВИТОК ОСВІТИ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ І ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ

ЛЕКЦІЯ 5.

Освіта – складова ідеалу людини Нового часу. Програма підготовки людини (джентльмена) Нового часу Дж. Локка. «Готський статут» (1642 р.) – канон для навчальних закладів Німеччини. Просвітницькі ідеї німецької класичної філософії.

Становлення початкової народної освіти у XVIII ст. Удосконалення університетської освіти. Школа в Північноамериканських Штатах в епоху Просвітництва.

САМОСТІЙНА РОБОТА 5.2.

А. Опрацювати рекомендовану літературу до курсу і складіть тематичний конспект (тези).

Б. Підготувати доповідь (реферат) з обраного питання:

1. Застій у системі освіти Китаю доби маньчжурської династії Цинь.

2. Видатні діячі освітньої ниви США (Б. Франклін, Т. Джефферсон, Т. Пейн).

3. Церковні благодійні і недільні школи для простолюду в Англії.

В. Опрацювати обране джерело з історії освіти і складіть конспект (тези):

1. Локк Дж. «Думки про виховання».
2. Монтень М. «Про виховання дітей».
3. Роллен Ш. «Трактат про освіту».
4. Руссо Ж. Ж. «Еміль, чи Про виховання».
5. Фенелон Ф. «Про виховання дівчат».

Список рекомендованої літератури до теми 5.

Основна література:

Джуринский А. Н. История зарубежной педагогики / А. Н. Джуринский. – М. : ВЛАДОС, 1999. – 272 с.

Пискунов А. И. Очерки по истории прогрессивной немецкой педагогики к. XVIII – нач. XIX в. / А. И. Пискунов. – М.: Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, 1960. – 198 с.

Додаткова література:

Асмус В. Ф. Декарт. – М.: Высшая школа, 2006. – 335 с.

Коменский Я. А. Великая дидактика // Коменский Я. А. Избр. пед. соч. – М. : Педагогика, 1982. – Т. 1. – 565 с.

Коменский Я. А. Педагогическое наследие / Я. А. Коменский, Дж. Локк, Ж-Ж. Руссо, И. Г. Песталоцци. – М. : Педагогика, 1987. – 416 с.

Локк Д. Сочинения: В 3 т. / Дж. Локк. – М. : Мысль, 1988. – 668 с.

Монтень М. О воспитании детей // Монтень М. Опыты: В 3-х кн. – М. : Наука, 1980. – Кн. 1 – 2. – 703 с.

Мор Т. Утопия / Т. Мор. – М. : Наука, 1978. – 417 с.

Песталоцци И. Г. Как Гертруда учит своих детей // Песталоцци И. Г. Избр. пед. соч. – М. Наука, 1981. – Т. 1. – 416 с.

Пиаже Ж. Перспективы: вопросы образования. Мыслители образования / Ж. Пиаже, Я. А. Коменский. – М. : Просвещение, 1994 – Т. 1. – 329 с.

Руссо Ж. Ж. Эмил, или О воспитании // Руссо Ж. Ж. Пед. соч. – М. : Академия, 1981. – Т. 1. – 456 с.

Хильгенхегер Н. Иоганн Фридрих Герbart / И. Хильгенхегер, И. Ф. Герbart // Перспективы. Вопросы образования. Мыслители образования. – 1994. – № 3/4 (87/88). – С. 227–242.

ТЕМА 6.

НАУКОВО-ОСВІТНІЙ ПРОСТІР УКРАЇНИ-ГЕТЬМАНЩИНИ І РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ (XVII–XVIII ст.)

ЛЕКЦІЯ 6.

Освіта в Українській козацькій державі. Типи шкіл, організація навчально-виховного процесу в них. Колегіум – провідний тип середнього навчального закладу XVIII ст. Вища освіта в Україні. Організаційна структура і навчально-виховна діяльність Києво-Могилянської академії (колегіуму). Освіта як засіб модернізації Російської імперії. Внесок українських інтелектуалів. С. Яворський. Ф. Прокопович. Провідна роль держави в організації навчання. Поява професійних навчальних закладів. Становлення вищої освіти: від Слов'яно-греко-латинської академії до Московського університету. Політика «просвітницького абсолютизму». «Статут народним училищам Російської імперії» 1786 р. Благородні пансіони як тип приватних навчальних закладів. Організація державної жіночої освіти. Проект І. Бецького. Смольне виховне товариство.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 6.2.

Науково-освітній простір України-Гетьманщини і Російської імперії (XVII–XVIII ст.)

План

1. Початкова освіта в Українській козацькій державі. Типи шкіл і характер навчально-виховного процесу. Школи Запорозької Січі.
2. Середня освіта в Гетьманщині. Православні колегіуми XVIII ст.
3. Освітня діяльність Києво-Могилянської академії (колегіуму). Гуманістичні засади організації навчання. Повсякденне навчальне життя «спудеїв».
4. Інтелектуальна еміграція: українські освітні діячі та науковці на службі російських національних інтересів. С. Яворський. Ф. Прокопович.
5. Організація університетів. Відкриття Московського університету (1755 р.). Проект Батуринського університету (1760 р.). Львівський університет (1661 р., 1784 р.).
6. Поширення освіти західного зразку в Російській імперії. Благородні пансіони. Організація державної жіночої освіти. Проект І. Бецького. Смольне виховне товариство.

САМОСТІЙНА РОБОТА 6.2.

А. Опрацювати рекомендовану літературу до курсу і складіть тематичний конспект (тези).

Б. Підготувати доповідь (реферат) з обраного питання:

1. Домашня освіта в Російській імперії XVIII ст.
2. Історія Києво-Могилянської академії.
3. Києво-Могилянська академія як центр освіти і науки Східної Європи.
4. Видатні вихованці Києво-Могилянської академії.
5. Організація навчального процесу в Києво-Могилянській академії.
6. Повсякденне буття «спудеїв» у XVIII ст.
7. Смольний інститут шляхетних дівчат: історія й організація навчально-виховного процесу.
8. Становлення педагогічної освіти в Російській імперії XVIII ст.
9. Створення і діяльність Московського університету.

Список рекомендованої літератури до теми 6.

Основна література:

Антология педагогической мысли России XVIII века / Сост. И. А. Соловков. – М. : Высшая школа, 1985. – 363 с.

Лихачева Е. Материалы для истории женского образования в России (1796–1828) / Е. Лихачева. – СПб. : Тип. М.М. Стасюлевича, 1895. – 271 с.

Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР XVIII в. – первая пол. XIX в. / Под ред. М. Ф. Шабаевой. – М. : Педагогика, 1973. – 605 с.

Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (X – початок XX ст.) – К. : Наукова думка, 1991. – 381 с.

Додаткова література:

Ломоносов М. В. О воспитании и образовании / М. В. Ломоносов. – М. : Педагогика, 1991. – 339 с.

Лотман Ю. М. Беседы о русской культуре: Быт и традиции русского дворянства (XVIII – начало XIX века) / Ю. М. Лотман. – СПб. : Искусство-СПб., 1994. – 758с.

Ляхович Е. С. Университеты в истории и культуре дореволюционной России / Е. С. Ляхович, А. С. Ревушкин. – Томск : Издательство Томского университета, 1998. – 579 с.

Макогоненко Г. Николай Новиков и русское просвещение XVIII в. / Г. Макогоненко – М.-Л. : Гослитиздат, 1952. – 544 с.

Марголис Ю. Д. Отечеству на пользу, а россиянам во славу: Из истории университетского образования в Петербурге в XVIII – начале XIX в. / Ю. Д. Марголис, Г. А. Тишкин. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1988. – 320 с.

Пономарева В. В., Хорошилова Л. Б. Мир русской женщины: воспитание, образование, судьба. XVIII – начало XX века. / В. В. Пономарева. – М. : Русское слово, 2008. – 315 с.

Прокопович Ф. Філософські твори в трьох томах / Ф. Прокопович. – К., 1979. – Т. 1.; К., 1980. – Т. 2; К., 1981. – Т. 3. – Режим доступу: litopys.org.ua

Солодянкіна О. Ю. Иностраные гувернантки в России (вторая половина XVIII – первая половина XIX века) / О. Ю. Солодянкіна. – М. : Academia, 2007. – 512 с.

Удод О. П. Джерела з історії освіти на Україні наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст. / О. П. Удод // Архіви України. – 1970. – № 4. – С. 75-77.

Удод О. П. Початкова освіта на Слобожанщині / О. П. Удод // Матеріали ІІ Сумської обласної наукової історико-краєзнавчої конференції. – Суми, 1994. – Ч. І. – С. 79–84.

Удод О. П. Початкова освіта на Україні наприкінці XVIII – в першій половині XIX ст. / О. П. Удод // Український історичний журнал. – 1969. – № 9. – С. 83–92.

ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ 2

1. Формування гуманістами оновленого змісту освіти.
2. Граматично-риторична (класична) освіта Європи в добу Відродження.
3. Система початкової освіти Європи в XV-XVI ст.
4. Нові (реформаторські) навчальні заклади підвищеного типу в Європі: інновації в організації навчально-виховного процесу.
5. Становлення середньої класичної школи (гімназії) в Німеччині у добу Реформації.
6. Школи релігійних общин у Європі XV-XVI ст.
7. Братські школи в Україні: поширення, організація і зміст навчання.
8. Єзуїтські колегіуми – новий тип гуманістичної школи в Україні.
9. «Університет пограниччя» – Замойська академія (1594-1784 рр.).
10. Просвітницька місія Острозької академії.
11. Шкільна мережа в Китаї XV-XVI ст.: організація навчально-виховного процесу.
12. Спроба оновлення системи освіти в Індії: реформи Акбара.
13. Програма підготовки людини (джентльмена) Нового часу Дж. Локка.
14. Освітня діяльність ордену єзуїтів в Європі.
15. Політика «просвітницького абсолютизму» в діяльності європейських монархів XVIII ст.

16. Проголошення загального права на освіту у період Французької революції.
17. Церковні благодійні і недільні школи для простолюду в Англії у XVIII ст.
18. Школа в Північноамериканських Штатах в епоху Просвітництва
19. Система освіти Китаю доби маньчжурської династії Цинь.
20. Освіта в Українській козацькій державі: типи навчальних закладів і зміст навчання.
21. Початкова освіта в Україні-Гетьманщині у XVIII ст.
22. Козацтво і освітня справа в Україні: школи Запорозької Січі.
23. Історія Києво-Могилянської академії.
24. Діяльність Києво-Могилянської академії: організаційні засади і принципи навчально-виховного процесу.
25. Повсякденне навчальне життя «спудеїв» Києво-Могилянської академії.
26. Православні колегіуми XVIII ст. в Україні.
27. Українські освітні діячі та науковці на службі російських національних інтересів (С. Яворський. Ф. Прокопович).
28. Становлення вищої освіти в Російській імперії у XVIII ст.
29. Відкриття і діяльність Московського університету.
30. Становлення початкової освіти в Російській імперії у XVIII ст.
31. Становлення професійної освіти в Російській імперії у XVIII ст.
32. Організація державної жіночої освіти в Російській імперії у XVIII ст.
33. Інститути шляхетних дівчат: організація і зміст навчання.
34. Поширення домашньої освіти західного зразку в Російській імперії у XVIII ст.
35. Інститут гувернерів/гувернанток у Російській імперії.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 2

Основна література:

Антология педагогической мысли России XVIII века / Сост. И. А.Соловков. – М. : Высшая школа, 1985. – 363 с.

Джуринский А. Н. История зарубежной педагогики / А. Н. Джуринский. – М. : ВЛАДОС, 1999. – 272 с.

История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в. / Под ред. А. И. Пискунова. – М. : ТЦ Сфера, 2001. – 512 с.

Лихачева Е. Материалы для истории женского образования в России (1796–1828) / Е. Лихачева. – С.Пб.: Тип. М.М. Стасюлевича, 1895. – 271 с.

Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР XVIII в. – первая пол. XIX в. / Под ред. М. Ф. Шабаевой. – М. : Педагогика, 1973. – 605 с.

Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР с древнейших времен до конца XVII в. / Под ред. Э. Д. Днепров. – М. : Педагогика, 1989. – 479 с.

Пискунов А. И. Очерки по истории прогрессивной немецкой педагогики к. XVIII – нач. XIX в. / А. И. Пискунов. – М.: Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, 1960. – 198 с.

Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (X – початок XX ст.) – К. : Наукова думка, 1991. – 381 с.

Додаткова література:

Арьес Ф. Ребенок и семейная жизнь при Старом порядке / Ф. Арьес; Пер. с фр. Ю. В. Старцева. – Екатеринбург: Изд-во Уральского ун-та, 1999. – 416 с.

Асмус В. Ф. Декарт. – М.: Высшая школа, 2006. – 335 с.

Боянівська М. Б. Освіта і книгописання / М. Б. Боянівська // Історія української культури. – К., 2001. – Т. 2. – режим доступу: litoryps.org.ua

Дзюба О. Літопис найважливіших подій культурного життя в Україні (X — середина XVII ст.) / О. Дзюба, Г. Павленко.- Київ, 1998. – Режим доступу: litoryps.org.ua

Ісаєвич Я. Д. Братства та їхні школи. Шкільництво уніатів / Я. Д. Ісаєвич // Історія української культури. – К., 2001. – Т. 2. – режим доступу: litoryps.org.ua

Ісаєвич Я. Д. Києво-Могилянський колегіум / Я. Д. Ісаєвич // Історія української культури. – К., 2001. – Т. 2. – режим доступу: litoryps.org.ua

Коменский Я. А. Великая дидактика // Коменский Я. А. Избр. пед. соч. – М. : Педагогика, 1982. – Т. 1. – 565 с.

Коменский Я. А., Локк Дж., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И. Г. Педагогическое наследие / Я. А. Коменский, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо. – М. : Педагогика, 1987. – 416 с.

Литвинов В. Ренесансний гуманізм в Україні / В. Литвинов. – К., 2000. – 472 с. – режим доступу: <http://litoryps.org.ua>

Локк Дж. Сочинения: В 3 т. / Дж. Локк. – М. : Мысль, 1988. – 668 с.

Ломоносов М. В. О воспитании и образовании / М. В. Ломоносов. – М. : Педагогика, 1991. – 339 с.

Лотман Ю. М. Беседы о русской культуре: Быт и традиции русского дворянства (XVIII – начало XIX века) / Ю. М. Лотман. – СПб. : Искусство-СПб., 1994. – 758с.

Ляхович Е. С. Университеты в истории и культуре дореволюционной России / Е. С. Ляхович, А. С. Ревушин. – Томск : Издательство Томского университета, 1998. – 579 с.

Макогоненко Г. Николай Новиков и русское просвещение XVIII в. / Г. Макогоненко. – М.-Л. : Гослитгиздат, 1952. – 544 с.

Марголіс Ю. Д. Отечеству на пользу, а россиянам во славу: Из истории университетского образования в Петербурге в XVIII – начале XIX в. / Ю. Д. Марголіс, Г. А. Тишкин. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1988. – 320 с.

Меньшова В. М. Педагогика Эразма Роттердамского: открытие мира детства. Педагогическая система Хуана Луиса Вивеса / В. М. Меньшова. – М. : Народное образование, 1995. – 136 с.

Мицько І. З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576 — 1636) / І. З. Мицько. – К. : Наукова думка, 1990. – 243 с.

Монтень М. О воспитании детей / Монтень М. Опыты: В 3-х кн. – М. : Наука, 1980. – Кн. 1 – 2. – 703 с.

Мор Т. Утопия / Т. Мор. – М. : Наука, 1978. – 417 с.

Песталоцци И. Г. Как Гертруда учит своих детей / И. Г. Песталоцци // Песталоцци И. Г. Избр. пед. соч. – М. Наука, 1981. – Т. 1. – 416 с.

Пиаже Ж. Ян Амос Коменский / Ж. Пиаже // Перспективы: вопросы образования. Мыслители образования. – М. : Просвещение, 1994 – Т. 1. – 329 с.

Пилипчук Р. Я. Шкільний театр / Р. Я. Пилипчук // Історія української культури. – К., 2001. – Т. 2. – Режим доступу: litopys.org.ua

Пономарева В. В. Мир русской женщины: воспитание, образование, судьба. XVIII – начало XX века / В. В. Пономарева, Л. Б. Хорошилова – М. : Русское слово, 2008. – 315 с.

Прокопович Ф. Філософські твори в трьох томах / Ф. Прокопович. – К., 1979. – Т. 1.; К., 1980. – Т. 2; К., 1981. – Т. 3. – Режим доступу: litopys.org.ua

Рабле Ф. Гаргантюа и Пантагрюэль / Ф. Рабле. – М. : Правда, 1981. – 560 с.

Роттердамский Э. Похвала глупости / Э. Роттердамский. – М. : Советская Россия, 1991. – 98 с.

Руссо Ж.-Ж. Эмиль, или О воспитании // Руссо Ж.-Ж. Пед. соч. – М. : Академия, 1981. – Т. 1. – 456 с.

Солодянкіна О. Ю. Иностранные гувернантки в России (вторая половина XVIII – первая половина XIX века) / О. Ю. Солодянкіна. – М. : Academia, 2007. – 512 с.

Удод О. П. Джерела з історії освіти на Україні наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст. / О. П. Удод // Архіви України. – 1970. – № 4. – С. 75–77.

Удод О. П. Початкова освіта на Слобожанщині / О. П. Удод // Матеріали II Сумської обласної наукової історико-краєзнавчої конференції. – Суми, 1994. – Ч. I. – С. 79–84.

Удод О. П. Початкова освіта на Україні наприкінці XVIII – в першій половині XIX ст. / О. П. Удод // Український історичний журнал. – 1969. – № 9. – С. 83–92.

Хильгенхегер Н. Иоганн Фридрих Герbart / Н. Хтльгенхегер, И. Ф. Герbart // Перспективы. Вопросы образования. Мыслители образования. – 1994. – № 3/4 (87/88). – С. 227–242.

Хрестоматія по історії зарубешної педагогіки / Под ред. А. И. Пискунова. – М. : Просвещение, 1981. – 527 с.

Яковенко Н. М. Протестантські і католицькі школи. Замойська академія / Н. М. Яковенко // Історія української культури. – К., 2001. – Т. 2. – Режим доступу: litopys.org.ua

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. РОЗВИТОК ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ ІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

Основні поняття модуля:

Белл-Ланкастерська система взаємного навчання; вища початкова школа; державна освітня політика; дошкільна освіта; законодавство в сфері освіти; інспекція шкіл; критерії ефективності освіти; прагматизм в освіті; Міністерство народної освіти; повітові училища; закриті навчальні заклади; штатні наглядачі; інспектор класів; пепіньєрки; домашня вчителька і наставниця; інспектор народних училищ; земські школи; Вальдорфська школа; дальтон-план; експериментальні школи; коефіцієнт інтелекту; масова загальноосвітня школа; моделі управління освітою; обов'язкове навчання; бригадно-лабораторний метод; єдина трудова школа; інститути народної освіти; «класові вороги»; лікнеп; робфак; радянська школа; семирічка.

ТЕМА 7.

ІСТОРІЯ ОСВІТИ КРАЇН ЄВРОПИ І США В XIX СТ.

ЛЕКЦІЯ 7.

Становлення національних систем освіти. Їх дуалістичність. Зростання ролі держави в управлінні й фінансуванні шкільної справи. Поява дошкільної освіти. Заклади для виховання дошкільнят. Ф. Фребель «Універсальний німецький інститут» (1816 р.). Загальна освіта – загальна вимога часу. Запровадження загальної обов'язкової безкоштовної початкової освіти. Змістовий компонент початкової освіти в різних країнах. Зміни у середній освіті. Поєднання компоненту «класичної» і «сучасної» освіти. і середніх навчальних закладів (школи закритого типу в Англії, ліцеї і коледжі у Франції, класичні гімназії в Пруссії, академія в США). Розвиток вищої освіти. Класичні університети. Становлення вищої професійної освіти. Допущення жінок до вищої школи.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 7.3.

Розвиток освіти країн Європи і США в XIX ст.

План

1. Засади і принципи державної освітньої політики провідних країн світу XIX ст. Створення спеціальних державних інституцій у сфері освіти. Державне інспектування шкіл.
2. Упровадження загальної обов'язкової безкоштовної початкової освіти. Трансформації методики й організації шкільного навчання.
3. Поєднання компоненту «класичної» і «сучасної» середньої освіти. Типи середніх навчальних закладів провідних країн.
4. Становлення громадської жіночої середньої освіти у світі: типи навчальних закладів і рівень підготовки.
5. Розвиток вищої (університетської) освіти. Допущення жінок до вищої школи. Становлення вищої професійної освіти.

САМОСТІЙНА РОБОТА 7.3.

А. Опрацювати рекомендовану літературу до курсу і складіть тематичний конспект (тези).

Б. Підготувати доповідь (реферат) з обраного питання:

1. Становлення дошкільної освіти в XIX ст.
2. Історія запровадження загальної обов'язкової безкоштовної початкової освіти в Європі в XIX ст.
3. Класичні гімназії як основний тип середнього навчального закладу в Пруссії і Російській імперії.
4. Академія – тип середнього навчального закладу в США.
5. Початок освітньої вестернізації Китаю в XIX ст.
6. Реформування університетської освіти в XIX ст.

Список рекомендованої літератури до теми 7.

Основна література:

- Гюнтер К.-Х.** Фридрих Адольф Вильгельм Дистервег / К.-Х. Гюнтер // Перспективы: вопросы образования. Мыслители образования. – 1994. – Т. 1. – С. 32–46.
- Бемерт.** Женщины в Цюрихском университете / Бемерт // Отечественные записки. – 1872. – № 11. – С. 31–49.

Джуринский А. Н. История зарубежной педагогики / А. Н. Джуринский. – М. : ВЛАДОС, 1999. – 272 с.

Жизнь и быт студентов в Англии // Дело. Сборник литературно-научный изданный Московским отделением общества для усиления С.П.Б. женского медицинского института. – М.: Типо-литография А. В. Васильева, 1899. – С. 318–324.

Захарченко М. М. Коммерческое и техническое женское образование в Австрии, Франции, Германии и России / М. М. Захарченко. – СПб., 1900. – 344 с.

История образования и педагогической мысли за рубежом и в России / Под ред. З. И. Васильевой – М. : «Академия», 2002. – 211 с.

Лялина М. Высшее женское образование в Чехии и Сербии в связи с образованием общин / М. Лялина // Русская школа. – 1899. – № 1.

Миропольский В. И. Университетское образование женщин в Америке и в России / В. И. Миропольский // Русская мысль. – 1883. – № 1. – С. 192–230.

ТЕМА 8.

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ XIX ст.

ЛЕКЦІЯ 8.

Освітні реформи початку XIX ст. Організаційно-правові засади системи освіти. Типи навчальних закладів. Становлення й функціонування університетської системи освіти. Університетські статuti (1804, 1835, 1863, 1884 р.): компаративний аналіз. Характеристика професорсько-викладацького складу. «Статистичний портрет» студентства. Розвиток середньої освіти. Зміцнення системи інститутів шляхетних дівчат. Поширення гімназійної освіти в містах. Класичні і реальні чоловічі гімназії. Поява жіночої середньої освіти. «Положення про жіночі училища» (1858 р.). «Положення про жіночі гімназії і прогімназії Міністерства народної освіти» (1870 р.). Маріїнські гімназії. Навчально-виховний процес у гімназії. Становлення системи доступної народної освіти. «Положення про початкові народні училища» (1864 р., 1874 р.). Багатотипність початкової школи. Організація навчально-виховного процесу. Учнівський контингент і кадрове забезпечення народних шкіл.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 8.3.

Трансформації освіти Російської імперії в XIX ст.

План

1. Засади державної системи народної освіти в Російській імперії. «Статут навчальних закладів, підвідомчих університету» (1804 р.). Типи навчальних закладів і зміст навчання. Домашня освіта. Положення про домашніх наставників і вчителів.

2. Становлення університетської системи освіти. Університетські статуту (1804, 1835). Характеристика професорсько-викладацького складу. «Статистичний портрет» студентства.

3. Роль IV відділення в.й.і.в. канцелярії (відомства імператриці Марії) в організації системи жіночої освіти. Зміцнення системи інститутів шляхетних дівчат у першій половині XIX ст.

4. Реформування системи освіти у другій половині 1850-х – початку 1860-х рр. Діяльність Вченого комітету Міністерства народної освіти. Проекти поширення освіти в Російській імперії.

5. Становлення системи доступної народної освіти. Недільні школи. «Положення про початкові народні училища» (1864 р., 1874 р.). Багатотипність початкової школи. Однокласні і двокласні народні училища. Організація Навчально-виховного процесу.

6. Поширення гімназійної освіти в містах. Класичні і реальні гімназії. Створення жіночої середньої освіти. Маріїнські гімназії. Навчально-виховний процес у гімназії. Засоби заохочення і покарання.

САМОСТІЙНА РОБОТА 8.3.

А. Опрацювати рекомендовану літературу до курсу і складіть тематичний конспект (тези).

Б. Підготувати доповідь (реферат) з обраного питання:

1. Формування університетської системи освіти в Російській імперії.
2. Історія і діяльність Ніжинської гімназії вищих наук.
3. Становлення ліцеїв як типу напіввищої освіти в Російській імперії.
4. Історія Харківського університету в XIX ст.
5. Створення і діяльність Університету Св. Володимира.

6. Роль відомства імператриці Марії у становленні жіночої освіти в Російській імперії.

7. Створення і діяльність інститутів шляхетних дівчат в Україні.

8. Учительський контингент народних шкіл у XIX ст.

9. Міністр народної освіти в Російській імперії: портрет на тлі епохи.

В. Опрацювати обране джерело з історії освіти і складіть конспект (тези):

Нормативні акти.

1. «Статут навчальних закладів, підвідомчих університету» (1804 р.).

2. «Положення про початкові народні училища» (1864 р., 1874 р.).

3. «Статут гімназій і прогімназій» (1864 р., 1871 р.).

4. «Положення про жіночі училища» (1858 р.).

5. «Положення про жіночі гімназії і прогімназії Міністерства народної освіти» (1870 р.).

6. «Правила про церковнопарафіяльні школи» (1884 р.).

7. Замечания на проект общего Устава императорских российских университетов. – СПб., 1862. – Ч. 2. – 533 с.

Публіцистичні статті діячів освітньої ниви XIX ст:

1. Высшее образование женщин в России. Речь князя С. М. Волконского // Образование. – 1893. – № 7–8. – С. 83–91.

2. Пирогов Н. И. Правила о проступках и наказаниях учеников гимназий Киевского учебного округа // Пирогов Н. И. Избранные педагогические сочинения. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1953. – 752 с.

3. Рачинский С. Заметки о сельских школах. – Спб., 1883. – 123 с.

4. Рачинский С. А. Сельская школа. – М., 1891. – 77 с.

5. Стоюнин В. Образование русской женщины // Исторический вестник. – 1883. – № 4. – С. 125–159.

6. Стоюнин В.Я. Русское воспитание в женских типах нашей литературы. Статья Г. Мосолова // Рассвет. – 1860. – С. 21–31.

7. Страннолюбский А. О. женском профессиональном образовании // Образование. – 1896. – № 2 – № 4. – С. 35–50.

8. Страннолюбский А. Современные нужды высшего женского профессионального образования // Русская школа. – 1890. – № 3. – С. 48–78.

Спогади про навчання:

1. А. Ш. Два года в Гельсингфорском университете: из воспоминаний женщины-врача // Вестник Европы. – 1882. – № 2. – С. 538–568.

2. Аксакова-Сиверс Т. А. Гимназические годы / Т. А. Аксакова-Сиверс // Московский альбом – книга воспоминаний о Москве и москвичах XIX – XX веков. – М.: Изд-ние журнала «Наше наследие», 1997. – С. 214–247.
3. Багалій Д. І. Автобіографія. 50 літ на сторожі української культури // Багалій Д. І. Вибрані праці: У 6 т. – Т.1: Автобіографія. Ювілейні матеріали. Бібліографія / Упорядкув., вступ. ст., комент. В. В. Кравченка. – Х.: ХГ «НУА» 1999. – С. 144–147.
4. Дьяконова Е. А. Дневник русской женщины. – М.: Издательский дом Международного университета в Москве, 2006. – 672 с.
5. Институтки: Воспоминания воспитанниц институтов благородных девиц / Сост. В. М. Боковой и Л. Г. Сахаровой. – М., 2003. – 576 с.
6. Кареев Н. И. Прожитое и пережитое / Подг. текста, вступ. стат. и комент. В. П. Золотарев. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1990. – 384 с.
7. Московский университет в воспоминаниях современников: Сборник / Сост. Ю. Н. Емельянов. – М. : Современник, 1989. – 735 с.
8. Русова С. Мемуари. Щоденник. – К. : Поліграфкнига, 2004. – 544 с.

Список рекомендованої літератури до теми 8.

Основна література:

- Антология педагогической мысли** в России первой половины XIX века (до реформы 60-х гг.) / Сост. П. А. Лебедев. – М. : Педагогика, 1987. – 308 с.
- Антология педагогической мысли** России второй половины XIX – начала XX века / Под ред. П. А. Лебедева. – М. : Педагогика, 1990. – 477 с.
- Донин А. Н.** Университетские реформы в России: общественная мысль и практика. Вторая половина XIX века / Под ред. В. А. Динеса; Саратовский госуд. Социально-экономический университет. – Саратов, 2003. – 277 с.
- Драч О. О.** Вища жіноча освіта в Російській імперії другої половини XIX – початку XX ст. / О. О. Драч. – Черкаси, 2011. – 532.
- Константинов Н. А.,** Струминский В.Я. Очерки по истории начального образования в России / Н. А. Константинов. – М. : Акад. пед. наук РСФСР, 1953. – 272 с.
- Лихачева Е.** Материалы для истории женского образования в России (1828–1856) / Е. Лихачева. – СПб. : Тип. М. М. Стасюлевича, 1895. – 312 с.
- Лихачева Е.** Материалы для истории женского образования в России 1856–1880 / Е. Лихачева. – С.Пб. : Тип. М. М. Стасюлевича, 1901. – 410 с.
- Народное образование** и педагогическая мысль России кануна и начала империализма (малоисследованные проблемы и источники): Сборник научных трудов / Под ред. Э. Д. Днепров. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1980. – 294 с.

Осоков А. В. Начальное народное образование в дореволюционной России (1861-1917) / А. В. Осоков. – М., 1982.

Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР XVIII в. – первая пол. XIX в. / Под ред. М. Ф. Шабаевой. – М. : Педагогика, 1973. – 605 с.

Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР. Вторая половина XIX в. / Под ред. А. И. Пискунова. – М. : Педагогика, 1976. – 600 с.

Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (X – початок XX ст.) – К. : Наукова думка, 1991. – 381 с.

Додаткова література:

Антология педагогической мысли УССР / Сост. Н.П.Калениченко. – М. : Педагогика, 1988. – 640 с.

Багалей Д. И. Опыт истории Харьковского университета (по неизданным материалам). Т. 1 (1802 – 1815 г.) / Дмитрий Иванович Багалей. – Х. : Паровая Типография и Литография Зильберберг, 1893–1898. – 1204 с.

Бенасик М. Студенчество в цифрах по данным переписи 1907 года в Юрьеве / Под ред. В. В. Святловского. – СПб. : Изд-ние Общ-ва Юрьевских студентов, 1909. – 132 с.

Богданов И. М. Грамотность и образование в дореволюционной России и в СССР / И. М. Богданов. – М. Статистика, 1964. – 125 с.

Валькова О. А. Дискусия о высшем женском образовании в Московском университете (1861г.) / О. А. Валькова // <http://vivovoco.rsl.ru/VV/JOURNAL/VIET/BAVES.HTM> – 2006. – № 4.

Виттекер Ц. Х. Уваров и его время / Ц. Х. Виттекер, С. С. Граф / Пер. с англ. Н. Л. Лужицкой. – СПб.: «Академический проект», 1999. – 350 с.

Вишленкова Е. А. Публичная и частная жизнь университетского человека Казани XIX века / Е. А. Вишленкова // АДАМ И ЕВА. Альманах гендерной истории / Под ред. Л. П. Репиной. – № 7. – М. : ИВИ РАН, 2004. – С. 172–200.

Дерюжинский В. Ф. Народное образование / В. Ф. Дерюжинский // Россия в конце XIX века / Под общей ред. В. И. Ковалевского. – СПб.: Тип. АО «Брокгауз-Ефрон», 1900. – С. 476–497.

Днепров Э. Д. Женское образование в пореформенной России / Э. Д. Днепров // Федосова Э. П. Бестужевские курсы – первый женский университет в России (1878–1918) / Под ред. Э. Д. Днепров. – М. : Педагогика, 1980. – С. 5–24.

Драч О. О. Характерні особливості учнівського контингенту народних шкіл Наддніпрянщини у другій половині XIX – на початку XX ст. / О. О. Драч // Український селянин: Збірник наукових праць. – 2003. – Вип. 7. – С. 30–32.

Драч О. О. Суспільний статус учителя початкової школи Наддніпрянщини періоду ринкових трансформацій (друга половина XIX – початок XX ст.) / О. О. Драч // України Соборна: Збірник наукових статей. – Вип. 4. – Т. 1. – К.: Інститут історії України НАН України, 2006. – С. 306–310.

Драч О. О. Формування системи оплати праці сільського вчителя в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.) / О. О. Драч // Український селянин: Збірник наукових праць. – 2005. – Вип. 9. – С. 48–51.

Илинский П. А. Русская женщина в войну 1877–1878г. Очерк деятельности сестер милосердия, фельдшер и женщин-врачей / П. А. Илинский. – СПб. : Типограф. П. И. Шмидта, 1879. – 277 с.

Киевский университет: Документы и материалы. 1834-1984. – К. : Вища школа, 1984. – 189 с.

Кузьмин Н. Н. Низшее и среднее специальное образование в дореволюционной России / Н. Н. Кузьмин. – Челябинск : Юж.-Уральск, кн. изд-во, 1971. – 280 с.

Лейкина-Свирская В. Р. Интеллигенция в России во второй половине XIX века / В. Р. Лейкина-Свирская. – М. : Мысль, 1971. – 366 с.

Ляхович Е. С. Университеты в истории и культуре дореволюционной России / Е. С. Ляхович, А. С. Ревушкин. – Томск : Издательство Томского университета, 1998. – 579 с.

Маурер Т. Новый подход к социальной истории университета: коллективная биография профессоров / Т. Маурер // Из истории русской интеллигенции: Сборник материалов и статей к 100-летию со дня рождения В. Р. Лейкиной-Свирской. – СПб., 2003. – С. 273–301.

Очерки по истории прогрессивной русской педагогики XIX в. – М. : Учпедгиз, 1963. – 312 с.

Петров Ф. А. Формирование системы университетского образования в России / Ф. А. Петров / Предисловие В. А. Садовниченко. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 2002. – Т. 1–4. – 416 с.

Сапрыкин Д. Л. Образовательный потенциал Российской империи / Д. Л. Сапрыкин. – М. : ИИЕТ РАН, 2009. – 176 с.

ТЕМА 9.

ІСТОРІЯ ОСВІТИ В ПРОВІДНИХ КРАЇНАХ СВІТУ В УМОВАХ КРИЗИ ІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА (к. XIX – ПЕРША ТРЕТИНА XX ст.)

ЛЕКЦІЯ 9.

Зростання ролі держави в організації масової загальноосвітньої школи. Упровадження обов'язкового безкоштовного навчання у провідних європейських країнах. Диференціація початкової освіти. Вичерпання ресурсів класичної освіти. Позитивістсько-прагматичний підхід до освіти. Інновації в організації навчального процесу в середній школі. Створення експериментальних національних освітніх центрів (Ліга нового виховання, Міжнародне бюро освіти). Упровадження тестів у систему освіти. Удосконалення системи освіти у Російській імперії. Зростання впливу громадськості на розвиток сфери освіти. З'їзди з питань народної освіти. Перехід до впровадження загальної початкової освіти. Збільшення державних витрат на шкільне будівництво. Досягнення в розвитку

середньої чоловічої і жіночої освіти в Російській імперії і в Україні: кількість навчальних закладів і чисельність учнів. Функціонування вищої жіночої освіти. Динаміка контингенту і матеріальне становище курсисток. Форми соціальної підтримки слухачок. Науково-педагогічна інтелігенція в Російській імперії: соціальний статус, матеріальне становище і повсякдення.

САМОСТІЙНА РОБОТА 9.3.

А. Опрацювати рекомендовану літературу до курсу і складіть тематичний конспект (тези).

Б. Підготувати доповідь (реферат) з обраного питання:

1. Історія Новоросійського (Одеського) університету.
2. Вища жіноча освіта в Російській імперії.
3. Організація і діяльність Київських вищих жіночих курсів.
4. Повсякдення слухачки вищих жіночих курсів на початку ХХ ст.
5. Педагогічна інтелігенція на початку ХХ ст: правове і соціальне становище.
6. Створення системи вищої жіночої освіти в Російській імперії (Наддніпрянській Україні).
7. Упровадження загальної початкової освіти в Російській імперії (Наддніпрянській Україні).
8. Суспільне становище вчителя в Російській імперії (Наддніпрянській Україні) на початку ХХ ст.
9. Аналіз кількісних показників гімназій і учнів у них на моделі Київського навчального округу і міста Києва.

В. Опрацювати обране джерело з історії освіти і складіть конспект (тези):

Нормативні акти

1. Заключительный том трудов съезда по народному образованию. – М. : Журн. агенство «Гласность», 1912.– 187 с.
2. Труды I Всероссийского съезда по образованию женщин, организованного Российской лигой равноправия женщин в Санкт-Петербурге. – СПб. : Тип. Р. Голике, 1914. – Т. 1–2. – 533 с.
3. Воротинцев Н. Н. Полный сборник правил приема и программ высших, средних и низших, общеобразовательных, специальных

и профессиональных учебных заведений России, мужских и женских, правительственных и частных. – Пг.: Тип. Петроградского градоначальства, 1915. – 404 с.

4. Все высшие женские учебные заведения в России. Необходимый справочник для женщин, стремящихся к высшему образованию / Изд-во группы студентов. – М., 1916. – 47 с.

Збірники наукових праць курсисток Київських ВЖК:

1. MINERVA. Сборник, издаваемый при историко-филологическом семинарии ВЖК в г. Киеве. – К. : Тип. А. И. Гросман, 1913. – Вып. I. – 117 с.

2. MINERVA. Сборник, издаваемый при историко-филологическом семинарии ВЖК в г. Киеве: Критико-библиографический обзор учебной литературы по истории на русском языке с 1890 по 1912г. / Под ред. П. Н. Ардашева. – К. : Тип. А. И. Гросман, 1913. – Вып. IV. – 117 с.

3. MINERVA. Сборник, издаваемый при историко-филологическом семинарии ВЖК в г. Киеве. – К. : Тип. А. И. Гросман, 1913. – Вып. II. – 168 с.

Спогади про навчання і матеріали досліджень учнівської молоді:

1. Вишневецкая М. Дневник Харьковской гимназистки. – Харьков, 2007. – 158 с.

2. Кривоносов Т. Л. «На помощь молодежи»: Сборник статей, писем и заметок о студенческой нужде и самоубийствах учащихся. – К.: Тип. С. Г. Слюсаревского, 1910. – 280 с.

3. Радин Е. П. Душевное настроение современной учащейся молодежи, по данным Петербургской общестуденческой анкеты 1912 года. – СПб.: Изд-ние Н. П. Карбасникова, 1913. – 118 с.

4. Рыбников Н. Идеалы гимназисток. (Очерк по психологии юности). – М. : Тип. «Русского Тов-ва печатного и издательского дела», 1916. – 50 с.

5. Санкт-Петербургские высшие женские (Бестужевские) курсы 1878–1918: Сборник статей / Под ред. проф. С.Н. Валка – Л.: Изд-во Ленинградского ун-та, 1965. – 288 с.

6. Сивков К. Идеалы учащейся молодежи (По данным одной анкеты) // Вестник воспитания. – 1909. – № 2. – С. 63–87.

7. Сивков К. Идеалы городских школьников // Вестник воспитания. – 1911. – № 4. – С. 79–87.

8. Идеалы гимназисток // Вестник воспитания. – 1914. – № 8. – С. 157–182.

Список рекомендованої літератури до теми 9.

Основна література:

Антология педагогической мысли России второй половины XIX в. – нач. XX вв. – М. : Педагогика, 1990. – 477 с.

Драч О. О. Вища жіноча освіта в Російській імперії другої половини XIX – початку XX ст. / О. О. Драч. – Черкаси: Вертикаль, 2011. – 532 с.

Иванов А. Е. Высшая школа России в конце XIX – начале XX века / Е. А. Иванов. – М. : Академия наук СССР, Институт истории СССР, 1991. – 392 с.

Сапрыкин Д. Л. Образовательный потенциал Российской империи / Д. Л. Сапрыкин. – М. : ИИЕТ. РАН, 2009. – 176 с.

Степанович Е. П. Высшая специальная школа на Украине (конец XIX – начало XX вв) / Е. П. Степанович. – К. : Наукова думка, 1991. – 100 с.

Додаткова література:

Альтернативные модели воспитания в сравнительной педагогике / Под ред. М. Н. Певзнера и С. А. Расчётиной. – Новгород, 1984. – Ч. 2. – 232 с.

Бим-Бад Б. М. Педагогические течения в начале двадцатого века / Б. М. Бим-Бад. – М. : Пед. общ-во России, 1998. – 336 с.

Вентцель К. Н. Теория свободного воспитания и идеальный детский сад / К. Н. Вентцель. – М. : Изд-дом Шалвы Амонашвили: МГПУ, 1999. – 214 с.

Вестбрук Р. Б. Джон Дьюи / Р. Б. Вестбрук // Перспективы: вопросы образования. Мыслители образования. – 1994. – Т. 1. – 585 с.

Вірченко В. В. Жіночі навчальні заклади у м. Києві (1861-1920 рр.) / В. В. Вірченко, А. П. Коцур – К.–Чернівці : Книги-XXI, 2007. – 196 с.

Гурлитт Л. О воспитании / Людвиг Гурлитт ; пер. с нем. с предисл. Л. Г. Оршанского. – Санкт-Петербург : Изд-во газ. «Школа и жизнь», 1911. – 173 с.

Днепров Э. Д. Российское образование в XIX – начале XX века / Э. Д. Днепров. – М.: Мариос, 2001. – Т. 2.: Становление и развитие системы российского образования (историко-статистический анализ). – 329 с.

Драч О. О. Характерні особливості учнівського контингенту народних шкіл Наддніпрянщини у другій половині XIX – на початку XX ст. / О. О. Драч // Український селянин: Збірник наукових праць. – 2003. – Вип. 7. – С. 30–32.

Драч О. О. Суспільний статус учителя початкової школи Наддніпрянщини періоду ринкових трансформацій (друга половина XIX – початок XX ст.) / О. О. Драч // Україна Соборна: Збірник наукових статей. – Вип. 4. – Т. 1. – К., 2006. – С. 306-310.

Драч О. О. Формування системи оплати праці сільського вчителя в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.) / О. О. Драч // Український селянин: Збірник наукових праць. – 2005. – Вип. 9. – С. 48-50.

Дюбрек Ф. Жан Овид Декроли / Ф. Дюбрек // Перспективы: вопросы образования. Мыслители образования. – 1994. – Т. 1. – 400 с.

Дьюи Дж. Демократия и образование / Пер. с англ. – М. : Педагогика-Пресс, 2000, – 384 с.

Іванов А. Е. Дискуссия о проблемах высшего педагогического образования в России на рубеже XIX-XX веков / А. Е. Иванов // Педагогика. – 1999. – № 6. – С. 18-34.

Іванов А. Е. Студенческая корпорация России конца XIX – начала XX века: опыт культурной и политической самоорганизации / А. Е. Иванов. – М. : Новый хронограф, 2004. – 408 с.

Іванов Е. В. Феномен свободного воспитания в истории педагогики Западной Европы / Е. В. Иванов. – Великий Новгород : НовГУ, 2001. – 119 с.

Історія Одеського університету за 100 років. – К. : Університет, 1968. – 457 с.

Калгрєн Ф. Воспитание к свободе / Ф. Калгрєн. – М. : МЦВП, 1993. – 772 с.

Кобченко К. А. «Жіночий університет Святої Ольги»: історія Київських вищих жіночих курсів. – К. : МП «Леся», 2007. – 271 с.

Котлова Т. Б. Повседневная жизнь женских гимназий на рубеже XIX – XX веков / Т. Б. Котлова // Российское общество. Гендерное измерение. Сборник научных статей. – Иваново, 2006. – С. 128-147.

Монтессори М. Метод научной педагогики, применимый к детскому воспитанию в Домах ребёнка / М. Монтессори. – М. : Московский Монтессори-Центр, 1993. – 203 с.

Нилл А. Саммерхилл: воспитание свободой / А. Нилл. – М. : Педагогика-пресс, 2000. – 296 с.

Пєвзнєр М. Н. Реформаторское движение в педагогике Западной Европы конца XIX – начала XX вв. – Новгород: НовГУ, 1996. – 181 с.

Рєрс Г. Георг Кершенштейнер / Г. Рєрс // Перспективы: вопросы образования. Мыслители образования. – 1994. – Т. 2. – 403 с.

Рєрс Г. Мария Монтессори / Г. Рєрс // Перспективы: вопросы образования. – 1983. – № 4. – С. 36–43.

Саффранж Ж.-Ф. Александр Саттерленд Нейлл // Перспективы: вопросы образования. – 1989. – № 2. – С. 47–62.

Свободное воспитание: Хрестоматия / Сост. Г. Б. Корнетов. – М. : РОУ, 1995. – 224 с.

Смирнов Н. Н. На переломе: российское учительство накануне и в дни революции 1917 года. – СПб. : Наука, 1994. – 410 с.

Фрадкин Ф. А. Педология: Мифы и действительность. – М. : Просвещение, 1991. – 285 с.

Штайнер Р. Методика обучения и предпосылки воспитания. – М. : Парсифаль, 1994. – 407 с.

ТЕМА 10.

НОВА ОСВІТА ЯК ЗАСІБ ВСТАНОВЛЕННЯ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ У СРСР

ЛЕКЦІЯ 10.

Упровадження єдиної трудової школи. Школи селянської молоді. Фабрично-заводські семирічки. Інновації в організації навчального

процесу. Зміст і характер навчання в школі в 1920-ті рр. Державні установки на реалізацію загального навчання в СРСР. Лікнеп у СРСР. Коренізація в СРСР. Створення системи освіти національних меншин. Курс на загальну обов'язкову початкову освіту. Трансформації в освітній галузі у 1930-х рр. Посилення державного контролю за розвитком середньої і вищої школи. Постанови ЦК ВКП(б) 1930-1936 рр. у шкільній справі. Реформування змісту, організації й методики навчання в радянській школі. Політичні репресії в системі освіти в СРСР у 1930-х рр. «Класові вороги» в радянській школі. Заходи щодо зміцнення вчительських кадрів.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 10.3.

Становлення нової освіти у СРСР

План

1. Упровадження єдиної трудової школи. Типи початкових і середніх шкіл. Інновації в організації навчального процесу. Зміст і характер навчання у школах в 1920-ті рр.

2. Становлення системи профосвіти: профшкола, технікум, інститут. Ліквідація університетів. Інститути народної освіти. Визначення типів педагогічних навчальних закладів.

3. Державні установки на реалізацію загального навчання в СРСР. Лікнеп у СРСР. Коренізація в СРСР. Створення системи освіти національних меншин. Здобутки в українізації системи освіти в УСРР на початку 1930-х рр.

4. Посилення державного контролю за розвитком середньої і вищої школи. Реформування змісту, організації й методики навчання в радянській школі. Уніфікація структури загальноосвітньої школи.

5. Політичні репресії в системі освіти в СРСР у 1930-х рр. Класові чистки у ВНЗ. «Вороги» радянської влади у середній школі.

САМОСТІЙНА РОБОТА 10.3.

А. Опрацювати рекомендовану літературу до курсу і складіть тематичний конспект (тези).

Б. Підготувати доповідь (реферат) з обраного питання:

1. Система освіти національних меншин у СРСР (УРСР) у 1920-1930-х рр.
2. Здобутки українізації у системи освіти в УРСР на початку 1930-х рр.
3. Діяльність інститутів народної освіти в УРСР у 1920-х рр.
4. Інновації в організації навчально-виховного процесу шкільної освіти в 1920-х рр.
5. Наркони освіти в УРСР (УРСР) 1920-1930-х: історико-соціологічний аналіз діяльності і персоніфікація життєвих доль.
6. Постанови ЦК ВКП(б) 1930-1936 рр. у шкільній справі та їх наслідки.

Список рекомендованої літератури до теми 10.

Основна література:

Антология педагогической мысли УССР / Сост. Н. П. Калениченко. – М. : Педагогика, 1988. – 640 с.

Курило В. М. Освіта України і науково-технічний та соціальний прогрес: історія, досвід, уроки / В. М. Курило, В. П. Шепотько. – К. : Демідур, 2006. – 432 с.

Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа. Сборник документов. 1917-1973 гг. / Сост.: А. А. Абакумов, Н. П. Кузин, Ф. И. Пузырев, Л. Ф. Литвинов. – М.: Педагогика, 1974. – 558 с.

Народное образование в СССР. Сборник нормативных актов. – М. : Юридическая литература, 1987. – 336 с.

Очерки истории высшего медицинского образования и научных медицинских школ на Украине / Под ред. проф. В. Д. Братуся. – К. : Зодоров'я, 1965. – 264 с.

Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР 1917-1941 гг. / Под ред. Н. П. Кузина, М. Н. Колпаковой, З. И. Равкина. – М. : Педагогика, 1980. – 579 с.

Додаткова література:

Бущик Л. Очерк развития школьного исторического образования в СССР / Л. Бущик. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1961. – 540 с.

Зagalьне обов'язкове навчання і політехнізація школи. – Х., 1931. – 72 с.

Королёв Ф. Ф., Корнейчик Т. Д., Равкин З. И. Очерки по истории советской школы и педагогики (1921-1931 гг.) / Ф. Ф. Королёв, Т. Д. Корнейчик, З. И. Равкин. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1961. – 505 с.

Луначарский А. В. О воспитании и образовании / А. В. Луначарский. – М. : Высшая школа, 1980. – 302 с.

Марочко В., Хілліг Г. Репресовані педагоги України: жертви політичного терору (1929-1941) / В. Марочко, Г. Хілліг. – К. : Науковий світ, 2003. – 302 с.

Нариси історії українського шкільництва 1905-1933: Навчальний посібник. – К. : Заповіт, 1996. – 304 с.

Очерки по истории Ленинградского университета. – Л. : Издательство Ленинградского университета, 1982. – 151 с.

Очерки истории школы и педагогической науки в СССР (1917-1980) / Под ред. Н. П. Кузина, М. М. Колмаковой. – М. : Педагогика, 1986. – 288 с.

Українська освіта у світовому часопросторі: Матеріали Другого Міжнародного конгресу (м. Київ, 25-27 жовтня 2007 р.). – К., 2007. – Кн. 1. – 592 с.

ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ 3

1. Засади і принципи освітньої політики провідних держав у XIX ст.
2. Організація державного інспектування шкіл у XIX ст.
3. Трансформації методики й організації навчання в середній школі у XIX ст.
  4. Поява дошкільної освіти у XIX ст.
  5. Вечірні, недільні школи для дорослих у XIX ст.
  6. «Белл-Ланкастерська система взаємного навчання».
  7. Новий тип навчального закладу – вища початкова школа.
  8. Класичні гімназії як основний тип середнього навчального закладу в Пруссії і Російській імперії.
  9. Громадські школи закритого типу класичного напрямку освіти в Англії.
    10. Академія – тип середнього навчального закладу в США.
    11. Становлення жіночої середньої освіти в США і Європі.
    12. Рух за розширення університетської освіти в XIX ст.
    13. Становлення вищої професійної освіти в XIX ст.
    14. Освітня вестернізація Китаю.
    15. Освітні реформи початку XIX ст. у Російській імперії.
    16. Ліцеї – навчальні заклади напіввищої освіти в Російській імперії XIX ст.: історія створення й організація навчально-виховного процесу.
    17. Становлення університетської системи освіти в першій половині XIX ст. у Російській імперії.
      18. Університетські статuti (1804, 1835 р.): компаративний аналіз.
      19. Політика уряду Російської імперії зі студентського питання в XIX ст.
        20. «Статистичний портрет» студентства університетів у XIX ст.
        21. Інститути шляхетних дівчат в Україні.

22. Домашня освіта в Російській імперії XIX ст.: змістовий компонент і нормативна база.
23. Зміст і основні напрямки реформування системи освіти в Російській імперії у середині XIX ст.
24. Проекти поширення освіти в Російській імперії другої половини XIX ст.: компаративний аналіз.
25. Початкова народна освіта в Російській імперії другої половини XIX ст.
26. Особливості організації навчально-виховного процесу в початкових народних школах у Російській імперії.
27. Кадрове забезпечення народних шкіл у Російській імперії.
28. Класичні і реальні гімназії в Російській імперії: організація навчально-виховного процесу й учнівський контингент.
29. Жіноча середня освіта в Російській імперії: типи навчальних закладів і зміст навчання.
30. Навчально-виховний процес у жіночій гімназії Російської імперії.
31. Університетський статут (1863, 1884 р.): компаративний аналіз.
32. Студенти університетів Російської імперії (друга половина XIX-початок XX ст.): чисельність, соціальне походження, групові інтереси та матеріальне становище.
33. Вища професійна освіта Російської імперії (друга половина XIX-початок XX ст.).
34. Система вищої жіночої освіти Російської імперії: історія розвитку.
35. Організація навчально-виховного процесу на ВЖК Російської імперії на початку XX ст.
36. Повсякдення слухачок ВЖК Російської імперії на початку XX ст.
37. Педагогічна інтелігенція Російської імперії на початку XX ст.: правове і матеріальне становище.
38. Упровадження обов'язкового безкоштовного навчання в провідних європейських країнах.
39. Моделі управління освітою в провідних країнах у першій половині XX ст.
40. Становлення державної системи середньої освіти у першій третині XX ст.
41. Досвід експериментальних шкіл реформаторської педагогіки (перша третина XX ст.).

42. Упровадження тестів у систему освіти.
43. Засади реформування системи освіти більшовицькою владою.
44. Упровадження єдиної трудової школи: засади і принципи навчально-виховного процесу.
45. Система вищої освіти в СРСР (УСРР) у 1920-х рр.
46. Зміст і характер навчання в радянській школі в 1920-ті рр.
47. Розвиток системи педагогічної освіти в СРСР (УРСР) у 1920-1930-х рр.
48. Постанови ЦК ВКП(б) 1930-1936 рр. у шкільній справі та їх наслідки.
49. Уніфікація структури і навчальних планів загальноосвітньої школи СРСР (УРСР) у 1930-ті рр.
50. Політичні репресії в системі освіти СРСР (УРСР) у 1930-х рр. та їх наслідки.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 3

Основна література:

- Антология педагогической мысли** в России первой половины XIX века (до реформы 60-х гг.) / Сост. П. А. Лебедев. – М. : Педагогика, 1987. – 308 с.
- Антология педагогической мысли** России второй половины XIX – начала XX века / Под ред. П. А. Лебедева. – М. : Педагогика, 1990. – 477 с.
- Антология педагогической мысли** УССР / Сост. Н. П. Калениченко. – М. : Педагогика, 1988. – 640 с.
- Джуринский А. Н.** История зарубежной педагогики / А. Н. Джуринский. – М. : ВЛАДОС, 1999. – 272 с.
- Драч О. О.** Вища жіноча освіта в Російській імперії другої половини XIX – початку XX ст. / О.О. Драч. – Черкаси : Вериткаль, 2011. – 532 с.
- Иванов А. Е.** Высшая школа России в конце XIX – начале XX века. / А. Е. Иванов. – М. : Академия наук СССР, Институт истории СССР, 1991. – 392 с.
- Иванов А. Е.** Студенческая корпорация России конца XIX – начала XX века: опыт культурной и политической самоорганизации / А. Е. Иванов. – М., 2004.
- История образования** и педагогической мысли за рубежом и в России / Под ред. З. И. Васильевой – М., 2002.
- Курило В. М.** Освіта України і науково-технічний та соціальний прогрес: історія, досвід, уроки / В. М. Курило, В. П. Шепотько. – К. : Деміур, 2006. – 432 с.
- Лихачева Е.** Материалы для истории женского образования в России (1828–1856) / Е. Лихачева. – С.Пб.: Тип. М. М. Стасюлевича, 1895. – 271 с.

Лихачева Е. Материалы для истории женского образования в России 1856–1880 / Е. Лихачева. – С.Пб.: Тип. М. М. Стасюлевича, 1901. – 647 с.

Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа. Сборник документов. 1917–1973 гг. / Сост.: А. А. Абакумов, Н. П. Кузин, Ф. И. Пузырев, Л. Ф. Литвинов. – М.: Педагогика, 1974. – 558 с.

Народное образование в СССР. Сборник нормативных актов. – М.: Юридическая литература, 1987. – 336 с.

Народное образование и педагогическая мысль России кануна и начала империализма (малоисследованные проблемы и источники): Сборник научных трудов / Под ред. Э. Д. Днепров. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1980. – 294 с.

Ососков А. В. Начальное народное образование в дореволюционной России (1861–1917) / А. В. Ососков. – М., 1982.

Очерки истории высшего медицинского образования и научных медицинских школ на Украине / Под ред. проф. В. Д. Братуся. – К.: Зодоров'я, 1965. – 264 с.

Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР 1917–1941 гг. / Под ред. Н. П. Кузина, М. Н. Колпаковой, З. И. Равкина. – М.: Педагогика, 1980. – 579 с.

Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР XVIII в. – первая пол. XIX в. / Под ред. М. Ф. Шабаевой. – М.: Педагогика, 1973. – 605 с.

Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР. Вторая половина XIX в. / Под ред. А. И. Пискунова. – М.: Педагогика, 1976. – 600 с.

Очерки истории школы и педагогической науки в СССР (1917–1980) / Под ред. Н. П. Кузина, М. М. Колмаковой. – М.: Педагогика, 1986. – 288 с.

Петров Ф. А. Формирование системы университетского образования в России / Предисловие В. А. Садовниченко / Ф. А. Петров. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 2002. – Т. 1–4. – 416 с.

Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (X – початок XX ст.) – К.: Наукова думка, 1991. – 381 с.

Степанович Е. П. Высшая специальная школа на Украине (конец XIX – начало XX вв) / Е. П. Степанович. – К.: Наукова думка, 1991. – 100 с.

Додаткова література:

Альтернативные модели воспитания в сравнительной педагогике / Под ред. М. Н. Певзнера и С. А. Расчётиной. – Новгород, 1984. – Ч. 2. – 232 с.

Багалея Д. И. Опыт истории Харьковского университета (по неизданным материалам) / Д. И. Багалея. – Харьков, 1898. – Т. 2. – 547 с.

Бемерт. Женщины в Цюрихском университете / Бемерт // Отечественные записки. – 1872. – № 11. – С. 31–49.

Бим-Бад Б. М. Педагогические течения в начале двадцатого века / Б. М. Бим-Бад. – М.: Пед. общ-во России, 1998. – 336 с.

Богданов И. М. Грамотность и образование в дореволюционной России и в СССР / И. М. Богданов. – М. Статистика, 1964. – 125 с.

Бушик Л. Очерк развития школьного исторического образования в СССР / Л. Бушик. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1961. – 540 с.

Валькова О. А. Дискуссия о высшем женском образовании в Московском университете (1861г.) // <http://vivovoco.rsl.ru/VV/JOURNAL/VIET/BABES>. HTML – 2006. – № 4.

Вентцель К. Н. Теория свободного воспитания и идеальный детский сад / К. Н. Вентцель – М. : Изд.дом Шалвы Амонашвили: МГПУ, 1999. – 214 с.

Вестбрук Р. Б. Джон Дьюи / Р. Б. Вестбрук // Перспективы: вопросы образования. Мыслители образования. – 1994. – Т. 1. – 585 с.

Виттекер Ц. Х. Уваров и его время / Ц. Х. Виттекер, С. С. Граф / Пер. с англ. Н. Л. Лужицкой. – СПб.: «Академический проект», 1999. – 350 с.

Вишленкова Е. А. Публичная и частная жизнь университетского человека Казани XIX века / Е. А. Вишленкова // АДАМ И ЕВА. Альманах гендерной истории / Под ред. Л. П. Репиной. – № 7. – М.: ИВИ РАН, 2004. – С. 172–200.

Вірченко В. В., Коцур А. П. Жіночі навчальні заклади у м. Києві (1861-1920 рр.) / В. В. Вірченко, А. П. Коцур. – К.–Чернівці: Книги-XXI, 2007. – 196 с.

Гурлитт Л. О воспитании / Людвиг Гурлитт ; пер. с нем. с предисл. Л. Г. Оршанского. – Санкт-Петербург : Изд-во газ. «Школа и жизнь», 1911. – 173 с.

Гюнтер К.-Х. Фридрих Адольф Вильгельм Дистервег / К.-Х. Гюнтер // Перспективы: вопросы образования. Мыслители образования. – 1994. – Т. 1. – С. 32–46.

Дерюжинский В. Ф. Народное образование / В. Ф. Дерюжинский // Россия в конце XIX века / Под общей ред. В. И. Ковалевского. – СПб., 1900. – С. 476–497.

Днепров Э. Д. Женское образование в пореформенной России / Э. Д. Днепров // Федосова Э.П. Бестужевские курсы – первый женский университет в России (1878-1918) / Под ред. Э.Д. Днепрора. – М., 1980. – С. 5–24.

Днепров Э. Д. Российское образование в XIX – начале XX века / Э. Д. Днепров. – М.: Мариос, 2001. – Т. 2.: Становление и развитие системы российского образования (историко-статистический анализ). – 329 с.

Донин А. Н. Университетские реформы в России: общественная мысль и практика. Вторая половина XIX века / А. Н. Донин / Под ред. В. А. Динеса; Саратовский госуд. Социально-экономический университет. – Саратов, 2003. – 277 с.

Драч О. О. Суспільний статус учителя початкової школи Наддніпрянщини періоду ринкових трансформацій (друга половина XIX – початок XX ст.) / О. О. Драч // України Соборна: Збірник наукових статей. – Вип. 4. – Т. 1. – К., 2006. – С. 306-310.

Драч О. О. Формування системи оплати праці сільського вчителя в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.) / О. О. Драч // Український селянин: Збірник наукових праць. – 2005. – Вип. 9. – С. 48–50

Драч О. О. Характерні особливості учнівського контингенту народних шкіл Наддніпрянщини у другій половині XIX – на початку XX ст. / О. О. Драч // Український селянин: Збірник наукових праць. – 2003. – Вип. 7. – С. 30–32.

Дьюи Дж. Демократия и образование / Дж. Дьюи / Пер. с англ. – М. : Педагогика-Пресс, 2000, – 384 с.

Дюбрек Ф. Жан Овид Декроли / Ф. Дюбрек // Перспективы: вопросы образования. Мыслители образования. – 1994. – Т. 1.

Жизнь и быт студентов в Англии // Дело. Сборник литературно-научный изданный Московским отделением общества для усиления С.П.Б. женского медицинского института. – М.: Типо-литография А.В. Васильева, 1899. – С. 318-324.

Загальне обов'язкове навчання і політехнізація школи. – Х. : Учпедгіз, 1931. – 72 с.

Захарченко М. М. Коммерческое и техническое женское образование в Австрии, Франции, Германии и России / М. М. Захарченко. – СПб.: Тип. В. С. Балашова, 1900. – 344 с.

Иванов А. Е. Дискуссия о проблемах высшего педагогического образования в России на рубеже XIX-XX веков / А. Е. Иванов // Педагогика. – 1999. – № 6. – С. 18–34.

Иванов Е. В. Феномен свободного воспитания в истории педагогики Западной Европы / Е. В. Иванов. – Великий Новгород : НовГУ, 2001. – 119 с.

Илинский П. А. Русская женщина в войну 1877-1878гг. Очерк деятельности сестер милосердия, фельдшерц и женщин-врачей / П. А. Илинский. – СПб., 1879. : Тип-литогр. П. И. Шмидта, 1879. – 277 с.

Історія Одеського університету за 100 років. – К. : Університет, 1968. – 457 с.

Калгрэн Ф. Воспитание к свободе / Ф. Калгрэн. – М. : МЦВП, 1993. – 772 с.

Київський університет: Документи и материалы. 1834-1984. – К. : Вища школа, 1984. – 189 с.

Кобченко К. А. «Жіночий університет Святої Ольги»: історія Київських вищих жіночих курсів / К. А. Кобченко. – К. : МП «Леся», 2007. – 271 с.

Константинов Н. А., Струминский В. Я. Очерки по истории начального образования в России / Н. А. Константинов. – М. М. : Акад. пед. наук РСФСР, 1953. – 272 с.

Королёв Ф. Ф., Корнейчик Т. Д., Равкин З. И. Очерки по истории советской школы и педагогики (1921-1931 гг.) / Ф. Ф. Королёв. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1961. – 505 с.

Котлова Т. Б. Повседневная жизнь женских гимназий на рубеже XIX – XX веков / Т. Б. Котлова // **Российское общество.** Гендерное измерение. Сб. науч. статей. – Иваново, 2006.

Кузьмин Н. Н. Низшее и среднее специальное образование в дореволюционной России / Н. Н. Кузьмин. – Челябинск : Юж.-Уральск, кн. изд-во., 1971. – 280 с.

Лейкина-Свирская В. Р. Интеллигенция в России во второй половине XIX века / В. Р. Лейкина-Свирская. – М. : Мысль, 1971. – 366 с.

Луначарский А. В. О воспитании и образовании / А. В. Луначарский. – М. : Высшая школа, 1980. – 302 с.

Ляхович Е. С. Университеты в истории и культуре дореволюционной России / Е. С. Ляхович, А. С. Ревушкин. – Томск : Издательство Томского университета, 1998. – 579 с.

Марочко В. Репресовані педагоги України: жертви політичного терору (1929-1941) / В. Марочко, Г. Хілліг. – К. : Науковий світ, 2003. – 302 с.

Маурер Т. Новый подход к социальной истории университета: коллективная биография профессоров / Т. Маурер // Из истории русской интеллигенции: Сборник материалов и статей к 100-летию со дня рождения В. Р. Лейкиной-Свирской. – СПб., 2003. – С.273-301.

Монтессори М. Метод научной педагогики, применимый к детскому воспитанию в Домах ребёнка / М. Монтессори. – М. : Московский Монтессори-Центр, 1993. – 203 с.

Нариси історії українського шкільництва 1905-1933: Навчальний посібник. – К. : Заповіт, 1996. – 304 с.

Нилл А. Саммерхилл: воспитание свободой / А. Нилл. – М. : Педагогика-пресс, 2000. – 296 с.

Очерки по истории Ленинградского университета. – Л. : Издательство Ленинградского университета, 1982. – 151 с.

Очерки по истории прогрессивной русской педагогики XIX в. – М. : Учпедгиз, 1963. – 312 с.

Певзнер М. Н. Реформаторское движение в педагогике Западной Европы конца XIX – начала XX вв. / М. Н. Певзнер. – Новгород, 1996.

Рёрс Г. Георг Кершенштейнер / Г. Рёрс // Перспективы: вопросы образования. Мыслители образования. – 1994. – Т. 2. – 403 с.

Рёрс Г. Мария Монтессори / Г. Рёрс // Перспективы: вопросы образования. – 1983. – № 4. – С. 36-43.

Робен П. Интегральное воспитание / П. Робен. – М., 1921.

Сапрыкин Д. Л. Образовательный потенциал Российской империи / Д. Л. Сапрыкин. – М. : ИИЕТ РАН, 2009. – 176 с.

Саффранж Ж.-Ф. Александр Саттерленд Нейлл / Ж.-Ф. Саффранж // Перспективы: вопросы образования. – 1989. – № 2. – С. 47-62.

Свободное воспитание: Хрестоматия / Сост. Г. Б. Корнетов. – М. : РОУ, 1995. – 224 с.

Смирнов Н. Н. На переломе: российское учительство накануне и в дни революции 1917 года / Н. Н. Смирнов. – СПб. : Наука, 1994. – 410 с.

Українська освіта у світовому часопросторі: Матеріали Другого Міжнародного конгресу (м. Київ, 25-27 жовтня 2007 р.). – К., 2007. – Кн. 1. – 592 с.

Фрадкин Ф. А. Педагогика: Мифы и действительность / Ф. А. Фрадкин. – М. : Просвещение, 1991. – 285 с.

Штайнер Р. Методика обучения и предпосылки воспитания / Р. Штайнер. – М. : Парсифаль, 1994. – 407 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. ОСВІТА ЯК ФУНДАМЕНТ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Основні поняття модуля:

Диверсифікованість освіти; диференціація освіти; інтегративні програми; освіта протягом життя; повна грамотність; тестування; функціональна неграмотність; атестація кадрів; всеобуч; загальна восьмирічна освіта; професійно-технічні училища; академічна мобільність особи; акредитація вузів; освітньо-кваліфікаційні рівні; приватна освіта; ступенева освіта; додаткова освіти; елітарна освіта; інформальна освіта; масова освіта; неперервна освіта; неформальна освіта; повсякденна освіта; соціальна (інклюзивна) освіта; формальна освіта.

ТЕМА 11. ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УМОВАХ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ СТ.)

ЛЕКЦІЯ 11.

Демократизація шкільної системи освіти. Розширення самодіяльності навчальних закладів, гуманізація, диверсифікованість, диференціація освіти. Досягнення майже повної грамотності населення в розвинутих країнах. Проблема функціональної неграмотності. Британська та американська системи освіти. Децентралізація в управлінні системою вищої освіти. Елітарність освіти країн Заходу. Типи середніх загальноосвітніх шкіл США та Англії. Особливості японської системи освіти. Реалізація принципу «освіта протягом життя». Особливості організації навчального процесу в Японії. Система постійних іспитів.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 11.4.

Розвиток освіти в умовах науково-технічної революції другої половини ХХ ст.

План

1. Основні напрямки трансформацій шкільної системи освіти: зростання самостійності, самодіяльності навчальних закладів, гуманізація, диверсифікованість, диференціація освіти. Типи навчальних програм. Модернізація класно-урочної системи.
2. Досягнення майже повної грамотності населення. Проблема функціональної неграмотності. Освіта як показник якості життя держави.
3. Японська система освіти. Типи навчальних закладів і рівні освіти. Особливості організації навчального процесу в Японії. Система постійних іспитів.

САМОСТІЙНА РОБОТА 11.4.

А. Опрацювати рекомендовану літературу до курсу і складіть тематичний конспект (тези).

Б. Підготувати доповідь (реферат) з обраного питання:

1. Розвиток вищої освіти провідних країн світу в другій половині ХХ ст. (на прикладі однієї з них).

2. Система освіти Великобританії в умовах НТР.
3. Фінансування системи освіти розвинутих країн у другій половині XX ст.
4. Порівняльна характеристика середньої освіти США і Франції.
5. Шляхи здобуття вищої освіти у Великобританії у другій половині XX ст.

Список рекомендованої літератури до теми 11.

Основна література:

Актуальные проблемы и историография зарубежной педагогики. – М. : Педагогика, 1987. – 338 с.

Додаткова література:

Барбарыга А. А. В школах Англии: Пособие по страноведению / А. А. Барбарыга. – М. : Высшая школа, 1988. – 111 с.

Барбарыга А. А. Британские университеты / А. А. Барбарыга, Н. В. Федорова. – М. : Высшая школа, 1979. – 127 с.

Гонтарев Б. А. Технический университет США / Б. А. Гонтарев. – Л. : ЛГУ, 1980. – 123 с.

Давтян Г. М. Об университетском образовании в США / Г. М. Давтян. – Ереван, 1959. – 188 с.

Кумбс Ф. Кризис образования в современном мире. Системный анализ / Ф. Кумбс. – М. : Прогресс, 1970. – 293 с.

Мышко С. А. Тестирование в системе образования США / С. А. Мышко // Высшая и средняя специальная школа за рубежом: Обзорная информация. – М., 1980. – Вып. 6. – С. 78–92.

Овчинников В. С. Корни дуба / В. С. Овчинников // Новый мир. – 1979. – № 4–6. – С. 12–17.

Параил В. А. Инженерно-техническое образование США / В. А. Параил. – М. : Высшая школа, 1969. – 248 с.

Тосман К. Проблемы научно-технической революции / К. Тосман. – М. : Высшая школа, 1963. – 157 с.

ТЕМА 12. РОЗБУДОВА РАДЯНСЬКОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ (1945-1991 РР.)

ЛЕКЦІЯ 12.

Державні заходи щодо покращення стану шкільної освіти. Здійснення загальної семирічної освіти в СРСР. Закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної

освіти в СРСР» (1958 р.). Упровадження загальної восьмирічної освіти (1960/61 н.р.). Вдосконалення управління освітньою галуззю. Створення міністерства освіти СРСР. Організація АПН СРСР і Вченої методичної ради. Створення Всесоюзної ради з питань середньої школи. Перехід до загальної середньої освіти в другій половині 60-х – початку 80-х рр. Зміцнення навчально-матеріальної бази шкіл. Зростання асигнувань на народну освіту з державного бюджету. Підготовка нових навчальних планів і програм для загальноосвітніх шкіл. Вичерпання конструктивного потенціалу шкільного будівництва в СРСР на 1980-х рр. Реформування системи освіти у середині 1980-х рр. Державні заходи з підвищення якості освіти й виховання. Удосконалення змісту загальної середньої освіти. Демократизація, гуманізація і гуманітаризація освіти. Перехід до одинадцятирічної загальноосвітньої школи.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 12.4.

Розвиток освіти в СРСР (1945-1991 рр.): досягнення і труднощі

План

1. Особливості розвитку радянської школи і системи освіти після Другої світової війни. Державні заходи щодо покращення стану шкільної освіти. Упровадження загальної восьмирічної освіти. Організація виробничого навчання, трудового виховання й професійної орієнтації учнів у загальноосвітній школі.

2. Вдосконалення управління освітньою галуззю. Організація АПН СРСР і Вченої методичної ради. Склад педагогічних кадрів загальноосвітніх шкіл у СРСР. Моральне і матеріальне стимулювання праці вчителів. Система підвищення кваліфікації.

3. Перехід до загальної середньої освіти в другій половині 60-х – початку 80-х рр. Підготовка нових навчальних планів і програм для загальноосвітніх шкіл. Динаміка і кількісні показники шкільного будівництва в СРСР і УРСР. Повсякдення радянської школи.

4. Вичерпання конструктивного потенціалу шкільного будівництва в СРСР на 1980-х рр. Реформування системи освіти в середині 1980-х рр. Державні заходи щодо підвищення якості освіти й виховання. Удосконалення змісту загальної середньої освіти. Демократизація, гуманізація і гуманітаризація освіти.

5. Розвиток вищої і середньої спеціальної освіти в СРСР і УРСР. Досягнення і накопичені проблеми в організації навчально-виховного процесу і підготовки фахівців.

САМОСТІЙНА РОБОТА 12.4.

А. Опрацювати рекомендовану літературу до курсу і складіть тематичний конспект (тези).

Б. Підготувати доповідь (реферат) з обраного питання:

1. Розвиток шкільництва в СРСР після Другої світової війни.
2. Шкільні реформи кінця 1950-х рр.у СРСР і їх наслідки.
3. Система шкільної освіти в УРСР у 1950-1960-х рр.: здобутки і прахунки.
4. Кадрове забезпечення радянської школи: шляхи вирішення проблеми.
5. Соціокультурний портрет учительства в УРСР (1950-1980-ті рр.).

В. Опрацювати обране джерело з історії освіти і складіть конспект (тези):

Нормативні акти:

1. Закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР» (1958 р.).
2. О мерах дальнейшего улучшения работы средней общеобразовательной школы. Постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР от 10 ноября 1966 г. // Народное образование в СССР. Сборник нормативных актов. – М., 1987. – С. 93–96.
3. О переходе на бесплатное пользование учебниками учащимися общеобразовательных школ. Постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР от 24 ноября 1977 г. // Народное образование в СССР. Сборник нормативных актов. – М., 1987. – С. 120.
4. О повышении заработной платы работников высших учебных заведений. Постановление ЦК КПСС и ВЦСПС от 13 марта 1987 г. // Народное образование в СССР. Сборник нормативных актов. – М., 1987. – С. 287–290.
5. О типовых правилах для учащихся. Приказ Министра просвещения СССР // Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа. Сборник документов. 1917-1973 гг. Сост.: А. А. Абакумов, Н. П. Кузин, Ф. И. Пузырев, Л. Ф. Литвинов. – М.: Педагогика, 1974. – 558 с.

6. Основные направления перестройки высшего и среднего специального образования в стране. Постановление ЦК КПСС // Народное образование в СССР. Сборник нормативных актов. – М., 1987. – С. 223–245.

7. Основы законодательства Союза ССР и союзных республик о народном образовании. Закон СССР // Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа. Сборник документов. 1917-1973 гг. Сост.: А. А. Абакумов, Н. П. Кузин, Ф. И. Пузырев, Л. Ф. Литвинов. – М., 1974. – С. 93–104.

8. Положение о восьмилетней школе (1959г.) // Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа. Сборник документов. 1917-1973 гг. Сост.: А. А. Абакумов, Н. П. Кузин, Ф. И. Пузырев, Л. Ф. Литвинов. – М., 1974. – С. 197–202.

9. Положение о золотой медали «За отличные успехи в учении, труде и за примерное поведение» и о похвальной грамоте «За особые успехи в изучении отдельных предметов» Утверждено постановлением Совета Министров СССР от 18 декабря 1968 г. // Народное образование в СССР. Сборник нормативных актов. – М., 1987. – С. 117–118.

10. Положение о Министерстве просвещения СССР (1969 г.) // Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа. Сборник документов. 1917-1973 гг. Сост.: А. А. Абакумов, Н. П. Кузин, Ф. И. Пузырев, Л. Ф. Литвинов. – М., 1974. – С. 81.

11. Положение о серебряной медали «За отличные успехи в учении, труде и за примерное поведение». Утверждено постановлением Совета Министров СССР от 6 августа 1985 г. // Народное образование в СССР. Сборник нормативных актов. – М., 1987. – С. 119–120.

12. Положение о средней общеобразовательной трудовой политехнической школе с производственным обучением (1959 г.) // Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа. Сборник документов. 1917-1973 гг. Сост.: А. А. Абакумов, Н. П. Кузин, Ф. И. Пузырев, Л. Ф. Литвинов. – М., 1974. – С. 203–210.

13. Положение об организации общественно полезного, производительного труда учащихся общеобразовательных школ. Утверждено приказом Министерства просвещения СССР от 11 мая 1985 г. // Народное образование в СССР. Сборник нормативных актов. – М., 1987. – С. 142–146.

14. Постанова «Про основні напрямки реформи загальноосвітньої і професійної школи» (1984 р.).

15. Правила для учащихся. Утверждены постановлением СНК РСФСР 2 августа 1943 г. // Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа. Сборник документов. 1917-1973 гг. Сост.: А. А. Абакумов, Н. П. Кузин, Ф. И. Пузырев, Л. Ф. Литвинов. – М.: Педагогика, 1974. – 558 с.

16. Устав Педагогического общества РСФСР (1970 г.) // Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа. Сборник документов. 1917-1973 гг. Сост.: А. А. Абакумов, Н. П. Кузин, Ф. И. Пузырев, Л. Ф. Литвинов. – М., 1974. – С. 503.

17. Устав средней общеобразовательной школы (1970 р.) // Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа. Сборник документов. 1917-1973 гг. Сост.: А. А. Абакумов, Н. П. Кузин, Ф. И. Пузырев, Л. Ф. Литвинов. – М., 1974. – С. 228.

Список рекомендованої літератури до теми 12.

Основна література:

Курило В. М. Освіта України і науково-технічний та соціальний прогрес: історія, досвід, уроки / В. М. Курило, В. П. Шепотько. – К. : Демідур, 2006. – 432 с.

Ладыжец Н. С. Университетское образование: идеалы, цели, ценностные ориентации / Н. С. Ладыжец. – Ижевск : Филиал издательства Нижегородского университета при УдГУ, 1992. – 236 с.

Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа. Сборник документов. 1917-1973 гг. Сост.: А. А. Абакумов, Н. П. Кузин, Ф. И. Пузырев, Л. Ф. Литвинов. – М.: Педагогика, 1974. – 558 с.

Народное образование в СССР. Сборник нормативных актов. – М. : Юридическая литература, 1987. – 336 с.

Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР 1941-1961 гг./ Под ред. Ф. Г. Паначина, М. Н. Колмаковой, З. И. Равкина. – М. : Педагогика, 1988. – 272 с.

Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР 1961-1986 гг./ Под ред. Ф. Г. Паначина, М. Н. Колмаковой, З. И. Равкина. – М. : Педагогика, 1987. – 416 с.

Очерки истории школы и педагогической науки в СССР (1917-1980) / Под ред. Н. П. Кузина, М. М. Колмаковой. – М. : Педагогика, 1986. – 288 с.

Додаткова література:

Афанасьев В. Г. Научно-техническая революция, управление, образование / В. Г. Афанасьев. – М. : Политиздат, 1972. – 431 с.

Бушик Л. Очерк развития школьного исторического образования в СССР. – М. : : Изд-во АПН РСФСР, 1961. – 540 с.

Завадская О. А. Развитие общеобразовательной школы Украины в период строительства коммунизма (1959-1965 гг.) / О. А. Завадская. – К. : Изд-во Киевского ун-та, 1968. – 266 с.

Кудряшов А. П. Современная научно-техническая революция и ее социальные последствия / А. П. Кудряшов. – М. : Политиздат, 1967. – 288 с.

Народна освіта, наука і культура в Українській РСР. – К. : Статистика, 1973. – 316 с.

Підсумки розвитку народної освіти в Українській РСР за 1965-1970-1975 рр. Планово-статистичний збірник. – К. : Статистика, 1976. – 463 с.

Развитие народного образования в Украинской ССР в 1981–1983 гг. – К. : Наука, 1985. – 285 с.

Современная научно-техническая революция. Историческое исследование. – М. : Прогрес, 1970. – 173 с.

Тосман К. Проблемы научно-технической революции / К. Тосман. – М. : Высшая школа, 1963. – 157 с.

ТЕМА 13. ТРАНСФОРМАЦІЇ В СФЕРІ ОСВІТИ НА ТЕРЕНАХ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ

ЛЕКЦІЯ 13.

Розвиток системи освіти на пострадянському просторі після 1991 р. Прийняття національних освітніх програм. Державна програма «Освіта»: Україна XXI століття. Закон «Про освіту» (1991, 1996 р.). Розвиток різнорівневої (ступеневої) вищої школи й освіти. Академічні свободи ВНЗ у визначенні змісту освіти. Забезпечення академічної мобільності особи.

САМОСТІЙНА РОБОТА 13.4.

А. Опрацювати рекомендовану літературу до курсу і складіть тематичний конспект (тези).

Б. Підготувати доповідь (реферат) з обраного питання:

1. Формування приватної системи освіти в Україні.
2. Розширення можливостей для творчості викладачів.
3. Засади національної системи освіти в Україні.

4. Компаративний аналіз законодавства у сфері освіти держав пострадянського простору (на прикладі кількох обраних).
5. Сучасна загальноосвітня школа в Російській Федерації.
6. Вища освіта в країнах Балтії.

Список рекомендованої літератури до теми 13.

Основна література:

Днепров Э. Д. Современная школьная реформа в России / Э. Д. Днепров. – М. : Наука, 1998. – 463 с.

Додаткова література:

Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998.

Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») // Освіта. – 1993. - № 44–46. – С. 2–15.

Джуринский А. Н. Развитие образования в современном мире / А. Н. Джуринский. – М. : ВЛАДОС, 1999. – 200 с.

Корнетов Г. Б. Гуманистическое образование: традиции и перспективы / Б. Г. Корнетов. – М. : РОУ, 1993. – 342 с.

Круглов Ю. Г., Олесеюк Е. В. Современное государство и высшая школа. К истории и теории вопроса / Ю. Г. Круглов, Е. В. Олесеюк // Социально-гуманитарные знания. – 2003. – № 5. – С. 56 – 78.

Новиков А. Н. Профессиональное образование: устремление в будущее / А. Н. Новиков // Проблемы современного образования. – 2012. – № 3. – Режим доступа: http://www.pmedu.ru/downloads/full-text/2012_3.pdf

Пинский А. А. Новая школа: проект системного регионального эксперимента по созданию комплексного механизма обновления содержания общего образования, школьной экономики и общественного управления школой / А. А. Пинский. – М. : ГУ ВШЭ, 2002. – 104 с.

Современная модель образования, ориентированная на решение задач инновационного развития экономики // Методические рекомендации Департамента государственной политики и нормативно-правового регулирования в сфере образования по проведению августовских педагогических совещаний. – М., 2008.

Українська освіта у світовому часпросторі: Матеріали Другого Міжнародного конгресу (м. Київ, 25-27 жовтня 2007 р.). – К., 2007. – Кн. 1. – 592 с.

Шамова Т. И. Управление образовательным процессом в адаптивной школе / Т. И. Шамова, Т. М. Давыденко. – М. : Центр «Педагогический поиск», 2001. – 384 с.

ТЕМА 14. ІННОВАЦІЙНИЙ ЗМІСТ «ЕРИ ОСВІТИ» ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ХХІ СТ.

ЛЕКЦІЯ 14.

Освіта як сфера повсякдення індивіда. Неперервна освіта протягом життя. Типи сучасної освіти. Формальна освіта. Неформальна освіта. Інформальна освіта. Повсякденна освіта. Інноваційний, нормативний і соціальний рівні освіти в сучасному світі. Нові форми навчання і знань. Концепт і критерії якості і доступності освіти. Специфіка освітньої нерівності. «Від рівності прав до рівності можливостей». Від адміністративно-інституційної звітності до безпосереднього вимірювання набутих компетенцій. Сучасні пріоритети в освіті.

САМОСТІЙНА РОБОТА 14.4.

А. Опрацювати рекомендовану літературу до курсу і складіть тематичний конспект (тези).

Б. Підготувати доповідь (реферат) з обраного питання:

1. Стан освіти в США на початку ХХІ ст.: аналіз новітніх тенденцій.
2. Вища освіта як показник рівня життя провідних країн світу.
3. Сучасне європейське законодавство щодо вищої освіти.
4. Випускник середньої школи: аналіз сучасних вимог до компетентності.
5. Рішення міжнародних форумів щодо перспектив розвитку освіти.

В. Проаналізувати поняття «система освіти» обраної країни (за власним вибором), визначить структурні елементи цього важливого соціального явища.

Список рекомендованої літератури до теми 14.

Основна література:

Джуринский А. Н. Развитие образования в современном мире / А. Н. Джуринский. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 240 с.

Додаткова література:

Грошков М. К. Потенциал непрерывного образования и модернизационные процессы в современной России / М. К. Грошков, Г. А. Ключарев // Социология образования. – 2012. – № 5. – С. 18–25.

Маслова Н. В. Ноосферное образование / Н. В. Маслова. – М. : Иститут Холододинамики, 1999. – 308 с.

Доклад о развитии человека // Программа развития ООН (ПРООН). М., 2004.

Моисеев Н. Н. Судьба цивилизации. Путь разума / Н. Н. Моисеев. – М. : Изд-во МНЭПУ, 1998. – 205 с.

Моисеев Н. Н. Новая планета / Н. Н. Моисеев // Мировое сообщество и судьба России. – М. : Изд-во МНЭПУ, 1998. – 272 с.

Наука и образование в интересах устойчивого развития. [Текст] / Под общей редакцией Т. И. Костиной. – М. : МГАДА, 2006. – 240 с.

Образовательный менеджмент / Сост. и общ. ред. Е. В. Иванова и М. Н. Певзнера. – Великий Новгород : НовГУ им. Ярослава Мудрого, 2010. – 273 с.

Семеко Г. В. Школьная реформа в США: программа выбора школы // Экономика образования. – 2007. – № 6 (43) – С. 79–85.

Суд над системой образования: стратегия на будущее / Под ред. У. Д. Джонсона; пер. с англ. – М. : Педагогика, 1991. – 264 с.

Урсул А. Д. Модель образования XXI века: проблемы устойчивого развития и безопасности / А. Д. Урсул // Безопасность Евразии. – 2001. – № 4. – С. 25-34.

Урсул А. Д. Модель опережающего образования: ноосферно-экологический ракурс // Философия экологического образования / А. Д. Урсул. – М. : Феникс, 2001. – 219 с.

Хуторской А. В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты [Электронный ресурс] / А. В. Хуторской // Интернет-журнал «Эйдос». – 2002. – 23 апреля.

Шурин К. О структуре непрерывного образования / К. Шурин // Высшее образование в России. – 2005. – № 2.

ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ 4

1. Реформування середньої освіти в країнах Заходу після Другої світової війни.

2. Демократизація шкільної системи освіти країн Заходу у другій половині ХХ ст.: основні напрями і форми.

3. Розширення прерогатив місцевої влади в сфері освіти в провідних країнах світу у другій половині ХХ ст.

4. Типи середніх навчальних закладів в країнах Заходу у другій половині ХХ ст. (на прикладі однієї з них).

5. Особливості навчально-виховного процесу в середніх школах Заходу у другій половині ХХ ст.

6. Тестування в сфері освіти країн Заходу у другій половині ХХ ст.

7. Розширення системи вищої освіти в країнах Заходу у другій половині ХХ ст.

8. Засади організації вищої школи країн Заходу у другій половині ХХ ст.
9. Стан освіти як показник якості життя країн світу.
10. Система освіти в Японії після Другої світової війни.
11. Особливості організації навчального процесу в освітніх закладах Японії у другій половині ХХ ст.
12. «Велика освітня революція» у КНР: основні напрямки і зміст інновацій.
13. Наслідки «культурної революції» у КНР для освітньої галузі.
14. Реформування системи освіти у КНР з середини 1980-х рр.
15. Напрямки розвитку радянської школи і системи освіти після Другої світової війни.
16. Державні заходи щодо покращення стану шкільної освіти в СРСР (УРСР) у 1950-1960-х рр.
17. Вдосконалення управління освітньою галуззю в СРСР (УРСР) у повоєнний період.
18. Перехід до загальної середньої освіти у СРСР (УРСР) у другій половині 1960-х – початку 1980-х рр.
19. Навчальні плани і програми загальноосвітніх шкіл СРСР (УРСР) у другій половині 1960-х – початку 1980-х рр.
20. Вичерпання конструктивного потенціалу шкільного будівництва в СРСР на 1980-х рр.: аналіз досягнутих результатів і наявних проблем.
21. Повсякдення радянської школи в СРСР (УРСР) у другій половині 1960-х – початку 1980-х рр.
22. Основні напрями реформування системи освіти в СРСР (УРСР) у середині 1980-х рр.
23. Інновації в навчально-виховному процесі середньої школи в СРСР (УРСР) у другій половині 1980-х рр.
24. Склад педагогічних кадрів загальноосвітніх шкіл у СРСР (УРСР) у другій половині 1980-х рр.
25. Вдосконалення вищої освіти в СРСР у 1960-1980-х рр.
26. Досягнення і накопичені проблеми в організації навчально-виховного процесу і підготовки фахівців у вищій і середньо-спеціальній освіті в СРСР (УРСР).
27. Розвиток системи освіти на пострадянському просторі після 1991 р.

28. Становлення приватної освіти на теренах пострадянського простору.
29. Удосконалення змісту середньої освіти в країнах СНД.
30. Соціальне замовлення як визначальний чинник змістового компоненту навчання у вищій школі.
31. Національні програми формування патріотизму і громадянської відповідальності в державах СНД.
32. Розвиток різнорівневої (ступеневої) вищої школи й освіти в Україні.
33. Забезпечення академічної мобільності особи в сучасному світі.
34. Національне тестування знань абітурієнтів у країнах СНД.
35. Нова соціальна технологія: неперервна освіта протягом життя.
36. Освіта як сфера повсякдення індивіда в ХХІ ст.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 4

Основна література:

Днепров Э. Д. Современная школьная реформа в России / Э. Д. Днепров. – М. : Прогрес, 1998. – 510 с.

Курило В. М. Освіта України і науково-технічний та соціальний прогрес: історія, досвід, уроки / В. М. Курило, В. П. Шепотько. – К. : Деміур, 2006. – 432 с.

Ладыжец Н. С. Университетское образование: идеалы, цели, ценностные ориентации / Н. С. Ладыжец. – Ижевск : Филиал издательства Нижегородского университета при УдГУ, 1992. – 236 с.

Народное образование в СССР. Сборник нормативных актов. – М. : Юридическая литература, 1987. – 336 с.

Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР 1961-1986 гг./ Под ред. Ф. Г. Паначина, М. Н. Колмаковой, З. И. Равкина. – М. : Педагогика, 1987. – 416 с.

Очерки истории школы и педагогической науки в СССР (1917-1980) / Под ред. Н. П. Кузина, М. М. Колмаковой. – М. : Педагогика, 1986. – 288 с.

Суд над системой образования: стратегия на будущее / Под ред. У. Д. Джонсона; пер. с англ. – М. : Педагогика, 1991. – 264 с.

Додаткова література:

Актуальные проблемы и историография зарубежной педагогики. – М. : Педагогика, 1987. – 338 с.

- Алексюк А. М.** Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
- Афанасьев В. Г.** Научно-техническая революция, управление, образование / В. Г. Афанасьев. – М. : Политиздат, 1972. – 431 с.
- Барбарыга А. А.** В школах Англии: Пособие по страноведению / А. А. Барбарыга. – М. : Высшая школа, 1988. – 111 с.
- Барбарыга А. А.** Британские университеты / А. А. Барбарыга, Н. М. Федорова. – М. : Высшая школа, 1979. – 127 с.
- Бушик Л.** Очерк развития школьного исторического образования в СССР / Л. Бушик. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1961. – 540 с.
- Гонтарев Б. А.** Технический университет США / Б. А. Гонтарев. – Л. : ЛГУ, 1980. – 123 с.
- Грошков М. К.** Потенциал непрерывного образования и модернизационные процессы в современной России / М. К. Грошков, Г. А. Ключарев // Социология образования. – 2012. – № 5. – С. 18-25.
- Давтян Г. М.** Об университетском образовании в США / Г. М. Давтян. – Ереван, 1959. – 188 с.
- Державна національна програма “Освіта” (“Україна XXI століття”)** // Освіта. – 1993. – № 44-46. – С. 2-15.
- Джуринский А. Н.** Развитие образования в современном мире / А. Н. Джуринский. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 240 с.
- Доклад о развитии человека** // Программа развития ООН (ПРООН). М., 2004.
- Завадская О. А.** Развитие общеобразовательной школы Украины в период строительства коммунизма (1959-1965 гг.) / О. А. Завадская. – К. : Изд-во Киевского ун-та, 1968. – 266 с.
- Корнетов Г. Б.** Гуманистическое образование: традиции и перспективы / Г. Б. Корнетов. – М. : ИТП и МИО РАО, 1993. – 135 с.
- Круглов Ю. Г.** Современное государство и высшая школа. К истории и теории вопроса / Ю. Г. Круглов, Е. В. Олесюк // Социально-гуманитарные знания. – 2003. – № 5. – С. 78–84.
- Кудряшов А. П.** Современная научно-техническая революция и ее социальные последствия / А. П. Кудряшов. – М. : Политиздат, 1967. – 288 с.
- Кумбс Ф.** Кризис образования в современном мире. Системный анализ / Ф. Кумбус. – М. : Прогрес, 1970. – 293 с.
- Маслова Н. В.** Ноосферное образование / Н. В. Маслова. – М. : Иститут Холододинамики, 1999. – 308 с.
- Моисеев Н. Н.** Судьба цивилизации. Путь разума / Н. Н. Моисеев. – М. : Изд-во МНЭПУ, 1998. – 205 с.
- Моисеев Н. Н.** Новая планета / Н. Н. Моисеев // Мировое сообщество и судьба России. – М. : Изд-во МНЭПУ, 1998. – 272 с.
- Мышко С. А.** Тестирование в системе образования США / С. А. Мышко // Высшая и средняя специальна школ за рубежом: Обзорная информация. – М., 1980. – Вып. 6. – С. 78-92.
- Народна освіта, наука і культура в Українській РСР.** – К. : Статистика, 1973. – 316 с.

Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа. Сборник документов. 1917-1973 гг. Сост.: А. А. Абакумов, Н. П. Кузин, Ф. И. Пузырев, Л. Ф. Литвинов. – М.: Педагогика, 1974. – 558 с.

Наука и образование в интересах устойчивого развития. [Текст] / Под общей редакцией Т. И. Костиной. – М.: МГАДА, 2006. – 240 с.

Новиков А. Н. Профессиональное образование: устремление в будущее // Проблемы современного образования. – 2012. – № 3. – Режим доступа: http://www.rmedu.ru/downloads/full-text/2012_3.pdf

Образовательный менеджмент / Сост. и общ. ред. Е. В. Иванова и М. Н. Певзнера. – Великий Новгород : НовГУ им. Ярослава Мудрого, 2010. – 273 с.

Овчинников Вс. Корни дуба / Вс. Овчинников // Новый мир. – 1979. – № 4–6. – С. 12–17.

Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР 1941-1961 гг./ Под ред. Ф. Г. П

Параил В. А. Инженерно-техническое образование США / В. А. Параил. – М. : Высшая школа, 1969. – 248 с.

Підсумки розвитку народної освіти в Українській РСР за 1965-1970-1975 рр. Планово-статистичний збірник. – К. : Статистика, 1976. – 463 с.

Развитие народного образования в Украинской СССР в 1981–1983 гг. – К. : Наука, 1985. – 285 с.

Семко Г. В. Школьная реформа в США: программа выбора школы / Г.В. Семко // Экономика образования. – 2007. – № 6 (43). – С. 12-16.

Современная модель образования, ориентированная на решение задач инновационного развития экономики // Методические рекомендации Департамента государственной политики и нормативно-правового регулирования в сфере образования по проведению августовских педагогических совещаний. – М., 2008.

Современная научно-техническая революция. Историческое исследование. – М. : Прогресс, 1970. – 173 с.

Тосман К. Проблемы научно-технической революции / К. Тосман. – М. : Высшая школа, 1963. – 157 с.

Українська освіта у світовому часопросторі: Матеріали Другого Міжнародного конгресу (м. Київ, 25-27 жовтня 2007 р.). – К., 2007. – Кн. 1. – 592 с.

Урсул А. Д. Модель образования XXI века: проблемы устойчивого развития и безопасности / А. Д. Урсул // Безопасность Евразии. – 2001. – № 4. – С. 25-34.

Урсул А. Д. Модель опережающего образования: ноосферно-экологический ракурс // Философия экологического образования / А. Д. Урсул. – М. : Феникс, 2001. – 219 с.

Хуторской А. В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты [Электронный ресурс] / А. В. Хуторской // Интернет-журнал «Эйдос». – 2002. – 23 апреля.

Шамова Т. И. Управление образовательным процессом в адаптивной школе / Т. И. Шамова, Т. М. Давыденко. – М. : Центр «Педагогический поиск», 2001. – 384 с.

Шурин К. О структуре непрерывного образования / К. Шурин // Высшее образование в России. – 2005. – № 2. – С. 20–28.

IV. Навчально-методична карта дисципліни «Історія освіти»

Разом: 108 год., лекції – 22 год., семінарські заняття – 18 год., індивідуальна робота – 12 год., самостійна робота – 48 год., модульний контроль – 8 год., ПМК.

Семестр						
Тиждень						
Модулі	Змістовий модуль 2					
Назва модуля	Розвиток освітньої сфери індустріального суспільства					
К-ть балів за модуль	80 б.					
Лекції	1	2	3	4	5	6
Дати						
Теми лекцій	Історія освіти як складова наукового напрямку освітності	Освітня спадщина Стародавнього світу	Розвиток освіти в епоху Середньовіччя	Освітні новачки в Європі доби Відродження й Реформації	Розвиток освіти в Західній Європі й Північній Америці XVII–XVIII ст.	Науково-освітній простір України-Гетьманщини і Російської імперії (XVII–XVIII ст.)
Відвід. лекц.	1б.	1 б.	1 б.	1 б.	1 б.	1б.
Теми семінарських занять	Становлення освіти як окремої сфери суспільства у Стародавньому світі	Історія освіти доби Середньовіччя	Освітні новачки в Європі доби Відродження й Реформації.	Науково-освітній простір України-Гетьманщини і Російської імперії (XVII–XVIII ст.)		
Відвід. семін.	1 б.	1 б.	1 б.	1 б.	1 б.	
Робота на семінарах	10 б.	10 б.	10 б.	10 б.	10 б.	
Самостійна робота	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.
Оцінювання НДЗ	30 б					
Опрацювання фахових видань та першоджерел	10 б.					
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота (25 балів)					
Підсумковий контроль	Модульна контрольна робота (25 балів) ПМК					

Коефіцієнт перерахунку балів 3,82

(продовження таблиці)

Семестр	Змістовий модуль 3							Змістовий модуль 4			
Тиждень	Розвиток освітньої сфери індустріального суспільства							Освіта як фундамент постіндустріального розвитку			
Модулі	107 б.							106 б.			
Назва модуля	7	8	9	10	11	12	13	14			
К-ть балів за модуль											
Лекції											
Дати											
Теми лекцій	Історія освіти країн Європи і США в XIX ст.	Формування систем освіти в Російській імперії XIX ст.	Історія освіти провідних країн світу в умовах кризи індустріального суспільства (к. XIX – перша третина XX ст.)	Нова освіта як засіб встановлення радянської влади у СРСР	Тенденції розвитку освіти в умовах науково-технічної революції (друга половина XX ст.)	Розбудова радянської системи освіти (1945-1991 рр.)	Трансформації в сфері освіти на теренах пострадянського простору	Інноваційний зміст «єри освіти» XXI ст.			
Відвід. лекц.	10 б.	1 б.	1 б.	1 б.	1 б.	1 б.	1 б.	1 б.	1 б.	1 б.	1 б.
Теми семінарських занять	Розвиток освіти країн Європи і США в XIX ст.	Трансформації освіти в Російській імперії в XIX ст.	Становлення нової освіти у СРСР.		Розвиток освіти в умовах науково-технічної революції другої половини XX ст. розвитку		Розвиток освіти в СРСР (1945-1991 рр.): досягнення і труднощі				
Відвід. семін.	1 б.	1 б.	1 б.	30 б			1 б.	1 б.			
Робота на семінарах	10 б.	10 б.	10 б.				10 б.	10 б.			
Самостійна робота	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.
Оцінювання ПНДЗ	30 б										
Опрацювання фахових видань, першоджерел есе	10 б.							20 б.			
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота (25 балів)							Модульна контрольна робота (25 балів)			
Підсумковий контроль	ПМК										

Коефіцієнт перерахунку балів 3,82

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного та підсумкового контролю з дисципліни «Історія освіти»

№	Вид діяльності (визначаються по кожній дисципліні)	Максимальна кількість балів за один вид роботи	Всього
1	Відвідування лекцій	1	14
2	Відвідування практичних (семінарських занять)	1	9
3	Виконання завдання для самостійної роботи	5	70
4	Робота на практичному (семінарському) занятті у тому числі: – доповідь; – виступ; – повідомлення. – участь у дискусії, тощо	Всього 10, у тому числі за видами	90
5	ІНДЗ (індивідуальне навчально-дослідницьке завдання)	30	60
6	Опрацювання фахових видань (у тому числі першоджерел)	10	20
7	Виконання модульної контрольної роботи	25	100
8	Творча робота (у тому числі ессе)	20	20
Загальна кількість балів:			383
Коефіцієнт перерахунку 382: 100 = 3,82			
Підсумковий рейтинговий бал			100
Разом:			100

V. КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль	Бали	Термін виконання (тижні)
Змістовий модуль 1. Просвітницька спадщина Стародавнього світу й епохи Середньовіччя			
Історія освіти як складова наукового напрямку освітології (2 год.)	Семінарське заняття Звіт про виконання	5	I-II
Освітня спадщина Стародавнього світу (4 год.)	Семінарське заняття Звіт про виконання Модульний контроль	5	II-III
Розвиток освіти в епоху Середньовіччя (4 год.)	Семінарське заняття Звіт про виконання Модульний контроль	5	III-IV
Змістовий модуль 2. Історія освіти Нового часу			
Освітні новачі в Європі доби Відродження й Реформації (4 год.)	Семінарське заняття Звіт про виконання	5	IV-V
Розвиток освіти Західної Європи й Північної Америки XVII–XVIII ст. (4 год.)	Семінарське заняття Звіт про виконання Модульний контроль	5	V-VI
Науково-освітній простір України-Гетьманщини і Російської імперії (XVII–XVIII ст.) (4 год.)	Семінарське заняття Звіт про виконання Модульний контроль	5	VI-VII

РОЗДІЛ І. Навчальна міждисциплінарна програма «Освітологія»

Змістовий модуль 3. Розвиток освітньої сфери індустріального суспільства			
Історія освіти країн Європи і США в XIX ст. (2 год.)	Семінарське заняття Звіт про виконання	5	VII-VIII
Формування системи освіти в Російській імперії XIX ст. (4 год.)	Семінарське заняття Звіт про виконання Модульний контроль	5	VIII-IX
Історія освіти провідних країн світу в умовах кризи індустріального суспільства (к. XIX – перша третина XX ст.) (4 год.)	Семінарське заняття Звіт про виконання Модульний контроль	5	IX-X
Нова освіта як засіб встановлення радянської влади у СРСР (2 год.)	Семінарське заняття Звіт про виконання Модульний контроль	5	X-XI
Змістовий модуль 4. Освіта як фундамент постіндустріального розвитку			
Тенденції розвитку освіти в умовах науково-технічної революції (друга половина XX ст.) (2 год.)	Семінарське заняття Звіт про виконання	5	XI-XII
Розбудова радянської системи освіти (1945-1991 рр.) (2 год.)	Семінарське заняття Звіт про виконання Модульний контроль	5	XII-XIII
Трансформації в сфері освіти на теренах пострадянського простору (2 год.)	Семінарське заняття Звіт про виконання Модульний контроль	5	XIII-XIV
Інноваційний зміст «ери освіти» інтелектуального XXI ст. (4 год.)	Семінарське заняття Звіт про виконання Підсумковий модульний контроль: залік	5	XIV-XV
Разом: 44 год.	Разом: 70 балів		

VI. КОНТРОЛЬ ЗА ІНДИВІДУАЛЬНОЮ РОБОТОЮ СТУДЕНТІВ

Тематика есе:

1. Сформулюйте роль християнської релігії в становленні і розвитку шкільного навчання в епоху Середньовіччя.
2. Чи згодні Ви з твердженням, що від перших класичних університетів і до нині існує наступність традицій університетської освіти.
3. Чи можна стверджувати, що в Середньовіччя (до епохи Відродження) повністю заперечувалася наукова й культурна спадщина античного світу?
4. Розкрийте погляди і діяльність одного з освітян-гуманістів епохи Відродження.
5. Охарактеризуйте письменство історичного змісту України-Руси і його роль у становленні освіти.
6. У чому полягає історичне значення Києво-Могилянської академії?
7. Які ідеї були покладені в основу «Проекту Батуринського університету» К. Розумовського?
8. Поясніть зміст професійно-педагогічної діяльності Г. С. Сковороди в Переяславському і Харківському колегіумах.
9. Поясніть, як Ви розумієте твердження Дж. Кеннеді: «Жодна країна не може бути більш розвинутою, ніж розвинута її освіта».
10. Розкрийте роль В. Н. Каразіна у заснуванні Харківського університету.
11. Проаналізуйте організаційні заходи першого українського уряду – Генерального Секретаріату, спрямовані на розбудову української школи.
12. Охарактеризуйте діяльність М. Василенка як міністра народної освіти і мистецтв в уряді гетьмана П. Скоропадського.
13. Проаналізуйте політику уряду Української держави гетьмана П. Скоропадського щодо розвитку народної освіти.
14. Сформулюйте своє бачення: чи були у радянській освітній системі елементи, варті вдосконалення й подальшого розвитку?
15. Сформулюйте обставини та наслідки розвитку освіти, зокрема вищої, в умовах періоду радянського будівництва 1920-х рр.
16. Визначіть стратегічні завдання та основні шляхи реформування вищої та післядипломної освіти в сучасній Україні.
17. Поясніть, як розуміти твердження окремих американських учених про те, що в США власне відсутня система вищої освіти?

18. Розкрийте, як здійснюється фінансування ВНЗ у сучасних розвинутих країнах Заходу.

19. Чи вважаєте Ви, що якісна освіта у XXI ст. є елітарною?

20. Сформулюйте власну позицію щодо рівних можливостей для громадян України здобути вищу освіту.

21. Розкрийте роль Харківського університету в розвитку вітчизняної освіти і науки.

Тематика індивідуального навчального науково-дослідного проекту у формі презентацій (електронного уроку, відеокліпу (фільму), макету веб-сторінки (сайту), сценарію рольової гри, соціологічного опитування, макету номера газети (журналу), в т. ч. електронних, фотоесе):

1. Школа в Стародавньому Римі.

2. Християнські мислителі про освіту (І. Златоуст, В. Кесарійський, І. Дамаскін).

3. Українці в університетах середньовічної Європи.

4. Школа розвинутого Середньовіччя: особливості навчально-виховного процесу.

5. Процес навчання у школі Середньовічного Китаю.

6. Університети середньовічної Франції.

7. Рішельєвський ліцей в Одесі як предтеча Новоросійського університету.

8. О. Потебня, М. Сумцов, Д. Багалій та інші яскраві особистості – викладачі Харківського університету: традиції і сучасність.

9. М. Максимович – перший ректор Університету Св. Володимира.

10. Діяльність М. Скрипника як міністра освіти УСРР.

11. Історія найстарішого університету Східної Європи.

12. Складіть соціокультурний портрет одного зі знамих мислителів Середньовіччя, який відзначився на ниві просвітництва.

13. Охарактеризуйте основні типи й особливості навчальних закладів епохи Середньовіччя.

14. Кадетські корпуси як тип навчального закладу в Російській імперії.

15. Ліцейська освіта в Російській імперії (Наддніпрянській Україні).

16. Відомі випускниці інститутів шляхетних дівчат про свою освіту.

17. Освіта шляхетної панянки XIX ст. у творах класичної літератури.

18. Найвідоміші політики ХХ ст. про свою освіту. (В. Вільсон, У. Черчилль, М. Горбачов, М. Тетчер, Ш. де Голль...)

19. Престижні середні навчальні заклади Англії як школи для підготовки еліти держави.

20. Перебудова змісту, організації й методів навчально-виховної роботи в радянській школі наприкінці 1950-х – початку 1960-х років.

21. Видатні освітяни радянського часу (В. Сухомлинський, В. Захаренко, Ш. Амонашвілі): соціокультурний портрет.

Критерії оцінювання ІНДЗ

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1.	Відповідність змісту меті і завданням роботи	6 балів
2.	Критичний аналіз суті та змісту першоджерел. Виклад фактів, ідей, результатів досліджень в логічній послідовності. Аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання.	12 балів
4.	Дотримання правил реферування наукових публікацій	3 бали
5.	Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив дослідження	6 балів
6.	Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титульний аркуш, план, вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел)	3 бали
Разом:		30 балів

VII. ПІДСУМКОВИЙ МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ

1. Предмет і завдання курсу «Історія освіти», його історіографічна та джерельна база.
2. Типи і види джерел з історії освіти.
3. Методологія сучасних історико-освітніх досліджень. Цивілізаційний, аксіологічний, антропологічний, парадигмальний підходи дослідження освітньої проблематики.
4. Становлення освітніх традицій Стародавнього Сходу.
5. Типи навчальних закладів у грецьких полісах.
6. Розвиток освіти в Римській державі. Типологія навчальних закладів.
7. Історія становлення вищої освіти в Античному світі.
8. Типи навчальних закладів у Візантійській імперії.
9. Формування системи християнської освіти в Європі. Рівні і змістова складова церковного навчання.
10. Освіта Київської Русі.
11. Організація, зміст і методи навчання в період розвиненого Середньовіччя (XI-XIII ст.).
12. Поява і розвиток європейських університетів у XII-XV ст.
13. Становлення освіти ісламського світу в добу Середньовіччя.
14. Розвиток освіти в Середньовічній Індії.
15. Шкільна система Середньовічного Китаю.
16. Класична освіта в школах-академіях Китаю.
17. Граматично-риторична (класична) освіта в Європі у добу Відродження.
18. Система початкової освіти в Європі XV-XVI ст.
19. Братські школи в Україні: поширення, організація і зміст навчання.
20. Єзуїтські колеґіуми – новий тип гуманістичної школи в Україні.
21. Освітня діяльність ордену єзуїтів в Європі.
22. Політика «просвітницького абсолютизму» в діяльності європейських монархів XVIII ст.
23. Проголошення загального права на освіту у період Французької революції.
24. Церковні благодійні і недільні школи для простолюду в Англії у XVIII ст.

25. Школа в Північноамериканських Штатах в епоху Просвітництва.
26. Система освіти Китаю доби маньчжурської династії Цинь.
27. Освіта в Українській козацькій державі: типи навчальних закладів і зміст навчання.
28. Діяльність Києво-Могилянської академії: організаційні засади і принципи навчально-виховного процесу.
29. Православні колегіуми XVIII ст. в Україні.
30. Організація державної жіночої освіти в Російській імперії у XVIII ст.
31. Поширення домашньої освіти західного зразка в Російській імперії у XVIII ст.
32. Інститут гувернерів/гувернанток у Російській імперії.
33. Становлення і розвиток університетської системи освіти в Російській імперії в XIX – на початку XX ст.
34. Система народної освіти в Російській імперії (Наддніпрянській Україні) в XIX – на початку XX ст.
35. Класичні гімназії як основний тип середньої чоловічої школи в Російській імперії (Наддніпрянській Україні) в XIX – на початку XX ст.
36. Поява і розвиток жіночої загальнодоступної гімназійної освіти в Російській імперії (Наддніпрянській Україні).
37. Формування вищої жіночої школи в Російській імперії (Наддніпрянській Україні) в другій половині XIX – початку XX ст.
38. Становлення жіночої середньої освіти в США і Європі.
39. Засади реформування системи освіти більшовицькою владою.
40. Система вищої освіти в СРСР (УРСР) у 1920-х рр.
41. Розвиток системи педагогічної освіти в СРСР (УРСР) у 1920-1930-х рр.
42. Постанови ЦК ВКП(б) 1930-1936 рр. у шкільній справі та їх наслідки.
43. Реформування середньої освіти в країнах Заходу після Другої світової війни.
44. Демократизація шкільної системи освіти країн Заходу у другій половині XX ст.: основні напрями і форми.
45. Розширення системи вищої освіти в країнах Заходу у другій половині XX ст.
46. Система освіти в Японії після Другої світової війни.
47. «Велика освітня революція» у КНР: основні напрямки і зміст інновацій.

48. Напрямки розвитку радянської школи і системи освіти після Другої світової війни.

49. Перехід до загальної середньої освіти у СРСР (УРСР) у другій половині 1960-х – початку 1980-х рр.

50. Основні напрями реформування системи освіти в СРСР (УРСР) у середині 1980-х рр.

51. Розвиток системи освіти на пострадянському просторі після 1991 р.

52. Становлення приватної освіти на теренах пострадянського простору.

VIII. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ВСЬОГО КУРСУ

Основна література:

Антология педагогической мысли в России первой половины XIX века (до реформы 60-х гг.) / Сост. П. А. Лебедев. – М. : Педагогика, 1987. – 308 с.

Антология педагогической мысли Древней Руси и Русского государства XIV-XVII вв. / Сост. С. Д. Бабишин, Б. Н. Митюров. – М. : Педагогика, 1985. – 363 с.

Антология педагогической мысли России XVIII века / Сост. И. А. Соловков. – М. : Высшая школа, 1985. – 363 с.

Антология педагогической мысли России второй половины XIX – начала XX века / Под ред. П. А. Лебедева. – М. : Педагогика, 1990. – 477 с.

Антология педагогической мысли УССР / Сост. Н. П. Калениченко. – М. : Педагогика, 1988. – 640 с.

Антология педагогической мысли христианского Средневековья / Под ред. В. Г. Безрогова. В 2-х т. – : Педагогика, 1994. – 654 с.

Джуринский А. Н. История зарубежной педагогики / А. Н. Джуринский. – М. : ВЛАДОС, 1999. – 272 с.

Днепров Э. Д. Российское образование в XIX – начале XX века / Э. Д. Днепров. – М. : Мариос, 2001. – Т. 2.: Становление и развитие системы российского образования (историко-статистический анализ). – 329 с.

Днепров Э. Д. Современная школьная реформа в России / Э. Д. Днепров. – М. : Прогрес, 1998. – 510 с.

Документы по истории университетов Европы XII–XV вв. / Под ред. Г. И. Липатниковой. – Воронеж, 1973. – 416 с.

Донин А. Н. Университетские реформы в России: общественная мысль и практика. Вторая половина XIX века / А. Н. Донин / Под ред. В. А. Динеса; Саратовский госуд. Социально-экономический университет. – Саратов, 2003. – 277 с.

Драч О. О. Вища жіноча освіта в Російській імперії другої половини XIX – початку XX ст. / О. О. Драч. – Черкаси: Вертикаль, 2011. – 532.

Иванов А. Е. Высшая школа России в конце XIX – начале XX века. / А. Е. Иванов. – М. : Академия наук СССР, Институт истории СССР, 1991. – 392 с.

Иванов А. Е. Студенческая корпорация России конца XIX – начала XX века: опыт культурной и политической самоорганизации / А. Е. Иванов. – М. : Феникс, 2004. – 455 с.

История образования и педагогической мысли за рубежом и в России / Под ред. З. И. Васильевой – М. : «Академия», 2002. – 211 с.

История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в. / Под ред. А. И. Пискунова. – М. : ТЦ Сфера, 2001. – 512 с.

Константинов Н. А., Струминский В. Я. Очерки по истории начального образования в России / Н. А. Константинов. – М. М. : Акад. пед. наук РСФСР, 1953. – 272 с.

Курило В. М. Освіта України і науково-технічний та соціальний прогрес: історія, досвід, уроки / В. М. Курило, В. П. Шепотько. – К. : Деміур, 2006. – 432 с.

Ладыжец Н. С. Университетское образование: идеалы, цели, ценностные ориентации / Н. С. Ладыжец. – Ижевск : Филиал издательства Нижегородского университета при УдГУ, 1992. – 236 с.

Лихачева Е. Материалы для истории женского образования в России (1796–1828) / Е. Лихачева. – СПб.: Тип. М. М. Стасюлевича, 1895. – 271 с.

Лихачева Е. Материалы для истории женского образования в России 1856–1880. – С.Пб.: Тип. М. М. Стасюлевича, 1901. – 647 с.

Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа. Сборник документов. 1917-1973 гг. / Сост.: А. А. Абакумов, Н. П. Кузин, Ф. И. Пузырев, Л. Ф. Литвинов. – М.: Педагогика, 1974. – 558 с.

Народное образование в СССР. Сборник нормативных актов. – М. : Юридическая литература, 1987. – 336 с.

Народное образование и педагогическая мысль России кануна и начала империализма (малоисследованные проблемы и источники): Сборник научных трудов / Под ред. Э. Д. Днепра. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1980. – 294 с.

Осоков А. В. Начальное народное образование в дореволюционной России (1861-1917) / А. В. Ососков. – М., 1982.

Очерки истории высшего медицинского образования и научных медицинских школ на Украине / Под ред. проф. В. Д. Братуся. – К. : Зодоров'я, 1965. – 264 с.

Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР 1917-1941 гг. / Под ред. Н. П. Кузина, М. Н. Колпаковой, З. И. Равкина. – М. : Педагогика, 1980. – 579 с.

Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР 1941-1961 гг. / Под ред. Ф. Г. Паначина, М. Н. Колмаковой, З. И. Равкина. – М. : Педагогика, 1988. – 272 с.

Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР 1961-1986 гг. / Под ред. Ф. Г. Паначина, М. Н. Колмаковой, З. И. Равкина. – М. : Педагогика, 1987. – 416 с.

Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР XVIII в. – первая пол. XIX в. / Под ред. М. Ф. Шабаевой. – М. : Педагогика, 1973. – 605 с.

Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР с древнейших времен до конца XVII в. / Под ред. Э. Д. Днепра. – М. : Педагогика, 1989. – 479 с.

Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР. Вторая половина XIX в. / Под ред. А. И. Пискунова. – М. : Педагогика, 1976. – 600 с.

Очерки истории школы и педагогической науки в СССР (1917-1980) / Под ред. Н. П. Кузина, М. М. Колмаковой. – М. : Педагогика, 1986. – 288 с.

Петров Ф. А. Формирование системы университетского образования в России / Предисловие В. А. Садовниченко / Ф. А. Петров. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 2002. – Т. 1–4. – 416 с.

Пискунов А. И. Очерки по истории прогрессивной немецкой педагогики к. XVIII – нач. XIX в. / А. И. Пискунов. – М.: Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, 1960. – 198 с.

Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (X – початок XX ст.) – К. : Наукова думка, 1991. – 381 с.

Сапрыкин Д. Л. Образовательный потенциал Российской империи / Д.Л. Сапрыкин. – М. : ИИЕТ. РАН, 2009. – 176 с.

Степанович Е. П. Высшая специальная школа на Украине (конец XIX – начало XX вв) / Е. П. Степанович. – К. : Наукова думка, 1991. – 100 с.

Струкон Б. Г. Университеты Германии как центры образования и культуры в средние века / Б. Г. Струкон. – М. : Наука, 1980. – 464 с.

Суд над системой образования: стратегия на будущее / Под ред. У. Д. Джонсона; пер. с англ. – М. : Педагогика, 1991. – 264 с.

Додаткова література:

Актуальные проблемы и историография зарубежной педагогики. – М. : Педагогика, 1987. – 338 с.

Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.

Альтернативные модели воспитания в сравнительной педагогике / Под ред. М. Н. Певзнера и С. А. Рачетиной. – Новгород, 1984. – Ч. 2. – 232 с.

Аристотель. Этика. Политика. Поэтика / Аристотель / Собр. Соч.: В 4-х т. – М. : Просвещение, 1984. – Т. 4. – 830 с.

Арьес Ф. Ребенок и семейная жизнь при Старом порядке / Ф. Арьес; Пер. с фр. Ю. В. Старцева. – Екатеринбург: Изд-во Уральского ун-та, 1999. – 416 с.

Асмус В.Ф. Декарт. – М.: Высшая школа, 2006. – 335 с.

Афанасьев В. Г. Научно-техническая революция, управление, образование / В. Г. Афанасьев. – М. : Политиздат, 1972. – 431 с.

Бабишин А. Давньоруські університети / А. Бабишин // Наука і суспільство. – 1975. – № 6. – С. 56–67.

Багалеј Д. И. Опыт истории Харьковского университета (по неизданным материалам) / Д. И. Багалеј. – Харьков, 1898. – Т. 2. – 547 с.

Барбарыга А. А. Британские университеты / А. А. Барбарыга, Н. М. Федорова. – М. : Высшая школа, 1979. – 127 с.

Барбарыга А. А. В школах Англии: Пособие по страноведению / А. А. Барбарыга. – М. : Высшая школа, 1988. – 111 с.

Бемерт. Женщины в Цюрихском университете / Бемерт // Отечественные записки. – 1872. – № 11. – С. 31-49.

Бим-Бад Б. М. Педагогические течения в начале двадцатого века / Б. М. Бим-Бад. – М. : Пед. общ-во России, 1998. – 336 с.

Блок М. Феодальное суспільство / М. Блок / Пер. з фр. В. Шовкуна. — К.: Вид. дім «Всесвіт», 2001. – 528 с. – Режим доступу: litopys.org.ua

Богданов И. М. Грамотность и образование в дореволюционной России и в СССР / И. М. Богданов. – М. Статистика, 1964. – 125 с.

Боянівська М. Б. Освіта, книгописання, книгозбірні / М. Б. Боянівська // Історія української культури. – К.: Наукова думка, 2001. – Т. 2. – Режим доступу: litopys.org.ua

Бушик Л. Очерк развития школьного исторического образования в СССР / Л. Бушик. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1961. – 540 с.

Валькова О. А. Дискусия о высшем женском образовании в Московском университете (1861г.) // <http://vivovoco.rsl.ru/VV/JOURNAL/VIET/BABES.HTM> – 2006. – № 4.

Вентцель К. Н. Теория свободного воспитания и идеальный детский сад / К. Н. Вентцель – М. : Изд.дом Шалвы Амонашвили: МГПУ, 1999. – 214 с.

Вестбрук Р. Б. Джон Дьюи / Р.Б. Вестбрук// Перспективы: вопросы образования. Мыслители образования. – 1994. – Т. 1. – 585 с.

- Винничук Л.** Люди, нравы и обычаи Древней Греции и Рима / Л. Винничук. – М.: Высшая школа, 1988. – 496 с.
- Висоцький С. О.** Писемність. Освіта / С. О. Висоцький // Історія української культури. – К.: Наукова думка, 2001. – Т. 1. – Режим доступу: litopys.org.ua/istkult/ikult04.htm
- Виттекер Ц. Х.** Граф С. С. Уваров и его время / Ц. Х. Виттекер / Пер. с англ. Н. Л. Лужицкой. – СПб.: «Академический проект», 1999. – 350 с.
- Вишленкова Е. А.** Публичная и частная жизнь университетского человека Казани XIX века / Е. А. Вишленкова // АДАМ И ЕВА. Альманах гендерной истории / Под ред. Л. П. Репиной. – № 7. – М.: ИВИ РАН, 2004. – С. 172–200.
- Вірченко В. В., Коцур А. П.** Жіночі навчальні заклади у м. Києві (1861-1920 рр.) / В. В. Вірченко, А. П. Коцур. – К.–Чернівці: Книги-XXI, 2007. – 196 с.
- Гонтарев Б. А.** Технический университет США / Б. А. Гонтарев. – Л.: ЛГУ, 1980. – 123 с.
- Городская культура.** Средневековье и начало Нового времени / Под ред. В. И. Рутенбурга. – Л.: Наука, 1986. – 280 с.
- Грошков М. К.** Потенциал непрерывного образования и модернизационные процессы в современной России / М. К. Грошков, Г. А. Ключарев // Социология образования. – 2012. – № 5. – С. 18–25.
- Гурлитт Л.** О воспитании / Людвиг Гурлитт ; пер. с нем. с предисл. Л. Г. Оршанского. – Санкт-Петербург : Изд-во газ. «Школа и жизнь», 1911. – 173 с.
- Гюнтер К.-Х.** Фридрих Адольф Вильгельм Дистервег / К.-Х. Гюнтер // Перспективы: вопросы образования. Мыслители образования. – 1994. – Т. 1. – С. 32–46.
- Давтян Г. М.** Об университетском образовании в США / Г. М. Давтян. – Ереван, 1959. – 188 с.
- Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»)** // Освіта. – 1993. – № 44–46. – С. 2–15.
- Дерюжинский В. Ф.** Народное образование / В. Ф. Дерюжинский // Россия в конце XIX века / Под общей ред. В. И. Ковалевского. – СПб., 1900. – С. 476–497.
- Джуринский А. Н.** Развитие образования в современном мире / А. Н. Джуринский. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 240 с.
- Джуринский А.Н.** История педагогики древнего и средневекового мира / А. Н. Джуринский. – М.: из-во «Совершенство», 1999. – 224 с.
- Дзюба О.** Літопис найважливіших подій культурного життя в Україні (X — середина XVII ст.) / О. Дзюба, Г. Павленко.- Київ, 1998. – Режим доступу: litopys.org.ua
- Днепров Э. Д.** Женское образование в пореформенной России / Э. Д. Днепров // Федосова Э. П. Бестужевские курсы – первый женский университет в России (1878-1918) / Под ред. Э. Д. Днепров. – М., 1980. – С. 5–24.
- Доклад о развитии человека** // Программа развития ООН (ПРООН). М., 2004.
- Драч О. О.** Суспільний статус учителя початкової школи Наддніпрянщини періоду ринкових трансформацій (друга половина XIX – початок XX ст.) / О. О. Драч // Україна Соборна: Збірник наукових статей. – Вип. 4. – Т. 1. – К., 2006. – С. 306-310.
- Драч О. О.** Формування системи оплати праці сільського вчителя в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.) / О. О. Драч // Український селянин: Збірник наукових праць. – 2005. – Вип. 9. – С. 48–50

Драч О. О. Формування системи оплати праці сільського вчителя в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.) / О. О. Драч // Український селянин: Збірник наукових праць. – 2005. – Вип. 9. – С. 48–50.

Драч О. О. Характерні особливості учнівського контингенту народних шкіл Наддніпрянщини у другій половині XIX – на початку XX ст. / О. О. Драч // Український селянин: Збірник наукових праць. – 2003. – Вип. 7. – С. 30–32.

Дьюн Дж. Демократия и образование / Дж. Дьюн / Пер. с англ. – М. : Педагогика-Пресс, 2000, – 384 с.

Дюбрек Ф. Жан Овид Декроли / Ф. Дюбрек // Перспективы: вопросы образования. Мыслители образования. – 1994. – Т. 1.

Жизнь и быт студентов в Англии // Дело. Сборник литературно-научный изданный Московским отделением общества для усиления С.П.Б. женского медицинского института. – М.: Типо-литография А.В. Васильева, 1899. – С. 318-324.

Завадская О. А. Развитие общеобразовательной школы Украины в период строительства коммунизма (1959-1965 гг.) / О. А. Завадская. – К. : Изд-во Киевского ун-та, 1968. – 266 с.

Загальне обов'язкове навчання і політехнізація школи. – Х., 1931. – 72 с.

Захарченко М. М. Коммерческое и техническое женское образование в Австрии, Франции, Германии и России / М. М. Захарченко. – СПб., 1900. – 344 с.

Зейфман Н. В. Источники по истории правительственной политики в области образования в 1880-х годах и материалы по истории декабризма / Н. В. Зейфман // Записки отдела рукописей Государственной библиотеки им. В. И. Ленина. – 1972. – Вып. 33. – С. 5–36.

Иванов А. Е. Дискуссия о проблемах высшего педагогического образования в России на рубеже XIX-XX веков / А. Е. Иванов // Педагогика. – 1999. – № 6. – С. 18-34.

Иванов Е. В. Феномен свободного воспитания в истории педагогики Западной Европы / Е. В. Иванов. – Великий Новгород : НовГУ, 2001. – 119 с.

Илинский П. А. Русская женщина в войну 1877-1878гг. Очерк деятельности сестер милосердия, фельдшер и женщин-врачей / П. А. Илинский. – СПб., 1879. : Тип-литограф. П.Ию Шмидта, 1879. – 277 с.

Ісаєвич Я. Д. Братства та їхні школи. Шкільництво уніатів / Я. Д. Ісаєвич // Історія української культури. – К., 2001. – Т. 2. – режим доступу: litopys.org.ua

Ісаєвич Я. Д. Києво-Могилянський колегіум / Я. Д. Ісаєвич // Історія української культури. – К., 2001. – Т. 2. – режим доступу: litopys.org.ua

Історія Одеського університету за 100 років. – К. : Університет, 1968. – 457 с.

Калгрэн Ф. Воспитание к свободе / Ф. Калгрэн. – М. : МЦВП, 1993. – 772 с.

Киевский университет: Документы и материалы. 1834-1984. – К. : Вища школа, 1984. – 189 с.

Кобченко К. А. «Жіночий університет Святої Ольги»: історія Київських вищих жіночих курсів / К. А. Кобченко. – К. : МП «Леся», 2007. – 271 с.

Коменский Я. А. Великая дидактика // Коменский Я. А. Избр. пед. соч. – М. : Педагогика, 1982. – Т. 1. – 565 с.

Коменский Я. А., Локк Дж., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И. Г. Педагогическое наследие / Я. А. Коменский, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо. – М. : Педагогика, 1987. – 416 с.

Корнетов Г. Б. Гуманистическое образование: традиции и перспективы / Г. Б. Корнетов. – М. : ИТП и МИО РАО, 1993. – 135 с.

Корнетов Г. Б. Воспитание в первобытном обществе: возникновение, сущность, эволюция / Г. Б. Корнетов. – М. : Международная педагогическая академия, 1993.

Корнетов Г. Б. Цивилизационный подход к изучению всемирного историко-педагогического процесса / Г. Б. Корнетов. – М., 1994.

Королёв Ф. Ф., Корнейчик Т. Д., Равкин З. И. Очерки по истории советской школы и педагогики (1921-1931 гг.) / Ф. Ф. Королёв. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1961. – 505 с.

Котлова Т. Б. Повседневная жизнь женских гимназий на рубеже XIX – XX веков / Т. Б. Котлова // **Российское общество.** Гендерное измерение. Сб. науч. статей. – Иваново, 2006.

Круглов Ю. Г. Современное государство и высшая школа. К истории и теории вопроса / Ю. Г. Круглов, Е. В. Олесюк // Социально-гуманитарные знания. – 2003. – № 5. – С. 78–84.

Кудряшов А. П. Современная научно-техническая революция и ее социальные последствия / А. П. Кудряшов. – М. : Политиздат, 1967. – 288 с.

Кузьмин Н. Н. Низшее и среднее специальное образование в дореволюционной России / Н. Н. Кузьмин. – Челябинск : Юж.-Уральск, кн. изд-во., 1971. – 280 с.

Кумбс Ф. Кризис образования в современном мире. Системный анализ / Ф. Кумбус. – М. : Прогрес, 1970. – 293 с.

Курбатов Г. Л. Христианство: Античность, Византия и Древняя Русь / Г. Л. Курбатов, Э. Д. Фролов. – Л. : Лениздат, 1988. – 344 с.

Ле Гофф Ж. Интеллектуалы в средние века. Долгопрудный / Ж. Ле Гофф. – М. : Аллегро-Пресс, 1997. – 210 с.

Лейкина-Свирская В. Р. Интеллигенция в России во второй половине XIX века. – М. : Мысль, 1971. – 366 с.

Лещинский В. И. Теория, история и философия образования / В. И. Лещинский, Т. В. Лаврикова, Л. Э. Заварзина. – Воронеж: Изд-во им. Е. А. Болховитинова, 2002. – 303 с.

Литвинов В. Ренесансний гуманізм в Україні / В. Литвинов. – К., 2000. – 472 с. – режим доступу: <http://litopys.org.ua>

Локк Дж. Сочинения: В 3 т. / Дж. Локк. – М. : Мысль, 1988. – 668 с.

Ломоносов М. В. О воспитании и образовании / М. В. Ломоносов. – М. : Педагогика, 1991. – 339 с.

Лотман Ю. М. Беседы о русской культуре: Быт и традиции русского дворянства (XVIII – начало XIX века) / Ю. М. Лотман. – СПб. : Искусство-СПб., 1994. – 758 с.

Луначарский А. В. О воспитании и образовании / А. В. Луначарский. – М. : Высшая школа, 1980. – 302 с.

Ляхович Е. С. Университеты в истории и культуре дореволюционной России / Е. С. Ляхович, А. С. Ревушкин. – Томск : Издательство Томского университета, 1998. – 579 с.

Макогоненко Г. Николай Новиков и русское просвещение XVIII в. / Г. Макогоненко. – М.-Л. : Гослитиздат, 1952. – 544 с.

Марголис Ю. Д., Тишкин Г. А. Отечеству на пользу, а россиянам во славу: Из истории университетского образования в Петербурге в XVIII – начале XIX в. / Ю. Д. Марголис, Г. А. Тишкин. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1988. – 320 с.

Марочко В. Репресовані педагоги України: жертви політичного терору (1929-1941) / В. Марочко, Г. Хілліг. – К. : Науковий світ, 2003. – 302 с.

Марруа А. И. История воспитания в Античности / А. И. Марруа. – М. : «Греко-латинский кабинет» Ю. А. Шичалина, 1998. – 425 с.

Маслова Н. В. Ноосферное образование / Н. В. Маслова. – М. : Иститут Холододинамики, 1999. – 308 с.

Маурер Т. Новый подход к социальной истории университета: коллективная биография профессоров / Т. Маурер // Из истории русской интеллигенции: Сборник материалов и статей к 100-летию со дня рождения В. Р. Лейкиной-Свирской. – СПб., 2003. – С.273–301.

Меньшова В. М. Педагогика Эразма Роттердамского: открытие мира детства. Педагогическая система Хуана Луиса Вивеса / В. М. Меньшова. – М. : Народное образование, 1995. – 136 с.

Микитась В. Л. Давньоруські студенти і професори / В. Л. Микитась. – К. : Абрис, 1994. – 750 с.

Мицько І. З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576 — 1636) / І. З. Мицько. – К. : Наукова думка, 1990. – 243 с.

Моздалевский Л. Н. Очерк истории воспитания и обучения с древнейших и до наших времен: В 2 кн. / Л. Н. Модзалевский. – СПб. : «Алетей», 2000. – 248 с.

Моисеев Н. Н. Новая планета / Н. Н. Моисеев // Мировое сообщество и судьба России. – М. : Изд-во МНЭПУ, 1998. – 272 с.

Моисеев Н. Н. Судьба цивилизации. Путь разума / Н. Н. Моисеев. – М. : Изд-во МНЭПУ, 1998. – 205 с.

Монтень М. О воспитании детей / Монтень М. Опыты: В 3-х кн. – М. : Наука, 1980. – Кн. 1 и 2. – 703 с.

Монтессори М. Метод научной педагогики, применимый к детскому воспитанию в Домах ребёнка / М. Монтессори. – М. : Московский Монтессори-Центр, 1993. – 203 с.

Мор Т. Утопия / Т. Мор. – М. : Наука, 1978. – 417 с.

Мышко С. А. Тестирование в системе образования США / С. А. Мышко // Высшая и средняя специальна школ за рубежом: Обзорная информация. – М., 1980. – Вып. 6. – С. 78–92.

Нариси історії українського шкільництва 1905-1933: Навчальний посібник. – К. : Заповіт, 1996. – 304 с.

Народна освіта, наука і культура в Українській РСР. – К. : Статистика, 1973. – 316 с.

Наука и образование в интересах устойчивого развития. [Текст] / Под общей редакцией Т. И. Костиной. – М. : МГАДА, 2006. – 240 с.

Нилл А. Саммерхилл: воспитание свободой / А. Нилл. – М. : Педагогика-пресс, 2000. – 296 с.

Новиков А. Н. Профессиональное образование: устремление в будущее // Проблемы современного образования. – 2012. – № 3. – Режим доступу: http://www.pmedu.ru/downloads/full-text/2012_3.pdf

Образовательный менеджмент / Сост. и общ. ред. Е. В. Иванова и М. Н. Певзнера. – Великий Новгород : НовГУ им. Ярослава Мудрого, 2010. – 273 с.

- Овчинников В. С.** Корни дуба / В. С. Овчинников // Новый мир. – 1979. – № 4–6. – С. 12–17.
- Очерки по истории** Ленинградского университета. – Л. : Издательство Ленинградского университета, 1982. – 151 с.
- Очерки по истории** прогрессивной русской педагогики XIX в. – М. : Учпедгиз, 1963. – 312 с.
- Параил В. А.** Инженерно-техническое образование США / В. А. Параил. – М. : Высшая школа, 1969. – 248 с.
- Певзнер М. Н.** Реформаторское движение в педагогике Западной Европы конца XIX – начала XX вв. / М. Н. Певзнер. – Новгород, 1996. –
- Песталоцци И. Г.** Как Гертруда учит своих детей / И. Г. Песталоцци // Песталоцци И. Г. Избр. пед. соч. – М. Наука, 1981. – Т. 1. – 416 с.
- Пиаже Ж.** Ян Амос Коменский / Ж. Пиаже // Перспективы: вопросы образования. Мыслители образования. – М. : Просвещение, 1994 – Т. 1. – 329 с.
- Пилипчук Р. Я.** Шкільний театр / Р. Я. Пилипчук // Історія української культури. – К., 2001. – Т. 2. – Режим доступу: litorus.org.ua
- Підсумки розвитку** народної освіти в Українській РСР за 1965-1970-1975 рр. Планово-статистичний збірник. – К. : Статистика, 1976. – 463 с.
- Платон.** Государство / Соч.: В 3-х т. / Платон. – М. : Высшая школа, 1972. – Т. 3. – Ч. 1. – 624 с.
- Плутарх.** Сравнительные жизнеописания: В 3-х т. / Плутарх. – М., 1964. – Т. 3.
- Пономарева В. В.** Мир русской женщины: воспитание, образование, судьба. XVIII – начало XX века / В. В. Пономарева, Л. Б. Хорошилова – М. : Русское слово, 2008. – 315 с.
- Послушник и школяр,** наставник и магистр: средневековая педагогика в лицах и текстах / Под ред. В. Г. Безрогова. – М. : РОУ, 1996. – 416 с.
- Прокопович Ф.** Філософські твори в трьох томах / Ф. Прокопович. – К., 1979. – Т. 1.; К., 1980. – Т. 2; К., 1981. – Т. 3. – Режим доступу: litorus.org.ua
- Просвещение и педагогическая мысль** Древней Руси. – М. : Педагогика, 1983. – 161 с.
- Рабле Ф.** Гаргантюа и Пантагрюэль / Ф. Рабле. – М. : Правда, 1981. – 560 с.
- Развитие народного образования** в Украинской ССР в 1981–1983 гг. – К. : Наука, 1985. – 285 с.
- Рёрс Г. Георг Кершенштейнер** / Г. Рёрс // Перспективы: вопросы образования. Мыслители образования. – 1994. – Т. 2. – 403 с.
- Рёрс Г. Мария Монтессори** / Г. Рёрс // Перспективы: вопросы образования. – 1983. – № 4. – С. 36-43.
- Робен П.** Интегральное воспитание / П. Робен. – М., 1921.
- Романова В. Л.** Рукописная книга и готическое письмо во Франции XIII–XIV вв. / В. Л. Романова. – М. : Просвещение, 1975. – 239 с.
- Роттердамский Э.** Похвала глупости / Э. Роттердамский. – М. : Советская Россия, 1991. – 98 с.
- Руссо Ж.-Ж.** Эмиль, или О воспитании // Руссо Ж.-Ж. Пед. соч. – М. : Академия, 1981.– Т. 1. – 456 с.
- Самодурова З. Г.** Школы и образование // Культура Византии (вторая половина VII–XII в.) / Под ред. З. В. Удальцова. – М. : Наука, 1989. – С. 366-400.

- Саффранж Ж.-Ф.** Александр Саттерленд Нейлл / Ж.-Ф. Саффранж // Перспективы: вопросы образования. – 1989. – № 2. – С. 47–62.
- Свободное воспитание:** Хрестоматия / Сост. Г. Б. Корнетов. – М.: РОУ, 1995. – 224 с.
- Семко Г. В.** Школьная реформа в США: программа выбора школы / Г. В. Семко // Экономика образования. – 2007. – № 6 (43). – С. 12-16.
- Сенека Л.А.** Нравственные письма к Луцилию / Л. А. Сенека. – М.: Академия, 1977. – 384 с.
- Словарь книжников и книжности Древней Руси.** XI – первая половина XIV в. / Отв. ред. Д. С. Лихачёв. – М.: Наука, 1987. – Ч. 1. – 497 с.
- Смирнов Н. Н.** На переломе: российское учительство накануне и в дни революции 1917 года / Н.Н. Смирнов. – СПб.: Наука, 1994. – 410 с.
- Современная модель образования,** ориентированная на решение задач инновационного развития экономики // Методические рекомендации Департамента государственной политики и нормативно-правового регулирования в сфере образования по проведению августовских педагогических совещаний. – М., 2008.
- Современная научно-техническая революция.** Историческое исследование. – М.: Прогрес, 1970. – 173 с.
- Солодянкина О. Ю.** Иностранские гувернантки в России (вторая половина XVIII – первая половина XIX века) / О. Ю. Солодянкина. – М.: Academia, 2007. – 512 с.
- Тосман К.** Проблемы научно-технической революции / К. Тосман. – М.: Высшая школа, 1963. – 157 с.
- Уваров П. Ю.** Парижский университет и местные интересы (конец XIV – первая половина XV вв.) / П. Ю. Уваров // Средние века. – М., 1991. – Вып. 54. – С. 55–71.
- Удод О. П.** Початкова освіта на Слобожанщині / О. П. Удод // Матеріали ІІ Сумської обласної наукової історико-краєзнавчої конференції. – Суми, 1994. – Ч. I. – С. 79–84.
- Удод О. П.** Початкова освіта на Україні наприкінці XVIII – в першій половині XIX ст. / О. П. Удод // Український історичний журнал. – 1969. – № 9. – С. 83–92.
- Удод О.П.** Джерела з історії освіти на Україні наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст. / О. П. Удод // Архіви України. – 1970. – № 4. – С. 75–77.
- Українська освіта** у світовому часопросторі: Матеріали Другого Міжнародного конгресу (м. Київ, 25-27 жовтня 2007 р.). – К., 2007. – Кн. 1. – 592 с.
- Університети Західної Європи.** Середніе века. Возрождение. Просвещение / Под ред. Н. В. Ревякиной. – Иваново, 1990. – 161 с.
- Урсул А. Д.** Модель образования XXI века: проблемы устойчивого развития и безопасности / А. Д. Урсул // Безопасность Евразии. – 2001. – № 4. – С. 25–34.
- Урсул А. Д.** Модель опережающего образования: ноосферно-экологический ракурс // Философия экологического образования / А. Д. Урсул. – М.: Феникс, 2001. – 219 с.
- Фрадкин Ф. А.** Педология: Мифы и действительность / Ф. А. Фрадкин. – М.: Просвещение, 1991. – 285 с.
- Хильгенхегер Н.** Иоганн Фридрих Герbart / Н. Хильгенхегер, И. Ф. Герbart // Перспективы. Вопросы образования. Мыслители образования. – 1994. – № 3/4 (87/88). – С. 227–242.
- Хрестоматия по истории** зарубежной педагогики / Под ред. А. И. Пискунова. – М.: Просвещение, 1981. – 527 с.
- Хуторской А. В.** Ключевые компетенции и образовательные стандарты [Электронный ресурс] / А. В. Хуторской // Интернет-журнал «Эйдос». – 2002. – 23 апреля.

Цицерон. О старости, о дружбе, об обязанностях / Цицерон. – М. : Академия, 1974. – 130 с.

Шамова Т. И. Управление образовательным процессом в адаптивной школе / Т. И. Шамова, Т. М. Давыденко. – М. : Педагогический поиск, 2001. – 384 с.

Штайнер Р. Методика обучения и предпосылки воспитания / Р. Штайнер. – М. : Парсифаль, 1994. – 407 с.

Шурин К. О структуре непрерывного образования / К. Шурин // Высшее образование в России. – 2005. – № 2. – С. 20–28.

Юммель Ш. Платон / Ш. Юммель // Перспективы: вопросы образования. – 1989. – № 4. – С 23-34.

Яковенко Н. М. Протестантські і католицькі школи. Замоїська академія / Н.М. Яковенко // Історія української культури. – К., 2001. – Т. 2. – Режим доступу: litopys.org.ua

Інформаційні ресурси

Українське національне відродження кін. XVIII-XIX ст. <http://buklib.net/component/opt.>, <http://www.history.vn.ua> <http://litopys.org.ua/>(див.також цифрові бібліотеки та портал Інституту історії України НАН України).

Українське національне відродження на початку XX ст.: <http://mestectvo.com> > Історія України., <http://www.history.vn.ua>., <http://www.history.vn.ua>., <http://textbooks.net.ua>(див.також цифрові бібліотеки та портал Інституту історії України НАН України).

Цифрові бібліотеки

«ExLibris» – режим доступу: <http://exlibris.org.ua/>;

«Літера» – режим доступу: <http://litera-ua.livejournal.com/8211.html>

«Історія України» – режим доступу: <http://historyua.narod.ru/>;

«Електронна бібліотека Князева» – режим доступу: <http://ebk.net.ua/index.htm>

«Збірник» – режим доступу: <http://litopys.org.ua/>

«Малоруська народна історична бібліотечка» – режим доступу: <http://mnib.malorus.org/>

«Чтиво» [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://chtyvo.org.ua/>;

своєрідна цифрова бібліотека порталу «Гуртом» (перший український торрент-трекер) Друкована література // Hurtom – торрент-толока: перший український торрент-трекер. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://toloka.hurtom.com/viewforum.php?f=11> тощо).

Портал Національної бібліотеки України ім. Вернадського (НБУВ) <http://www.nbuv.gov.ua/>

Портал Інституту історії України НАН України <http://www.history.org.ua/>

Електронні довідково-інформаційні видання

е-Енциклопедія історії України // Інститут історії України НАН України: офіційний веб-сайт. – режим доступу: <http://www.history.org.ua/?l=EHUS>

Енциклопедія Українознавства // Книгарня “Горизонт”. [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://horizont.narod.ru/slownyk_4.htm.

Encyclopedia of Ukraine / Canadian Institute of Ukrainian Studies. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.encyclopediaofukraine.com/>.

Українська енциклопедія // UAPEDIA.COM.UA. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.uapedia.com.ua/>.

Українська Радянська Енциклопедія // Лексика – українські енциклопедії та словники. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://leksika.com.ua/ure/>.

Електронні джерела

Джерела з історії України – <http://uahistory.info/category/dwerela/>

Інформаційно-освітній ресурс – <http://www.profile-edu.ru/>

Література з історії освіти в Україні – <http://izbornyk.org.ua/istkult2/ikult2.htm>

Сайт східної літератури і джерел – http://www.vostlit.info/common/lib_uk.phtml?id=1741

Європейська історія — <http://library.byu.edu/~rdh/>

Історія США — <http://www.msstate.edu/archives/>

Історія зарубіжних держав — <http://www.mavicanet>

Історія зарубіжних держав — <http://www.hronos.km.ru>

Канал історії — <http://www.historychannel.com>

Ресурси з історії — <http://kuhttp.cc.ukans.edu/history/>

Мережа «Історія» — <http://www.thehistorynet.com>

МАКРОМОДУЛЬ IV : СОЦІОЛОГІЯ ОСВІТИ**Зміст навчальної програми**

Пояснювальна записка	242
Структура програми навчальної дисципліни	248
I. Опис предмета навчальної дисципліни	248
II. Тематичний план навчальної дисципліни	249
III. Програма навчальної дисципліни	250
Змістовий модуль 1. Зміст, структура й методологія освітньої проблематики в соціології	250
Тема 1. Соціологія освіти як галузь соціологічного знання. Історія розвитку Соціології освіти. Освіта в аксіологічному вимірі.....	250
Тема 2. Освіта як соціальний інститут.....	253
Тема 3. Соціальна структура системи освіти	255
Питання до модульного контролю 1.....	256
Список рекомендованої літератури до змістового модуля 1	257
Змістовий модуль 2. Освіта в конвергентному суспільстві	257
Тема 4. Стан сучасної освіти у країнах Заходу та в Україні.....	258
Тема 5. Самоосвіта як соціальна проблема	262
Тема 6. Система управління освітою. Правові аспекти соціології освіти.....	264
Питання до модульного контролю 2	266
Список рекомендованої літератури до змістового модуля 2	267
IV. Навчально-методична карта дисципліни «Соціологія освіти»	269
V. Карта самостійної роботи студента	271
VI. Контроль за індивідуальною роботою студентів	274
VII. Підсумковий модульний контроль	277
VIII. Список рекомендованої літератури до всього курсу	279
Основна література	279
Додаткова література.....	280

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

У процесі вивчення курсу «Соціологія освіти» передбачається розкрити дисциплінарну сферу соціології, концепції і дослідження соціального інституту освіти і його зв'язку з іншими соціальними інститутами. Особлива увага приділяється як теоретичним, так і практичним аспектам вивчення системи освіти: стратегіям реформування освіти в Україні і за кордоном, а також залучення національних систем освіти до міжнародного контексту. Крім того, навчальний курс «Соціологія освіти» змістовно проєктований у систему координат, орієнтовану на порівняння розвитку освіти у просторовому аспекті.

Курс соціологія освіти розглядається як дисциплінарна сфера соціології, що досліджує соціальні аспекти освіти, закономірності взаємодії освітньої системи як соціального інституту і соціальної організації з суспільством, соціальними групами і особою. Також не залишається без уваги і інший погляд на предмет порівняльної соціології освіти як на вузьку область, об'єднуючи дослідників, які цікавляться навчально-виховними закладами і установами – школами, коледжами, університетами і тому подібне, а так само процесами навчання в них і зв'язком між ними і іншими інститутами суспільства. У цілому область вивчення включає навчальні заклади, їх системи, управління ними, організацію і структурування, рівні освіти, взаємодії груп у навчальних закладах, соціальні ролі вчителя і адміністратора. Соціальна політика у сфері освіти і політична наука є важливим елементом навчального курсу «Соціологія освіти».

Вищеназваний курс є органічним продовженням спеціальної соціологічної освіти і є логічно-збудованим оглядом основних теоретичних і прикладних підходів до розуміння феномена освіти. Також у курсі «Соціологія освіти» активно використовуються наявні результати соціологічних досліджень, включаючи статистичні дані. Освіта в курсі розглядається як важливий соціальний інститут сучасного суспільства. Вивчення теоретичних концепцій, накопичених емпіричних даних і основних методологічних підходів, розроблених в рамках соціології освіти, – найважливіший компонент професійної соціологічної освіти, що дозволяє студентам зіштовхнутися і з теоретичним, і з прикладним соціальним знанням у даній області. Отримані знання можуть бути

використані не тільки в дослідницькій роботі, але і в практичній діяльності в таких сферах, як соціальна політика і соціальна робота, менеджмент в освіті, державне і муніципальне управління, є основою грамотного і ефективного входження в ролі того, хто навчається (суб'єкта самоосвіти в т.ч.).

Форми і методи реалізації практичного компоненту дисципліни дозволяють студентам на основі особистого досвіду і отриманої інформації розвивати здібність до наукового аналізу проблем сучасної, перш за все, української освіти, співставляти логіку її розвитку з глобальними тенденціями змін у сфері освіти, здійснювати рефлексію власного шляху в освіті, проектувати взаємодії з різними суб'єктами даної соціальної сфери з позицій основних учасників освітнього процесу, з позиції соціолога-консультанта. Використовуються форми дебатів, мікрогрупової роботи по постановці і проектуванню вирішення конкретних дослідницьких завдань, конференції, публічного захисту рефератів і презентації аналітичних мікродосліджень, інші інтерактивні форми роботи.

Робоча навчальна програма з дисципліни «Соціологія освіти» (далі – Програма) є нормативним документом Київського університету імені Бориса Грінченка, який розроблено кафедрою філософії Інституту суспільства на основі ОПП відповідно до затвердженого навчального плану.

Програму розроблено з урахуванням рекомендацій МОН України «Про Перелік напрямів (спеціальностей) та їх поєднання з додатковими спеціальностями і спеціалізаціями для підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра, спеціаліста, магістра» (лист № 1/9-736 від 06.12.2007 р.).

Програму укладено згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчання в КУ імені Бориса Грінченка відповідно до вимог ОКХ, алгоритму вивчення навчального матеріалу дисципліни.

Програма визначає перелік, обсяг, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень магістрантів, необхідне навчально-методичне забезпечення.

Навчальна дисципліна «Соціологія освіти» є складовою частиною дисциплін циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки нормативної частини блоку навчальної програми.

Згідно з навчальним планом спеціальності 8. 18010020 «Управління навчальним закладом» загальний обсяг дисципліни складає три залікових кредити (72 години), що об'єднує всі види навчальної діяльності магістранта: аудиторні заняття (24 години), самостійна робота (40 годин), індивідуальна робота (4 години), консультації (4 години), контрольні заходи (модульний контроль, підсумковий модульний контроль). Вивчення навчальної дисципліни завершується підсумковим модульним контролем у формі захисту заліку.

Робочу навчальну програму укладено згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчання. Програма містить 2 змістові модулі. Кожний змістовий модуль містить за кожною темою, яка входить до даного модуля, опис повного циклу підготовки з теми за змістом, організаційними формами навчання, видами контролю, а також тими компетенціями й професійними функціями, які розвиваються у процесі вивчення кожної теми і сформованість яких визначає результат навчання. Структура опису кожної теми включає: назву теми; основні поняття теми; зміст лекції; зміст семінарських занять з теми; зміст самостійної роботи з теми; зміст індивідуальної роботи з теми; питання або завдання для модульного контролю; список літератури до теми (основний і додатковий).

Предмет. У сучасному світі проблеми освіти та виховання набувають дедалі більшої цінності. Суспільство, яке проголошує шлях до гуманізації, своєю головною цінністю визнає людину. Саме людина з її потребами та інтересами стає кінцевою метою як розвитку виробництва, так і вдосконалення соціальних інститутів. А освіта – це саме те, що допомагає людині стати гідним членом демократичного суспільства. Освіта потрібна не тільки для часткового покращання у житті суспільства, а й для докорінних змін психологічних і моральних якостей людей, їхньої культури, тому що без цього неможливий суспільний прогрес. До того ж нині, коли Україна стала на шлях ринкових перетворень, особливо актуальною стає проблема висококваліфікованих і високоосвічених фахівців. Цей процес не залишив осторонь жодну зі сфер громадського життя. Освіта і виховання у цьому плані не є винятком: за останні роки зазнали зміни освіта і виховання як соціальні інститути, і система освіти зокрема. Курс «Соціологія освіти» призначений допомогти сформувати у магістрантів уявлення про сферу освіти, їх місце у житті суспільства, завдання освіти та розвитку за сучасних умов.

Метою курсу «Соціологія освіти» є розкриття головних проблем освіти як соціального інституту, а саме: вивчення теоретико-методологічних основ освіти в сучасній соціології, аналіз процесу інституціоналізації соціології освіти, аналіз основних функцій освіти, зокрема, вищої. Не менш важливим є вивчення процесу реформування освітніх систем в сучасному суспільстві, аналіз впровадження Болонського процесу в освіту, а також аналіз процесу управління освітою.

Завдання вивчення дисципліни:

- оволодіння магістрантами систематизованими, цілісними знаннями про освітню сферу суспільства крізь призму аналізу структурних компонентів соціальної системи;
- засвоєння магістрантами теоретично-концептуальних підходів до трактування поняття «соціологія освіти»;
- дослідження форм і закономірностей її функціонування;
- з'ясування структури соціальної системи освітньої структури, основних її інститутів та функцій;
- виділення основних компонентів соціології освіти, зокрема, дослідження сутності суспільства як елемента і форми базової складової соціально-гуманітарної системи;
- формування у магістрантів вмінь та навичок цілісно аналізувати суспільні явища та процеси в Україні.

Місце курсу в професійній підготовці фахівця. Контроль освоєння і вбудовування інформації у власну систему уявлень магістрантів здійснюється шляхом включення елементів діалогу в лекційні заняття, аналізу результатів продуктивної діяльності на семінарських заняттях, вибору форм самостійної роботи, способів і якості результатів самостійної роботи, виконання контрольних завдань по формулюванню питань і оцінюванню зросту власних знань студентів. У курсі використовуються раніше отримані магістрантами знання з теорії і історії соціології, соціології культури, соціології молоді, а також знання основ педагогіки і методики викладання суспільствознавчих дисциплін.

Курс дозволяє магістрантам скласти уявлення про сучасні напрями і течії в соціології освіти, систематизувати і застосовувати знання про сферу утворення, отримані на попередньому ступені професійної освіти.

Магістрант у результаті вивчення навчальної дисципліни «Соціологія освіти» повинен оволодіти **навчальними результатами / досягненнями:**

знати основні категорії та поняття, пов'язані з різноманітними аспектами вивчення освітньої тематики, головні методи соціологічного вивчення освітніх проблем, головні принципи функціонування сучасної освітньої системи.

Магістрант мусить вміти:

а) вільно володіти категоріальним апаратом даної галузевої соціологічної науки, головними джерелами та додатковими матеріалами з дослідження проблем освіти;

б) аналізувати проблеми освіти в контексті саме соціологічного підходу; володіти навичками з принципів застосування набутих теоретичних знань для використання їх в соціологічних дослідженнях з освітньої проблематики.

Зміст самостійної роботи з курсу «Соціологія освіти» спрямований на поглиблення теоретичних знань та формування наукового світогляду, розвиток методологічної культури відповідно до змісту навчальної дисципліни, самостійного мислення, професійно-значущих і творчих якостей, здатності до інноваційної діяльності, вмінь щодо здобуття, обробки та аналізу наукової інформації та методичних джерел, навчання удосконалення життя. Все це має сприяти професійному становленню й професійному розвитку та саморозвитку майбутніх фахівців соціальної сфери, підготовці їх до інноваційної професійної діяльності.

Від магістрантів (спеціалістів) вимагається:

1. Виклад тематичного матеріалу у вигляді творчих робіт (есе).
2. Оволодіння навичками проведення конкретного соціологічного дослідження на освітньо-соціальні проблеми з визначенням особистого ставлення до змісту роботи (за бажанням).

3. Доповнення списку рекомендованих джерел до кожної теми науковими працями, які студент підібрав самостійно і які відображають напрями його магістерської праці або наукових уподобань.

4. Порівняння викладу (або змісту) матеріалу з певного питання в різних джерелах.

5. Формувати й висловлювати своє міркування щодо питань проблемного характеру відповідно до кожної теми, що сприяє усвідомленню актуальних проблем вищої освіти й пошуку засобів їх вирішення, загостренню уваги на суперечностях, які виникають відповідно до конкретних умов педагогічного процесу та життєвих ситуацій.

6. Виконання завдань на розвиток рефлексивних умінь, аналіз і самооцінку власної професійно-педагогічної діяльності, професійно-значущих рис своєї особистості.

Наприкінці вивчення курсу важливо проаналізувати оцінку магістрантами якості його засвоєння в цілому та за окремими темами. Доцільно проаналізувати зміни у науковому світогляді кожного студента та рівні сформованості його методологічної культури.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс	Напря́м, спеціальність, освітньо- кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
<p>Кількість кредитів, відповідно до ECTS: 2 кредити</p> <p>Кількість змістовних модулів: 2 модулі</p> <p>Загальний обсяг дисципліни: 72 години</p> <p>Кількість тижневих годин: 2 години</p>	<p>Спеціальність 8.18010020 «Управління навчаль- ним закладом»</p> <p>Освітньо- кваліфікаційний рівень «магістр»</p>	<p>Нормативна Рік підготовки: 1/2 Семестр: 1/2</p> <p>Аудиторні заняття: 24 год 3 них:</p> <p>Лекції: 12 год</p> <p>Семінарські заняття: 12 год</p> <p>Індивідуальна робота: 4 год</p> <p>Самостійна робота: 40 год</p> <p>Консультації: 4 год</p> <p>Модульний контроль: 4 год</p> <p>Підсумковий модульний контроль: 2 год¹⁵</p>

¹⁵ Форма підсумкового модульного контролю обирається викладачем в залежності від обсягу матеріалу та цільової аудиторії.

ІІ. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№	Назви теоретичних розділів	Кількість годин						
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Семінарських	Індивідуальна робота	Самостійна робота	Модульний контроль
Змістовий модуль 1. Зміст, структура й методологія освітньої проблематики в соціології								
1.	Соціологія освіти як галузь соціологічного знання. Історія розвитку соціологія освіти. Освіта в аксіологічному вимірі	12	4	2	2	2	6	2
2.	Освіта як соціальний інститут	10	4	2	2		6	
3.	Соціальна структура системи освіти	8	2	2			4	
Разом:		30	10	6	4	2	16	2
Змістовий модуль 2. Освіта в конвергентному суспільстві								
4.	Стан сучасної освіти в країнах Заходу та в Україні	12	2	2	2	2	6	2
4.1.	Навчальний процес та його структура	4	2				4	
4.2.	Особливості реформування системи освіти: проблеми та перспективи	6	2				2	
5.	Самоосвіта як соціальна проблема	8	4	2	2		4	
6.	Система управління освітою. Правові аспекти соціології освіти	12	4	2	2		6	
Разом:		42	14	6	8	2	24	2
Всього за навчальним планом:		72	24	12	12	4	40	4

III. ПРОГРАМА

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ЗМІСТ, СТРУКТУРА Й МЕТОДОЛОГІЯ ОСВІТНЬОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ В СОЦІОЛОГІЇ

Основні поняття до модуля:

Об'єкт науки; предмет науки; функції науки; структура науки; система; соціальна система; категорії соціології освіти; соціологічне знання; соціальне; соціальні відносини; структуралізм; функціоналізм; компетенція; адаптація; комунікативна соціалізація; інститут освіти; компетенції; інституціоналізація; рівні освіти; принципи освіти; види освіти; професійна освіта; соціалізація; інновація; селекція; інтеграція; інформативність; соціальний статус; принципи освіти; інтенсифікація; екстенсивність і продуктивність навчального процесу; інноваційність; безперервність; види освітніх систем; навчальний заклад; прогнозування освітнього процесу; кваліфікаційний рівень; якісно-кадровий склад.

ТЕМА 1.

СОЦІОЛОГІЯ ОСВІТИ ЯК ГАЛУЗЬ СОЦІОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ СОЦІОЛОГІЇ ОСВІТИ

ЛЕКЦІЯ 1.

Сутність поняття «освіта». Об'єкт і предмет дослідження соціології освіти. Функції соціології освіти. Внутрішньо та зовнішньоінституційний рівні вивчення освіти. Структура соціології освіти. Базові поняття і категорії соціології освіти. Основні методи вивчення проблем освіти. Місце соціології освіти в системі суспільних наук: зв'язок з філософією, психологією, педагогікою, соціологією освіти та іншими галузевими соціологічними дисциплінами. Основні напрямлення соціологічного вивчення освіти. Особливості діяльнісного, культурологічного, структурно-функціонального, системного, інституційного підходів до розуміння освіти. Характеристика нових методологічних підходів: компетентнісний, соціокомунікативний, соціокультурний, соціально-реконструкціоністський підходи.

Формування західних поглядів на освіту. Етапи формування соціології освіти: соціальні погляди Л. Уорда і Дж. Дьюї; К. Мангейм, Е. Дюркгейм і М. Вебер як засновників методології сучасної соціології освіти; Т. Парсонс і Н. Смелзер про функції інституту освіти. Проблема формування вітчизняної соціології освіти. Роль А. Філіпова, В. Шубкіна М. Тітми та В. Нечасва у формуванні та впровадженні дисципліни «Соціологія освіти» у вітчизняних вищих навчальних закладах. В. Астахова, М. Лукашевич, Ю. Чернецький, Л. Герасіна та їх роль у формуванні сучасної соціології освіти в Україні.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 1.1.

Освіта в аксіологічному вимірі

План

1. Цінність освіти та її прояви: економічна, соціальна, морально-психологічна.
2. Економічна цінність освіти: теорія «людського капіталу». Рівні людського капіталу (особистісний, мікроекономічний, макроекономічний). Інвестиції в людський капітал.
3. Освіта як умова професійної самореалізації.
4. Підприємницька справа як можливість професійної самореалізації.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 1.1.

Основна література:

Гавриленко І. М. Соціологія освіти : Курс лекцій / І. М. Гавриленко, О. Л. Скідін. – Запоріжжя, 2007. – 396 с.

Гавриленко І. М. Загальносоціологічна теорія : Науково-методичні та інформаційні матеріали / І. М. Гавриленко, В. В. Чепак. – К., 1998. – 160 с.

Грیشнова О. А. Людський капітал : формування в системі освіти і професійної підготовки / О. А. Грیشнова. – К. : Знання, 2001.

Данилишин Б. М. Культурно-освітня сфера як соціальна база підтримки ринкової трансформації в Україні (питання теорії і практики) / Б. М. Данилишин, В. І. Куценко. – К., 1999.

Клімова Г. П. Освіта і цивілізація / Г. П. Клімова. – Харків, 1996. – 159 с.

Сірий Є. В. Соціологія : загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії / Є. В. Сірий // Навч. посібник. – Вид. 2. – К., 2007. – 480 с.

Додаткова література:

Аза Л. А. Воспитание как философско-социологическая проблема / Л. А. Аза. – К., 1993. – 203 с.

Байденко В. И. Компетенции в профессиональном образовании / В. И. Байденко // Высшее образование в России. – 2004. – № 11. – С. 3–13.

Зязюн Л. Гуманістична парадигма освіти і виховання / Л. Зязюн // Вища освіта України. – 2002. – № 3. – С. 111–116.

Лапин Н. И. Социокультурный подход и социетально-функциональные структуры / Н. И. Лапин // Социологические исследования. – 2000. – № 7. – С. 3–12.

Мудрак В. І. Соціокультурний аспект розвитку вищої освіти в постіндустріальному суспільстві / В. І. Мудрак // Культура і сучасність. – 2005. – № 1. – С. 119–127.

Сошиев А. Н. Образование как объект социального анализа / А. Н. Сошиев, В. Н. Куйкин // Вестник Санкт-Петербург, ун-та. – Сер. 6 ; Вып. 1, 1993. – С. 34–42.

Швец Д. Е. Современное общество и образование : проблемы социологического измерения / Д. Е. Швец // Грані. – 2003. – Вип. № 1 (27). – С. 82–87.

Шевченко Н. И. Методологические проблемы социологии образования. Отношения и состояния в образовательных структурах и процессах / Н. И. Шевченко. – Саратов : Саратовский государственный технический университет, 1997.

Шереги Ф. Э. Социология образования : прикладной аспект / Ф. Э. Шереги, В. Г. Харчева, В. В. Сериков. – М.: Юрист, 1997.

Шуклина Е. А. Социология самообразования : предпосылки, методология, методика / Е. А. Шуклина. – Екатеринбург, 1999.

Ярошенко А. О. Ціннісний дискурс освіти / А. О. Ярошенко. – К., 2004.

САМОСТІЙНА РОБОТА 1.1.

А. Розкрити зміст основних понять теми.

Б. Перевести основну інформацію теми в мову есе.

В. На основі опрацювання літератури виконати такі практичні завдання:

1. Як співвідносяться поняття «освіта» і «культура»?

2. У чому полягає зміст основних функцій освіти?

3. Вкажіть, з якими концепціями пов'язане виникнення соціології освіти на початку ХХ ст.

4. Які об'єктивні чинники сприяли виокремленню соціології освіти в самостійну наукову дисципліну?

5. Визначте науковий і суспільний статус соціології освіти, історичну необхідність її виникнення.

6. Проаналізуйте особливості трактування категорії знання філософією, педагогікою, психологією, соціологією тощо.

ТЕМА 2.

ОСВІТА ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ

ЛЕКЦІЯ 2.

Визначення поняття «освіта». Історичні етапи розвитку освіти. Механізм акумуляції і трансляції соціального призначення освіти. Освіта як набуття та передавання знань, вмінь і навичок, а також формування світогляду, ерудованості, загального культурного рівня, вміння генерувати нові ідеї та реагувати на вимоги сучасного ринку праці. Вплив суспільних потреб на розвиток освіти. Соціальна мобільність і освіта. Види послуг у царині освіти. Суть соціальних відносин у сфері освіти.

Основні ознаки освіти в постіндустріальному суспільстві. Освіта як процес: організаційні форми освіти, її засоби та джерела освітньої інформації. Освіта як результат. Структурний ланцюжок результативності освіти: грамотність – освіченість – професійна компетентність – культура – менталітет.

Суперечності і проблеми розвитку освіти на сучасному етапі. Взаємодії інституту освіти з іншими соціальними інститутами: політикою, економікою, вихованням. Проблема подолання відчуження школи від життя як актуальна потреба в освіті, як попит на формальну освіту. Аналіз феномена пріоритетних зон освіти на Заході. Трансформація інституту освіти на сучасному етапі. Умови зміни соціального статусу інституту освіти. Інституціональний зміст освіти.

Основні ознаки інституціалізації освіти. Особливості та характеристики освіти як соціального інституту. Структура освітньої системи: дошкільна освіта, шкільна освіта, професійна освіта, форми непрофесійної освіти. Функції освіти: соціалізації, виховна, інноваційна, латентні функції, функція селекції, професіоналізації, соціальної інтеграції тощо.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2.1.

Освіта як соціальний інститут

План

1. Особливості та характеристики освіти як соціального інституту.
2. Структура освітньої системи.
3. Функції освіти.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 2.1.

Основна література:

Курс лекцій по соціології образования : Учеб. пособие / Под общ. ред. В. И. Астаховой. – Харьков. : НУА, 2003. – 612 с.

Лукашевич М. П. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії / М. П. Лукашевич, М. В. Туленков. – К., 1999. – 243 с.

Осипов А. М. Социология образования : очерки теории / А. М. Осипов. – Ростов н/Д : Феникс, 2006.

Якуба О. О. Освіта як соціальний інститут / О. О. Якуба // Соціологія : Навч. посібник для студентів. – Харків, 1996. – С. 142–157.

Додаткова література:

Бим-Бад Б. М. Образование в контексте социализации / Б. М. Бим-Бад, А. В. Петровский // Педагогика. – 1996. – №1. – С. 3–8.

Дьюи, Дж. Демократия и образование. / Дж. Дьюи / Пер с англ. – М. : Педагогика-Пресс, 2000.

Мартиненко С. М., Хоружа Л. Л. Загальна педагогіка / С. М. Мартиненко, Л. Л. Хоружа. – К., 2002. – 198 с.

Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. – К. : Знання України, 2003.

Петров А. Основные концепты компетентностного подхода как методологической категории / А. Петров // Альма матер. – 2005. – № 2. – С. 54–58.

Поволяева М. Н. Становление институтов сферы образования / М. Н. Поволяева, С. Е. Пахомова // Педагогика. – 1996. – № 2. – С. 3–7.

Романенко М. І. Освіта як об'єкт соціально-філософського аналізу : Наукова монографія / М. І. Романенко. – Донецьк : Промінь, 1998.

Социальная потребность в образовании // Большой толковый социологический словарь (Collins). – Т.2 (П-Я) / Пер.с англ. – М., 1999. – С. 236.

Якуба О. О. Освіта як соціальний інститут / О. О. Якуба // Соціологія : Навч. посібник для студентів. – Харків, 1996. – С. 142–157.

САМОСТІЙНА РОБОТА 2.1.

А. Розкрити зміст основних понять теми.

Б. Перевести основну інформацію теми в мову есе.

В. На основі опрацювання літератури виконати такі практичні завдання:

1. Що означає вираз «освіта як соціокультурний інститут»?
2. Які основні вимоги до освіти в умовах ринкової економіки?

3. Яка роль освіти в суспільстві з точки зору теорії функціоналізму, теорії конфлікту?
4. Яке місце займає освіта в системі людських цінностей?
5. Охарактеризуйте суть та особливості соціальних змін у суспільстві.
6. Охарактеризуйте історичну еволюцію і сучасний стан вітчизняної соціології освіти.
7. Проаналізуйте суть освітньої політики.

ТЕМА 3.

СОЦІАЛЬНА СТРУКТУРА СИСТЕМИ ОСВІТИ

ЛЕКЦІЯ 3.

Загальні принципи організації системи освіти: безперервність і наступність освіти, єдність навчальної та виховної роботи, інтенсифікація нагромаджених знань, випереджуючий розвиток освіти, інноваційність. Характеристика основних освітніх підсистем сучасної України: освіта дошкільна, шкільна, професійно-технічна, середньоспеціальна, вища та післядипломна. Визначення основних цілей сучасної освіти. Аналіз форм реалізації цілей освіти: екстенсивної, продуктивної та інтенсивної. Характеристика етапів реалізації суспільної потреби в освіті.

Навчальний заклад як первісний елемент організації освіти. Основні характеристики студентства як соціальної групи. Соціальні функції студентства: придбання та нагромадження знань, формування вмінь і навичок; суспільна діяльність (робота у громадських, політичних та інших організаціях); праця професійного та непрофесійного змісту для отримання коштів. Соціально-педагогічна адаптація як засвоєння норм студентського життя та включення в систему міжособистісних відносин групи. Мотивація вступу до вищого навчального закладу.

Необхідні індикатори при діагностуванні та прогнозуванні освіти: показник грамотності, показник освіченості, визначення термінів окремих видів навчання, визначення типів загальноосвітніх і професійних навчальних закладів, форм підготовки і підвищення кваліфікації, географічне місцезнаходження закладів освіти на загальнодержавному і регіональному рівнях, кількість учнів (студентів), педагогічних кадрів, обсяг і структура витрат на систему освіти, джерела їхнього надходження та ін. Механізм впливу на побудову програм і технологій навчального процесу.

Кадровий потенціал системи освіти. Праця викладача як свідомо, доцільна діяльність навчання, виховання і розвитку студентів. Обов'язки викладача вищого навчального закладу. Педагогічна культура та її складові: науковий світогляд, наукова ерудиція, духовне багатство, педагогічна майстерність, педагогічна техніка. Професійно-педагогічне спілкування та його рівні: примітивний, маніпулятивний, стандартизований, діловий, особистісний.

САМОСТІЙНА РОБОТА 3.1.

А. Розкрити зміст основних понять теми.

Б. Перевести основну інформацію теми в мову есе.

В. На основі опрацювання літератури виконати такі практичні завдання:

1. Як співвідносяться поняття «освіта» і «навчання»?
2. Як Ви розумієте знання як ціль та результат навчально-виховного процесу?
3. Охарактеризуйте сучасні інноваційні процеси у сфері освіти.
4. Від яких чинників залежить ефективність освіти?
5. Як впливає психологічний клімат на оптимізацію професійної діяльності освітніх колективів?
6. Порівняйте різноманітні підходи до визначення чинників адаптації.

ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ 1

1. Західноєвропейські моделі освіти: історіографія питання.
2. Розвиток освіти в Україні у ХХ ст.
3. Історичні форми становлення соціального інституту освіти.
4. Взаємозв'язок інституту освіти з іншими суспільними інститутами – політикою, економікою, правом.
5. Порівняльний аналіз перспективних, найближчих і проміжних освітніх цілей суспільства.
6. Цінності та ідеали.
7. Типологія соціальності.
8. Механізм засвоєння культурних цінностей. Роль традицій у суспільному житті.

9. Побудова концептуальної моделі освіти. Основні фази моделювання системи освіти.

10. Необхідні індикатори при діагностуванні та прогнозуванні освіти.

11. Діяльнісний підхід до навчання: аналіз теорій.

12. Дошкільне виховання: роль ігрової діяльності у вихованні дітей. Завдання загальноосвітньої школи.

13. Культурна цінність як об'єкт засвоєння.

14. Механізм засвоєння культурних цінностей.

15. Загальнолюдські цінності в навчально-виховному процесі. Світоглядна освіта молоді.

16. Формування культури мислення у процесі освіти.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 1

Аллак Ж. Вклад в будущее: приоритет образования / Ж. Аллак / Пер. с англ. – М., 1993. – 239 с.

Волович В. І Соціологічна освіта в Україні та проблеми підготовки фахівців з соціологічних дисциплін / В. І. Волович // Вісник Київського університету. Сер. «Соціологія. Психологія. Педагогіка» – Вип. 3. – С. 189–200.

Дюркгейм Э. Педагогика и социология / Э. Дюркгейм. – М., 1996. – 77 с.

Дьюї Джон. Моральні принципи в освіті. – Львів : Освіта; Літопис, 2001.

Келасьєв В. Н. Диагностика профессиональных педагогов и социальных работников / В. Н. Келасьєв, И. В. Яковлева. – М., 1994. – 254 с.

Подольська Є. А. Освіта як чинник розвитку особистості в соціокультурному контексті : Монографія / Є. А. Подольська, В. М. Назаркіна, А. О. Яковлев. – Х. : Вид-во НФАУ : Золоті сторінки, 2002. – 236 с.

Саймон Дж. Общество и образование. – М. / Пер. с англ. – М., 1989. – 200 с.

Соціологія освіти / Соціологія : курс лекцій. Навчально-методичний посібник. / Щудло С. А., Романів Т. М., Мірчук І. Л. – Вид.2-е доп. і перер. Дрогобич, 2007. – С. 187–205.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ОСВІТА В КОНВЕРГЕНТНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Основні поняття до модуля:

Гуманізація; гуманітаризація; демократизація; інтеграція; державна освітня політика; реформування освіти; триступенева модель вищої освіти; болонський процес; бакалавр; магістр; кредит; самоосвіта;

особистість; саморозвиток; самореалізація; система управління; заклад освіти; Міністерство освіти; науки, молоді та спорту України; освітній маркетинг; освітній менеджмент; методи та стилі керівництва; планування; централізація та децентралізація в управлінні.

ТЕМА 4.

СТАН СУЧАСНОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ЗАХОДУ ТА В УКРАЇНІ

ЛЕКЦІЯ 4.

Вища освіта у країнах Заходу: основні характеристики системи вищої освіти та моделей навчання. Права і обов'язки студентів і викладачів. Основні завдання освіти: гуманізація та гуманітаризація, демократизація та інтеграція в європейській та світовій освітянській царині. Основні тенденції та напрямки реформування освіти (досвід передових країн).

Освіта як елемент соціальної інфраструктури розвинених країн. Проблеми економічної ефективності освіти. Зростання соціального попиту на освіту. Вплив демографічних чинників на кількісну еволюцію освіти.

Світова криза освіти, її суть та прояви в окремих регіонах. Проблеми міжнародної освітньої інтеграції та роль ЮНЕСКО в цьому процесі. Діяльність Ради Європи і Європейського Союзу в сфері освіти. Формування «європейської свідомості молоді». Соціологічний аналіз актуальних проблем освіти України. Державна освітня політика України на сучасному етапі. Соціологічна освіта в Україні.

Фактори кризи вітчизняної освіти. Загальні тенденції, що характеризують вихід освіти із кризи. Характерні риси соціології освіти в сучасній Україні. Поняття й структура освітніх реформ. Реформи як різновид соціальної технології. Основні різновиди реформ освіти. Реформування освіти як безперервний процес. Загальні принципи освіти. Реформи шкільних систем. Концепції «елітарної середньої школи» (П. Масгрейв, Ж. Каппель, Ж. Фурастьє). Розвиток вищої освіти: соціальні аспекти. Триступенева модель вищої освіти.

Національна вища освіта і Болонський процес. Європейська кредитно-трансферна система. Визначення поняття «кредиту» в освітянському національному та європейському вимірах. Основні цілі Болонського процесу: введення двоциклового навчання (бакалавр, магістр); впровадження кредитної системи організації навчального

процесу; формування системи контролю якості освіти та знань студентів (модульні заліки); збільшення мобільності студентів і викладачів; забезпечення працевлаштування випускників на європейському рівні; досягнення привабливості європейської системи освіти тощо. Основні етапи реформування освіти щодо Програми Болонського процесу. Концептуальні засади Болонського процесу. Загальноєвропейська система трудомісткості роботи з опанування навчального плану (ECTS).

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 3.2.

Стан сучасної освіти в країнах Заходу та в Україні

План

1. Соціокультурні функції метода в навчальному процесі.
2. Технологія навчального процесу.
3. Формування професійної культури сучасного фахівця у вищих навчальних закладах.
4. Колектив в сфері освіти: учбовий та навчально-педагогічний.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 3.2.

Основна література:

Болонський процес : етапи і напрями реформування системи вищої освіти. Методичні рекомендації / Укл. С. А. Рижкова. – К., 2006. – 43 с.

Ван дер Венде М. К. Болонская декларация : расширение доступности и повышение конкурентоспособности высшего образования в Европе // Высшее образование в Европе. – 2000. – № 3. – С. 29–40.

Джуринский А. Н. Развитие образования в современном мире : Учеб. пособие. М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – 200 с.

Долженко О. В. Сорбонская и Болонская декларации: Информация к размышлению // Вестник высшей школы. – 2000. – № 6. – С. 61–70.

Лукашевич М. П. Соціологія. Базовий курс: Підручник / М. П. Лукашевич, М. В. Туленков. – К., 2005. – 312 с.

Додаткова література:

Абасов А. Кризис образования: поиск новой парадигмы / А. Абасов // Альма матер. – 2004. – № 11. – С. 3–6.

Гречаний В. В. Динаміка зміни ціннісних орієнтацій сучасного українського студентства // Соціальні технології : актуальні проблеми теорії і практики. – Вип. 1. – Київ ; Запоріжжя, 1998. – С. 38–46.

Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») // Освіта. – 1993. – № 44–46. – С. 8–24

Зарецкая С. Л. Образование в контексте глобализации (вместо предисловия) / С. Л. Зарецкая / Глобализация и образование. Сб.обзоров. – М. : ИНИОН РАН, 2001. – С. 5–21.

Можаева Л. Г. Развитие систем образования в западных странах в условиях глобализации / Л. Г. Можаева // Глобализация и образование : Сб.обзоров. – М. : ИНИОН РАН, 2001. С. 75–115.

Общеввропейский процесс и гуманитарная Европа. Роль университетов. – М., 1995. – 124 с.

Слободчиков В. Новое образование – путь к новому обществу // Народное образование. – 1998. – № 5. – С.3–6.

Тгагапсов Х. Г. О новой парадигме образования / Х. Г. Тгагапсов // Педагогика. – 2004 – № 4. – С. 103–110.

Филиппов Ф. Р. Школа и социальное развитие общества / Ф. Р. Филиппов. – М., 1990. – 287 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА 4.2.

А. Розкрити зміст основних понять теми.

Б. Перевести основну інформацію теми в мову есе.

В. На основі опрацювання літератури виконати такі практичні завдання:

1. Яку роль відіграє освітня діяльність у соціалізації особи?
2. Яку роль відіграє система безперервної освіти у функціонуванні освітньої системи загалом?
3. Вкажіть основні проблеми навчання дітей з особливими потребами.
4. Назвіть основну мету та завдання громадянської освіти.
5. Проаналізуйте основні причини виникнення конфліктів в освітніх організаціях.
6. Що передбачає гуманізація та гуманітаризація освіти?
7. Проаналізуйте позитивні та негативні аспекти глобалізаційних процесів.
8. Що включає в себе концепція розвитку освіти в XXI ст.?
9. Дайте визначення основних структурних елементів конфлікту «суб'єкти конфлікту», «предмет конфлікту», «конфліктні ситуації», «мотиви конфлікту», «позиції конфліктуючих сторін».
10. До якої групи чинників адаптації належить освіта, знання людини.
11. Поміркуйте, яку роль відіграє освіта в процесі адаптації людини до змінних соціальних умов.

12. Охарактеризуйте зміст філософського, соціологічного та психологічного підходів до аналізу категорії «успіху».

13. Окресліть місце та важливість освіти в системі соціальних чинників досягнення успіху.

14. Охарактеризуйте суть та особливості кар'єри.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 4.2.

Особливості реформування системи освіти: проблеми та перспективи

План

1. Особливості процесу реформування освітньої системи: загальна характеристика.

2. Освітня парадигма. Основні принципи сучасної освітньої парадигми.

3. Болонський процес в освіті.

4. Кредитно-модульна система: особливості та проблеми впровадження у вищі навчальні заклади.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 4.2.

Основна література:

Астахова В. И. Высшая школа Украины / В. И. Астахова – Харьков, 1991. – 208 с.

Астахова В. И. Становление новой образовательной парадигмы на рубеже веков / В. И. Астахова // Вчені записки Харківського гуманітарного університету. – Х. : Вид-во ХГУ «НУА». – 2004. – Т. 10. – С. 9–24.

Бестужев-Лада И. В. В школе XXI века. Размышления социолога / И. В. Бестужев-Лада. – М., 1988. – 176 с.

Вишневський О. На шляху реформ : Актуальні питання сучасної української освіти та змісту виховання / О. Вишневский. – Дрогобич : Коло, 2005. – 176 с.

Вища освіта в Україні / За ред. В. Г. Кременя, С. М. Ніколаєнка. – К., 2005. – 390 с.

Додаткова література:

Абрамов Р. Н. Место университетского образования в формировании профессии / Р. Н. Абрамов Российские менеджеры : социологический анализ становления профессии. – М : УРСС – КомКнига, 2005. – С. 117–139.

Бойко Л. И. Трансформация функций высшего образования и социальные позиции студенчества / Л. И. Бойко // Социологические исследования. – 2002. – № 7. –

С. 78–83.

Вульфсон Б. Л. Стратегия развития образования на Западе на пороге XXI века / Б. Л. Вульфсон. – М., 1999. – 254 с.

Вульфсон Б. Л. Управление образованием на Западе : тенденции, централизация и децентрализация / Б. Л. Вульфсон // Педагогика. – 1997. – № 2. – С. 51–55.

Джонстоун Д. Б. Система высшего образования в США : структура, руководство, финансирование / Д. Б. Джонстоун // Университетское управление : практика и анализ. – 2003. – № 5–6.

Зубенко В. А. Современная реформа высшей школы в ФРГ/ В. А. Зубенко // Экономические проблемы высшего образования в странах Западной Европы (90-е годы) : Сборник обзоров. – М. : ИНИОН РАН, 1999. – С. 88–97.

Волович В. І. Болонський процес і нова парадигма освіти в Україні / В. І. Волович // Соціологія : теорія, методи маркетингу. – 2004. – № 4. – С. 189–200.

Кларин М. В. Инновации в обучении (Анализ зарубежного опыта). – М., 1997. – 265 с.

Нечаев В. Я. Социология образования. – М., 1992. – 200 с.

Пуляев В. Т. Новая парадигма развития образования и основные контуры ее реализации в России // Соц.-полит. журнал. – 1998. – № 5. – С. 24–35.

Реформи образования в современном мире : глобальные и региональные тенденции. – М, 1995. – 268 с.

Реформування вищої освіти у процесі демократизації українського суспільства / За ред. Б. А. Головка. – К.: ВПЦ Київський університет, 2004. – 220 с.

Рюльнер Т. Поликультурное образование : реформа учебных программ / Т. Рюльнер // Перспективы. – 1994. – № 1. – С. 20–27.

Сери́ков В. В. Образование и личность. Теория и практика проектирования педагогических систем / В. В. Сериков. – М : Издательская корпорация «Логос», 1999. – 272 с.

Степко М. Ф. Болонський процес і навчання впродовж життя / М. Ф. Степко. – Х. : НТУ «ХП», 2004. 17.

ТЕМА 5.

САМООСВІТА ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

ЛЕКЦІЯ 5.

Роль самоосвіти в житті суспільства та особистості. Об'єкт і суб'єкт самоосвіти. Самоосвіта як самостійна діяльність з надбання, нагромадження, систематизації і оновлення знань. Мета самоосвіти – саморозвиток і самореалізація особистісного потенціалу. Класифікація видів самоосвіти: за часовою локалізацією (у робочий або вільний час); за критерієм спрямованості (професійна та загальнорозвиваюча); за просторовою локалізацією (вдома, на роботі, у громадських закладах); за кількістю відведеного часу; з позицій організації (інституціоналізована

та неінституціоналізована). Функції самоосвіти: загальноосвітньої та професійної підготовки; загальнокультурного розвитку; компенсаційна; оптимальної організації вільного часу; терапевтична.

Теоретико-методологічні основи соціологічного вивчення самоосвіти. Основні методологічні підходи до визначення самоосвіти. Мотивація самоосвітньої діяльності. Питання методики соціологічного дослідження самоосвіти. Самоосвіта в контексті Болонського процесу. Соціологія самоосвіти як окрема галузь соціологічного знання.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 5.2.

Самоосвіта як соціальна проблема

План

1. Теоретико-методологічні основи соціологічного вивчення самоосвіти.
2. Основні методологічні підходи до визначення самоосвіти.
3. Мотивація самоосвітньої діяльності.
4. Самоосвіта в контексті Болонського процесу.
5. Соціологія самоосвіти як окрема галузь соціологічного знання.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 5.2.

Основна література:

Гавриленко І. Н. Отчуждение личности при капитализме средствами образования и воспитания / И. Н. Гавриленко. – К., 1986. – 149 с.

Гавриленко І. М. Соціологія освіти. Навч. посібник / І. М. Гавриленко. – Львів, 2010. – 382 с.

Джури́нский А. Н. Зарубежная школа : современное состояние и тенденции развития / А. Н. Джури́нский. – М., 1993. – 237 с.

Образование в современном мире : состояние и тенденции развития : Сб. ст. / Под ред. М. И. Кондакова. – М., 1986. – 245 с.

Шаронова С. А. Универсальные константы института образования – механизм воспроизводства общества : монография / С. А. Шаронова. – М. : Изд-во РУДН, 2004. – 357 с.

Додаткова література:

Богомолова Т. Ю. Мобильность населения по материальному положению // Социол. исслед. / Т. Ю. Богомолова, В. С. Тапилина. – 1998. – № 2. – С. 45–49.

Высшая школа : испытание рынком. – М., 1993. – 139 с.

Зборовский Г. Самообразование – парадигма XXI века / Г. Зборовский, Е. Шуклина // Высшее образование в России. – 2003. – № 5. – С. 25–32.

Начало пути. Поколение со средним образованием / Под ред. Титмы М. К. – М., 1989. – 243 с.

Сиволапов А. В. К новой модели обучения : социокультурный подход / А. В. Сиволапов // Социол. исслед. – 1994. – № 3. – С. 14–22.

Тенденции развития и роль сферы образования : экономический и социальный аспект. – М., 1994. – 251 с.

Шукшина Е. А. Самообразование как отрасль социологического знания / Е. А. Шуклина // Социологические исследования. – 1999. – № 4. – С. 87–94.

САМОСТІЙНА РОБОТА 5.2.

А. Розкрити зміст основних понять теми.

Б. Перевести основну інформацію теми в мову есе.

В. На основі опрацювання літератури виконати такі практичні завдання:

1. У чому полягає суть принципу «випереджаючого розвитку» освіти?
2. Наведіть визначення терміну «самоосвіта».
3. Поясніть твердження «освіта через усе життя».
4. Дайте визначення поняття «конфлікт».
5. Які вимоги висуваються до працівника сучасним ринком праці?

ТЕМА 6.

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

ЛЕКЦІЯ 6.

Суб'єкт та об'єкт управління в сфері освіти. Органи управління в навчально-педагогічному колективі. Проблеми управління сучасною системою освіти. Порівняльний аналіз вітчизняного та західного досвіду управління закладами освіти, зокрема вищими навчальними закладами. Освітній маркетинг.

Суть і структура управлінської діяльності. Методи та стилі керівництва в освіті. Управлінське рішення у функціонуванні освітніх закладів. Науковий менеджмент в освіті: витоки, започаткування та розвиток. Еволюція систем управління: централізація і децентралізація. Управління навчальним закладом як соціальною організацією. Планування як функція

управління освітою. Імперативне та індикативне планування. Проблема ефективності управлінської діяльності в освіті. Проблеми управління освітою в сучасній Україні. Роль Міністерства освіти, науки, молоді та спорту України в організації освітянського процесу. Соціологічні парадигми управління. Блокова організація та рівні управління освітою. Управлінська діяльність кадрів системи освіти. Принципи централізації та децентралізації в управлінні освітою. Органи управління в навчально-педагогічному колективі. Становлення шкільного самоврядування. Демократизація суспільства та зміни в державному управлінні школою.

Управлінські кадри: специфіка підготовки, кваліфікаційні характеристики. Характер вимог, які ставляться до менеджерів сфери освіти з боку суспільства. Метод формування управлінської мережі.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 6.2.

Правові аспекти соціології освіти

План

1. Система державного управління освітньою діяльністю. Державне регулювання освітньою діяльністю в Україні.
2. Правовий статус державних органів управління освітньою діяльністю.
3. Громадське самоврядування в управлінні освітою.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 6.2.

Основна література:

Пригожий А. И. Современная социология организаций / А. И. Пригожий. – М., 1996. – 272 с.

Скідін О. Л. Управління освітою : теоретико-методологічний аналіз соціальних технологій / О. Л. Скідін. – Запоріжжя, 2000. – 184 с.

Филиппов Ф. Р. Социология образования / Ф. Р. Филиппов. – М., 1980. – 329 с.

Додаткова література:

Алферов Ю. С. Управление образованием в США : роль федеральных органов / Ю. С. Алферов // Педагогика. – 1994. – №1. – С. 106–113.

Гаевская О. Б. Современная цивилизация и социальное управление / О. Б. Гаевская. – К., 1997. – 271 с.

Осовський В. Соціальна організація і соціальна інституція / В. Осовський // Соціологія. – 1998. – № 3. – С. 41–48.

Сікорська І. М. Соціально-активна роль держави в управлінні освітою : досвід зарубіжних країн / І. М. Сікорська // Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління : Збірник наукових праць. ДонДУУ. Т. X. Вип. 116. «Соціологія державного управління». Серія «Спеціальні та галузеві соціології». – Донецьк : ДонДУУ, 2009. – С. 312.

Швец Д. Е. Соціологія управління образованием : анализ сопряжения предметных областей / Д. Е. Швец // Нова парадигма : Альманах наукових праць. – 2002. Вип. 27. – С. 214–224.

Якунин В. А. Обучение как процесс управления / В. А. Якунин. – Л., 1988. – 341 с.

Ятченко А. Д., Герасіна Л. М. Реформа освіти і міжнародний досвід та національні сподівання української держави / А. Д. Ятченко, Л. М. Герасіна // Рідна школа. – 1993. – № 2. – С. 11–15.

САМОСТІЙНА РОБОТА 6.2.

А. Розкрити зміст основних понять теми.

Б. Перевести основну інформацію теми в мову есе.

В. На основі опрацювання літератури виконати такі практичні завдання:

1. Що таке управління?
2. Що досягають в результаті планування діяльності освітніх організацій?
3. Як взаємодіють внутрішня та зовнішня структури управління?
4. Що таке педагогічний менеджмент?
5. Як співвідносяться між собою принципи гуманізації та демократизації управління середньою освітою?
6. Дайте визначення функціонального і дисфункціонального конфлікту.
7. Які стилі поведінки можуть використовувати учасники конфліктів в освітніх організаціях?
8. Визначте основні етапи кар'єри та їхні характерні особливості.

ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ 2

1. Виховання й освіта дітей із відхиленнями у розвитку.
2. Характер диференціації навчального процесу в сучасній школі.
3. Ринок праці дипломованих працівників.
4. Освітня підготовка фахівців в умовах ринкових відносин.

5. Історична еволюція професії вчителя.
6. Історія класичних університетів в Україні.
7. Школа як навчальний заклад. Мета і завдання школи на сучасному етапі.
8. Проблеми ефективності системи освіти. Комплексне оцінювання стандартів освіти.
9. Явище кренденціалізму в країнах світу. Порівняльний аналіз освітніх систем.
10. Основні засади розуміння культури й освіти в теорії конфлікту.
11. Стимулювання навчальної діяльності. Формування системи стимулів навчальної діяльності.
12. Проблема розвитку інтелектуальної верстви в Україні.
13. Діагностика й оцінка якості освітніх систем. Акредитація закладів освіти. Ліцензування спеціальностей.
14. Стиль наукової інформації. Канали, котрими передається наукова інформація.
15. Суспільний контекст сучасних зарубіжних педагогічних систем.
16. Інтелігенція – одна із базових груп системи освіти. Самосвідомість інтелігенції.
17. Статус освіти в сучасному світі. Основні параметри сучасної освіти.
18. Основні засади розуміння культури й освіти в теорії конфлікту.
19. Діагностика й оцінка якості освіти на регіональному рівні.
20. Питання освітніх стандартів в освітній політиці країн.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 2

Основна література:

- Куделя П. О.** Вища школа регіону як об'єкт соціального управління : монографія / П. О. Куделя. – Дніпропетровськ : Дніпрокнига, 2002. – 272 с.
- Лукашевич Н. П., Солодков В. Т.** Соціологія образования : Конспект лекцій / Н. П. Лукашевич, В. Т. Солодков / Под. ред. Н. П. Лукашевича. – К. : МАУП, 1997. – 224 с.
- Огурцов А. П.** Образы образования. Западная философия образования / А. П. Огурцов. – СПб., 2004.
- Сидоренко О. Л.** Соціологія освіти : Наук.-практ. посіб. для працівників системи освіти. – Х. : НАУ, 2000.

Фініков Т. В. Сучасна вища освіта : світові тенденції і Україна / Т. В. Фініков. – К. : Таксон, 2002. – 176 с.

Чернецкий Ю. А. Высшее образование в рыночной экономике / Ю. А. Чернецкий. – М., 1991. – 251 с.

Чибісова Н. Г. Вищий навчальний заклад як середовище формування цінностей студентської молоді в соціокультурних умовах сучасної України / Н. Г. Чибісова. – Х. : Вид-во ХГУ «НУА», 2004. – 256 с.

Додаткова література:

Джуринский А. Н. Право на образование в современном мире / А. Н. Джуринский // Педагогика. – 1998. – №3. – С. 93–96.

Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии / Э. Дюркгейм. – М., 1994. – 153 с.

Ортега-и-Гассет Х. Миссия университета / Х. Ортега -и- Гассет // Отечественные записки. – 2002. – № 2.

Сидоренко О. Проблеми гуманізації та гуманітаризації в освітній реформі в Україні / О. Сидоренко // Вища освіта України. – 2001. – № 2. – С. 63–67.

Социологический энциклопедический словарь. На русском, английском, немецком, французском и чешском языках. / Ред. Академик РАН Г. В. Осипов. – М. : Из-во НОРМА. – 2000. – 488 с.

Управление школой : теоретические основы и методы / Под ред. В. С. Лазарева. – М, 1997. – 437 с.

Штарке К. Студенты. Становление личности / К. Штарке. – М, 1982. – 268 с.

IV. Навчально-методична карта дисципліни «Соціологія освіти»

Разом: 72 год., лекції – 12 год., семінарські заняття – 12 год., індивідуальна робота – 4 год., самостійна робота – 40 год., поточний контроль – 4 год.

Семестр						
Тиждень						
Модулі	Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2		
Назва модуля	Зміст, структура й методологія освітньої проблематики в соціології			Освіта в конвергентному суспільстві		
К-ть балів за модуль	0-79 балів			0-103 бали		
Лекції	1	2	3	4	5	6
Дати						
Теми лекцій	Соціологія освіти як галузь соціологічного знання. Історія розвитку соціології освіти.	Освіта як соціальний інститут.	Соціальна структура системи освіти	Стан сучасної освіти у країнах Заходу та в Україні	Самоосвіта як соціальна проблема	Система управління освітою.
Відвід, лекц.	1б.	1 б.	1 б.	1 б.	1 б.	1 б.
Теми семінарських занять	Освіта в аксіологічному вимірі.	Освіта як соціальний інститут	Навчальний процес та його структура.	Особливості реформування системи освіти.	Самоосвіта як соціальна проблема	Самоосвіта як соціальна проблема
Відвід. семін.	1 б.	1 б.	1 б.	1 б.	1 б.	1 б.
Робота на семінарах	10 б.	10 б.	10 б.	10 б.	10 б.	10 б.
Самостійна робота	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.	5 б.
ІНДЗ						
Оцінювання ІНДЗ	30 б.					
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота (25 балів)			Модульна контрольна робота (25 балів)		
Підсумковий контроль	ІПК – 40 б.					

**Розрахунок рейтингових балів
за видами поточного (модульного) контролю**

№	Вид діяльності	Максимальна кількість балів	Всього
1	Відвідування лекцій	1	6
2	Відвідування семінарів	1	6
3	Усна відповідь на семінарському занятті	10	60
4	МКР	25	50
5	Самостійна робота	5	30
6	ІНДЗ	30	30
Загальна кількість балів:			182
Коефіцієнт перерахунку $182 : 100 = 1,82$			
7	ПМК		40
Підсумковий рейтинговий бал:			100
Разом:			100

V. КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

Розділи (обсяг в годинах)	Вид контролю	Бали	Термін виконання (тижні)
Змістовий модуль I. Зміст, структура й методологія освітньої проблематики в соціології			
«Криза освіти» та основні напрямки вивчення соціології освіти на початку XXI ст. Особливості дослідження, виникнення, розвитку функціонування освітніх систем. (6 год.)	Вхідні тести; політичний практикум; робота в малих групах; реферати; повідомлення; інтерактивні; презентації.	5	I-II
Основні чинники глобальної кризи освіти. Сутність світової кризи освіти на сучасному етапі? Які її особливості в Україні. Криза освіти та шляхи її подолання (6 год.)	Індивідуальний контроль; розробка графіків таблиць, схем, діаграм; складання тез.	5	II-III
Діяльність інноваційних закладів освіти як самостійних об'єктів освітянської сфери (4 год.)	Брифінг; дискусія; розгляд проблемних питань; фронтальне (комбіноване) усне опитування.	5	III-V
Змістовий модуль II. Освіта в конвергентному суспільстві			
Емпіричний досвід освітянської сфери інноваційних закладів та соціально-освітній прогноз на майбутнє (14 год.)	Фронтальне (комбіноване) усне опитування.	5	IV-V
Основні завдання Болонського процесу щодо входження України у європейський освітянський простір. Експертне визначення подальшої еволюції освіти в Україні та проблеми реформування освіти в Україні. (4 год.)	Презентація соціологічного проекту; колоквіум; ігрові ситуації; контрольна співбесіда з проблеми модуля.	5	V-VI
Авторські навчальні програми – складова системи освіти. Проблеми безперервної освіти. Роль освітньої системи у процесі державотворення. (6 год.)	Міні-диктант; з визначення термінів; творчі (дослідницькі) завдання; тренінг.	5	VI-VII
Разом: 40 год.	Разом: 35 балів.		

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Змістовий модуль 1.

1. Визначення основних цілей сучасної освіти. Аналіз форм реалізації цілей освіти.
2. Методологія моделювання системи освіти.
3. Характеристика основних компонентів моделювання системи освіти.
4. Індикатори, які застосовуються при діагностуванні та прогнозуванні освіти.
5. Фрагментаризація знання як принцип організації освітнього процесу.
6. Аналіз особистісних установок суб'єктів навчання.
7. Методи конкретно-соціологічних досліджень проблем вищої школи. Характеристика становища та природи інтелігенції в сучасному суспільстві.
8. Особливості і критерії виділення соціальних груп у галузі освіти.
9. Реалізація інновацій в освіті на регіональному рівні.
10. Тип, структура, джерела інноваційних процесів у школі.
11. Інновації у структурі вищого навчального закладу.
12. Педагогічний моніторинг у системі освіти.
13. Роль освіти у формуванні культури сприйняття нового.
14. Інтелектуальний ринок і культура.
15. Вибір критеріїв і системи емпіричних показників в аналізі системи вищої школи.
16. Зміст єдиного освітнього простору.
17. Україна і світовий освітній простір.
18. Міжнародна експертиза в галузі освіти.
19. Телекомунікаційні мережі в освіті.

Змістовий модуль 2.

1. Діагностика мотивації навчальної діяльності.
2. Кваліфікаційні рівні професійної освіти. Зміст освіти відповідно до кваліфікаційного рівня.
3. Аналіз тенденцій масової вищої освіти. Ринок праці дипломованих фахівців.

4. Проблема підготовки фахівців з технічною освітою: вигоди, діагноз і тенденції, прогноз.
5. Статус вчителя в сучасному суспільстві. Застосування методу аналізу роботи в дослідженнях професійних обов'язків вчителя.
6. Основи стратифікації викладачів. Оцінка діяльності співробітників, які належать до професорсько-викладацького складу.
7. Характеристика становища і природи інтелігенції в сучасному суспільстві.
8. Учніський колектив школи. Соціологічні методи вивчення особистості школяра.
9. Управлінська діяльність кадрів системи освіти.
10. Зміст поняття «навчальний заклад». Структура навчального закладу.
11. Школа як навчальний заклад. Мета і завдання школи на сучасному етапі.
12. Вищий навчальний заклад як організація. Визначення рейтингу вищих закладів освіти.
13. Вивільнення педагогічної ініціативи.
14. Система безперервної освіти. Самоосвіта.
15. Система підвищення кваліфікації.
16. Соціологічні дослідження взаємин у студентському колективі.
17. Мотиви отримання освіти студентами.
18. Компоненти політехнічної освіти. Професійна орієнтація в сучасній школі.
19. Проблема впливу освіти на успішність трудової кар'єри особистості.
20. Внутрішні суперечності вчительської професії.
21. Проблеми розвитку інтелектуальної верстви в Україні.
22. Установчі документи навчального закладу.
23. Соціологічне дослідження рейтингу вищих навчальних закладів України.
24. Соціологічні парадигми управління.
25. Блокова організація та рівні управління освітою.
26. Демократизація суспільства та зміни в державному управлінні освітою.
27. Характеристика управлінських кадрів галузі освіти.

VI. КОНТРОЛЬ ЗА ІНДИВІДУАЛЬНОЮ РОБОТОЮ СТУДЕНТІВ (ІНДЗ)

Зміст ІНДЗ:

Завершена теоретично-практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь на навичок, отриманих під час лекційних, семінарських, самостійних занять і охоплює декілька тем, або весь зміст навчального курсу. ІНДЗ виконується у вигляді звіту політичного дослідження або електронної презентації на відповідну тему з курсу «Соціологія освіти».

Метою виконання ІНДЗ є закріпити теоретичні основи курсу «Соціологія освіти» на прикладі дослідження важливих проблемних ситуацій політичного життя світу й України із застосуванням методів політичного аналізу.

У процесі виконання ІНДЗ студент у відповідності до вимог повинен розкрити **основні завдання**:

- дослідити проблемні ситуації, що склалися в світі та в Україні, через призму методології соціологічного аналізу подій;
- визначати і використовувати причинно-наслідкові зв'язки освітньо-соціальних процесів та явищ.
- проаналізувати публікації й інтернет-матеріали аналітичного характеру;
- відбирати, систематизувати та обробляти інформацію у відповідності до цілей дослідження.

Індивідуальне навчально-дослідницьке завдання має характеризуватися логічністю, доказовістю, аргументованістю і відповідати таким **вимогам**:

- містити поглиблений аналіз досліджуваної теми;
- містити самостійні дослідження, розрахунки, виконані на ЕОМ;
- містити обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення досліджуваного об'єкту;
- мати належне оформлення;
- має бути виконане і подане на кафедру в термін, передбачений графіком навчального процесу.

Критерії оцінювання рівня знань, умінь і навичок студентів при написанні ІНДЗ

Розглядаючи загальну професійну підготовку студентів як цілісний процес формування системи загальних знань, умінь і навичок, слід виділити комплексний критерій, який дає цілісну характеристику рівня загально-професійної підготовки майбутніх фахівців. Показниками системності знань студентів можуть бути: рівень засвоєння основних ідей, положень, понять, фактів у сфері соціології; рівень теоретичного осмислення способів організації практичної професійної діяльності; рівень оперування теоретичними знаннями, використання їх в практичній діяльності; рівень розвитку інтересу до теорії соціології.

Формування знань, умінь і навичок здійснюється в основному в процесі діяльності (пізнавальної і практичної), їх якість перебуває у прямій залежності від характеру діяльності. Можна виділити 4 рівні загально-професійних знань, умінь і навичок студентів: **репродуктивний, репродуктивно-творчий, творчо-репродуктивний, творчий.**

Репродуктивний рівень характеризується діяльністю (пізнавальною і практичною) відтворюючого характеру: відтворення основних теоретичних положень, опис фактів на основі емоційного сприймання без глибокого розуміння зв'язків, що існують між ними, виникнення інтересу до нових фактів та їх пояснення, виконання окремих дій згідно зі зразком, слабка кореляція практичних дій з теоретичними знаннями, наслідування наставника (науковий керівник, соціолог).

Репродуктивно-творчий рівень характеризується засвоєнням основних ідей і понять, теоретичним осмисленням та аналізом окремих фактів і явищ, деяких функцій та способів діяльності соціолога, умінням підтверджувати теоретичні положення фактами практичної діяльності, виконанням частково-пошукових практичних дій в типових ситуаціях.

Творчо-репродуктивний рівень характеризується осмисленням основних ідей, системи предметних понять в сфері соціології, умінням встановлювати внутрішньодисциплінарні зв'язки, систематизувати факти, теоретично осмислювати систему методів і прийомів роботи соціолога і окремих дій власної професійної діяльності, застосовувати теоретичні знання при розв'язанні типових завдань в соціологічній практиці, розвитком інтересу до самостійного пошуку ефективних шляхів розв'язання професійних завдань, свідомим оволодінням

системою взаємопов'язаних дій, самостійним визначенням власної діяльності з врахуванням конкретних умов, виконанням практичних дій в нестандартних ситуаціях.

Творчий рівень характеризується глибоким осмисленням системи соціологічних та міжпредметних понять, умінням теоретично аналізувати факти і явища в сфері соціології освіти, аналізувати та проектувати способи своєї професійної діяльності, застосовувати теоретичні знання в нових ситуаціях, знаходити творчі вирішення практичних задач, шукати інноваційні способи роботи тощо.

Критерії оцінювання ІНДЗ

№ п/п	Опис критерію	Максимальна кількість балів
1	Складання плану ІНДЗ	1
2	Обґрунтування актуальності проблеми, формулювання мети, завдань, об'єкту, предмету, методу дослідження та висунення гіпотези	5
3	Відповідність змісту планові та темі ІНДЗ	1
4	Критичний аналіз суті та змісту викладу підготовчого (аналітичного) етапу дослідження	3
5	Виклад фактів, ідей, основних понять дослідження в логічній послідовності	3
6	Достовірність, об'єктивність матричного класифікатора. Наявність таблиць, графіків, діаграм	5
7	Доказовість висновків, обґрунтованість власних практичних рекомендацій, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив дослідження	4
8	Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титольний аркуш, план, вступ, основна частина, висновки, додатки, список використаних джерел та літератури)	4
9	Позитивний захист роботи	4
Разом:		30 балів

Шкала оцінювання ІНДЗ

Рівень виконання	Кількість балів, що відповідає рівню	Оцінка за традиційною системою
Високий	21-30	Відмінно
Достатній	11-20	Добре
Середній	6-10	Задовільно
Низький	0-5	Незадовільно

Оцінка з ІНДЗ є обов'язковим балом, який враховується при підсумковому оцінюванні навчальних досягнень студентів з навчальної дисципліни «Соціологія освіти».

VII. ПІДСУМКОВИЙ МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ

1. Статус соціології освіти. Соціологія освіти як галузева соціологічна наука.
2. Предмет та об'єкт соціології освіти. Структура соціології освіти.
3. Соціальні функції освіти. Види послуг у царині освіти.
4. Культурна цінність як об'єкт засвоєння у процесі навчання.
5. Соціологічні погляди на освіту К. Маркса, Л. Уорда, Е. Дюркгейма.
6. Концепція культури й освіти у структурному функціоналізмі (Т. Парсонс, Р. Мертон).
7. Виникнення соціології освіти. Соціологічні погляди на освіту М. Вебера.
8. Соціологія освіти і науки К. Маннгейма.
9. Освіта як соціальний інститут.
10. Виникнення соціального інституту освіти.
11. Умови зміни соціального статусу інституту освіти. Характер трансформації інституту освіти на сучасному етапі.
12. Навчання як вид соціокультурної діяльності. Види спілкування.
13. Розвиток і функціонування освіти в умовах інформаційного суспільства.
14. Соціальна мобільність та освіта.
15. Соціальна потреба в освіті як попит на формальну освіту.
16. Соціологічні парадигми управління. Суб'єкт, об'єкт і функції управління в системі освіти.

17. Соціологія управління освітою. Рівні управління.
18. Управління і керівництво навчально-виховним процесом. Сутність і види управління.
19. Сучасні дослідження суспільних проблем школи та освіти у вітчизняній соціології.
20. Культурологічні, світоглядні й виховні функції освіти, комунікативні функції освіти. Вплив суспільних потреб на розвиток освіти.
21. Основні тенденції розвитку галузі освіти.
22. Інституціональний зміст освіти.
23. Характеристика змісту освіти в сучасній школі. Розвиток змісту освіти.
24. Основні концепції в сучасній зарубіжній соціології освіти (людського капіталу, дешколяризації, інтеграції навчальних предметів).
25. Визначення основних цілей сучасної освіти. Аналіз форм реалізації цілей освіти.
26. Масова й елітарна освіта. Приватна і державна освіта. Централізована і децентралізована освіта.
27. Характеристика основних концепцій навчання.
28. Вища школа і проблеми її розвитку. Проблема демократизації життя вузів.
29. Концепція розвитку вищої школи України.
30. Аналіз особистісних установок суб'єктів навчання. Методика аналізу.
31. Побудова системи національної освіти в Україні. Закон про освіту.
32. Роль традицій у суспільному житті. Створення нових національних програм навчання для різних ступенів освіти.
33. Управлінська діяльність кадрів системи освіти.
34. Завдання сучасної школи в умовах технологічної революції та інтеграційних процесів у світовій економіці, культурі.
35. Освіта як об'єкт соціального прогнозування.
36. Теоретична діяльність і практична робота ЮНЕСКО в галузі освіти.
37. Сучасна система освіти та її основні елементи.
38. Проблема безперервної освіти.
39. Форми непрофесійної освіти. Самоосвіта.
40. Навчальний заклад як первинний елемент соціальної організації освіти.

VIII. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ВСЬОГО КУРСУ

Основна література:

- Аза Л. А.** Воспитание как философско-социологическая проблема / Л. А. Аза. – К., 1993. – 203 с.
- Бестужев-Лада И. В.** В школе XXI века. Размышления социолога / И. В. Бестужев-Лада. – М., 1988. – 176 с.
- Бим-Бад Б. М.** Образование в контексте социализации / Б. М. Бим-Бад, А. В. Петровский // Педагогика. – 1996. – №1. – С. 3–8.
- Волович В. І** Соціологічна освіта в Україні та проблеми підготовки фахівців з соціологічних дисциплін / І. В. Волович // Вісник Київського університету. Сер. «Соціологія. Психологія. Педагогіка» – Вип. 3. – С. 189–200.
- Гавриленко І. М.** Соціологія освіти : Курс лекцій / І. М. Гавриленко, О. Л. Скідін. – Запоріжжя, 2007. – 396 с.
- Гавриленко І. М.** Соціологія освіти. Навч. посібник / І. М. Гавриленко. – Львів, 2010. – 382 с.
- Курс лекцій** по соціології образования : Учеб. пособие / Под общ. ред. В. И. Астаховой. – Харьков. : НУА, 2003. – 612 с.
- Лукашевич М. П.** Соціологія. Базовий курс: Підручник / М. П. Лукашевич, М. В. Туленков. – К., 2005. – 312 с.
- Лукашевич Н. П., Солодков В. Т.** Социология образования: Конспект лекций / Под ред. Н. П. Лукашевича. – К.: МАУП, 1997. – 224 с.
- Нечаев В. Я.** Социология образования / В. Я. Нечаев. – М., 1992. – 200 с.
- Образование в современном** мире: состояние и тенденции развития: Сб. ст. / Под ред. М. И. Кондакова. – М., 1986. – 245 с.
- Саймон Дж.** Общество и образование / Дж. Саймон. – М. / Пер. с англ. – М., 1989. – 200 с.
- Сиволапов А. В.** К новой модели обучения: социокультурный подход / А. В. Сиволапов // Социол. исслед. – 1994. – № 3. – С. 14–22.
- Скідін О. Л.** Управління освітою: теоретико-методологічний аналіз соціальних технологій / О. Л. Скідін. – Запоріжжя, 2000. – 184 с.
- Слободчиков В.** Новое образование – путь к новому обществу / В. Слободчиков // Народное образование. – 1998. – № 5. – С. 3–6.
- Социальная потребность** в образовании // Большой толковый социологический словарь (Collins). – Т.2 (П-Я) / Пер.с англ. – М., 1999. – С. 236.
- Соціологія освіти** / Соціологія: курс лекцій. Навчально-методичний посібник. / Щудло С. А., Романів Т. М., Мірчук І. Л. - Вид.2-е доп. і перер. Дрогобич, 2007. – С 187 – 205.
- Сошиев А. Н., Куйкин В. Н.** Образование как объект социального анализа / А. Н. Сошиев, В. Н. Куйкин // Вестник Санкт-Петербург, ун-та. – Сер. 6; Вып. 1, 1993. – С. 34–42.
- Тгагасоев Х. Г.** О новой парадигме образования / Х. Г. Тгагасоев // Педагогика. – 2004 – № 4. – С. 103–110.

Филиппов Ф. Р. Социология образования / Ф. Р. Филиппов. – М., 1980. – 329 с.

Филиппов Ф. Р. Школа и социальное развитие общества / Ф. Р. Филиппов. – М., 1990. – 287 с.

Якуба О. О. Освіта як соціальний інститут / О. О. Якуба // Соціологія: Навч. посібник для студентів. – Харків, 1996. – С. 142–157.

Додаткова література:

Абасов А. Кризис образования: поиск новой парадигмы / А. Абасов // Альма матер. – 2004. – № 11. – С. 3–6.

Абрамов Р. Н. Место университетского образования в формировании профессии / Р. Н. Абрамов Российские менеджеры: социологический анализ становления профессии. – М: УРСС-КомКнига, 2005. – С.117–139.

Аллак Ж. Вклад в будущее: приоритет образования / Ж. Аллак / Пер. с англ. – М., 1993. – 239 с.

Алферов Ю. С. Управление образованием в США: роль федеральных органов / Ю. С. Алферов // Педагогика. – 1994. – №1. – С. 106–113.

Астахова В. И. Высшая школа Украины / В. И. Астахова. – Харьков, 1991. – 208 с.

Астахова В. И. Становление новой образовательной парадигмы на рубеже веков / В. И. Астахова // Вчені записки Харківського гуманітарного університету. – Х.: Вид-во ХГУ «НУА». – 2004. – Т. 10. – С. 9–24.

Байденко В. И. Компетенции в профессиональном образовании / В. И. Байденко // Высшее образование в России. – 2004. – № 11. – С. 3–13.

Богомолова Т. Ю., Тапилина В. С. Мобильность населения по материальному положению / Т. Ю., Богомолова, В. С. Тапилина // Социол. исслед. – 1998. – № 2. – С. 45–49.

Бойко Л. И. Трансформация функций высшего образования и социальные позиции студенчества / Л. И. Бойко // Социологические исследования. – 2002. – № 7. – С. 78–83.

Болонський процес: етапи і напрями реформування системи вищої освіти. Методичні рекомендації / Укл. С. А. Рижкова. – К., 2006. – 43 с.

Ван дер Венде М. К. Болонская декларация: расширение доступности и повышение конкурентоспособности высшего образования в Европе // Высшее образование в Европе. – 2000. – № 3. – С. 29–40.

Вишневський О. На шляху реформ: Актуальні питання сучасної української освіти та змісту виховання / О. Вишневський. – Дрогобич: Коло, 2005. – 176 с.

Волович В. І. Болонський процес і нова парадигма освіти в Україні / В. І. Волович // Соціологія: теорія, методи маркетингу. – 2004. – № 4. – С. 189–200.

Вища освіта в Україні / За ред. В. Г. Кременя, С. М. Ніколаєнка. – К., 2005. – 390 с.

Вульфсон Б. Л. Стратегия развития образования на Западе на пороге XXI века / Б. Л. Вульфсон. – М., 1999. – 254 с.

Вульфсон Б. Л. Управление образованием на Западе: тенденции, централизация и децентрализация / Б. Л. Вульфсон // Педагогика. – 1997. – № 2. – С. 51–55.

Высшая школа: испытание рынком. – М., 1993. – 139 с.

Гавриленко И. Н. Отчуждение личности при капитализме средствами образования и воспитания / И. Н. Гавриленко. – К., 1986. – 149 с.

Гавриленко І. М. Загальносоціологічна теорія: Науково-методичні та інформаційні матеріали / І. М. Гавриленко, В. В. Черпак. – К., 1998. – 160 с.

Гаевская О. Б. Современная цивилизация и социальное управление / О. Б. Гаевская. – К., 1997. – 271 с.

Гречаний В. В. Динаміка зміни ціннісних орієнтацій сучасного українського студентства / В. В. Гречаний // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії і практики. – Вип.1. – Київ;Запоріжжя, 1998. – С. 38–46.

Гришнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки / О. А. Гришнова. – К.: Знання, 2001.

Данилишин Б. М. Культурно-освітня сфера як соціальна база підтримки ринкової трансформації в Україні (питання теорії і практики) / Б. М. Данилишин, В. І. Куценко. – К., 1999.

Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») // Освіта. – 1993. – № 44–46. – С. 8–24.

Джонстоун Д. Б. Система высшего образования в США: структура, руководство, финансирование / Д. Б. Джонстоун. // Университетское управление: практика и анализ. – 2003. – № 5–6.

Джуринский А. Н. Зарубежная школа: современное состояние и тенденции развития / А. Н. Джуринский. – М., 1993. – 237 с.

Джуринский А. Н. Право на образование в современном мире / А. Н. Джуринский // Педагогика. – 1998. – № 3. – С. 93–96.

Джуринский А. Н. Развитие образования в современном мире: Учеб. пособие / А. Н. Джуринский. – М.: Гуманит.изд.центр ВЛАДОС, 1999. – 200 с.

Долженко О. В. Сорбонская и Болонская декларации: Информация к размышлению // Вестник высшей школы / О. В. Долженко. – 2000. – № 6. – С. 61–70.

Дюркгейм Э. О. разделении общественного труда. Метод социологии / Э. О. Дюркгейм. – М., 1994. – 153 с.

Дюркгейм Э. Педагогика и социология // Э. Дюркгейм. Социология. Дюркгейм Э. Социология образования / Э. Дюркгейм. – М., 1996. – 77 с.

Дьюи, Дж. Демократия и образование / Дж. Дьюи / Пер с англ. – М.: Педагогика-Пресс, 2000.

Дьюї Джон. Моральні принципи в освіті / Дж. Дьюї / . – Львів: Освіта; Літопис, 2001.

Ежов С. А. Социализация молодежи. Проблема управления / С. А. Ежов. – М., 1995. – 198 с.

Зарецкая С. Л. Образование в контексте глобализации (вместо предисловия) / С. Л. Зарецкая / Глобализация и образование. Сб.обзоров. – М.: ИНИОН РАН, 2001. – С. 5–21.

Зборовский Г. Самообразование – парадигма XXI века / Г. Зборовский, Е. Шуклина // Высшее образование в России. – 2003. – № 5. – С. 25–32.

Зубенко В. А. Современная реформа высшей школы в ФРГ / В. А. Зубенко // Экономические проблемы высшего образования в странах Западной Европы (90-е годы): Сборник обзоров. – М.: ИНИОН РАН, 1999. С. 88–97.

Зязюн Л. Гуманістична парадигма освіти і виховання / Л. Зязюн // Вища освіта України. – 2002. – № 3. – С. 111–116.

- Келасьєв В. Н., Яковлева И. В.** Диагностика профессиональных педагогов и социальных работников / В. Н. Келасьев, И. В. Яковлева. – М., 1994. – 254 с.
- Кларин М. В.** Инновации в обучении (Анализ зарубежного опыта) / М. В. Кларин. – М., 1997. – 265 с.
- Клімова Г. П.** Освіта і цивілізація / Г. П. Клімова. – Харків, 1996. – 159 с.
- Куделя П. О.** Вища школа регіону як об'єкт соціального управління: Монографія / П. О. Куделя. – Дніпропетровськ: Дніпрокнига, 2002. – 272 с.
- Лапин Н. И.** Социокультурный подход и социетально-функциональные структуры / Н. И. Лапин // Социологические исследования. – 2000. – № 7. – С. 3–12.
- Левін Р. Я.** Думки населення щодо деяких аспектів проблеми освіти Р. Я. Левін, А. М. Нору // Український соціум. – 2007. – № 2. – С. 29–42.
- Лукашевич М. П.** Спеціальні та галузеві соціологічні теорії / М. П. Лукашевич, М. В. Туленков. – К., 1999. – 243 с.
- Мартиненко С. М.** Загальна педагогіка / С. М. Мартиненко, Л. Л. Хоружа. – К., 2002. – 198 с.
- Можаєва Л. Г.** Развитие систем образования в западных странах в условиях глобализации / Л. Г. Можаева // Глобализация и образование: Сб.обзоров. – М.: ИНИОН РАН, 2001. С. 75–115.
- Мудрак В. І.** Соціокультурний аспект розвитку вищої освіти в постіндустріальному суспільстві / В. І. Мудрак // Культура і сучасність. – 2005. – № 1. – С. 119–127.
- Начало пути.** Поколение со средним образованием / Под ред. Титмы М. К. – М., 1989. – 243 с.
- Общеввропейский** процесс и гуманитарная Европа. Роль университетов. – М., 1995. – 124 с.
- Огнев'юк В. О.** Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. – К.: Знання України, 2003.
- Огурцов А. П.** Образы образования. Западная философия образования / А. П. Огурцов. – СПб., 2004.
- Ортега -и- Гассет, Х.** Миссия университета / Х. Ортега -и- Гассет // Отечественные записки. – 2002. – № 2.
- Осипов А. М.** Социология образования: очерки теории / А. М. Осипов. – Ростов н/Д: Феникс, 2006.
- Осовський В.** Соціальна організація і соціальна інституція / В. Осовський // Соціологія. – 1998. – № 3. – С. 41–48.
- Петров А.** Основные концепты компетентностного подхода как методологической категории / А. Петров // Альма матер. – 2005. – № 2. – С. 54–58.
- Поволяева М. Н.** Становление институтов сферы образования / М. П. Поволяева, С. Е. Пахомова // Педагогика. – 1996. – № 2. – С. 3–7.
- Подольська Є. А.** Освіта як чинник розвитку особистості в соціокультурному контексті: Монографія / Є. А. Подольська, В. М. Назаркіна, А. О. Яковлев. – Х.: Вид-во НФАУ: Золоті сторінки, 2002. – 236 с.
- Пригожий А. И.** Современная социология организаций / А. И. Пригожий. – М., 1996. – 272 с.
- Пуляев В. Т.** Новая парадигма развития образования и основные контуры ее реализации в России / В. Т. Пуляев // Соц.-полит. журнал. – 1998. – №5. – С. 24–35.

Реформи образования в современном мире: глобальные и региональные тенденции. – М, 1995. – 268 с.

Реформування вищої освіти у процесі демократизації українського суспільства / За ред. Б. А. Головка. – К.: ВПЦ Київський університет, 2004. – 220 с.

Романенко М. І. Освіта як об'єкт соціально-філософського аналізу: Наукова монографія / М. І. Романенко. – Донецьк: Промінь, 1998.

Рюльнер Т. Поликультурное образование: реформа учебных программ / Т. Рюльнер // Перспективы. – 1994. – № 1. – С. 20–27.

Сериков В. В. Образование и личность. Теория и практика проектирования педагогических систем / В. В. Сериков. – М.: Издательская корпорация «Логос», 1999. – 272 с.

Сидоренко О. Л. Соціологія освіти: Наук.-практ. посіб. для працівників системи освіти / О. Л. Сидоренко. – Х.: НАУ, 2000.

Сидоренко О. Проблеми гуманізації та гуманітаризації в освітній реформі в Україні / О. Сидоренко // Вища освіта України. – 2001. – № 2. – С. 63–67.

Сікорська І. М. Соціально-активна роль держави в управлінні освітою: досвід зарубіжних країн / І. М. Сікорська // Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління: Збірник наукових праць. ДонДУУ. Т.Х. Вип. 116. «Соціологія державного управління». Серія «Спеціальні та галузеві соціології». – Донецьк: ДонДУУ, 2009. – С. 312.

Сірий Є.В. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії / Є. В. Сірий // Навч. посібник. - Вид. 2. - К., 2007.– 480 с.

Социологический энциклопедический словарь. На русском, английском, немецком, французском и чешском языках. / Ред. Академик РАН Г. В. Осипов. – М.: Из-во НОРМА. – 2000. – 488 с.

Степко М. Ф. Болонський процес і навчання впродовж життя / М. Ф. Степко. – Х.: НТУ «ХПІ», 2004. 17.

Тенденции развития и роль сферы образования: экономический и социальный аспект. – М., 1994. – 251 с.

Управление школой: теоретические основы и методы / Под ред. В. С. Лазарева. – М, 1997. – 437 с.

Фініков Т. В. Сучасна вища освіта: світові тенденції і Україна / Т. В. Фініков. – К.: Таксон, 2002. – 176 с.

Чернецкий Ю. А. Высшее образование в рыночной экономике / Ю. А. Чернецкий. – М., 1991. – 251 с.

Чибісова Н. Г. Вищий навчальний заклад як середовище формування цінностей студентської молоді в соціокультурних умовах сучасної України / Н. Г. Чибісова. – Х.: Вид-во ХГУ «НУА», 2004. – 256 с.

Шаронова С. А. Универсальные константы института образования – механизм воспроизводства общества: Монография / С. А. Шаронова. – М.: Изд-во РУДН, 2004. – 357 с.

Швец Д. Е. Современное общество и образование: проблемы социологического измерения / Д. Е. Швец // Грані. – 2003. – Вип. №1 (27). – С. 82–87.

Швец Д. Е. Соціологія управління образованием: анализ сопряжения предметных областей / Д. Е. Швец // Нова парадигма: Альманах наукових праць. – 2002. Вип. 27. – С. 214–224.

Шевченко Н. И. Методологические проблемы социологии образования. Отношения и состояния в образовательных структурах и процессах. – Саратов: Саратовский государственный технический университет, 1997.

Шереги Ф. Э. Социология образования: прикладной аспект / Ф. Э. Шереги, В. Г. Харчева, В. В. Сериков. – М.: Юристъ, 1997.

Штарке К. Студенты. Становление личности / К. Штарке. – М, 1982. – 268 с.

Шуклина Е. А. Социология самообразования: предпосылки, методология, методика / Е. А. Шуклина. – Екатеринбург, 1999.

Шукшина Е. А. Самообразование как отрасль социологического знания / Е. А. Шуклина // Социологические исследования. – 1999. – № 4. – С. 87–94.

Якунин В. А. Обучение как процесс управления / В. А. Якунин. – Л., 1988. – 341 с.

Ярошенко А. О. Ціннісний дискурс освіти / А. О. Ярошенко. – К., 2004.

Ятченко А. Д. Реформа освіти і міжнародний досвід та національні сподівання української держави / А. Д. Ятченко, Л. М. Герасіна // Рідна школа. – 1993. – № 2. – С. 11–15.

Інтернет-ресурси:

1. <http://www.mon.gov.ua> – Офіційний сайт МОН України
2. <http://www.osvita.com> – Єдине освітнє інформаційне вікно України
3. <http://www.eu-edu.org> – Європейський освітній портал

МАКРОМОДУЛЬ V : КУЛЬТУРОЛОГІЯ ОСВІТИ**Зміст навчальної програми**

Пояснювальна записка	287
Структура програми навчальної дисципліни	291
I. Опис предмета навчальної дисципліни	291
II. Тематичний план навчальної дисципліни	292
III. Програма	293
Змістовий модуль 1. Культурологія освіти як галузь наукового знання	293
Тема 1. Освіта як складова культури та сфера культурного творення суспільства	293
Тема 2. Сутність, предмет та завдання культурології освіти як складової освітології	298
Питання до модульного контролю 1	303
Список рекомендованої літератури до змістового модуля 1	304
Змістовий модуль 2. Культурологічний підхід в освіті	306
Тема 3. Науковий тезаурус культурології освіти	306
Тема 4. Соціокультурні освітні технології	309
Тема 5. Культурологічні етапи розвитку освіти	310
Тема 6. Культурологічні витоки розвитку системи освіти, педагогічних ідей, просвітницької, наукової та педагогічної діяльності в Україні	314
Питання до модульного контролю 2.....	317
Список рекомендованої літератури до змістового модуля 2	319
Змістовий модуль 3. Полікультурна та міжкультурна освіта	322
Тема 7. Сутність, цілі та завдання полікультурної та міжкультурної освіти	323
Тема 8. Формування багатовимірної ідентичності людини	329
Питання до модульного контролю 3.....	334
Список рекомендованої літератури до змістового модуля 3	335

IV.	Навчально-методична карта дисципліни «Культурологія освіти» ..	339
V.	Карта самостійної роботи студента	341
VI.	Контроль за індивідуальною роботою студентів	342
VII.	Підсумковий модульний контроль	343
VIII.	Список рекомендованої літератури до всього курсу.....	347
	Основна література	347
	Додаткова література.....	352

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Культурологія освіти, як складова освітології, є новою навчальною дисципліною в системі гуманітарної освіти. Оскільки освітологія є своєрідною освітньою синергетикою для дослідження сфери освіти, то такий синергізм найбільш яскраво виявляється при дослідженнях освіти як складової культури, унікального соціокультурного феномену, що розкриває взаємозалежність і взаємозумовленість множинності культур і освітніх систем, що їх відображають, взаємовплив культури та освіти. Культурологія освіти сприяє створенню такого освітнього простору, де найбільш повно взаємодіють різні культури, формується толерантність і повага до Іншого та культури Іншого, відбувається усвідомлення, що глобальна культура складається з різних культур, множинність яких і створює її унікальне забарвлення й забезпечує здатність до саморозвитку як її цілісності, так і кожної її складової. Культурологія освіти – науковий напрям, що формується на стику філософії освіти, культурології, культурної психології і інноваційної педагогіки, пояснює весь комплекс культурних проблем освіти та системно інтерпретує освіту як культурний феномен.

Робоча навчальна програма з дисципліни «Культурологія освіти» є нормативним документом Київського університету імені Бориса Грінченка, який розроблено на основі освітньо-професійної програми підготовки магістрів відповідно до навчального плану спеціальності 8.18010020 «Управління навчальним закладом».

Програму розроблено з урахуванням рекомендацій МОН України (лист № 1/9-736 від 06.12.2007 р.) «Про Перелік напрямів (спеціальностей) та їх поєднання з додатковими спеціальностями і спеціалізаціями для підготовки педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра, спеціаліста, магістра».

Згідно з навчальним планом спеціальності 8.18010020 «Культурологія освіти» загальний обсяг дисципліни складає три залікових кредити (108 годин), що об'єднує всі види навчальної діяльності студента: аудиторні заняття (36 годин), самостійна робота (36 годин), індивідуальна робота (4 години), консультації (8 годин), контрольні заходи (модульний контроль, підсумковий модульний контроль). Вивчення навчальної дисципліни завершується підсумковим модульним контролем у формі захисту екзамену.

Робочу навчальну програму укладено згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчання. Програма містить 3 змістові модулі.

Кожний змістовий модуль містить за кожною темою, яка входить до даного модуля, опис повного циклу підготовки з теми за змістом, організаційними формами навчання, видами контролю. Структура опису кожної теми включає: назву теми; зміст лекції; зміст семінарських занять із теми; зміст самостійної роботи з теми; питання або завдання для модульного контролю; список літератури до теми (основний і додатковий).

Програма визначає обсяги знань, які повинен опанувати магістрант відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритм вивчення навчального матеріалу дисципліни «Культурологія освіти», необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень магістрантів.

Навчальна дисципліна «Культурологія освіти» є теоретичною і світоглядною основою професійної підготовки магістрантів до професійно-педагогічної діяльності в умовах полікультурного середовища та вирішення культурологічних проблем в освіті.

Метою курсу «Культурологія освіти» є формування знань про культурно-історичні, соціокультурні, культурно-психологічні умови розвитку освіти; створення умов для осмислення сучасної освіти як соціокультурної технології; дослідження функцій освіти з відтворення історичної культури суспільства, культурної традиції та підготовки магістрантів до участі в реалізації програм подальшого соціокультурного розвитку, до інноваційної діяльності.

Завдання вивчення дисципліни. Вивчення дисципліни спрямоване на формування здатностей до:

- удосконалення та розвитку інтелектуального і загальнокультурного рівня;
- самостійного навчання новим методам дослідження, до зміни наукового та науково-виробничого профілю своєї професійної діяльності;
- застосування культурологічних знань в управлінській і професійній діяльності та соціальній практиці; вільне володіння теоріями, категоріями і методами, що пов'язані з вивченням культурних форм, процесів, практик;

– готовності використовувати поглиблені спеціалізовані знання у галузі культурології для вирішення практичних завдань шкільної освіти, а також науково-дослідних, науково-практичних та прикладних завдань професійної діяльності;

– застосування у практичній діяльності професійних знань теорії і методів впровадження соціокультурних технологій.

Місце курсу в професійній підготовці фахівця. Зміст навчальної дисципліни «Культурологія освіти» складений з урахуванням того, що магістранти протягом навчання в університеті мають досвід життєвої, професійної та управлінської діяльності, а також прослухали теоретичні курси з педагогіки та культурології. Навчальна дисципліна «Культурологія освіти» є логічним продовженням професійної підготовки, спрямована на розвиток професійно-значущих культурних якостей магістрантів, їх здатності до творчої та інноваційної діяльності.

Магістрант у результаті вивчення навчальної дисципліни «Культурологія освіти» **повинен:**

– знати основні категорії та поняття, пов'язані з різноманітними аспектами вивчення освітньої тематики; засади культурологічного вивчення освітніх проблем; культурологічні принципи функціонування сучасної освітньої системи.

– вміти вільно володіти категоріальним апаратом даної галузевої науки, головними джерелами та додатковими матеріалами з дослідження проблем культурології освіти; аналізувати проблеми освіти в контексті саме культурологічного підходу. Магістрант має володіти навичками принципів застосування набутих теоретичних знань для використання їх у культурологічних дослідженнях з освітньої проблематики.

Зміст самостійної роботи з курсу «Культурологія освіти» спрямований на поглиблення теоретичних знань та формування наукового світогляду, розвиток методологічної культури відповідно до змісту навчальної дисципліни, самостійного і творчого мислення, професійно-значущих і творчих якостей, здатності до інноваційної діяльності, вміння щодо пошуку, відбору, обробки та аналізу наукової інформації та методичних джерел, навчання упродовж життя. Усе це має сприяти професійному становленню й професійно-творчому розвитку та саморозвитку магістрантів, їх підготовці до інноваційної професійної діяльності в умовах соціокультурного середовища.

Від магістрантів вимагається:

1. Ведення тематичного словника.
2. Опрацювання наукових джерел з кожної теми за формою, яка обирається самостійно (конспект, тези, план, таблиця, схема, висновки тощо), з визначенням особистого ставлення до змісту роботи (за бажанням).

3. Доповнення списку рекомендованих джерел до кожної теми науковими працями, які студент підібрав самостійно і які відображають напрями його магістерської праці або наукових уподобань.

4. Порівняння викладу (або змісту) матеріалу з певного питання у різних джерелах.

5. Формувати й висловлювати своє міркування щодо питань проблемного характеру відповідно до кожної теми, що сприяє усвідомленню актуальних проблем вищої освіти й пошуку засобів їх вирішення, загостренню уваги на суперечностях, які виникають відповідно до конкретних умов педагогічного процесу та життєвих ситуацій.

6. Виконання завдань на розвиток рефлексивних умінь, аналіз і самооцінку власної управлінської та професійної діяльності, професійно-значущих рис своєї особистості.

Наприкінці вивчення курсу важливо проаналізувати оцінку магістрантами якості його засвоєння в цілому та за окремими темами. Доцільно проаналізувати зміни у науковому світогляді кожного студента, у рівні сформованості його культурних умінь та навичок.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс	Напря́м, спеціальність, освітньо- кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
<p>Кількість кредитів, відповідних ECTS: 3 кредити</p> <p>Змістові модулі: 3 модулі</p> <p>Загальний обсяг дисципліни (години): 108 годин</p> <p>Тижневих годин: 2 години</p>	<p>Спеціальність 8.18010020 «Управління навчальним закладом»</p> <p>Освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр»</p>	<p>Нормативна Рік підготовки: 1/2 Семестр: 1/2</p> <p>Аудиторні заняття: 36 годин, з них:</p> <p>Лекції (теоретична підготовка): 16 годин</p> <p>Семінарські заняття: 12 годин</p> <p>Індивідуальна робота: 4 години</p> <p>Модульний контроль: 4 години</p> <p>Підсумковий модульний контроль: 36 год¹⁶</p>

¹⁶ Форма підсумкового модульного контролю обирається викладачем в залежності від обсягу матеріалу та цільової аудиторії.

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин							
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Семінарських	Індивідуальна робота	Самостійна робота	Модульний контроль	Підсумковий контроль (екзамен)
Змістовий модуль 1. Культурологія освіти як галузь наукового знання									
1.	Освіта як складова культури та сфера культурного творення суспільства	9	4	2	2		5		
2.	Сутність, предмет та завдання культурології освіти як складової освітології	11	6	2	2	2	5		
Разом:		21	11	4	4	2	10	1	
Змістовий модуль 2. Культурологічний підхід в освіті									
3.	Науковий тезаурус культурології освіти	6	2	2			4		
4.	Соціокультурні освітні технології	6	2	2			4		
5.	Культурологічні етапи розвитку освіти	8	4	2	2		4		
6.	Культурологічні витоки розвитку системи освіти, педагогічних ідей, просвітницької, наукової та педагогічної діяльності в Україні	8	4	2	2		4		
Разом:		30	14	8	4		16	2	
Змістовий модуль 3. Полікультурна та міжкультурна освіта									
7.	Сутність, цілі та завдання полікультурної та міжкультурної освіти	11	6	2	2	2	5		
8.	Формування багатомірної ідентичності людини	9	4	2	2		5		
Разом:		57	11	4	4	2	10	1	36
Всього за навчальним планом:		108	36	16	12	4	36	4	36

ІІІ. ПРОГРАМА

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. КУЛЬТУРОЛОГІЯ ОСВІТИ ЯК ГАЛУЗЬ НАУКОВОГО ЗНАННЯ

Основні поняття модуля:

Культура; освіта; функції освіти; гуманізація освіти; освітологія; культурологія освіти; соціокультурний розвиток суспільства; культурологічна парадигма освіти; соціальна та культурна свідомість; соціокультурна цілісність; інкультурація; культурологічні знання; культурологічні норми.

ТЕМА 1.

ОСВІТА ЯК СКЛАДОВА КУЛЬТУРИ ТА СФЕРА КУЛЬТУРНОГО ТВОРЕННЯ СУСПІЛЬСТВА

ЛЕКЦІЯ 1.

Суперечності і проблеми розвитку освіти на сучасному етапі. Взаємозв'язок понять «освіта» та «культура». Взаємозалежність і взаємопроникнення освіти й культури. Культуротворча місія освіти. Освіта як засіб формування світогляду та загальнокультурного рівня людини. Освіта як сфера культурного творення суспільства. Основні функції культури та їх віддзеркалення у сфері освіти. Роль системи освіти у формуванні суспільної та індивідуальної свідомості, культурного потенціалу суспільства. Взаємозалежність та взаємозумовленість множинності культур і освітніх систем. Взаємовплив суспільства, культури та освіти.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 1.1.

Освіта як соціокультурний феномен

План

1. Поняття освіти як соціокультурного феномену.
2. Вплив освіти на загальну стратегію соціокультурного розвитку суспільства.

3. Освіта як найважливіший канал міжпоколіннєвої трансляції культури.

4. Освіта як найважливіший інструмент впровадження культури, культурних знань і культурних норм у масову суспільну свідомість.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 1.1.

Основна література:

Андрущенко В. П. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть. (Спроба прогностичного аналізу) / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2001. – № 1. – С. 16.

Баканурський А. Культурологія / А. Баканурський. – К., 2004. – 197 с.

Бокань В. Культурологія / В. Бокань. – К. : МАУП, 2000. – 240 с.

Більченко Є. Проблема тексту культури в змісті освіти / Є. Більченко // Шлях освіти. – 2007. – №3. – С. 8–12.

Гуревич П. Культурологія: Учебник. / П. Гуревич. – М. : Гардарики, 2005. – 280 с.

Данилюк А. Я. Принцип культурогенеза в освіті / А. Я. Данилюк // Педагогіка. – 2008. – №10. – С. 3–8.

Закон України «Про вищу освіту» (від 17.01.2002 р. № 2984-III) // Голос України. – 2002. – № 43 (2794) (5 бер.). – С. 10–15.

Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 21.

Зяюн Л. Гуманістична парадигма освіти і виховання / Л. Зяюн // Вища освіта України. – 2002. – № 3. – С. 111–116.

Зуєв В. Криза освіти: український контекст / Віталій Зуєв, Валентина Зуєва // Вища освіта України. – 2010. – № 2. – С. 8.

Кумбс Ф. Г. Кризис образования в современном мире : системный анализ / Ф. Г. Кумбс. – М. : 1970. – 261 с.

Кремень В. Г. Духовність і культура суспільства визначаються розвитком освіти / В. Г. Кремень // Освіта у полікультурних суспільствах / за редакцією Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Єжи Нікіторовича, Світлани Сисоевої. – Вища педагогічна школа СПВ. Університет в Б'ялостоці. – Варшава, 2012. – 392 с. – С. 45–55.

Кремень В. Г. Освіта в структурі цивілізаційних змін / В. Г. Кремень // Освіта. – 2010. – № 47-48 (5430-5431). – С. 4.

Мудрак В. І. Соціокультурний аспект розвитку вищої освіти в постіндустріальному суспільстві / В. І. Мудрак // Культура і сучасність. – 2005. – № 1. – С. 119–127.

Рогова О. Г. Аксиологічний аспект гуманітарної парадигми освіти [Електронний ресурс] / О. Г. Рогова // Філософія № 4 (72). – 2010. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Grani/2010_4/F-7.pdf.

Сисоева С. О. Розвиток освіти в умовах полікультурного глобалізованого світу / С. О. Сисоева // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. праць / за ред. Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Світлани Сисоевої. – Хмельницький : ПП Заколотний М.І., 2011. – 433 с. – С. 49–56.

Сисосва С. О. Освіта у сучасному світі / С. О. Сисосва / Освітologia – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / МОН України, НАПН України, ГУОН КМДА, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. / За заг. ред. Огнев'юка В. О. [редкол. : В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, С. О. Сисосва, Г. С. Лозко]. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – 192 с. – С. 10–15.

Огнев'юк В. О. Роль освіти у формуванні цінностей демократичного суспільства / В. О. Огнев'юк // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти : зб. наук. праць / за ред. Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Світлани Сисосевої. – Хмельницький : ПП Заколodний М.І., 2011. – 433с.

Огнев'юк В. О. Освіта – сутність часу! [Електронний ресурс] / В. О. Огнев'юк // Коментарі до Інформаційного збірника МОН України. – 2009. – № 11. – Режим доступу до журн. : www.ippo.org.ua/files/новини/ОСТАННІ_НОВИНИ/2009/.../2.do.

Освітologia : витоки наукового напрямку : Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка ; Авт.кол. В. О. Огнев'юк, С. О. Сисосва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К. : ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Філіпчук Г. Г. Культурологічна основа сучасної освіти / Г. Г. Філіпчук // Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України) / ред. колегія Сухомлинська О. В., Бех І. Д., Луговий В. І. – К. : Педагогічна думка, 2007. – Т.2. Дидактика, методика, інформаційні технології. – 367 с. – С. 37–45.

Kuźmenko, Olga. Oświatologia – nowy kierunek zintegrowanego poznawania oświaty / Olga Kuźmenko / Całościowe ujęcia edukacji – ku spotkaniu z oświatologią; redakcja : Tadeusz Lewowicki, Wiktor O. Ogniewjuk, Swietłana O. Sysojewa. – Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP. – Warszawa, 2011- S.199-206.

Sysojewa, Swietłana. Oświata jak obiekt badań / Swietłana Sysojewa // Całościowe ujęcia edukacji – ku spotkaniu z oświatologią. Red. T. Lewowicki, W. Ogniewjuk, S. Sysoewa. Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZPN, Warszawa, 2011. – 242 s., – S.67–85.

Додаткова література:

Культура : теории и проблемы : Учебное пособие для студентов и аспирантов гуманитарных специальностей / П. Ф. Кузнецова, В. М. Межуев, И. О. Шайтанов и др. – М. : Наука, 1995. – 279 с.

Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. – К. : Знання України, 2003. – 448 с. – Бібліогр. : с. 437–446.

Сергеева Т. Современное образование в контексте парадигмы «личность – образование – социум» / Т. Сергеева // Дайджест педагогічних ідей та технологій школа-парк. – 2001. – № 5–6. – С. 26–30.

Сисосва С. О. Сфера освіти як об'єкт дослідження / С. О. Сисосва // польсько-український / українсько-польський щорічник «Освітologia». – К. : ВП «Едельвейс». – 2012. – Випуск I. – 120 с. – С. 22–29.

Ярошенко А. О. Ціннісний дискурс освіти / А. О. Ярошенко. – К., 2004.

САМОСТІЙНА РОБОТА 1.1.

А. Розкрити зміст основних понять теми.

Б. Перевести основну інформацію теми в мову таблиць, схем, графіків (вибір за бажанням).

В. На основі опрацювання наукової літератури виконати такі завдання:

1. Проаналізувати зміст понять «освіта» і «культура». Здійснити відбір науково-педагогічних праць та досліджень, в яких висвітлюється ця проблема.

2. Дати характеристику сучасного «культуроцентричного світу».

3. Розкрити зміст основних функцій освіти. Систематизувати культуротворчі функції освіти.

4. Культурно-освітній простір як соціально-педагогічна система. Навести приклади. Висновки обґрунтувати.

Список рекомендованої літератури до теми 1.

Основна література:

Андрущенко В. П. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть. (Спроба прогностичного аналізу) / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2001. – № 1. – С. 16.

Баканурський А. Культурологія / А. Баканурський. – К., 2004. – 197 с.

Бокань В. Культурологія / В. Бокань. – К.: МАУП, 2000. – 240 с.

Більченко Є. Проблема тексту культури в змісті освіти / Є. Більченко // Шлях освіти. – 2007. - №3. – С. 8–12.

Гуревич П. Культурологія : Учебник. / П. Гуревич. – М. : Гардарики, 2005. – 280 с.

Данилюк А. Я. Принципи культурогенезу в освіті / А. Я. Данилюк // Педагогіка. – 2008. – №10. – С. 3–8.

Закон України «Про вищу освіту» (від 17.01.2002 р. № 2984-III) // Голос України. – 2002. – № 43 (2794) (5 бер.). – С. 10–15.

Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 21.

Зязюн Л. Гуманістична парадигма освіти і виховання / Л. Зязюн // Вища освіта України. – 2002. – № 3. – С. 111–116.

Зуєв В. Криза освіти : український контекст / Віталій Зуєв, Валентина Зуєва // Вища освіта України. – 2010. – № 2. – С. 8.

Кумбс Ф. Г. Кризис образования в современном мире : системный анализ / Ф. Г. Кумбс. – М. : 1970. – 261 с.

Кремень В. Г. Духовність і культура суспільства визначаються розвитком освіти / В. Г. Кремень // Освіта у полікультурних суспільствах / за редакцією Василя Кременя,

Тадеуша Левовицького, Ежи Нікіторовича, Світлани Сисоевої. – Вища педагогічна школа СПВ. Університет в Б'ялостоці. – Варшава, 2012. – 392 с. – С.45–55.

Кремень В. Г. Освіта в структурі цивілізаційних змін / В. Г. Кремень // Освіта. – 2010. – № 47-48 (5430-5431). – С. 4.

Мудрак В. І. Соціокультурний аспект розвитку вищої освіти в постіндустріальному суспільстві // Культура і сучасність. – 2005. – № 1. – С. 119–127.

Рогова О. Г. Аксиологічний аспект гуманітарної парадигми освіти [Електронний ресурс] / О. Г. Рогова // Філософія №4 (72). – 2010. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Grani/2010_4/F-7.pdf.

Сисоева С. О. Розвиток освіти в умовах полікультурного глобалізованого світу / С. О. Сисоева // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. праць / за ред. Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Світлани Сисоевої. – Хмельницький: ПП Заколотний М. І., 2011. – 433 с. – С. 49 – 56.

Сисоева С. О. Освіта у сучасному світі / С. О. Сисоева / Освітologia – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / МОН України, НАПН України, ГУОН КМДА, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. / За заг. ред. Огнев'юка В. О. [редкол.: В. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, С. О. Сисоева, Г. С. Лозко]. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – 192 с. – С. 10–15.

Огнев'юк В. О. Роль освіти у формуванні цінностей демократичного суспільства / В. О. Огнев'юк // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. праць / за ред. Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Світлани Сисоевої. – Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2011. – 433с.

Огнев'юк В. О. Освіта – сутність часу! [Електронний ресурс] / В. О. Огнев'юк // Коментарі до Інформаційного збірника МОН України. – 2009. – № 11. – Режим доступу до журн.: www.ippro.org.ua/files/новини/ОСТАННІ_НОВИНИ/2009/.../2.do.

Освітologia: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт.кол. В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоева, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Філіпчук Г. Г. Культурологічна основа сучасної освіти / Г. Г. Філіпчук // Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України) / ред. колегія Сухомлинська О. В., Бех І. Д., Луговий В. І. – К.: Педагогічна думка, 2007. – Т.2. Дидактика, методика, інформаційні технології. – 367 с. – С. 37–45.

Kuźmenko, Olga. Oświatologia – nowy kierunek zintegrowanego poznawania oświaty / Olga Kuźmenko / Całościowe ujęcia edukacji – ku spotkaniu z oświatologią; redakcja: Tadeusz Lewowicki, Wiktor O. Ogniewjuk, Swietłana O. Sysojewa. – Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP. – Warszawa, 2011- S.199-206.

Sysojewa, Swietłana. Oświata jak obiekt badań / Swietłana Sysojewa // Całościowe ujęcia edukacji – ku spotkaniu z oświatologią. Red. T. Lewowicki, W. Ogniewjuk, S. Sysoewa. Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZPN, Warszawa, 2011. – 242 s., – S.67 – 85.

Додаткова література:

Культура: теории и проблемы: Учебное пособие для студентов и аспирантов гуманитарных специальностей / П. Ф. Кузнецова, В. М. Межуев, И. О. Шайтанов и др. – М.: Наука, 1995. – 279 с.

Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. – К.: Знання України, 2003. – 448 с. – Бібліогр.: с. 437–446.

Сергеева Т. Современное образование в контексте парадигмы «личность – образование – социум» / Т. Сергеева // Дайджест педагогічних ідей та технологій школа-парк. – 2001. – № 5–6. – С. 26–30.

Сисоєва С. О. Сфера освіти як об'єкт дослідження / С. О. Сисоєва // Польсько-український/ українсько-польський щорічник «Освітологія». – К.: ВП «Едельвейс». – 2012. – Випуск I. – 120 с. – С. 22–29.

Ярошенко А. О. Ціннісний дискурс освіти / А. О. Ярошенко. — К., 2004.

ТЕМА 2.

СУТНІСТЬ, ПРЕДМЕТ ТА ЗАВДАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВОЇ ОСВІТОЛОГІЇ

ЛЕКЦІЯ 2.

Освітологія як науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти. Об'єкт та предмет дослідження освітології. Поняття «культурологія освіти». Культурологія освіти як складова освітології. Витоки культуурології освіти: освітологічні засади людинознавства, освітня етика, професійна культура, педагогічна культура. Культурологічна парадигма освіти. Об'єкт, предмет, мета культуурології освіти. Функції та завдання культуурології освіти. Місце культуурології освіти в системі суспільних наук. Зв'язок культуурології освіти з культуурологією та педагогікою.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2.1.

Культурологія освіти: сутність наукового напрямку

План

1. Культурологія освіти – як складова освітології.
2. Об'єкт, предмет та мета культуурології освіти.
3. Визначення цілей та завдань культуурології освіти.
4. Формування змісту освіти на засадах культуурологічного підходу.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 2.1.

Основна література:

Більченко С. Проблема тексту культури в змісті освіти / С. Більченко // Шлях освіти. – 2007. – №3. – С. 8–12.

Данилюк А. Я. Принцип культурогенеза в освіті / А. Я. Данилюк // Педагогіка. – 2008. – №10. – С. 3-8.

Зязюн Л. Гуманістична парадигма освіти і виховання / Л. Зязюн // Вища освіта України. – 2002. – № 3. – С. 111–116.

Кумбс Ф. Г. Кризис образования в современном мире: системный анализ / Ф. Г. Кумбс. – М.: 1970. – 261 с.

Кремень В. Г. Духовність і культура суспільства визначаються розвитком освіти / В. Г. Кремень // Освіта у полікультурних суспільствах / за редакцією Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Єжи Нікіторовича, Світлани Сисоєвої. – Вища педагогічна школа СПВ. Університет в Б'ялостоці. – Варшава, 2012. – 392 с. – С.45–55.

Крылова Н. Б. Культурология образования / Н. Б. Крылова. – М.: Народное образование, 2000. – 272 с.

Крылова Н. Б. Вопросы культурологии образования [Электронный ресурс] / Н. Б. Крылова // Научно-методическая серия «Новые ценности образования». – 2011. – № 5. – С. 2 – 16. – Режим доступа: http://www.values-edu.ru/?page_id=96.

Мудрак В. І. Соціокультурний аспект розвитку вищої освіти в постіндустріальному суспільстві // Культура і сучасність. – 2005. – № 1. – С.119–127.

Сисоєва С. О. Культурологічні концепти освітології в контексті розвитку полікультурного суспільства / С. О. Сисоєва // Освіта у полікультурних суспільствах / за редакцією Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Єжи Нікіторовича, Світлани Сисоєвої. – Вища педагогічна школа СПВ. Університет в Б'ялостоці. – Варшава, 2012. – 392 с. – С.131–157.

Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. – К.: Знання України, 2003. – 448 с. – Бібліогр.: с. 437–446.

Освітологія: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт.кол. В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Сисоєва С. О. Розвиток освіти в умовах полікультурного глобалізованого світу / С. О. Сисоєва // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. праць / за ред. Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Світлани Сисоєвої. – Хмельницький: ПП Заколотний М. І., 2011. – 433 с. – С. 49 – 56.

Філіпчук Г. Г. Культурологічна основа сучасної освіти / Г. Г. Філіпчук // Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України) / ред. колегія Сухомлинська О. В., Бех І. Д., Луговий В. І. – К.: Педагогічна думка, 2007. – Т.2. Дидактика, методика, інформаційні технології. – 367 с. – С. 37– 45.

Флиер А. Я. Культурология образования. Концепция [Электронный ресурс] / А. Я. Флиер // Проблемы культурологического образования. – Режим доступа: http://hischool.ru/moskovskoe_kulturologicheskoe_obshhestvo/.

Harding, Lowry W. Educology: The Fourth Collection // Lowry W. Harding. – Columbus, Ohio: Association for the Study of Educology, 1965.

Sysojewa, Swietłana. Oświata jak obiekt badań / Swietłana Sysojewa // Całociowe ujęcia edukacji – ku spotkaniu z oświatologią. Red. T. Lewowicki, W. Ogniewjuk, S. Sysoewa. Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZPN, Warszawa, 2011. – 242 s., – S.67 – 85.

Додаткова література:

Кремень В. Г. Освіта в структурі цивілізаційних змін / В. Г. Кремень // Освіта. – 2010. – № 47-48 (5430-5431). – С. 4.

Сисоєва С. О. Освіта у сучасному світі / С. О. Сисоєва / Освітologia – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / МОН України, НАПН України, ГУОН КМДА, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. / За заг. ред. Огнев'юка В. О. [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, С. О. Сисоєва, Г. С. Лозко]. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – 192 с. – С. 10–15.

Огнев'юк В. О. Роль освіти у формуванні цінностей демократичного суспільства / В. О. Огнев'юк // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. праць / за ред. Василя Кременя, Тадеуша Лєвовицького, Світлани Сисоєвої. – Хмельницький: ПП Заколodний М.І., 2011. – 433с.

Флиер А. Категории культурологи / А. Флиер // Культурология. XX век. Словарь – СПб.: Университетская книга, 1997. – С. 182–183.

Harding, Lowry W. More Essays in Educology / Lowry W. Harding. – Columbus, Ohio: Association for the Study of Educology, 1964.

САМОСТІЙНА РОБОТА 2.1.

А. Розкрити зміст основних понять теми.

Б. Перевести основну інформацію теми в мову таблиць, схем, графіків (вибір за бажанням).

В. На основі опрацювання літератури виконати такі практичні завдання:

1. На основі опрацювання літератури здійснити пошук і відбір науково-педагогічних праць та досліджень, які мають культурологічний контекст.

2. Проаналізувати зв'язок культурології освіти з культурологією та педагогікою. Охарактеризувати проблемне поле культурології освіти.

3. Розкрити думку, як сприяє вивчення культурології освіти загальнокультурному розвитку фахівця. Відповідь аргументувати прикладами з науково-педагогічних праць та досліджень. Висновки обгрунтувати.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКЕ ЗАВДАННЯ 2.1.

Тема: Культурологічні концепти освітології

Завдання: На основі опрацювання наукової літератури розкрити культурологічні концепти освітології. Систематизувати в порядку їх ранжування. Висновки обґрунтувати.

Список рекомендованої літератури до теми 2.

Основна література:

Андрущенко В. П. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть. (Спроба прогностичного аналізу) / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2001. – №1. – С. 16.

Більченко Є. Проблема тексту культури в змісті освіти / Є. Більченко // Шлях освіти. – 2007. — №3. – С. 8–12.

Гуревич П. Культурологія: Учебник. – М.: Гардарики, 2005. – 280 с.

Данилюк А. Я. Принцип культурогенеза в освіті / А. Я. Данилюк // Педагогіка. – 2008. - №10. – С. 3–8.

Зязюн Л. Гуманістична парадигма освіти і виховання / Л. Зязюн // Вища освіта України. – 2002. – № 3. – С. 111–116.

Кумбс Ф. Г. Кризис образования в современном мире: системный анализ / Ф. Г. Кумбс. – М.: 1970. – 261 с.

Кремень В. Г. Духовність і культура суспільства визначаються розвитком освіти / В. Г. Кремень // Освіта у полікультурних суспільствах / за редакцією Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Єжи Нікіторовича, Світлани Сисоєвої. – Вища педагогічна школа СПВ. Університет в Б'ялостоці. – Варшава, 2012. – 392 с. – С.45-55.

Крылова Н. Б. Культурология образования / Н. Б. Крылова. – М.: Народное образование, 2000. – 272 с.

Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. – К.: Знання України, 2003. – 448 с. – Бібліогр.: с. 437–446.

Освітологія: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт.кол. В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Сисоєва С. О. Розвиток освіти в умовах полікультурного глобалізованого світу / С. О. Сисоєва // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. праць / за ред. Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Світлани Сисоєвої. – Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2011. – 433 с. – С. 49 – 56.

Сисоєва С. О. Культурологічні концепти освітології в контексті розвитку полікультурного суспільства / С. О. Сисоєва // Освіта у полікультурних суспільствах / за редакцією Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Єжи Нікіторовича, Світлани

Сисоевої. – Вища педагогічна школа СПВ. Університет в Б'ялостоці. – Варшава, 2012. – 392 с. – С.131–157.

Сисоева С. О. Сфера освіти як об'єкт дослідження / С. О. Сисоева // польсько-український/ українсько-польський щорічник «Освітологія». – К.: ВП «Едельвейс». – 2012. – Випуск I. – 120 с. – С. 22-29.

Філіпчук Г. Г. Культурологічна основа сучасної освіти / Г. Г. Філіпчук // Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України) / ред. колегія Сухомлинська О. В., Бех І. Д., Луговий В. І. – К.: Педагогічна думка, 2007. – Т.2. Дидактика, методика, інформаційні технології. – 367 с. – С. 37–45.

Флиер А. Я. Культурология образования. Концепция [Электронный ресурс] / А. Я. Флиер // Проблемы культурологического образования. – Режим доступа: http://hischool.ru/moskovskoe_kulturologicheskoe_obshestvo/.

Harding, Lowry W. Educology: The Fourth Collection // Lowry W. Harding. – Columbus, Ohio: Association for the Study of Educology, 1965.

Kuźmenko, Olga. Oświatologia – nowy kierunek zintegrowanego poznawania oświaty / Olga Kuźmenko / Całościowe ujęcia edukacji – ku spotkaniu z oświatologią; redakcja: Tadeusz Lewowicki, Wiktor O. Ogniewjuk, Swietłana O. Sysojewa. – Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP. – Warszawa, 2011- S.199-206.

Sysojewa, Swietłana. Oświata jak obiekt badań / Swietłana Sysojewa // Całościowe ujęcia edukacji – ku spotkaniu z oświatologią. Red. T. Lewowicki, W. Ogniewjuk, S. Sysoewa. Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZPN, Warszawa, 2011. – 242 s., – S.67 – 85.

Додаткова література:

Сисоева С. О. Розвиток освіти в умовах полікультурного глобалізованого світу / С. О. Сисоева // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. праць / за ред. Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Світлани Сисоевої. – Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2011. – 433 с. – С. 49 – 56.

Флиер А. Категории культурологии / А. Флиер // Культурология. XX век. Словарь – СПб.: Университетская книга, 1997. – С. 182–183.

Harding, Lowry W. More Essays in Educology / Lowry W. Harding. – Columbus, Ohio: Association for the Study of Educology, 1964.

Дисертаційні дослідження з теми:

Гаврилюк Ж. М. Методика реалізації культурологічного змісту в курсі історії України 8-9 класів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Гаврилюк Жанна Миколаївна ; Ін-т педагогіки НАПН України. – К., 2012. – 264 с.

Донець З. Ф. Осучаснення змісту культурознавчих дисциплін у вищій школі в контексті міжнародних культуроохоронних конвенцій: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / З. Ф. Донець; АПН. Ін-т вищ. освіти. – К., 2004. – 220 с.

Жорнова О. І. Теоретико-методологічні засади формування культуротворчості студентів університетів: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / О. І. Жорнова; Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. — Т., 2007. — 455 с.

Зеленов Є. А. Теоретико-методологічні основи планетарного виховання студентської молоді: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.07 / Є. А. Зеленов; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ, 2009. – 540 с.

Кондрацька Л. А. Теорія і технологія культурологічної підготовки майбутніх учителів художньо-естетичних спеціальностей: дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Л. А. Кондрацька; Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Т., 2004. – 440 с.

Настенко Л. Г. Педагогічні умови культурологічної підготовки майбутнього вчителя: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Л. Г. Настенко; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2002. – 222 с.

Терських Л. О. Культурологічні основи розвитку системи освіти та педагогічної думки на Донеччині в кінці XIX – початку XX століття: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Л. О. Терських; Луган. держ. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. – Луганськ, 2001. – 520 с.

Шевнюк О. Л. Теорія і практика культурологічної освіти майбутніх учителів у вищій школі: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / О. Л. Шевнюк; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2004. – 555 с.

ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ 1

1. Взаємозв'язок понять «освіта» та «культура».
2. Взаємозалежність і взаємопроникнення освіти й культури.
3. Зміст основних функцій освіти.
4. Культуротворчі функції освіти.
5. Освіта як засіб формування світогляду та загальнокультурного рівня людини.
6. Освіта як сфера культурного творення суспільства.
7. Основні функції культури та їх віддзеркалення у сфері освіти.
8. Роль системи освіти у формуванні суспільної та індивідуальної свідомості, культурного потенціалу суспільства.
9. Взаємозалежність та взаємозумовленість множинності культур і освітніх систем.
10. Взаємовплив суспільства, культури та освіти.
11. Освіта як найважливіший канал міжпоколіннєвої трансляції культури.
12. Освіта як найважливіший інструмент впровадження культури, культурних знань і культурних норм у масову суспільну свідомість.
13. Культурно-освітній простір як соціально-педагогічна система.
14. Характеристика сучасного «культуроцентричного світу».
15. Освітологія як науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти.
16. Об'єкт та предмет дослідження освітології.

17. Культурологічні концепти освітології.
18. Поняття «культурологія освіти».
19. Культурологія освіти як складова освітології.
20. Витоки культурології освіти: освітологічні засади людинознавства, освітня етика, професійна культура, педагогічна культура.
21. Культурологічна парадигма освіти.
22. Об'єкт культурології освіти.
23. Предмет культурології освіти.
24. Мета культурології освіти.
25. Функції та завдання культурології освіти.
26. Місце культурології освіти в системі суспільних наук.
27. Зв'язок культурології освіти з культурологією та педагогікою.
28. Формування змісту освіти на засадах культурологічного підходу.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 1

Основна література:

Андрущенко В. П. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть. (Спроба прогностичного аналізу) / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2001. – № 1. – С. 16.

Баканурський А. Культурологія / А. Баканурський. – К., 2004. – 197 с.

Бокань В. Культурологія / В. Бокань. – К.: МАУП, 2000. – 240 с.

Більченко Є. Проблема тексту культури в змісті освіти / Є. Більченко // Шлях освіти. – 2007. – №3. – С. 8-12.

Гуревич П. Культурология: Учебник. / П. Гуревич. – М.: Гардарики, 2005. – 280 с.

Данилюк А. Я. Принцип культурогенеза в образовании / А. Я. Данилюк // Педагогика. – 2008. – №10. – С. 3-8.

Закон України «Про вищу освіту» (від 17.01.2002 р. № 2984-III) // Голос України. – 2002. – № 43 (2794) (5 бер.). – С. 10 – 15.

Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 21.

Зязюн Л. Гуманістична парадигма освіти і виховання / Л. Зязюн // Вища освіта України. – 2002. – № 3. – С. 111–116.

Зуєв В. Криза освіти: український контекст / Віталій Зуєв, Валентина Зуєва // Вища освіта України. – 2010. – № 2. – С. 8.

Клімова Г. П. Освіта і цивілізація / Г. П. Клімова. – Харків, 1996. – 159 с.

Кумбс Ф. Г. Кризис образования в современном мире: системный анализ / Ф. Г. Кумбс. – М.: 1970. – 261 с.

Кремень В. Г. Духовність і культура суспільства визначаються розвитком освіти / В. Г. Кремень // Освіта у полікультурних суспільствах / за редакцією Василя Кременя,

Тадеуша Левовицького, Ежи Нікіторовича, Світлани Сисоєвої. – Вища педагогічна школа СПВ. Університет в Б'ялостоці. – Варшава, 2012. – 392 с. – С. 45–55.

Крылова Н. Б. Культурологія образования / Н. Б. Крылова. – М.: Народное образование, 2000. – 272 с.

Монтессори М. Значение среды в воспитании / М. Монтессори // Частная школа. – 1995. – №4. – С.122–127.

Мудрак В. І. Соціокультурний аспект розвитку вищої освіти в постіндустріальному суспільстві // Культура і сучасність. – 2005. – № 1. – С.119–127.

Рогова О. Г. Аксиологічний аспект гуманітарної парадигми освіти [Електронний ресурс] / О. Г. Рогова // Філософія №4 (72). – 2010. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Grani/2010_4/F-7.pdf.

Сисоєва С. О. Розвиток освіти в умовах полікультурного глобалізованого світу / С. О. Сисоєва // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. праць / за ред. Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Світлани Сисоєвої. – Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2011. – 433 с. – С. 49 – 56.

Сисоєва С. О. Освіта у сучасному світі / С. О. Сисоєва / Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / МОН України, НАПН України, ГУОН КМДА, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. / За заг. ред. Огнев'юка В. О. [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, С. О. Сисоєва, Г. С. Лозко]. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – 192 с. – С. 10–15.

Огнев'юк В. О. Роль освіти у формуванні цінностей демократичного суспільства / В. О. Огнев'юк // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. праць / за ред. Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Світлани Сисоєвої. – Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2011. – 433 с.

Огнев'юк В. О. Освіта – сутність часу! [Електронний ресурс] / В. О. Огнев'юк // Коментарі до Інформаційного збірника МОН України. – 2009. – № 11. – Режим доступу до журн.: www.ipro.org.ua/files/новини/ОСТАННІ_НОВИНИ/2009/.../2.do.

Освітологія: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол. В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Флиер А. Категории культурологи / А. Флиер // Культурология. XX век. Словарь – СПб.: Университетская книга, 1997. – С. 182–183.

Філіпчук Г. Г. Культурологічна основа сучасної освіти / Г. Г. Філіпчук // Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України) / ред. колегія Сухомлинська О. В., Бех І. Д., Луговий В. І. – К.: Педагогічна думка, 2007. – Т.2. Дидактика, методика, інформаційні технології. – 367 с. – С. 37–45.

Флиер А. Я. Культурология образования. Концепция [Электронный ресурс] / А. Я. Флиер // Проблемы культурологического образования. – Режим доступа: http://hischool.ru/moskovskoe_kulturologicheskoe_obshestvo/.

Kuźmenko, Olga. Oświatologia – nowy kierunek zintegrowanego poznawania oświaty / Olga Kuźmenko / Całościowe ujęcia edukacji – ku spotkaniu z oświatologią; redakcja: Tadeusz Lewowicki, Wiktor O. Ogniewjuk, Swietłana O. Sysojewa. – Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP. – Warszawa, 2011- S.199-206.

Sysojewa, Swietłana. Oświata jak obiekt badań / Swietłana Sysojewa // Całościowe ujęcia edukacji – ku spotkaniu z oświatologią. Red. T. Lewowicki, W. Ogniewjuk, S. Sysoewa. Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZPN, Warszawa, 2011. – 242 s., – S.67 – 85.

Додаткова література:

Кремень В. Г. Освіта в структурі цивілізаційних змін / В. Г. Кремень // Освіта. – 2010. – № 7-48 (5430-5431). – С. 4.

Культура: теории и проблемы: Учебное пособие для студентов и аспирантов гуманитарных специальностей / П. Ф. Кузнецова, В. М. Межуев, И. О. Шайтанов и др. – М.: Наука, 1995. – 279 с.

Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. – К.: Знання України, 2003. – 448 с. – Бібліогр.: с. 437-446.

Сергеева Т. Современное образование в контексте парадигмы «личность – образование – социум» / Т. Сергеева // Дайджест педагогічних ідей та технологій школа-парк. – 2001. – № 5–6. – С. 26-30.

Сисоєва С. О. Сфера освіти як об'єкт дослідження / С. О. Сисоєва // Польсько-український/ українсько-польський щорічник «Освітологія». – К.: ВП «Едельвейс». – 2012. – Випуск I. – 120 с. – С. 22-29.

Флиер А. Категории культурологии / А. Флиер // Культурология. XX век. Словарь – СПб.: Университетская книга, 1997. – С. 182–183.

Ярошенко А. О. Ціннісний дискурс освіти / А. О. Ярошенко . – К., 2004.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД В ОСВІТІ

Основні поняття модуля:

Науковий тезаурус; культурологічний підхід в освіті; соціокультурні освітні технології; типологія соціокультурних освітніх технологій (культуротворчі соціокультурні технології; соціально-захисні соціокультурні технології; реабілітаційні соціокультурні технології); соціально-культурна діяльність; соціально-культурний проект; дисципліни культурологічного циклу; соціально-культурна сфера; соціально-культурні спільноти; соціально-культурне проектування; соціально-культурна діагностика; принципи соціально-культурної діяльності; культурологічна підготовка фахівця; культурологічна компетентність; культурологічні етапи розвитку освіти.

ТЕМА 3.

НАУКОВИЙ ТЕЗАУРУС КУЛЬТУРОЛОГІЇ ОСВІТИ

ЛЕКЦІЯ 3.

Сутність поняття «тезаурус». Тезаурус наукового дослідження, його структура та характерні ознаки. Етапи формування наукового

тезаурусу культурології освіти (діагностичний, етап моделювання, аналітико-корекційний). Інтеграція культурологічних знань в освіту. Поняття культури у відображенні сутності різних процесів та явищ в освіті (професійна культура, педагогічна культура, методологічна культура, етична культура). Загальнокультурна компетентність фахівця. Критерії оцінювання рівня сформованості загальнокультурної компетентності фахівця.

САМОСТІЙНА РОБОТА 3.2.

А. Розкрити зміст основних понять теми.

Б. Перевести основну інформацію теми в мову таблиць, схем, графіків (вибір за бажанням).

В. На основі опрацювання літератури виконати такі практичні завдання:

1. Систематизувати наукові положення, що розкривають специфіку дефініцій «поняття», «категорії», «термін», «тезаурус», «тезаурус наукового дослідження».

2. У чому полягає особливість інтеграції освіти, культури і науки в ХХІ столітті? Відповідь аргументувати прикладами з науково-педагогічних праць та досліджень.

3. Розкрити зміст поняття «загальнокультурна компетентність фахівця». На основі аналізу науково-педагогічних досліджень відібрати компоненти такої компетентності та критерії їх оцінювання.

4. Провести самооцінку власного рівня сформованості загальнокультурної компетентності та професійної культури. Висновки обґрунтувати.

Список рекомендованої літератури до теми 3.

Основна література:

Бех І. Д. Цінності як ядро особистості / І. Д. Бех // Цінності освіти і виховання: науково-методичний збірник / за заг. Ред. О. В. Сухомлинської. – К., 1997. – С. 8–11.

Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел.]. – К.: Ірпінь: ВТОО «Перун», 2004. – 1440 с. – С. 520.

Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с. – С. 36, 198.

Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование; под ред. В. М. Филипповой. – М.: Центр сравнительной образовательной политики, 2003. – 303 с. – С. 34-36.

Зязюн І. А. Аксіологічні орієнтири сучасної культури / І. А. Зязюн / Проблеми освіти у Польщі та в Україні в контексті процесів глобалізації та євроінтеграції: зб. Матеріалів Міжн. Науково-практичної конференції. – 22-24 квітня, 2009 р. Київ-Житомир / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоєвої. – К.: КІМ, 2009. – С. 46-48.

Костєва Н. М. Тезаурусне підгрунття інформаційно-інтелектуального забезпечення наукових досліджень [Електронний ресурс]. – / Н.М. Костєва // Історія науки і біографістика. – 2006. – №1. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/E-Journals/INB/2006-1/06knmznd.html>. – Заголовок з екрана.

Никитина А. А. Представление понятия «физкультурный тезаурус» [Електронний ресурс]. – / А. А. Никитина // Теория и практика физкультуры. Научно-теоретический журнал. – № 11. – 2004. – Режим доступу: <http://lib. Sportdu.ru / Press / TPFK/>.

Огнев'юк В. О. Еволюційний поступ освіти в контексті освітології / Віктор Огнев'юк // Освіта у полікультурних суспільствах / за редакцією Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Єжи Нікіторовича, Світлани Сисоєвої. – Вища педагогічна школа СПВ. Університет в Б'ялостоці. – Варшава, 2012. – 392 с. – С.117-129.

Овчарук О. В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти. // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під ред. О. В. Овчарук. – «КІС.», 2004. – С. 6 – 16.

Подольська Є. А. Освіта як чинник розвитку особистості в соціокультурному контексті: Монографія / Є. А. Подольська, В. М. Назаркіна, А. О. Яковлев. – Х.: Вид-во НФАУ: Золоті сторінки, 2002. – 236 с.

Сисоєва С. О., Соколова І. В. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження: наук. видання / С. О. Сисоєва, І. В. Соколова / НАПН України. Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих, МОН. Маріупольський держ. Гуманітарний ун-т – Київ, Видавничий Дім «ЕКМО», 2010. – 362 с.

Терехов П. Формирование педагогической компетентности специалиста в системе непрерывного социокультурного образования / П. Терехов // Вестник высшей школы, 2003. – №2. – С.7-12.

Wachman L., Palmer A. The construct validation of some components of communicative proficiency // TESOL Quarterly, 1982. – Vol. 16. - №4. – P. 449-465.

Вугам М. Language and Culture Learning: The Need for Integration. In Germany. Its Representation in Textbooks for Teaching German in Great Britain. – Frankfurt / М.: Moritz Diesterweg, 1993.

Додаткова література:

Єжова О. О. Ціннісний підхід до формування особистості майбутнього кваліфікованого робітника / О. О. Єжова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2009. – №2. – С. 296-306.

Культура: теории и проблемы: Учебное пособие для студентов и аспирантов гуманитарных специальностей / П. Ф. Кузнецова, В. М. Межуев, И. О. Шайтанов и др. – М.: Наука, 1995. – 279 с.

Шилова О. Н. Развитие понятия «тезаурус» в профессиональной подготовке специалистов образования / О. Н. Шилова // Технологические и управленческие аспекты образования взрослых в России. – СПб.: ИОВ РАО, 2000. – С. 71–75.

Дисертаційні дослідження з теми:

Баркасі В. В. Формування професійної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / В. В. Баркасі ; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д.Ушинського (м. Одеса). – О., 2004. — 221 с.

Зеленов Є. А. Теоретико-методологічні основи планетарного виховання студентської молоді: дис... д-ра пед. наук: 13.00.07 / Є. А. Зеленов ; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ, 2009. – 540 с.

Мороз Т. О. Загальнокультурна компонента як засіб естетичного виховання майбутніх учителів іноземної мови: дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / Т. О. Мороз ; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ, 2007. – 220 с.

ТЕМА 4.

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

ЛЕКЦІЯ 4.

Поняття «технологія» у сфері освіти. Поняття «соціокультурна технологія». Культуротворчі соціокультурні технології. Рекреативно-оздоровчі соціокультурні технології. Освітні соціокультурні технології. Соціально-захисні та реабілітаційні соціокультурні технології. Соціокультурна діяльність. Психолого-педагогічні умови і механізми професійної і непрофесійної (аматорської) діяльності. Соціокультурні проекти та програми. Диференційовані (часткові) методи соціокультурної діяльності. Діагностика та прогнозування розробки соціокультурних проектів та програм. Методика соціокультурного проектування. Принципи соціокультурної діяльності.

САМОСТІЙНА РОБОТА 4.2.

А. Розкрити зміст основних понять теми.

Б. Перевести основну інформацію теми в мову таблиць, схем, графіків (вибір за бажанням).

В. На основі опрацювання літератури виконати такі практичні завдання:

1. Охарактеризувати види соціокультурних технологій та здійснити їх класифікацію.

2. Розкрити типологію соціокультурних освітніх технологій за такими ознаками:

- характер змісту і структури;
- способи, методи, засоби використання;
- функціонально-організаційна характеристика.

Висновки обґрунтувати.

Список рекомендованої літератури до теми 4.

Основна література:

Беспалько В. П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения / В. П. Беспалько. – М.: ИРПО, 1996. – 337 с.

Дуликов В. З. Об организационных принципах социально-культурной деятельности / В. З. Дуликов // Инновационные технологии подготовки социокультурных менеджеров: Сб. науч. Ст./ Под науч. Ред. В. М. Чижикова. – М.: МГУКИ, 2004. – 170 с.

Жарков А. Д. Технология культурно-досуговой деятельности. Учебно-методическое пособие / А. Д. Жарков. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Профиздат, 2002. – 288 с.

Каптерев А. И. Технологии в социокультурной сфере: Учеб.-метод. комплекс для студентов всех форм обучения по специальности «Прикладная информатика» / Моск. Гос. Ун-т культуры искусств. – М., 2003. – 40 с.

Комарова М. В. Технологические аспекты организации и постановки социально-культурных программ / М. В. Комарова // Инновационные технологии обучения культурно-досуговой деятельности: Сб. науч. Тр. – М.: МГУКИ, 2000. – С. 202–210.

Ярошенко Н. Н. Педагогические парадигмы социально-культурной деятельности: Уч. пособие / Н. Н. Ярошенко. – М., 2004. – 345 с.

Додаткова література:

Смирнова М. С. Социально-культурное многообразие в зеркале методологии / М. С. Смирнова // Юбщественные науки и современность. –1993. – №1. – С. 15–20.

Технології соціально-педагогічної роботи: Навч. посібник / За заг. ред. проф. А. Й. Капської. – К. – 2000. – 372 с.

ТЕМА 5.

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

ЛЕКЦІЯ 5.

Культура та освіта в епоху Середньовіччя: освіта та наукові знання у візантійському суспільстві; середньовічна освіта Західної Європи. Гуманізм епохи Відродження (італійський та північний). Культура

та освіта епохи Абсолютизму і Просвітництва. Культура та освіта в епоху промислового перевороту та соціальних зрушень (універсалізм, неокласицизм, романтизм, реалізм, ХІХ ст.). Основні тенденції розвитку культури та освіти в ХХ – початку ХХІ ст.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 5.2.

Культурологічні тенденції розвитку освіти в Західній Європі

План

1. Значення візантійської культури для становлення середньовічної освіти і науки країн Західної Європи.
2. Характерні риси розвитку культури і освіти епохи італійського Відродження.
3. Вплив культури на розвиток освіти епохи Північного Відродження.
4. Спрямованість освіти епохи Абсолютизму та Просвітництва.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 5.1.

Основна література:

Абрамович С. Д. Культурологія: Навчальний посібник / С. Д. Абрамович. – К.: Кондор, 2005. – 352 с.

Багацький В. В., Кормич Л. І. Культурологія: Історія і теорія світової культури ХХ століття: Навч. посібник / В. В. Багацький, Л. І. Кормич. – К.: Кондор, 2004. – 304 с.

Бицилли П. М. Элементы средневековой культуры / П. М. Бицилли. – Спб., 1995. – 242 с.

Горелов А. А. Культурология: Учеб. пособие / А. А. Горелов. – М.: Юрайт-М, 2002. – 400 с.

Гуковский М. А. Итальянское Возрождение / М. А. Гуковский. – Т.1. – Л., 1947. – 346 с.

Гриценко Т. Б., Кондратюк А. Ю., Мельничук Т. Ф. Відродження: Навчальний посібник / За ред. Т.Б. Гриценко. – К.: НАУ, 2006. – 125 с.

Гриценко Т. Б., Кондратюк А. Ю., Мельничук Т. Ф. Культура в епоху промислового перевороту та соціальних зрушень / Т. Б. Гриценко, А. Ю. Кондратюк, Т. Ф. Мельничук. – К.: НАУ, 2006 – 116 с.

Дмитриева И. А. Краткая история искусств. Книга первая / И. А. Дмитриева. – М.: Искусство, 1996. – 534 с.

Історія світової та української культури: Підручник для вищих закладів освіти / В. А. Гречанко, І. В. Чорний, В. А. Кушнерук, В. А. Режк. – К.: Літера ЛТД, 2002. – 464 с.

Европейское просвещение и Французкая революция XVI-XVIII в.: Сб. статей / Под ред. Г. С. Кучеренко. – М., 1998. – 409 с.

Караськова О. В. Средние века / О. В. Караськова. – К.: Корона принт, 2003. – 414 с.

Карсавин Л. П. Культура средних веков / Л. П. Карсавин. – М.: Книжная находка, 2003. – 222 с.

Костюк О. Г., Федорук О. К., Мосаковський С. та ін. Українське барокко та європейський контекст / О. Г. Костюк, О. К. Федорук, С. Мосаковський та ін. – К.: Наукова думка, 1991. – 460 с.

Кулаковский Ю. А. История Византии. В 3-х томах / Ю. А. Кулаковский. – М.: Алетея. – Т.1, 2003. – 493 с. – Т.2, 2003. – 394 с. – Т.3, 2004. – 350 с.

Культурологія. Навчальний посібник / За ред. Т. Б. Гриценко. – К.: Центр учбової літератури, 2009 – 392 с.

Лосев І. В. Історія і теорія світової культури: Європейський контекст / І. В. Лосев. – К., 1995. – 548 с.

Шевнюк О. Л. Культурологія: Навчальний посібник / О. Л. Шевнюк. – К.: Знання-Прес, 2004. – 353 с.

Додаткова література:

Культурологія. История мировой культуры: Учебник / Под ред. Н. О. Вознесенский. – М.: ЮНИТИ: Единство, 2003. – 759 с.

Лазарев В. Н. Происхождение итальянского возрождения / В. Н. Лазарев. – М.: Издательство Академии наук, 1956. – Т.1: Искусство проторенессанса. 440 с.

Острогорський Г. Історія Візантії / Г. Острогорський. – Львів: Літопис, 2002. – 608 с.

Подоляк Н. Г. Історія середніх віків / Н. Г. Подоляк. – К.: Генеза, 2004. – 287 с.

Українська та зарубіжна культура: Навч. посіб. / М. М. Закович, І. А. Зязюн, О. М. Семашко та ін.. – К.: Знання, КОО, 2000. – 622 с.

Хоменко В. Я. Українська і світова культура: Підручник / В. Я. Хоменко. – К.: Україна, 2003. – 336 с.

Художня культура світу: Європейський культурний регіон: Навч. посібник / За ред. Н. С. Миропольська, Є. В. Белкіна, Л. М. Масол, О. І. Оніщенко. – К., 2001. – 268 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА 5.2.

А. Розкрити зміст основних понять теми.

Б. Перевести основну інформацію теми в мову таблиць, схем, графіків (вибір за бажанням).

В. На основі опрацювання літератури виконати такі практичні завдання:

1. Охарактеризувати культурологічні засади розвитку європейської освіти ХХ ст. на прикладі становлення та розвитку університетів.

2. Розкрити зміст тези «Університет – осередок культури».
Висновки обґрунтувати.

Список рекомендованої літератури до теми 5.

Основна література:

- Абрамович С. Д.** Культурологія: Навчальний посібник / С. Д. Абрамович. – К.: Кондор, 2005. – 352 с.
- Багацький В. В., Кормич Л. І.** Культурологія: Історія і теорія світової культури ХХ століття: Навч. посібник / В. В. Багацький, Л. І. Кормич. – К.: Кондор, 2004. – 304 с.
- Бицилли П. М.** Элементы средневековой культуры / П. М. Бицилли. – Спб., 1995. – 242 с.
- Горелов А. А.** Культурология: Учеб. пособие / А. А. Горелов. – М.: Юрайт-М, 2002. – 400 с.
- Гуковский М. А.** Итальянское Возрождение / М. А. Гуковский. – Т.1. – Л., 1947. – 346 с.
- Гриценко Т. Б., Кондратюк А. Ю., Мельничук Т. Ф.** Відродження: Навчальний посібник / За ред. Т.Б. Гриценко. – К.: НАУ, 2006. – 125 с.
- Гриценко Т. Б., Кондратюк А. Ю., Мельничук Т. Ф.** Культура в епоху промислового перевороту та соціальних зрушень / Т. Б. Гриценко, А. Ю Кондратюк, Т. Ф. Мельничук. – К.: НАУ, 2006 – 116 с.
- Дмитриева И. А.** Краткая история искусств. Книга первая / И. А. Дмитриева. – М.: Искусство, 1996. – 534 с.
- Історія світової та української культури:** Підручник для вищих закладів освіти / В. А. Гречанко, І. В. Чорний, В. А. Кушнерук, В. А. Режко – К.: Літера ЛТД, 2002. – 464 с.
- Европейское просвещение и Французская революция XVI-XVIII в.:** Сб. статей / Под ред. Г. С. Кучеренко. – М., 1998. – 409 с.
- Караськова О. В.** Средние века / О. В. Караськова. – К.: Корона принт, 2003. – 414 с.
- Карсавин Л. П.** Культура средних веков / Л. П. Карсавин. – М.: Книжная находка, 2003. – 222 с.
- Костюк О. Г., Федорук О. К.** Українське барокко та європейський контекст / О. Г. Костюк, О. К. Федорук, С. Мосаковський та ін. – К.: Наукова думка, 1991. – 460 с.
- Кулаковский Ю. А.** История Византии. В 3-х томах / Ю.А. Кулаковский. – М.: Алетея. – Т.1, 2003. – 493 с. – Т.2, 2003. – 394 с. – Т.3, 2004. – 350 с.
- Культурологія.** Навчальний посібник / За ред. Т. Б. Гриценко. – К.: Центр учбової літератури, 2009 – 392 с.
- Лосев І. В.** Історія і теорія світової культури: Європейський контекст / І. В. Лосев. – К., 1995. – 548 с.
- Шевнюк О. Л.** Культурологія: Навчальний посібник / О. Л. Шевнюк. – К.: Знання-Прес, 2004. – 353 с.

Додаткова література:

Культурологія. История мировой культуры: Учебник / Под ред. Н. О. Вознесенский. – М.: ЮНИТИ: Единство, 2003. – 759 с.

Лазарев В. Н. Происхождение итальянского возрождения / В. Н. Лазарев. – М.: Издательство Академии наук, 1956. – Т.1: Искусство проторенессанса. 440 с.

Острогорський Г. Історія Візантії / Г. Острогорський. – Львів: Літопис, 2002. – 608 с.

Подоляк Н. Г. Історія середніх віків / Н. Г. Подоляк. – К.: Генеза, 2004. – 287 с.

Українська та зарубіжна культура: Навч. посіб. / М. М. Закович, І. А. Зязюн, О. М. Семашко та ін.. – К.: Знання, КОО, 2000. – 622 с.

Хоменко В. Я. Українська і світова культура: Підручник / В.Я. Хоменко. – К.: Україна, 2003. – 336 с.

Художня культура світу: Європейський культурний регіон: Навч. посібник / За ред. Н. С. Миропольська, С. В. Белкіна, Л. М. Масол, О. І. Оніщенко. – К., 2001. – 268 с.

ТЕМА 6.

**КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ВИТОКИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ
ОСВІТИ, ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ, ПРОСВІТНИЦЬКОЇ,
НАУКОВОЇ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**

ЛЕКЦІЯ 6.

Культурологічні засади розвитку освіти у Київській Русі. Гуманізм епохи Відродження. Українське культурне та освітнє піднесення к.ХV-п.п.ХVІІст. Вплив культури епохи Абсолютизму і Просвітництва на розвиток освіти та науки в Україні ХVІІ-ХVІІІ ст. Основні тенденції розвитку культури та освіти в епоху промислового перевороту та соціальних зрушень (універсалізм, неокласицизм, романтизм, реалізм ХІХ ст.). Роль освіти у консолідації суспільства, збереження єдиного культурного простору України в ХХ – початку ХХІ ст.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 6.2.

Культурологічні тенденції розвитку освіти в Україні

План

1. Культурологічні витоки розвитку освіти епохи Київської Русі.
2. Культурологічний аналіз розвитку освіти епохи Відродження та Просвітництва.

3. Вплив культури епохи промислового перевороту та соціальних зрушень на освітні процеси в Україні.
4. Провідні тенденції розвитку системи освіти України ХХ – п.п. ХХІ ст.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 6.2.

Основна література:

- Асєєв Ю. С.** Джерела. Мистецтво Київської Русі / Ю. С. Асєєв. – К.: Мистецтво, 1980. – 214 с.
- Давня історія України.** У 3-х томах / За ред. П. П. Толочко. – К.: Інститут археології НАН України, 2000 – 695 с.
- Ісаєвич Я.** Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми / Я. Ісаєвич – Львів, 2002. – 412 с.
- Історія української культури:** У 5-ти томах. – Історія культури давнього населення України / За ред. Б. С. Патона. – К.: Наукова думка, 2001. – Т.1. – 1134 с.
- Історія світової та української культури:** Підручник для вищ.закл.освіти / В. А. Гречанко, І. В. Чорний, В. А. Кушнерук, В. А. Режко. – К.: Літера ЛТД, 2002. – 464 с.
- Історія української літератури.** У восьми томах. – К.: Наукова думка, 1967. – 400 с.
- Історія української літератури ХХ ст.** У 2-х кн. / За ред. В.Г. Дончика. – К.: Либідь, 1993. – 784 с.
- Канігін Ю. М.** Віхи священної історії. Русь-Україна / Ю. М. Канігін – К.: А.С.К., 2004. – 416 с.
- Костюк О. Г., Федорук О. К.** Українське барокко та європейський контекст / О. Г. Костюк, О. К. Федорук, С. Мосаковський та ін. – К.: Наукова думка, 1991. – 460 с.
- Крип'якевич І.** Історія української культури / І. Крип'якевич. – К.: Либідь, 1994. – 656 с.
- Культурологія.** Навчальний посібник / За ред. Т. Б. Гриценко. – К.: Центр учбової літератури, 2009 – 392 с.
- Мишанич О. В.** Українська література другої половини ХVІІІ ст. і усна анродна творчість / О. В. Мишанич. – К., 1980. – 343 с.
- Семчишин М.** Тисяча років української культури. Історичний огляд культурного процесу / М. Семчишин. – Нью-Йорк, Париж, Сідней, Торонто, 1985. – 567 с.
- Толочко П.** Київська Русь / П. Толочко. – К.: Абрикос, 1996. – 360 с.
- Шишков А. М.** Средневековая интеллектуальная культура: Учебное пособие / А. М. Шишков. – М.: Издатель Савин С.А., 2003. – 591 с.

Додаткова література:

- Культурологія:** українська та зарубіжна культура: Навч. посібник / За ред. проф. М. М. Заковича. – К.: Знання, 2004. – 567 с.
- Комплексне дослідження духовної культури слов'ян** / За ред. В. М. Русанівського та ін. – К., 2004. – 168 с.

Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура: Курс лекцій / М. В. Кордон. – К.: ЦУЛ, 2003. – 508 с.

Шейко В. М., Тишевська Л.Г. Історія української культури: Навч. посібник / За ред. В. М. Шейко. – К.: Кондор, 2006. – 264 с.

Хоменко В. Я. Українська і світова культура: Підручник / В. Я. Хоменко. – К.: Україна, 2003. – 336 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА 6.2.

А. Розкрити зміст основних понять теми.

Б. Перевести основну інформацію теми в мову таблиць, схем, графіків (вибір за бажанням).

В. На основі опрацювання літератури виконати такі практичні завдання:

1. На основі аналізу науково-педагогічних праць та досліджень розкрити та класифікувати провідні педагогічні та просвітницькі ідеї освітян та культурних діячів України (епоха Київської Русі – п.п. ХХІ ст.). Висновки обґрунтувати.

Список рекомендованої літератури до теми 6.

Основна література:

Асєєв Ю. С. Джерела. Мистецтво Київської Русі / Ю. С. Асєєв. – К.: Мистецтво, 1980. – 214 с.

Давня історія України. У 3-х томах / За ред. П. П. Толочко. – К.: Інститут археології НАН України, 2000 – 695 с.

Ісаєвич Я. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми / Я. Ісаєвич – Львів, 2002. – 412 с.

Історія української культури: У 5-ти томах. – Історія культури давнього населення України / За ред. Б. Є. Патона. – К.: Наукова думка, 2001. – Т.1. – 1134 с.

Історія світової та української культури: Підручник для вищ.закл.освіти / В. А. Гречанко, І. В. Чорний, В. А. Кушнерук, В. А. Режко. – К.: Літера ЛТД, 2002. – 464 с.

Історія української літератури. У восьми томах. – К.: Наукова думка, 1967. – 400 с.

Історія української літератури ХХ ст. У 2-х кн. / За ред. В. Г. Дончика. – К.: Либідь, 1993. – 784 с.

Канігін Ю. М. Віхи священної історії. Русь-Україна / Ю. М. Канігін – К.: А.С.К., 2004. – 416 с.

Костюк О. Г., Федорук О. К., Мосаковський С. Українське барокко та європейський контекст / О. Г. Костюк, О. К. Федорук, С. Мосаковський та ін. – К.: Наукова думка, 1991. – 460 с.

Крип'якевич І. Історія української культури / І. Крип'якевич. – К.: Либідь, 1994. – 656 с.

Культурологія. Навчальний посібник / За ред. Т. Б. Гриценко. – К.: Центр учбової літератури, 2009 – 392 с.

Мишанич О.В. Українська література другої половини XVIII ст. і усна анродна творчість / О. В. Мишанич. – К., 1980. – 343 с.

Семчишин М. Тисяча років української культури. Історичний огляд культурного процесу /М. Семчишин. – Нью-Йорк, Париж, Сідней, Торонто, 1985. – 567 с.

Толочко П. Київська Русь / П. Толочко. – К.: Абрикос, 1996. – 360 с.

Шишков А. М. Средневековая интеллектуальная культура: Учебное пособие / А. М. Шишков. – М.: Издатель Савин С. А., 2003. – 591 с.

Додаткова література:

Культурологія: українська та зарубіжна культура: Навч. посібник / За ред. проф. М. М. Заковича. – К.: Знання, 2004. – 567 с.

Комплексне дослідження духовної культури слов'ян / За ред. В. М. Русанівського та ін. – К., 2004. – 168 с.

Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура: Курс лекцій / М. В. Кордон. – К.: ЦУЛ, 2003. – 508 с.

Шейко В. М., Тишевська Л. Г. Історія української культури: Навч. посібник / За ред. В. М. Шейко. – К.: Кондор, 2006. – 264 с.

Хоменко В. Я. Українська і світова культура: Підручник / В. Я. Хоменко. – К.: Україна, 2003. – 336 с.

ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ 2

1. Сутність поняття «тезаурус».
2. Тезаурус наукового дослідження, його структура та характерні ознаки.
3. Етапи формування наукового тезаурусу культурології освіти.
4. Діагностичний етап формування наукового тезаурусу культурології освіти.
5. Етап моделювання.
6. Аналітико-корекційний етап формування наукового тезаурусу культурології освіти.
7. Інтеграція культурологічних знань в освіту.
8. Поняття культури у відображенні сутності різних процесів та явищ в освіті (професійна культура, педагогічна культура, методологічна культура, етична культура).
9. Особливості інтеграції освіти, культури і науки в XXI ст.

10. Загальнокультурна компетентність фахівця.
11. Критерії оцінювання рівня сформованості загальнокультурної компетентності фахівця.
  12. Професійна культура фахівця.
  13. Поняття «технологія» у сфері освіти.
  14. Поняття «соціокультурна технологія».
  15. Види соціокультурних технологій.
  16. Освітні соціокультурні технології, їх значення.
  17. Культуротворчі соціокультурні технології, їх значення.
  18. Рекреативно-оздоровчі соціокультурні технології, їх значення.
  19. Соціально-захисні та реабілітаційні соціокультурні технології, їх значення.
20. Вирішення проблеми теорії та практики соціокультурної діяльності.
  21. Психолого-педагогічні умови та механізми професійної і непрофесійної (аматорської) діяльності.
  22. Соціокультурні проекти та програми.
  23. Особливості соціокультурного проектування.
  24. Особливості соціокультурної діагностики.
  25. Діагностика та прогнозування розробки соціокультурних проектів.
  26. Діагностика та прогнозування розробки соціокультурних програм.
  27. Методика соціокультурного проектування.
  28. Типологія соціокультурних освітніх технологій за такими ознаками: характер змісту і структури; способи, методи, засоби використання; функціонально-організаційна характеристика.
  29. Значення візантійської культури для становлення середньовічної освіти і науки країн Західної Європи.
  30. Характерні риси розвитку культури і освіти епохи італійського Відродження.
    31. Вплив культури на розвиток освіти епохи Північного Відродження.
    32. Спрямованість освіти епохи Абсолютизму та Просвітництва.
    33. Культура та освіта в епоху промислового перевороту та соціальних зрушень (універсалізм, неокласицизм, романтизм, реалізм, XIX ст.).
  34. Основні тенденції розвитку культури та освіти в XX – початку XXI ст.

35. Культурологічні засади розвитку європейської освіти ХХ-ХХІ ст.
36. Культурологічні витоки розвитку освіти епохи Київської Русі.
37. Культурологічний аналіз розвитку освіти епохи Відродження та Просвітництва.
38. Вплив культури епохи промислового перевороту та соціальних зрушень на освітні процеси в Україні.
39. Провідні тенденції розвитку системи освіти України ХХ – п.п. ХХІ ст.
40. Провідні педагогічні та просвітницькі ідеї освітян, науковців, громадських та культурних діячів України (ХХ – п.п. ХХІ ст.)

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 2

Основна література:

- Абрамович С. Д.** Культурологія: Навчальний посібник / С. Д. Абрамович. – К.: Кондор, 2005. – 352 с.
- Асєєв Ю. С.** Джерела. Мистецтво Київської Русі / Ю. С. Асєєв. – К.: Мистецтво, 1980. – 214 с.
- Багацький В. В., Кормич Л. І.** Культурологія: Історія і теорія світової культури ХХ століття: Навч. посібник / В. В. Багацький, Л. І. Кормич. – К.: Кондор, 2004. – 304 с.
- Беспалько В. П.** Педагогика и прогрессивные технологии обучения / В. П. Беспалько. – М.: ИРПО, 1996. – 337 с.
- Бех І. Д.** Цінності як ядро особистості / І. Д. Бех // Цінності освіти і виховання: науково-методичний збірник / за заг. Ред. О. В. Сухомлинської. – К., 1997. – С. 8–11.
- Бицилли П. М.** Элементы средневековой культуры / П. М. Бицилли. – Спб., 1995. – 242 с.
- Великий** тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел.]. – К.: Ірпінь: ВТО «Перун», 2004. – 1440 с. – С. 520.
- Гончаренко С. У.** Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с. – С. 36, 198.
- Горелов А. А.** Культурологія: Учеб. пособие / А. А. Горелов. – М.: Юрайт-М, 2002. – 400 с.
- Гуковский М. А.** Итальянское Возрождение / М. А. Гуковский. – Т.1. – Л., 1947. – 346 с.
- Гриценко Т. Б., Кондратюк А. Ю., Мельничук Т. Ф.** Відродження: Навчальний посібник / За ред. Т. Б. Гриценко. – К.: НАУ, 2006. – 125 с.
- Гриценко Т. Б., Кондратюк А. Ю., Мельничук Т. Ф.** Культура в епоху промислового перевороту та соціальних зрушень / Т. Б. Гриценко, А. Ю. Кондратюк, Т. Ф. Мельничук. – К.: НАУ, 2006 – 116 с.

Давня історія України. У 3-х томах / За ред. П. П. Толочко. – К.: Інститут археології НАН України, 2000 – 695 с.

Дуликов В. З. Об организационных принципах социально-культурной деятельности / В. З. Дуликов // Инновационные технологии подготовки социокультурных менеджеров: Сб. науч. ст. / Под науч. Ред. В. М. Чижикина. – М.: МГУКИ, 2004. – 170 с.

Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование; под ред. В. М. Филипповой. – М.: Центр сравнительной образовательной политики, 2003. – 303 с. – С.34-36.

Зязюн І. А. Аксіологічні орієнтири сучасної культури / І. А. Зязюн / Проблеми освіти у Польщі та в Україні в контексті процесів глобалізації та євроінтеграції: зб. Матеріалів Міжн. Науково-практичної конференції. – 22-24 квітня, 2009 р. Київ-Житомир / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоєвої.– К.: КІМ, 2009. – С. 46-48.

Европейское просвещение и Французская революция XVI-XVIII в.: Сб.статей / Под ред. Г. С. Кучеренко. – М., 1998. – 409 с.

Ісасвич Я. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми / Я. Ісасвич – Львів, 2002. – 412 с.

Історія світової та української культури: Підручник для вищих закладів освіти / В. А. Гречанко, І. В. Чорний, В. А. Кушнерук, В. А. Режж. – К.: Літера ЛТД, 2002. – 464 с.

Історія української літератури. У восьми томах. – К.: Наукова думка, 1967. – 400 с.

Історія української літератури ХХ ст. У 2-х кн. / За ред. В. Г. Дончика. – К.: Либідь, 1993. – 784 с.

Жарков А. Д. Технология культурно-досуговой деятельности. Учебно-методическое пособие / А. Д. Жарков.- 2-е изд., перераб. И доп. – М.: Профиздат, 2002.– 288 с.

Комарова М. В. Технологические аспекты организации и постановки социально-культурных программ / М. В. Комарова // Инновационные технологии обучения культурно-досуговой деятельности: Сб. науч. Тр. – М.: МГУКИ, 2000.- С. 202–210.

Каптерев А. И. Технологии в социокультурной сфере: Учеб.-метод. Комплекс для студентов всех форм обучения по специальности «Прикладная информатика» / Моск. Гос. Ун-т культуры искусств. – М., 2003. – 40 с.

Караськова О. В. Средние века / О. В. Караськова. – К.: Корона принт, 2003. – 414 с.

Карсавин Л. П. Культура средних веков / Л. П. Карсавин. – М.: Книжная находка, 2003. – 222 с.

Костева Н. М. Тезаурусне підгрунття інформаційно-інтелектуального забезпечення наукових досліджень [Електронний ресурс]. – / Н. М. Костева // Історія науки і біографістика. – 2006. – №1. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/E-Journals/INB/2006-1/06knmznd.html>. – Заголовок з екрана.

Костюк О. Г., Федорук О. К. Українське барокко та європейський контекст / О. Г. Костюк, О. К. Федорук, С. Мосаковський та ін. – К.: Наукова думка, 1991. – 460 с.

Культурологія. Навчальний посібник / За ред. Т. Б. Гриценко. – К.: Центр учбової літератури, 2009 – 392 с.

Никитина А. А. Представление понятия «физкультурный тезаурус» [Електронний ресурс]. – / А. А. Никитина // Теория и практика физкультуры. Научно-теоретический журнал. – № 11. – 2004. – Режим доступа: [http:// lib. Sportdu.ru / Press / TRPK/](http://lib. Sportdu.ru / Press / TRPK/).

Огнев'юк В.О. Еволюційний поступ освіти в контексті освітології / Віктор Огнев'юк // Освіта у полікультурних суспільствах / за редакцією Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Єжи Нікіторовича, Світлани Сисоевої. – Вища педагогічна школа СПВ. Університет в Б'ялостоці. – Варшава, 2012. – 392 с. – С.117–129.

Овчарук О. В. Развитие компетентного подхода: стратегические ориентиры международной спільноти. // Компетентний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під ред. О. В. Овчарук. – «К.І.С.», 2004. – С. 6 – 16.

Подольська Є. А. Освіта як чинник розвитку особистості в соціокультурному контексті: Монографія / Є. А. Подольська, В. М. Назаркіна, А. О. Яковлев. – Х.: Вид-во НФАУ: Золоті сторінки, 2002. – 236 с.

Сисосва С. О., Соколова І. В. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження: наук. видання / С. О. Сисосва, І. В. Соколова / НАПН України. Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих, МОН. Маріупольський держ. Гуманітарний ун-т – Київ: Видавничий Дім «ЕКМО», 2010. – 362 с.

Терехов П. Формирование педагогической компетентности специалиста в системе непрерывного социокультурного образования / П. Терехов // Вестник высшей школы, 2003. – №2. – С.7-12. – С.8–9.

Толочко П. Київська Русь / П. Толочко. – К.: Абрикос, 1996. – 360 с.

Шевнюк О. Л. Культурологія: Навчальний посібник / О. Л. Шевнюк. –К.: Знання-Прес, 2004. – 353 с.

Шилова О. Н. Развитие понятия «тезаурус» в профессиональной подготовке специалистов образования / О. Н. Шилова // Технологические и управленческие аспекты образования взрослых в России. – СПб.:ИОВ РАО, 2000. – С. 71–75.

Ярошенко Н. Н. Педагогические парадигмы социально-культурной деятельности: Уч. пособие / Н.Н. Ярошенко. – М., 2004.- 345 с.

Bachman L., Palmer A. The construct validation of some components of communicative proficiency // TESOL Quarterly, 1982. – Vol. 16. - №4. – P. 449–465.

Byram M. Language and Culture Learning: The Need for Integration. In Germany. Its Representation in Textbooks for Teaching German in Great Britain. – Frankfurt / M.: Moritz Diesterweg, 1993.

Додаткова література:

Баканурський А. О. Культурологія / А. О. Баканурський. — К., 2004.

Бокань В. В. Культурологія / В. В. Бокань. — К.: МАУП, 2000.

Єжова О. О. Ціннісний підхід до формування особистості майбутнього кваліфікованого робітника / О. О. Єжова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2009. – №2. – С.296 – 306.

Комплексне дослідження духовної культури слов'ян / За ред. В. М. Русанівського та ін. – К., 2004. – 168 с.

Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура: Курс лекцій / М. В. Кордон. – К.: ЦУЛ, 2003. – 508 с.

Культура: теорії і проблеми: Учебное пособие для студентов и аспирантов гуманитарных специальностей / П. Ф. Кузнецова, В. М. Межуев, И. О. Шайтанов и др. – М.: Наука, 1995. – 279 с.

Культурология. История мировой культуры: Учебник / Под ред. Н. О. Вознесенский. – М.: ЮНИТИ: Единство, 2003. – 759 с.

Лазарев В. Н. Происхождение итальянского возрождения / В. Н. Лазарев. – М.: Издательство Академии наук, 1956. – Т.1: Искусство проторенессанса. 440 с.

Мудрак В. І. Соціокультурний аспект розвитку вищої освіти в постіндустріальному суспільстві // Культура і сучасність. – 2005. – № 1. – С.119–127.

Острогорський Г. Історія Візантії / Г. Острогорський. – Львів: Літопис, 2002. – 608 с.

Смирнова М. С. Социально-культурное многообразие в зеркале методологии / М. С. Смирнова // Юбщественные науки и современность. –1993.- №1.– С. 15-20.

Хоменко В. Я. Українська і світова культура: Підручник / В.Я. Хоменко. – К.: Україна, 2003. – 336 с.

Художня культура світу: Європейський культурний регіон: Навч.посібник / За ред. Н. Є. Миропольська, Є. В. Белкіна, Л. М. Масол, О. І. Оніщенко. – К., 2001. – 268 с.

Шейко В. М., Тишевська Л. Г. Історія української культури: Навч.посібник / За ред. В. М. Шейко. – К.: Кондор, 2006. – 264 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ПОЛІКУЛЬТУРНА ТА МІЖКУЛЬТУРНА ОСВІТА

Основні поняття модуля:

Полікультурна освіта; міжкультурна освіта; полікультурне виховання; акультураційний підхід; міжетнічна толерантність; принцип полікультурності; полікультурна картина світу; полікультурна компетентність; освіта на пограниччі; регіональна освіта; освіта меншин; освіта емігрантів; освіта біженців; діалог культур; полікультурна та міжкультурна свідомість; міжкультурна компетентність; ідентичність; багатовимірна ідентичність; культурна ідентичність; національна ідентичність; етнічна ідентичність; міжкультурна ідентичність; соціокультурна ідентичність.

ТЕМА 7.

СУТНІСТЬ, ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ТА МІЖКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ

ЛЕКЦІЯ 7.

Інтеграційно-інтернаціональний характер освіти. Поняття «полікультурна освіта» та «міжкультурна освіта». Полікультурна освіта та полікультурне виховання у сучасних концепціях освіти і виховання в Україні. Акультураційний, діалоговий та соціально-психологічний підходи до розуміння сутності полікультурної освіти та полікультурного виховання. Мета полікультурного виховання. Міжкультурна освіта у формуванні толерантності та поважного ставлення до Іншого та культури Іншого. Освіта меншин, емігрантів, біженців. Освіта пограниччя та освіта регіональна. Полікультурна та міжкультурна компетентність людини, їх складові. Зарубіжний досвід міжкультурної освіти.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 7.3.

Полікультурна та міжкультурна освіта

План

1. Поняття полікультурної освіти у вітчизняному науковому просторі.
2. Міжкультурна освіта: цілі та завдання.
3. Формування полікультурної та міжкультурної компетентності фахівця.
4. Міжкультурна комунікація та її значення для професійної діяльності.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 7.3.

Основна література:

Агадуллін Р. Р. Полікультурна освіта: методолого-теоретичний аспект / Р. Р. Агадуллін // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 3(44). – С. 18–29.

Алексеева О. В. Пріоритети й перспективи полікультурного виховання / О. В. Алексеева // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 4(45). – С. 60–62.

Багатокультурність і освіта. Перспективи запровадження засад полікультурності в системі середньої освіти України. Аналітичний огляд та рекомендації / за ред. О. Гриценка ; Укр. центр культур. дослідж. – К.: УЦКД, 2001. – 55 с.

Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. С. Бацевич. – К.: Довіра, 2007. – 205 с. – (Словники України).

Гаганова О. К. Поликультурное образование в США: теоретические основы и содержание / О. К. Гаганова // Педагогика. – 2005. – № 1. – С. 86 – 95.

Гончаренко Л. А. Ознайомлення учнів з основами полікультурності на уроках гуманітарних дисциплін / Л. А. Гончаренко // Таврійський вісник освіти : наук.-метод. журнал. – 2003. – № 3. – С. 149 – 152.

Гулецька Я. Г. Розвиток полікультурної компетентності майбутніх учителів (досвід США) / Я. Г. Гулецька // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – № 2. – Бердянськ: БДПУ, 2008. – С. 258 – 262.

Гуренко О. І. Полікультурна освіта в Україні: до сутності поняття / О. І. Гуренко // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ: БДПУ, 2009. – № 1. – С. 95 – 103.

Денисенко М. В. Формування в учнів старшої школи полікультурної комунікативної компетенції бачить у читанні англомовних культурно-країнознавчих текстів / М. В. Денисенко // Іноземні мови. – 2007. – № 2. – С. 16 – 22.

Деркач В. В. Полікультурна освіта і виховання в початкових школах Польщі / В. В. Деркач // Вісник Черкаського університету: наук. журнал. Серія: Педагогічні науки. – Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького. – Вип. 132. – С. 21–29.

Джуринский А. Н. Поликультурное воспитание: сущность и перспективы развития / А. Н. Джуринский // Педагогика. – 2002. – № 10. – С. 93 – 97.

Закон України «Про освіту» від 23 травня 1991 року №1060-XII. (№1060-XII, із змінами від 11 червня 2008). – м. Київ. Про освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 23.05.1991 № 1060-XII. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show> – Загол. з екрану.

Здійснення мовної політики в освіті, навчання мовами національних меншин України та вивчення цих мов / Офіційний сайт М-ва освіти і науки, молоді та спорту України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/index.php/ua/2865-zd%D1%96yasnennya-movnoi-pol%D1%96tiki-v-osv%D1%96t%D1%96-navchannya-movami-nats%D1%96onalnih-menshin-ukraini-ta-vivchennya-tsih-mov>. – Загол. з екрану.

Івашко О. А. Основні напрями досліджень полікультурної освіти в Україні / О. А. Івашко // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. праць / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоевої. – Хмельницький : ПП Заколотний М. І., 2011. – С. 73–78.

Івашко О. А. Порівняльна характеристика педагогічних термінів в українській та польській педагогіці (полікультурний аспект) / О. А. Івашко // Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. пр. / за заг. ред. В. І. Сипченка. – Слов'янськ: СДПУ, 2011. – Вип. 54. – С. 76 – 82.

Кремень В. Г. Національна освіта в контексті глобальних змін / В. Г. Кремень // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. пр. / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоевої. – Хмельницький : ПП Заколотний М. І., 2011. – С. 19–26.

Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. – 2002. – № 33. – С. 4–5.

Національна комісія України в справах ЮНЕСКО <http://www.mfa.gov.ua/unesco/news/detail/37802.htm>– Загол. з екрану.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс]: (Проект). – Режим доступу: http://mgu.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=655:-2012-2021-&catid=23&Itemid=89. – Загол. з екрану.

Огнев'юк В. О. Роль освіти у формуванні цінностей демократичного суспільства/ Віктор Огнев'юк // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. пр. / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоевої. – Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2011. – С. 34 – 40.

Сисоева С. О. Розвиток освіти в умовах полікультурного глобалізованого світу / С. О. Сисоева // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. пр. / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоевої. – Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2011. – С. 49 – 57.

Сисоева С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: Монографія / С. О. Сисоева. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 214 с.

Aleksander T. Edukacja do międzykulturowości / Tadeusz Aleksander // Educacja dla interkulturowości / S. Kaczor, T. Sarleja. – Warszawa – Radom, 2009. – S. 7–30.

Edukacja międzykulturowa. Poradnik dla nauczyciela / pod red. Anny Klimowicz. – Warszawa : CODN, 2004. – 340 s.

Додаткова література:

Ананьян Е. Л. Полікультурне виховання учнів у гімназіях України (друга половина XIX - початок XX століття): автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Е. Л. Ананьян; Полтавський держ. педагогічний ун-т ім. В.Г.Короленка. – Полтава, 2008. – 20 с.

Антонюк Р. І. Двомовне навчання як реалізація принципу полікультурності в Україні, Румунії та Молдові: моногр. / Р. І. Антонюк. – К.: Лист, 1999. – 288 с.

Гулідова А. О. Застосування вчителем англійської мови інтерактивних технологій полікультурного виховання: деякі аспекти проблеми / А. О. Гулідова // Науковий вісник Миколаївського державного університету. Педагогічні науки: зб. наук. пр. – Миколаїв: МДУ, 2007. – Вип. 15. – С. 174 – 179.

Деркач В. В. Полікультурна освіта і виховання в початкових школах Польщі / В. В. Деркач // Вісник Черкаського університету: наук. журнал. Серія: Педагогічні науки. – Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького. – Вип. 132. – С. 21–29.

Сучасний словник педагогічних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://konserg.ucoz.ua/load/28-1-0-381> – Загол. з екрану.

Соколова І. В. Розвиток вищої освіти в Україні: полікультурний аспект / І. В. Соколова // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти : зб. наук. пр. / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоевої. – Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2011. – С. 277–282.

Дисертаційні дослідження з теми:

Ананьєва Н. В. Організаційно-педагогічні засади діяльності полілінгвістичної гімназії: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.01 / Н. В. Ананьєва ; Ін-т педагогіки АПН України. – К., 2007. – 222 с.

Атрощенко Т. О. Розвиток культури міжнаціонального спілкування майбутнього вчителя початкових класів: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Т.О. Атрощенко ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 2005. – 222 с.

Воротняк Л. І. Педагогічна технологія формування полікультурної компетенції магістрів у вищих педагогічних навчальних закладах: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Л. І. Воротняк ; Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б.Хмельницького. – Хмельниц., 2008. – 220 с.

Івашко О. А. Проблема полікультурної освіти у Республіці Польща: дис. ...канд. пед. наук:13.00.01 / Івашко О. А.; Київ. ун-т імені Бориса Грінченка. – К., 2012. – 260 с.

Козак А. В. Формування готовності майбутніх фахівців у сфері міжнародних відносин до міжкультурної комунікації: автореф. дис. ...канд. пед. наук :13.00.04 / Козак А.В.; Черкас. нац. ун-т імені Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2012. – 224 с.

Котенко О. В. Розвиток полікультурної компетентності вчителів світової літератури в системі післядипломної освіти: дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04 / Котенко О. В.; НАПН України. ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти». – Київ, 2010. – 334 с.

Перетяга Л. Є. Дидактичні умови формування полікультурної компетентності молодших школярів: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.09 / Л. Є. Перетяга ; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2008. – 274 с.

Сайфул Дін Абдул Салам Абдул Маджид . Формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Сайфул Дін Абдул Салам Абдул Маджид; МОНмолодьспорт, ДЗ «Південноукр. нац. пед. ун-т імені К. Д. Ушинського». – О., 2013. – 221 с.

Чердиченко Л. А. Формування полікультурної компетентності майбутнього вчителя у процесі професійної підготовки: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Л. А. Чердиченко; МОНмолодьспорт, Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. – Х., 2012. – 222 с.

Якса Н. В. Професійна підготовка майбутніх учителів до взаємодії суб'єктів освітнього процесу в умовах полікультурності Кримського регіону: дис. ...д-ра пед. наук: 13.00.04 / Н. В. Якса ; Ін-т пед. освіти і освіти доросл. АПН України. – К., 2009. – 574 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА 7.3.

А. Розкрити зміст основних понять теми.

Б. Перевести основну інформацію теми в мову таблиць, схем, графіків (вибір за бажанням).

В. На основі опрацювання літератури виконати такі практичні завдання:

1. На основі аналізу науково-педагогічних праць та досліджень навести приклади зарубіжного досвіду полікультурної та міжкультурної освіти (на прикладі Європейських країн).

Висновки обґрунтувати.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ

Тема: Культурологічний підхід у зарубіжній освіті

Завдання: На основі аналізу науково-педагогічних праць та досліджень проаналізувати досвід впровадження культурологічного підходу в освіті у Республіці Польща. Порівняти кількість таких досліджень з дослідженнями, які проводяться в Україні.

Висновки обґрунтувати.

Список рекомендованої літератури до теми 7.

Основна література:

Агадуллін Р. Р. Полікультурна освіта: методолого-теоретичний аспект / Р. Р. Агадуллін // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 3(44). – С. 18–29.

Гуренко О. І. Полікультурна освіта в Україні: до сутності поняття / О. І. Гуренко // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ: БДПУ, 2009. – № 1. – С. 95–103.

Деркач В. В. Полікультурна освіта і виховання в початкових школах Польщі / В. В. Деркач // Вісник Черкаського університету: наук. журнал. Серія: Педагогічні науки. – Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького. – Вип. 132. – С. 21–29.

Закон України «Про освіту» від 23 травня 1991 року №1060-ХІІ. (№1060-ХІІ, із змінами від 11 червня 2008). – м. Київ. Про освіту [Електронний ресурс]: Закон України від 23.05.1991 № 1060-ХІІ. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show> – Загол. з екрану.

Здійснення мовної політики в освіті, навчання мовами національних меншин України та вивчення цих мов / Офіційний сайт М-ва освіти і науки, молоді та спорту України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/index.php/ua/2865-zd%D1%96ysnennya-movnoi-pol%D1%96tiki-v-osv%D1%96t%D1%96-navchannya-movami-nats%D1%96onalnih-menshin-ukraini-ta-vivchennya-tsih-mov>. – Загол. з екрану.

Івашко О. А. Основні напрями досліджень полікультурної освіти в Україні / О. А. Івашко // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. праць / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоевої. – Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2011. – С. 73–78.

Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. – 2002. – № 33. – С. 4–5.

Національна комісія України в справах ЮНЕСКО <http://www.mfa.gov.ua/unesco/news/detail/37802.htm> – Загол. з екрану.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс]: (Проект). – Режим доступу: http://mgu.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=655:-2012-2021-&catid=23&Itemid=89. – Загол. з екрану.

Bednarczyk H. O wielokulturowosci pracy i srodowiska lokalnego – z doswiadczen edukacyjnej wspolpracy europejskiej / Henryk Bednarczyk // Edukacja w spoleczenstwach

wielokulturowych / W.Kremien, T. Lewowicki, J.Nikitorowicz, S.Sysojeva(red.). – Warszawa, 2012. – S.203–213.

Gajda J. Wielokulturowosc wciaz aktualnym wyzwaniem edukacji humanistyczno-antropologicznej / Janusz Gajda // Edukacja w spoleczenstwach wielokulturowych / W.Kremien, T. Lewowicki, J.Nikitorowicz, S.Sysojeva(red.). – Warszawa, 2012. – S.91–117.

Gajdzica A. Zmiana spoleczna i opór wobec zmian w badaniach relacji w środowiskach wielokulturowych / Anna Gajdzica // Teorie i modele badań międzykulturowych / pod red. T. Lewowickiego, A. Szczurek-Boruty, E. Ogrodzkiej-Mazur. – Cieszyn; Warszawa: UŚ, 2006. – S. 51–63.

Grabowska B. Szkolnictwo wyzsze w Polsce w swiecie mobilnosci i zroznicowania kulturowego / Barbara Grabowska // Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія / за ред. В. Кременя, Т.Лєвовицького, В.Огнев'юка, С.Сисоевої – Київ, 2013. – С. 107–119.

Korczak L. Edukacja międzykulturowa w Szkole Podstawowej Nr 52 w Warszawie: Integracja spolecznosci wietnamskiej i polskiej / Krzysztof Korczak // Edukacja w spoleczenstwach wielokulturowych / W. Kremien, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojeva (red.). – Warszawa, 2012. – S.177–185.

Koć-Seniuch G. Komunikacja międzykulturowa – wartość szególna w kształceniu nauczycieli / Genowefa Koć-Seniuch // Paradygmaty oświatowe i edukacja nauczycieli / W.Kremien, T. Lewowicki, S.Sysojeva (red.). – Warszawa-Kraków, 2010 – S.219–225.

Lewowicki T. Oświata w warunkach wielokulturowosci – od aszimilacji do edukacji międzykulturowej i wielowymiarowej tozsamości / Tadeusz Lewowicki // Edukacja w spoleczenstwach wielokulturowych / W. Kremien, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojeva (red.). – Warszawa, 2012. – S.25–45.

Misiejuk D., Muszynska J. Tradycje kulturowe w rodzinach na pograniczu. Transmisija dziedzictwa kulturu narodowej / Dorota Misiejuk, Jolanta Muszynska // Edukacja w spoleczenstwach wielokulturowych / W. Kremien, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojeva (red.). – Warszawa, 2012. – S.295–311.

Nikitorowicz J. Grupy etniczne w wielokulturowym swiecie / Jerzy Nikitorowicz / – Sopot, 2010 – 426 s.

Ogrodzka-Mazyr E. Reforma systemu edukacji a wzchowanie międzykulturowe w zintegrowanym kształceniu wczesnoszkolnym / Ewa Ogrodzka-Mazyr // Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія / за ред. В. Кременя, Т. Лєвовицького, В. Огнев'юка, С. Сисоевої – Київ, 2013. – С. 204–220.

Sobecki M. O diagnozowaniu identyfikacji spoleczno-kulturowej w perspektywie edukacji międzykulturowej / Mirosław Sobecki // Edukacja w spoleczenstwach wielokulturowych / W. Kremien, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojeva (red.). – Warszawa, 2012. – S.275–295.

Sysojeva S. Kulturologiczna koncepcja oświatologii w kontekście rozwoju spoleczenstwa wielokulturowego / Swietłana Sysojeva // Ruch pedagogiczny. – ą 1. Wyzsza Szola Pedagogiczna ZNP. – Rok LXXXIII. – Warszawa, 2012. – S. 65–75.

Додаткова література:

Антонюк Р. І. Двомовне навчання як реалізація принципу полікультурності в Україні, Румунії та Молдові: моногр. / Р. І. Антонюк. – К.: Лист, 1999. – 288 с.

Гулідова А. О. Застосування вчителем англійської мови інтерактивних технологій полікультурного виховання: деякі аспекти проблеми / А. О. Гулідова // Науковий вісник Миколаївського державного університету. Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Миколаїв: МДУ, 2007. – Вип. 15. – С. 174–179.

Соколова І. В. Розвиток вищої освіти в Україні: полікультурний аспект / І. В. Соколова // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти : зб. наук. пр. / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоевої. – Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2011. – С. 277–282.

Edukacja międzykulturowa. Poradnik dla nauczyciela / pod red. Anny Klimowicz. – Warszawa: CODN, 2004. – 340 s.

Дисертаційні дослідження з теми:

Безух Ю. С. Полікультурна освіта учнів початкової школи у США: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.07 / Ю. С. Безух; Уманський держ. ун-т імені П. Тичини. – Умань, 2013. – 219 с.

Гулецька Я. Г. Полікультурна освіта студентської молоді в університетах США: автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.01 / Я.Г. Гулецька; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2008. – 230 с.

Івашко О. А. Проблема полікультурної освіти у Республіці Польща: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.01 / Івашко О. А.; Київ. ун-т імені Бориса Грінченка. – К., 2012. – 260 с.

Ковальчук О. С. Полікультурний підхід у сучасній шкільній освіті Росії: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / О. С. Ковальчук; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2004. – 221 с.

Лук'янчук С. Ф. Полікультурне виховання учнів в американській середній школі: автореф. дис. ...канд. пед. наук :13.00.01 / С. Ф. Лук'янчук; Житомир. держ. ун-т імені Івана Франка. — Житомир, 2012. – 224 с.

Романова С. М. Гуманітаризація професійної освіти у вищих навчальних закладах технічного профілю США: дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04 / С. М. Романова; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – Київ, 1996. – 237 с.

Смірнова Л. Л. Соціокультурна компетентність у структурі підготовки учителів іноземної мови в Польщі: дис. ...канд. пед. наук : 13.00.01 / Л. Л. Смірнова; КДПУ ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 2010. – 293 с.

ТЕМА 8. ФОРМУВАННЯ БАГАТОВИМІРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЛЮДИНИ

ЛЕКЦІЯ 8.

Поняття ідентичності та ідентифікації. Типи ідентичності. Суть поняття «багатовимірна ідентичність». Формування культурної ідентичності людини. Формування національної ідентичності людини. Формування етнічної ідентичності. Важливість формування

міжкультурної та соціокультурної ідентичності особистості. Аналіз поняття «міжкультурна комунікація» та її вплив на формування полікультурної свідомості людини. Важливість подолання бар'єрів міжкультурної комунікації. Діалог культур як умова формування полікультурної картини світу особистості. Міжнародні молодіжні зустрічі та обмін.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 8.3.

Роль багатомірної ідентичності особистості у формуванні полікультурної картини світу

План

1. Формування культурної, національної та етнічної ідентичності людини.
2. Міжкультурна та соціокультурна ідентичність особистості.
3. Значення міжкультурної комунікації у процесі розвитку полікультурної свідомості.
4. Міжнародні молодіжні зустрічі у формуванні міжкультурної компетентності.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 8.3.

Основна література:

Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. С. Бацевич. – К.: Довіра, 2007. – 205 с. – (Словники України).

Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.

Гуренко О. І. Полікультурна освіта в Україні: до сутності поняття / О. І. Гуренко // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ: БДПУ, 2009. – № 1. – С. 95 – 103.

Зданевич Л. В. Культурно-соціальна ідентифікація особистості дошкільника як складова полікультурного виховання / Л. В. Зданевич // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти : зб. наук. пр. / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоєвої. – Хмельницький: ПП Заколodний М. І., 2011. – С. 251–257.

Здійснення мовної політики в освіті, навчання мовами національних меншин України та вивчення цих мов / Офіційний сайт М-ва освіти і науки, молоді та спорту України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/index.php/ua/2865->

zd%D1%96ysnennya-movnoi-pol%D1%96tiki-v-osv%D1%96t%D1%96-navchannya-movami-nats%D1%96onalnih-menshin-ukraini-ta-vivchennya-tsih-mov. – Загол. з екрану.

Івашко О. А. Основні напрями досліджень полікультурної освіти в Україні / О. А. Івашко // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. праць / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоевої. – Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2011. – С. 73 – 78.

Івашко О. А. Порівняльна характеристика педагогічних термінів в українській та польській педагогіці (полікультурний аспект) / О. А. Івашко // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. пр. / за заг. ред. В. І. Сипченка. – Слов'янськ: СДПУ, 2011. – Вип. 54. – С. 76 – 82.

Огнев'юк В. О. Роль освіти у формуванні цінностей демократичного суспільства/ Віктор Огнев'юк // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. пр. / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоевої. – Хмельницький: ПП Заколотний М. І., 2011. – С. 34 – 40.

Пилинський Я. Сучасна багатокультурність має міцне українське коріння / Ярослав Пилинський // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини / гол. ред. М. Т. Мартинюк. – Умань: ПП Жовтий О. О., 2009. – Ч. 2. – С. 258 – 268.

Пекар В. Про національні ідентичності [Електронний ресурс] / В. Пекар – Режим доступу: www.ji-magazine.lviv.ua– Загол. з екрану.

Сисоева С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: Монографія / С. О. Сисоева. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 214 с.

Соколова І. В. Соціокультурна ідентичність і полікультурна освіта: педагогічний дискурс / І. В. Соколова // Edukacja w społeczeństwach wielokulturowych / Red. W. Kremień, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojewa. – Warszawa: Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP, Uniwersytet w Białymstoku, 2012. – S. 317 – 327.

Хоружа Л. Полікультурність і толерантність у системі вищої професійно педагогічної освіти / Людмила Хоружа // Edukacja w społeczeństwach wielokulturowych / Red. W. Kremień, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojewa. – Warszawa: Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP, Uniwersytet w Białymstoku, 2012. – S. 167 – 174.

Якса Н. В. Міжкультурна взаємодія суб'єктів освітнього процесу: Навчальний посібник / Н. В. Якса. – Житомир: ЖДУ ім. І.Франка, 2007. – 312 с.

Aleksander T. Edukacja do międzykulturowości / Tadeusz Aleksander // Edukacja dla interkulturowości / S. Kaczor, T. Sarleja. – Warszawa – Radom, 2009. – S. 7–30.

Grzybowski Prz. P. Edukacja europejska – od wielokulturowości ku międzykulturowości (konsepce edukacji wielokulturowej i międzykulturowej w kontekście europejskim – ze szczególnym uwzględnieniem środowiska frankofońskiego) / Przemysław Paweł Grzybowski – Bydgoszcz, 2005. – S. 35.

Kossak-Głowczewski K. Edukacja mniejszości kulturowych Europy Wschodniej i Zachodniej w czasie zmiany społecznej – konceptualizacja problemu pograniczy i tożsamości/ Kazimierz Kossak-Głowczewski // Region. Tożsamość. Edukacja / Red. Nauk. J. Nikitorowicza, D. Misiejuk, M. Sobeci. – Białystok: Trans Humana, 2005. – S. 151 – 156.

Lewowicki T. Oświata w warunkach wielokulturowości – od aszimilacji do edukacji międzykulturowej i wielowymiarowej tożsamości / Tadeusz Lewowicki // Edukacja w społeczeństwach wielokulturowych / W. Kremien, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojewa (red.). – Warszawa, 2012. – S.25–45.

Додаткова література:

Антонюк Р. І. Двомовне навчання як реалізація принципу полікультурності в Україні, Румунії та Молдові: моногр. / Р. І. Антонюк. – К.: Лист, 1999. – 288 с.

Гулідова А. О. Застосування вчителем англійської мови інтерактивних технологій полікультурного виховання: деякі аспекти проблеми / А. О. Гулідова // Науковий вісник Миколаївського державного університету. Педагогічні науки: зб. наук. пр. – Миколаїв: МДУ, 2007. – Вип. 15. – С. 174–179.

Кресіна І. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси: (Етнополітологічний аналіз): Монографія / І. Кресіна. - К.: Вища школа, 1998.- 303 с.

Сучасний словник педагогічних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://konserg.ucoz.ua/load/28-1-0-381>– Загол. з екрану.

Aleksander T. Edukacja do międzykulturowości / Tadeusz Aleksander // Educacja dla interkulturowości / S. Kaczor, T. Sarleja. – Warszawa – Radom, 2009. – S. 7–30.

Edukacja międzykulturowa. Poradnik dla nauczyciela / pod red. Anny Klimowicz. – Warszawa : CODN, 2004. – 340 s.

Grzybowski Prz. P. Edukacja europejska – od wielokulturowości ku międzykulturowości (konceptje edukacji wielokulturowej i międzykulturowej w kontekście europejskim – ze szczególnym uwzględnieniem środowiska frankofońskiego) / Przemysław Paweł Grzybowski – Bydgoszcz, 2005. – S. 35.

САМОСТІЙНА РОБОТА 8.3.

А. Розкрити зміст основних понять теми.

Б. На основі опрацювання літератури виконати такі практичні завдання:

Описати різновиди взаємодії національних культур: діалог і взаємозбагачення, акультурація, зовнішнє запозичення, асиміляція. Підтвердити прикладами з науково-педагогічних праць та досліджень.

Висновки обґрунтувати.

Список рекомендованої літератури до теми 8.

Основна література:

Багатокультурність і освіта. Перспективи запровадження засад полікультурності в системі середньої освіти України. Аналітичний огляд та рекомендації / за ред. О. Гриценка; Укр. центр культур. дослідж. – К.: УЦКД, 2001. – 55 с.

Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. С. Бацевич. – К.: Довіра, 2007. – 205 с. – (Словники України).

Гаганова О. К. Поликультурное образование в США: теоретические основы и содержание / О. К. Гаганова // Педагогика. – 2005. – № 1. – С. 86–95.

Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.

Гулецька Я. Г. Розвиток полікультурної компетентності майбутніх учителів (досвід США) / Я. Г. Гулецька // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – № 2. – Бердянськ: БДПУ, 2008. – С.258–262.

Гуренко О. І. Полікультурна освіта в Україні: до сутності поняття / О. І. Гуренко // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ: БДПУ, 2009. – № 1. – С. 95–103.

Денисенко М. В. Формування в учнів старшої школи полікультурної комунікативної компетенції бачить у читанні англомовних культурно-країнознавчих текстів / М. В. Денисенко // Іноземні мови. – 2007. – № 2. – С. 16–22.

Деркач В. В. Полікультурна освіта і виховання в початкових школах Польщі / В. В. Деркач // Вісник Черкаського університету: наук. журнал. Серія: Педагогічні науки. – Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького. – Вип. 132. – С. 21–29.

Івашко О. А. Основні напрями досліджень полікультурної освіти в Україні / О. А. Івашко // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти : зб. наук. праць / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоєвої. – Хмельницький: ПП Заколотний М. І., 2011. – С. 73 – 78.

Пекар В. Про національні ідентичності. - Режим доступу: www.ji-magazine.lviv.ua– Загол. з екрану.

Пилинський Я. Сучасна багатокультурність має міцне українське коріння / Ярослав Пилинський // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини / гол. ред. М. Т. Мартинюк. – Умань: ПП Жовтий О. О., 2009. – Ч. 2. – С. 258 – 268.

Соколова І. В. Соціокультурна ідентичність і полікультурна освіта: педагогічний дискурс / І. В. Соколова // Edukacja w społeczeństwach wielokulturowych / Red. W. Kremień, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojewa. – Warszawa: Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP, Uniwersytet w Białymstoku, 2012. – S. 317 – 327.

Якса Н. В. Міжкультурна взаємодія суб'єктів освітнього процесу: Навчальний посібник / Н. В. Якса. – Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 312 с.

Aleksander T. Edukacja do międzykulturowości / Tadeusz Aleksander // Edukacja dla interkulturowości / S. Kaczor, T. Sarleja. – Warszawa – Radom, 2009. – S. 7–30.

Lewowicki T. W poszukiwaniu modelu edukacji międzykulturowej / Tadeusz Lewowicki // Edukacja wobec ładu globalnego / T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, T. Pilch, S. Tomiuk(red.). – Warszawa, 2002. – S.25 – 26.

Додаткова література:

Антонюк Р. І. Двомовне навчання як реалізація принципу полікультурності в Україні, Румунії та Молдові: моногр. / Р. І. Антонюк. – К.: Лист, 1999. – 288 с.

Деркач В. В. Полікультурна освіта і виховання в початкових школах Польщі / В. В. Деркач // Вісник Черкаського університету: наук. журнал. Серія: Педагогічні науки. – Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького. – Вип. – 132. – С. 21–29.

Кресіна І. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси: (Етнополітологічний аналіз): Монографія / І. Кресіна. К.: Вища школа, 1998. – 303 с.

Edukacja międzykulturowa. Poradnik dla nauczyciela / pod red. Anny Klimowicz. – Warszawa: CODN, 2004. – 340 s.

Grzybowski Prz. P. Edukacja europejska – od wielokulturowości ku międzykulturowości (konsepceje edukacji wielokulturowej i międzykulturowej w kontekście europejskim – ze szczególnym uwzględnieniem środowiska frankońskiego) / Przemysław Paweł Grzybowski – Bydgoszcz, 2005. – S. 35.

ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ 3

1. Інтеграційно-інтернаціональний характер освіти.
2. Поняття полікультурної освіти у вітчизняному науковому просторі.
3. Поняття «полікультурність».
4. Полікультурна освіта та полікультурне виховання в сучасних концепціях освіти і виховання в Україні.
5. Акультураційний підхід до розуміння сутності полікультурної освіти та полікультурного виховання.
6. Діалоговий підхід до розуміння сутності полікультурної освіти та полікультурного виховання.
7. Соціально-психологічний підхід до розуміння сутності полікультурної освіти та полікультурного виховання.
8. Мета полікультурного виховання.
9. Міжкультурна освіта: цілі та завдання.
10. Міжкультурна освіта у формуванні толерантності та поважного ставлення до Іншого та культури Іншого.
11. Освіта пограниччя.
12. Регіональна освіта.
13. Освіта меншин.
14. Освіта емігрантів.
15. Освіта біженців.
16. Міжкультурна комунікація та її значення для професійної діяльності.
17. Формування полікультурної компетентності людини.
18. Формування міжкультурної компетентності людини.
19. Зарубіжний досвід міжкультурної освіти.
20. Зарубіжний досвід полікультурної та міжкультурної освіти (на прикладі Європейських країн).

21. Аналіз досвіду впровадження культурологічного підходу в освіті у республіці Польща.
22. Поняття «ідентичність» та «ідентифікація».
23. Типи ідентичності.
24. Суть поняття «багатовимірна ідентичність».
25. Формування культурної ідентичності людини.
26. Формування національної ідентичності людини.
27. Формування етнічної ідентичності людини.
28. Міжкультурна та соціокультурна ідентичність особистості.
29. Важливість подолання бар'єрів міжкультурної комунікації.
30. Діалог культур як умова формування полікультурної картини світу особистості.
31. Міжнародні молодіжні зустрічі у формуванні міжкультурної компетентності.
32. Різновиди взаємодії національних культур.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 3

Основна література:

- Агадуллін Р. Р.** Полікультурна освіта: методолого-теоретичний аспект / Р. Р. Агадуллін // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 3(44). – С. 18–29.
- Алексєєва О. В.** Пріоритети й перспективи полікультурного виховання / О. В. Алексєєва // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 4(45). – С. 60–62.
- Багатокультурність і освіта.** Перспективи запровадження засад полікультурності в системі середньої освіти України. Аналітичний огляд та рекомендації / за ред. О. Гриценка; Укр. центр культур. дослідж. – К.: УЦКД, 2001. – 55 с.
- Бацевич Ф. С.** Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. С. Бацевич. – К.: Довіра, 2007. – 205 с. – (Словники України).
- Гаганова О. К.** Поликультурное образование в США: теоретические основы и содержание / О. К. Гаганова // Педагогика. – 2005. – № 1. – С. 86–95.
- Гончаренко Л. А.** Ознайомлення учнів з основами полікультурності на уроках гуманітарних дисциплін / Л. А. Гончаренко // Таврійський вісник освіти: наук.-метод. журнал. – 2003. – № 3. – С. 149–152.
- Гончаренко С. У.** Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
- Гулецька Я. Г.** Розвиток полікультурної компетентності майбутніх учителів (досвід США) / Я. Г. Гулецька // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – № 2. – Бердянськ: БДПУ, 2008. – С. 258–262.

Гуренко О. І. Полікультурна освіта в Україні: до сутності поняття / О. І. Гуренко // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ: БДПУ, 2009. – № 1. – С. 95 – 103.

Денисенко М. В. Формування в учнів старшої школи полікультурної комунікативної компетенції бачить у читанні англomовних культурно-країнознавчих текстів / М. В. Денисенко // Іноземні мови. – 2007. – № 2. – С. 16 – 22.

Деркач В. В. Полікультурна освіта і виховання в початкових школах Польщі / В. В. Деркач // Вісник Черкаського університету: наук. журнал. Серія: Педагогічні науки. – Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького. – Вип. 132. – С. 21–29.

Джуринский А. Н. Поликультурное воспитание: сущность и перспективы развития / А. Н. Джуринский // Педагогика. – 2002. – № 10. – С. 93 – 97.

Закон України «Про освіту» від 23 травня 1991 року №1060-ХІІ. (№1060-ХІІ, із змінами від 11 червня 2008). – м. Київ. Про освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 23.05.1991 № 1060-ХІІ. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show> – Загол. з екрану.

Зданевич Л. В. Культурно-соціальна ідентифікація особистості дошкільника як складова полікультурного виховання / Л. В. Зданевич // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. пр. / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоевої. – Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2011. – С. 251 – 257.

Здійснення мовної політики в освіті, навчання мовами національних меншин України та вивчення цих мов / Офіційний сайт М-ва освіти і науки, молоді та спорту України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/index.php/ua/2865-zd%D1%96ysnennya-movnoi-pol%D1%96tiki-v-osv%D1%96t%D1%96-navchannya-movami-nats%D1%96onalnih-menshin-ukraini-ta-vivchennya-tsih-mov>. – Загол. з екрану.

Івашко О. А. Основні напрями досліджень полікультурної освіти в Україні / О. А. Івашко // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. праць / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоевої. – Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2011. – С. 73 – 78.

Івашко О. А. Порівняльна характеристика педагогічних термінів в українській та польській педагогіці (полікультурний аспект) / О. А. Івашко // Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. пр. / за заг. ред. В. І. Сипченка. – Слов'янськ : СДПУ, 2011. – Вип. 54. – С. 76 – 82.

Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. – 2002. – № 33. – С. 4 – 5.

Національна комісія України в справах ЮНЕСКО <http://www.mfa.gov.ua/unesco/news/detail/37802.htm> – Загол. з екрану.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс] : (Проект). – Режим доступу: http://mgu.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=655:-2012-2021-&catid=23&Itemid=89. – Загол. з екрану.

Огнев'юк В. Роль освіти у формуванні цінностей демократичного суспільства/ Віктор Огнев'юк // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. пр. / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоевої. – Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2011. – С. 34 – 40.

Пилинський Я. Сучасна багатокультурність має міцне українське коріння / Ярослав Пилинський // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини / гол. ред. М.Т. Мартинюк. – Умань: ПП Жовтий О. О., 2009. – Ч. 2. – С. 258 – 268.

Пекар В. Про національні ідентичності [Електронний ресурс] / В. Пекар. – Режим доступу: www.ji-magazine.lviv.ua– Загол. з екрану.

Сисоєва С. О. Розвиток освіти в умовах полікультурного глобалізованого світу / С. О. Сисоєва // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. пр. / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоєвої. – Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2011. – С. 49 –57.

Сисоєва С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: Монографія / С. О. Сисоєва. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 214 с.

Соколова І. В. Соціокультурна ідентичність і полікультурна освіта: педагогічний дискурс / І. В. Соколова // Edukacja w społeczeństwach wielokulturowych / Red. W. Kremień, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojewa. – Warszawa: Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP, Uniwersytet w Białymstoku, 2012. – S. 317 – 327.

Хоружа Л. Полікультурність і толерантність у системі вищої професійно педагогічної освіти / Людмила Хоружа // Edukacja w społeczeństwach wielokulturowych / Red. W. Kremień, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojewa. – Warszawa: Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP, Uniwersytet w Białymstoku, 2012. – S. 167 – 174.

Якса Н. В. Міжкультурна взаємодія суб'єктів освітнього процесу: Навчальний посібник / Н. В. Якса. – Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 312 с.

Aleksander T. Edukacja do międzykulturowości / Tadeusz Aleksander // Edukacja dla interkulturowości / S. Kaczor, T. Sarleja. – Warszawa – Radom, 2009. – S. 7–30.

Bednarczyk H. O wielokulturowosci pracy i srodowiska lokalnego – z doswiadczen edukacyjnej wspolpracy europejskiej / Henryk Bednarczyk // Edukacja w społeczeństwach wielokulturowych / W. Kremien, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojeva(red.). – Warszawa, 2012. – S.203–213.

Gajda J. Wielokulturowosc wciaz aktualnym wyzwaniem edukacji humanistyczno-antropologicznej / Janusz Gajda // Edukacja w społeczeństwach wielokulturowych / W. Kremien, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojeva(red.). – Warszawa, 2012. – S.91–117.

Gajdzica A. Zmiana społeczna i opór wobec zmian w badaniach relacji w środowiskach wielokulturowych / Anna Gajdzica // Teorie i modele badań międzykulturowych / pod red. T. Lewowickiego, A. Szczurek-Boruty, E. Ogródkkiej-Mazur. – Cieszyn ; Warszawa : UŚ, 2006. – S. 51–63.

Grabowska B. Szkolnictwo wyższe w Polsce w swiecie mobilnosci i zroznicowania kulturowego / Barbara Grabowska // Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, В. Огнев'юка, С. Сисоєвої – Київ, 2013. – С. 107–119.

Korcza L. Edukacja międzykulturowa w Szkole Podstawowej Nr 52 w Warszawie: Integracja społeczności wietnamskiej i polskiej / Krzysztof Korczak // Edukacja w społeczeństwach wielokulturowych / W. Kremien, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojeva (red.). – Warszawa, 2012. – S.177 –185.

Koć-Seniuch G. Komunikacja międzykulturowa – wartość szczególna w kształceniu nauczycieli / Genowefa Koć-Seniuch // Paradygmaty oświatowe i edukacja nauczycieli / W. Kremien, T. Lewowicki, S. Sysojeva (red.). – Warszawa-Kraków, 2010 – S.219-225.

Lewowicki T. Oświata w warunkach wielokulturowosci – od aszmilacji do edukacji międzykulturowej i wielowymiarowej tożsamości / Tadeusz Lewowicki // Edukacja w społeczeństwach wielokulturowych / W. Kremien, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojeva (red.). – Warszawa, 2012. – S.25–45.

Додаткова література:

Ананьян Е. Л. Полікультурне виховання учнів у гімназіях України (друга половина XIX - початок XX століття): автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Е. Л. Ананьян; Полтавський держ. педагогічний ун-т ім. В. Г. Короленка. – Полтава, 2008. – 20 с.

Антонюк Р. І. Двомовне навчання як реалізація принципу полікультурності в Україні, Румунії та Молдові: моногр. / Р. І. Антонюк. – К.: Лист, 1999. – 288 с.

Гулдова А. О. Застосування вчителем англійської мови інтерактивних технологій полікультурного виховання: деякі аспекти проблеми / А. О. Гулдова // Науковий вісник Миколаївського державного університету. Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Миколаїв: МДУ, 2007. – Вип. 15. – С. 174–179.

Кресіна І. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси: (Етнополітологічний аналіз): Монографія / І. Кресіна. – К.: Вища школа, 1998. – 303 с.

Сучасний словник педагогічних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://konserg.ucoz.ua/load/28-1-0-381> – Загол. з екрану.

Соколова І. В. Розвиток вищої освіти в Україні: полікультурний аспект / І. В. Соколова // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. пр. / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоевої. – Хмельницький: ПП Заколотний М. І., 2011. – С. 277–282.

Aleksander T. Edukacja do międzykulturowości / Tadeusz Aleksander // Edukacja dla interkulturowości / S. Kaczor, T. Sarleja. – Warszawa – Radom, 2009. – S. 7–30.

Edukacja międzykulturowa. Poradnik dla nauczyciela / pod red. Anny Klimowicz. – Warszawa : CODN, 2004. – 340 s.

Grzybowski Prz. P. Edukacja europejska – od wielokulturowości ku międzykulturowości (konsepce edukacji wielokulturowej i międzykulturowej w kontekście europejskim – ze szczególnym uwzględnieniem środowiska frankofońskiego) / Przemysław Paweł Grzybowski – Bydgoszcz, 2005. – S. 35.

IV. Навчально-методична карта дисципліни «Культурологія освіти»

Разом: 108 год., лекції – 16 год., семінарські заняття – 12 год., індивідуальна робота – 4 год., самостійна робота - 36 год., модульний контроль – 4 год., ПМК (екзамен) – 36 год.

Семестр		Змістовий модуль 2						Змістовий модуль 3	
Тиждень		Змістовий модуль 1						Змістовий модуль 3	
Модулі		Змістовий модуль 2						Змістовий модуль 3	
Назва модуля		Культурологія освіти як галузь наукового знання						Полікультурна та міжкультурна освіта	
К-ть балів за модуль		86 балів						77 балів	
Лекції		1						7	
Дати									
Теми лекцій		Освіта як складова культури та сфера культурного творення суспільства		Сутність, предмет та завдання культурології освіти як складової освітології		Науковий тезаурус культурології освіти		Соціокультурні освітні технології	
Відвід. лекц.		1б.		1 б.		1 б.		1 б.	
Теми семінарських занять		Освіта як соціокультурний феномен		Культурологія освіти в системі освітологічного знання		Культурологічні тенденції розвитку освіти в Україні		Культурологічні витоки розвитку системи освіти, педагогічних ідей, просвітницької, наукової та педагогічної діяльності в Україні	
Відвід. семін.		1 б.		1 б.		1 б.		1 б.	
Робота на семінарах		10 б.		10 б.		10 б.		10 б.	
Самостійна робота		5 б.		5 б.		5 б.		5 б.	
Оцінювання ІНДЗ		30 б.		30 б.		30 б.		30 б.	
Опрац. фахових видань та періоджерел		10 б.							
Види поточного контролю		Модульна контрольна робота (12 балів)		Модульна контрольна робота (12 балів)		Модульна контрольна робота (25 балів)		Модульна контрольна робота (13 балів)	
Підсумковий контроль								Екзамен (40 балів)	

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного та підсумкового контролю з дисципліни «Культурологія освіти»

№	Вид діяльності (визначаються по кожній дисципліні)	Максимальна кількість балів за один вид роботи	Всього
1	Відвідування лекцій	1	8
2	Відвідування практичних (семінарських занять)	1	6
3	Виконання завдання для самостійної роботи	5	40
4	Робота на практичному (семінарському) занятті у тому числі: – доповідь – виступ – повідомлення – участь у дискусії, тощо	Всього 10, у тому числі за видами	60
5	ІНДЗ (індивідуальне навчально-дослідницьке завдання)	30	60
6	Опрацювання фахових видань (у тому числі першоджерел)	10	10
7	Виконання модульної контрольної роботи	25	50
Загальна кількість балів:			234
Коефіцієнт перерахунку $234 : 60 = 3,9$			
Підсумковий рейтинговий бал			60
Екзамен			40
Разом:			100

V. КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль	Бали	Термін виконання (тижні)
Змістовий модуль 1. Культурологія освіти як галузь наукового знання			
Освіта як складова культури та сфера культурного творення суспільства (5 год.)	Семінарське заняття Звіт про виконання	5	I-II
Сутність, предмет та завдання культурології освіти як складової освітології (5 год.)	Семінарське заняття Звіт про виконання Модульний контроль	5	II-III
Змістовий модуль 2. Культурологічний підхід в освіті			
Науковий тезаурус культурології освіти (4 год.)	Звіт про виконання	5	III-IV
Соціокультурні освітні технології (4 год.)	Звіт про виконання	5	IV-V
Культурологічні етапи розвитку освіти (4 год.)	Семінарське заняття Звіт про виконання	5	V- VI
Культурологічні витоки розвитку системи освіти, педагогічних ідей, просвітницької, наукової та педагогічної діяльності в Україні (4 год.)	Семінарське заняття Звіт про виконання Модульний контроль	5	VI- VII
Змістовий модуль 3. Полікультурна та міжкультурна освіта			
Сутність, цілі та завдання полікультурної та міжкультурної освіти (5 год.)	Семінарське заняття Звіт про виконання	5	VII-VIII
Формування багатовимірної ідентичності людини (5 год.)	Семінарське заняття Звіт про виконання Підсумковий модульний контроль: екзамен	5	VIII-IX
Разом: 36 год.	Разом: 40 балів		

VI. КОНТРОЛЬ ЗА ІНДИВІДУАЛЬНОЮ РОБОТОЮ СТУДЕНТІВ

Критерії оцінювання ІНДЗ

з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1.	Відповідність змісту меті і завданням роботи	6 балів
2.	Критичний аналіз суті та змісту першоджерел. Виклад фактів, ідей, результатів досліджень в логічній послідовності. Аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання.	12 балів
3.	Дотримання правил реферування наукових публікацій	3 бали
4.	Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив дослідження	6 балів
5.	Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титольний аркуш, план, вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел).	3 бали
Разом:		30 балів

VII. ПІДСУМКОВИЙ МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ

1. Взаємозв'язок понять «освіта» та «культура».
2. Взаємозалежність і взаємопроникнення освіти й культури.
3. Зміст основних функцій освіти
4. Культуротворчі функції освіти.
5. Освіта як засіб формування світогляду та загальнокультурного рівня людини.
  6. Освіта як сфера культурного творення суспільства.
  7. Основні функції культури та їх віддзеркалення у сфері освіти.
  8. Роль системи освіти у формуванні суспільної та індивідуальної свідомості, культурного потенціалу суспільства.
  9. Взаємозалежність та взаємозумовленість множинності культур і освітніх систем.
    10. Взаємовплив суспільства, культури та освіти.
    11. Освіта як найважливіший канал міжпоколіннєвої трансляції культури.
    12. Освіта як найважливіший інструмент впровадження культури, культурних знань і культурних норм у масову суспільну свідомість.
    13. Культурно-освітній простір як соціально-педагогічна система.
    14. Характеристика сучасного «культуроцентричного світу».
    15. Освітологія як науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти.
      16. Об'єкт та предмет дослідження освітології.
      17. Культурологічні концепти освітології.
      18. Поняття «культурологія освіти».
      19. Культурологія освіти як складова освітології.
      20. Витоки культурології освіти: освітологічні засади людинознавства, освітня етика, професійна культура, педагогічна культура.
        21. Культурологічна парадигма освіти.
        22. Об'єкт культурології освіти.
        23. Предмет культурології освіти.
        24. Мета культурології освіти.
        25. Функції та завдання культурології освіти.
        26. Місце культурології освіти в системі суспільних наук.
        27. Зв'язок культурології освіти з культурологією та педагогікою.
        28. Формування змісту освіти на засадах культурологічного підходу.
        29. Сутність поняття «тезаурус».

30. Тезаурус наукового дослідження, його структура та характерні ознаки.
31. Етапи формування наукового тезаурусу культурології освіти.
32. Діагностичний етап формування наукового тезаурусу культурології освіти.
33. Етап моделювання.
34. Аналітико-корекційний етап формування наукового тезаурусу культурології освіти.
35. Інтеграція культурологічних знань в освіту.
36. Поняття культури у відображенні сутності різних процесів та явищ в освіті (професійна культура, педагогічна культура, методологічна культура, етична культура).
37. Особливості інтеграції освіти, культури і науки в XXI ст.
38. Загальнокультурна компетентність фахівця.
39. Критерії оцінювання рівня сформованості загальнокультурної компетентності фахівця.
40. Професійна культура фахівця.
41. Поняття «технологія» у сфері освіти.
42. Поняття «соціокультурна технологія».
43. Види соціокультурних технологій.
44. Освітні соціокультурні технології: їх значення.
45. Культуротворчі соціокультурні технології: їх значення.
46. Рекреативно-оздоровчі соціокультурні технології: їх значення.
47. Соціально-захисні та реабілітаційні соціокультурні технології: їх значення.
48. Вирішення проблеми теорії та практики соціокультурної діяльності.
49. Психолого-педагогічні умови та механізми професійної і непрофесійної (аматорської) діяльності.
50. Соціокультурні проекти та програми.
51. Особливості соціокультурного проектування.
52. Особливості соціокультурної діагностики.
53. Діагностика та прогнозування розробки соціокультурних проєктів.
54. Діагностика та прогнозування розробки соціокультурних програм.
55. Методика соціокультурного проектування.
56. Типологія соціокультурних освітніх технологій за такими ознаками: характер змісту і структури; способи, методи, засоби використання; функціонально-організаційна характеристика.

57. Значення візантійської культури для становлення середньовічної освіти і науки країн Західної Європи.
58. Характерні риси розвитку культури і освіти епохи італійського Відродження.
59. Вплив культури на розвиток освіти епохи Північного Відродження.
60. Спрямованість освіти епохи Абсолютизму та Просвітництва.
61. Культура та освіта в епоху промислового перевороту та соціальних зрушень (універсалізм, неокласицизм, романтизм, реалізм, XIX ст.).
62. Основні тенденції розвитку культури та освіти в XX – початку XXI ст.
63. Культурологічні засади розвитку європейської освіти XX-XXI ст.
64. Культурологічні витоки розвитку освіти епохи Київської Русі.
65. Культурологічний аналіз розвитку освіти епохи Відродження та Просвітництва.
66. Вплив культури епохи промислового перевороту та соціальних зрушень на освітні процеси в Україні.
67. Провідні тенденції розвитку системи освіти України XX – п.п. XXI ст.
68. Провідні педагогічні та просвітницькі ідеї освітян, науковців, громадських та культурних діячів України (XX – п.п. XXI ст.)
69. Інтеграційно-інтернаціональний характер освіти.
70. Поняття полікультурної освіти у вітчизняному науковому просторі.
71. Поняття «полікультурність».
72. Полікультурна освіта та полікультурне виховання у сучасних концепціях освіти і виховання в Україні.
73. Акультураційний підхід до розуміння сутності полікультурної освіти та полікультурного виховання.
74. Діалоговий підхід до розуміння сутності полікультурної освіти та полікультурного виховання.
75. Соціально-психологічний підхід до розуміння сутності полікультурної освіти та полікультурного виховання.
76. Мета полікультурного виховання.
77. Міжкультурна освіта: цілі та завдання.
78. Міжкультурна освіта у формуванні толерантності та поважного ставлення до Іншого та культури Іншого.

79. Освіта пограниччя.
80. Регіональна освіта.
81. Освіта меншин.
82. Освіта емігрантів.
83. Освіта біженців.
84. Міжкультурна комунікація та її значення для професійної діяльності.
85. Формування полікультурної компетентності людини.
86. Формування міжкультурної компетентності людини.
87. Зарубіжний досвід міжкультурної освіти.
88. Зарубіжний досвід полікультурної та міжкультурної освіти (на прикладі Європейських країн).
89. Аналіз досвіду впровадження культурологічного підходу в освіті у республіці Польща.
90. Поняття «ідентичність» та «ідентифікація».
91. Типи ідентичності.
92. Суть поняття «багатовимірна ідентичність».
93. Формування культурної ідентичності людини.
94. Формування національної ідентичності людини.
95. Формування етнічної ідентичності людини.
96. Міжкультурна та соціокультурна ідентичність особистості.
97. Важливість подолання бар'єрів міжкультурної комунікації.
98. Діалог культур як умова формування полікультурної картини світу особистості.
99. Міжнародні молодіжні зустрічі у формуванні міжкультурної компетентності.
100. Різновиди взаємодії національних культур.

VIII. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ВСЬОГО КУРСУ

Основна література:

Агадуллін Р. Р. Полікультурна освіта : методолого-теоретичний аспект / Р. Р. Агадуллін // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 3(44). – С. 18–29.

Аванесова Г. А., Астафьева О. Н. Социальная и культурная политика в регионе в условиях российских преобразований / Г. А. Аванесова, О. Н. Астафьева // Наука о культуре: итоги и перспективы: Науч.-информ. сб. – М.: РГБ; Информкультура, 2002.- № 2.– С. 28–84.

Андрущенко В. П. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть. (Спроба прогностичного аналізу) / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2001. – № 1. – С. 16.

Алексеева Т. И. Город как саморазвивающаяся система: контуры новой парадигмы / Т. И. Алексеева // Город как социокультурное явление исторического процесса. – М.: Наука, 1995. – С. 38–46.

Алексеева О. В. Пріоритети й перспективи полікультурного виховання / О. В. Алексеева // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 4(45). – С. 60–62.

Багатокультурність і освіта. Перспективи запровадження засад полікультурності в системі середньої освіти України. Аналітичний огляд та рекомендації / за ред. О. Гриценка ; Укр. центр культур. дослідж. – К.: УЦКД, 2001. – 55 с.

Багацький В. В., Кормич Л. І. Культурологія: Історія і теорія світової культури ХХ століття: Навч. посібник / В. В. Багацький, Л. І. Кормич. – К.: Кондор, 2004. – 304 с.

Баканурський А. Культурологія / А. Баканурський. — К., 2004.

Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. С. Бацевич. – К.: Довіра, 2007. – 205 с. – (Словники України).

Беспалов П. В. Компьютерная компетентность в контексте личностно ориентированного обучения / П. В. Беспалов // Педагогика. 2003. – №4. – С. 41–45. – С. 41.

Беспалько В. П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения / В. П. Беспалько. – М.: ИРПО, 1996.– 337 с.

Бех І. Д. Цінності як ядро особистості / І. Д. Бех // Цінності освіти і виховання: науково-методичний збірник / за заг. ред. О. В. Сухомлинської. – К., 1997. – С. 8–11.

Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел.]. – К.: Ірпінь: ВТО «Перун», 2004. – 1440 с. – С. 520.

Бицилли П. М. Элементы средневековой культуры / П.М. Бицилли. – Спб., 1995. – 242 с.

Більченко Є. Проблема тексту культури в змісті освіти / Є. Більченко // Шлях освіти. – 2007. - №3. – С. 8-12.

Бокань В. Культурологія / В. Бокань. — К.: МАУП, 2000.

Гаганова О. К. Поликультурное образование в США: теоретические основы и содержание / О. К. Гаганова // Педагогика. – 2005. – № 1. – С. 86 – 95.

Гончаренко Л. А. Ознайомлення учнів з основами полікультурності на уроках гуманітарних дисциплін / Л. А. Гончаренко // Таврійський вісник освіти : наук.-метод. журнал. – 2003. – № 3. – С. 149 – 152.

Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с. – С. 36, 198.

Гулецька Я. Г. Розвиток полікультурної компетентності майбутніх учителів (досвід США) / Я. Г. Гулецька // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – № 2. – Бердянськ: БДПУ, 2008. – С. 258 – 262.

Гуревич П. Культурологія: Учебник. / П. Гуревич. – М.: Гардарики, 2005. – 280 с.

Гуренко О. І. Полікультурна освіта в Україні: до сутності поняття / О. І. Гуренко // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ: БДПУ, 2009. – № 1. – С. 95 – 103.

Даниленко В. Методологічні проблеми неперервної професійної освіти / В. Даниленко, К. Левківський, В. Мележик // Вища школа – 2003. – № 2 – 3. – С. 38 – 39.

Данилюк А. Я. Принцип культурогенезу в освіті / А. Я. Данилюк // Педагогіка. – 2008. – № 10. – С. 3–8.

Державна Національна програма «Освіта» («Україна – ХХІ століття»). – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.

Державний стандарт базової і повної середньої освіти [Електронний ресурс] : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 14 січ. 2004 р. – № 24. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/24-2004-%D0%BF>– Загол. з екрану.

Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс] : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 20 квіт. 2011 р. № 462. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF>– Загол. з екрану.

Деркач В. В. Полікультурна освіта і виховання в початкових школах Польщі / В. В. Деркач // Вісник Черкаського університету: наук. журнал. Серія: Педагогічні науки. – Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького. – Вип. 132. – С. 21–29.

Джуринский А. Н. Поликультурное воспитание: сущность и перспективы развития / А. Н. Джуринский // Педагогіка. – 2002. – № 10. – С. 93 – 97.

Дуликов В. З. Об организационных принципах социально-культурной деятельности / В. З. Дуликов // Инновационные технологии подготовки социокультурных менеджеров: Сб. науч. ст. / Под науч. ред. В. М. Чижикова. – М.: МГУКИ, 2004. – 170 с.

Зданевич Л. В. Культурно-соціальна ідентифікація особистості дошкільника як складова полікультурного виховання / Л. В. Зданевич // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. пр. / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоєвої. – Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2011. – С. 251 – 257.

Здійснення мовної політики в освіті, навчання мовами національних меншин України та вивчення цих мов / Офіційний сайт М-ва освіти і науки, молоді та спорту України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/index.php/ua/2865-zd%D1%96ysnennya-movnoi-pol%D1%96tiki-v-osv%D1%96t%D1%96-navchannya-movami-nats%D1%96onalnih-menshin-ukraini-ta-vivchennya-tsih-mov>. – Загол. з екрану.

Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование; под ред. В. М. Филипповой. – М.: Центр сравнительной образовательной политики, 2003. – 303 с. – С.34-36.

Зязюн І. А. Аксиологічні орієнтири сучасної культури / І. А. Зязюн / Проблеми освіти у Польщі та в Україні в контексті процесів глобалізації та євроінтеграції: зб. Матеріалів Міжн. Науково-практичної конференції. – 22-24 квітня, 2009 р. Київ-Житомир / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоєвої.– К.: КІМ, 2009. – С. 46-48.

Зуєв В. Криза освіти: український контекст / Віталій Зуєв, Валентина Зуєва// Вища освіта України. – 2010. – № 2. – С. 8.

Івашко О. А. Основні напрями досліджень полікультурної освіти в Україні / О. А. Івашко // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. праць / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоєвої. – Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2011. – С. 73 – 78.

Івашко О. А. Порівняльна характеристика педагогічних термінів в українській та польській педагогіці (полікультурний аспект) / О. А. Івашко // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. пр. / за заг. ред. В. І. Сипченка. – Слов'янськ : СДПУ, 2011. – Вип. 54. – С. 76 – 82.

Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. – 2002. – № 33. – С. 4 – 5.

Національна комісія України в справах ЮНЕСКО <http://www.mfa.gov.ua/unesco/news/detail/37802.htm>– Загол. з екрану.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс]: (Проект). – Режим доступу: http://mgu.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=655:-2012-2021-&catid=23&Itemid=89. – Загол. з екрану.

Клімова Г. П. Освіта і цивілізація. – Харків, 1996. – 159 с.

Комарова М. В. Технологические аспекты организации и постановки социально-культурных программ / М. В. Комарова // Инновационные технологии обучения культурно-досуговой деятельности: Сб. науч. тр. – М.: МГУКИ, 2000. – С. 202–210.

Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні (Розділи I, II) [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://www.bolognaberlin2003.de/pdf/Lisbon_convention.pdf.

Костєва Н. М. Тезаурусне підгрунття інформаційно-інтелектуального забезпечення наукових досліджень [Електронний ресурс]. – / Н.М. Костєва // Історія науки і біографістика. – 2006. – №1. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/E-Journals/INB/2006-1/06knmznd.html>. – Заголовок з екрана.

Кремень В. Г. Духовність і культура суспільства визначаються розвитком освіти / В.Г. Кремень // Освіта у полікультурних суспільствах / за редакцією Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Єжи Нікіторовича, Світлани Сисоєвої. – Вища педагогічна школа СПВ. Університет в Б'ялостоці. – Варшава, 2012. – 392 с. – С.45–55.

Кремень В. Г. Освіта в структурі цивілізаційних змін / В. Г. Кремень // Освіта. – 2010. – № 47-48 (5430-5431). – С. 4.

Крылова Н. Б. Культурология образования / Н. Б. Крылова. – М.: Народное образование, 2000. – 272 с.

Лукашевич Н. П. Соціологія образования: Конспект лекцій / Н. П. Лукашевич, В. Т. Солодков; под ред. Н. П. Лукашевича. – К.: МАУП, 1997. – 224 с. – С. 94.

Мудрак В. І. Соціокультурний аспект розвитку вищої освіти в постіндустріальному суспільстві // *Культура і сучасність*. – 2005. – № 1. – С. 119–127.

Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: Учеб. пособие для студ. пед. Вузов и системы повыш. квалиф. пед. Кадров / Под ред. Е. С. Полат. – М., 2000. – 272 с.

Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз: [моногр.] / В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень та ін. / за ред. В. Г. Кременя. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 226 – 228.

Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. – К.: Знання України, 2003. – 448 с. – Бібліогр.: с. 437-446.

Огнев'юк В. О. Освіта – сутність часу! [Електронний ресурс] / В. О. Огнев'юк // Коментарі до Інформаційного збірника МОН України. – 2009. – № 11. – Режим доступу до журн.: www.ipro.org.ua/files/новини/ОСТАННІ_НОВИНИ/2009/.../2.do.

Огнев'юк В. О. Еволюційний поступ освіти в контексті освітології / Віктор Огнев'юк // *Освіта у полікультурних суспільствах* / за редакцією Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Єжи Нікіторовича, Світлани Сисоевої. – Вища педагогічна школа СПВ. Університет в Б'ялостоці. – Варшава, 2012. – 392 с. – С. 117-129.

Огнев'юк В. О. Роль освіти у формуванні цінностей демократичного суспільства / В. О. Огнев'юк // *Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. праць* / за ред. Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Світлани Сисоевої. – Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2011. – 433с.

Освітологія: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол. В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоева, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Паламарчук В. Ф. Як виростити інтелектуала / В. Ф. Паламарчук. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – 152 с.

Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: Монографія / С. О. Сисоева, А. М. Алексюк, П. М. Воловик, О. І. Кульчицька, Л. Є. Сігаєва, Я. В. Цехмістер та ін.; За ред. С. О. Сисоевої. – К.: ВІПОЛ, 2001. – 502 с.

Пилинський Я. Сучасна багатокультурність має міцне українське коріння / Ярослав Пилинський // *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини* / гол. ред. М. Т. Мартинюк. – Умань: ПП Жовтий О. О., 2009. – Ч. 2. – С. 258 – 268.

Пекар В. Про національні ідентичності [Електронний ресурс] / В. Пекар. – Режим доступу: www.ji-magazine.lviv.ua– Загол. з екрану.

Про перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2006 р. № 1719. – Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/pravo>.

Рогова О. Г. Аксиологічний аспект гуманітарної парадигми освіти [Електронний ресурс] / О. Г. Рогова // *Філософія* №4 (72). – 2010. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Grani/2010_4/F-7.pdf.

Сисосва С. О. Розвиток освіти в умовах полікультурного глобалізованого світу / С. О. Сисосва // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. праць / за ред. Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Світлани Сисосвої. – Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2011. – 433 с. – С. 49 – 56.

Сисосва С. О. Освіта у сучасному світі / С. О. Сисосва / Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / МОН України, НАПН України, ГУОН КМДА, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. / За заг. ред. Огнев'юка В. О. [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, С. О. Сисосва, Г. С. Лозко]. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – 192 с. – С. 10–15.

Сисосва С. О., Соколова І. В. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження: наук. видання / С. О. Сисосва, І. В. Соколова / НАПН України. Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих, МОН. Маріупольський держ. гуманітарний ун-т – Київ; Видавничий Дім «ЕКМО», 2010. – 362 с.

Сергеева Т. Современное образование в контексте парадигмы «личность – образование – социум» / Т. Сергеева // Дайджест педагогічних ідей та технологій школа-парк. – 2001. – № 5–6. – С. 26–30.

Соколова І. В. Соціокультурна ідентичність і полікультурна освіта: педагогічний дискурс / І. В. Соколова // Edukacja w społeczeństwach wielokulturowych / Red. W. Kremen, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojewa. – Warszawa: Wyzsza Szkoła Pedagogiczna ZNP, Uniwersytet w Białymstoku, 2012. – S. 317 – 327.

Скідін О. Л. Управління освітою: теоретико-методологічний аналіз соціальних технологій: [монографія] / О. Л. Скідін. – Запоріжжя: ЗДУ, 2000. – 291 с. – С. 47 – 59.

Філіпчук Г. Г. Культурологічна основа сучасної освіти / Г. Г. Філіпчук // Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України) / ред. колегія Сухомлинська О. В., Бех І. Д., Луговий В. І. – К.: Педагогічна думка, 2007. – Т.2. Дидактика, методика, інформаційні технології. – 367 с. – С. 37– 45.

Флиер А. Я. Культурология образования. Концепция [Электронный ресурс] / А. Я. Флиер // Проблемы культурологического образования. – Режим доступа: http://hischool.ru/moskovskoe_kulturologicheskoe_obshestvo/.

Хоружа Л. Полікультурність і толерантність у системі вищої професійно педагогічної освіти / Людмила Хоружа // Edukacja w społeczeństwach wielokulturowych / Red. W. Kremen, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojewa. – Warszawa: Wyzsza Szkoła Pedagogiczna ZNP, Uniwersytet w Białymstoku, 2012. – S. 167 – 174.

Шилова О. Н. Развитие понятия «тезаурус» в профессиональной подготовке специалистов образования / О. Н. Шилова // Технологические и управленческие аспекты образования взрослых в России. – СПб.: ИОВ РАО, 2000. – С. 71 – 75.

Юдин Э. Г. Системный подход и принципы деятельности: Методологические проблемы современной науки / Э. Г. Юдин – М.: Наука, 1979. – 391 с.

Якуба О. О. Освіта як соціальний інститут // Соціологія: Навч. посібник для студентів.- Харків, 1996.– С. 142–157.

Якса Н. В. Міжкультурна взаємодія суб'єктів освітнього процесу: Навчальний посібник/ Н. В. Якса. – Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 312 с.

A Framework for Qualifications of the European Higher Education Area 2005 The National IT and Telecom Agency, Denmark [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.netboghandel.dk.

Bachman L., Palmer A. The construct validation of some components of communicative proficiency // TESOL Quarterly, 1982. – Vol. 16. - №4. – P. 449-465.

Byram M. Language and Culture Learning: The Need for Integration. In Germany. Its Representation in Textbooks for Teaching German in Great Britain. – Frankfurt / M.: Moritz Diesterweg, 1993.

Harding, Lowry W. Educology: The Fourth Collection // Lowry W. Harding. – Columbus, Ohio: Association for the Study of Educology, 1965.

Harding, Lowry W. More Essays in Educology /Lowry W. Harding. – Columbus, Ohio: Association for the Study of Educology, 1964.

Aleksander T. Edukacja do międzykulturowości / Tadeusz Aleksander // Edukacja dla interkulturowości / S. Kaczor, T. Sarleja. – Warszawa – Radom, 2009. – S. 7–30.

Kuźmenko, Olga. Oświatologia – nowy kierunek zintegrowanego poznawania oświaty / Olga Kuźmenko / Całościowe ujęcia edukacji – ku spotkaniu z oświatologią; redakcja: Tadeusz Lewowicki, Wiktor O. Ogniewjuk, Swietłana O. Sysojewa. – Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP. – Warszawa, 2011- S.199-206.

Lewowicki T. W poszukiwaniu modelu edukacji międzykulturowej / Tadeusz Lewowicki // Edukacja wobec ładu globalnego / T. Lewowicki, J.Nikitorowicz, T. Pilch, S.Tomiuk(red.). – Warszawa, 2002. – S.25 – 26.

Sysojewa, Swietłana. Oświata jak obiekt badań / Swietłana Sysojewa // Całociowe ujęcia edukacji – ku spotkaniu z oświatologią. Red. T. Lewowicki, W. Ogniewjuk, S. Sysoewa. Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZPN, Warszawa, 2011. – 242 s., – S.67 – 85.

Додаткова література:

Альтшуллер Г. С. Найти идею. Введение в теорию решения изобретательских задач / Г. С. Альтшуллер. – Новосибирск: Наука, 1986.

Ананьян Е. Л. Полікультурне виховання учнів у гімназіях України (друга половина XIX - початок XX століття): автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Е. Л. Ананьян; Полтавський держ. педагогічний ун-т ім. В. Г. Короленка. – Полтава, 2008. – 20 с.

Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания // Избр. психол. тр.: В 2 т. – М.: Педагогика, 1980. – Т.1. – 232 с.

Антонюк Р. І. Двомовне навчання як реалізація принципу полікультурності в Україні, Румунії та Молдови: моногр. / Р. І. Антонюк. – К.: Лист, 1999. – 288 с.

Бондар В. І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів / В. І. Бондар. – К.: Вересень, 1996. – 129 с.

Гулідова А. О. Застосування вчителем англійської мови інтерактивних технологій полікультурного виховання: деякі аспекти проблеми / А. О. Гулідова // Науковий вісник Миколаївського державного університету. Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Миколаїв: МДУ, 2007. – Вип. 15.– С. 174–179.

Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

Жарков А. Д. Технология культурно-досуговой деятельности. Учебно-методическое пособие / А. Д. Жарков.- 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Профиздат, 2002. – 288 с.

Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 21.

Зязюн Л. Гуманістична парадигма освіти і виховання / Л. Зязюн // Вища освіта України. – 2002. – № 3. – С. 111–116.

Каптерев А. И. Технологии в социокультурной сфере: Учеб.- метод. комплекс для студентов всех форм обучения по специальности «Прикладная информатика» / А.И. Каптерев. – М., 2003. – 40 с.

Кларин В. М. Педагогическая технология в учебном процессе / В. М. Кларин - М., 1989. - 148 с.

Клімова Г. П. Освіта і цивілізація / Г. П. Клімова – Харків, 1996. – 159 с.

Комплексне дослідження духовної культури слов'ян / За ред. В. М. Русанівського та ін. – К., 2004. – 168 с.

Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура: Курс лекцій / М. В. Кордон. – К.: ЦУЛ, 2003. – 508 с.

Кресіна І. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси: (Етнополітологічний аналіз): Монографія / І. Кресіна. - К.: Вища школа, 1998. – 303 с.

Культура: теорії і проблеми: Учебное пособие для студентов и аспирантов гуманитарных специальностей / П. Ф. Кузнецова, В. М. Межуев, И. О. Шайтанов и др. – М.: Наука, 1995. – 279 с.

Культурологія: українська та зарубіжна культура: Навч. посібник / За ред. проф. М. М. Заковича. – К.: Знання, 2004. – 567 с.

Кумбс Ф. Г. Кризис образования в современном мире: системный анализ / Ф. Г. Кумбс. – М.: 1970. – 261 с.

Монтессори М. Значение среды в воспитании / М. Монтессори // Частная школа. – 1995. – №4. – С.122–127.

Сисоєва С. О. Сфера освіти як об'єкт дослідження / С. О. Сисоєва // польсько-український/ українсько-польський щорічник «Освітologia». – К.: ВП «Едельвейс». – 2012. – Випуск І. – 120 с. – С. 22-29.

Смирнова М. С. Социально-культурное многообразие в зеркале методологии / М. С. Смирнова // Юбщественные науки и современность. –1993. – №1. – С. 15–20.

Соколова І. В. Розвиток вищої освіти в Україні: полікультурний аспект / І. В. Соколова // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти : зб. наук. пр. / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоєвої. – Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2011. – С. 277 – 282.

Сучасний словник педагогічних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://konserg.ucoz.ua/load/28-1-0-381>– Загол. з екрану.

Фейдмен Д., Фрейгер Р. Теория и практика личности - ориентированной психологии / Джеймс Фейдмен, Роберт Фрейгер. – М.: ВНИИ, ТИ, 1996. – 430 с.

Флиер А. Категории культурологи / А.Флиер // Культурология. XX век. Словарь – СПб.: Университетская книга, 1997. – С. 182–183.

Ярошенко А. О. Ціннісний дискурс освіти / А. О.Ярошенко. – К., 2004. – 300 с.

Ярошенко Н. Н. Педагогические парадигмы социально-культурной деятельности: Уч.посobie / Н. Н. Ярошенко. – М., 2004.- 345 с.

Bachman L., Palmer A. The construct validation of some components of communicative proficiency // TESOL Quarterly, 1982. – Vol. 16. – №4. – P. 449

Aleksander T. Edukacja do międzykulturowości / Tadeusz Aleksander // Edukacja dla interkulturowości / S. Kaczor, T. Sarleja. – Warszawa – Radom, 2009. – S. 7–30.

Edukacja międzykulturowa. Poradnik dla nauczyciela / pod red. Anny Klimowicz. – Warszawa : CODN, 2004. – 340 s.

Grzybowski Prz. P. Edukacja europejska – od wielokulturowości ku międzykulturowości (konceptje edukacji wielokulturowej i międzykulturowej w kontekście europejskim – ze szczególnym uwzględnieniem środowiska frankofońskiego) / Przemysław Paweł Grzybowski – Bydgoszcz, 2005. – S. 35.

Интернет-ресурси:

<http://www.mon.gov.ua> – Офіційний сайт МОН України

<http://www.osvita.com> – Єдине освітнє інформаційне вікно України

<http://www.eu-edu.org> – Європейський освітній портал

<http://www.osvita.org.ua> – Освітній портал

МАКРОМОДУЛЬ VI : ЕКОНОМІКА ОСВІТИ**Зміст навчальної програми**

Пояснювальна записка	357
Структура програми навчальної дисципліни	361
I. Опис предмета навчальної дисципліни	361
II. Тематичний план навчальної дисципліни	362
III. Програма	363
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи економіки освіти	363
Тема 1. Економіка освіти як наука.....	363
Тема 2. Результати діяльності у сфері освіти.....	364
Тема 3. Освіта в ринковій системі економічних відносин	366
Тема 4. Менеджмент і маркетинг у сфері освіти	368
Питання до модульного контролю 1.....	370
Список рекомендованої літератури до змістового модуля 1	371
Змістовий модуль 2. Фінанси освіти	372
Тема 5. Механізм державного регулювання освіти	373
Тема 6. Сучасний фінансовий механізм освіти.....	375
Тема 7. Навчальний заклад як суб'єкт господарювання. Особливості кошторисного фінансування навчальних закладів...	377
Питання до модульного контролю 2.....	379
Список рекомендованої літератури до змістового модуля 2	380
Змістовий модуль 3. Ефективність та перспективи розвитку освіти	382
Тема 8. Навчально-матеріальна база освіти	383
Тема 9. Організація праці та заробітної плати в сфері освіти.....	385
Тема 10. Соціально-економічна ефективність освітньої діяльності та методи її оцінки.....	388
Тема 11. Перспективи розвитку освіти в інформаційному суспільстві	389
Питання до модульного контролю 3.....	391
Список рекомендованої літератури до змістового модуля 3	392

IV.	Навчально-методична карта дисципліни «Економіка освіти»	395
V.	Карта самостійної роботи студента	397
VI.	Контроль за індивідуальною роботою студентів	398
VII.	Підсумковий модульний контроль	403
VIII.	Список рекомендованої літератури до всього курсу	405
	Основна література	405
	Додаткова література	406

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Робоча навчальна програма з дисципліни «Економіка освіти» є нормативним документом Київського університету імені Бориса Грінченка, який розроблено кафедрою фінансів, менеджменту та економіки на основі освітньо-професійної програми підготовки магістрів відповідно до навчального плану спеціальності 8.18010020 «Управління навчальним закладом».

Робочу навчальну програму укладено згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчання. Програма визначає обсяги знань, які повинен опанувати магістр відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритму вивчення навчального матеріалу дисципліни «Економіка освіти», необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень магістрантів.

В основу структури викладання курсу «Економіка освіти» покладено принцип вивчення базових концепцій у їх логічній послідовності, методичний підхід класифікації викладення окремих категорій і понять, застосування способів систематизації економічних явищ та процесів, що відбуваються у сфері освіти та освітньої діяльності. Такий підхід визначив порядок побудови структури вивчення курсу, розподілу матеріалу за темами, смислове теоретичне і методичне навантаження за розділами, що надає можливість із кожної теми сформувати цілісну модель і викласти основні положення курсу.

Економіка освіти – економічна наука, що вивчає економічні відносини у галузі, що створює освітні послуги і задовольняє потреби особистості і суспільства та економічний механізм функціонування системи освіти, її роль у процесі розширеного відтворення та забезпечення суспільного розвитку.

Завдання вивчення дисципліни:

- сприяти становленню базової професійної компетентності магістранта для теоретичного осмислення, вирішення освітніх, дослідницьких і практичних задач щодо використання економічних моделей та принципів в управлінні освітнім закладом;
- здійснення професійної освіти та особистісного зростання для проектування економічних процесів в освітній установі;

- володіння методами отримання сучасного наукового та емпіричного знання;
- активізація самостійної діяльності, включення в дослідну роботу студента.

Мета курсу «Економіки освіти» – забезпечити необхідний, встановлений Державним освітнім стандартом вищої професійної освіти, рівень базової підготовки студентів у галузі економіки освіти, формування базового рівня економічної грамотності, необхідного для орієнтації та соціальної адаптації до змін у житті української освіти; формування культури економічного мислення: вироблення практичних навичок прийняття відповідальних економічних рішень у професійному житті; формування здібностей до саморозвитку, самостійності в прийнятті рішень.

У результаті вивчення навчальної дисципліни **магістрант повинен:**

знати

- законодавчі та нормативно-правові акти, що регламентують освітню, фінансово-економічну та господарську діяльність освітньої установи; законодавство про податки і збори, стандарти бухгалтерського обліку, основи трудового законодавства в сфері освіти;
- напрями та специфіку формування і функціонування економічних механізмів у галузі освіти;
- типові моделі організаційних структур освітніх установ;
- сутність і основні завдання управлінської діяльності в освітній сфері;
- ефективні методи контролю фінансово-господарської діяльності освітньої установи;
- основи організації економічної діяльності освітнього закладу;
- основи бухгалтерського обліку в освітній установі;
- основи організації праці та заробітної плати працівників освітніх установ;
- основи діловодства в освітній установі;
- інформаційні технології, що застосовуються в освітньому процесі та управлінні освітнім закладом.

вміти

- формулювати актуальні та перспективні цілі розвитку освітньої установи, планувати заходи з їх досягнення;

- прогнозувати і оцінювати зміни економічної політики, що впливає на діяльність освітньої установи;
- виявляти проблеми в діяльності освітньої установи і знаходити ефективні шляхи їх вирішення;
- аналізувати, оцінювати і впроваджувати інновації в галузі економіки освіти;
- визначати напрями вдосконалення фінансово-господарської діяльності освітньої установи;
- грамотно приймати управлінські рішення, прогнозувати і оцінювати наслідки даних рішень;
- розробляти нормативно-правові документи, що регулюють економічну діяльність освітньої установи, організовувати діловодство;
- використовувати сучасні інформаційні технології, що застосовуються в управлінні освітнім закладом;
- контролювати і аналізувати фінансово-господарську діяльність економічних одиниць.

ВОЛОДІТИ

- методами системного аналізу економічних показників, що характеризують діяльність освітнього закладу;
- методами оптимізації фінансово-господарської діяльності освітньої установи;
- методами фінансово-кредитного механізму управління освітньою установою;
- методикою формування і використання позабюджетних доходів освітньої установи;
- механізмом ціноутворення на освітні послуги;
- навичками фінансового аналізу діяльності освітнього закладу, виявлення джерел і резервів підвищення доходів та економії витрат освітнього закладу;
- навичками складання бюджету освітньої установи та застосування способів фінансового оздоровлення організації;
- методами маркетингових досліджень у соціальній сфері;
- методами складання кошторису витрат освітнього закладу;
- методами прогнозування співвідношення попиту і пропозиції на освітні послуги.

Фахівець, який успішно завершив навчання за даною програмою, має можливість здійснювати професійну діяльність з економічного профілю

в органах управління освітою та освітніх установах усіх типів і видів, у тому числі, на керівних посадах.

Видами професійної діяльності фахівця є

- фінансово-економічна;
- адміністративно-господарська;
- управлінська;
- організаційна;
- інформаційно-аналітична;
- інноваційна.

Кількість годин, відведених навчальним планом на вивчення дисципліни, становить 144 год., із них 22 год. – лекції, 20 год. – семінарські заняття, 6 год. – індивідуальна робота, 54 год. – самостійна робота, 6 год. – проміжний модульний контроль. Вивчення навчальної дисципліни «Економіка освіти» завершується складанням іспиту (36 год.).

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс	Напря́м, спеціальність, освітньо- кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
<p>Кількість кредитів, відповідних ECTS: 4 кредити</p> <p>Змістові модулі: 3 модулі</p> <p>Загальний обсяг дисципліни (години): 144 години</p> <p>Тижневих годин: 4 години</p>	<p>Спеціальність 8.18010020 «Управління навчальним закладом»</p> <p>Освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр»</p>	<p>Нормативна Рік підготовки: 1/2 Семестр: 1/2</p> <p>Аудиторні заняття: 48 годин, з них:</p> <p>Лекції (теоретична підготовка): 22 години</p> <p>Семінарські заняття: 20 годин</p> <p>Індивідуальна робота: 6 годин</p> <p>Самостійна робота: 54 години</p> <p>Модульний контроль: 6 годин</p> <p>Підсумковий модульний контроль: 36 год¹⁷</p>

¹⁷ Форма підсумкового модульного контролю обирається викладачем в залежності від обсягу та вивчення матеріалу та цільової аудиторії.

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№	Назви теоретичних розділів	Кількість годин							
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Практичних	Семинарських	Індивідуальна робота	Самостійна робота	Підсумковий контроль
Змістовий модуль 1.									
Теоретичні основи економіки освіти									
1.	Економіка освіти як наука	8	4	2		2		4	
2.	Результати економічної діяльності у сфері освіти	6	2	2				4	
3.	Освіта в ринковій системі економічних відносин	8	4	2		2		4	
4.	Менеджмент і маркетинг у сфері освіти	10	4	2		2		6	
Разом:		36	14	8		6	2	18	2
Змістовий модуль 2.									
Фінанси освіти									
5.	Механізм державного регулювання освіти	10	4	2		2		6	
6.	Сучасний фінансовий механізм освіти	10	4	2		2		6	
7.	Навчальний заклад як суб'єкт господарювання. Особливості кошторисного фінансування навчальних закладів.	12	4	2		2		8	
Разом:		36	12	6		6	2	20	2
Змістовий модуль 3.									
Ефективність та перспективи розвитку освіти									
8.	Навчально-матеріальна база освіти	8	4	2		2		4	
9.	Організація праці та заробітної плати в сфері освіти	8	4	2		2		4	
10.	Соціально-економічна ефективність освітньої діяльності та методи її оцінки	8	4	2		2		4	
11.	Перспективи розвитку освіти в інформаційному суспільстві	8	4	2		2		4	
Разом:		36	16	8		8	2	16	2
Екзамен:		36						36	
Всього за навчальним планом:		144	42	22		20	6	54	42

III. ПРОГРАМА

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІКИ ОСВІТИ

Основні поняття модуля:

Економіка; освіта; освітологія; економіка освіти; функції освіти: виховна; пізнавальна; економічна; соціальна; суб'єкт освітньої діяльності; приватні блага; змішані та суспільні блага; освітні послуги; продавець освітніх послуг; покупець освітніх послуг; робоча сила; організація; планування; прогнозування; контроль; координація; держава; ліцензування; атестація; акредитація; координація; вища освіта; молодший спеціаліст; бакалавр; спеціаліст; магістр; менеджмент; маркетинг.

ТЕМА 1.

ЕКОНОМІКА ОСВІТИ ЯК НАУКА

ЛЕКЦІЯ 1.

Економіка освіти – наука про особливості прояву виробничих відносин та специфіку дії економічних законів у сфері освіти. Предмет економіки освіти як науки. Функції економіки освіти.

Економіка освіти в системі наук про освіту. Освітологія як інтегрований напрям пізнання освіти. Складові освітології. Навчальна екскурсія у НДІ Освітології Київського університету імені Бориса Грінченка.

Економіка освіти в системі економічних наук. Взаємозв'язок економіки освіти із загальними економічними науками, спеціальними економічними науками, галузевими економіками. Економіка освіти і психолого-педагогічні науки.

Освіта в економічних концепціях.

Класична політекономія про значення освіти. Зростання уваги до проблем освіти в економічних концепціях протягом ХХ ст. Українські та російські дослідження економічних проблем освіти. Теорія «управлінської революції». Теорія людського капіталу. Моделі економічного зростання на основі інвестицій у людський капітал та професійну підготовку. Сучасні концепції менеджменту про освіту. П. Друкер про освіту як суспільну потребу та обов'язок. М. Портер про

освіту як найважливішу основу конкурентоспроможності. Постмодернізм про сучасну роль освіти. Місце і роль освіти в сучасних футурологічних дослідженнях. Освіта в інформаційному суспільстві.

ТЕМА 2.

РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ОСВІТИ

ЛЕКЦІЯ 2.

Економічний характер результатів освітньої діяльності. Проблеми визначення результатів освітньої діяльності. Освітні послуги як результат діяльності у сфері освіти. Характеристики освітніх послуг. Первинні та кінцеві результати. Витрати на освіту як специфічна форма інвестицій.

Професійна підготовка кваліфікованих кадрів. Професійні якості сучасного працівника. Освіта жінок та її економічні наслідки. Роль освіти в забезпеченні охорони здоров'я та охорони навколишнього середовища. Освіта батьків як фундамент освіти дітей.

Освіта і проблеми сталого розвитку. Економічна цінність національно-патріотичного виховання, загальної грамотності та культури населення. Освіта і поведінка. Вплив освіти на встановлення соціальної справедливості. Соціальна мобільність.

Особливості прояву економічних законів у сфері освіти. Дія закону вартості, попиту і пропозиції в системі освіти. Вартісна форма затрат на освіту.

Стратегічні завдання освіти.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 1.1.

Економіка освіти як наука. Результати діяльності у сфері освіти

План

1. Предмет та функції економіки освіти.
2. Економіка освіти в системі наук про освіту. Економіка освіти в системі економічних наук.
3. Класична політекономія про значення освіти.
4. Теорія людського капіталу.
5. Моделі економічного зростання на основі інвестицій в людський капітал та професійну підготовку
6. Економічні закони у сфері освіти.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 1.1.

Основна література:

Грیشнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки / О. А. Грیشнова. – К. : Т-во “Знання”, КОО, 2001. – 254 с.

Економічна енциклопедія : У трьох томах. Т. 1. / Редкол. : С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Видавничий центр “Академія”, 2000. – 864 с.

Законодавчі акти України з питань освіти. – К. : Парлам. Вид-во, 2004. – 404 с.

Конституція України (із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV) – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=31992.

Корсак К. В. Світова вища освіта. Порівняння і визнання закордонних кваліфікацій і дипломів / К. В. Корсак. – К., 1997. – 208 с.

Нестеренко А. Інтелектуальний потенціал українського суспільства / А. Нестеренко // Економіка України. – 1995. – № Сорос Дж. Криза глобального капіталізму. – К. : Основи, 1999.

Огнев’юк В. О. Освітологія: хрестоматія : Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі : Огнев’юк В. О., Сисоєва С. О. – К. : ВП «Едельвейс», 2013. – 744 с.

Огонь Ц. Г. Бюджет освіти : підсумки та напрямки вдосконалення / Ц. Г. Огонь // Фінанси України. – 2007. – № 4. – С. 20–27.

Додаткова література:

Авдеева Н. Н. Человеческий потенциал: опыт комплексного подхода / Н. Н. Авдеева. – М., 1999.

Алексеев Ю. Україна : освіта і держава (1987 – 1997) / Ю. Алексеев. – К. : Експрес-об’ява, 1998. – 110 с.

Высшее образование в XXI веке. Всемирный статистический обзор по высшему образованию, 1980–1995 г. ЮНЕСКО:Париж, 5–9 октября 1998 г. – 71 с.

Корнійчук Л. Я. Історія економічної думки : Навч. посіб / Л. Я. Корнійчук. – К. : Фенікс, 1996. – 416 с.

Кушерець В. І. Знання як стратегічний ресурс суспільних трансформацій / В. І. Кушерець. – К. : Знання України, 2002. – 248 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА 1.1.

А. Розкрити зміст основних понять теми

Б. Перевести основну інформацію у форму таблиць, схем, графіків

В. На основі опрацювання літератури виконати такі завдання:

1. Зростання концепцій менеджменту про освіту. П. Друкер про освіту як суспільну потребу та зв’язок.

2. Моделі економічного зростання на основі інвестицій в людський капітал та професійну підготовку.

3. Сучасні концепції менеджменту про освіту. П. Друкер про освіту як суспільну потребу та обов'язок.

4. М. Портер про освіту як найважливішу основу конкурентоспроможності.

ТЕМА 3.

ОСВІТА В РИНКОВІЙ СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

ЛЕКЦІЯ 3.

Основні зв'язки освіти з економікою країни. Залежність стану і розвитку освіти від рівня науково-технічного та економічного прогресу. Науково-технічний прогрес і матеріально-технічна база освіти, потреба в наукових та інженерних кадрах. Вплив економічного розвитку на формування структури та розміщення навчальних закладів, підготовку та використання спеціалістів. Зворотній вплив загальної, професійно-технічної та вищої освіти на розвиток економіки країни, відтворення сукупного працівника і сукупного суспільного продукту. Економічне виховання та форми його організації.

Особливості організації процесу освіти. Правові засади організації системи освіти в Україні. Закон України «Про освіту». Форми організації освітньої діяльності. Складові системи освіти. Дошкільне виховання. Шкільна освіта. Позашкільне навчання і виховання. Професійна освіта. Післядипломна освіта, аспірантура, докторантура. Підготовка кадрів і підвищення кваліфікації на виробництві.

Взаємодія виробництва, освіти, науки та їх вплив на технічний і соціальний прогрес суспільства. Науково-освітній потенціал і перетворення освіти в безпосередню продуктивну силу суспільства. Зростання ролі наукових та інженерно-технічних працівників, розвиток функцій розумової праці в робітників.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2.1.

Освіта в ринковій системі економічних відносин

План

1. Освітні послуги як результат діяльності у сфері освіти.
2. Освіта як товар і як суспільне благо.
3. Основні зв'язки освіти з економікою країни.
4. Правові засади організації системи освіти в Україні.
5. Форми організації освітньої діяльності. Система освіти.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 2.1.

Основна література:

Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436: офіц. текст зі змінами і доповненнями станом на 1 листопада 2008 р. // Кодекси України. – 2008. – № 11. – С. 3–260.

Закон України «Про державно-приватне партнерство» (із змінами, внесеними згідно із Законами № 5007-VI (5007-17) від 21.06.2012, № 5406-VI (5406-17) від 02.10.2012, № 5463-VI (5463-17) від 16.10.2012) – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.

Зеліско І. М. Пріоритетні напрями вдосконалення фінансового механізму функціонування закладів освіти в Україні / І. М. Зеліско, І. В. Яковенко // Збірник Міжнародної науково – практичної конференції «Цілі та результати освітніх реформ : Українсько–польський діалог». – К. : Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2013. – С. 9–14.

Огнев'юк В. О. Освітологія : хрестоматія : Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі : Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К. : ВП «Едельвейс», 2013. – 744 с.

Огонь Ц. Г. Бюджет освіти : підсумки та напрямки вдосконалення / Ц. Г. Огонь // Фінанси України. – 2007. – № 4. – С. 20–27.

Програма економічних реформ на 2010-2014 роки за напрямом «Реформа освіти», 2 червня 2010р. [Електронний ресурс]. – 2010 – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/content/ker-program.html>.

Фінанси: підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – К. : Знання. – 2008. – 611 с.

Додаткова література:

Алексєєв Ю. Україна: освіта і держава (1987 – 1997) / Ю. Алексєєв. – К. : Експрес-об'ява, 1998. – 110 с.

Бєсکید Й. М. Фінансовий механізм вищої школи в умовах ринку / Й. М. Бєсکید // Фінанси України. – 2003. – № 2. – С. 103–106.

Буковинський В. С. Фінансове забезпечення діяльності закладів загальної освіти / В. С. Буковинський // Фінанси України. – 2004 – № 3. – С. 57–65.

Добрынин А. И. Человеческий капитал в транзитивной экономике / А. И. Добрынин, С. А. Дятлов, Е. Д. Цыренкова. – СПб. : Наука, 1999.

Корсак К. В. Освіта, суспільство, людина в XXI столітті : інтегрально-філософський аналіз : монографія / К. В. Корсак. – К. – Ніжин : Вид-во НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. – 224 с.

Мінецька І. Глобальна інтеграція в освіті / І. Мінецька // Освіта України. – 2003. – № 81. – С. 4.

Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К. : К. І. С., 2003. – 296 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА 2.1.

А. Розкрити зміст основних понять теми

Б. Перевести основну інформацію у мову таблиць, схем, графіків

В. На основі опрацювання літератури виконати такі завдання:

1. Опрацювати і законспектувати базові положення Закону України про «Освіту».
2. Сутність освітньої діяльності. Освітня і педагогічна діяльність.
3. Тенденції розвитку системи освіти в сучасній Україні.

ТЕМА 4.

МЕНЕДЖМЕНТ І МАРКЕТИНГ У СФЕРІ ОСВІТИ

ЛЕКЦІЯ 4.

Особливості менеджменту у сфері освіти. Функції менеджменту в навчальному закладі.

Менеджер освіти – його професійні якості та специфічні функції. Менеджмент середнього загальноосвітнього закладу: функції, структура, методи. Менеджмент вищого навчального закладу: функції, структура, методи.

Особливості маркетингу освітніх послуг. Освітні послуги як специфічний об'єкт ринкових відносин.

Реклама у сфері освіти. Вартість освітніх послуг.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 3.1.

Менеджмент і маркетинг у сфері освіти

План

1. Менеджмент у сфері освіти.
2. Маркетинг у сфері освіти.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 3.1.

Основна література:

Азаренкова Г. М. Фінанси: практикум / Г. М. Азаренкова, І. І. Борисенко. – К.: Знання, 2008. – 279 с.

Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436: офіц. текст зі змінами і доповненнями станом на 1 листопада 2008 р. // Кодекси України. – 2008. – № 11. – С. 3 – 260.

Зеліско І. М. Пріоритетні напрями вдосконалення фінансового механізму функціонування закладів освіти в Україні / І. М. Зеліско, І. В. Яковенко // Збірник Міжнародної науково – практичної конференції «Цілі та результати освітніх реформ: Українсько – польський діалог». – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. – С. 9–14.

Каленюк І. С. Економіка освіти: Навч. посіб / І. С. Каленюк. – К.: Знання України, 2008. – 316 с.

Конституція України (із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 року N 2222-IV) – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=31992.

Кремень О. І. Фінанси. Навч. посіб. / О. І. Кремень, В. М. Кремень. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 416 с.

Огонь Ц. Г. Бюджет освіти: підсумки та напрямки вдосконалення / Ц. Г. Огонь // Фінанси України. – 2007. – № 4. – С. 20–27.

Огнев'юк В. О. Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 744 с.

Філімоненков О. С. Фінанси підприємств: Підручник / О. С. Філімоненков, Д. І. Дема. – К.: Алерта, 2009. – 496 с.

Додаткова література:

Бескид Й. М. Фінансовий механізм вищої школи в умовах ринку / Й. М. Бескид // Фінанси України. – 2003. – № 2. – С. 103–106.

Корсак К. В. Освіта, суспільство, людина в ХХІ столітті: інтегрально-філософський аналіз: Монографія / К. В. Корсак. – К. – Ніжин: Вид. во НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. – 224 с.

Корнійчук. Л. Я. Історія економічної думки: Навч. посіб. / Л. Я. Корнійчук – К.: Фенікс, 1996. – 416 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА 3.1.

- А. Розкрити зміст основних понять теми**
- Б. Перевести основну інформацію у мову таблиць, схем, графіків**
- В. На основі опрацювання літератури виконати такі завдання:**
  - 1. Реклама у сфері освіти.
  - 2. Вартість освітніх послуг.
  - 3. Мотивація праці педагогічних працівників.
  - 4. Моральне і матеріальне стимулювання праці працівників освіти.
  - 5. Підготовка науково-педагогічних кадрів.

ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ 1

- 1. Предмет курсу «Економіка освіти».
- 2. Функції економіки освіти.
- 3. Освітологія як інтегрований напрям пізнання освіти.
- 4. Складові освітології.
- 5. Економічне виховання та економічна освіта.
- 6. Економіка освіти в системі наук про освіту.
- 7. Економіка освіти в системі економічних наук.
- 8. Класична політекономія про значення освіти.
- 9. Теорія людського капіталу.
- 10. Освітні послуги як результат діяльності у сфері освіти.
- 11. Освіта як товар і як суспільне благо.
- 12. Основні зв'язки освіти з економікою країни.
- 13. Правові засади організації системи освіти в Україні.
- 14. Професійна підготовка кваліфікованих кадрів.
- 15. Професійні якості сучасного працівника.
- 16. Форми організації освітньої діяльності.
- 17. Особливості менеджменту у сфері освіти.
- 18. Функції менеджменту в навчальному закладі.
- 19. Особливості маркетингу освітніх послуг.
- 20. Освітні послуги як специфічний об'єкт ринкових відносин.
- 21. Менеджер освіти – його професійні якості та специфічні функції.
- 22. Менеджмент вищого навчального закладу: функції, структура, методи.

23. Дистанційна освіта.
24. Навчання на робочому місці.
25. Сутність і зміст освітньої діяльності.
26. Освіта як процес впливу на індивіда.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 1

Основна література:

Азаренкова Г. М. Фінанси: практикум / Г. М. Азаренкова, І. І. Борисенко. – К.: Знання, 2008. – 279 с.

Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436: офіц. текст зі змінами і доповненнями станом на 1 листопада 2008 р. // Кодекси України. – 2008. – № 11. – С. 3 – 260.

Грішнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки / О. А. Грішнова. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2001. – 254 с.

Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.

Законодавчі акти України з питань освіти. – К.: Парлам. Вид-во, 2004. – 404 с.

Закон України «Про державно-приватне партнерство» (із змінами, внесеними згідно із Законами № 5007-VI (5007-17) від 21.06.2012, № 5406-VI (5406-17) від 02.10.2012, № 5463-VI (5463-17) від 16.10.2012) – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.

Зеліско І. М. Пріоритетні напрями вдосконалення фінансового механізму функціонування закладів освіти в Україні / І. М. Зеліско, І. В. Яковенко // Збірник Міжнародної науково – практичної конференції «Цілі та результати освітніх реформ: Українсько – польський діалог». – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. – С. 9–14.

Каленюк І. С. Економіка освіти: Навч. посіб. / І. С. Каленюк. – К.: Знання України, 2008. – 316 с.

Конституція України (із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 року N 2222-IV) – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=31992.

Корсак К. В. Світова вища освіта. Порівняння і визнання закордонних кваліфікацій і дипломів. – К., 1997. – 208 с.

Кремень О. І. Фінанси. Навч. посіб. / О. І. Кремень, В. М. Кремень. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 416 с.

Нестеренко А. Інтелектуальний потенціал українського суспільства / А. Нестеренко // Економіка України. – 1995. – № Сорос Дж. Криза глобального капіталізму. – К.: Основи, 1999.

Огнев'юк В. О. Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 744 с.

Огонь Ц. Г. Бюджет освіти: підсумки та напрямки вдосконалення // *Фінанси України*. – 2007. – № 4. – С. 20–27.

Програма економічних реформ на 2010-2014 роки за напрямом «Реформа освіти», 2 червня 2010р. [Електронний ресурс]. – 2010 – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/content/ker-program.html>.

Філімоненков О. С. Фінанси підприємств: Підручник / О. С. Філімоненков, Д. І. Дема.– К.:Алерта, 2009. – 496 с.

Фінанси: підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова – К.: Знання. – 2008. – 611 с.

Додаткова література:

Авдеева Н. Н. Человеческий потенциал: опыт комплексного подхода / Н. Н. Авдеева. – М., 1999.

Алексеев Ю. Україна: освіта і держава (1987 – 1997) / Ю. Алексеев. – К.: Експрес-об'ява, 1998. – 110 с.

Бескид Й. М. Фінансовий механізм вищої школи в умовах ринку / Й. М. Бескид // *Фінанси України*. – 2003. – № 2. – С. 103–106.

Буковинський В. С. Фінансове забезпечення діяльності закладів загальної освіти / В. С. Буковинський // *Фінанси України*. – 2004 – №3. – С. 57–65.

Высшее образование в XXI веке. Всемирный статистический обзор про высшему образованию, 1980–1995 г. ЮНЕСКО:Париж, 5–9 октября 1998 г. – 71 с.

Добрынин А. И. Человеческий капитал в транзитивной экономике / А. И. Добрынин, С. А. Дятлов, Е. Д. Цыренкова. – СПб.: Наука, 1999

Корнійчук Л. Я. Історія економічної думки: Навч. посіб. / Л. Я. Корнійчук. – К.: Фенікс, 1996. – 416 с.

Корсак К. В. Освіта, суспільство, людина в XXI столітті: інтегрально-філософський аналіз: Монографія / К. В. Корсак. – К. – Ніжин: Вид-во НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. – 224 с.

Кушерець В. І. Знання як стратегічний ресурс суспільних трансформацій. – К.: Знання України, 2002. – 248 с.

Мінецька І. Глобальна інтеграція в освіті / І. М. Мінецька // *Освіта України*. – 2003. – № 81. – С. 4.

Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К.: К. І. С., 2003. – 296 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ФІНАНСИ ОСВІТИ

Основні поняття модуля:

Педагогічний працівник; навчальний план; оборотні фонди; основні фонди; Міністерство освіти і науки України; ДАК; ВАК; навчальний заклад; кошторис витрат; загальний фонд; спеціальний фонд; амортизація;

галузь освіти; диверсифікація; фінанси; приватизація; кредитування освіти; ваучерна освіта; університет; коледж; інститут; консерваторія; академія; доцент; викладач; професор; доктор.

ТЕМА 5.

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОСВІТИ

ЛЕКЦІЯ 5.

Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття”). Гарантії держави щодо функціонування національної системи освіти. Чисельність учнів за типами освіти. Чисельність педагогічного персоналу.

Система органів державного управління освітою. Роль Президента, Кабінету Міністрів в управлінні освітою. Функції Міністерства освіти і науки України, його структурних підрозділів у державному управлінні освітою. Вища атестаційна комісія України та її функції. ДАК та її функції.

Планування освітньої діяльності. Основні розділи плану розвитку освіти. Збалансованість планів, пропорційність внутрішнього розвитку окремих частин системи освіти.

Планування підготовки спеціалістів з вищою освітою. Потреба в спеціалістах і методи її визначення. Балансові розрахунки потреби в кадрах учителів. Додаткові потреби в спеціалістах та джерела їх покриття. Складання плану з питань праці, фінансового плану, плану матеріально-технічного постачання.

Функція контролю. Державні стандарти освіти.

Районний відділ освіти та його функції.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 4.2.

Механізм державного регулювання освіти

План

1. Цілі та функції державного регулювання освіти.
2. Система органів державного управління освітою та їх функції.
3. Суть, цілі і завдання планування освіти.
4. Державні стандарти освіти.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 4.2.

Основна література:

Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436: офіц. текст зі змінами і доповненнями станом на 1 листопада 2008 р. // Кодекси України. – 2008. – № 11. – С. 3 – 260.

Закон України «Про державно-приватне партнерство» (із змінами, внесеними згідно із Законами № 5007-VI (5007-17) від 21.06.2012, № 5406-VI (5406-17) від 02.10.2012, № 5463-VI (5463-17) від 16.10.2012) – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.

Конституція України (із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 року N 2222-IV) – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=31992.

Кремень О. І. Фінанси. Навч. посіб. / О. І. Кремень, В. М. Кремень. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 416 с.

Луговий В. І. Управління освітою: Навч. посіб. для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності “Державне управління” / В. І. Луговий. – К.: Вид-во УАДУ, 1997.

Огнев'юк В. О. Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 744 с.

Програма економічних реформ на 2010-2014 роки за напрямом «Реформа освіти», 2 червня 2010р. [Електронний ресурс]. – 2010 – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/content/ker-program.html>.

Додаткова література:

Алексєєв Ю. Україна: освіта і держава (1987 – 1997) / Ю. Алексєєв. – К.: Експрес-об'ява, 1998. – 110 с.

Всемирный доклад по образованию, 1998 ЮНЕСКО. – 176 с.

Государство в меняющемся мире. Отчет о мировом развитии 1997 г. – МБРР/Всемирный банк, 1997. – 305 с.

Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.

Евграфова Е. Н. Проблемы развития и финансирование сферы образования на современном этапе / Е. Н. Евграфова, О. П. Михайлова // Сборник научных трудов СевКавГТУ. Серия «Экономика». – 2007. – № 6. – С. 58–61.

САМОСТІЙНА РОБОТА 4.2.

А. Розкрити зміст основних понять теми

Б. Перевести основну інформацію у форму таблиць, схем, графіків

В. На основі опрацювання літератури виконати такі завдання:

1. Участь держави в забезпеченні функціонування сфери освіти.
2. Функції держави в управлінні освітою в період трансформації суспільства.
3. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття”).

ТЕМА 6.

СУЧАСНИЙ ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ ОСВІТИ

ЛЕКЦІЯ 6.

Особливості фінансового механізму освіти. Ускладнення механізму фінансування освітньої діяльності. Диверсифікація джерел фінансування освіти.

Роль держави у фінансуванні освіти. Особливості державного фінансування освіти в Україні.

Розширення приватних ресурсів освіти. Форми приватизації освітньої діяльності. Державне стимулювання залучення фінансових коштів у сферу освіти. Роль і форми участі підприємств у фінансовому забезпеченні освіти. Кредитування освіти та форми його організації.

Ваучерна освіта. Навчальні виробничі програми. Благодійні та спонсорські внески. Фінансова допомога національних та міжнародних суспільних фондів.

Міжнародне фінансування освіти. Програма Tasic.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 5.2.

Сучасний фінансовий механізм освіти

План

1. Суть та складові фінансового механізму освіти.
2. Особливості державного фінансування освіти в Україні.
3. Диверсифікація джерел фінансування освіти.
4. Форми недержавного фінансування освіти.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 5.2.

Основна література:

Азаренкова Г. М. Фінанси: практикум / Г. М. Азаренкова, І. І. Борисенко. – К.: Знання, 2008. – 279 с.

Аношкіна Л. І. Економіка вищої освіти: тенденції та перспективи реформування / Л. І. Аношкіна. – К.: Видавничий дім «Корпорація», 2005. – 368 с.

Зеліско І. М. Пріоритетні напрями вдосконалення фінансового механізму функціонування закладів освіти в Україні / І. М. Зеліско, І. В. Яковенко // Збірник Міжнародної науково – практичної конференції «Цілі та результати освітніх реформ: Українсько – польський діалог». – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. – С. 9–14.

Каленюк І. С. Економіка освіти: Навч. посіб. / І. С. Каленюк — К.: Знання України, 2008. – 316 с.

Огнев'юк В. О. Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 744 с.

Огонь Ц. Г. Бюджет освіти: підсумки та напрямки вдосконалення / Ц. Г. Огонь // Фінанси України. – 2007. – № 4. – С. 20–27.

Програма економічних реформ на 2010-2014 роки за напрямом «Реформа освіти», 2 червня 2010р. [Електронний ресурс]. – 2010 – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/content/ker-program.html>.

Філімоненков О. С. Фінанси підприємств: Підручник / О. С. Філімоненков, Д. І. Дема.– К.: Алерта, 2009.– 496 с.

Фінанси: підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – К.: Знання.– 2008. – 611 с.

Якобсон Л. И. Экономика общественного сектора: Основы теории государственных финансов: Учебник для вузов / Л. И. Якобсон. – М.: Аспект Пресс, 1996. – 319 с.

Додаткова література:

Бескид Й. М. Фінансовий механізм вищої школи в умовах ринку / Й. М. Бескид // Фінанси України. – 2003. – № 2. – С. 103–106.

Буковинський В. С. Фінансове забезпечення діяльності закладів загальної освіти / В. С. Буковинський // Фінанси України. – 2004 – №3. – С. 57–65.

Буковинський В. С. Шляхи удосконалення планування витрат на освіту / В. С. Буковинський // Фінанси України. – 2004. – № 9. – С. 74–83.

Добрынин А. И. Человеческий капитал в транзитивной экономике / А. И. Добрынин, С. А. Дятлов, Е. Д. Цыренкова. – СПб.: Наука, 1999

Евграфова Е. Н. Проблемы развития и финансирование сферы образования на современном этапе / Е. Н. Евграфова, О. П. Михайлова // Сборник научных трудов СевКавГТУ. Серия «Экономика». – 2007. – № 6. – С. 58–61.

Економічне зростання на засадах справедливості. Український погляд / Під ред. Дж. Хансена, В. Нанівської: 1999, IBRD. – 191 с.

Мінецька І. Глобальна інтеграція в освіті / І. Мінецька // Освіта України. — 2003. — № 81. — С. 4.

Панов М. І. Вища освіта. Нормативно-правові акти про організацію освіти у вищих навчальних закладах III – IV рівнів акредитації / М. І. Панов. — Х.: Право, 2006. — 688 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА 5.2.

А. Розкрити зміст основних понять теми

Б. Перевести основну інформацію у мову таблиць, схем, графіків

В. На основі опрацювання літератури виконати такі завдання:

1. Розширення приватних ресурсів освіти.
2. Міжнародне фінансування освіти.

ТЕМА 7.

НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ЯК СУБ'ЄКТ ГОСПОДАРЮВАННЯ. ОСОБЛИВОСТІ КОШТОРИСНОГО ФІНАНСУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

ЛЕКЦІЯ 7.

Організаційно-правові засади функціонування навчального закладу. Типи і види навчальних закладів. Державні навчальні заклади. Приватні заклади освіти. Недержавні неприбуткові навчальні заклади та їх роль у сфері освіти. Автономія навчальних закладів.

Основні засади господарської діяльності навчального закладу.

Особливості кошторисного фінансування державних навчальних закладів.

Кошторис як основний фінансовий плановий документ. Особливості кошторисного фінансування державних навчальних закладів різних рівнів освіти. Планування видатків дошкільних виховних закладів. Складання кошторисів загальноосвітніх середніх закладів. Фінансування вищих навчальних закладів. Фінансування закладів і підрозділів післядипломної освіти.

Підприємницька діяльність закладів освіти.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 6.2.

Навчальний заклад як суб'єкт господарювання. Особливості кошторисного фінансування навчальних закладів

План

1. Типи і види навчальних закладів.
2. Основні засади господарської діяльності навчального закладу.
3. Особливості кошторисного фінансування державних навчальних закладів.
4. Підприємницька діяльність закладів освіти.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 6.2.

Основна література:

Аношкіна Л. І. Економіка вищої освіти: тенденції та перспективи реформування / Л. І. Аношкіна. – К.: Видавничий дім «Корпорація», 2005. – 368 с.

Закон України «Про державно-приватне партнерство» (із змінами, внесеними згідно із Законами № 5007-VI (5007-17) від 21.06.2012, № 5406-VI (5406-17) від 02.10.2012, № 5463-VI (5463-17) від 16.10.2012) – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.

Зеліско І. М. Пріоритетні напрями вдосконалення фінансового механізму функціонування закладів освіти в Україні / І. М. Зеліско, І. В. Яковенко // Збірник Міжнародної науково – практичної конференції «Цілі та результати освітніх реформ: Українсько – польський діалог». – К.: Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2013. – С. 9–14.

Каленюк І. С. Економіка освіти: Навч. посіб. / І. С. Каленюк — К.: Знання України, 2008. – 316 с.

Кремень О. І., Кремень В. М. Фінанси. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 416 с.

Огнев'юк В. О. Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисосєва / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисосєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 744 с.

Програма економічних реформ на 2010-2014 роки за напрямом «Реформа освіти», 2 червня 2010р. [Електронний ресурс]. – 2010 – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/content/ker-program.html>.

Філімоненков О. С. Фінанси підприємств: Підручник / О. С. Філімоненков, Д. І. Дема.– К.:Алерта, 2009. – 496 с.

Фінанси: підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова – К.: Знання. – 2008. – 611 с.

Додаткова література:

Бескид Й. М. Фінансовий механізм вищої школи в умовах ринку / Й. М. Бескид // Фінанси України. – 2003. – № 2. – С. 103–106.

Буковинський В. С. Фінансове забезпечення діяльності закладів загальної освіти / В. С. Буковинський // Фінанси України. – 2004 – №3. – С. 57–65.

Буковинський В. С. Шляхи удосконалення планування витрат на освіту / В. С. Буковинський // Фінанси України. – 2004. – № 9. – С. 74–83.

Грек Н. Н. Позабюджетне фінансування освіти: шляхи вдосконалення // Продуктивні сили і регіональна економіка. – К., 2002. – Ч. 1. – С. 173–217.

Евграфова Е. Н. Проблемы развития и финансирование сферы образования на современном этапе / Е. Н. Евграфова, О. П. Михайлова // Сборник научных трудов СевКавГТУ. Серия «Экономика». – 2007. – № 6. – С. 58–61.

Мінецька І. Глобальна інтеграція в освіті / І. Мінецька // Освіта України. – 2003. – № 81. – С. 4.

САМОСТІЙНА РОБОТА 6.2.

А. Розкрити зміст основних понять теми

Б. Перевести основну інформацію у форму таблиць, схем, графіків

В. На основі опрацювання літератури виконати такі завдання:

1. Функції державних та недержавних навчальних закладів.
2. Доходи та видатки навчального закладу.
3. Методика складання кошторису навчального закладу.

ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ 2

1. Державна національна програма “Освіта”(Україна ХХІ століття).
2. Цілі та функції державного регулювання освіти.
3. Організація системи освіти.
4. Система органів державного управління освітою та їх функції.
5. Міністерство освіти та його функції.
6. ВАК та її функції.
7. ДАК та її функції.
8. Суть, цілі і завдання планування освіти.
9. Функція контролю. Державні стандарти освіти.
10. Суть та складові фінансового механізму освіти.
11. Диверсифікація джерел фінансування освіти.
12. Органи громадського самоврядування, їх роль у розвитку освіти.

13. Інформаційна база системи управління освітою.
14. Особливості фінансового механізму освіти.
15. Ускладнення механізму фінансування освітньої діяльності.
16. Роль держави у фінансуванні освіти.
17. Особливості державного фінансування освіти в Україні.
18. Розширення приватних ресурсів освіти.
19. Форми приватизації освітньої діяльності.
20. Державне стимулювання залучення фінансових коштів у сферу освіти.
21. Роль і форми участі підприємств у фінансовому забезпеченні освіти.
22. Кредитування освіти та форми його організації.
23. Ваучерна освіта. Навчальні виробничі програми.
24. Благодійні та спонсорські внески.
25. Міжнародне фінансування освіти.
26. Організаційно-правові засади функціонування навчального закладу.
27. Типи і види навчальних закладів.
28. Господарська діяльність навчального закладу.
29. Державні навчальні заклади.
30. Приватні заклади освіти.
31. Недержавні неприбуткові навчальні заклади та їх роль у сфері освіти.
32. Автономія навчальних закладів.
33. Основні засади господарської діяльності навчального закладу.
34. Доходи та видатки навчального закладу.
35. Кошторис як основний фінансовий плановий документ.
36. Особливості кошторисного фінансування державних навчальних закладів.
37. Підприємницька діяльність закладів освіти.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 2

Основна література:

Азаренкова Г. М. Фінанси: практикум / Г. М. Азаренкова, І. І. Борисенко. – К.: Знання, 2008. – 279 с.

Аношкіна Л. І. Економіка вищої освіти: тенденції та перспективи реформування / Л. І. Аношкіна. – К: Видавничий дім «Корпорація», 2005. – 368 с.

Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436: офіц. текст зі змінами і доповненнями станом на 1 листопада 2008 р. // Кодекси України. – 2008. – № 11. – С. 3 – 260.

Закон України «Про державно-приватне партнерство» (із змінами, внесеними згідно із Законами № 5007-VI (5007-17) від 21.06.2012, № 5406-VI (5406-17) від 02.10.2012, № 5463-VI (5463-17) від 16.10.2012) – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.

Зеліско І. М. Пріоритетні напрями вдосконалення фінансового механізму функціонування закладів освіти в Україні / І. М. Зеліско, І. В. Яковенко // Збірник Міжнародної науково – практичної конференції «Цілі та результати освітніх реформ: Українсько – польський діалог». – К.: Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2013. – С. 9–14.

Каленюк І. С. Економіка освіти: Навч. посіб. / І. С. Каленюк — К.: Знання України, 2008. – 316 с.

Конституція України (із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 року N 2222-IV) – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=31992.

Кремень О. І. Фінанси. Навч. посіб. / О. І. Кремень, В. М. Кремень. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 416 с.

Луговий В. І. Управління освітою: Навч. посіб. для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності “Державне управління” / В. І. Луговий. – К.: Вид-во УАДУ, 1997.

Огнев’юк В. О. Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. О. Огнев’юк, С. О. Сисосва / Укладачі: Огнев’юк В. О., Сисосва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 744 с.

Огонь Ц. Г. Бюджет освіти: підсумки та напрямки вдосконалення / Ц. Г. Огонь // Фінанси України. – 2007. – № 4. – С. 20–27.

Програма економічних реформ на 2010-2014 роки за напрямом «Реформа освіти», 2 червня 2010р. [Електронний ресурс]. – 2010 – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/content/ker-program.html>.

Філімоноків О. С. Фінанси підприємств: Підручник / О. С. Філімоноків, Д. І. Дема.– К.:Алерта, 2009.– 496 с.

Фінанси: підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – К.: Знання.– 2008. – 611 с.

Якобсон Л. И. Экономика общественного сектора: Основы теории государственных финансов: Учебник для вузов / Л. И. Якобсон. – М.: Аспект Пресс, 1996. – 319 с.

Додаткова література:

Алексеев Ю. Україна: освіта і держава (1987 – 1997) / Ю. Алексеев. – К.: Експрес-об’ява, 1998. – 110 с.

Бескид Й. М. Фінансовий механізм вищої школи в умовах ринку / Й. М. Бескид // Фінанси України. – 2003. – № 2. – С. 103–106.

Буковинський В. С. Фінансове забезпечення діяльності закладів загальної освіти / В. С. Буковинський // Фінанси України. – 2004 – №3. – С. 57–65.

Буковинський В. С. Шляхи удосконалення планування витрат на освіту / В. С. Буковинський // *Фінанси України*. – 2004. – № 9. – С. 74–83.

Всемирный доклад по образованию, 1998 ЮНЕСКО. – 176 с.

Государство в меняющемся мире. Отчет о мировом развитии 1997г. – МБРР/Всемирный банк, 1997. – 305 с.

Грек Н. Н. Позабюджетне фінансування освіти: шляхи вдосконалення / Н. Н. Грек // *Продуктивні сили і регіональна економіка*. – К., 2002. – Ч. 1. – С. 173–217.

Державна національна програма “Освіта” (“Україна XXI століття”). – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.

Добрынин А. И. Человеческий капитал в транзитивной экономике / А. И. Добрынин, С. А. Дятлов, Е. Д. Цыренкова. – СПб.: Наука, 1999

Евграфова Е. Н. Проблемы развития и финансирования сферы образования на современном этапе / Е. Н. Евграфова, О. П. Михайлова // *Сборник научных трудов СевКавГТУ. Серия «Экономика»*. – 2007. – № 6. – С. 58–61.

Економічне зростання на засадах справедливості. Український погляд / Під ред. Дж. Хансена, В. Нанівської: 1999, IBRD. – 191 с.

Мінецька І. Глобальна інтеграція в освіті / І. Мінецька // *Освіта України*. —2003. – № 81. – С. 4.

Панов М. І. Вища освіта. Нормативно-правові акти про організацію освіти у вищих навчальних закладах III – IV рівнів акредитації / М. І. Панов. – Х.: Право, 2006. – 688 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Основні поняття модуля:

Навчальний план; індивідуальний навчальний план; навчальне навантаження; робоча програма; економічність; продуктивність ефективність; економічна ефективність; соціальна ефективність; ефективність освітньої діяльності; результативність; внутрішня і зовнішня ефективність; показники ефективності; вартість; продуктивність праці; чистий дохід; статистична і бухгалтерська звітність; робочий час; бюджет; заробітна плата; тарифна ставка; реформа; Болонський процес; ЮНЕСКО.

ТЕМА 8.

НАВЧАЛЬНО-МАТЕРІАЛЬНА БАЗА ОСВІТИ

ЛЕКЦІЯ 8.

Особливості матеріально-технічної бази освіти. Навчально-матеріальна база, її призначення і функції. Натурально-речова та вартісна форми навчально-матеріальної бази. Допоміжні елементи навчально-матеріальної бази в різних типах дошкільних закладів, шкіл, закладів профтехосвіти, вищих навчальних закладів. Відмінності основних засобів навчальних закладів від основних виробничих засобів підприємств (за економічним змістом, формуванням, використанням, участю в кругообігу, характером відтворення).

Джерела створення та відтворення навчально-матеріальної бази освіти. Роль національного доходу і державного бюджету в розвитку навчально-технічної бази. Поняття “Учнівське місце”. Вартість учнівського місця.

Порядок оснащення навчальних закладів обладнанням. Основні показники стану і поповнення навчально-матеріальної бази. Статистична і бухгалтерська звітність. Основні шляхи вдосконалення методів фінансування навчально-матеріально-технічної бази та матеріально-технічного постачання вищих навчальних закладів.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 7.3.

Навчально-матеріальна база освіти

План

1. Навчально-матеріальна база, її призначення і функції.
2. Джерела створення та відтворення навчально-матеріальної бази освіти.
3. Порядок оснащення навчальних закладів обладнанням.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 7.3.

Основна література:

Азаренкова Г. М. Фінанси: практикум / Г. М. Азаренкова, І. І. Борисенко. – К.: Знання, 2008. – 279 с.

Аношкіна Л. І. Економіка вищої освіти: тенденції та перспективи реформування / Л. І. Аношкіна. – К.: Видавничий дім «Корпорація», 2005. – 368 с.

Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. – 864 с.

Законодавчі акти України з питань освіти. – К.: Парлам. Вид-во, 2004. – 404 с.

Закон України «Про державно-приватне партнерство» (із змінами, внесеними згідно із Законами N 5007-VI (5007-17) від 21.06.2012, N 5406-VI (5406-17) від 02.10.2012, N 5463-VI (5463-17) від 16.10.2012) – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.

Зеліско І. М. Пріоритетні напрями вдосконалення фінансового механізму функціонування закладів освіти в Україні / І. М. Зеліско, І. В. Яковенко // Збірник Міжнародної науково – практичної конференції «Цілі та результати освітніх реформ: Українсько – польський діалог». – К.: Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2013. – С. 9–14.

Каленюк І. С. Економіка освіти: Навч. посіб. / І. С. Каленюк — К.: Знання України, 2008. – 316 с.

Конституція України (із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV) – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=31992.

Огнев'юк В. О. Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 744 с.

Огонь Ц. Г. Бюджет освіти: підсумки та напрямки вдосконалення / Ц. Г. Огонь // Фінанси України. – 2007. – № 4. – С. 20–27.

Програма економічних реформ на 2010-2014 роки за напрямом «Реформа освіти», 2 червня 2010р. [Електронний ресурс]. – 2010 – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/content/ker-program.html>.

Філімоненков О. С. Фінанси підприємств: Підручник / О. С. Філімоненков, Д. І. Дема.– К.:Алерта, 2009.– 496 с.

Фінанси: підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – К.: Знання. – 2008. – 611 с.

Додаткова література:

Бескид Й. М. Фінансовий механізм вищої школи в умовах ринку / Й. М. Бескид // Фінанси України. – 2003. – № 2. – С. 103–106.

Буковинський В. С. Фінансове забезпечення діяльності закладів загальної освіти / В. С. Буковинський // Фінанси України. – 2004 – №3. – С. 57–65.

Буковинський В. С. Шляхи удосконалення планування витрат на освіту / В. С. Буковинський // Фінанси України. – 2004. – № 9. – С. 74–83.

Грек Н. Н. Позабюджетне фінансування освіти: шляхи вдосконалення / Н. Н. Грек // Продуктивні сили і регіональна економіка. – К., 2002. – Ч. 1. – С. 173–217.

Евграфова Е. Н. Проблемы развития и финансирование сферы образования на современном этапе / Е. Н. Евграфова, О. П. Михайлова // Сборник научных трудов СевКавГТУ. Серия «Экономика». – 2007. – № 6. – С. 58–61.

САМОСТІЙНА РОБОТА 7.3.

А. Розкрити зміст основних понять теми

Б. Перевести основну інформацію у форму таблиць, схем, графіків

В. На основі опрацювання літератури виконати такі завдання:

1. Вартість учнівського місця.

2. Основні шляхи вдосконалення методів фінансування навчально-матеріально-технічної бази та матеріально-технічного постачання вищих навчальних закладів.

ТЕМА 9.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАЦІ ТА ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В СФЕРІ ОСВІТИ

ЛЕКЦІЯ 9.

Бюджет часу викладачів, учнів та студентів. Класифікація добового часу. Робочий час. Навчальний план і розклад, їх значення для організації праці. Нормування навчально-виховного та науково-методичного навантаження педагогів закладів освіти.

Умови праці педагогів, учнів, студентів. Психологічні особливості педагогічної праці. Нормування умов праці та заходи по їх забезпеченню. Проблема зменшення навчального навантаження і наповнюваності класів та академічних груп і їх вплив на ефективність праці педагогів усіх типів навчальних закладів.

Заробітна плата – оцінка кількості та якості педагогічної праці. Основні принципи оплати праці у сфері освіти. Фактори тарифікації педагогічної праці. Врахування рівня освіти та складності праці.

Визначення місячної заробітної плати вчителів з урахуванням педагогічного навантаження та доплат. Нормування педагогічного навантаження керівників шкіл та профтехучилищ.

Особливості оплати праці працівників вищих навчальних закладів. Визначення посадових окладів професорсько-викладацького складу. Залежність заробітної плати від вченого ступеня і вченого звання.

Особливості оплати праці керівних працівників вищого навчального закладу. Погодинна оплата у ВНЗ.

Розрахунки фонду заробітної плати адміністративно-господарського та допоміжного персоналу.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 8.3.

Організація праці та заробітної плати у сфері освіти

План

1. Особливості процесу праці у сфері освіти.
2. Науково-педагогічні кадри. Професійні характеристики педагогічних працівників.
3. Основні принципи організації навчальної роботи.
4. Організація оплати праці у сфері освіти.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 8.3.

Основна література:

Азаренкова Г. М. Фінанси: практикум / Г. М. Азаренкова, І. І. Борисенко. – К.: Знання, 2008. – 279 с.

Аношкіна Л. І. Економіка вищої освіти: тенденції та перспективи реформування / Л. І. Аношкіна. – К: Видавничий дім «Корпорація», 2005. – 368 с.

Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436: офіц. текст зі змінами і доповненнями станом на 1 листопада 2008 р. // Кодекси України. – 2008. – № 11. – С. 3 – 260.

Законодавчі акти України з питань освіти. – К.: Парлам. Вид-во, 2004. – 404 с.

Закон України «Про державно-приватне партнерство» (із змінами, внесеними згідно із Законами N 5007-VI (5007-17) від 21.06.2012, N 5406-VI (5406-17) від 02.10.2012, N 5463-VI (5463-17) від 16.10.2012) – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.

Зеліско І. М. Пріоритетні напрями вдосконалення фінансового механізму функціонування закладів освіти в Україні / І. М. Зеліско, І. В. Яковенко // Збірник Міжнародної науково – практичної конференції «Цілі та результати освітніх реформ: Українсько – польський діалог». – К.: Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2013. – С. 9–14.

Конституція України (із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV) – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=31992.

Кремень О. І. Фінанси. Навч. посіб. / О. І. Кремень, В. М. Кремень. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 416 с.

Луговий В. І. Управління освітою: Навч. посіб. для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності “Державне управління” / В. І. Луговий. – К.: Вид-во УАДУ, 1997.

Огнев’юк В. О. Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. О. Огнев’юк, С. О. Сисоєва / Укладачі: Огнев’юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 744 с.

Огонь Ц. Г. Бюджет освіти: підсумки та напрямки вдосконалення / Ц. Г. Огонь // Фінанси України. – 2007. – № 4. – С. 20–27.

Програма економічних реформ на 2010-2014 роки за напрямом «Реформа освіти», 2 червня 2010р. [Електронний ресурс]. – 2010 – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/content/ker-program.html>.

Філімонович О. С. Фінанси підприємств: Підручник / О. С. Філімонович, Д. І. Дема.– К.:Алерта, 2009.– 496 с.

Фінанси: підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – К.: Знання. – 2008. – 611 с.

Додаткова література:

Бескид Й. М. Фінансовий механізм вищої школи в умовах ринку / Й. М. Бескид // Фінанси України. – 2003. – № 2. – С. 103–106.

Буковинський В. С. Фінансове забезпечення діяльності закладів загальної освіти / В. С. Буковинський // Фінанси України. – 2004 – №3. – С. 57–65.

Буковинський В. С. Шляхи удосконалення планування витрат на освіту / В. С. Буковинський // Фінанси України. – 2004. – № 9. – С. 74–83.

Евграфова Е. Н. Проблемы развития и финансирования сферы образования на современном этапе / Е. Н. Евграфова, О. П. Михайлова // Сборник научных трудов СевКавГТУ. Серия «Экономика». – 2007. – № 6. – С. 58–61.

Економічне зростання на засадах справедливості. Український погляд / Під ред. Дж. Хансена, В. Нанівської: 1999, IBRD. – 191 с.

Зарецкая С. Л. США: бизнес и образование. Аналитический обзор / С. Л. Зарецкая. – М., 1993.

Зубко В. Сучасні системи вищої освіти: порівняння для України В. Зубко. – К., 1997. – 290 с.

Иноземцев В. Л. За пределами экономического общества: Науч.изд. / В. Л. Иноземцев. – М.: Academia; Наука, 1998. – 640 с.

Корсак К. В. Освіта, суспільство, людина в ХХІ столітті: інтегрально-філософський аналіз: Монографія / К. В. Корсак. – К. – Ніжин: Вид_во НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. – 224 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА 8.3.

А. Розкрити зміст основних понять теми

Б. Перевести основну інформацію у форму таблиць, схем, графіків

В. На основі опрацювання літератури виконати такі завдання:

1. Оплата праці у системі дошкільної і середньої освіти.
2. Організація оплати праці у системі вищої та післядипломної освіти.

ТЕМА 10.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА МЕТОДИ ЇЇ ОЦІНКИ

ЛЕКЦІЯ 10.

Поняття ефективності освітньої діяльності. Економічна ефективність. Соціальна ефективність. Соціально-економічна ефективність. Методи виявлення економічних результатів навчання. Багатосторонність економічних результатів, їх показники. Заново створена вартість, чистий дохід і заробітна плата.

Критерії ефективності освітньої діяльності. Внутрішня і зовнішня ефективність. Продуктивність і результативність. Кінцеві результати освітньої діяльності.

Аналіз затрат і віддач. Приватна норма віддачі. Суспільна норма віддачі. Обмеженість методу аналізу затрат і віддач. Сфера використання методу аналізу і віддач.

Аналіз затрат і результативності. Показники вихідних ресурсів. Показники процесу. Показники випуску. Показники кінцевих результатів. Переваги і недоліки методу затрат і результативності.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 9.3.

Соціально-економічна ефективність освітньої діяльності та методи її оцінки

План

1. Поняття та критерії ефективності освітньої діяльності.
2. Методи оцінки соціально-економічної ефективності освіти.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 9.3.

Основна література:

Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования: Пер. с англ. / Д. Белл. – М.: Academia, 2009. – 956 с.

Грішнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки / О. А. Грішнова. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2001. – 254 с.

Закон України «Про державно-приватне партнерство» (із змінами, внесеними згідно із Законами № 5007-VI (5007-17) від 21.06.2012, № 5406-VI (5406-17) від

02.10.2012, № 5463-VI (5463-17) від 16.10.2012) – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.

Зеліско І. М. Пріоритетні напрями вдосконалення фінансового механізму функціонування закладів освіти в Україні / І. М. Зеліско, І. В. Яковенко // Збірник Міжнародної науково – практичної конференції «Цілі та результати освітніх реформ: Українсько – польський діалог». – К.: Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2013. – С. 9–14.

Каленюк І. С. Економіка освіти: Навч. посіб. / І. С. Каленюк — К.: Знання України, 2008. – 316 с.

Кремень О. І. Фінанси. Навч. посіб. / О. І. Кремень, В. М. Кремень. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 416 с.

Огнев'юк В. О. Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 744 с.

Програма економічних реформ на 2010-2014 роки за напрямом «Реформа освіти», 2 червня 2010р. [Електронний ресурс]. – 2010 – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/content/ker-program.html>.

Стиглиц Дж. Ю. Економіка государственного сектора: Пер. с англ. / Дж. Ю. Стиглиц. – М.: Изд-во МГУ, ИНФРА-М, 1997. – 720 с.

Філімоненков О. С. Фінанси підприємств: Підручник / О. С. Філімоненков, Д. І. Дема.– К.:Алерта, 2009.– 496 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА 9.3.

А. Розкрити зміст основних понять теми

Б. Перевести основну інформацію у мову таблиць, схем, графіків

В. На основі опрацювання літератури виконати такі завдання:

1. Порівняльна характеристика застосування методу затрат і результативності та методу затрат і віддач.

ТЕМА 11.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

ЛЕКЦІЯ 11.

ЮНЕСКО – провідна міжнародна організація щодо співробітництва у сфері освіти та культури.

Економічні перспективи розвитку освіти в інформаційному суспільстві.

Необхідність трансформації традиційної системи освіти. Зміни в освіті: філософії освіти, її місця та ролі в житті людей, в системі

організації. Нові вимоги до освіти у сучасному світі. Технократична та гуманістична концепції освіти. Інтернаціоналізація та глобалізація освітньої діяльності. Транскордонна освіта. Болонський процес: його передумови та перспективи.

Система освіти України: реформи та перспективи розвитку в XXI ст.

Навчальна екскурсія в НДІ Інформатизації освіти Київського університету імені Бориса Грінченка

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 10.3.

Перспективи розвитку освіти в інформаційному суспільстві

План

1. Цілі та завдання ЮНЕСКО.
2. Технократична та гуманістична концепції освіти.
3. Інтернаціоналізація та глобалізація освітньої діяльності.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 10.3.

Основна література:

Зеліско І. М. Пріоритетні напрями вдосконалення фінансового механізму функціонування закладів освіти в Україні / І. М. Зеліско, І. В. Яковенко // Збірник Міжнародної науково – практичної конференції «Цілі та результати освітніх реформ: Українсько – польський діалог». – К.: Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2013. – С. 9–14.

Каленюк І. С. Економіка освіти: Навч. посіб. / І. С. Каленюк — К.: Знання України, 2008. – 316 с.

Огнев'юк В. О. Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоева / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисоева С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 744 с.

Огонь Ц. Г. Бюджет освіти: підсумки та напрями вдосконалення / Ц. Г. Огонь // Фінанси України. – 2007. – № 4. – С. 20–27.

Програма економічних реформ на 2010-2014 роки за напрямом «Реформа освіти», 2 червня 2010р. [Електронний ресурс]. – 2010 – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/content/ker-program.html>.

Філімоненков О. С. Фінанси підприємств: Підручник / О. С. Філімоненков, Д. І. Дема.– К.:Алерта, 2009.– 496 с.

Фінанси: підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – К.: Знання. – 2008. – 611 с.

Додаткова література:

Всемирный доклад по образованию, 1998 ЮНЕСКО. – 176 с.

Высшее образование в XXI веке. Всемирный статистический обзор про высшему образованию, 1980–1995 г. ЮНЕСКО:Париж, 5–9 октября 1998 г. – 71 с.

Государство в меняющемся мире. Отчет о мировом развитии 1997г. – МБРР/Всемирный банк, 1997. – 305 с.

Данилишин Б. Культурно-освітня сфера як соціальна база підтримки ринкової трансформації в Україні / Б. Данилишин, В. І. Куценко. – К., 1999 – 125 с.

Економічне зростання на засадах справедливості. Український погляд / Під ред. Дж. Хансена, В. Нанівської: 1999, IBRD. – 191 с.

Зарецкая С. Л. США: бизнес и образование. Аналитический обзор / С. Л. Зарецкая. – М., 1993.

Иноземцев В. Л. За пределами экономического общества: Науч.изд. / В. Л. Иноземцев. – М.: Academia; Наука, 1998. — 640 с.

Корсак К. В. Освіта, суспільство, людина в XXI столітті: інтегрально-філософський аналіз: Монографія / К. В. Корсак. – К. – Ніжин: Вид-во НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. – 224 с.

Кушерев В. І. Знання як стратегічний ресурс суспільних трансформацій. – К.: Знання України, 2002. – 248 с.

Мінецька І. Глобальна інтеграція в освіті / І. М. Мінецька // Освіта України. – 2003. – № 81. – С. 4.

Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К.: К. І. С., 2003. – 296 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА 10.3.

А. Розкрити зміст основних понять теми

Б. Перевести основну інформацію у форму таблиць, схем, графіків

В. На основі опрацювання літератури виконати такі завдання:

1. Тенденції розвитку освіти в країнах світу.
2. Інформатизація освіти.

ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ 3

1. Навчально-матеріальна база, її призначення і функції.
2. Порядок оснащення навчальних закладів обладнанням.
3. Особливості процесу праці у сфері освіти.
4. Науково-педагогічні кадри.
5. Професійні характеристики педагогічних працівників.
6. Основні принципи організації навчальної роботи.

7. Організація оплати праці у сфері освіти.
8. Оплата праці у системі дошкільної і середньої освіти.
9. Організація оплати праці у системі вищої та післядипломної освіти.
10. Поняття та критерії ефективності освітньої діяльності.
11. Методи оцінки соціально-економічної ефективності освіти.
12. Економічні перспективи розвитку освіти в інформаційному суспільстві.
13. Необхідність трансформації традиційної системи освіти.
14. Система освіти України: реформи та перспективи розвитку в XXI ст.
15. Проблеми підвищення ефективності використання навчально-матеріальної бази навчального закладу.
16. Основні та оборотні фонди освіти.
17. Активні та пасивні засоби праці у сфері освіти.
18. Комп'ютеризація системи освіти та проблеми комп'ютерної грамотності.
19. Навчальна література та її роль у забезпеченні навчального процесу.
20. Основні напрями розвитку навчально-матеріальної бази освіти.
21. Система освіти України: реформи 90-х років та перспективи розвитку в XXI ст.
22. Реформи в освіті різних країн: спільні риси та відмінності.
23. ЮНЕСКО – провідний міжнародний орган щодо співробітництва у сфері освіти та культури.
24. Основні проблеми організації та фінансування систем освіти у країнах світу.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 3

Основна література:

- Азаренкова Г. М.** Фінанси: практикум / Г. М. Азаренкова, І. І. Борисенко. – К.: Знання, 2008. – 279 с.
- Аношкіна Л. І.** Економіка вищої освіти: тенденції та перспективи реформування / Л. І. Аношкіна. – К: Видавничий дім «Корпорація», 2005. – 368 с.
- Белл Д.** Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования: Пер. с англ. / Д. Белл. – М.: Academia, 2009. – 956 с.
- Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436:** офіц. текст зі змінами і доповненнями станом на 1 листопада 2008 р. // Кодекси України. – 2008. – № 11. – С. 3 – 260.
- Грішнова О. А.** Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки / О. А. Грішнова. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2001. – 254 с.

Законодавчі акти України з питань освіти. – К.: Парлам. Вид-во, 2004. – 404 с.

Закон України «Про державно-приватне партнерство» (із змінами, внесеними згідно із Законами N 5007-VI (5007-17) від 21.06.2012, N 5406-VI (5406-17) від 02.10.2012, N 5463-VI (5463-17) від 16.10.2012) – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.

Зеліско І. М. Пріоритетні напрями вдосконалення фінансового механізму функціонування закладів освіти в Україні / І. М. Зеліско, І. В. Яковенко // Збірник Міжнародної науково – практичної конференції «Цілі та результати освітніх реформ: Українсько – польський діалог». – К.: Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2013. – С. 9–14.

Каленюк І. С. Економіка освіти: Навч. посіб. / І. С. Каленюк — К.: Знання України, 2008. – 316 с.

Конституція України (із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV) – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=31992.

Кремень О. І. Фінанси. Навч. посіб. / О. І. Кремень, В. М. Кремень. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 416 с.

Луговий В. І. Управління освітою: Навч. посіб. для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності “Державне управління” / В. І. Луговий. – К.: Вид-во УАДУ, 1997.

Нестеренко А. Інтелектуальний потенціал українського суспільства / А. Нестеренко // Економіка України. – 1995. – № Сорос Дж. Криза глобального капіталізму. – К.: Основи, 1999.

Огнев'юк В. О. Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 744 с.

Огонь Ц. Г. Бюджет освіти: підсумки та напрямки вдосконалення / Ц. Г. Огонь // Фінанси України. – 2007. – № 4. – С. 20–27.

Програма економічних реформ на 2010-2014 роки за напрямом «Реформа освіти», 2 червня 2010р. [Електронний ресурс]. – 2010 – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/content/ker-program.html>.

Стиглиц Дж. Ю. Економіка государственного сектора: Пер. с англ. / Дж. Ю. Стиглиц. – М.: Изд-во МГУ, ИНФРА-М, 1997. – 720 с.

Філімонович О. С. Фінанси підприємств: Підручник / О. С. Філімонович, Д. І. Дема.– К.:Алерта, 2009.– 496 с.

Фінанси: підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – К.: Знання. – 2008. – 611 с.

Якобсон Л. И. Экономика общественного сектора: Основы теории государственных финансов: Учебник для вузов / Л. И. Якобсон. – М.: Аспект Пресс, 1996. – 319 с.

Додаткова література:

Авдеева Н. Н. Человеческий потенциал: опыт комплексного подхода / Н. Н. Авдеева. – М., 1999.

Алексеев Ю. Україна: освіта і держава (1987 – 1997) / Ю. Алексеев. – К.: Експрес-об'ява, 1998. – 110 с.

Бескид Й. М. Фінансовий механізм вищої школи в умовах ринку / Й. М. Бескид // Фінанси України. – 2003. – № 2. – С. 103–106.

Буковинський В. С. Фінансове забезпечення діяльності закладів загальної освіти / В. С. Буковинський // Фінанси України. – 2004 – №3. – С. 57–65.

Буковинський В. С. Шляхи удосконалення планування витрат на освіту / В. С. Буковинський // Фінанси України. – 2004. – № 9. – С. 74–83.

Всемирный доклад по образованию, 1998 ЮНЕСКО. – 176 с.

Высшее образование в XXI веке. Всемирный статистический обзор про высшему образованию, 1980–1995 г. ЮНЕСКО:Париж, 5–9 октября 1998 г. – 71 с.

Государство в меняющемся мире. Отчет о мировом развитии 1997 г. – МБРР/Всемирный банк, 1997. – 305 с.

Грек Н. Н. Позабюджетне фінансування освіти: шляхи вдосконалення / Н. Н. Грек // Продуктивні сили і регіональна економіка. – К., 2002. – Ч. 1. – С. 173–217.

Данилишин Б., Куценко В. І. Культурно-освітня сфера як соціальна база підтримки ринкової трансформації в Україні. – К., 1999 – 125 с.

Добрынин А. И. Человеческий капитал в транзитивной экономике / А. И. Добрынин, С. А. Дятлов, Е. Д. Цыренкова. – СПб.: Наука, 1999

Евграфова Е. Н. Проблемы развития и финансирование сферы образования на современном этапе / Е. Н. Евграфова, О. П. Михайлова // Сборник научных трудов СевКавГТУ. Серия «Экономика». – 2007. – № 6. – С. 58–61.

Економічне зростання на засадах справедливості. Український погляд / Під ред. Дж. Хансена, В. Нанівської: 1999, IBRD. – 191 с.

Зарецкая С. Л. США: бизнес и образование. Аналитический обзор / С. Л. Зарецкая. – М., 1993.

Зубко В. Сучасні системи вищої освіти: порівняння для України / В. Зубко. – К., 1997. – 290 с.

Иноземцев В. Л. За пределами экономического общества: Науч.изд. / В. Л. Иноземцев. – М.: Academia; Наука, 1998. — 640 с.

Корсак К. В. Освіта, суспільство, людина в XXI столітті: інтегрально-філософський аналіз: Монографія / К. В. Корсак. – К. – Ніжин: Вид-во НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. – 224 с.

Кушерець В. І. Знання як стратегічний ресурс суспільних трансформацій. – К.: Знання України, 2002. – 248 с.

Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К.: К. І. С., 2003. – 296 с.

IV. Навчально-методична карта дисципліни «Економіка освіти»

Разом: 144 год., лекції – 22 год., семінари – 20 год.,

індивідуальна робота – 6 год., самостійна робота – 54 год., ПМК – 6 год.

Тиждень	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI			
Модулі	Змістовий модуль 1													
Назва модуля	Змістовий модуль 2													
Назва модуля	Змістовий модуль 3													
Назва модуля	Ефективність та перекативи розвитку освіти													
Кількість балів за модуль	57 балів (присутність, відповіді, тести)													
Присутність на лекції	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал			
Теми лекцій	Економіка освіти як наука	Результати діяльності сфери освіти	Освіта в економічних системах	Відносини економіки у сфері освіти	Менеджмент і маркетинг у сфері освіти	Механізм державного регулювання освіти	Сучасний фінансовий механізм освіти	Навчальний заклад як суб'єкт господарювання	Особливості фінансування навчальних закладів	Навчально-матеріальна база освіти	Організація праці та заробітної плати в сфері освіти	Соціально-економічна ефективність освіти	Діяльність та методи її оцінки	Перспективи розвитку освіти в інформаційному суспільстві
Присутність на семінарі	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал
Теми семінарських занять	Економіка освіти як наука	Результати діяльності у сфері освіти	Освіта в економічних системах	Відносини економічних систем	Менеджмент і маркетинг у сфері освіти	Механізм державного регулювання освіти	Сучасний фінансовий механізм освіти	Навчальний заклад як суб'єкт господарювання	Особливості фінансування навчальних закладів	Навчально-матеріальна база освіти	Організація праці та заробітної плати в сфері освіти	Соціально-економічна ефективність освіти	Діяльність та методи її оцінки	Перспективи розвитку освіти в інформаційному суспільстві
Відповіді, тести на семінарах	10 балів	10 балів	10 балів	10 балів	10 балів	10 балів	10 балів	10 балів	10 балів	10 балів	10 балів	10 балів	10 балів	10 балів
Самостійна робота	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота 1 (25 балів)													
ІНДЗ	Модульна контрольна робота 2 (25 балів)													
Підсумковий контроль	Модульна контрольна робота 3 (25 балів)													
ІНДЗ	30 балів													
Підсумковий контроль	Екзамен (40 балів)													

**Розрахунок рейтингових балів за видами
поточного (модульного) контролю**

№	Вид діяльності	Кільк. балів
1.	Відвідування лекцій (11 занять по 1 балу)	11
2.	Відвідування семінарських занять (10 занять по 1 балу)	10
3.	Робота на семінарських заняттях (10 занять, але з розрахунку на можливість викладача опитати студентів – 6 відповідей по 10 балів)	60
4.	Написання тестових перевірних робіт (4 роботи по 10 балів)	40
5.	Модульні контрольні роботи (1, 2, 3 по 25 балів)	75
6.	Самостійна робота (11 робіт по 5 балів)	55
7.	Індивідуальна навчально-дослідницька робота	30
Загальна кількість балів:		281
Коефіцієнт перерахунку $281:60 = 4,68$		
8.	Екзамен	40
Підсумковий рейтинговий бал		60
Разом:		100

V. КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль	Бали	Термін виконання
Змістовий модуль 1.			
Економіка освіти як наука (4 год.)	Модульний контроль, залік	5	I-II
Результати діяльності у сфері освіти (4 год.)	Практичне заняття, модульний контроль, залік	5	II-III
Освіта в ринковій системі економічних відносин (4 год.)	Практичне заняття, модульний контроль, залік	5	III-IV
Менеджмент і маркетинг у сфері освіти (6 год.)	Практичне заняття, модульний контроль, залік	5	IV-V
Змістовий модуль 2.			
Механізм державного регулювання освіти в (6 год.)	Практичне заняття, модульний контроль, залік	5	V-VI
Сучасний фінансовий механізм освіти (6 год.)	Практичне заняття, модульний контроль, залік	5	VI-VII
Навчальний заклад як суб'єкт господарювання. Особливості кошторисного фінансування навчальних закладів. (8 год.)	Практичне заняття, модульний контроль, залік	5	VII-VIII
Змістовий модуль 3.			
Навчально-матеріальна база освіти (4 год.)	Практичне заняття, модульний контроль, залік	5	VIII-IX
Організація праці та заробітної плати в сфері освіти (4 год.)	Практичне заняття, модульний контроль, залік	5	IX-X
Соціально-економічна ефективність освітньої діяльності та методи її оцінки (4 год.)	Практичне заняття, модульний контроль, залік	5	X-XI
Перспективи розвитку освіти в інформаційному суспільстві (4 год.)	Практичне заняття, модульний контроль, залік	5	XI-XII
Разом: 54 годин	Разом: 55 балів		

VI. КОНТРОЛЬ ЗА ІНДИВІДУАЛЬНОЮ РОБОТОЮ СТУДЕНТІВ

Індивідуальна навчально-дослідна робота є видом позааудиторної індивідуальної діяльності, результати якої використовуються у процесі вивчення програмового матеріалу навчальної дисципліни. Основною метою написання ІНДЗ є набуття студентом навичок самостійного і творчого мислення, вміння аналізувати опрацьований матеріал і робити відповідні узагальнення й висновки, здійснювати пошук необхідної літератури, використовувати математичний і графічний способи викладу матеріалу.

Завершується виконання ІНДЗ прилюдним захистом навчального проекту.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) з курсу «Економіка освіти» – це вид науково-дослідної роботи, яка містить результати дослідницького пошуку, відображає певний рівень його навчальної компетентності.

Мета ІНДЗ: самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНДЗ: завершена теоретична робота (реферат) у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час лекційних, семінарських, практичних занять і охоплює одну або декілька тем навчального курсу.

I. Вимоги до написання:

Необхідно розкрити зміст вибраної теми і показати знання літературних джерел. Викладання теорії має відповідати сучасному рівню розвитку економічної науки, що висвітлено в новій економічній літературі.

Важливо показати вміння самостійно робити правильні висновки на основі вивченої літератури, зібраного, опрацьованого й узагальненого конкретного матеріалу.

II. Зміст, структура й обсяг ІНДЗ

Робота повинна мати чітку і логічну структуру, складові якої: короткий вступ, основна частина та висновки.

Вступ – короткий за формою, але змістовний. Обґрунтовується – актуальність теми, визначається ряд питань, що вимагають розгляду, вказуються джерела інформації, використаної автором при підготовці й написанні роботи.

Основна частина – робота передбачає глибоке висвітлення головних питань, проблем теми. Вона будується відповідно до плану, який розроблений студентом, найчастіше – 2 або 3 розділи.

Висновок – необхідно підвести підсумки дослідження даної теми, зробити теоретичні висновки, виходячи зі змісту роботи.

Список використаної літератури – перерахувати в алфавітному порядку наукові джерела, які використовувались при написанні роботи.

Обсяг ІНДЗ – не менше 12 і не більше 18 сторінок стандартного формату. Зміст роботи повинен викладатися відповідно до плану з розбивкою за питаннями. Зазвичай вступ займає 0,5 – 1 стор., висновок 1 – 1,5 стор., основна частина – 10 – 15 стор., список літератури – 0,5 стор.

Оформлення. На першій сторінці (титільний аркуш) вказуються назва навчального закладу, кафедра або підрозділ, тема, курс, прізвище, ініціали.

На наступній сторінці міститься зміст роботи і вказуються номери сторінок, на яких розміщений відповідний розділ. Далі на наступних сторінках розміщується текст відповідно до плану. Текст пишуть на одній стороні аркуша. За необхідності роблять посилання на літературу.

Написану роботу треба відредагувати й оформити належним чином. Робота має бути написана просто, чітко, розбірливим почерком або надрукована на комп'ютері 14 шрифтом, 1,5 інтервал, поля: зліва – 3см, справа – 1 см, зверху і знизу – 2 см, грамотно й охайно. Слід уникати в роботі книжкових висловів, повторень, уважно стежити за тим, щоб не було протиріч між окремими її положеннями. Аркуші повинні бути пронумеровані.

Критерії оцінювання та шкалу оцінювання подано відповідно у табл. 5.1 і 5.2.

Таблиця 5.1

**Критерії оцінювання ІНДЗ
(науково-педагогічного дослідження у вигляді реферату)**

№ п/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1.	Обґрунтування актуальності, формулювання мети, завдань та визначення методів дослідження	2 бали
2.	Складання плану реферату	4 бали
3.	Критичний аналіз суті та змісту першоджерел. Виклад фактів, ідей, результатів досліджень у логічній послідовності. Аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання.	15 балів
4.	Дотримання правил реферування наукових публікацій	2 бали
5.	Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив дослідження	5 балів
6.	Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титульний аркуш, план, вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел)	2 бали
Разом:		30 балів

Таблиця 5.2.

**Шкала оцінювання ІНДЗ
(науково-педагогічного дослідження у вигляді реферату)**

Рівень виконання	Кількість балів, що відповідає рівню	Оцінка за традиційною системою
Високий	27-30	Відмінно
Достатній	21-26	Добре
Середній	14-20	Задовільно
Низький	Менше 14	Незадовільно

ТЕМАТИКА ІНДЗ З КУРСУ «ЕКОНОМІКА ОСВІТИ»

1. Освіта як економічний феномен.
2. Економічна функція освіти.
3. Освіта в системі факторів економічного зростання.
4. Роль освіти в розвитку сучасного суспільства.
5. Розробка економічних проблем освіти у працях С. Струмиліна.
6. Освіта в теорії людського капіталу.
7. Теорія ноосфери І. Вернадського.
8. Місце освіти в концепції управлінської революції.
9. Освіта в моделях економічного зростання.
10. Теорії інформаційного суспільства про роль та перспективи розвитку освіти.
  11. Проблема справедливості у сфері освіти.
  12. Перспективи розвитку ринку освітніх послуг в Україні.
  13. Справедливість та ефективність в освіті.
  14. Роль держави в діяльності системи освіти.
  15. Централізація та децентралізація управління системи освіти.
  16. Автономія навчальних закладів та її роль у підвищенні ефективності їх діяльності.
    17. Перспективи розвитку приватного сектора освіти.
    18. Механізм фінансування системи освіти.
    19. Фінансовий механізм середньої школи.
    20. Фінансовий механізм вищого навчального закладу.
    21. Державне фінансування освіти, його роль та тенденції змін.
    22. Менеджер освіти: його основні риси та функції.
    23. Специфіка маркетингу освітніх послуг (на прикладі конкретного навчального закладу).
      24. Менеджмент навчального закладу.
      25. Управління вищим навчальним закладом: структура, функції та методи.
      26. Управління середнім навчальним закладом: структура, функції та методи.
      27. Аналіз затрат і віддач в освіті (приклад).
      28. Аналіз затрат і результативності (приклад).

29. Порівняльна характеристика організації та управління систем освіти України та Німеччини (Великобританії, США та ін.).

30. Закономірності розвитку систем освіти у країнах світу на зламі століть.

31. Особливості організації дуальної системи професійної підготовки.

32. Японська система освіти, її характерні риси і переваги.

33. Форми інтернаціоналізації освітньої діяльності.

34. Оцінка з ІНДЗ є обов'язковим балом, який враховується при підсумковому оцінюванні навчальних досягнень студентів з навчальної дисципліни «Економіка освіти».

VII. ПІДСУМКОВИЙ МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ

1. Предмет курсу «Економіка освіти». Місце економіки освіти в системі економічних наук.
2. Функції освіти. Економічна функція освіти. Освіта як інститут соціалізації індивідів.
3. Економічне виховання та економічна освіта. Методи дослідження економічних явищ і процесів у сфері освіти.
4. Сутність і зміст освітньої діяльності. Освіта як процес впливу на індивіда.
5. Дистанційна освіта. Навчання на робочому місці.
6. Особливості організації процесу освіти. Правові засади організації системи освіти в Україні. Форми організації освітньої діяльності.
7. Система освіти.
8. Державна національна програма “Освіта”(Україна ХХІ століття”).
9. Система органів державного управління освітою.
10. Організація системи освіти. Планування освітньої діяльності.
11. Функція контролю. Державні стандарти освіти.
12. Міністерство освіти та його функції. ВАК та її функції.
13. ДАК та її функції.
14. Районний відділ освіти та його функції.
15. Органи громадського самоврядування, їх роль у розвитку освіти. Інформаційна база системи управління освітою.
16. Особливості фінансового механізму освіти. Ускладнення механізму фінансування освітньої діяльності.
17. Роль держави у фінансуванні освіти.
18. Особливості державного фінансування освіти в Україні. Розширення приватних ресурсів освіти. Форми приватизації освітньої діяльності.
19. Державне стимулювання залучення фінансових коштів у сферу освіти. Роль і форми участі підприємств у фінансовому забезпеченні освіти.
20. Кредитування освіти та форми його організації.
21. Ваучерна освіта. Навчальні виробничі програми.
22. Благодійні та спонсорські внески. Міжнародне фінансування освіти.
23. Організаційно-правові засади функціонування навчального закладу. Типи і види навчальних закладів.

24. Господарська діяльність навчального закладу.
25. Підприємницька діяльність закладів освіти.
26. Державні навчальні заклади.
27. Приватні заклади освіти.
28. Недержавні неприбуткові навчальні заклади та їх роль у сфері освіти. Автономія навчальних закладів.
29. Особливості менеджменту у сфері освіти. Функції менеджменту в навчальному закладі.
30. Менеджер освіти – його професійні якості та специфічні функції.
31. Менеджмент вищого навчального закладу: функції, структура, методи.
32. Особливості маркетингу освітніх послуг.
33. Освітні послуги як специфічний об'єкт ринкових відносин.
34. Навчально-матеріальна база навчального закладу: сутність і склад.
35. Проблеми підвищення ефективності використання навчально-матеріальної бази навчального закладу.
36. Основні та оборотні фонди освіти. Активні та пасивні засоби праці у сфері освіти.
37. Комп'ютеризація системи освіти та проблеми комп'ютерної грамотності.
38. Навчальна література та її роль у забезпеченні навчального процесу.
39. Основні напрями розвитку навчально-матеріальної бази освіти.
40. Система освіти України: реформи 90-х років та перспективи розвитку в XXI ст.
41. Реформи в освіті різних країн: спільні риси та відмінності.
42. ЮНЕСКО – провідний міжнародний орган щодо співробітництва у сфері освіти та культури.
43. Основні проблеми організації та фінансування систем освіти у країнах світу.

VIII. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ВСЬОГО КУРСУ

Основна література:

Азаренкова Г. М. Фінанси : практикум / І. І. Борисенко, Г. М. Азаренкова. – К. : Знання, 2008. – 279 с.

Аношкіна Л. І. Економіка вищої освіти : тенденції та перспективи реформування / Л. І. Аношкіна. – К. : Видавничий дім «Корпорація», 2005. – 368 с.

Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования : Пер. с англ / Д. Белл. – М. : Academia, 2009. – 956 с.

Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436 : офіц. текст зі змінами і доповненнями станом на 1 листопада 2008 р. // Кодекси України. – 2008. – № 11. – С. 3–260.

Гришнова О. А. Людський капітал : формування в системі освіти і професійної підготовки. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2001. – 254 с.

Економічна енциклопедія : У трьох томах. Т. 1. / Редкол. : С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.

Законодавчі акти України з питань освіти. – К. : Парлам. Вид-во, 2004. – 404 с.

Закон України «Про державно-приватне партнерство» (із змінами, внесеними згідно із Законами № 5007-VI (5007-17) від 21.06.2012, № 5406-VI (5406-17) від 02.10.2012, № 5463-VI (5463-17) від 16.10.2012) – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.

Зеліско І. М., Яковенко І. В. Пріоритетні напрями вдосконалення фінансового механізму функціонування закладів освіти в Україні / І. М. Зеліско, І. В. Яковенко // Збірник Міжнародної науково – практичної конференції «Цілі та результати освітніх реформ : Українсько-польський діалог». – К. : Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2013. – С. 9–14.

Каленюк І. С. Освіта в економічному вимірі: потенціал та механізм розвитку / І. С. Каленюк. – К. : ТОВ «Кадри», 2001. – 326 с.

Каленюк І. С. Економіка освіти : Навч. посіб / І. С. Каленюк. – К. : Знання України, 2008. – 316 с.

Конституція України (із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 року N 2222-IV) – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=31992.

Корсак К. В. Світова вища освіта. Порівняння і визнання закордонних кваліфікацій і дипломів / К. В. Корсак. – К., 1997. – 208 с.

Кремень О. І., Кремень В. М. Фінанси. Навч. посіб / О. І. Кремень, В. М. Кремень. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 416 с.

Луговий В. І. Управління освітою : Навч. посіб. для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності «Державне управління» / В. І. Луговий. – К. : Вид-во УАДУ, 1997.

Нестеренко А. Інтелектуальний потенціал українського суспільства / А. Нестеренко // Економіка України. – 1995. – № Сорос Дж. Криза глобального капіталізму. – К. : Основи, 1999.

Огонь Ц. Г. Бюджет освіти: підсумки та напрями вдосконалення / Ц. Г. Огонь // Фінанси України. – 2007. – № 4. – С. 20–27.

Освітологія : хрестоматія : Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі : Огнев'юк В. О., Сисоева С. О. – К. : ВП «Едельвейс», 2013. – 744 с.

Програма економічних реформ на 2010-2014 роки за напрямом «Реформа освіти», 2 червня 2010 р. [Електронний ресурс]. – 2010 – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/content/ker-program.html>.

Стиглиц Дж. Ю. Экономика государственного сектора : Пер. с англ. / Дж. Ю. Стиглиц. – М. : Изд-во МГУ, ИНФРА – М, 1997. – 720 с.

Фінанси: Підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова – К. : Знання. – 2008. – 611 с.

Філімонович О. С., Дема Д. І. Фінанси підприємств : Підручник / О. С. Філімонович. – К. : Алерта, 2009. – 496 с.

Якобсон Л. И. Экономика общественного сектора : Основы теории государственных финансов : Учебник для вузов / Л. И. Якобсон. – М. : Аспект Пресс, 1996. – 319 с.

Додаткова література:

Авдеева Н. Н. Человеческий потенциал : опыт комплексного подхода / Н. Н. Авдеева. – М., 1999.

Алексеев Ю. Україна : освіта і держава (1987 – 1997) / Ю. Алексеев. – К. : Експрес-об'ява, 1998. – 110 с.

Бескид Й. М. Фінансовий механізм вищої школи в умовах ринку / Й. М. Бескид // Фінанси України. – 2003. – № 2. – С. 103–106.

Буковинський В. С. Фінансове забезпечення діяльності закладів загальної освіти / В. С. Буковинський // Фінанси України. – 2004 – № 3. – С. 57–65.

Буковинський В.С. Шляхи удосконалення планування витрат на освіту / В. С. Буковинський // Фінанси України. – 2004. – № 9. – С. 74–83.

Всемирный доклад по образованию, 1998 ЮНЕСКО. – 176 с.

Высшее образование в XXI веке. Всемирный статистический обзор по высшему образованию, 1980–1995 г. ЮНЕСКО : Париж, 5–9 октября 1998г. – 71 с.

Государство в меняющемся мире. Отчет о мировом развитии 1997г. – МБРР / Всемирный банк, 1997. – 305 с.

Грек Н. Н. Позабюджетне фінансування освіти : шляхи вдосконалення / Н. Н. Грек // Продуктивні сили і регіональна економіка. – К., 2002. – Ч. 1. – С. 173–217.

Данилишин Б., Куценко В. І. Культурно-освітня сфера як соціальна база підтримки ринкової трансформації в Україні. – К., 1999 – 125 с.

Державна національна програма “Освіта” (“Україна XXI століття”). – К. : Райдуга, 1994. – 61 с.

Добрынин А. И. Человеческий капитал в транзитивной экономике / А. И. Добрынин, С. А. Дятлов, Е. Д. Цыренкова. – СПб. : Наука, 1999.

Евграфова Е. Н. Проблемы развития и финансирование сферы образования на современном этапе / Е. Н. Евграфова, О. П. Михайлова // Сборник научных трудов СевКавГТУ. Серия «Экономика». – 2007. – № 6. – С. 58–61.

Економічне зростання на засадах справедливості. Український погляд / Під ред. Дж. Хансена, В. Навіської: 1999, IBRD. – 191 с.

Зарецкая С. Л. США : бизнес и образование. Аналитический обзор / С. Л. Зарецкая. – М., 1993.

Зубко В. Сучасні системи вищої освіти : порівняння для України / В. Зубко. – К., 1997. – 290 с.

Історія економічної думки : Навч. посіб. / Л. Я. Корнійчук. – К. : Фенікс, 1996. – 416 с.

Иноземцев В. Л. За пределами экономического общества : Науч. изд. – М. : Academia ; Наука, 1998. – 640 с.

Корсак К. В. Освіта, суспільство, людина в ХХІ столітті : інтегрально-філософський аналіз : монографія / К. В. Корсак. – К. – Ніжин : Вид-во НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. – 224 с.

Кушерець В. І. Знання як стратегічний ресурс суспільних трансформацій. – К. : Знання України, 2002. – 248 с.

Лагутін В. Г. Регіоналізація вищої освіти в Україні : проблеми і суперечності / В. Г. Лагутін // Вища школа. – 2001. – № 1. – С. 1–21.

Мінецька І. Глобальна інтеграція в освіті / І. Мінецька // Освіта України. – 2003. – № 81. – С. 4.

Панов М. І. Вища освіта. Нормативно-правові акти про організацію освіти у вищих навчальних закладах III – IV рівнів акредитації. – Х. : Право, 2006. – 688 с.

Про концептуальні засади гуманітарної освіти в Україні (вища школа): Рішення колегії Міністерства освіти України від 27.12.95 № 13/4_811 // Законодавчі та нормативні акти про освіту. – К., 1996. – Т. 1. – С. 146–157.

Сидоров В. А. Образование и подготовка кадров в условиях новой технической реконструкции / В. А. Сидоров. – М., 1990.

Степко М. Ф. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес / М. Ф. Степко, Я. Я. Болубаш, К. М. Левківський, Ю. В. Сухарніков // Освіта. – 2004. – № 38. – 25 серп. – С. 12–17.

Стратегія реформування освіти в Україні : Рекомендації з освітньої політики. – К. : К. І. С., 2003. – 296 с.

МАКРОМОДУЛЬ VII : ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА**Зміст навчальної програми**

Пояснювальна записка	409
Структура програми навчальної дисципліни	413
I. Опис предмета навчальної дисципліни	413
II. Тематичний план навчальної дисципліни	414
III. Програма	415
Змістовий модуль 1. Стратегія розвитку державної політики в галузі освіти.....	415
Тема 1. Державні політика і програма розвитку освіти в Україні	415
Тема 2. Нормативно-правова база розвитку освітньої політики...	418
IV. Навчально-методична карта дисципліни «Освітня політика».....	420
V. Карта самостійної роботи студента	421
VI. Контроль за індивідуальною роботою студентів	422
VII. Підсумковий модульний контроль (ПМК).....	423
VIII. Список рекомендованої літератури до всього курсу.....	425
Основна література.....	425
Додаткова література	426

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

«Якісна освіта є необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства, консолідації усіх його інституцій, гуманізації суспільно-економічних відносин, формування нових життєвих орієнтирів особистості»¹⁸. Сьогодні відбуваються радикальні зміни у світовій, регіональній та національній освітній політиці, що пов'язано як з глобалізаційними процесами, так і з прискоренням суспільного розвитку національних держав. Освіта і наука у глобалізованому світі стали визначальним чинником людського розвитку. Неухильно зростає необхідність оперативної та кваліфікованої оцінки складних суспільних процесів у науковому та експертному середовищі. Практична та теоретична обумовленість необхідності експертного дослідження державної освітньої політики полягає, з одного боку, у посиленні суспільного попиту на наукові та експертні оцінки політико-освітньої динаміки, а також пояснюється внутрішньою логікою розвитку наукових знань про освітню політику.

Термін «державна політика в галузі освіти» або «державна освітня політика» почав використовуватися у науковій літературі 60-70-х років ХХ століття, коли в СРСР, США, державах Європи та в Японії освіту почали розглядати як найважливіший чинник економічного розвитку й соціального прогресу, як сферу, що потребує особливої уваги на загальнодержавному рівні. Держава, особливо сьогодні, приділяє особливу увагу системі освіти, яка в різних соціально-економічних і соціокультурних умовах виконує соціальне замовлення на формування особистості. Саме цілеспрямована державна освітня політика може сприяти зростанню добробуту кожного громадянина й конкурентоспроможності всієї країни.

Робоча навчальна програма з дисципліни «Освітня політика» є нормативним документом Київського університету імені Бориса Грінченка, який розроблено на основі освітньо-професійної програми підготовки магістрів відповідно до навчального плану спеціальності 8.18010020 «Управління навчальним закладом».

Програму розроблено з урахуванням рекомендацій МОН України (лист № 1/9-736 від 06.12.2007 р.) «Про Перелік напрямів

---

¹⁸ Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки

(спеціальностей) та їх поєднання з додатковими спеціальностями і спеціалізаціями для підготовки педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра, спеціаліста, магістра».

Згідно з навчальним планом спеціальності 8.18010020 «Управління навчальним закладом» загальний обсяг дисципліни складає один заліковий кредит (36 годин), що об'єднує всі види навчальної діяльності студента: аудиторні заняття (12 годин), самостійна робота (20 годин), індивідуальна робота (2 години), консультації (2 години).

Контрольні заходи (модульний контроль, підсумковий модульний контроль). Вивчення навчальної дисципліни завершується підсумковим модульним контролем у формі заліку.

Робочу навчальну програму укладено згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчання. Програма містить 1 змістовий модуль. Кожний змістовий модуль містить за кожною темою, яка входить до даного модуля, опис повного циклу підготовки з теми за змістом, організаційними формами навчання, видами контролю, а також тими компетенціями й професійними функціями, які розвиваються у процесі вивчення кожної теми і сформованість яких визначає результат навчання. Структура опису кожної теми включає: назву теми; основні поняття теми; зміст лекції; зміст семінарських занять з теми; зміст самостійної роботи з теми; зміст індивідуальної роботи з теми; питання або завдання для модульного контролю; список літератури до теми (основний і додатковий).

Програма визначає обсяги знань, які повинен опанувати магістрант відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритм вивчення навчального матеріалу дисципліни «Освітня політика», необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень магістрантів.

Метою курсу «Освітня політика»: забезпечити розуміння базових принципів та основних напрямів державної політики в галузі освіти; шляхів та методів її модернізації, сприяти формуванню світогляду магістрантів щодо власної причетності до формування освітньої політики, формування відповідної професійної компетентності й розвиток професійно-значущих якостей експерта з освітньої політики.

Завдання вивчення дисципліни:

– опанувати знаннями про сутність освітньої політики з позиції сучасного підходу до освіти;

- навчити аналізувати методи та технології формування освітньої політики;
- усвідомити вимоги до експерта з освітньої політики;
- оволодіти особливостями використання аналітичних методів у діяльності експертів з освіти;
- вивчити сучасні моделі та технології забезпечення якості й інноваційного розвитку освіти;
- поглибити знання про модернізацію освіти, відкриті освітні системи, дистанційну освіту та методи їх забезпечення;
- сприяти формуванню вмінь для експертизи і оцінювання освітніх політик і програм різних рівнів і напрямів;
- сприяти формуванню наукового світогляду та методологічної культури;
- розвинути інтелект, творчі якості магістрантів, здатності до науково-дослідницької та інноваційної діяльності.

Навчальна дисципліна «Освітня політика» є логічним продовженням у професійній підготовці, вміщує теоретичні та практичні проблеми розвитку основних напрямів сучасної освіти та спрямована на розвиток професійно-значущих якостей особистості експерта, його здатності до науково-педагогічної та аналітичної діяльності.

Магістрант у результаті вивчення навчальної дисципліни «Освітня політика» **повинен:**

- засвоїти основні категорії, поняття, та терміни освітньої політики;
- опанувати ціннісні пріоритети сучасних тенденцій розвитку державної політики в галузі освіти в Україні;
- удосконалити уміння й навички самостійної навчальної роботи, збирання, опрацювання й аналізу наукової інформації та методичних джерел;
- сформувати навички наукової, професійно-педагогічної, експертної діяльності, професійного спілкування, розвивати уміння й навички навчання упродовж життя;
- розширити свій науковий світогляд та підвищити рівень методологічної культури.

Зміст самостійної роботи з курсу «Освітня політика» спрямований на поглиблення теоретичних знань та формування наукового світогляду, розвиток методологічної культури відповідно до змісту навчальної дисципліни, самостійного мислення, професійно-значущих і творчих якостей, здатності до експертної діяльності, вмінь щодо здобуття, обробки

та аналізу наукової інформації та методичних джерел, навчання упродовж життя. Все це має сприяти професійному становленню й професійному розвитку та саморозвитку майбутніх експертів з освітньої політики.

Від магістрантів вимагається:

1. Опрацювання наукових джерел з кожної теми за формою, яка обирається самостійно (конспект, тези, план, таблиця, схема, висновки тощо), з визначенням особистого ставлення до змісту роботи (за бажанням).

2. Доповнення списку рекомендованих джерел до кожної теми науковими працями, які студент підібрав самостійно і які відображають напрями його магістерської праці або наукових уподобань.

3. Порівняння викладу (або змісту) матеріалу з певного питання в різних джерелах.

4. Формувати й висловлювати своє міркування щодо питань проблемного характеру відповідно до кожної теми, що сприяє усвідомленню актуальних проблем вищої освіти й пошуку засобів їх вирішення, загостренню уваги на суперечностях, які виникають у процесі формування та реалізації держаної освітньої політики.

5. Виконання завдань на розвиток аналітичних навичок та формування вміння давати експертні оцінки, проводити експертизу освітніх політик і програм та готувати на цій базі пропозиції щодо удосконалення їх якості.

Наприкінці вивчення курсу важливо проаналізувати повноту засвоєння магістрантами знань у цілому та за окремими темами. Доцільно проаналізувати зміни у науковому світогляді кожного студента, у рівні сформованості його методологічної культури.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс	Напря́м, спеціальність, освітньо- кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
<p>Кількість кредитів, відповідних ECTS: 1 кредит</p> <p>Змістові модулі: 1 модулі</p> <p>Загальний обсяг Дисципліни (години): 36 годин</p> <p>Тижневих годин: 2 години</p>	<p>Спеціальність 8.18010020 «Управління навчальним закладом»</p> <p>Освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр»</p>	<p>Вибіркова Рік підготовки: 1/2 Семестр: 1/2</p> <p>Аудиторні заняття: 12 години, з них:</p> <p>Лекції (теоретична підготовка): 6 годин</p> <p>Практичні заняття: 6 годин</p> <p>Індивідуальна робота: 5 години</p> <p>Самостійна робота: 15 годин</p> <p>Модульний контроль: 4 години</p> <p>Підсумковий модульний контроль:¹⁹ 2 години</p>

¹⁹ Форма підсумкового модульного контролю обирається викладачем в залежності від обсягу матеріалу та цільової аудиторії.

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№	Назви теоретичних розділів	Разом	Аудиторних		Лекцій	Практичних	Індивідуальна робота	Самостійна робота	Модульний контроль	Підсумковий контроль (залік)
			Заняття	Семінари						
Змістовний модуль 1. Стратегія розвитку державної політики в галузі освіти										
1.	Державні політика і програма розвитку освіти в Україні	19	6	2	4	3	7	1		
2.	Нормативно-правова база розвитку освітньої політики	17	6	2	4	2	8	1		
Всього за навчальним планом:		36	12	4	8	5	15	2	2	

III. ПРОГРАМА

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТКИ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ

Основні поняття модуля:

Освітня політика; стратегія; державна політика; державна політика в галузі освіти; політика; програма; концепція безперервної освіти; сталий розвиток; глобалізація; державна програма.

ТЕМА 1.

ДЕРЖАВНІ ПОЛІТИКА І ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

ЛЕКЦІЯ 1.

Освіта є базою для суспільних змін, розвитку науки та технологій. Принцип єдності навчання і наукових досліджень (прикладних і базових) є важливим ресурсом для розвитку наукового потенціалу країни.

Освітня політика – це діяльність держави та її інститутів, органів місцевого самоврядування із законодавчого, фінансового, організаційного забезпечення функціонування й розвитку всіх освітянських закладів. Вона, як складова загальнодержавної політики, передбачає сукупність визначеної системи цілей, завдань, принципів, програм та основних напрямів діяльності органів управління освітою, спрямованих на організацію науково-методичного і впроваджувального супроводу стратегії розвитку освіти. Освітня державна політика, як сформульована й оголошена програма дій щодо модернізації системи вищої освіти у контексті Болонського процесу, є визначальним інструментом впливу держави на цю галузь.

Підходи до визначення поняття «політика», «державна політика». Чинники формування державної політики в галузі освіти: зовнішні і внутрішні, об'єктивні і суб'єктивні. Метою освітньої політики є розвиток системи освіти в інтересах формування гармонійно розвинутої, соціально активної, творчої особистості, а також, як одного з чинників економічного й соціального прогресу суспільства.

Історія виникнення поняття «освітня політика». Суб'єкти та об'єкти освітньої політики. Завдання, цілі та функції освітньої політики. Сучасні тенденції розвитку освітньої політики. Освітня політика в контексті євроінтеграції. Глобалізація та розвиток освіти. Якість освіти та інструменти її моніторингу.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1.1.

Дебати на тему: «Стратегічні пріоритети розвитку освіти в Україні»

Підготуватись до дебатів на тему «Стратегічні пріоритети розвитку освіти в Україні».

Дебати – це не лише змагання за кращу манеру говорити – це, перш за все – інтелектуальна праця. Дебати є професійною школою, оскільки вони навчають безцінним риторичним навичкам, вмінню тримати себе на публіці.

Учасники дебатного клубу навчаються:

- викладати свою точку зору;
- шукати та обробляти інформацію;
- працювати у команді.

Технології ведення інтелектуальної гри «Дебати» розроблені К. Поппером. Учасникам гри пропонується тема для обговорення і дві тези – одна, яка стверджує певний стан речей у сфері суспільного життя. Одна із команд шукає аргументи і факти, які обґрунтовують істинність висловленої думки. Інша команда – заперечує, доводячи хибність існуючої думки. Підставою для заперечення є той факт, що всі суспільні явища і процеси мають і позитивні, і негативні сторони, розвиваються чи деградують у часі.

Кожна команда складається з трьох гравців, окрім того є суддя та тайм-кіпер. Дебати проводяться за міжнародними правилами, розробленими К. Поппером.

Список рекомендованої літератури до теми 1.

Основна література:

Аналітична записка «Дослідження стратегічних напрямів реформування освіти і науки в Україні». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.icps.com.ua/pub/files/33/37/analit_paper_sc_ukr.doc

Дем'янчук О. П. «Державна політика» та «публічна політика»: варіант перехідного періоду / О. П. Дем'янчук. – Режим доступу : http://www.library.ukma.kiev.ua/e-lib/nz/nz18_2000_polityk/05_demyanchuk_op.pdf

Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; відп. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

Красняков Є. В. Державна освітня політика: сутність поняття, системність, історико-політичні аспекти / Є.В. Красняков // Віче. – 2011. – № 20(305). – С. 21–23.

Луговий В. І. Проблема понятійно-термінологічного стандарту в моніторингу якості освіти / В. І. Луговий // Вища освіта України. Дод. 3 (т. 7). – 2007. – Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: Моніторинг якості освіти». – С. 53–60.

Національна стратегія розвитку освіти України на 2012-2020 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>

Тертичка В. В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні / В. В. Тертичка // – К.: Вид-во «Основи». – 2002. – 750 с.

Аналітична записка «Дослідження стратегічних напрямів реформування освіти і науки в Україні». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.icps.com.ua/pub/files/33/37/analit_paper_sc_ukr.doc

Національна стратегія розвитку освіти України на 2012-2020 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>

Указ президента України № 344/2013 «Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html>

САМОСТІЙНА РОБОТА 1.1.

А. Розкрити зміст основних понять теми.

Б. З'ясувати структуру державної політики та етапи її формування і ухвалення.

В. З'ясувати сутність та форми аналітичної записки. Написати аналітичну записку про одну з актуальних проблем освіти в Україні (за бажанням).

ТЕМА 2.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ

ЛЕКЦІЯ 2.

Досконалість і повнота законодавчої бази у сфері освіти є необхідною умовою як формування державної освітньої політики, так і забезпечення можливості ефективного функціонування системи освіти. Для національної системи освіти першочергове значення в розв'язуванні існуючих проблем має створення і впровадження нової законодавчо-нормативної бази на всіх рівнях її функціонування, забезпечення системності, цілісності, неперервної освіти на основі вдосконалення її структури, змісту, моніторингу якості запровадженням на всіх рівнях державних освітніх стандартів, створенням надійного правового, соціального та економічного захисту і стимулюванням розвитку освітніх систем, навчальних закладів. Державна освітня політика буде ефективною тільки тоді, коли чинне законодавство розроблятиметься у контексті європейської інтеграції.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2.1.

Рольова гра «Пленарне засідання Верховної Ради»

Обговорення нової редакції Закону України «Про вищу освіту».

Завдання:

1. Підготувати виступи з точки зору представника фракцій.
2. Провести голосування, відповідно до регламенту Верховної Ради України.

Список рекомендованої літератури до теми 2.

Основна література:

Аналіз проекту Закону України «Про вищу освіту». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – <http://centromonitor.com.ua/?p=464>

Вища освіта України і Болонський процес: Навч. посібник / За ред. В. Г. Кременя; Авт. Кол.: М. Ф. Степко, Я. Я. Болубаш, В. Д. Шинкарук та ін. – Тернопіль: навч. Кн. – Богдан, 2004. – 384 с.

Документи по проекту Закону України «Про вищу освіту» [оновлено 27.12.12]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kpi.ua/attention>

Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради України – 1996. – № 21.

Закон України «Про вищу освіту». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>

Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 20, ст. 141.

Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору / авт. В. Г. Кремень. – К.: Педагогічна думка, 2009. – 520 с.

Нормативно-правові акти, прийняті у II кварталі 2013 року щодо регулювання інноваційної діяльності України в цілому. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: : http://www.uin-tei.kiev.ua/viewpage.php?page_id=597

Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. – К.: Знання України, 2003. – 448 с. – Бібліогр.: с. 437–446.

Регламент Верховної Ради України / Верховна Рада України: Офіц. вид. – К.: Парламентське вид-во, 2010. – 228 с.

Сисоєва С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: Монографія / С. О. Сисоєва. – К., 2008. – 324 с.

Щодо проекту Закону України «Про вищу освіту» (нова редакція) Лист МОН. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: : №1/9-796 від 08.11.10 року http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/10496/

САМОСТІЙНА РОБОТА 2.1.

А. Розкрити зміст основних понять теми.

Б. Опрацюйте Закон України «Про вищу освіту», випишіть свої зауваження та пропозиції.

В. На основі опрацювання літератури виконати такі практичні завдання:

1. Визначте принципи, на яких будується освітня політика в Україні.
2. Чи співпадають ці принципи з європейськими?
3. Які документи спрямовані на адаптацію освіти до нових умов сталого розвитку?
4. У якому напрямку має удосконалюватися законодавча база України для формування сучасної освітньої політики?
5. Які новітні методи і засоби в освітній діяльності закріплені у законодавстві?
6. У яких документах закладено базові цінності освітньої політики України?

IV. Навчально-методична карта дисципліни «Освітня політика»

Разом: 36 год., лекції – 6 год., практичні заняття – 6 год., індивідуальна робота – 5 год., самостійна робота – 15 год., модульний контроль – 4 год., ПМК.

Семестр		І
Тиждень	І – II	
Модулі	Змістовий модуль I	
Назва модуля	Стратегія розвитку державної політики в галузі освіти	
К-ть балів за модуль	100 балів	
Лекції	1	2
Теми лекцій	Державні політика і програма розвитку освіти в Україні	Нормативно-правова база розвитку освітньої політики
Відвід. лекц.	5 б.	5 б.
Теми практичних занять	Дебати на тему: «Стратегічні пріоритети розвитку освіти в Україні»	Рольова гра «Пленарне засідання Верховної Ради».
Відвід. семін.	1 б.	1 б.
Робота на практичних	20 б.	20 б.
Самостійна робота	10 б.	10 б.
Оцінювання ІНДЗ	15 б	
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота 15 б.	
Підеумковий контроль	ПМК	

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного та підсумкового контролю з дисципліни «Освітня політика»

№ п/п	Вид діяльності	Максимальна кількість балів за один вид роботи	Всього
1	Відвідування лекцій	5	10
2	Виконання завдань для самостійної роботи	10	20
3	Робота на практичному занятті	20	40
4	Виконання модульного контролю	15	15
5	Творча робота (аналітична записка)	15	15
Разом:			100

V. КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль	Бали	Термін виконання (тижні)
Змістовий модуль 1. Стратегія розвитку державної політики в галузі освіти			
Державна політика і програма розвитку освіти в Україні (7 год.)	Практичне заняття звіт про виконання	10	I-II
Нормативно-правова база розвитку освітньої політики (8 год.)	Практичне заняття Звіт про виконання Модульний контроль	10	II-III
Разом: 15 год.	Разом: 20 балів		

VI. КОНТРОЛЬ ЗА ІНДИВІДУАЛЬНОЮ РОБОТОЮ СТУДЕНТІВ

Критерії оцінювання ІНДЗ (аналітична записка)

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1.	Відповідність змісту меті і завданням роботи	2 бали
2.	Критичний аналіз суті та змісту опрацьованих джерел. Виклад фактів, ідей, результатів досліджень у логічній послідовності. Аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання.	7 балів
5.	Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми.	5 балів
6.	Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титульний аркуш, план, вступ, основна частина, висновки, список використаних джерел)	1 бали
Разом:		15 балів

Індивідуально-консультативна робота є формою організації навчальної роботи викладача зі слухачами, яка проводиться з метою посилення мотивації слухачів до пізнавальної діяльності та розвитку їх індивідуальних здібностей.

Індивідуально-консультативна робота проводиться у формі індивідуальних занять, консультацій, перевірки виконання індивідуальних завдань, перевірки та захисту завдань, що винесені на поточний контроль за графіком індивідуально-консультативної роботи викладачів, який затверджується завідувачем кафедри один раз на семестр. Графік індивідуально-консультативної роботи доводиться до відома слухачів на початку вивчення дисципліни.

VII. ПІДСУМКОВИЙ МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ

1. Чому сучасний стан науково-технічної діяльності та освіти є незадовільним з точки зору впливу на процеси суспільної трансформації?

2. Чи відповідає вимогам трансформації українського суспільства спроможність Уряду України до створення ефективного механізму інноваційного розвитку країни?

3. Чому стратегія розвитку освіти і науки повинна розглядатися у контексті трансформації українського суспільства?

4. Якими є проблеми суспільної трансформації?

5. Якою має бути стратегія інноваційного розвитку України?

6. Яку роль у створенні та реалізації стратегії відіграють освіта і наука?

7. Якою може бути координаційна роль Міністерства освіти і науки у створенні й реалізації стратегії інноваційного розвитку українського суспільства?

8. Які урядові рішення потрібні, яким має бути організаційне, методичне та аналітичне супроводження Міністерства освіти і науки у забезпеченні стратегії інноваційного розвитку українського суспільства?

9. Що потребує більш значних, докорінних змін – зміст освіти, освітня система чи освітній процес? Чому?

10. У якому значенні термін «освіта» подано у законодавчому визначенні: «спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення і оновлення її професійних знань, умінь і навичок»?

11. Чи можна виключити зі змісту освіти цінності, переконання та інші результати виховного процесу? Чи можна це зробити у вищій школі?

12. Яким чином пов'язані такі функції освіти, як «трансляція культури» та «інтеграція культури»?

13. Освітню функцію професіоналізації варто визнати спрямованою на суспільство чи особистість?

14. Які зовнішні чинники впливають на формування стратегії розвитку освіти в Україні?

15. Які внутрішні чинники впливають на формування стратегії розвитку освіти в Україні?

16. У яких актах знаходило нормативно-правове закріплення права на освіту?

17. Які позитивні риси були притаманні радянському періоду розвитку освіти?
18. Які негативні риси були притаманні радянському періоду розвитку освіти?
19. Чому тривалий час у конституціях країн світу та міжнародно-правових актах формально обов'язок забезпечення права на освіту за державою не закріплювався?
20. Кому належить право на освіту?
21. Чи рівний обсяг права на освіту мають громадяни України та імігранти?
22. У чому полягає індивідуальний характер права на освіту?
23. Яка складова змісту права на освіту реалізується найчастіше? Чому?
24. Чи закріплено в Україні принцип рівності права на освіту?
25. Чи притаманна характеристика вільності дошкільній освіті?
26. Якими засобами (інструментами) забезпечується якість освіти?
27. Які принципи освіти розповсюджуються на усі ланки освіти у будь-яких навчальних закладах незалежно від форм власності?
28. Проаналізуйте кожен принцип освіти, закріплений у ст. 6 ЗУ «Про освіту»: які з них постають загальними, які – принципами змісту освіти, системи освіти, освітнього процесу?
29. Які є значення поняття «політика»?
30. У яких документах визначено стратегію освіти в Україні?
31. Які є етапи формування політики? У чому полягає їхня специфіка?
32. Якими методами здійснюється аналіз державної політики в галузі освіти?
33. Яка мета контролю освітньої політики?

VIII. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ВСЬОГО КУРСУ

Основна література:

Аналіз проекту Закону України «Про вищу освіту». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – <http://centromonitor.com.ua/?p=464>

Аналітична записка «Дослідження стратегічних напрямів реформування освіти і науки в Україні». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.icps.com.ua/pub/files/33/37/analit_paper_sc_ukr.doc

Андрущенко В. П. Освітня політика (огляд порядку денного) / В. П. Андрущенко, В. Л. Савельєв. – К. : «МПІ Леся», 2010. – 368 с.

Вища освіта України і Болонський процес: Навч. посібник / За ред. В. Г. Кременя; Авт. Кол.: М. Ф. Степко, Я. Я. Болубаш, В. Д. Шинкарук та ін. – Тернопіль: навч. Кн. – Богдан, 2004. – 384 с.

Дем'янчук О. П. «Державна політика» та «публічна політика»: варіант перехідного періоду / О. П. Дем'янчук. – Режим доступу : http://www.library.ukma.kiev.ua/e-lib/nz/nz18_2000_polityk/05_demyanchuk_op.pdf

Документи по проекту Закону України «Про вищу освіту» [оновлено 27.12.12]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – <http://kpi.ua/attention>

Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; відп. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

Закон України «Про вищу освіту» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>

Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради України – 1996. – № 21.

Закон України «Про загальну середню освіту»

Закон України «Про дошкільну освіту»

Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 20, ст. 141.

Красняков Є. В. Державна освітня політика: сутність поняття, системність, історико-політичні аспекти // Віче. – 2011. – № 20 (305). – С. 21–23.

Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору / авт. В. Г. Кремень. – К.: Педагогічна думка, 2009. – 520 с.

Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. праць / за ред. Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Світлани Сисоевої. – Хмельницький: ПП Заколотний МІ., 2011. – 433 с.

Луговий В. І. Проблема понятійно-термінологічного стандарту в моніторингу якості освіти / В. І. Луговий // Вища освіта України. Дод. 3 (т. 7). – 2007. – Тематичний випуск “Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: Моніторинг якості освіти”. – С. 53–60.

Налетова И. В. Образовательная политика в области образования / И. В. Налетова [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.tsu.tmb.ru>

Національна стратегія розвитку освіти України на 2012-2020 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>

Наказ Міністерства освіти і науки України від 17.02.2004 N 120 «Про назви, печатки, штампи, вивіски загальноосвітніх навчальних закладів».

Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 02.07.2012 № 766 «Про затвердження форм звітності з питань загальної середньої освіти та інструкцій щодо їх заповнення».

Наказ Міністерства № 1345 від 29.11.2012 «Щодо затвердження результатів експерименту з впровадження в загальноосвітніх закладах та органах управління освітою експерименту «ІСУО-2012».

Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту від 21.06.2012 р. №729 «Про запровадження в загальноосвітніх навчальних закладах та органах управління освітою експерименту «ІСУО-2012 у 2012 році».

Нормативно-правові акти, прийняті у II кварталі 2013 року щодо регулювання інноваційної діяльності України в цілому. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – http://www.uinpei.kiev.ua/viewpage.php?page_id=597

Огнев'юк В. О. Університетська освіта України в контексті перспектив Європейської інтеграції / В. О. Огнев'юк // Віче. – 2010. – № 20.

Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. – К.: Знання України, 2003. – 448 с. – Бібліогр.: с. 437–446.

Професійно-педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку: Монографія / Авт. кол. О. А. Дубасенюк, О. С. Антонова, С. С. Вітвицька, Н. Г. Сидорчук, О. М. Спірін, Н. В. Якса та ін. / За заг. ред. проф. О. А. Дубасенюк. – Вид, 2-е, доп. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – 396 с.

Постанова Кабінету Міністрів України від 13 липня 2011 р. № 752 «Про створення Єдиної державної електронної бази з питань освіти»

Перелік засобів загального призначення, які дозволені для забезпечення технічного захисту інформації, необхідність охорони якої визначено законодавством України (станом на 18 квітня 2013 року)

Регламент Верховної Ради України / Верховна Рада України: Офіц. вид. – К.: Парламентське вид-во, 2010. – 228 с.

Сисоева С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: Монографія / С. О. Сисоева. – К., 2008. – 324 с.

Щодо проекту Закону України «Про вищу освіту» (нова редакція) Лист МОН. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – №1/9-796 від 08.11.10 року http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/10496/

Тертичка В. В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні / В. В. Тертичка // – К.: Вид-во «Основи». – 2002. – 750 с.

Указ президента України № 344/2013 «Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html>

Указ Президента України № 926/2010 «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні»

Додаткова література:

Берека В. Є. Фахова підготовка магістрів з менеджменту освіти: теорія і методика: Монографія / В. Є. Берека / за ред. А. Й. Сиротенка. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 482 с.

Гершунський Б. С. Философия образования для XXI / (в поисках практико-ориентированных общеобразовательных концепций) / Борис Семенович Гершунский. – М.: Совершенство, 1998. – 608 с.

Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради України – 1996. – № 21.

Іванюк І. Освітня політика: навч. посіб. / І. Іванюк. – К.: Таксон, 2006. – 226 с.

Красняков Є. В. Державна освітня політика: сутність поняття, системність, історико-політичні аспекти / Є. В. Красняков // Віче. – 2011. – № 20(305). – С. 21–23.

Луговий В. І. Проблема понятійно-термінологічного стандарту в моніторингу якості освіти / В. І. Луговий // Вища освіта України. Дод. 3 (т. 7). – 2007. – Тематичний випуск “Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: Моніторинг якості освіти”. – С. 53–60.

Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України : [авт. В. П. Андрущенко, І. Д. Бех, М. І. Бурда та ін.] ; за заг. ред. В. Г. Кременя. – К. : Пед. думка, 2011. – 303 с. (До 20-річчя незалежності України).

Семенченко Н. Образование в Украине / Н. Семенченко. – К.: Саммит-книга, 2010. – 320 с.

МАКРОМОДУЛЬ VIII : УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ**Зміст навчальної програми**

Пояснювальна записка	429
Структура програми навчальної дисципліни	434
I. Опис предмета навчальної дисципліни	434
II. Тематичний план навчальної дисципліни	435
III. Програма	436
Змістовий модуль 1. Управління освітою	436
Тема 1. Інституційне забезпечення та організаційна структура управління освітою	436
Тема 2. Форми та методи здійснення управління освітою	441
IV. Навчально-методична карта дисципліни «Управління освітою»...	448
V. Карта самостійної роботи студента	449
VI. Контроль за індивідуальною роботою студентів	450
VII. Підсумковий модульний контроль	452
VIII. Список рекомендованої літератури до всього курсу	454
Основна література	454
Додаткова література	454

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Із часу проголошення своєї незалежності в 1991 році Україна обрала шлях побудови вільного демократичного суспільства. Це передбачає перехід до децентралізованої моделі управління та розвитку громадського сектору. Участь громади в управлінні освітою реальна лише в демократичній правовій державі, де розвивається громадянське суспільство. В умовах демократії та верховенства права громадська думка стає інформаційним сигналом та індикатором розвитку суспільства. Такий індикатор дозволяє освітянам об'єктивно оцінювати результати роботи навчальних закладів і коригувати свою роботу відповідно до суспільних потреб та інтересів більшості учасників навчально-виховного процесу. «Якісна освіта є необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства, консолідації усіх його інституцій, гуманізації суспільно-економічних відносин, формування нових життєвих орієнтирів особистості»²⁰.

Централізоване державне управління освітою є чи не найбільшою перешкодою розвитку системи освіти в демократичній державі, її реформування, оскільки закріплює закритий характер освіти, її нездатність до самоорганізації, сприяє збереженню авторитарного характеру української школи. Надмірна централізація управління освітою сприяє збереженню панування освітньої бюрократії, яка в умовах обмеженості коштів на потреби освіти та відсутності дієвих стимулів продуктивного навчання орієнтується у своїй діяльності на формальні показники та власні інтереси. Натомість інтереси учнів, їхніх батьків, не кажучи вже про інтереси членів місцевої громади, реальний навчальний план школи враховує мінімально.

Приєднавшись до участі в Болонському процесі 19 травня 2005 року в Норвегії, Україна зобов'язалася внести відповідні зміни до національної системи освіти та долучитися до роботи над визначенням пріоритетів у процесі створення єдиного європейського простору вищої освіти. Нині до Болонського процесу приєдналися 47 країн Європи.

Запровадження Болонської системи передбачає реалізацію низки стратегічних завдань:

– досягнення високого інтелектуального та духовного рівня самореалізації особистості;

---

²⁰ Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки

- масштабна підготовка висококваліфікованої робочої сили;
- ефективний розвиток людського капіталу;
- забезпечення високої конкурентоспроможності країни та формування інноваційної моделі економічного розвитку, що повинно забезпечити європейський рівень добробуту та соціального захисту громадян.

Демократизація суспільства на порядок денний ставить питання зміни підходів, методів, стилів виробничих відносин і поступового перетворення жорсткого субординаційного управління на більш мобільне, децентралізоване. Це вимагає суттєвої перебудови системи управління освітою і актуалізує державно-громадське управління освітою, яке визначається змінами в суспільно-політичній структурі країни.

Робоча навчальна програма з дисципліни «Управління освітою» є нормативним документом Київського університету імені Бориса Грінченка, який розроблено на основі освітньо-професійної програми підготовки магістрів відповідно до навчального плану спеціальності 8.18010020 «Управління навчальним закладом» заочної форми навчання.

Програму розроблено з урахуванням рекомендацій МОН України (лист № 1/9-736 від 06.12.2007 р.) «Про Перелік напрямів (спеціальностей) та їх поєднання з додатковими спеціальностями і спеціалізаціями для підготовки педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра, спеціаліста, магістра».

За навчальним планом спеціальності 8.18010020 «Управління навчальним закладом» загальний обсяг дисципліни складає один заліковий кредит (36 годин), що об'єднує всі види навчальної діяльності студента: аудиторні заняття (12 годин), самостійна робота (20 годин), індивідуальна робота (2 години), консультації (2 години).

Контрольні заходи (модульний контроль, підсумковий модульний контроль). Вивчення навчальної дисципліни завершується підсумковим модульним контролем у формі заліку.

Робочу навчальну програму укладено відповідно до вимог кредитно-модульної системи організації навчання. Програма складається з одного змістового модуля, який передбачає за кожною темою опис повного циклу підготовки за змістом, організаційними формами навчання, видами контролю, а також тими компетенціями й професійними функціями, які розвиваються у процесі вивчення кожної теми і сформованість яких визначає результат навчання. Структура опису кожної теми складається з: назви теми; основних понять теми; змісту лекції; змісту семінарських

занять з теми; змісту самостійної роботи з теми; змісту індивідуальної роботи з теми; питань або завдань для модульного контролю; списку літератури до теми (основного і додаткового).

Програма визначає обсяги знань, які повинен опанувати магістрант відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритм вивчення навчального матеріалу дисципліни «Управління освітою», необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень магістрантів.

Мета курсу «Управління освітою» – забезпечити розуміння базової структури управління освітою, шляхів та методів її модернізації у контексті адміністративної реформи в Україні; засобів, які сприяють становлення світогляду магістрантів щодо власної причетності до управління освітньою діяльністю; формування відповідної професійної компетентності й розвиток професійно-значущих якостей експерта з освітньої політики.

Завдання вивчення дисципліни:

- опанувати знаннями про сутність управління освітою з позиції забезпечення відповідності української освітньої політики європейській;
- оволодіти методами та технологіями аналізу формування освітньої політики;
- усвідомити вимоги до експерта з управління освітою;
- засвоїти особливості використання аналітичних методів у діяльності експертів з освіти;
- вивчити сучасні моделі та технології забезпечення якості й інноваційного розвитку освіти;
- поглибити знання про модернізацію освіти, відкриті освітні системи, дистанційну освіту та методи їх забезпечення;
- сприяти формуванню вмій для експертизи і оцінювання освітніх політик і програм різних рівнів і напрямів;
- сприяти формуванню наукового світогляду та методологічної культури;
- розвинути інтелект, творчі якості магістрантів, здатності до науково-дослідницької та інноваційної діяльності.

Програма навчальної дисципліни «Управління освітою» складена з урахуванням того, що студенти протягом навчання прослухали теоретичні курси з менеджменту освіти та аналізу політики. Навчальна дисципліна «Управління освітою» є логічним продовженням у професійній

підготовці, вміщує теоретичні та практичні проблеми розвитку основних напрямів сучасної освіти та спрямована на розвиток професійно-значущих якостей особистості експерта, його здатності до науково-педагогічної та аналітичної діяльності.

Магістрант у результаті вивчення навчальної дисципліни «Управління освітою» **повинен:**

- засвоїти основні категорії, поняття, та терміни з управління освітою;
- опанувати ціннісні пріоритети сучасних тенденцій розвитку освіти в Україні;
- удосконалити уміння й навички самостійної навчальної роботи, збирання, опрацювання й аналізу наукової інформації та методичних джерел;
- сформуувати навички наукової, професійно-педагогічної, експертної діяльності, професійного спілкування, розвивати уміння й навички навчання упродовж життя;
- розширити свій науковий світогляд та підвищити рівень методологічної культури.

Зміст самостійної роботи з курсу «Управління освітою» спрямований на поглиблення теоретичних знань та формування наукового світогляду, розвиток методологічної культури відповідно до змісту навчальної дисципліни, самостійного мислення, професійно-значущих і творчих якостей, здатності до експертної діяльності, умінь щодо здобуття, обробки та аналізу наукової інформації та методичних джерел, навчання упродовж життя. Усе це має сприяти професійному становленню й професійному розвитку та саморозвитку майбутніх експертів з освітньої політики.

Від магістрантів вимагається:

1. Опрацювання наукових джерел із кожної теми за формою, яка обирається самостійно (конспект, тези, план, таблиця, схема, висновки тощо), з визначенням особистого ставлення до змісту роботи (за бажанням).
2. Доповнення списку рекомендованих джерел до кожної теми науковими працями, які студент підібрав самостійно і які відображають напрями його магістерської праці або наукових уподобань.
3. Порівняння викладу (або змісту) матеріалу з певного питання в різних джерелах.
4. Формування й висловлювання своїх міркувань щодо питань проблемного характеру відповідно до кожної теми, що сприяє

усвідомленню актуальних проблем вищої освіти й пошуку засобів їх вирішення, загостренню уваги на суперечностях, які виникають у процесі формування та реалізації держаної освітньої політики.

5. Виконання завдань на розвиток аналітичних навичок та формування вміння давати експертні оцінки, проводити експертизу освітніх політик і програм та готувати на цій базі пропозиції щодо удосконалення їх якості.

Наприкінці вивчення курсу важливо проаналізувати повноту засвоєння магістрантами знань у цілому та за окремими темами. Доцільно проаналізувати зміни у науковому світогляді кожного студента, у рівні сформованості його методологічної культури.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс	Напря́м, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
<p>Кількість кредитів, відповідних ECTS: 1 кредит</p> <p>Змістові модулі: 1 модуль</p> <p>Загальний обсяг дисципліни (години): 36 годин</p> <p>Тижневих годин: 2 години</p>	<p>Спеціальність 8.18010020 «Управління навчальним закладом»</p> <p>Освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр»</p>	<p>Вибіркова Рік підготовки: 1/2 Семестр: 1/2</p> <p>Аудиторні заняття: 12 годин, з них:</p> <p>Лекції (теоретична підготовка): 4 години</p> <p>Практичні заняття: 8 годин</p> <p>Індивідуальна робота: 5 годин</p> <p>Самостійна робота: 15 годин</p> <p>Модульний контроль: 4 години</p> <p>Підсумковий модульний контроль²¹: 2 години</p>

²¹ Форма підсумкового модульного контролю обирається викладачем в залежності від обсягу та вивчення матеріалу та цільової аудиторії.

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№	Назви теоретичних розділів	Разом	Аудиторних		Практичних		Індивідуальна робота		Самостійна робота		Модульний контроль	Підсумковий контроль (залік)
			Лекцій	Семінарів	Лекцій	Семінарів	Індивідуальна робота	Самостійна робота	Модульний контроль	Підсумковий контроль (залік)		
Змістовний модуль 1. Управління освітою												
1.	Інституційне забезпечення та організаційна структура управління освітою	19	6	2	4	3	7	1				
2.	Форми та методи здійснення управління освітою	17	6	2	4	2	8	1				
Всього за навчальним планом:		36	12	4	8	5	15	2				2

III. ПРОГРАМА

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

Основні поняття модуля:

Освітня політика; стратегія; державна політика; державна політика в галузі освіти; методи реалізації державної політики; інститути; інституційний розвиток; адміністративна реформа; орган державного управління; орган місцевого самоврядування; функції; функціональне обстеження; сталий розвиток; глобалізація; державна програма; організаційно-функціональна структура; модернізація освіти; Болонський процес; громадсько-орієнтована освіта; громадсько-активна школа.

ТЕМА 1.

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ.

ЛЕКЦІЯ 1.

Професійна діяльність у сфері управління освітою передбачає наявність не лише фахових знань, навичок організаційної діяльності, а й здатності ефективно діяти в умовах реформування національної системи освіти, її інтеграції в європейський та світовий освітній простір. Це потребує певного рівня знань не тільки про напрями і засоби реалізації державної освітньої політики, а й щодо ролі державного та громадського управління в забезпеченні функціонування й розвитку освіти в Україні. Експерти з аналізу освітньої політики мають знати, як функціонує Міністерство освіти і науки України, інші міністерства та відомства, яким підпорядковані навчальні заклади, обласні (голови) управління освіти і науки, районні (міські) відділи освіти. Система освіти в Україні складається з: органів управління освітою (державних і місцевого самоврядування); самоврядування в галузі освіти; закладів освіти; наукових, науково-методичних і методичних установ; науково-виробничих підприємств. Сучасна система освіти характеризується переходом від державної до державно-громадської форми управління, система управління не повинна приймати важливих рішень без консультації з громадою і бути менш залежною від конкретних посадових осіб. Вона має забезпечити відкритість та прозорість в освітній галузі та успішний інституційний розвиток. Сучасна освіта має враховувати процеси, що несуть у собі інноваційні зміни.

САМОСТІЙНА РОБОТА 1.1.

1. Підберіть визначення до основних понять теми.
2. З'ясуйте сутність інституційного розвитку.
3. Визначте основні напрями інституційного розвитку освіти України.

Рекомендована література:

Бедь В. В. Компетентнісний підхід в системі вищої освіти як пріоритет її модернізації у ВУЗі [Електронний ресурс] / В. В. Бедь, М. Г. Артёмова. – Режим доступу: <http://www.uuba.org.ua/golovne/kompetentnisniy-pidhid-v-sistemi-vischoyiosviti-yak-prioritet-yiyi-modernizatsiyi-u-vischomu-navchalnomu-zakl.html>

Доклад о человеческом развитии 2013 г. Возвышение Юга: человеческий прогресс в многообразном мире [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hdr.undp.org/en/reports/global>.

Дементьев В. В. Институты, поведение, власть / В. В. Дементьев. – Донецк: ДонНТУ, 2013. – 310 с.

Малий І. Й. Трансформація інституту держави та революція політичної економії // Європейський вектор економічного розвитку / І. Й. Малий. – 2012. – № 2. – С. 101–106.

Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 15.03.2012 № 4523-VI із змінами і доповненнями: [Текст] // Відомості Верховної Ради. – 2013. – № 3. – С. 22.

Людський розвиток в Україні: соціальні та демографічні чинники модернізації національної економіки (колективна монографія) / [Лібанова Е. М., Макарова О. В., Курило І. О. та ін.]; за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2012. – 320 с.

Смагіна Т. М. Громадянська компетентність у контексті особистісного виміру [Електронний ресурс] / Т. М. Смагін. – Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/7332/97/>

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1.1.

Інституціалізаційний підхід до освіти дорослих

«Процес інституціалізації освіти дорослих триває. За своєю суттю це є процес оформлення в єдину систему установ і форм освітньої діяльності, зорієнтованих на задоволення всього комплексу освітніх потреб дорослого населення. Він характеризується двома протилежно спрямованими тенденціями:

а) обособлення, виражене в підсиленні специфічності завдань і зростанні числа освітніх установ, призначених для дорослої людини,

б) злиття з загальною освітою в єдину систему, що забезпечує довічне збагачення творчого потенціалу людини і всебічний прогрес у розвитку її особистості. Питання обрання моделі безперервної освіти є дискусійним. Освіті дорослих, як специфічній притаманно: а) засвоєння соціально-культурного досвіду, накопиченого історією, б) освоєння кращих досягнень сучасності, в) формування і розвиток здібностей до збагачення наявного досвіду власним внеском».

Е. И. Огарёв. Специфика институционального подхода в образовании взрослых // Проблемы непрерывного образования: педагогические кадры. – 1998. – № 11. – С. 20–22.

Завдання:

Проаналізуйте статтю Е. Огарьова і дайте відповіді на такі питання:

1. Що впливає на інституційні зміни в освіті?
2. Чим визначаються інституційні зміни в освіті?
3. Які потрібні інституційні зміни в управлінні освітою сьогодні

Україні у контексті адміністративної реформи?

Список рекомендованої літератури до практичного заняття 1.1.

Адміністративна реформа в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://legalanalytics.com.ua/uk/newsofcentr/28-categorynewscenter/60-adminreform.html>

Адміністративна реформа в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://revolution.allbest.ru/law/00117205_0.html

Глосарій основних термінів із навчання та підготовки кадрів для роботи / Під. Ред. Джанні Розас та Валлі Корбанезе. Міжнародний навчальний центр МОП, 2006р. – 74 с.

Голубенко О., Морозова Т. Стандартизація освіти: за і проти // Вища школа. – 2008. – №7. – С. 13-23.

Иванова Е. В., Радина О. И. Институциональное развитие механизмов согласования в управлении регионами // Современные проблемы науки и образования. – 2012. – № 3; URL: www.science-education.ru/103-6151

Мельник С. В. Институційно-інноваційна модель досягнення збалансованості пропозиції освітніх послуг до потреб національного та регіональних ринків праці // Науковий вісник Національного гірничого університету: Дніпропетровськ. – 2006. – № 4. – С. 5–9.

Мельник С. В. Напрями досягнення якісної підготовки кадрів з урахуванням вимог вітчизняного ринку праці // Вісник Донецького університету. Серія В. Економіка і право. – Донецьк. – 2006. – Т. 2 – С. 186–192.

Мельник С. В. Проблеми підготовки кадрів вищої кваліфікації в галузі економічних наук // Проблеми науки. – 2005. – № 6. – С. 2–8.

Мельник С. В. Професійно-класифікаційна діяльність України в контексті світових глобалізаційних процесів // Проблеми економіки праці, соціально-трудовах

відносин та соціального захисту населення: Зб. Наук. Пр. / ДУ НДІ соціально-трудових відносин. – Луганськ, 2005. – С. 335–347.

Мельник С. В., Кувила О. І. Перспективи та підходи щодо підготовки фахівців з управління персоналом і економіки праці у відповідності до потреб національного та регіональних ринків праці // Формування ринкової економіки: Зб. Наук. Праць. Спецвипуск. Проблеми економіки праці, соціально-трудових відносин та соціального захисту населення. – К.: КНЕУ, ДУ НДІ СТВ, 2007. С. 20–219.

Огарёв Е. И. Специфика институционального подхода в образовании взрослых // Проблемы непрерывного образования: педагогические кадры. – 1998. – № 11. – С. 20–22.

Поступна О. В. Механізми державного управління вищою освітою України - http://old.niss.gov.ua/book/strpyor/St_pr14_15/19.pdf

Тратт О. А. Характер розвитку вітчизняної та закордонних сфер вищої освіти / О. А. Тратт, Л. Г. Дієва // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 6 (84). – С. 89–95.

Список рекомендованої літератури до теми 1.

Основна література:

Адміністративна реформа в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://legalanalytics.com.ua/uk/newsofcentr/28-categorynewscenter/60-adminreform.html>

Адміністративна реформа в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://revolution.allbest.ru/law/00117205_0.html

Людський розвиток в Україні: соціальні та демографічні чинники модернізації національної економіки (колективна монографія) / [Лібанова Е. М., Макарова О. В., Курило І. О. та ін.]; за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2012. – 320 с.

Голубенко О., Морозова Т. Стандартизація освіти: за і проти / О. Голубенко, Т. Морозова // Вища школа. – 2008. – № 7. – С. 13–23.

Додаткова література:

Бедь В. В. Компетентнісний підхід в системі вищої освіти як пріоритет її модернізації у ВУЗі [Електронний ресурс] / В. В. Бедь, М. Г. Артьомова. – Режим доступу: <http://www.uuba.org.ua/golovne/kompetentnisniy-pidhid-v-sistemi-vischoyiosvitiyak-prioritet-yiyi-modernizatsiyi-u-vischomu-navchalnomu-zakl.html>

Глосарій основних термінів із навчання та підготовки кадрів для роботи / Під. Ред. Джанні Розас та Валлі Корбанезе. Міжнародний навчальний центр МОП, 2006. – 74 с.

Дементьев В. В. Институты, поведение, власть. – Донецк: ДонНТУ, 2013. – 310 с.

Доклад о человеческом развитии 2013 г. Возвышение Юга: человеческий прогресс в многообразном мире [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hdr.undp.org/en/reports/global>.

Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 15.03.2012 № 4523-VI із змінами і доповненнями: [Текст] // Відомості Верховної Ради. – 2013. – № 3. – С. 22.

Іванова Е.В. Институциональное развитие механизмов согласования в управлении регионами / Е. В. Иванова, О. И. Радина // Современные проблемы науки и образования. – 2012. – № 3; URL: www.science-education.ru/103-6151

Малий І. Й. Трансформація інституту держави та революція політичної економії / І. Й. Малий // Європейський вектор економічного розвитку. – 2012. – № 2. – С. 101–106.

Мельник С. В. Інституційно-інноваційна модель досягнення збалансованості пропозиції освітніх послуг до потреб національного та регіональних ринків праці / С. В. Мельник // Науковий вісник Національного гірничого університету : Дніпропетровськ. – 2006. – № 4. – С. 5–9.

Мельник С. В. Напрями досягнення якісної підготовки кадрів з урахуванням вимог вітчизняного ринку праці / С. В. Мельник // Вісник Донецького університету. Серія В. Економіка і право. – Донецьк. – 2006. – Т. 2 – С. 186–192.

Мельник С. В. Проблеми підготовки кадрів вищої кваліфікації в галузі економічних наук / С. В. Мельник // Проблеми науки. – 2005. – № 6. – С. 2–8.

Мельник С. В. Професійно-класифікаційна діяльність України в контексті світових глобалізаційних процесів / С. В. Мельник // Проблеми економіки праці, соціально-трудова відносин та соціального захисту населення: Зб. Наук. Пр. / ДУ НДІ соціально-трудова відносин. – Луганськ, 2005. – С. 335–347.

Мельник С. В. Перспективи та підходи щодо підготовки фахівців з управління персоналом і економіки праці у відповідності до потреб національного та регіональних ринків праці // Формування ринкової економіки: Зб. Наук. Праць. Спецвипуск. Проблеми економіки праці, соціально-трудова відносин та соціального захисту населення / С. В. Мельник, О. І. Кувила. – К. : КНЕУ, ДУ НДІ СТВ, 2007. С. 206–219.

Модернізації у ВУЗі [Електронний ресурс] / В. В. Бедь, М. Г. Артьомова. – режим доступу: <http://www.uuba.org.ua/golovne/kompetentnisniy-pidhid-v-sistemi-vischoyiosviti-yak-prioritet-yiyi-modernizatsiyi-u-vischomu-navchalnomu-zakl.html>

Огарёв Е. И. Специфика институционального подхода в образовании взрослых / Е. И. Огарёв // Проблемы непрерывного образования: педагогические кадры. – 1998. – № 11. – С. 20–22.

Поступна О. В. Механізми державного управління вищою освітою України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://old.niss.gov.ua/book/strpryor/St_pr14_15/19.pdf

Смагіна Т. М. Громадянська компетентність у контексті особистісного виміру [Електронний ресурс] / Т. М. Смагіна. – Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/7332/97/>

Тратт О. А. Характер розвитку вітчизняної та закордонних сфер вищої освіти / О. А. Тратт, Л. Г. Дієва // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 6 (84). – С. 89–95.

ТЕМА 2.

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ЗДІЙСНЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

ЛЕКЦІЯ 2.

Централізоване державне управління освітою є чи не найбільшою перешкодою розвитку системи освіти в демократичній державі, її реформуванню, оскільки закріплює закритий характер освіти, її нездатність до самоорганізації, сприяє збереженню авторитарного характеру української школи. Надмірна централізація управління освітою дозволяє зберегти панування освітньої бюрократії, яка в умовах обмеженості коштів на потреби освіти та відсутності дієвих стимулів продуктивного навчання орієнтується у своїй діяльності на формальні показники та власні інтереси. Натомість інтереси учнів, їхніх батьків, не кажучи вже про інтереси членів місцевої громади, реальний навчальний план школи враховує мінімально. Приєднавшись до участі в Болонському процесі 19 травня 2005 року в Норвегії, Україна зобов'язалася внести відповідні зміни до національної системи освіти та долучитись до роботи над визначенням пріоритетів у процесі створення єдиного європейського простору вищої освіти. Нині до Болонського процесу приєдналися 47 країн Європи.

Демократизація суспільства на порядок денний ставить питання зміни підходів, методів, стилів виробничих відносин і поступового перетворення жорсткого субординаційного управління на більш мобільне, децентралізоване. Це вимагає суттєвої перебудови системи управління освітою і актуалізує державно-громадське управління освітою, яке визначається змінами в суспільно-політичній структурі країни.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2.1.

Ситуаційна вправа: «Громадська рада міста»

Громадська рада міста N одним із напрямів своєї роботи визначила впровадження в систему освіти міста громадських ініціатив у рамках проекту «Голос громадськості», які вже отримали життя в різних регіонах України. І першою з них стала ініціатива «Реформування освітньої політики міста». У ході реалізації ініціативи провели анкетування 1000 осіб (це – учні, учителі, батьки, представники громадських організацій).

Анкетування здійснювалось у 14-ти школах міста, як центральних, так і розташованих у віддалених селищах. Отримані результати

опитування показують, що старшокласники мають середній рівень знань. Такої думки дотримуються 74 % респондентів. А 19% респондентів підтвердили наявність «високого» та «дуже високого» рівня знань учнів старших класів. Сумарна кількість схвальних оцінок рівня знань старшокласників становить 93% відповідей опитаних. Що стосується того, наскільки добре відповідають ці знання вимогам сьогодення, то відповіді за 12-бальною системою оцінювання визначились так:

– на 11–12 балів (дуже добре) оцінили знання старшокласників 2% респондентів;

- на 9 балів (добре) – 46% респондентів;
- на 6 балів (задовільно) – 38% респондентів;
- на 3 бали (погано) – 11% респондентів;
- на 1 бал (дуже погано) – 1 респондент.

Проте тільки 10% респондентів указали, що такий рівень знань старшокласників повністю відповідає вимогам сьогодення, а значить, вимогам XXI століття.

За результатами опитування, основними причинами, що спонукають, мотивують учнів отримувати повну середню освіту, є те, що повна середня освіта дасть можливість навчатись у вищому навчальному закладі й отримати висококваліфіковану роботу. Крім того, респонденти свідчать, що вагомою причиною, яка змушує учнів отримувати повну середню освіту, є бажання та воля батьків.

Як бачимо, указані респондентами за ступенем значущості основні чинники належать до групи соціальних мотивів повної середньої освіти. На думку 71% респондентів, старшокласники навчаються в півсили своїх можливостей. З відповідей 46% респондентів бачимо, що причиною цього є відсутність у старшокласників сили волі до навчання та прояв лінощів. Саме лінощі, відсутність звичайних вольових зусиль стоять на другому місці у структурі труднощів, які відчувають старшокласники в навчанні.

Водночас основною проблемою для старшокласників є складна навчальна програма. Таку думку висловили 48 % усіх респондентів, а далі:

- невміння слухати та конспектувати думку вчителя – 45 %;
- відсутність навичок систематичної самостійної роботи у виконанні навчальних завдань – 44 %;
- дуже складно написані підручники – 43 %;

- байдуже ставлення батьків до того, як навчаються їхні діти, – 28 %;
- слабкий стан здоров'я – 21 %;
- життєві обставини сім'ї – 19 %;
- недостатня допомога з боку вчителів (слабке роз'яснення навчального матеріалу на уроці) – 16 %;
- невміння працювати з підручниками – 15 %;
- велика завантаженість громадською роботою учнів школи – 9 %;
- відсутність нормативних умов для виконання домашніх завдань – 3 %.

Підкреслюючи роль учителя в підвищенні якості навчання, опитування виявило:

- практично однакова позиція всіх респондентів у тому, що загальний середній рівень учителів школи є достатньо високим (сумарна кількість схвальних відгуків про професійні знання учителів становить 98% усіх відповідей);
- за особистісними якостями переважна більшість учителів є порядними та справедливими у стосунках зі школярами, батьками та колегами, а деякі навіть є ідеалом, зразком для учнів – 84,5% респондентів.

Варто визначити, що пропозиції респондентів з покращення якості навчального процесу розподілилися за ступенем актуальності так:

- створення кращого морально-психологічного клімату у школі, створення атмосфери взаємоповаги між учнем і вчителем – 55%;
- наближення змісту навчальних предметів до реалій життя, розкриття практичного застосування отриманих знань – 52%;
- спрощення навчальної програми для старшокласників – 49%;
- збільшення переліку предметів на вибір з урахуванням побажань учнів – 43%.

Були й такі побажання, як уведення якісно нового контролю знань учня – 29 %, підвищення кваліфікації вчителів – 22 %. Надійшло багато інших цікавих пропозицій, які були рекомендовані керівникам закладів освіти, міському управлінню освіти для використання в роботі, розроблено заходи з їх реалізації».

Запропонуйте шляхи та методи демократизації освіти у місті N.

Список рекомендованої літератури до практичного заняття 2.1.

Ворон М. Волонтерство та громадсько-активні школи / М. Ворон, Ю. Найда// Підручник для директора. – 2007. – № 2. – С. 68–71.

Ворон М. Організація та розбудова громадсько-активної школи / М. Ворон// Управління освітою. – 2007. – № 14. – С. 30–32.

Ворон М. Школа як осередок розвитку громади / М. Ворон // Підручник для директора. – 2006. – № 9. – С. 67–70.

Воробей Н. Роль округу в наданні нових освітніх послуг / Н. Воробей // Підручник для директора. – 2008. – № 11. – С. 21–22.

Всеукраїнський фонд «Крок за кроком». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ussf.kiev.ua/index.php?go=Gash&id=2>

Громадсько-активні школи в Україні: кроки до дій: [посібник зі створення та управління громадсько-активною школою]. – Всеукраїнський фонд «Крок за кроком» – 2-ге видання. – К.: СПД – ФО Парашин К. С., 2008. – С. 164.

Даниленко Л. І. Менеджмент інновацій в освіті / Л. І. Даниленко. – К.: Шкільний світ, 2007.

Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukraine.uapravo.net/data2008/base64/ukr64541.htm>

Сльникова Г. Організація та розбудова громадсько-активної школи як осередку розвитку громади: [начально-методичний посібник] / Галина Сльникова, Лідія Даниленко, Тамара Сорочан, Наталя Клокар, Наталя Софій / за заг. ред. Г. Сльникової. «Крок за кроком». – 2-ге видання. – К.: СПД-ФО Парашин К.С., 2008. – 164 с.

Закон України «Про освіту». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>

Коаліція громадсько-активних шкіл - www.communityschools.org

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://guonkh.gov.ua/reforma_osviti/1517.html

САМОСТІЙНА РОБОТА 2.1.

А. Розкрити зміст основних понять теми.

Б. Опрацюйте Закон України «Про освіту», випишіть:

- основні принципи побудови системи освіти;
- рівні побудови системи освіти;
- структура органів управління освітою;
- функції органів управління освітою;
- намалюйте схему органів управління освітою.

В. На основі опрацювання літератури виконати такі практичні завдання:

Опишіть сутність, функції та структуру державно-громадським управлінням освітою.

Рекомендована література до самостійної роботи:

Гаєвська Л. Державно-громадське управління освітою: теоретичний аспект / Л. Гаєвська // Вісн. НАДУ. – 2007. – № 4. – С. 37–47.

Грабовський В. А. Модель державно-громадського управління районною системою загальної середньої освіти з моніторинговим супроводом / В. А. Грабовський // Вісн. НАДУ. – 2004. – № 4. – С. 355–363.

Гречка Я. Р. Особливості державно-громадського управління в Польщі / Я. Р. Гречка. – К. : АМУ, 2009. – 20 с.

Європейська хартія про участь молоді в житті комун та регіонів (прийнята Конгресом місцевих і регіональних влад Європи 14 січня 1991 року);

Закон України “Про загальну середню освіту” (від 13 травня 1999 року);

Закон України “Про освіту”: за станом на 20 жовтня 2010 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

Зигало О. А. Структура державного управління освітою у Франції. – http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Apdup/2010_2/2-3-13.pdf

Конституція України (прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року);

Лебідь Є. Державно-громадський тип управління освітою: європейський досвід та українські реалії [Електронний ресурс] / Є. Лебідь. – Режим доступу : <http://www.eurorex.kiev.ua>

Мазак А. В. Окремі аспекти впровадження державно-громадського управління освітою / А. В. Мазак // Зб. наук. пр. НАДУ. – К. : Вид-во НАДУ, 2004. – Вип. 1. – С. 259–267.

Національна доктрина розвитку освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

Органи управління освітою. - <http://osv.pp.ua/upravlinna/>

Пальчевський С. С. Педагогіка [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. С. Пальчевський. – Друге вид. - К. : Каравела, 2008. – 496 с.

Положення про піклувальну раду загальноосвітнього навчального закладу.

Положення про середній загальноосвітній навчальний заклад (затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 14 червня 2000 року №964);

Постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.2001 №1614 (1614-2001-п) «Про затвердження Положення про Державну інспекцію навчальних закладів». – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0077-08>

Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Типового положення про Головне управління освіти і науки Київської міської державної адміністрації, управління освіти і науки обласної, Севастопольської міської державної адміністрації” від 22 серпня 2000 року № 1326: за станом на 20 жовтня 2010 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

Список рекомендованої літератури до теми 2.

Основна література:

Громадсько-активні школи в Україні: кроки до дій: [посібник зі створення та управління громадсько-активною школою]. – Всеукраїнський фонд «Крок за кроком» – 2-ге видання. – К.: СПД – ФО Парашин К.С., 2008. – С. 164.

Даниленко Л. І. Менеджмент інновацій в освіті / Л. І. Даниленко. – К.: Шкільний світ, 2007.

Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukraine.uapravo.net/data2008/base64/ukr64541.htm>

Європейська хартія про участь молоді в житті комун та регіонів (прийнята Конгресом місцевих і регіональних влад Європи 14 січня 1991 року);

Єльнікова Г. Організація та розбудова громадсько-активної школи як осередку розвитку громади: [начально-методичний посібник] / Галина Єльнікова, Лідія Даниленко, Тамара Сорочан, Наталя Клокар, Наталя Софій / за заг. ред. Г. Єльнікової. «Крок за кроком». – 2-ге видання. – К.: СПД-ФО Парашин К. С., 2008. – 164 с.

Закон України «Про загальну середню освіту» (від 13 травня 1999 року);

Закон України «Про освіту»: за станом на 20 жовтня 2010 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

Закон України «Про освіту». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://guonkh.gov.ua/reforma_osviti/1517.html

Національна доктрина розвитку освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

Додаткова література:

Воробей Н. Роль округу в наданні нових освітніх послуг / Н. Воробей // Підручник для директора. – 2008. – № 11. – С. 21–22.

Ворон М. Волонтерство та громадсько-активні школи / М. Ворон, Ю. Найда // Підручник для директора. – 2007. – № 2. – С. 68–71.

Ворон М. Організація та розбудова громадсько-активної школи / М. Ворон // Управління освітою. – 2007. – № 14. – С. 30–32.

Ворон М. Школа як осередок розвитку громади / М. Ворон // Підручник для директора. – 2006. – № 9. – С. 67–70.

Всеукраїнський фонд «Крок за кроком». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ussf.kiev.ua/index.php?go=Gash&id=2>

Гаєвська Л. Державно-громадське управління освітою: теоретичний аспект / Л. Гаєвська // Вісн. НАДУ. – 2007. – № 4. – С. 37–47.

Грабовський В. А. Модель державно-громадського управління районною системою загальної середньої освіти з моніторинговим супроводом / В. А. Грабовський // Вісн. НАДУ. – 2004. – № 4. – С. 355–363.

Гречка Я. Р. Особливості державно-громадського управління в Польщі / Я. Р. Гречка. – К. : АМУ, 2009. – 20 с.

Зигало О. А. Структура державного управління освітою у Франції. – http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Ardup/2010_2/2-3-13.pdf

Коаліція громадсько-активних шкіл - www.communityschools.org

Конституція України (прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року);

Лебідь Є. Державно-громадський тип управління освітою: європейський досвід та українські реалії [Електронний ресурс] / Є. Лебідь. – Режим доступу : <http://www.eurorexhi.kiev.ua>

Мазак А. В. Окремі аспекти впровадження державно-громадського управління освітою / А. В. Мазак // Зб. наук. пр. НАДУ. – К. : Вид-во НАДУ, 2004. – Вип. 1. – С. 259–267.

Органи управління освітою. – <http://osv.pp.ua/upravlinna/>

Пальчевський С. С. Педагогіка / С. С. Пальчевський. – Вид-во: Каравела, 2008.

Положення про піклувальну раду загальноосвітнього навчального закладу.

Положення про середній загальноосвітній навчальний заклад (затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 14 червня 2000 року №964);

Постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.2001 №1614 (1614-2001-п) «Про затвердження Положення про Державну інспекцію навчальних закладів». - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0077-08>

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про Головне управління освіти і науки Київської міської державної адміністрації, управління освіти і науки обласної, Севастопольської міської державної адміністрації» від 22 серпня 2000 року № 1326; за станом на 20 жовтня 2010 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

IV. Навчально-методична карта дисципліни «Управління освітою»

Разом: 36 год., лекції – 6 год., практичні заняття – 6 год., індивідуальна робота – 5 год., самостійна робота – 15 год., модульний контроль – 4 год., ПМК.

Семестр	I	
Тиждень	I – II	
Модулі	Змістовий модуль I	
Назва модуля	Стратегія розвитку державної політики в галузі освіти	
К-ть балів за модуль	100 балів	
Лекції	1	2
Теми лекцій	Інституційне забезпечення та організаційна структура управління освітою	
Відвід. лекц.	5 б.	5 б.
Теми практичних занять	Інституціоналізаційний підхід до освіти дорослих	
Відвід. семін.	1 б.	1 б.
Робота на практичних	20 б.	20 б.
Самостійна робота	10 б.	10 б.
Оцінювання ІНДЗ	15 б.	
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота 15 б.	
Підсумковий контроль	ПМК	

**Розрахунок рейтингових балів за видами поточного
та підсумкового контролю з дисципліни
«Управління освітою»**

№ п/п	Вид діяльності	Максимальна кількість балів за один вид роботи	Всього
1	Відвідування лекцій	5	10
2	Виконання завдань для самостійної роботи	10	20
3	Робота на практичному занятті	20	40
4	Виконання модульного контролю	15	15
5	ІНДЗ (аналітична записка)	15	15
Разом:			100

V. КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль	Бали	Термін виконання (тижні)
Змістовий модуль 1. Стратегія розвитку державної політики в галузі освіти			
Інституційне забезпечення та організаційна структура управління освітою (7 год.)	Практичне заняття звіт про виконання	10	I-II
Форми та методи здійснення управління освітою (8 год.)	Практичне заняття Звіт про виконання Модульний контроль	10	II-III
Разом: 15 год.	Разом: 20 балів		

VI. КОНТРОЛЬ ЗА ІНДИВІДУАЛЬНОЮ РОБОТОЮ СТУДЕНТІВ

Критерії оцінювання ІНДЗ «Аналітична записка щодо нормативно-правового забезпечення діяльності навчального закладу слухача»

Індивідуальне навчально-дослідне завдання студента (надалі – ІНДЗ) є видом поза аудиторної самостійної роботи магістранта навчального чи навчально-дослідницького характеру, яке виконується в процесі вивчення програмного матеріалу навчального курсу і завершується разом із складанням підсумкового модульного контролю. Метою є самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань магістранта з навчального курсу та розвиток навичок самостійної роботи. Змістом ІНДЗ є завершена теоретична або практична робота в межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь і навичок, одержаних в процесі лекційних та семінарських занять, охоплює декілька тем або зміст навчального курсу в цілому.

Оцінка за ІНДЗ виставляється на заключному занятті з курсу на основі попереднього ознайомлення викладача зі змістом роботи. Можливий захист завдання шляхом усного звіту магістранта про виконану роботу. Оцінка за ІНДЗ є обов'язковим компонентом загальної оцінки і враховується при проведенні підсумкової оцінки з навчального курсу. Питома вага ІНДЗ у загальній оцінці з дисципліни становить 15 балів.

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1.	Відповідність змісту меті і завданням роботи	2 бали
2.	Критичний аналіз суті та змісту опрацьованих джерел. Виклад фактів, ідей, результатів досліджень в логічній послідовності. Аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання.	7 балів
5.	Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми.	5 балів
6.	Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титульний аркуш, план, вступ, основна частина, висновки, список використаних джерел)	1 бали
Разом:		15 балів

Індивідуально-консультативна робота є формою організації навчальної роботи викладача зі слухачами, яка проводиться з метою посилення мотивації слухачів до пізнавальної діяльності та розвитку їх індивідуальних здібностей.

Індивідуально-консультативна робота проводиться у формі індивідуальних занять, консультацій, перевірки виконання індивідуальних завдань, перевірки та захисту завдань, що винесені на поточний контроль за графіком індивідуально-консультативної роботи викладачів, який затверджується завідувачем кафедри один раз на семестр. Графік індивідуально-консультативної роботи доводиться до відома слухачів на початку вивчення дисципліни.

Згідно з «Положенням про організацію навчального процесу в умовах кредитно-модульної системи навчання в Київському міському університеті імені Бориса Грінченка», результати навчання студентів щодо опанування навчальної дисципліни оцінюються за 100-бальною шкалою.

При цьому у процесі навчання за цим предметом слухач може заробити максимально 100 балів.

Для одержання позитивної оцінки студентові необхідно набрати не менше 60 балів. Студентові, який набрав від 0 до 59 балів виставляється «незадовільно».

VII. ПИТАННЯ ДО ПІДСУМКОВОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

1. Охарактеризуйте основні принципи побудови системи освіти в Україні.
2. Чому система освіти в Україні має багато рівнів?
3. У чому полягає суть безперервності освіти? Обґрунтуйте її доцільність.
4. Охарактеризуйте основні принципи управління освітою.
5. Чому управління системою освіти здійснюють державні органи разом із громадським самоврядуванням? Обґрунтуйте доцільність такої «подвійності» в управлінні.
6. Охарактеризуйте систему освіти однієї із зарубіжних країн.
7. Охарактеризуйте принципи управління загальноосвітніми навчально-виховними закладами.
8. Охарактеризуйте методи управління освітою.
9. Охарактеризуйте функції органів управління освітою.
10. Структура органів управління освітою. Дайте визначення освіти та наведіть її структуру.
11. Дайте визначення та охарактеризуйте дошкільну, загальну середню та позашкільну освіту.
12. Дайте визначення та охарактеризуйте професійно-технічну, вищу та післядипломну освіту.
13. Що таке аспірантура, докторантура та самоосвіта громадян?
14. Назвіть документи, положення яких складають нормативно-правову базу адміністративно-правового регулювання у сфері освіти.
15. Наведіть класифікацію суб'єктів адміністративно-правового регулювання у сфері освіти.
16. Проаналізуйте повноваження у сфері державного управління освітою МОН України, ВАК України, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування, центральних органів виконавчої влади, яким підпорядковані заклади освіти.
17. Назвіть консультативно-дорадчі суб'єкти адміністративно-правового регулювання у сфері освіти та проаналізуйте їх повноваження.
18. Охарактеризуйте інтеграцію України в єдиний європейський освітній простір і посилення практичної спрямованості навчання як основні напрями державного регулювання у сфері освіти.

19. Зробіть аналіз втілення в життя принципу «освіта через все життя» і забезпечення якості та доступності освіти як основних напрямів державного регулювання у сфері освіти.

20. Що таке ліцензування, атестація та акредитація?

21. За допомогою яких органів та яким чином здійснюється державний контроль у сфері освіти?

VIII. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ВСЬОГО КУРСУ

Основна література:

Адміністративна реформа в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://legalanalytics.com.ua/uk/newsofcentr/28-categorynewscenter/60-adminreform.html>

Закон України «Про освіту»: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

Лебідь Є. Державно-громадський тип управління освітою : європейський досвід та українські реалії / Є. Лебідь [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.eurorexki.kiev.ua>

Людський розвиток в Україні: соціальні та демографічні чинники модернізації національної економіки (колективна монографія) / [Лібанова Е. М., Макарова О. В., Курило І. О. та ін.]; за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2012. – 320 с.

Додаткова література:

Адміністративна реформа в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://revolution.allbest.ru/law/00117205_0.html

Баєва О. В. Державно-громадське управління якістю вищої освіти: досвід США / О. В. Баєва // Держава і регіони. – 2010. – № 2. – С. 5–9.

Бедь В. В. Компетентнісний підхід в системі вищої освіти як пріоритет її модернізації у ВУЗі [електронний ресурс] / В. В. Бедь, М. Г. Артьомова. – Режим доступу : <http://www.uuba.org.ua/golovne/kompetentnisnyi-pidhid-v-sistemi-vischoyiosvitiyak-prioritet-yiyi-modernizatsiyi-u-vischomu-navchalnomu-zakl.html>

Гаєвська Л. Державно-громадське управління освітою: теоретичний аспект / Л. Гаєвська // Вісн. НАДУ. – 2007. – № 4. – С. 37–47.

Глосарій основних термінів із навчання та підготовки кадрів для роботи / Під. Ред. Джанні Розас та Валлі Корбанезе. Міжнародний навчальний центр МОП, 2006р. – 74 с.

Голубенко О., Морозова Т. Стандартизація освіти : за і проти / О. Голубенко, Т. Морозова // Вища школа. – 2008. – № 7. – С. 13–23.

Гончарова Г. Вчені ради вищих навчальних закладів : порядок формування та повноваження / Г. Гончарова // Право України. – 2006. – № 12. – С. 56–59.

Гоччандс С. Какою оцінку поставить системе / С. Гоччандс // Аргументы и факты в Украине – 2006 – № 22 – С 8.

Грабовський В. А. Модель державно-громадського управління районною системою загальної середньої освіти з моніторингом супроводом / В. А. Грабовський // Вісн. НАДУ. – 2004. – № 4. – С. 355–363.

Гречка Я. Р. Особливості державно-громадського управління в Польщі / Я. Р. Гречка. – К. : АМУ, 2009. – 20 с.

Дементьев В. В. Институты, поведение, власть / В. В. Дементьев. – Донецк : ДонНТУ, 2013. – 310 с.

Доклад о человеческом развитии 2013 г. Возвышение Юга : человеческий прогресс в многообразном мире [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hdr.undp.org/en/reports/global>.

Європейська хартія про участь молоді в житті комун та регіонів (прийнята Конгресом місцевих і регіональних влад Європи 14 січня 1991 року).

Закон України «Про загальну середню освіту» (від 13 травня 1999 року);

Закон України «Про освіту» : [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 15.03.2012 №4523-VI із змінами і доповненнями: [Текст] // Відомості Верховної Ради. – 2013. – № 3. – С. 22.

Зигало О. А. Структура державного управління освітою у Франції : [Електронний ресурс] – Режим доступу : – http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Ardup/2010_2/2-3-13.pdf

Іванова Е. В., Радина О. И. Институциональное развитие механизмов согласования в управлении регионами / Е. В. Иванова, О. И. Радина // Современные проблемы науки и образования. – 2012. – № 3; URL: www.science-education.ru/103-6151

Конституція України (прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року);

Лебідь Є. Державно-громадський тип управління освітою : європейський досвід та українські реалії / Є. Лебідь [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.eurorexki.kiev.ua>

Людський розвиток в Україні: соціальні та демографічні чинники модернізації національної економіки (колективна монографія) / [Лібанова Е. М., Макарова О. В., Курило І. О. та ін.]; за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2012. – 320 с.

Мазак А. В. Окремі аспекти впровадження державно-громадського управління освітою / А. В. Мазак // Зб. наук. пр. НАДУ. – К. : Вид-во НАДУ, 2004. – Вип. 1. – С. 259–267.

Малий І. Й. Трансформація інституту держави та революція політичної економії / І. Й. Малий // Європейський вектор економічного розвитку. – 2012. – № 2. – С. 101–106.

Мельник С. В. Інституційно-інноваційна модель досягнення збалансованості пропозиції освітніх послуг до потреб національного та регіональних ринків праці / С. В. Мельник // Науковий вісник Національного гірничого університету : Дніпропетровськ. – 2006. – № 4. – С. 5–9.

Мельник С. В. Напрями досягнення якісної підготовки кадрів з урахуванням вимог вітчизняного ринку праці / С. В. Мельник // Вісник Донецького університету. Серія В. Економіка і право. – Донецьк. – 2006. – Т. 2 – С. 186–192.

Мельник С. В. Проблеми підготовки кадрів вищої кваліфікації в галузі економічних наук / С. В. Мельник // Проблеми науки. – 2005. – № 6. – С. 2–8.

Мельник С. В. Професійно-класифікаційна діяльність України в контексті світових глобалізаційних процесів / С. В. Мельник // Проблеми економіки праці, соціально-трудових відносин та соціального захисту населення: Зб. Наук. Пр. / ДУ НДІ соціально-трудових відносин. – Луганськ, 2005. – С. 335–347.

Мельник С. В. Перспективи та підходи щодо підготовки фахівців з управління персоналом і економіки праці у відповідності до потреб національного та регіональних

ринків праці // Формування ринкової економіки: Зб. Наук. Праць. Спецвипуск. Проблеми економіки праці, соціально-трудових відносин та соціального захисту населення / С. В. Мельник, О. І. Кувила. – К. : КНЕУ, ДУ НДІ СТВ, 2007. С. 206–219.

Національна доктрина розвитку освіти (затверджена Указом Президента)

Огарєв Е. И. Специфика институционального подхода в образовании взрослых / Е. И. Огарев // Проблемы непрерывного образования: педагогические кадры. – 1998. – № 11. – С. 20–22.

Органи управління освітою. - <http://osv.pp.ua/upravlinna/>

Пальчевський С. С. Педагогіка [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. С. Пальчевський. – Друге вид. – К. : Каравела, 2008. – 496 с.

Перепелиця А. В. Організаційно-правові складові вищої освіти в Україні: загальні норми та відомчі особливості / А. В. Перепелиця // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2006, – Вип. 1 – С. 165–172.

Петров В. Ф. Державно-громадське управління в освіті : історичний аспект / В. Ф. Петров // Державно-громадське управління сучасним закладом освіти : матеріали Третьої обласної науково-методичної конференції (16 грудня 2009 р., Херсон) / за ред. В. Ф. Петрова, Н. В. Слюсаренко, К. М. Товстухи. – Херсон : РІПО, 2009. – С. 129–133.

Петров В. Ф. Формування інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом : методичні рекомендації / В. Ф. Петров. – Херсон : РІПО, 2009. – 46 с.

Петров В. Ф. Шляхи підвищення управлінської діяльності директора школи / В. Ф. Петров // Компетентісний підхід в управлінні закладом освіти : матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції (1-2 жовтня 2010 року, Ялта) / за ред. А. М. Зубка, В. Ф. Петрова, І. Я. Жорової. – Херсон : РІПО, 2010 – С. 63–68.

Положення про середній загальноосвітній навчальний заклад (затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 14 червня 2000 року №964);

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про Головне управління освіти і науки Київської міської державної адміністрації, управління освіти і науки обласної Севастопольської міської державної адміністрації» від 22 серпня 2000 року №1326; за станом на 20 жовтня 2010 року [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

Постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.2001 №1614 (1614-2001-п) «Про затвердження Положення про Державну інспекцію навчальних закладів». – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0077-08>

Поступна О. Механізми державного управління вищою освітою України – http://old.niss.gov.ua/book/strpyor/St_pr14_15/19.pdf

Смагіна Т. М. Громадянська компетентність у контексті особистісного виміру / Т. М. Смагіна [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://studentam.net.ua/content/view/7332/97/>

Тратт О. А. Характер розвитку вітчизняної та закордонних сфер вищої освіти / О. А. Тратт, Л. Г. Дієва // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 6 (84). – С. 89–95.

МАКРОМОДУЛЬ IX : МЕТОДОЛОГІЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СФЕРІ ОСВІТИ

Зміст навчальної програми

Пояснювальна записка	458
Структура програми навчальної дисципліни	464
I. Опис предмета навчальної дисципліни	464
II. Тематичний план навчальної дисципліни.....	465
III. Програма.....	466
Змістовий модуль 1. Теорія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти	466
Тема 1. Класифікація наукових досліджень у сфері освіти. Поняття міждисциплінарного наукового дослідження	466
Тема 2. Основні положення методології міждисциплінарного наукового дослідження	473
Питання до модульного контролю 1	479
Список рекомендованої літератури до змістового модуля 1	480
Змістовий модуль 2. Практика міждисциплінарних досліджень у сфері освіти	484
Тема 3. Відбір та класифікація методів міждисциплінарного дослідження сфері освіти	485
Тема 4. Технологія проведення міждисциплінарних досліджень у сфері освіти	492
Питання до модульного контролю 2	499
Список рекомендованої літератури до змістового модуля 2	500
IV. Навчально-методична карта дисципліни «Методологія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти»...	504
V. Карта самостійної роботи студента.....	506
VI. Контроль за індивідуальною роботою студентів	507
VII. Підсумковий модульний контроль	508
VIII. Список рекомендованої літератури до всього курсу	510
Основна література.....	510
Додаткова література.....	513

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Сучасний етап розвитку наукового знання пов'язаний з формуванням нових дослідницьких підходів, які ґрунтуються на міжпарадигмальній інтеграції різних наук, діалозі ідей та концепцій. Прориви у сфері науки, освіти та технологій в інформаційному суспільстві неможливі без кооперації зусиль дослідників різних галузей наукового знання, оскільки проблеми об'єктивної реальності у швидкозмінному світі є складними, комплексними, динамічними та невизначеними. За таких умов при проведенні досліджень зростає значення й актуальність взаємодії різних галузей наукового знання, дисциплін та субдисциплін, що вимагає розширення меж дисциплінарних досліджень.

Розглядаючи міру повноти пізнання навколишнього світу як критерій класифікації наукових досліджень, можна виокремити чотири основні підходи до проведення наукових досліджень: дисциплінарний, міждисциплінарний, мультидисциплінарний (полідисциплінарний) та трансдисциплінарний.

Дослідження, здійснені у межах дисциплінарного підходу – це дослідження, що проводяться у рамках однієї науки, обмежені її об'єктом і предметом, методологією, методами та методиками. Зростаюча необхідність вирішення складних проблем, які виходять за межі можливостей однієї науки, а значить і дисциплінарного підходу, зумовила необхідність розширення традиційної дисциплінарної методології. Усе більшого значення в науці набуває міждисциплінарний підхід, який забезпечує при виконанні наукових досліджень поєднання різних галузей наукового знання (природничі, суспільствознавчі, гуманітарні науки) щодо різних аспектів вирішення складних проблем і розширення, набутого різними науками, досвіду за рахунок міждисциплінарного співробітництва.

Міждисциплінарні дослідження – це дослідження, які передбачають взаємодію різних галузей наукового знання у вивченні одного й того ж об'єкта складної реальності. Міждисциплінарні дослідження забезпечують інтеграцію інформації, фактів, методів, наукових концепцій і/або теорій з метою отримання нового, цілісного, когерентного знання про реальне явище.

Міждисциплінарність у контексті навчального курсу виявляється у використанні для розгляду складного явища, комплексної проблеми,

багатоаспектної події, факту або досвіду методології та мови більш ніж однієї дисципліни. На відміну від дисциплінарного підходу, міждисциплінарний підхід не обмежує знання, а створює умови для реалізації зв'язків між різними науками, здатними забезпечити при вивченні об'єкту дослідження необхідні та достатні, знання, зосереджуючись при цьому на власному предметі у цілісному явищі (об'єкті дослідження). Міждисциплінарний підхід вирішує існуючі у предметній системі навчання протиріччя між розрізненим засвоєнням знань і необхідністю їх синтезу, цілісного та комплексного застосування на практиці, у діяльності та житті людини.

Накопичення результатів міждисциплінарних досліджень у схожих галузях дисциплінарних знань приводить до появи нових мультидисциплінарних підходів. Найвищим рівнем організації наукового знання, що здобувається відразу на декількох рівнях узагальнення і відкриває широкі можливості для взаємодії різних наук при вирішенні комплексних проблем природи та суспільства, є трансдисциплінарний підхід.

Логіка сучасних наукових досліджень стимулює інтеграційні процеси як в науці, так і в освіті. Розвиток освітньої галузі сьогодні зумовлюється як зовнішніми чинниками, так і власним саморухом, спрямованим на забезпечення відповідності вимогам конкретної історичної доби. Задля вирішення проблем системного функціонування й розвитку сучасної сфери освіти потрібно подолати обмеження традиційного дисциплінарного мислення і повною мірою використовувати можливості міждисциплінарної методології у дослідженнях сфери освіти. Тільки за таких умов можна вивести освіту за відомчо-галузеві бар'єри і надати їй сучасної сутності як сфері, дотичної до всіх інших сфер суспільства, і такої, що суттєво впливає на досягнення загальнонаціональних інтересів і пріоритетів нашої держави.

Міждисциплінарність все більше стає ознакою сучасних досліджень у сфері освіти, відображаючи її інтегрований характер та складність як суспільного феномену. Саме тому сьогодні в освіті, у межах нового наукового напрямку інтегрованого дослідження сфери освіти – освітології, активно розвиваються галузі наукового знання суміжні з освітою, такі як: освітня політика, економіка освіти, соціологія освіти, управління освітою, освітнє право, філософія освіти тощо. Дисципліни, що їм відповідають, складають базовий зміст освітологічної підготовки, а фахівці, причетні

до сфери освіти, мають опанувати міждисциплінарну методологію досліджень, яка дає змогу системно вирішувати проблеми освітньої галузі.

Навчання магістрантів за міждисциплінарною навчальною програмою «Освітологія» повинно забезпечувати їхню підготовку до розв'язання складних комплексних проблем розвитку сфери освіти, професійно-педагогічної діяльності, які можуть вирішуватися виключно на міждисциплінарному або більш високому рівні інтеграції наук. Відтак магістранти – майбутні управлінці в галузі освіти, мають оволодіти методологією міждисциплінарного наукового дослідження для знаходження конструктивних оптимальних рішень розвитку освіти.

Робоча навчальна програма з дисципліни «Методологія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти» є нормативним документом Київського університету імені Бориса Грінченка, який розроблено на основі освітньо-професійної програми підготовки магістрів відповідно до навчального плану спеціальності 8.18010020 «Управління навчальним закладом».

Навчальна дисципліна «Методологія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти» укладена згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчання та є останнім (восьмим) макромодулем міждисциплінарного навчального курсу «Освітологія».

Програму розроблено з урахуванням рекомендацій МОН України (лист № 1/9-736 від 06.12.2007 р.) «Про Перелік напрямів (спеціальностей) та їх поєднання з додатковими спеціальностями і спеціалізаціями для підготовки педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра, спеціаліста, магістра».

Відповідно до навчального плану спеціальності 8.18010020 «Управління навчальним закладом» загальний обсяг дисципліни складає півтора залікових кредити (54 години), що об'єднує всі види навчальної діяльності студента: аудиторні заняття (24 годин), самостійна робота (30 годин), індивідуальна робота (4 години), контрольні заходи (модульний контроль, підсумковий модульний контроль). Вивчення навчальної дисципліни завершується підсумковим модульним контролем у формі захисту заліку.

Програма складається із двох змістових модулів. Кожний змістовий модуль містить за кожною темою, яка входить до даного модуля, опис повного циклу підготовки з теми за змістом, організаційними формами

навчання, видами контролю. Структура опису кожної теми включає: назву теми; основні поняття теми; зміст лекцій; зміст семінарських занять; зміст самостійної роботи; зміст індивідуальної роботи з теми; питання або завдання для модульного контролю; список літератури до теми (основний і додатковий).

Програма визначає обсяги знань, якими повинен опанувати магістрант відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритм вивчення навчального матеріалу дисципліни «Методологія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти», необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень магістрантів.

Навчальна дисципліна «Методологія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти» є теоретичною і методологічною основою професійної підготовки магістрантів до професійно-педагогічної та управлінської діяльності.

Мета курсу «Методологія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти»: забезпечити формування методологічних знань для здійснення інтегрованого підходу до досліджень сфери освіти на міждисциплінарному рівні, формування методологічної культури й розвиток професійно-значущих якостей управлінців, їх здатності комплексно вирішувати проблеми розвитку сучасної освіти.

Завдання вивчення дисципліни:

- формування методологічних знань щодо цілісного дослідження сфери освіти у різних площинах, вимірах, співвідношеннях та взаємозв'язках;
- формування знань про закономірності і тенденції дослідження розвитку сучасної освіти;
- поглиблення знань з освітології та дисциплін, що складають зміст освітологічної підготовки;
- формування знань про специфічні риси дослідження сфери освіти;
- засвоєння сутності і класифікації типів наукових досліджень;
- формування знань про міждисциплінарні, мультидисциплінарні та трансдисциплінарні дослідження;
- опанування знаннями щодо відбору та класифікації методів міждисциплінарного дослідження у сфері освіти;

- оволодіння технологіями проведення міждисциплінарних досліджень у сфері освіти;
- створення методологічної бази для прикладних досліджень у сфері освіти;
- формування у студентів наукового світогляду та методологічної культури;
- розвиток інтелекту, творчих якостей магістрантів, здатностей до науково-дослідницької та інноваційної діяльності.

Місце курсу в професійній підготовці фахівця. Зміст навчальної дисципліни «Методологія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти» складений з урахуванням того, що магістранти прослухали теоретичні курси з загальної педагогіки, психології та опанували навчальний курс «Методологія і методи педагогічних досліджень». Навчальна дисципліна «Методологія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти» є макромодулем міждисциплінарні навчальної програми «Освітологія» і логічним завершенням її вивчення; спрямована на розвиток методологічної культури, професійно-значущих якостей управлінця, його здатності до науково-педагогічної та інноваційної управлінської діяльності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Методологія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти» **магістрант має:**

- засвоїти науковий тезаурус міждисциплінарних досліджень у сфері освіти;
- виявляти та аналізувати тенденції розвитку освітньої галузі;
- опанувати систему знань щодо методології та технології проведення міждисциплінарних досліджень у сфері освіти;
- здійснювати відбір необхідних методів для міждисциплінарних досліджень у сфері освіти;
- удосконалити уміння й навички самостійної навчальної роботи, збирання, опрацювання й аналізу наукової інформації та методичних джерел;
- навчитися оформлювати власні дослідження відповідно до вимог, визначених програмою навчального курсу;
- сформувати власний стиль наукової, професійно-педагогічної діяльності, професійного спілкування;
- розвивати уміння й навички неперервного самовдосконалення;

– розширити свій науковий світогляд, підвищити рівень методологічної культури, удосконалити дослідницькі уміння.

Зміст самостійної роботи з курсу «Методологія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти» спрямований на поглиблення теоретичних знань, дослідницьких умінь та формування наукового світогляду, розвиток методологічної культури відповідно до змісту навчальної дисципліни, самостійного мислення, професійно-значущих і творчих якостей, здатності до інноваційної діяльності, вмінь щодо здобуття, обробки та аналізу наукової інформації та методичних джерел, самовдосконалення. Усе це має сприяти професійному розвитку та саморозвитку майбутніх управлінців, підготовці їх до інноваційної професійно-педагогічної та управлінської діяльності.

Від магістрантів вимагається:

1. Ведення тематичного словника.
2. Опрацювання наукових джерел із кожної теми за формою, яка обирається самостійно (конспект, тези, план, таблиця, схема, висновки тощо), з визначенням особистого ставлення до змісту роботи (за бажанням).
3. Доповнення списку рекомендованих джерел до кожної теми науковими працями, які студент підібрав самостійно і які відображають напрями його магістерської праці або наукових уподобань.
4. Порівняння викладу (або змісту) матеріалу з певного питання в різних джерелах.
5. Формувати й висловлювати власну думку щодо питань проблемного характеру відповідно до кожної теми, здійснювати пошук засобів їх вирішення.
6. Виконання завдань на розвиток рефлексивних умінь, аналіз і самооцінку власної професійно-педагогічної та управлінської діяльності, професійно-значущих рис своєї особистості.

Наприкінці вивчення курсу важливо проаналізувати оцінку магістрантами якості його засвоєння в цілому та за окремими темами. Доцільно проаналізувати зміни в науковому світогляді кожного магістранта щодо рівня сформованості його методологічної культури та дослідницьких умінь.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс	Напря́м, спеціальність, освітньо- кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
<p>Кількість кредитів, відповідних ECTS: 1,5 кредити</p> <p>Змістові модулі: 2 модулі</p> <p>Загальний обсяг дисципліни (години): 54 години</p> <p>Тижневих годин: 2 години</p>	<p>Спеціальність 8.18010020 «Управління навчальним закладом»</p> <p>Освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр»</p>	<p>Нормативна Рік підготовки: 1/2 Семестр: 1/2</p> <p>Аудиторні заняття: 24 годин, з них:</p> <p>Лекції (теоретична підготовка): 8 годин</p> <p>Семінарські заняття: 8 годин</p> <p>Індивідуальна робота: 4 години</p> <p>Самостійна робота: 30 годин</p> <p>Модульний контроль: 4 години</p> <p>Підсумковий модульний контроль¹¹: 2 години</p>

²² Форма підсумкового модульного контролю обирається викладачем в залежності від обсягу та вивчення матеріалу та цільової аудиторії.

ІІ. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№	Назви теоретичних розділів	Кількість годин					
		Разом	Аудиторні	Лекції	Семинарські заняття	Індивідуальна робота	Самостійна робота Модульний контроль
Змістовий модуль 1. Теорія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти							
1.	Класифікація наукових досліджень у сфері освіти. Поняття міждисциплінарного наукового дослідження	9	4	2	2		5
2.	Основні положення методології міждисциплінарного наукового дослідження	9	4	2	2		5
Разом:		20	10	4	4		10 2
Змістовий модуль 2. Практика міждисциплінарних досліджень у сфері освіти							
3.	Відбір та класифікація методів міждисциплінарного дослідження у сфері освіти	16	6	2	2	2	10
4.	Технологія проведення міждисциплінарних досліджень у сфері освіти	16	6	2	2	2	10
Разом:		34	14	4	4	4	20 2
Всього за навчальним планом:		54	24	8	8	4	30 4

ІІІ. ПРОГРАМА

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРІЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СФЕРІ ОСВІТИ

Основні поняття модуля:

Дисциплінарне дослідження; міждисциплінарне дослідження; мультидисциплінарне дослідження; трансдисциплінарне дослідження; науковий тезаурус міждисциплінарного дослідження; фундаментальне та прикладне міждисциплінарне дослідження; методологія міждисциплінарного наукового дослідження; міждисциплінарні методи; методологічні принципи міждисциплінарного дослідження.

ТЕМА 1.

КЛАСИФІКАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СФЕРІ ОСВІТИ. ПОНЯТТЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

ЛЕКЦІЯ 1.

Дисциплінарні, міждисциплінарні, мультидисциплінарні та трансдисциплінарні наукові дослідження.

Міждисциплінарне наукове дослідження як процес і результат інтеграції різних галузей наукового знання. Ознаки міждисциплінарного наукового дослідження. Види та класифікації міждисциплінарних наукових досліджень.

Фундаментальні та прикладні міждисциплінарні наукові дослідження. Теоретичне та експериментальне міждисциплінарне дослідження. Колективне міждисциплінарне дослідження. Вимоги до проведення міждисциплінарного наукового дослідження. Вибір об'єкту, предмету міждисциплінарного наукового дослідження. Формулювання мети та розробка програми міждисциплінарного наукового дослідження.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 1.1.

Основні підходи до проведення наукових досліджень

План

1. Методологія проведення дисциплінарного дослідження.
2. Сутність міждисциплінарного підходу.
3. Мультидисциплінарний (полідисциплінарний) підхід у наукових дослідженнях.
4. Трансдисциплінарність та трансдисциплінарне наукове дослідження.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 1.1.

Основна література:

Андреев В. И. Базовые закономерности развития образовательных систем / В. И. Андреев / Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576 с.

Бушковская Е. А. Феномен междисциплинарности в зарубежных исследованиях [Електронний ресурс] / Е. А. Бушковская. – С. 152 – 155. – Режим доступу: <http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/330/image/330-152.pdf>

Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.

Загвойська Л. Міждисциплінарні дослідження в контексті постнекласичної економіки [Електронний ресурс] / Л. Загвойська. – С. 48 – 53. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vide/2009_1/ve1_statti/ve1_zahvoyska.pdf

Киященко Л. П., Гребенщикова Е. Г. Современная философия науки: трансдисциплинарные аспекты: Учебное пособие / Л. П. Киященко, Е. Г. Гребенщикова. – М.: МГМСУ, 2011. – 172 с.

Ковальчук В. В., Моїсєєв Л. М. Основи наукових досліджень / В. В. Ковальчук, Л. М. Моїсєєв. – К.: В.Д. «Професіонал», 2004. – 113 с.

Краевский В. В. Науки об образовании и наука об образовании (методологические проблемы современной педагогики) / В. В. Краевский // Журнал «Вопросы философии». – 2009. – № 3. – С. 77 – 82.

Кремень В. Г., Льїн В. В. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму : монографія / В. Г. Кремень, В. В. Льїн; [Національна академія педагогічних наук України]. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 368 с.

Кремень В. Освіта в структурі цивілізаційних змін / В. Кремень // Освіта. – 2010. – № 47 – 48 (5430-5431). – С. 4.

Кропотова Н. В. Междисциплинарность как диалог профессиональных культур [Електронний ресурс] / Н. В. Кропотова. – С. 73 – 76. – Режим доступу: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=sociology_demography&id=159

Меньшиков И. В. Содержание образования: самоорганизация междисциплинарности и проблема управления. [Электронный ресурс] / И. В. Меньшиков. – Режим доступа: <http://spkurdyumov.narod.ru/MenSan.htm>

Мультидисциплинарность научных исследований [Электронный ресурс] / Федеральный портал. – Режим доступа: protown.ru/information/hide/4457.html

Огнев'юк В. О., Сисосва С. О. Освітологія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисосва // Рідна шк. : щомісяч. наук.-пед. журн. – № 4 – 5 (988-989), квітень-травень, 2012. – 80 с. – С. 44 – 51.

Парахонский А. П. Мультидисциплинарность научных исследований [Электронный ресурс] / А. П. Парахонский. – Медицинский институт высшего сестринского образования. Кубанский медицинский университет. Краснодар. – Режим доступа: http://www.econf.rae.ru/pdf/2009/06/Parahonskii_4.pdf

Пять основных трактовок трансдисциплинарности (по Дж. Клейн) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://transstudy.ru/trasd/osnovnie-podxodi-k-traktovke.html>

Разработка междисциплинарных программ в области гуманитарного образования: опыт проекта Tempus JEP-27111-2006. – Ростов н/Д: НМЦ «Логос», 2009. – 166 с.

Сисосва С. О. Освіта як об'єкт дослідження / С. О. Сисосва // Шлях освіти: науково-методичний журнал. – К.: Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Асоціація працівників гімназій і ліцеїв України. – 2011. – № 2 – 48 с. – С. 5 – 11.

Сисосва С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: підруч. для магістрів спец. «Педагогіка вищої школи» / С. О. Сисосва, Т. Є. Кристопчук; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. – Рівне: Волинські береги, 2013. – 359 с.

Сисосва С. О., Кристопчук Т. Є. Педагогічний експеримент у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти: навч. – метод. посіб. / Сисосва С. О., Кристопчук Т. Є. – Луцьк, ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 460 с.

1st World Congress of Transdisciplinarity. Preamble. [Электронный ресурс] / Centre International de Recherches et Études Transdisciplinaires. – Convento da Arrábida, Portugal, 1994, November 2-6. – Режим доступа: <http://perso.club-internet.fr/nicol/ciret/english/charten.htm>

De Mello. M. (2001) The School of the Future, University of São Paulo, Center for Transdisciplinary Education (CETRANS).

Lawrence. R. J. Housing and health: From interdisciplinary principles to transdisciplinary research and practice. *Futures*, 2004. – 36. – № 4. – P. 488 – 489.

M. de Mello. Transdisciplinarity : An Experience in Implementation [Электронный ресурс]. – Center for Transdisciplinary Education (CETRANS) . The School of the Future, University of São Paulo, October 23, 2001. – Режим доступа: <http://ciret-transdisciplinarity.org/bulletin/b16c12.php>

Remadier T. Transdisciplinarity and its challenges: The case of urban studies [Электронный ресурс] / T. Remadier. – *Futures*, 2004. – № 36. – P. 433 – 434. – Режим доступа: <http://transstudy.ru>

Додаткова література:

Губерський Л. В. Сучасна філософія гуманітарного знання: парадигми і дискурси / Л. В. Губерський // Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України) / ред. колегія Сухомлинська О. В., Бех І. Д., Луговий В. І. – К.: Педагогічна думка, 2007. – Т. 4. Педагогіка і психологія вищої школи. – 439 с. – С. 128 – 142.

Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний редактор В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

Лебедев С. А. Философия науки: словарь основных терминов / С. А. Лебедев. – М.: Академический Проект, 2004 – 320 с.

Меньшиков И. В. Содержание образования: самоорганизация междисциплинарности и проблема управления. [Электронный ресурс] / И. В. Меньшиков. – Режим доступа: <http://spkurdyumov.narod.ru/MenSan.htm>

Мокий В. Человечество является единым во Вселенной [Электронный ресурс] / В. Мокий / Интервью брал Р. Болатов // международный журнал культурно-деловой жизни «Золотая Площадь». – 2012. – июнь. – Режим доступа: http://anoitt.ru/about/argumenta_2012.php

Новиков А. М. О структуре теории образования / А. М. Новиков // Педагогика. – 2005. – № 7. – С. 18 – 23.

Огнев'юк В. О. Філософія освіти та її місце в структурі наукових досліджень феномену освіти / В. О. Огнев'юк // Науково-методичний журнал «Шлях освіти». – 2009. – №4 (54). – С. 2 – 6.

Освітологія: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хору́жа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 728 с.

Сисоєва С. О. Освіта у сучасному світі / С. О. Сисоєва / Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / МОН України, НАПН України, ГУОН КМДА, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. / За заг. ред. Огнев'юка В. О. [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хору́жа, С. О. Сисоєва, Г. С. Лозко]. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – 192 с.

Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576 с.

Трансдисциплинарные исследования [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://transstudy.ru/>

САМОСТІЙНА РОБОТА 1.1.

А. Розкрити зміст основних понять теми.

Б. Перевести основну інформацію теми в мову таблиць, схем, графіків (вибір за бажанням).

В. На основі опрацювання наукової літератури виконати такі завдання:

1. На основі вивчення наукової літератури проаналізувати існуючі підходи до наукових досліджень у сфері освіти. Навести приклади досліджень. Узагальнення представити у вигляді таблиці. Висновки обґрунтувати.

Список рекомендованої літератури до теми 1.

Основна література:

Андреев В. И. Базовые закономерности развития образовательных систем / В. И. Андреев / Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576 с.

Бушковская Е. А. Феномен междисциплинарности в зарубежных исследованиях [Электронный ресурс] / Е. А. Бушковская. – С. 152 – 155. – Режим доступа: <http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/330/image/330-152.pdf>

Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.

Загвойська Л. Міждисциплінарні дослідження в контексті постнекласичної економіки [Електронний ресурс] / Л. Загвойська. – С. 48 – 53. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vide/2009_1/ve1_statti/ve1_zahvoyska.pdf

Киященко Л. П., Гребенщикова Е. Г. Современная философия науки: трансдисциплинарные аспекты: Учебное пособие / Л. П. Киященко, Е. Г. Гребенщикова. – М.: МГМСУ, 2011. – 172 с.

Ковальчук В. В., Моїсєєв Л. М. Основи наукових досліджень / В. В. Ковальчук, Л. М. Моїсєєв. – К.: В.Д. «Професіонал», 2004. – 113 с.

Краевский В. В. Науки об образовании и наука об образовании (методологические проблемы современной педагогики) / В. В. Краевский // Журнал «Вопросы философии». – 2009. – № 3. – С. 77 – 82.

Кремень В. Г., Ільїн В. В. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму : монографія / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн; [Національна академія педагогічних наук України]. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 368 с.

Кремень В. Освіта в структурі цивілізаційних змін / В. Кремень // Освіта. – 2010. – № 47–48 (5430-5431). – С. 4.

Кропотова Н. В. Междисциплинарность как диалог профессиональных культур [Електронний ресурс] / Н. В. Кропотова. – С. 73 – 76. – Режим доступу: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=sociology_demography&id=159

Меньшиков И. В. Содержание образования: самоорганизация междисциплинарности и проблема управления. [Електронний ресурс] / И. В. Меньшиков. – Режим доступу: <http://spkurdyumov.narod.ru/MenSan.htm>

Мультидисциплинарность научных исследований [Електронний ресурс] / Федеральный портал. – Режим доступу: protown.ru/information/hidden/4457.html

Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. Освітологія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва // Рідна шк.: щомісяч. наук.-пед. журн. – № 4 – 5 (988-989), квітень-травень, 2012. – 80 с. – С. 44 – 51.

Парахонский А. П. Мультидисциплинарность научных исследований [Електронний ресурс] / А. П. Парахонский. – Медицинский институт высшего сестринского образования. Кубанский медицинский университет. Краснодар. – Режим доступу: http://www.conf.rae.ru/pdf/2009/06/Parahonskii_4.pdf

Пять основных трактовок трансдисциплинарности (по Дж. Клейн) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://transstudy.ru/trasd/osnovnie-podxodi-k-traktovke.html>

Разработка междисциплинарных программ в области гуманитарного образования: опыт проекта Tempus JEP-27111-2006. – Ростов н/Д: НМЦ «Логос», 2009. – 166 с.

Сисоєва С. О. Освіта як об'єкт дослідження / С. О. Сисоєва // Шлях освіти: науково-методичний журнал. – К.: Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Асоціація працівників гімназій і ліцеїв України. – 2011. – № 2 – 48 с. – С. 5 – 11.

Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: підруч. для магістрів спец. «Педагогіка вищої школи» / С. О. Сисоєва, Т. Є. Кристопчук; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. – Рівне: Волинські береги, 2013. – 359 с.

Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Педагогічний експеримент у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти: навч. – метод. посіб. / Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. – Луцьк, ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 460 с.

1st World Congress of Transdisciplinarity. Preamble. [Електронний ресурс] / Centre International de Recherches et Études Transdisciplinaires. – Convento da Arrábida, Portugal, 1994, November 2-6. – Режим доступу: <http://perso.club-internet.fr/nicol/ciret/english/charten.htm>

De Mello. M. (2001) The School of the Future, University of São Paulo, Center for Transdisciplinary Education (CETRANS).

Lawrence. R. J. Housing and health: From interdisciplinary principles to transdisciplinary research and practice. Futures, 2004. – 36. – № 4. – P. 488 – 489.

M. de Mello. Transdisciplinarity : An Experience in Implementation [Електронний ресурс]. – Center for Transdisciplinary Education (CETRANS) . The School of the Future, University of São Paulo, October 23, 2001. – Режим доступу: <http://ciret-transdisciplinarity.org/bulletin/b16c12.php>

Remadier T. Transdisciplinarity and its challenges: The case of urban studies [Електронний ресурс] / T. Remadier. – Futures, 2004. – № 36. – P. 433 – 434. – Режим доступу: <http://transstudy.ru>

Додаткова література:

Губерський Л. В. Сучасна філософія гуманітарного знання: парадигми і дискурси / Л. В. Губерський // Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України) / ред. колегія Сухомлинська О. В., Бех І. Д., Луговий В. І. – К.: Педагогічна думка, 2007. – Т. 4. Педагогіка і психологія вищої школи. – 439 с. – С. 128 – 142.

Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний редактор В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

Лебедев С. А. Философия науки: словарь основных терминов / С. А. Лебедев. – М. Академический Проект, 2004 – 320 с.

Меньшиков И. В. Содержание образования: самоорганизация междисциплинарности и проблема управления. [Електронний ресурс] / И. В. Меньшиков. – Режим доступу: <http://spkurdyumov.narod.ru/MenSan.htm>

Мокий В. Человечество является единым во Вселенной [Електронний ресурс] / В. Мокий / Интервью брал Р. Болатов // международный журнал культурно-деловой жизни «Золотая Площадь». – 2012. – июнь. – Режим доступу: http://anoitt.ru/about/argumenta_2012.php

Новиков А. М. О структуре теории образования / А. М. Новиков // Педагогика. – 2005. – № 7. – С. 18 – 23.

Огнев'юк В. О. Філософія освіти та її місце в структурі наукових досліджень феномену освіти / В. О. Огнев'юк // Науково-методичний журнал «Шлях освіти». – 2009. – №4 (54). – С. 2 – 6.

Освітологія: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 728 с.

Сисоєва С. О. Освіта у сучасному світі / С. О. Сисоєва / Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / МОН України, НАПН України, ГУОН КМДА, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. / За заг. ред. Огнев'юка В. О. [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, С. О. Сисоєва, Г. С. Лозко]. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – 192 с.

Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576 с.

Трансдисциплинарные исследования [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://transstudy.ru/>

ТЕМА 2.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

ЛЕКЦІЯ 2.

Розуміння вченими поняття «методологія наукового дослідження». Методологія як система знань та сукупність методів (за Гончаренком С. У). Методологія як вчення про організацію діяльності (за Новіковим О. М.). Структура методології.

Сутність поняття «методологія міждисциплінарного наукового дослідження». Роль методології міждисциплінарного наукового дослідження у розвитку наукового знання. Фундаментальна, загальнонаукова та конкретнонаукова методологія. Методологічні принципи міждисциплінарного наукового дослідження. Забезпечення системного, комплексного, синергетичного та цілісного підходів у міждисциплінарному науковому дослідженні.

Основні положення методології міждисциплінарного наукового дослідження. Міждисциплінарне дослідження як процес та результат інтегрованої наукової діяльності. Приклади міждисциплінарних досліджень.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2.1.

Освітологія як галузь міждисциплінарного наукового знання

План

1. Особливості освітологічних досліджень.
2. Значення методології філософії освіти для розвитку освітології.
3. Характеристика міждисциплінарного дослідження: педагогіка та психологія.
4. Характеристика міждисциплінарного наукового дослідження: політика та освіта.
5. Характеристика міждисциплінарного наукового дослідження: управління та освіта.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 2.1.

Основна література:

Андреев В. И. Базовые закономерности развития образовательных систем / В. И. Андреев / Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576 с.

Бушковская Е. А. Феномен междисциплинарности в зарубежных исследованиях [Электронный ресурс] / Е. А. Бушковская. – С. 152 – 155. – Режим доступа: <http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/330/image/330-152.pdf>

Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.

Гребенщикова Е. Г. Философско-методологическое обоснование трансдисциплинарной парадигмы в биоэтике [Электронный ресурс]: автореф. дис. на соискание ученой степени доктора философских наук: спец. 09.00.08. «Философия науки и техники» / Е. Г. Гребенщикова. – Москва, 2012. – 44 с. – С. 7 – 8. – Режим доступа: <http://iph.ras.ru/uplfile/aspir/autoreferat/Grebenshchikova.pdf>

Загвязинский В. И., Атаханов Р. Методология и методы психолого-педагогического исследования. – М.: Academia, 2001. – 207 с. – С. 41.

Загвязинский В. И. Методология и методика дидактического исследования / В. И. Загвязинский. – М.: Педагогика, 1982. – 160 с.

Ковальчук В. В., Моїсєєв Л. М. Основи наукових досліджень / В. В. Ковальчук, Л. М. Моїсєєв. – К.: В.Д. «Професіонал», 2004. – 113 с.

Краевский В. В. Науки об образовании и наука об образовании (методологические проблемы современной педагогики) / В. В. Краевский // Журнал «Вопросы философии». – 2009. – № 3. – С. 77 – 82.

Кремень В. Г., Ільїн В. В. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму : монографія / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн; [Національна академія педагогічних наук України]. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 368 с.

Кропотова Н. В. Междисциплинарность как диалог профессиональных культур [Электронный ресурс] / Н. В. Кропотова. – С. 73 – 76. – Режим доступа: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=sociology_demography&id=159

Кудикіна Н. В. Закони та закономірності у методологічному забезпеченні наукових досліджень з проблем професійної педагогіки / Н. В. Кудикіна // Теоретико-практичні аспекти виховної роботи в закладах інтернатного типу: Збірник наукових праць Інституту проблем виховання АПН України / Упорядник: Л. В. Канишєвська. – ПІВ АПН України, 2008. – С. 12 – 15.

Кудикіна Н. В. Методологія наукових досліджень: стисло й доступно для початківців. Навчально-метод. посібник / Н. В. Кудикіна – К.: КМПУ, 2004. – 38 с.

Лудченко А. А., Лудченко Я. А., Примак Т. А. Основы научных исследований: Учебн. пособие / Под ред. А. А. Лудченко. – К.: О-во «Знание», КОО, 2000. – 113 с.

Меньшиков И. В. Содержание образования: самоорганизация междисциплинарности и проблема управления. [Электронный ресурс] / И. В. Меньшиков. – Режим доступа: <http://spkurdyumov.narod.ru/MenSan.htm>

Науково-дослідна роботи в закладах освіти: Метод. посібник / Укл. Ю. О. Туранов, В. І. Уруський. – Тернопіль: Астон, 2001. – 138 с.

Новиков А. М., Новиков Д. А. Методология. – М.: СИНТЕГ, 2007. – 668 с.

Новиков А. М., Новиков Д. А. Методология: словарь системы основных понятий. – М.: Либроком, 2013. – 208 с.

Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. Освітologia – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва // Рідна шк.: щомісяч. наук.-пед. журн. – № 4–5 (988-989), квітень-травень, 2012. – 80 с. – С. 44–51.

Освітologia: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Освітologia: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 728 с.

Основы научных исследований: Учеб. для техн. вузов / В. И. Крутов, И. М. Грушко, В. В. Попов и др.; Под ред. В. И. Крутова, В. В. Попова. – М.: Высш. шк., 1989. – 400 с.

Парахонский А. П. Мультидисциплинарность научных исследований [Электронный ресурс] / А. П. Парахонский. – Медицинский институт высшего сестринского образования. Кубанский медицинский университет. Краснодар. – Режим доступа: http://www.econf.rae.ru/pdf/2009/06/Parahonskii_4.pdf

Сидоренко В. К. Основы научных исследований / В. К. Сидоренко, П. В. Дмитренко – К.: РННЦ «ДИНТ», 2000. – 259 с.

Сисоєва С. О. Методологічні концепти освітologii / С. О. Сисоєва // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наук. пр. / за матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. «Освітologia – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с.

Сисоєва С. О. Освіта як об'єкт дослідження / С. О. Сисоєва // Шлях освіти: науково-методичний журнал. – К.: Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Асоціація працівників гімназій і ліцеїв України. – 2011. – № 2 – 48 с. – С. 5–11.

Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Методология науково-педагогічних досліджень: підруч. для магістрів спец. «Педагогіка вищої школи» / С. О. Сисоєва, Т. Є. Кристопчук; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. – Рівне: Волинські обереги, 2013. – 359 с.

Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Педагогічний експеримент у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти: навч. – метод. посіб. / Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. – Луцьк, ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 460 с.

Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. Підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко – К.: Знання-прес, 2002. – 295 с.

Додаткова література:

Загвойська Л. Міждисциплінарні дослідження в контексті постнекласичної економіки [Електронний ресурс] / Л. Загвойська. – С. 48 – 53. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vide/2009_1/ve1_statti/ve1_zahvoyska.pdf

Кремень В. Освіта в структурі цивілізаційних змін / В. Кремень // Освіта. – 2010. – № 47–48 (5430-5431). – С. 4.

Мультидисциплинарность научных исследований [Електронний ресурс] / Федеральный портал. – Режим доступу: protown.ru/information/hide/4457.html

Новиков А. М. О структуре теории образования / А. М. Новиков // Педагогика. – 2005. – № 7. – С. 18 – 23.

Огнев'юк В. О. Філософія освіти та її місце в структурі наукових досліджень феномену освіти / В. О. Огнев'юк // Науково-методичний журнал «Шлях освіти». – 2009. – №4 (54). – С. 2 – 6.

Пять основных трактовок трансдисциплинарности (по Дж. Клейн) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://transstudy.ru/trasd/osnovnie-podxodi-k-traktovke.html>

Разработка междисциплинарных программ в области гуманитарного образования: опыт проекта Tempus JEP-27111-2006. – Ростов н/Д: НМЦ «Логос», 2009. – 166 с.

Сисоева С. О., Кристопчук Т. Є. Педагогічний експеримент у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти: Навч. – метод. посіб. / Сисоева С. О., Кристопчук Т. Є. – Луцьк, ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 460 с.

Сисоева С. О., Соколова І. В. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження: наук. видання / С. О. Сисоева, І. В. Соколова / НАПН України. Інс-т педагогічної освіти і освіти дорослих, МОН. Маріупольський держ. Гуманітарний ун-т – Київ. Видавничий дім «ЕКМО», 2010. – 362 с.

Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА 2.1.

А. Розкрити зміст основних понять теми.

Б. Перевести основну інформацію теми в мову таблиць, схем, графіків (вибір за бажанням).

В. На основі опрацювання наукової літератури виконати такі завдання:

1. На основі вивчення наукової літератури з проблеми методології міждисциплінарного наукового дослідження класифікувати існуючі визначення поняття «методологія» та «методологія міждисциплінарного

дослідження». Результати подати у вигляді таблиці. Обґрунтувати висновки та узагальнення.

Список рекомендованої літератури до теми 2.

Основна література:

Андреев В. И. Базовые закономерности развития образовательных систем / В. И. Андреев / Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576 с.

Бушковская Е. А. Феномен междисциплинарности в зарубежных исследованиях [Електронний ресурс] / Е. А. Бушковская. – С. 152 – 155. – Режим доступу: <http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/330/image/330-152.pdf>

Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.

Гребенщикова Е. Г. Философско-методологическое обоснование трансдисциплинарной парадигмы в биоэтике [Електронний ресурс]: автореф. дис. на соискание ученой степени доктора философских наук: спец. 09.00.08. «Философия науки и техники» / Е. Г. Гребенщикова. – Москва, 2012. – 44 с. – С. 7 – 8. – Режим доступу: <http://iph.ras.ru/uplfile/aspig/autoreferat/Grebenshchikova.pdf>

Загвязинский В. И., Атаханов Р. Методология и методы психолого-педагогического исследования. – М.: Academia, 2001. – 207 с. – С. 41.

Загвязинский В. И. Методология и методика дидактического исследования / В. И. Загвязинский. – М.: Педагогика, 1982. – 160 с.

Ковальчук В. В., Моїсєєв Л. М. Основи наукових досліджень / В. В. Ковальчук, Л. М. Моїсєєв. – К.: В.Д. «Професіонал», 2004. – 113 с.

Краевский В. В. Науки об образовании и наука об образовании (методологические проблемы современной педагогики) / В. В. Краевский // Журнал «Вопросы философии». – 2009. – № 3. – С. 77 – 82.

Кремень В. Г., Ільїн В. В. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму : монографія / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн; [Національна академія педагогічних наук України]. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 368 с.

Кропотова Н. В. Междисциплинарность как диалог профессиональных культур [Електронний ресурс] / Н. В. Кропотова. – С. 73 – 76. – Режим доступу: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=sociology_demography&id=159

Кудикіна Н. В. Закони та закономірності у методологічному забезпеченні наукових досліджень з проблем професійної педагогіки // Теоретико-практичні аспекти виховної роботи в закладах інтернатного типу: Збірник наукових праць Інституту проблем виховання АПН України / Упорядник: Л. В. Канишевська. – Пів АПН України, 2008. – С. 12 – 15.

Кудикіна Н. В. Методологія наукових досліджень: стисло й доступно для початківців. Навчально-метод. посібник / Н. В. Кудикіна – К.: КМПУ, 2004. – 38 с.

Лудченко А. А., Лудченко Я. А., Примак Т. А. Основы научных исследований: Учебн. пособие / Под ред. А. А. Лудченко. – К.: О-во «Знання», КОО, 2000. – 113 с.

Меньшиков И. В. Содержание образования: самоорганизация междисциплинарности и проблема управления. [Электронный ресурс] / И. В. Меньшиков. – Режим доступа: <http://spkurdyumov.narod.ru/MenSan.htm>

Науково-дослідна роботи в закладах освіти: Метод. посібник / Укл. Ю. О. Туранов, В. І. Уруський. – Тернопіль: Астон, 2001. – 138 с.

Новиков А. М., Новиков Д. А. Методология. – М.: СИНТЕГ, 2007. – 668 с.

Новиков А. М., Новиков Д. А. Методология: словарь системы основных понятий. – М.: Либроком, 2013. – 208 с.

Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. Освітологія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва // Рідна шк.: щомісяч. наук.-пед. журн. – № 4 – 5 (988-989), квітень-травень, 2012. – 80 с. – С. 44 – 51.

Освітологія: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 728 с.

Основы научных исследований: Учеб. для техн. вузов / В. И. Крутов, И. М. Грушко, В. В. Попов и др.; Под ред. В. И. Крутова, В. В. Попова. – М.: Высш. шк., 1989. – 400 с.

Парахонский А. П. Мультидисциплинарность научных исследований [Электронный ресурс] / А. П. Парахонский. – Медицинский институт высшего сестринского образования. Кубанский медицинский университет. Краснодар. – Режим доступа: http://www.econf.rae.ru/pdf/2009/06/Parahonskii_4.pdf

Сидоренко В. К. Основы научных исследований / В. К. Сидоренко, П. В. Дмитренко – К.: РННЦ «ДНІТ», 2000. – 259 с.

Сисоєва С. О. Методологічні концепції освітології / С. О. Сисоєва // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наук. пр. / за матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с.

Сисоєва С. О. Освіта як об'єкт дослідження / С. О. Сисоєва // Шлях освіти: науково-методичний журнал. – К.: Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Асоціація працівників гімназій і ліцеїв України. – 2011. – № 2 – 48 с. – С. 5 – 11.

Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Методология науково-педагогічних досліджень: підруч. для магістрів спец. «Педагогіка вищої школи» / С. О. Сисоєва, Т. Є. Кристопчук; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. – Рівне: Волинські обереги, 2013. – 359 с.

Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Педагогічний експеримент у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти: навч. – метод. посіб. / С. О. Сисоєва, Т. Є. Кристопчук. – Луцьк, ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 460 с.

Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. Підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко – К.: Знання-прес, 2002. – 295 с.

Додаткова література:

Загвойська Л. Міждисциплінарні дослідження в контексті постнекласичної економіки [Електронний ресурс] / Л. Загвойська. – С. 48 – 53. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vidе/2009_1/ve1_statti/ve1_zahvoyska.pdf

Кремень В. Освіта в структурі цивілізаційних змін / В. Кремень // Освіта. – 2010. – № 47 –48 (5430-5431). – С. 4.

Мультидисциплінарність наукових досліджень [Електронний ресурс] / Федеральний портал. – Режим доступу: protown.ru/information/hide/4457.html

Новиков А. М. О структуре теории образования / А. М. Новиков // Педагогика. – 2005. – № 7. – С. 18 – 23.

Огнев'юк В. О. Філософія освіти та її місце в структурі наукових досліджень феномену освіти / В. О. Огнев'юк // Науково-методичний журнал «Шлях освіти». – 2009. – №4 (54). – С. 2 – 6.

Пять основных трактовок трансдисциплинарности (по Дж. Клейн) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://transstudy.ru/trasd/osnovnie-podxodi-k-traktovke.html>

Разработка междисциплинарных программ в области гуманитарного образования: опыт проекта Tempus JEP-27111-2006. – Ростов н/Д: НМЦ «Логос», 2009. – 166 с.

Сисоева С. О., Кристопчук Т. Є. Педагогічний експеримент у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти: Навч. – метод. посіб. / С. О. Сисоева, Т. Є. Кристопчук – Луцьк, ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 460 с.

Сисоева С. О., Соколова І. В. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження: наук. видання / С. О. Сисоева, І. В. Соколова / НАПН України. Інст-т педагогічної освіти і освіти дорослих, МОН. Маріупольський держ. Гуманітарний ун-т – Київ. Видавничий дім «ЕКМО», 2010. – 362 с.

Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576 с.

ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ 1

1. Класифікація наукових досліджень відповідно до складності досліджуваної проблеми.
2. Дисциплінарні наукові дослідження.
3. Міждисциплінарні наукові дослідження.
4. Сутність міждисциплінарного підходу у наукових дослідженнях.
5. Мультидисциплінарні наукові дослідження.
6. Трансдисциплінарні наукові дослідження.
7. Міждисциплінарне дослідження як процес і результат інтеграції різних галузей наукового знання.

8. Ознаки міждисциплінарного наукового дослідження.
9. Види та класифікації міждисциплінарних наукових досліджень.
10. Фундаментальні та прикладні міждисциплінарні наукові дослідження.
11. Теоретичне та експериментальне міждисциплінарне дослідження.
12. Колективне міждисциплінарне дослідження.
13. Вимоги до проведення міждисциплінарного наукового дослідження.
14. Методологія дисциплінарного наукового дослідження.
15. Методологія міждисциплінарного наукового дослідження.
16. Роль методології міждисциплінарного наукового дослідження у розвитку наукового знання про сферу освіти.
17. Методологічні принципи міждисциплінарного наукового дослідження.
18. Забезпечення системного, комплексного, синергетичного та цілісного підходів у міждисциплінарному науковому дослідженні.
19. Основні положення методології міждисциплінарного наукового дослідження.
20. Приклади міждисциплінарних досліджень.
21. Особливості освітології як галузі міждисциплінарного знання.
22. Значення методології філософії освіти для розвитку освітології.
23. Значення методології педагогіки для розвитку міждисциплінарних досліджень у сфері освіти.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 1

Основна література:

Андреев В. И. Базовые закономерности развития образовательных систем / В. И. Андреев / Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576с.

Бушковская Е. А. Феномен междисциплинарности в зарубежных исследованиях [Електронний ресурс] / Е. А. Бушковская. – С. 152 – 155. – Режим доступу: <http://sun.tsu.ru/mm/info/000063105/330/image/330-152.pdf>

Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.

Гребенщикова Е. Г. Философско-методологическое обоснование трансдисциплинарной парадигмы в биоэтике [Електронний ресурс]: автореф. дис. на соискание ученой степени доктора философских наук: спец. 09.00.08. «Философия

науки и техники» / Е. Г. Гребенщикова. – Москва, 2012. – 44 с. – С. 7 – 8. – Режим доступу: <http://iph.ras.ru/uplfile/aspir/autoreferat/Grebenshchikova.pdf>

Загвойська Л. Міждисциплінарні дослідження в контексті постнекласичної економіки [Електронний ресурс] / Л. Загвойська. – С. 48 – 53. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vidе/2009_1/ve1_statti/ve1_zahvoyska.pdf

Загвязинский В. И. Методология и методика дидактического исследования / В. И. Загвязинский. – М.: Педагогика, 1982. – 160 с.

Загвязинский В. И., Атаханов Р. Методология и методы психолого-педагогического исследования. – М.: Academia, 2001. – 207 с. – С. 41.

Киященко Л. П., Гребенщикова Е. Г. Современная философия науки: трансдисциплинарные аспекты: Учебное пособие / Л. П. Киященко, Е. Г. Гребенщикова. – М.: МГМСУ, 2011. – 172 с.

Ковальчук В. В., Моїсєєв Л. М. Основи наукових досліджень / В. В. Ковальчук, Л. М. Моїсєєв. – К.: В.Д. «Професіонал», 2004. – 113 с.

Краевский В. В. Науки об образовании и наука об образовании (методологические проблемы современной педагогики) / В. В. Краевский // Журнал «Вопросы философии». – 2009. – № 3. – С. 77 – 82.

Кремень В. Г., Ільїн В. В. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму : монографія / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн; [Національна академія педагогічних наук України]. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 368 с.

Кремень В. Освіта в структурі цивілізаційних змін / В. Кремень // Освіта. – 2010. – № 47 – 48 (5430-5431). – С. 4.

Кропотова Н. В. Междисциплинарность как диалог профессиональных культур [Електронний ресурс] / Н. В. Кропотова. – С. 73 – 76. – Режим доступу: http://librat.org.ua/sections_load.php?s=sociology_demography&id=159

Кудикіна Н. В. Закони та закономірності у методологічному забезпеченні наукових досліджень з проблем професійної педагогіки / Н. В. Кудикіна // Теоретико-практичні аспекти виховної роботи в закладах інтернатного типу: Збірник наукових праць Інституту проблем виховання АПН України / Упорядник: Л.В. Канішевська. – ІПВ АПН України, 2008. – С. 12 – 15.

Кудикіна Н. В. Методологія наукових досліджень: стисло й доступно для початківців. Навчально-метод. посібник / Н. В. Кудикіна – К.: КМПУ, 2004. – 38 с.

Лудченко А. А., Лудченко Я. А., Примаєв Т. А. Основы научных исследований: Учебн. пособие / А. А. Лудченко, Я. А. Лудченко, Т. А. Примаєв; под ред. А. А. Лудченко. – К.: О-во «Знание», КОО, 2000. – 113 с.

Мультидисциплинарность научных исследований [Електронний ресурс] / Федеральный портал. – Режим доступу: protown.ru/information/hidden/4457.html

Науково-дослідна роботи в закладах освіти: Метод. посібник / Укл. Ю. О. Туранов, В. І. Уруський. – Тернопіль: Астон, 2001. – 138 с.

Новиков А. М., Новиков Д. А. Методология / А. М. Новиков, Д. А. Новиков. – М.: СИНТЕГ, 2007. – 668 с.

Новиков А. М., Новиков Д. А. Методология: словарь системы основных понятий / А. М. Новиков, Д. А. Новиков. – М.: Либроком, 2013. – 208 с.

Огнев'юк В. О., Сисосєва С. О. Освітологія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисосєва // Рідна шк.: щомісяч. наук.-пед. журн. – № 4 – 5 (988-989), квітень-травень, 2012. – 80 с. – С. 44 – 51.

Огнев'юк В. О. Освітологія як відображення міждисциплінарного підходу у наукових дослідженнях феномену сучасної освіти / В. О. Огнев'юк // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наукове видання за матеріалами першої Всеукр. наук.-практ. конференції «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; Авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с. – С. 53 – 62.

Освітологія: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 728 с.

Основи наукових досліджень: Учеб. для техн. вузів / В. И. Крутов, И. М. Грушко, В. В. Попов и др.; Под ред. В. И. Крутова, В. В. Попова. – М.: Высш. шк., 1989. – 400 с.

Парахонский А. П. Мультидисциплинарность научных исследований [Електронний ресурс] / А. П. Парахонский. – Медицинский институт высшего сестринского образования. Кубанский медицинский университет. Краснодар. – Режим доступу: http://www.econf.rae.ru/pdf/2009/06/Parahonskii_4.pdf

Пять основных трактовок трансдисциплинарности (по Дж. Клейн) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://transstudy.ru/trasd/osnovnie-podxodi-kraktovke.html>

Разработка междисциплинарных программ в области гуманитарного образования: опыт проекта Tempus JER-27111-2006. – Ростов н/Д: НМЦ «Логос», 2009. – 166 с.

Сидоренко В. К. Основы научных исследований / В. К. Сидоренко, П. В. Дмитренко – К.: РННЦ «ДНПТ», 2000. – 259 с.

Сисоєва С. О. Методологічні концепти освітології / С. О. Сисоєва // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наук. пр. / за матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с.

Сисоєва С. О. Освіта як об'єкт дослідження / С. О. Сисоєва // Шлях освіти: науково-методичний журнал. – К.: Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Асоціація працівників гімназій і ліцеїв України. – 2011. – № 2 – 48 с. – С. 5 – 11.

Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: підруч. для магістрів спец. «Педагогіка вищої школи» / С. О. Сисоєва, Т. Є. Кристопчук; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. – Рівне: Волинські береги, 2013. – 359 с.

Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Педагогічний експеримент у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти: навч. – метод. посіб. / С. О. Сисоєва, Т. Є. Кристопчук. – Луцьк, ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 460 с.

Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. Підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко – К.: Знання-прес, 2002. – 295 с.

1st World Congress of Transdisciplinarity. Preamble. [Електронний ресурс] / Centre International de Recherches et Études Transdisciplinaires. – Convento da Arrábida, Portugal, 1994, November 2-6. – Режим доступу: <http://perso.club-internet.fr/nicol/ciret/english/charten.htm>

De Mello. M. (2001) The School of the Future, University of São Paulo, Center for Transdisciplinary Education (CETRANS).

Lawrence. R. J. Housing and health: From interdisciplinary principles to transdisciplinary research and practice. *Futures*, 2004. – 36. – № 4. – P. 488 – 489.

M. de Mello. Transdisciplinarity: An Experience in Implementation [Електронний ресурс]. – Center for Transdisciplinary Education (CETRANS) . The School of the Future, University of São Paulo, October 23, 2001. – Режим доступу: <http://ciret-transdisciplinarity.org/bulletin/b16c12.php>

Remadier T. Transdisciplinarity and its challenges: The case of urban studies [Електронний ресурс] / T. Remadier. – *Futures*, 2004. – № 36. – P. 433 – 434. – Режим доступу: <http://transstudy.ru>

Додаткова література:

Губерський Л. В. Сучасна філософія гуманітарного знання: парадигми і дискурси / Л. В. Губерський // Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України) / ред. колегія Сухомлинська О. В., Бех І. Д., Луговий В. І. – К.: Педагогічна думка, 2007. – Т. 4. Педагогіка і психологія вищої школи. – 439 с. – С. 128 – 142.

Енциклопедія освіти // Акад. пед. наук України; головний редактор В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

Кремень В. Г. Якісна освіта і нові вимоги часу / В.Г. Кремень // Педагогічна і психологічна науки в Україні / відп. ред. О. В. Сухомлинська. – К.: Педагогічна думка, 2007 – Т. 1. Теорія та історія педагогіки. – С. 11 – 23.

Кремень В. Г. Синергетична модель розвитку освіти як відповідь на виклики сьогодення / В. Г. Кремень // Рідна школа: щомісячний науково-педагогічний журнал. – Київ: Рідна школа, 2010. – С.3 – 6.

Лебедев С. А. Философия науки: словарь основных терминов / С. А. Лебедев. – М. Академический Проект, 2004 – 320 с.

Меньшиков И. В. Содержание образования: самоорганизация междисциплинарности и проблема управления. [Електронний ресурс] / И. В. Меньшиков. – Режим доступу: <http://spkurdyumov.narod.ru/MenSan.htm>

Мокий В. Человечество является единым во Вселенной [Електронний ресурс] / В. Мокий / Интервью брал Р. Болатов // международный журнал культурно-деловой жизни «Золотая Площадь». – 2012. – июнь. – Режим доступу: http://anoitt.ru/about/argumenta_2012.php

Мультидисциплинарность научных исследований [Електронний ресурс] / Федеральный портал. – Режим доступу: protown.ru/information/hidden/4457.html

Новиков А. М. О структуре теории образования / А. М. Новиков // Педагогика. – 2005. – № 7. – С. 18 – 23.

Огнев'юк В. О. Філософія освіти та її місце в структурі наукових досліджень феномену освіти / В. О. Огнев'юк // Науково-методичний журнал «Шлях освіти». – 2009. – №4 (54). – С. 2 – 6.

Освітологія: витoki наукового напрямy: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 728 с.

Сисоєва С. О. Освіта у сучасному світі / С. О. Сисоєва / Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / МОН України, НАПН України, ГУОН КМДА, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. / За заг. ред. Огнев'юка В. О. [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, С. О. Сисоєва, Г. С. Лозко]. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – 192 с.

Сисоєва С. О., Соколова І. В. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження: наук. видання / С. О. Сисоєва, І. В. Соколова / НАПН України. Інс-т педагогічної освіти і освіти дорослих, МОН. Маріупольський держ. Гуманітарний ун-т – Київ. Видавничий дім «ЕКМО», 2010. – 362 с.

Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576 с.

Трансдисциплінарні дослідження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://transstudy.ru/>

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ПРАКТИКА МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СФЕРІ ОСВІТИ

Основні поняття модуля:

Метод міждисциплінарного наукового дослідження; філософські методи; загальнонаукові методи; конкретно-наукові методи; методи теоретичного дослідження; методи емпіричного дослідження; проєктивні методи; експертні методи дослідження; експеримент; педагогічний експеримент; констатувальний експеримент; формувальний експеримент; статистична обробка результатів дослідження; етапи міждисциплінарного наукового дослідження; проблема дослідження; тема дослідження; актуальність дослідження; об'єкт, предмет, мета міждисциплінарного дослідження; формулювання завдань міждисциплінарного дослідження.

ТЕМА 3. ВІДБІР ТА КЛАСИФІКАЦІЯ МЕТОДІВ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ У СФЕРІ ОСВІТИ

ЛЕКЦІЯ 3.

Поняття «метод міждисциплінарного наукового дослідження». Проблема класифікації методів міждисциплінарного наукового дослідження у сфері освіти.

Основні методи наукових досліджень у міждисциплінарному підході. Філософські методи: загальнонаукові (для всіх наук); конкретні (для певної групи наук); спеціальні або специфічні (для конкретної науки). Загальнонаукові методи: методи емпіричного дослідження (спостереження, вимірювання, експеримент); методи, що використовуються як на емпіричному, так і на теоретичному рівні дослідження (абстрагування, аналіз і синтез, індукція та дедукція, моделювання); методи теоретичного дослідження (сходження від абстрагованого до конкретного). Конкретно-наукові методи: міждисциплінарні та спеціальні (балансовий метод, метод польових досліджень).

Порівняння процедури відбору методів для дисциплінарного та міждисциплінарного дослідження у сфері освіти. Методи дослідження освіти різними галузями науки (педагогіки, психології, філософії, економіки, права, соціології, культурології та ін.).

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 3.2. Методи наукового дослідження в освітології

План

1. Система методів міждисциплінарного наукового дослідження сфери освіти.
2. Загальна характеристика емпіричних методів в освітології.
3. Загальнонаукові теоретичні методи та особливості їх використання в освітологічних наукових дослідженнях.
4. Використання математичних методів та методів статистичної обробки наукових даних в освітології.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 3.2.**Основна література:**

Андреев В. И. Базовые закономерности развития образовательных систем / В. И. Андреев / Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576с.

Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.

Загвязинский В. И. Методология и методика дидактического исследования / В. И. Загвязинский. – М.: Педагогика, 1982. – 160 с.

Кнященко Л. П., Гребенщикова Е. Г. Современная философия науки: трансдисциплинарные аспекты: Учебное пособие / Л. П. Кнященко, Е. Г. Гребенщикова. – М.: МГМСУ, 2011. – 172 с.

Ковальчук В. В., Моїсєєв Л. М. Основи наукових досліджень / В. В. Ковальчук, Л. М. Моїсєєв. – К.: В. Д. «Професіонал», 2004. – 113 с.

Кудикіна Н. В. Методология научных исследований: стисло й доступно для початківців. Навчально-метод. посібник / Н. В. Кудикіна – К.: КМПУ, 2004. – 38 с.

Лудченко А. А., Лудченко Я. А., Примак Т. А. Основы научных исследований: Учебн. пособие / Под ред. А. А. Лудченко. – К.: О-во «Знання», КОО, 2000. – 113 с.

Меньшиков И. В. Содержание образования: самоорганизация междисциплинарности и проблема управления. [Електронний ресурс] / И. В. Меньшиков. – Режим доступу: <http://spkurdyumov.narod.ru/MenSan.htm>

Науково-дослідна роботи в закладах освіти: Метод. посібник / Укл. Ю. О. Туранов, В. І. Уруський. – Тернопіль: Астон, 2001. – 138 с.

Новиков А. М. О структуре теории образования / А. М. Новиков // Педагогика. – 2005. – № 7. – С. 18 – 23.

Сидоренко В. К. Основы научных исследований / В. К. Сидоренко, П. В. Дмитренко – К.: РННЦ «ДІНІТ», 2000. – 259 с.

Основы научных исследований: Учеб. для техн. вузов / В. И. Крутов, И. М. Грушко, В. В. Попов и др.; Под ред. В. И. Крутова, В. В. Попова. – М.: Высш. шк., 1989. – 400 с.

Парахонский А. П. Мультидисциплинарность научных исследований [Електронний ресурс] / А. П. Парахонский. – Медицинский институт высшего сестринского образования. Кубанский медицинский университет. Краснодар. – Режим доступу: http://www.econf.rae.ru/pdf/2009/06/Parahonskii_4.pdf

Пять основных трактовок трансдисциплинарности (по Дж. Клейн) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://transstudy.ru/trasd/osnovnie-podxodi-k-traktovke.html>

Разработка междисциплинарных программ в области гуманитарного образования: опыт проекта Tempus JER-27111-2006. – Ростов н/Д: НМЦ «Логос», 2009. – 166 с.

Сисоєва С. О. Методологічні концепти освітології / С. О. Сисоєва // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наук. пр. / за матер. Першої Всеукр. наук.-

практ. конф. «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с.

Сисоєва С. О. Освіта у сучасному світі / С. О. Сисоєва / Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / МОН України, НАПН України, ГУОН КМДА, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. / За заг. ред. Огнев'юка В. О. [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, С. О. Сисоєва, Г. С. Лозко]. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – 192 с.

Сисоєва С. О. Освіта як об'єкт дослідження / С. О. Сисоєва // Шлях освіти: науково-методичний журнал. – К.: Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Асоціація працівників гімназій і ліцеїв України. – 2011. – № 2 – 48 с. – С. 5 – 11.

Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: підруч. для магістрів спец. «Педагогіка вищої школи» / С. О. Сисоєва, Т. Є. Кристопчук; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. – Рівне: Волинські береги, 2013. – 359 с.

Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Педагогічний експеримент у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти: Навч. – метод. посіб. / С. О. Сисоєва, Т. Є. Кристопчук. – Луцьк, ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 460 с.

Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. Підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко – К.: Знання-прес, 2002. – 295 с.

M. de Mello. Transdisciplinarity : An Experience in Implementation [Електронний ресурс]. – Center for Transdisciplinary Education (CETRANS) . The School of the Future, University of São Paulo, October 23, 2001. – Режим доступу: <http://ciret-transdisciplinarity.org/bulletin/b16c12.php>

Lawrence. R. J. Housing and health: From interdisciplinary principles to transdisciplinary research and practice. Futures, 2004. – 36. – № 4. – P. 488 – 489.

Додаткова література:

Бушковская Е. А. Феномен междисциплинарности в зарубежных исследованиях [Електронний ресурс] / Е. А. Бушковская. – С. 152 – 155. – Режим доступу: <http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/330/image/330-152.pdf>

Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний редактор В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

Загвойська Л. Міждисциплінарні дослідження в контексті постнекласичної економіки [Електронний ресурс] / Л. Загвойська. – С. 48 – 53. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vid/2009_1/ve1_statti/ve1_zahvoyska.pdf

Кремень В. Г., Ільїн В. В. Синергетика в освіті: контекст людноцентризму : монографія / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн; [Національна академія педагогічних наук України]. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 368 с.

Кремень В. Освіта в структурі цивілізаційних змін / В. Кремень // Освіта. – 2010. – № 47 – 48 (5430-5431). – С. 4.

Кропотова Н. В. Междисциплинарность как диалог профессиональных культур [Електронний ресурс] / Н. В. Кропотова. – С. 73 – 76. – Режим доступу: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=sociology_demography&id=159

Кудикіна Н. В. Закони та закономірності у методологічному забезпеченні наукових досліджень з проблем професійної педагогіки // Теоретико-практичні аспекти виховної роботи в закладах інтернатного типу: Збірник наукових праць Інституту проблем виховання АПН України / Упорядник: Л. В. Канишевська. – ІПВ АПН України, 2008. – С. 12 – 15.

Мультидисциплинарность научных исследований [Електронний ресурс] / Федеральний портал. – Режим доступу: protown.ru/information/hide/4457.html

Науково-дослідна роботи в закладах освіти: Метод. посібник / Укл. Ю. О. Туранов, В. І. Уруський. – Тернопіль: Астон, 2001. – 138 с.

Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. Освітologia – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва // Рідна шк.: щомісяч. наук.-пед. журн. – № 4 – 5 (988-989), квітень-травень, 2012. – 80 с. – С. 44 – 51.

Освітologia: витoki наукового напрямy: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Освітologia: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 728 с.

Сисоєва С. О., Соколова І. В. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження: наук. видання / С. О. Сисоєва, І. В. Соколова / НАПН України. Інс-т педагогічної освіти і освіти дорослих, МОН. Маріупольський держ. Гуманітарний ун-т – Київ. Видавничий дім «ЕКМО», 2010. – 362 с.

Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576 с.

Трансдисциплинарные исследования [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://transstudy.ru/>

САМОСТІЙНА РОБОТА 3.2.

А. Розкрити зміст основних понять теми.

Б. Перевести основну інформацію теми в мову таблиць, схем, графіків (вибір за бажанням).

В. На основі опрацювання наукової літератури виконати такі завдання:

1. Здійснити відбір методів для виконання наукового дослідження за освітологічною тематикою (тема обирається самостійно). Описати методи міждисциплінарного наукового дослідження, які будуть використовуватися при написанні роботи та їх призначення. Висновки обґрунтувати.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКЕ ЗАВДАННЯ 3.2.

Тема: Науковий тезаурус освітологічного дослідження.

Мета: сприяти розвитку методологічної культури та формуванню умінь планувати науково-дослідну роботу.

Завдання: на основі вивчення наукової літератури та потреб освітньої практики обрати тему освітологічного дослідження, сформулювати його науковий тезаурус. Довести міждисциплінарний характер обраного дослідження. Висновки обґрунтувати.

Список рекомендованої літератури до теми 3.

Основна література:

Андреев В. И. Базовые закономерности развития образовательных систем / В. И. Андреев / Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576 с.

Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.

Загвязинский В. И. Методология и методика дидактического исследования / В. И. Загвязинский. – М.: Педагогика, 1982. – 160 с.

Киященко Л. П., Гребенщикова Е. Г. Современная философия науки: трансдисциплинарные аспекты: Учебное пособие / Л. П. Киященко, Е. Г. Гребенщикова. – М.: МГМСУ, 2011. – 172 с.

Ковальчук В. В., Моїсєєв Л. М. Основи наукових досліджень / В. В. Ковальчук, Л. М. Моїсєєв. – К.: В.Д. «Професіонал», 2004. – 113 с.

Кудикіна Н. В. Методологія наукових досліджень: стисло й доступно для початківців. Навчально-метод. посібник / Н. В. Кудикіна – К.: КМПУ, 2004. – 38 с.

Лудченко А. А., Лудченко Я. А., Примак Т. А. Основы научных исследований: Учебн. пособие / Под ред. А. А. Лудченко. – К.: О-во «Знание», КОО, 2000. – 113 с.

Меньшиков И. В. Содержание образования: самоорганизация междисциплинарности и проблема управления. [Электронный ресурс] / И. В. Меньшиков. – Режим доступа: <http://spkurdyumov.narod.ru/MenSan.htm>

Науково-дослідна роботи в закладах освіти: Метод. посібник / Укл. Ю. О. Туранов, В. І. Уруський. – Тернопіль: Астон, 2001. – 138 с.

Новиков А. М. О структуре теории образования / А. М. Новиков // Педагогика. – 2005. – № 7. – С. 18 – 23.

Сидоренко В. К. Основы научных исследований / В. К. Сидоренко, П. В. Дмитренко – К.: РННЦ «ДНІТ», 2000. – 259 с.

Основы научных исследований: Учеб. для техн. вузов / В. И. Крутов, И. М. Грушко, В. В. Попов и др.; Под ред. В. И. Крутова, В. В. Попова. – М.: Высш. шк., 1989. – 400 с.

Парахонский А. П. Мультидисциплинарность научных исследований [Электронный ресурс] / А. П. Парахонский. – Медицинский институт высшего сестринского образования. Кубанский медицинский университет. Краснодар. – Режим доступа: http://www.econf.rae.ru/pdf/2009/06/Parahonskii_4.pdf

Пять основных трактовок трансдисциплинарности (по Дж. Клейн) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://transstudy.ru/trasd/osnovnie-podxodi-k-traktovke.html>

Разработка междисциплинарных программ в области гуманитарного образования: опыт проекта Tempus JER-27111-2006. – Ростов н/Д: НМЦ «Логос», 2009. – 166 с.

Сисоева С. О. Методологічні концепти освітології / С. О. Сисоева // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наук. пр. / за матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоева, І. В. Соколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с.

Сисоева С. О. Освіта у сучасному світі / С. О. Сисоева / Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / МОН України, НАПН України, ГУОН КМДА, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. / За заг. ред. Огнев'юка В. О. [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, С. О. Сисоева, Г. С. Лозко]. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – 192 с.

Сисоева С. О. Освіта як об'єкт дослідження / С. О. Сисоева // Шлях освіти: науково-методичний журнал. – К.: Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Асоціація працівників гімназій і ліцеїв України. – 2011. – № 2 – 48 с. – С. 5 – 11.

Сисоева С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: підруч. для магістрів спец. «Педагогіка вищої школи» / С. О. Сисоева, Т. Є. Кристопчук; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. – Рівне: Волинські береги, 2013. – 359 с.

Сисоева С. О., Кристопчук Т. Є. Педагогічний експеримент у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти: навч. – метод. посіб. / С. О. Сисоева, Т. Є. Кристопчук. – Луцьк, ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 460 с.

Шейко В. М., Кушнарченко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. Підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарченко – К.: Знання-прес, 2002. – 295 с.

M. de Mello. Transdisciplinarity : An Experience in Implementation [Електронний ресурс]. – Center for Transdisciplinary Education (CETRANS) . The School of the Future, University of São Paulo, October 23, 2001. – Режим доступа: <http://ciret-transdisciplinarity.org/bulletin/b16c12.php>

Lawrence. R. J. Housing and health: From interdisciplinary principles to transdisciplinary research and practice. Futures, 2004. – 36. – № 4. – Р. 488 – 489.

Додаткова література:

Бушковская Е. А. Феномен междисциплинарности в зарубежных исследованиях [Електронний ресурс] / Е. А. Бушковская. – С. 152 – 155. – Режим доступу: <http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/330/image/330-152.pdf>

Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний редактор В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

Загвойська Л. Міждисциплінарні дослідження в контексті постнекласичної економіки [Електронний ресурс] / Л. Загвойська. – С. 48 – 53. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vide/2009_1/ve1_statti/ve1_zahvoyska.pdf

Кремень В. Г., Ільїн В. В. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму : монографія / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн; [Національна академія педагогічних наук України]. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 368 с.

Кремень В. Освіта в структурі цивілізаційних змін / В. Кремень // Освіта. – 2010. – № 47 – 48 (5430-5431). – С. 4.

Кропотова Н. В. Междисциплинарность как диалог профессиональных культур [Електронний ресурс] / Н. В. Кропотова. – С. 73 – 76. – Режим доступу: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=sociology_demography&id=159

Кудикіна Н. В. Закопи та закономірності у методологічному забезпеченні наукових досліджень з проблем професійної педагогіки / Н. В. Кудикіна // Теоретико-практичні аспекти виховної роботи в закладах інтернатного типу: Збірник наукових праць Інституту проблем виховання АПН України / Упорядник: Л. В. Канішевська. – ІПВ АПН України, 2008. – С. 12 – 15.

Мультидисциплинарность научных исследований [Електронний ресурс] / Федеральный портал. – Режим доступу: protown.ru/information/hide/4457.html

Науково-дослідна роботи в закладах освіти: Метод. посібник / Укл. Ю. О. Туранов, В. І. Уруський. – Тернопіль: Астон, 2001. – 138 с.

Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. Освітологія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва // Рідна шк.: щомісяч. наук.-пед. журн. – № 4 – 5 (988-989), квітень-травень, 2012. – 80 с. – С. 44 – 51.

Освітологія: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 728 с.

Сисоєва С. О., Соколова І. В. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження: наук. видання / С. О. Сисоєва, І. В. Соколова / НАПН України. Інс-т педагогічної освіти і освіти дорослих, МОН. Маріупольський держ. Гуманітарний ун-т – Київ. Видавничий дім «ЕКМО», 2010. – 362 с.

Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576 с.

Трансдисциплинарные исследования [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://transstudy.ru/>

ТЕМА 4. ТЕХНОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СФЕРІ ОСВІТИ

ЛЕКЦІЯ 4.

Етапи міждисциплінарного наукового дослідження в галузі освіти.

Забезпечення алгоритмічної послідовності етапів виконання фундаментального, прикладного, теоретичного, теоретико-експериментального й експериментального міждисциплінарного наукового дослідження в галузі освіти. Характеристика змісту експериментальної діяльності на кожному етапі.

Відбір джерел та пошук інформації за темою міждисциплінарного наукового дослідження. Формування концепції міждисциплінарного наукового дослідження за конкретною темою.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 4.2.

Технологія роботи над науковим міждисциплінарним дослідженням

План

1. Вибір проблеми міждисциплінарного наукового дослідження у сфері освіти.
2. Особливості визначення об'єкта, предмета і мети міждисциплінарного наукового дослідження.
3. Етапи міждисциплінарного наукового дослідження в сфері освіти.
4. Приклади виконання міждисциплінарного наукового дослідження в освітології.

Список рекомендованої літератури до семінарського заняття 4.2.

Основна література:

Андреев В. И. Базовые закономерности развития образовательных систем / В. И. Андреев / Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576с.

Бушковская Е. А. Феномен междисциплинарности в зарубежных исследованиях [Електронний ресурс] / Е. А. Бушковская. – С. 152 – 155. – Режим доступу: <http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/330/image/330-152.pdf>

Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.

Загвязинский В. И. Методология и методика дидактического исследования / В. И. Загвязинский. – М.: Педагогика, 1982. – 160 с.

Киященко Л. П., Гребенщикова Е. Г. Современная философия науки: трансдисциплинарные аспекты: Учебное пособие / Л. П. Киященко, Е. Г. Гребенщикова. – М.: МГМСУ, 2011. – 172 с.

Ковальчук В. В., Моїсєєв Л. М. Основи наукових досліджень / В. В. Ковальчук, Л. М. Моїсєєв. – К.: В. Д. «Професіонал», 2004. – 113 с.

Лудченко А. А., Лудченко Я. А., Примак Т. А. Основы научных исследований: Учебн. пособие / Под ред. А. А. Лудченко. – К.: О-во «Знання», КОО, 2000. – 113 с.

Меньшиков И. В. Содержание образования: самоорганизация междисциплинарности и проблема управления. [Електронний ресурс] / И. В. Меньшиков. – Режим доступу: <http://spkurdyumov.narod.ru/MenSan.htm>

Кудикіна Н. В. Методологія наукових досліджень: стисло й доступно для початківців. Навчально-метод. посібник / Н. В. Кудикіна. – К.: КМПУ, 2004. – 38 с.

Кропотова Н. В. Междисциплинарность как диалог профессиональных культур [Електронний ресурс] / Н. В. Кропотова. – С. 73 – 76. – Режим доступу: http://librat.org.ua/sections_load.php?s=sociology_demography&id=159

Кудикіна Н. В. Закопи та закономірності у методологічному забезпеченні наукових досліджень з проблем професійної педагогіки / Н. В. Кудикіна // Теоретико-практичні аспекти виховної роботи в закладах інтернатного типу: Збірник наукових праць Інституту проблем виховання АПН України / Упорядник: Л.В. Канішевська. – ІПВ АПН України, 2008. – С. 12 – 15.

Мультидисциплинарность научных исследований [Електронний ресурс] / Федеральный портал. – Режим доступу: protown.ru/information/hide/4457.html

Науково-дослідна роботи в закладах освіти: Метод. посібник / Укл. Ю. О. Туранов, В. І. Уруський. – Тернопіль: Астон, 2001. – 138 с.

Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 728 с.

Сидоренко В. К. Основи наукових досліджень / В. К. Сидоренко, П. В. Дмитренко. – К.: РННЦ «ДІНІТ», 2000. – 259 с.

Основы научных исследований: Учеб. для техн. вузов / В. И. Крутов, И. М. Грушко, В. В. Попов и др.; Под ред. В. И. Крутова, В. В. Попова. – М.: Высш. шк., 1989. – 400 с.

Сисоєва С. О. Методологічні концепти освітології / С. О. Сисоєва // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наук. пр. / за матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с.

Сисоєва С. О. Освіта у сучасному світі / С. О. Сисоєва / Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / МОН України, НАПН України, ГУОН КМДА, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. /

За заг. ред. Огнев'юка В. О. [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, С. О. Сисосва, Г. С. Лозко]. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – 192 с.

Сисосва С. О. Освіта як об'єкт дослідження / С. О. Сисосва // Шлях освіти: науково-методичний журнал. – К.: Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Асоціація працівників гімназій і ліцеїв України. – 2011. – № 2 – 48 с. – С. 5 – 11.

Сисосва С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: підруч. для магістрів спец. «Педагогіка вищої школи» / С. О. Сисосва, Т. Є. Кристопчук; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. – Рівне: Волинські береги, 2013. – 359 с.

Сисосва С. О., Кристопчук Т. Є. Педагогічний експеримент у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти: Навч. – метод. посіб. / С. О. Сисосва, Т. Є. Кристопчук. – Луцьк, ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 460 с.

Сисосва С. О., Соколова І. В. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження: наук. видання / С. О. Сисосва, І. В. Соколова // НАПН України. Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих, МОН. Маріупольський держ. Гуманітарний ун-т – Київ. Видавничий дім «ЕКМО», 2010. – 362 с.

Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576 с.

Трансдисциплінарні дослідження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://transstudy.ru/>

Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. Підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко – К.: Знання-прес, 2002. – 295 с.

Додаткова література:

Краевский В. В. Науки об образовании и наука об образовании (методологические проблемы современной педагогики) / В. В. Краевский // Журнал «Вопросы философии». – 2009. – № 3. – С. 77 – 82.

Кремень В. Г., Ільїн В. В. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму : монографія / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн; [Національна академія педагогічних наук України]. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 368 с.

Кремень В. Освіта в структурі цивілізаційних змін / В. Кремень // Освіта. – 2010. – № 47–48 (5430-5431). – С. 4.

Новиков А. М. О структуре теории образования / А. М. Новиков // Педагогика. – 2005. – № 7. – С. 18 – 23.

Огнев'юк В. О. Філософія освіти та її місце в структурі наукових досліджень феномену освіти / В. О. Огнев'юк // Науково-методичний журнал «Шлях освіти». – 2009. – № 4 (54). – С. 2 – 6.

Огнев'юк В. О., Сисосва С. О. Освітологія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисосва // Рідна шк.: щомісяч. наук.-пед. журн. – № 4 – 5 (988-989), квітень-травень, 2012. – 80 с. – С. 44 – 51.

Освітологія: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисосва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Парахонский А. П. Мультидисциплинарность научных исследований [Електронний ресурс] / А. П. Парахонский. – Медицинский институт высшего сестринского образования. Кубанский медицинский университет. Краснодар. – Режим доступу: http://www.econf.rae.ru/pdf/2009/06/Parahonskii_4.pdf

Пять основных трактовок трансдисциплинарности (по Дж. Клейн) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://transstudy.ru/trasd/osnovnie-podxodi-k-traktovke.html>

Разработка междисциплинарных программ в области гуманитарного образования: опыт проекта Tempus JEP-27111-2006. – Ростов н/Д: НМЦ «Логос», 2009. – 166 с.

Саух П. Ю. Сучасна освіта: портрет без прикрас (між негативною креативністю ідей і українською вестернізацією) / П. Ю. Саух // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наук. пр./ за матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти». – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с. – С.62 –75.

1st World Congress of Transdisciplinarity. Preamble. [Електронний ресурс] / Centre International de Recherches et Études Transdisciplinaires. – Convento da Arrábida, Portugal, 1994, November 2-6. – Режим доступу: <http://perso.club-internet.fr/nicol/ciret/english/charten.htm>

De Mello. M. (2001) The School of the Future, University of São Paulo, Center for Transdisciplinary Education (CETRANS).

Lawrence. R. J. Housing and health: From interdisciplinary principles to transdisciplinary research and practice. Futures, 2004. – 36. – № 4. – P. 488 – 489.

M. de Mello. Transdisciplinarity : An Experience in Implementation [Електронний ресурс]. – Center for Transdisciplinary Education (CETRANS) . The School of the Future, University of São Paulo, October 23, 2001. – Режим доступу: <http://ciret-transdisciplinarity.org/bulletin/b16c12.php>

Remadier T. Transdisciplinarity and its challenges: The case of urban studies [Електронний ресурс] / T. Remadier. – Futures, 2004. – № 36. – P. 433 – 434. – Режим доступу: <http://transstudy.ru>

САМОСТІЙНА РОБОТА 4.2.

А. Розкрити зміст основних понять теми.

Б. Перевести основну інформацію теми в мову таблиць, схем, графіків (вибір за бажанням).

В. На основі опрацювання наукової літератури виконати такі завдання:

1. На основі опрацювання наукової літератури та вивчення проблем із розвитку сфери освіти, розробити технологію міждисциплінарного наукового дослідження з актуальної освітньої проблеми. Висновки обґрунтувати.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКЕ ЗАВДАННЯ 4.2.

Тема: Проведення наукового дослідження з освітології.

Мета: оволодіння уміннями та навичками виконання міждисциплінарних наукових досліджень з освітологічної тематики.

Завдання: на основі обраної теми зі складових освітологічної підготовки спроектувати її дослідження за всіма етапами, яких потребує міждисциплінарне наукове дослідження. Висновки обгрунтувати.

Список рекомендованої літератури до теми 4.

Основна література:

Андреев В. И. Базовые закономерности развития образовательных систем / В. И. Андреев / Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576с.

Бушковская Е. А. Феномен междисциплинарности в зарубежных исследованиях [Электронный ресурс] / Е. А. Бушковская. – С. 152 – 155. – Режим доступа: <http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/330/image/330-152.pdf>

Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.

Загвязинский В. И. Методология и методика дидактического исследования / В. И. Загвязинский. – М.: Педагогика, 1982. – 160 с.

Кнященко Л. П., Гребенщикова Е. Г. Современная философия науки: трансдисциплинарные аспекты: Учебное пособие / Л. П. Кнященко, Е. Г. Гребенщикова. – М.: МГМСУ, 2011. – 172 с.

Ковальчук В. В., Моїсєєв Л. М. Основи наукових досліджень / В. В. Ковальчук, Л. М. Моїсєєв. – К.: В.Д. «Професіонал», 2004. – 113 с.

Кропотова Н. В. Междисциплинарность как диалог профессиональных культур [Электронный ресурс] / Н. В. Кропотова. – С. 73 – 76. – Режим доступа: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=sociology_demography&id=159

Кудикіна Н. В. Закони та закономірності у методологічному забезпеченні наукових досліджень з проблем професійної педагогіки / Н. В. Кудикіна // Теоретико-практичні аспекти виховної роботи в закладах інтернатного типу: Збірник наукових праць Інституту проблем виховання АПН України / Упорядник: Л. В. Канишевська. – ППВ АПН України, 2008. – С. 12 – 15.

Кудикіна Н. В. Методологія наукових досліджень: стисло й доступно для початківців. Навчально-метод. посібник / Н. В. Кудикіна – К.: КМПУ, 2004. – 38 с.

Лудченко А. А., Лудченко Я. А., Примак Т. А. Основы научных исследований: Учебн. пособие / Под ред. А. А. Лудченко. – К.: О-во «Знання», КОО, 2000. – 113 с.

Меньшиков И. В. Содержание образования: самоорганизация междисциплинарности и проблема управления. [Электронный ресурс] / И. В. Меньшиков. – Режим доступа: <http://spkurdyumov.narod.ru/MenSan.htm>

Мультидисциплинарность научных исследований [Электронный ресурс] / Федеральный портал. – Режим доступа: protown.ru/information/hidden/4457.html

Науково-дослідна робота в закладах освіти: Метод. посібник / Укл. Ю. О. Туранов, В. І. Уруський. – Тернопіль: Астон, 2001. – 138 с.

Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 278 с.

Сидоренко В. К. Основы научных исследований / В. К. Сидоренко, П. В. Дмитренко – К.: РННЦ «ДНІТ», 2000. – 259 с.

Основы научных исследований: Учеб. для техн. вузов / В. И. Крутов, И. М. Грушко, В. В. Попов и др.; Под ред. В. И. Крутова, В. В. Попова. – М.: Высш. шк., 1989. – 400 с.

Сисоєва С. О. Методологічні концепти освітології / С. О. Сисоєва // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наук. пр. / за матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с.

Сисоєва С. О. Освіта у сучасному світі / С. О. Сисоєва / Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / МОН України, НАПН України, ГУОН КМДА, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. / За заг. ред. Огнев'юка В. О. [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, С. О. Сисоєва, Г. С. Лозко]. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – 192 с.

Сисоєва С. О. Освіта як об'єкт дослідження / С. О. Сисоєва // Шлях освіти: науково-методичний журнал. – К.: Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Асоціація працівників гімназій і ліцеїв України. – 2011. – № 2 – 48 с. – С. 5 – 11.

Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: підруч. для магістрів спец. «Педагогіка вищої школи» / С. О. Сисоєва, Т. Є. Кристопчук; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. – Рівне: Волинські береги, 2013. – 359 с.

Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Педагогічний експеримент у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти: Навч.-метод. посіб. / С. О. Сисоєва, Т. Є. Кристопчук. – Луцьк, ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 460 с.

Сисоєва С. О., Соколова І. В. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження: наук. видання / С. О. Сисоєва, І. В. Соколова // НАПН України. Інс-т педагогічної освіти і освіти дорослих, МОН, Маріупольський держ. гуманітарний ун-т – Київ. Видавничий дім «ЕКМО», 2010. – 362 с.

Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576 с.

Трансдисциплінарні дослідження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://transstudy.ru/>

Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. Підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко – К.: Знання-прес, 2002. – 295 с.

Додаткова література:

Краєвський В. В. Науки об освіті та наука об освіті (методологічні проблеми сучасної педагогіки) / В. В. Краєвський // Журнал «Вопросы философии». – 2009. – № 3. – С. 77 – 82.

Кремень В. Г., Ільїн В. В. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму : монографія / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн; [Національна академія педагогічних наук України]. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 368 с.

Кремень В. Освіта в структурі цивілізаційних змін / В. Кремень // Освіта. – 2010. – № 47 – 48 (5430-5431). – С. 4.

Новиков А. М. О структуре теории образования / А. М. Новиков // Педагогика. – 2005. – № 7. – С. 18 – 23.

Огнев'юк В. О. Філософія освіти та її місце в структурі наукових досліджень феномену освіти / В. О. Огнев'юк // Науково-методичний журнал «Шлях освіти». – 2009. – №4 (54). – С. 2 – 6.

Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. Освітологія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва // Рідна шк.: щомісяч. наук.-пед. журн. – № 4 – 5 (988-989), квітень-травень, 2012. – 80 с. – С. 44 – 51.

Освітологія: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Парахонський А. П. Мультидисциплінарність наукових досліджень [Електронний ресурс] / А. П. Парахонський. – Медичинський інститут вищого сестринського освіти. Кубанський медичинський університет. Краснодар. – Режим доступу: http://www.econf.rae.ru/pdf/2009/06/Parahonskii_4.pdf

Пять основных трактовок трансдисциплинарности (по Дж. Клейн) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://transstudy.ru/trasd/osnovnie-podxodi-k-traktovke.html>

Разработка междисциплинарных программ в области гуманитарного образования: опыт проекта Tempus JER-27111-2006. – Ростов н/Д: НМЦ «Логос», 2009. – 166 с.

Саух П. Ю. Сучасна освіта: портрет без прикрас (між негативною креативністю ідей і українською вестернізацією) / П. Ю. Саух // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наук. пр./ за матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти». – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с. – С. 62 – 75.

1st World Congress of Transdisciplinarity. Preamble. [Електронний ресурс] / Centre International de Recherches et Études Transdisciplinaires. – Convento da Arrábida, Portugal, 1994, November 2-6. – Режим доступу: <http://perso.club-internet.fr/nicol/ciret/english/charten.htm>

De Mello. M. (2001) *The School of the Future*, University of São Paulo, Center for Transdisciplinary Education (CETRANS).

Lawrence. R. J. *Housing and health: From interdisciplinary principles to transdisciplinary research and practice.* *Futures*, 2004. – 36. – № 4. – P. 488 – 489.

M. de Mello. *Transdisciplinarity : An Experience in Implementation* [Електронний ресурс]. – Center for Transdisciplinary Education (CETRANS) . *The School of the Future*, University of São Paulo, October 23, 2001. – Режим доступу: <http://ciret-transdisciplinarity.org/bulletin/b16c12.php>

Remadier T. *Transdisciplinarity and its challenges: The case of urban studies* [Електронний ресурс] / T. Remadier. – *Futures*, 2004. – № 36. – P. 433 – 434. – Режим доступу: <http://transstudy.ru>

ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ 2

1. Поняття методу міждисциплінарного наукового дослідження.
2. Проблема класифікації методів міждисциплінарного наукового дослідження у сфері освіти.
3. Модифікація основних методів наукових досліджень при виконанні міждисциплінарного наукового дослідження у сфері освіти.
4. Характеристика та зміст філософських методів.
5. Характеристика та зміст загальнонаукових методів.
6. Характеристика та зміст конкретно-наукових методів.
7. Порівняння процедури відбору методів для дисциплінарного та міждисциплінарного дослідження у сфері освіти.
8. Методи різних наук у дослідженні сфери освіти (педагогіки, психології, філософії, економіки, права, соціології, культурології тощо).
9. Система методів міждисциплінарного наукового дослідження.
10. Застосування емпіричних методів в освітології.
11. Загальнонаукові теоретичні методи та особливості їх використання в освітологічних наукових дослідженнях.
12. Використання математичних методів та методів статистичної обробки наукових даних в освітології.
13. Освітологічні методи наукового дослідження.
14. Етапи міждисциплінарного наукового дослідження в освітології.
15. Технологія роботи з інформаційними джерелами за темою міждисциплінарного наукового дослідження.
16. Вибір проблеми міждисциплінарного наукового дослідження у сфері освіти.

17. Особливості визначення об'єкта, предмета і мети міждисциплінарного наукового дослідження.
18. Етапи міждисциплінарного наукового дослідження в освітології.
19. Технологія роботи над міждисциплінарним науковим дослідженням з освітологічної проблематики.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 2

Основна література:

Андреев В. И. Базовые закономерности развития образовательных систем / В. И. Андреев / Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576 с.

Бушковская Е. А. Феномен междисциплинарности в зарубежных исследованиях [Электронный ресурс] / Е. А. Бушковская. – С. 152 – 155. – Режим доступа: <http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/330/image/330-152.pdf>

Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.

Загвязинский В. И. Методология и методика дидактического исследования / В. И. Загвязинский. – М.: Педагогика, 1982. – 160 с.

Киященко Л. П., Гребенщикова Е. Г. Современная философия науки: трансдисциплинарные аспекты: Учебное пособие / Л. П. Киященко, Е. Г. Гребенщикова. – М.: МГМСУ, 2011. – 172 с.

Ковальчук В. В., Моїсєєв Л. М. Основы научных исследований / В. В. Ковальчук, Л. М. Моїсєєв. – К.: В.Д. «Професіонал», 2004. – 113 с.

Кремень В. Г. Синергетична модель розвитку освіти як відповідь на виклики сьогодення / В. Г. Кремень // Рідна школа: щомісячний науково-педагогічний журнал. – Київ: Рідна школа, 2010. – С. 3 – 6.

Кропотова Н. В. Междисциплинарность как диалог профессиональных культур [Электронный ресурс] / Н. В. Кропотова. – С. 73 – 76. – Режим доступа: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=sociology_demography&id=159

Кудикіна Н. В. Закони та закономірності у методологічному забезпеченні наукових досліджень з проблем професійної педагогіки / Н. В. Кудикіна // Теоретико-практичні аспекти виховної роботи в закладах інтернатного типу: Збірник наукових праць Інституту проблем виховання АПН України / Упорядник: Л. В. Канішевська. – ППВ АПН України, 2008. – С. 12 – 15.

Кудикіна Н. В. Методология научных исследований: стисло й доступно для початківців. Навчально-метод. посібник / Н. В. Кудикіна. – К.: КМПУ, 2004. – 38 с.

Лудченко А. А., Лудченко Я. А., Примак Т. А. Основы научных исследований: Учебн. пособие / А. А. Лудченко, Я. А. Лудченко, Т. А. Примак; под ред. А. А. Лудченко. – К.: О-во «Знание», КОО, 2000. – 113 с.

Меньшиков И. В. Содержание образования: самоорганизация междисциплинарности и проблема управления. [Електронний ресурс] / И. В. Меньшиков. – Режим доступу: <http://spkurdyumov.narod.ru/MenSan.htm>

Мультидисциплинарность научных исследований [Електронний ресурс] / Федеральный портал. – Режим доступу: protown.ru/information/hide/4457.html

Науково-дослідна робота в закладах освіти: Метод. посібник / Укл. Ю. О. Туранов, В. І. Уруський. – Тернопіль: Астон, 2001. – 138 с.

Новиков А. М. О структуре теории образования / А. М. Новиков // Педагогика. – 2005. – № 7. – С. 18 – 23.

Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 728 с.

Основы научных исследований: Учеб. для техн. вузов / В. И. Крутов, И. М. Грушко, В. В. Попов и др.; Под ред. В. И. Крутова, В. В. Попова. – М.: Высш. шк., 1989. – 400 с.

Парахонский А. П. Мультидисциплинарность научных исследований [Електронний ресурс] / А. П. Парахонский // Медицинский институт высшего сестринского образования, Кубанский медицинский университет. – Краснодар. – Режим доступу:http://www.econf.rae.ru/pdf/2009/06/Parahonskii_4.pdf

Пять основных трактовок трансдисциплинарности (по Дж. Клейн) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://transstudy.ru/trasd/osnovnie-podxodi-k-traktovke.html>

Разработка междисциплинарных программ в области гуманитарного образования: опыт проекта Tempus JEP-27111-2006. – Ростов н/Д: НМЦ «Логос», 2009. – 166 с.

Сидоренко В. К. Основы научных исследований / В. К. Сидоренко, П. В. Дмитренко – К.: РННЦ «ДНІТ», 2000. – 259 с.

Сисоєва С. О. Методологічні концепти освітології / С. О. Сисоєва // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наук. пр. / за матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с.

Сисоєва С. О. Освіта у сучасному світі / С. О. Сисоєва / Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / МОН України, НАПН України, ГУОН КМДА, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. / За заг. ред. Огнев'юка В. О. [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, С. О. Сисоєва, Г. С. Лозко]. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – 192 с.

Сисоєва С. О. Освіта як об'єкт дослідження / С. О. Сисоєва // Шлях освіти: науково-методичний журнал. – К.: Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Асоціація працівників гімназій і ліцеїв України. – 2011. – № 2 – 48 с. – С. 5 – 11.

Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: підруч. для магістрів спец. «Педагогіка вищої школи» / С. О. Сисоєва, Т. Є. Кристопчук; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. – Рівне: Волинські береги, 2013. – 359 с.

Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Педагогічний експеримент у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти: навч. – метод. посіб. / С. О. Сисоєва, Т. Є. Кристопчук. – Луцьк, ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 460 с.

Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576 с.

Шейко В. М., Кушнарченко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. Підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарченко – К.: Знання-прес, 2002. – 295 с.

Lawrence. R. J. Housing and health: From interdisciplinary principles to transdisciplinary research and practice. *Futures*, 2004. – 36. – № 4. – Р. 488–489.

M. de Mello. Transdisciplinarity : An Experience in Implementation [Електронний ресурс]. – Center for Transdisciplinary Education (CETRANS) . The School of the Future, University of São Paulo, October 23, 2001. – Режим доступу: <http://ciret-transdisciplinarity.org/bulletin/b16c12.php>

Додаткова література:

Гершунский Б. С. Философско-методологические основы образовательно-педагогической прогностики / Б. С. Гершунский // Философия образования. – М.: Московский психолого-социальный институт. Флинта, 1998. – 432 с.

Енциклопедія освіти // Акад. пед. наук України; головний редактор В. Г. Кремень. – К.: ЮрінкомІнтер, 2008. – 1040 с.

Загвойська Л. Міждисциплінарні дослідження в контексті постнекласичної економіки [Електронний ресурс] / Л. Загвойська. – С. 48 – 53. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vide/2009_1/ve1_statti/ve1_zahvoyska.pdf

Краевский В. В. Науки об образовании и наука об образовании (методологические проблемы современной педагогики) / В. В. Краевский // Журнал «Вопросы философии». – 2009. – № 3. – С. 77 – 82.

Кремень В. Г., Ільїн В. В. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму : монографія / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн; [Національна академія педагогічних наук України]. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 368 с.

Кремень В. Освіта в структурі цивілізаційних змін / В. Кремень // Освіта. – 2010. – № 47–48 (5430-5431). – С. 4.

Огнев'юк В. О. Філософія освіти та її місце в структурі наукових досліджень феномену освіти / В. О. Огнев'юк // Науково-методичний журнал «Шлях освіти». – 2009. – №4 (54). – С. 2 – 6.

Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. Освітологія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва // Рідна шк.: щомісяч. наук.-пед. журн. – № 4 – 5 (988-989), квітень-травень, 2012. – 80 с. – С. 44 – 51.

Освітологія: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 728 с.

Парахонский А. П. Мультидисциплинарность научных исследований [Електронний ресурс] / А. П. Парахонский. – Медицинский институт высшего

сестринського образования. Кубанский медицинский университет. Краснодар. – Режим доступу: http://www.econf.rae.ru/pdf/2009/06/Parahonskii_4.pdf

Саух П. Ю. Сучасна освіта: портрет без прикрас (між негативною креативністю ідей і українською вестернізацією) / П. Ю. Саух // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наук. пр. / за матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти». – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с. – С. 62–75.

Сисоєва С. О., Соколова І. В. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження: наук. видання / С. О. Сисоєва, І. В. Соколова // НАПН України. Інст-т педагогічної освіти і освіти дорослих, МОН. Маріупольський держ. Гуманітарний ун-т – Київ. Видавничий дім «ЕКМО», 2010. – 362 с.

Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576 с.

Трансдисциплінарні дослідження [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://transstudy.ru/>

1st World Congress of Transdisciplinarity. Preamble. [Електронний ресурс] / Centre International de Recherches et Études Transdisciplinaires. – Convento da Arrábida, Portugal, 1994, November 2-6. – Режим доступу: <http://perso.club-internet.fr/nicol/ciret/english/charten.htm>

M. de Mello. Transdisciplinarity : An Experience in Implementation [Електронний ресурс]. – Center for Transdisciplinary Education (CETRANS) . The School of the Future, University of São Paulo, October 23, 2001. – Режим доступу: <http://ciret-transdisciplinarity.org/bulletin/b16c12.php>

Remadier T. Transdisciplinarity and its challenges: The case of urban studies [Електронний ресурс] / Т. Remadier. – Futures, 2004. – № 36. – Р. 433 – 434. – Режим доступу: <http://transstudy.ru>

IV. Навчально-методична карта дисципліни «Методологія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти»

Разом: 54 год., лекції – 8 год., семінарські заняття – 8 год.,

індивідуальна робота – 4 год., самостійна робота – 30 год., модульний контроль – 4 год., залік.

Семестр		Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2	
Тиждень					
Модулі		Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2	
Назва модуля		Теорія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти		Практика міждисциплінарних досліджень у сфері освіти	
К-ть балів за модуль		69 балів		119 балів	
Лекції		1		3	
Дати		2		4	
Теми лекцій		Класифікація наукових досліджень у сфері освіти. Поняття міждисциплінарного наукового дослідження		Відбір та класифікація методів міждисциплінарного дослідження у сфері освіти	
Відвід. лекц.		1 б.		1 б.	
Теми семінарських занять		Основні підходи до проведення наукових досліджень		Освітлогія як галузь міждисциплінарного наукового знання	
Відвід. семін.		1 б.		1 б.	
Робота на семінарах		10 б.		10 б.	
Самостійна робота		5 б.		5 б.	
ІНДЗ				Науковий тезаурус освітологічного дослідження	
Оцінов. ІНДЗ				30 б.	
Опрацювання фахових видань та першоджерел		10 б.			
Види поточного контролю		Модульна контрольна робота (25 балів)		Модульна контрольна робота (25 балів)	
Підсумковий контроль				Залік (40 балів)	

Коефіцієнт перерахунку балів 188 : 60 = 3,2

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного та підсумкового контролю з дисципліни «Методологія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти»

№	Вид діяльності (визначаються по кожній дисципліні)	Максимальна кількість балів за один вид роботи	Всього
1	Відвідування лекцій	1	4
2	Відвідування практичних (семінарських занять)	1	4
3	Виконання завдання для самостійної роботи	5	20
4	Робота на практичному (семінарському) занятті у тому числі: – доповідь; – виступ; – повідомлення; – участь у дискусії, тощо.	Всього 10, у тому числі за видами	40
5	ІНДЗ (індивідуальне навчально-дослідницьке завдання)	30	60
6	Опрацювання фахових видань (у тому числі першоджерел)	10	10
7	Написання реферату	15	-
8	Виконання модульної контрольної роботи	25	50
9	Виконання тестового контролю, експрес-контролю	10	-
10	Лабораторна робота у тому числі: – допуск; – виконання; – захист.	Всього 10, у тому числі за видами	-
11	Творча робота (у тому числі есе)	20	-
Загальна кількість балів:			188
Коефіцієнт перерахунку $188 : 60 = 3,2$			
Підсумковий рейтинговий бал			60
Залік			40
Разом:			100

V. КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль	Бали	Термін виконання (тижні)
Змістовий модуль 1. Теорія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти			
Класифікація наукових досліджень відповідно у сфері освіти. Поняття міждисциплінарного наукового дослідження (5 год.)	Семінарське заняття Звіт про виконання	5	I-II
Основні положення методології міждисциплінарного наукового дослідження (5 год.)	Семінарське заняття Звіт про виконання Модульний контроль	5	II-III
Змістовий модуль 2. Практика міждисциплінарних досліджень у сфері освіти			
Відбір та класифікація методів міждисциплінарного дослідження у сфері освіти (10 год.)	Семінарське заняття Звіт про виконання	5	III-IV
Технологія проведення міждисциплінарних досліджень у сфері освіти (10 год.)	Семінарське заняття Звіт про виконання Модульний контроль	5	IV-V
Разом: 30 год.	Разом: 20 балів		

VII. КОНТРОЛЬ ЗА ІНДИВІДУАЛЬНОЮ РОБОТОЮ СТУДЕНТІВ

Критерії оцінювання ІНДЗ

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1.	Відповідність змісту меті і завданням роботи	6 балів
2.	Критичний аналіз суті та змісту першоджерел. Виклад фактів, ідей, результатів досліджень в логічній послідовності. Аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання	12 балів
4.	Дотримання правил реферування наукових публікацій	3 бали
5.	Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив дослідження	6 балів
6.	Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титульний аркуш, план, вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел)	3 бали
Разом:		30 балів

VIII. ПІДСУМКОВИЙ МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ

1. Класифікація наукових досліджень відповідно до складності досліджуваної проблеми.
2. Дисциплінарні наукові дослідження.
3. Міждисциплінарні наукові дослідження.
4. Сутність міждисциплінарного підходу в наукових дослідженнях.
5. Мультидисциплінарні наукові дослідження.
6. Трансдисциплінарні наукові дослідження.
7. Міждисциплінарне дослідження як процес і результат інтеграції різних галузей наукового знання.
8. Ознаки міждисциплінарного наукового дослідження.
9. Види та класифікації міждисциплінарних наукових досліджень.
10. Фундаментальні та прикладні міждисциплінарні наукові дослідження.
11. Теоретичне та експериментальне міждисциплінарне дослідження.
12. Колективне міждисциплінарне дослідження.
13. Вимоги до проведення міждисциплінарного наукового дослідження.
14. Методологія дисциплінарного наукового дослідження.
15. Методологія міждисциплінарного наукового дослідження.
16. Роль методології міждисциплінарного наукового дослідження у розвитку наукового знання про сферу освіти.
17. Методологічні принципи міждисциплінарного наукового дослідження.
18. Забезпечення системного, комплексного, синергетичного та цілісного підходів у міждисциплінарному науковому дослідженні.
19. Основні положення методології міждисциплінарного наукового дослідження.
20. Приклади міждисциплінарних досліджень.
21. Особливості освітології як галузі міждисциплінарного знання.
22. Значення методології філософії освіти для розвитку освітології.
23. Значення методології педагогіки для розвитку міждисциплінарних досліджень у сфері освіти.
24. Поняття методу міждисциплінарного наукового дослідження.
25. Проблема класифікації методів міждисциплінарного наукового дослідження у сфері освіти.
26. Модифікація основних методів наукових досліджень при виконанні міждисциплінарного наукового дослідження у сфері освіти.

27. Характеристика та зміст філософських методів.
28. Характеристика та зміст загальнонаукових методів.
29. Характеристика та зміст конкретно-наукових методів.
30. Порівняння процедури відбору методів для дисциплінарного та міждисциплінарного дослідження у сфері освіти.
31. Методи різних наук у дослідженні сфери освіти (педагогіки, психології, філософії, економіки, права, соціології, культурології тощо).
32. Система методів міждисциплінарного наукового дослідження.
33. Застосування емпіричних методів у освітології.
34. Загальнонаукові теоретичні методи та особливості їх використання в освітологічних наукових дослідженнях.
35. Використання математичних методів та методів статистичної обробки наукових даних в освітології.
36. Освітологічні методи наукового дослідження.
37. Етапи міждисциплінарного наукового дослідження в освітології.
38. Технологія роботи з інформаційними джерелами за темою міждисциплінарного наукового дослідження.
39. Вибір проблеми міждисциплінарного наукового дослідження у сфері освіти.
40. Особливості визначення об'єкта, предмета і мети міждисциплінарного наукового дослідження.
41. Етапи міждисциплінарного наукового дослідження в освітології.
42. Технологія роботи над міждисциплінарним науковим дослідженням з освітологічної проблематики.

VIII. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ВСЬОГО КУРСУ

Основна література:

Андреев В. И. Базовые закономерности развития образовательных систем / В. И. Андреев / Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576 с.

Бушковская Е. А. Феномен междисциплинарности в зарубежных исследованиях [Электронный ресурс] / Е. А. Бушковская. – С. 152 – 155. – Режим доступа: <http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/330/image/330-152.pdf>

Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.

Гребенщикова Е. Г. Философско-методологическое обоснование трансдисциплинарной парадигмы в биотехнике [Электронный ресурс]: автореф. дис. на соискание ученой степени доктора философских наук: спец. 09.00.08. «Философия науки и техники» / Е. Г. Гребенщикова. – Москва, 2012. – 44 с. – С. 7 – 8. – Режим доступа: <http://iph.ras.ru/uplfile/aspir/autoreferat/Grebenshchikova.pdf>

Загвойська Л. Міждисциплінарні дослідження в контексті постнекласичної економіки [Електронний ресурс] / Л. Загвойська. – С. 48 – 53. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soe_gum/vide/2009_1/ve1_statti/ve1_zahvoyska.pdf

Загвязинский В. И. Методология и методика дидактического исследования / В. И. Загвязинский. – М.: Педагогика, 1982. – 160 с.

Загвязинский В., Атаханов Р. Методология и методы психолого-педагогического исследования / В. Загвязинский, Р. Атаханов. – М.: Academia, 2001. – 207 с. – С. 41.

Киященко Л. П., Гребенщикова Е. Г. Современная философия науки: трансдисциплинарные аспекты: Учебное пособие / Л. П. Киященко, Е. Г. Гребенщикова. – М.: МГМСУ, 2011. – 172 с.

Ковальчук В. В., Моїсєєв Л. М. Основи наукових досліджень / В. В. Ковальчук, Л. М. Моїсєєв. – К.: В.Д. «Професіонал», 2004. – 113 с.

Краевский В. В. Науки об образовании и наука об образовании (методологические проблемы современной педагогики) / В. В. Краевский // Журнал «Вопросы философии». – 2009. – № 3. – С. 77 – 82.

Кремень В. Г., Ільїн В. В. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму : монографія / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн; [Національна академія педагогічних наук України]. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 368 с.

Кремень В. Освіта в структурі цивілізаційних змін / В. Кремень // Освіта. – 2010. – № 47–48 (5430-5431). – С. 4.

Кремень В. Г. Синергетична модель розвитку освіти як відповідь на виклики сьогодення / В. Г. Кремень // Рідна школа: щомісячний науково-педагогічний журнал. – Київ: Рідна школа, 2010. – С. 3 – 6.

Кропотова Н. В. Междисциплинарность как диалог профессиональных культур [Електронний ресурс] / Н. В. Кропотова. – С. 73 – 76. – Режим доступу: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=sociology_demography&id=159

Кудикіна Н. В. Законы та закономерности у методологичному забезпеченні наукових досліджень з проблем професійної педагогіки / Н. В. Кудикіна // Теоретико-практичні аспекти виховної роботи в закладах інтернатного типу: Збірник наукових праць Інституту проблем виховання АПН України / Упорядник: Л. В. Канішевська. – ІПВ АПН України, 2008. – С. 12 – 15.

Кудикіна Н. В. Методологія наукових досліджень: стисло й доступно для початківців. Навчально-метод. посібник / Н. В. Кудикіна. – К.: КМПУ, 2004. – 38 с.

Лудченко А. А., Лудченко Я. А., Примак Т. А. Основы научных исследований: Учебн. пособие / А. А. Лудченко, Я. А. Лудченко, Т. А. Примак; под ред. А. А. Лудченко. – К.: О-во «Знание», КОО, 2000. – 113 с.

Мультидисциплинарность научных исследований [Електронний ресурс] / Федеральный портал. – Режим доступу: protown.ru/information/hide/4457.html

Науково-дослідна робота в закладах освіти: Метод. посібник / Укл. Ю. О. Туранов, В. І. Уруський. – Тернопіль: Астон, 2001. – 138 с.

Новиков А. М. О структуре теории образования / А. М. Новиков // Педагогика. – 2005. – № 7. – С. 18 – 23.

Новиков А. М., Новиков Д. А. Методология / А. М. Новиков, Д. А. Новиков. – М.: СИНТЕГ, 2007. – 668 с.

Новиков А. М., Новиков Д. А. Методология: словарь системы основных понятий / А. М. Новиков, Д. А. Новиков. – М.: Либроком, 2013. – 208 с.

Огнев'юк В. О. Освітлогія як відображення міждисциплінарного підходу у наукових дослідженнях феномену сучасної освіти / В. О. Огнев'юк // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наукове видання за матеріалами першої Всеукр. наук.-практ. конференції «Освітлогія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; Авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с. – С. 53 – 62.

Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. Освітлогія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва // Рідна шк.: щомісяч. наук.-пед. журн. – № 4 – 5 (988-989), квітень-травень, 2012. – 80 с. – С. 44 – 51.

Освітлогія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 728 с.

Основы научных исследований: Учеб. для техн. вузов / В. И. Крутов, И. М. Грушко, В. В. Попов и др.; Под ред. В. И. Крутова, В. В. Попова. – М.: Высш. шк., 1989. – 400 с.

Парахонский А. П. Мультидисциплинарность научных исследований [Електронний ресурс] / А. П. Парахонский. – Медицинский институт высшего сестринского образования. Кубанский медицинский университет. Краснодар. – Режим доступу: http://www.econf.rae.ru/pdf/2009/06/Parahonskii_4.pdf

Пять основных трактовок трансдисциплинарности (по Дж. Клейн) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://transstudy.ru/trasd/osnovnie-podxodi-k-traktovke.html>

Разработка междисциплинарных программ в области гуманитарного образования: опыт проекта Tempus JER-27111-2006. – Ростов н/Д: НМЦ «Логос», 2009. – 166 с.

Сидоренко В. К. Основи наукових досліджень / В. К. Сидоренко, П. В. Дмитренко – К.: РННЦ «ДНІП», 2000. – 259 с.

Сисоєва С. О. Методологічні концепти освітології / С. О. Сисоєва // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наук. пр. / за матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с.

Сисоєва С. О. Освіта у сучасному світі / С. О. Сисоєва // Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / МОН України, НАПН України, ГУОН КМДА, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. / За заг. ред. Огнев'юка В. О. [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, С. О. Сисоєва, Г.С. Лозко]. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – 192 с.

Сисоєва С. О. Освіта як об'єкт дослідження / С. О. Сисоєва // Шлях освіти: науково-методичний журнал. – К.: Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Асоціація працівників гімназій і ліцеїв України. – 2011. – № 2 – 48 с. – С. 5 – 11.

Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: підруч. для магістрів спец. «Педагогіка вищої школи» / С. О. Сисоєва, Т. Є. Кристопчук; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. – Рівне: Волинські береги, 2013. – 359 с.

Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Педагогічний експеримент у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти: навч. – метод. посіб. / С. О. Сисоєва, Т. Є. Кристопчук. – Луцьк, ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 460 с.

Сисоєва С. О., Соколова І. В. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження: наук. видання / С. О. Сисоєва, І. В. Соколова / НАПН України. Інс-т педагогічної освіти і освіти дорослих, МОН. Маріупольський держ. Гуманітарний ун-т – Київ. Видавничий дім «ЕКМО», 2010. – 362 с.

Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576 с.

Шейко В. М., Кушнарченко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. Підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарченко–К.: Знання-прес, 2002. – 295 с.

Lawrence. R. J. Housing and health: From interdisciplinary principles to transdisciplinary research and practice. Futures, 2004. – 36. – № 4. – P. 488–489.

M. de Mello. Transdisciplinarity : An Experience in Implementation [Електронний ресурс]. – Center for Transdisciplinary Education (CETRANS) . The School of the Future, University of São Paulo, October 23, 2001. – Режим доступу: <http://ciret-transdisciplinarity.org/bulletin/b16c12.php>

Remadier T. Transdisciplinarity and its challenges: The case of urban studies [Електронний ресурс] / T. Remadier. – Futures, 2004. – № 36. – P. 433 – 434. – Режим доступу: <http://transstudy.ru>

Додаткова література:

Гершунский Б. С. Философско-методологические основы образовательно-педагогической прогностики / Б. С. Гершунский // Философия образования. – М.: Московский психолого-социальный институт. Флинта, 1998. – 432 с.

Губерський Л. В. Сучасна філософія гуманітарного знання: парадигми і дискурси / Л. В. Губерський // Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України) / ред. колегія Сухомлинська О. В., Бех І. Д., Луговий В. І. – К.: Педагогічна думка, 2007. – Т. 4. Педагогіка і психологія вищої школи. – 439 с. – С. 128 – 142.

Енциклопедія освіти // Акад. пед. наук України; головний редактор В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму у контексті проблем освіти [Електронний ресурс] / В. Г. Кремень // Електронне наукове видання матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. «Гуманізм та освіта» (11–13 червня 2006 р.) / Міністерство освіти і науки України, Академія педагогічних наук України, Вінницький національний технічний університет, Університет Євле (Швеція). – Вінницький національний технічний університет (ВНТУ), 2006. – Режим доступу: <http://conf.vstu.vinnica.ua/humed/2006/txt/06kvkpo.php>.

Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В. Г. Кремень. – [2-е вид.]. – К.: Т-во «Знання» України, 2010. – 520 с. – С. 384 – 395.

Кремень В. Г. Якісна освіта і нові вимоги часу / В. Г. Кремень // Педагогічна і психологічна науки в Україні / відп. ред. О. В. Сухомлинська. – К.: Педагогічна думка, 2007. – Т. 1. Теорія та історія педагогіки. – С. 11 – 23.

Лебедев С. А. Философия науки: словарь основных терминов / С. А. Лебедев. – М. Академический Проект, 2004 – 320 с.

Меньшиков И. В. Содержание образования: самоорганизация междисциплинарности и проблема управления. [Електронний ресурс] / И. В. Меньшиков. – Режим доступу: <http://spkurdyumov.narod.ru/MenSan.htm>

Мокий В. Человечество является единым во Вселенной [Електронний ресурс] / В. Мокий / Интервью брал Р. Болагов // международный журнал культурно-деловой жизни «Золотая Площадь». – 2012. – июнь. – Режим доступу: http://anoitt.ru/about/argumenta_2012.php

Науково-дослідна робота в закладах освіти: Метод. посібник / Укл. Ю. О. Туранов, В. І. Уруський. – Тернопіль: Астон, 2001. – 138 с.

Новиков А. М. О структуре теории образования / А. М. Новиков // Педагогика. – 2005. – № 7. – С. 18 – 23.

Огнев'юк В. О. Філософія освіти та її місце в структурі наукових досліджень феномену освіти / В. О. Огнев'юк // Науково-методичний журнал «Шлях освіти». – 2009. – №4 (54). – С. 2 – 6.

Освітологія: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Саух П. Ю. Сучасна освіта: портрет без прикрас (між негативною креативністю ідей і українською вестернізацією) / П. Ю. Саух // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наук. пр./ за матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф.

«Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти». – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с. – С.62–75.

Трансдисциплінарные исследования [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://transstudy.ru/>

1st World Congress of Transdisciplinarity. Preamble. [Електронний ресурс] / Centre International de Recherches et Études Transdisciplinaires. – Convento da Arrábida, Portugal, 1994, November 2-6. – Режим доступу: <http://perso.club-internet.fr/nicol/ciret/english/charten.htm>

De Mello. M. (2001) The School of the Future, University of São Paulo, Center for Transdisciplinary Education (CETRANS).

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ НАВЧАЛЬНОЇ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ ПРОГРАМИ «ОСВІТОЛОГІЯ»

- МАКРОМОДУЛЬ I.** Вступ до освітології
- Огнев'юк Віктор Олександрович**, доктор філософських наук, професор, дійсний член НАПН України, ректор Київського університету імені Бориса Грінченка.
- Сисоєва Світлана Олександрівна**, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач науково-дослідної лабораторії освітології Київського університету імені Бориса Грінченка.
- МАКРОМОДУЛЬ II.** Філософія освіти
- Огнев'юк Віктор Олександрович**, доктор філософських наук, професор, дійсний член НАПН України, ректор Київського університету імені Бориса Грінченка.
- МАКРОМОДУЛЬ III.** Історія освіти
- Драч Оксана Олександрівна**, доктор історичних наук, професор, професор кафедри всесвітньої історії Інституту суспільства Київського університету імені Бориса Грінченка.
- МАКРОМОДУЛЬ IV.** Соціологія освіти
- Купрій Тетяна Георгіївна**, кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії Інституту суспільства Київського університету імені Бориса Грінченка.

МАКРОМОДУЛЬ V.

Культурологія освіти

Сисосва Світлана Олександрівна, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач науково-дослідної лабораторії освітології Київського університету імені Бориса Грінченка.
Галицька Майя Михайлівна, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії освітології Київського університету імені Бориса Грінченка.

МАКРОМОДУЛЬ VI.

Економіка освіти

Зеліско Інна Михайлівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, менеджменту та економіки Інституту суспільства Київського університету імені Бориса Грінченка.
Жукова Юлія Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, менеджменту та економіки Інституту суспільства Київського університету імені Бориса Грінченка.
Фещук Марія Юрївна, викладач кафедри фінансів, менеджменту та економіки Київського університету імені Бориса Грінченка.

МАКРОМОДУЛЬ VII.

Освітня політика

Гонюкова Лілія Василівна, доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри державного управління та управління освітою Інституту суспільства Київського університету імені Бориса Грінченка.
Линьов Костянтин Олександрович, кандидат наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління та управління освітою Інституту суспільства Київського університету імені Бориса Грінченка.

- МАКРОМОДУЛЬ VIII.** **Гонюкова Лілія Василівна**, доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри державного управління та управління освітою Інституту суспільства Київського університету імені Бориса Грінченка.
- Управління освітою
- Линьов Костянтин Олександрович**, кандидат наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління та управління освітою Інституту суспільства Київського університету імені Бориса Грінченка.
- МАКРОМОДУЛЬ IX.** **Сисоєва Світлана Олександрівна**, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач науково-дослідної лабораторії освітології Київського університету імені Бориса Грінченка.
- Методологія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти

РОЗДІЛ II

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ ПРОГРАМИ «ОСВІТОЛОГІЯ»

ЗМІСТ

Вступ	521
2.1. Методика підготовки та проведення лекцій	525
2.2. Методика проведення семінарських та практичних занять	534
2.3. Методика організації самостійної роботи	545
2.4. Індивідуальна науково-дослідна робота	550
2.5. Оцінювання навчальних результатів	553
Список використаних джерел	564

ВСТУП

Актуальність реалізації навчальної міждисциплінарної програми «Освітологія» визначається необхідністю розробки нових підходів до підготовки управлінців для сфери освіти. Освітологія об'єднує цільові установки різних навчальних дисциплін і створює середовище багатопрофільності та міждисциплінарності у підготовці сучасного керівника навчального закладу.

Програма «Освітологія» спрямовується на уточнення, розширення функцій цілепокладання та змісту структурних компонентів освітологічної підготовки у різних видах навчально-професійної діяльності магістрантів.

Програма «Освітологія» впроваджується за такими етапами:

I. Знайомство викладачів з програмами та змістом навчальних дисциплін, що складають зміст освітологічної підготовки.

II. Розробка технології реалізації програми: визначення цільових установок, цінностей, мотивів, можливих труднощів, критеріїв оцінювання процесу реалізації, тестовий контроль тощо.

III. Організація процесу навчання, внесення відповідних корективів у зміст та форми організації, тести контролю та оцінювання знань.

Методичні рекомендації в цілепокладальній реалізації міждисциплінарної програми «Освітологія» ґрунтуються на методологічних положеннях, теоретичних поняттях, комплексі форм, методів і засобів організації та управління навчальним процесом.

Міждисциплінарні зв'язки в програмі «Освітологія» поділяються на такі типи:

- пріоритетно-фундаментальні;
- інноваційно-інформаційні;
- професійно-компетентнісні.

Пріоритетно-фундаментальний тип властивий для навчальних дисциплін, у змісті яких закладено методологію науки, принципи та закономірності становлення нових вимог до освіти та науки на різних етапах розвитку суспільства («Філософія освіти», «Методологія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти»).

Інноваційно-інформаційний тип міждисциплінарного зв'язку властивий для навчальних дисциплін, зміст яких потребує внесення змін

у відповідності із суспільними змінами в освіті («Соціологія освіти», «Економіка освіти», «Освітня політика», «Управління освітою»).

Професійно-компетентнісний тип міждисциплінарного зв'язку властивий для навчальних дисциплін, у змісті яких із необхідністю дотримуються динаміки пізнання культури професійних знань («Історія освіти», «Культурологія освіти»).

Об'єктно-предметну основу міждисциплінарних зв'язків визначають викладачі з урахуванням категорії фахівців та рівня їх готовності до оволодіння освітологією.

При реалізації міждисциплінарних зв'язків перед викладачами ставляться такі завдання:

- виявити поле спільних проблем для дисциплін;
- провести порівняльний аналіз специфіки підходів різних дисциплін до поля загальних проблем;
- розробити курс лекцій, методичний посібник міждисциплінарного дослідницького типу;
- адаптувати методику викладання: бінарні лекції, проблемні лекції-дискусії двох-трьох фахівців, що з різних позицій вирішують загальну проблему;
- розробити тематичні творчі завдання, проекти для магістрантів на стику двох-трьох наук;
- організувати конференції міждисциплінарного типу.

Механізмами встановлення міждисциплінарних зв'язків можуть виступати традиційно визначені дослідницькі методи та методи навчання. До дослідницьких методів віднесено:

Теоретичні методи – теоретичний аналіз філософських, економічних, культурологічних, політичних, соціологічних когнітивних орієнтирів для визначення концептуально-методологічних положень освітології, на основі яких формується мета та завдання фахової підготовки:

- аналіз навчальних планів, програм, посібників, підручників для виявлення змісту та особливостей процесу підготовки, а також стану готовності майбутніх фахівців до вибору виду професійної діяльності в рамках освітології, зокрема, готовності до розв'язання освітологічних завдань;

- вивчення, систематизація та узагальнення (психолого-педагогічного) інноваційного досвіду з метою визначення пріоритетних методів

навчання фахівців способам встановлення освітньо-наукових зв'язків між дисциплінами освітології.

Емпіричні методи – тестування, анкетування, твори-мініатюри, опитування, застосування ситуативних завдань, проектування елементів процесу професійного самоздійснення, моделювання, конвент-аналіз продуктів інтелектуальної діяльності.

Активно-творчі методи – пояснювально-інформаційний або інформаційно-рецептивний метод організує засвоєння нової інформації; дослідницький метод; метод проблемного викладу; частково-пошуковий (евристичний) метод – це наближення студентів до вирішення проблем; метод ділових ігор; метод конкретних ситуацій; метод інциденту; метод соціально-психологічного тренінгу; метод мозкової атаки; метод проєктів.

Методи математичної статистики для обробки результатів рефлексивного оцінювання фахівцями професійного самоздійснення в галузі освітології; визначення рейтингу знань і умінь, якими обґрунтовуються стратегія освітології у фаховій підготовці та готовність фахівців до професійного самоздійснення завдань освітології.

Системоутворювальним ядром комплексу методів освітології у фаховій підготовці є аналіз результатів інтегрованого пізнання взаємозалежностей у розвитку сфери освіти від наукових та суспільних інновацій.

Відповідно до визначеного комплексу методів освітології, типів міждисциплінарних зв'язків, наукових підходів та прогнозованої стратегії фахової підготовки на засадах освітології рекомендовано до програм кожної навчальної дисципліни сформулювати мету, завдання та зміст, який співвідносний із змістом освітологічних парадигм. Тим самим, міждисциплінарною програмою «Освітологія» «пронизується» понятійно-категоріальний простір кожної навчальної дисципліни, орієнтованої на професійну підготовку магістра.

Особливу роль у встановленні та реалізації міждисциплінарних зв'язків виконують особистісні орієнтири.

До таких особистісних орієнтирів віднесено: мотиваційно-смысловий; пізнавально-комунікативний; емоційно-регулятивний.

Орієнтири міждисциплінарної програми «Освітологія», відображені в організації та її цілепокладальній реалізації, забезпечують формування самостійності та здатності в оволодінні такими професійними діями:

- уміння приймати і реалізовувати рішення;

- знаходити джерела нової інформації;
- вибирати відповідні методи розв'язання проблеми;
- уміти користуватися обчислювальними і моделюючими приладами;
- визначати цілепокладальну основу роботи;
- уміти аналізувати документи;
- уміти конспектувати;
- комплектувати роботу за окремими етапами її виконання;
- узагальнювати результати;
- оцінювати реальність і можливість розв'язання проблеми;
- розуміти взаємозв'язки технологічних систем;
- здійснювати самоконтроль якості виконаної роботи;
- раціоналізувати окремі процеси виконання роботи.

Зміст кожної конкретної навчальної дисципліни реалізується за таким планом та формами реалізації: мета; освітні завдання; вимоги до знань, умінь та навичок, набуті магістрантами в процесі навчання; міждисциплінарні зв'язки; очікувані результати; контроль знань; критерії контролю та оцінювання професійних знань та досягнень; можливі труднощі у процесі підготовки та проведення заходу.

До організаційних форм реалізації міждисциплінарної програми «Освітологія» належать: лекції, семінари, практикуми, самостійна робота, індивідуальна науково-дослідна робота, діагностика результатів навчально-пізнавальної діяльності, система та норми оцінювання.

Підкреслимо, що форма організації цілепокладального компоненту як провідного в програмі «Освітологія», має відповідати визначеним типам міждисциплінарних зв'язків, цінностям (суспільним і особистісним), рівням компетентності магістрів у конкретному змісті їх діяльності.

До форм організації та реалізації навчальної міждисциплінарної програми «Освітологія» доцільно віднести «круглі столи», «засідання презентаційних студій», завдяки яким актуалізуються пошуки та знахідки ідей щодо удосконалення змісту програми «Освітологія».

У програмі «Освітологія» актуальною є розробка міждисциплінарних проєктів, які спрямовуються на вирішення практичних проблем життєдіяльності магістрів.

Важливо зазначити, що форми реалізації програми «Освітологія» обумовлені матеріально-технічною базою, комплексом розроблених технологій, здатністю викладачів працювати в партнерстві, їх

компетентністю узгоджувати спорідненість наукових позицій, на основі яких планується подальший розвиток програмних тем з освітології.

В організації навчально-пізнавальної діяльності магістранта викладач виконує різні функції: організатора пошуку нових форм організації навчального процесу, джерела нових знань, консультанта, експерта, «вимірювача» ефективності організації засобів реалізації міждисциплінарної магістерської програми «Освітологія».

2.1. МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЛЕКЦІЙ

Провідною формою організації навчальної діяльності при вивченні міждисциплінарної програми «Освітологія» є лекція. Завдання лекції полягає у формуванні інноваційно-професійних орієнтирів, що діють в оволодінні інтегрованими знаннями, відповідними уміннями і навичками пізнавальної діяльності.

Організація лекцій співвідноситься із змістом інноваційно-інформаційного типу зв'язку. Зміст лекцій наповнюється інформаційними інноваціями, що стосуються змісту інтегрованих дисциплін. Стиль проведення лекції наближається до стилю подачі доповіді.

Характерною особливістю лекції з освітології є те, що в її змісті закладено великий за обсягом навчально-пізнавальний матеріал, змістом якого є вирішені та невирішені наукові проблеми із споріднених дисциплін. Освітологічні лекції не тільки містять цінний науковий матеріал, а й вчать майбутніх фахівців науково мислити.

Сучасна вузівська лекція виконує такі функції: методологічну, виховну, інформаційну (освітню), розвивальну, орієнтаційну, організаційну.

Методологічна функція лекції забезпечує вироблення певного наукового підходу до предмета, що полягає у вивченні предмета в русі й розвитку. При цьому лектор демонструє творчу лабораторію появи ідеї, закону, принципів, теорії пізнання явищ природи і суспільства, культури. Виховна функція лекції дає змогу здійснити складне завдання формування особистості майбутнього фахівця, виховує в ньому переконливість і свідому активність. Інформаційна (освітня) функція лекції дає змогу поряд з передачею системи потрібних знань про предмет допомагати аудиторії самостійно вибудовувати цю систему в процесі «образ – мислення». Розвивальна функція лекції пов'язана із завданням

формування пізнавальної активності аудиторії, вимагає ведення лекційного викладання як процесу самостійного творчого пізнання. Організаційна функція лекції надзвичайно значуща, саме вона робить лекцію незамінною, найважливішою ланкою навчального процесу. У всій багатоманітності форм і методів навчальної діяльності тільки лекція здатна об'єднати всі елементи складного процесу пізнання, організувати й спрямувати процес для досягнення поставлених педагогічних цілей.

Лекція повинна бути структурована, містити вступ, основну частину і висновки.

Вступ має бути коротким і суттєво виразним. У ньому викладач зосереджує увагу магістрантів на предметі лекції, її цілях і завданнях, прикладному значенні.

Основна частина лекції тісно поєднана із метою і завданнями лекції. В ній передбачено розкриття зв'язків і очікуваних результатів лекції, визначення власної позиції, формування відповідних висновків. Для організації активного сприймання слухачами нової навчальної інформації викладач може:

- поставити питання, на яке немає готової відповіді, але яке загострює увагу;
- запросити слухачів до повідомлення своїх міркувань щодо конкретних ідей;
- зробити екскурс в історію розвитку явищ, понять, що розглядаються на лекції;
- шляхом методу мозкової атаки стимулювати слухачів до обміну ідеями щодо визначеної викладачем проблеми.

Заклучна частина передбачає: формулювання викладачем загальних висновків про основні поняття, положення, теорії, що розглядалися. Викладач дає відповіді на запитання, окреслює завдання для самостійної роботи магістрантів, дає методичні поради щодо їх виконання; повідомляє проблему, що буде розглядатися на наступній лекції; дякує магістрантам за увагу, прощається з аудиторією.

Ефективність лекції значною мірою залежить від чіткості та послідовності розгортання її змісту. У процесі підготовки до лекції викладач повинен з'ясувати співвідношення її змісту зі змістом наявних підручників та навчальних посібників з дисципліни. Зміст лекції має ґрунтуватися на власному погляді викладача на матеріал, його самостійному трактуванні.

Важливе також використання різних засобів унаочнення та демонстрування, які допомагають інтенсифікувати навчальний процес.

Запорукою ефективності лекції є вдало підібраний фактичний матеріал. Лекція покликана не тільки формувати у магістрантів основи знань з певної наукової галузі, а й визначати напрями, зміст і характер інших видів навчальних занять (семінарів, практичних і лабораторних робіт) та самостійної роботи. З огляду на це, лекції необхідно вибудовувати на матеріалі, який буде поглиблюватися і розширюватися на семінарських та лабораторно-практичних заняттях. Акцентувати увагу слід на тій інформації, яка найнеобхідніша для майбутньої діяльності магістранта.

Підбираючи матеріал до лекції, викладач має продумати її зв'язок з попереднім і наступним матеріалом, вибудувати його так, щоб вся лекція і окремі її частини відповідали принципам дидактики вищої школи. По можливості матеріал лекції потрібно подати у вигляді схем, діаграм, таблиць, графіків, малюнків / (опорний конспект), які добре запам'ятовуються. За ними магістранти можуть легко відтворити зміст навчального матеріалу.

Вимоги до проведення лекцій з освітології:

- науковість та інформативність викладання;
- доказовість, аргументованість змісту основних нових положень;
- доступність інтерпретації наукових понять та відповідної до них інновації;
- включення у зміст актуальних соціальних проблем практично значущих для майбутньої професійної діяльності;
- опора на життєвий досвід магістрантів шляхом активізації мовно-мисленнєвої діяльності.

Експертиза (самоекспертиза) лекції здійснюється за такими вузловими критеріями:

1. Інформаційна новизна.
2. Методика викладу навчального матеріалу.
3. Керівництво роботою магістрантів-управлінців.
4. Лекторські дані.
5. Результативність лекції.

В реалізації міждисциплінарної програми «Освітологія» доцільним є проведення таких видів лекцій як проблемна, бінарна, інтегрована, лекція-круглий стіл та лекція-прес-конференція.

Коротко розкриємо характеристики видів лекцій, які рекомендовано використовувати на заняттях.

Проблемна лекція є формою спільної діяльності викладача й магістранта. На відміну від змісту інформаційної лекції (його розкриває викладач і він відомий від початку та підлягає лише запам'ятовуванню), матеріал проблемної лекції подається як невідоме, яке необхідно «відкрити».

Така лекція доцільна для здійснення інноваційно-інформаційного та професійно-компетентнісного типу міжпредметних зв'язків.

На лекціях проблемного характеру процес пізнання магістрантів наближається до пошукової дослідницької діяльності. При цьому досягаються такі дидактичні цілі:

- повернути увагу магістрантів до навчальної теми, викликати у них пізнавальний інтерес;
- поставити магістрантів перед таким посильним пізнавальним ускладненням, подолання якого активізувало б їх розумову діяльність;
- створити ситуацію вирішення магістрантами протиріччя між пізнавальною потребою, що виникла у них, та неможливістю її задоволення за допомогою наявного запасу знань (створити мотив – стимул);
- допомогти магістрантам з'ясувати проблему і накреслити напрями виходу із ситуації, що виникла;
- оволодіння магістрантами теоретичними знаннями, розвиток їх мислення та формування професійної мотивації майбутнього фахівця.

Виокремлюють кілька типів проблемних лекцій:

1. Лекція, під час якої основний матеріал викладається проблемно: викладач по ходу лекції порушує проблеми і сам їх розв'язує. Це лекція проблемного викладу. Викладач, порушивши проблему, розмірковує вголос, висловлює свої міркування, обґрунтовує, доводить істинність положень, спростовує помилкові тлумачення фактів, звертає увагу магістрантів на нерозв'язані наукою питання і окреслює можливі напрями їх розв'язання.

2. Лекція проблемного засвоєння. На ній основний навчальний матеріал вивчається шляхом самостійного (частково чи повністю) розв'язання проблем самими магістрантами. Головні положення теми засвоюються магістрантами шляхом розв'язання проблем, порушених викладачем і самими магістрантами. Проблемні питання поєднуються

з інформаційними, спрямовуючими і такими, що потребують доведення. Це лекція проблемного засвоєння. Такий тип лекції потребує високої майстерності викладача. Тут потрібна й підготовленість магістрантів. Лекції другого типу проходять вдало під час вивчення тем, знайомих магістрантам із попереднього досвіду, саме вони викликають особливий інтерес. Такі лекції доцільно проводити для невеликої аудиторії (1–2 групи).

3. Лекції, на яких проблемний виклад поєднується з проблемним засвоєнням. Такі лекції називають комбінованими проблемними лекціями.

Для створення проблемної ситуації пропонується використовувати наступні прийоми:

- пряма постановка проблеми;
- проблемне завдання у вигляді запитання;
- повідомлення інформації, яка містить суперечність;
- повідомлення протилежних думок з будь-якого питання;
- звернення уваги на те чи інше життєве явище, яке потрібно пояснити;
- повідомлення фактів, які викликають непорозуміння;
- співставлення життєвих уявлень із науковими;
- постановка питання, на яке повинен відповісти магістрант, прослухавши частину лекції, і зробити висновки.

Засобом управління мисленням магістрантів на проблемній лекції має бути система заздалегідь підготовлених викладачем проблемних та інформаційних запитань, які скеровують навчально-пізнавальну діяльність суб'єкта.

Пізнавальна діяльність магістрантів у процесі проблемної лекції передбачає: усвідомлення проблеми; висунення гіпотез, пропозицій щодо вирішення проблеми; обговорення варіантів вирішення проблеми; перевірка рішення.

Основні умови успішності проблемного навчання:

- забезпечення мотивації, здатної збудити інтерес до суті проблеми;
- забезпечення «потужної» праці з проблеми, що виникають на кожному етапі;
- значущість інформації для магістрантів, одержуваної при вирішенні проблеми.

Проблемна лекція передбачає використання таких методів: бесіда, дискусія, мозковий штурм, аукціон ідей та ін.

Бінарна (лат. binarius – який складається з двох частин) **лекція**, або лекція-дискурс є продовженням і розвитком проблемного викладу матеріалу у діалогічному спілкуванні двох викладачів. Тут моделюються реальні професійні ситуації обговорення з різних позицій теоретичних і практичних питань двома спеціалістами, наприклад, представниками двох різних наукових шкіл, наукових напрямів, теоретиком і практиком.

Така лекція доцільна для здійснення інноваційно-інформаційного типу міжпредметних зв'язків, коли одна проблема стає інтегральною для викладачів різних навчальних дисциплін, наприклад, філософії освіти, історії освіти й освітньої політики. Якщо два або більше лектори розглядають одну загальну для них тему в одній і тій самій аудиторії, відповідаючи при цьому на питання магістрантів або ведучи з ними бесіду, то виникає ситуація, відома під назвою «круглий стіл». Ця методика, що отримала розповсюдження в лекційній практиці, максимально демократизує спілкування лекторів і студентів, тому що передбачає їх рівність як співбесідників, котрі колективно обговорюють якусь проблему.

Перевагами такої лекції є актуалізація наявних у магістрантів знань, необхідних для розуміння діалогу та участі у ньому; створення проблемної ситуації, розгортання системи доведення тощо. Наявність двох джерел змушує порівнювати різні точки зору, приймати якусь з них чи формувати власну.

Бінарна лекція передбачає глибоке попереднє обговорення теоретичних питань викладачами – учасниками бінарної лекції, володіння ними розвинутою комунікативною і загальною культурою, наявність здібностей до імпровізації, інтелектуальної та психологічної сумісності.

Підготовка бінарної лекції передбачає:

1. Вибір теми. Найбільш ефективними є теми дискусійного типу, де можливі різні точки зору, існує історична боротьба думок, а також цікаві або складні теми.

2. Вибір партнера. Він передбачає інтелектуальну та психологічну сумісність, приблизно однаковий рівень компетентності, а також уміння думати вголос. Бінарна лекція дає можливість досвідченому викладачеві передати досвід викладачеві-початківцю.

3. Розробка сценарію. Визначаються проблеми, тематичні блоки, розподіляється час – кожен повинен говорити не більше 1,5 – 2 хв.

Заздалегідь слід спланувати етапи лекції, обов'язково провести репетицію.

В основу лекції може бути покладено принцип взаємодоповнення інформації партнера (міркування вголос) або принцип контрасту, де проявляється плюралізм думок, ведеться дискусія. Викладачі або залишаються на своїх позиціях, або приходять до єдиної точки зору. Форма лекції дає можливість магістрантам отримати правильне уявлення про те, як вести дискусію, виокремлювати правдиву інформацію.

Практика застосування бінарної лекції має такі переваги:

- дає вищий рівень активності магістрантів у сприйманні, мисленні й діях;
- робить проблемним не тільки зміст, а й форму викладу, що активізує мислення магістрантів;
- дає можливість передати більший обсяг інформації за рахунок переконструювання матеріалу і підтримки високого рівня уваги й інтересу магістрантів;
- дає більший педагогічний ефект у тому разі, коли тема принципова для даного предмета;
- виробляє альтернативність мислення, повагу до іншої точки зору;
- підвищує культуру ведення дискусії за рахунок демонстрації подібних рис викладача й участі в ній самих магістрантів.

При цьому необхідно прагнути, щоб діалог викладачів між собою демонстрував культуру спільного пошуку розв'язання проблемної ситуації, яка розігрується, із залученням до спілкування магістрантів, які задають питання, висловлюють свою позицію, формують своє ставлення до матеріалу, який обговорюється, показують свій емоційний відгук на те, що відбувається.

У процесі бінарної лекції відбувається використання наявних у магістрантів знань, необхідних для розуміння навчальної проблеми та участі в сумісній роботі, створюється проблемна ситуація або декілька таких ситуацій, висуваються гіпотези щодо їхнього розв'язку, розгортається система доведень або спростувань, обґрунтовується кінцевий варіант спільного розв'язку.

Бінарні лекції спонукають магістрантів до активного творчого процесу.

Інтегрована лекція є однією з форм організації та реалізації міждисциплінарних зв'язків. Особливість лекції в тому, що її підготовку та проведення може здійснювати один або декілька викладачів різних навчальних предметів. При цьому інтегрується зміст навчального

матеріалу із споріднених тем кількох дисциплін. Наприклад, з історії освіти й філософії освіти; соціології освіти й культурології освіти, освітньої політики, економіки освіти й управління освітою. Таке інтегрування є доцільним, якщо викладач добре володіє змістом матеріалу з названих вище дисциплін. Інтегрований тип лекції є особливо ефективним при викладанні дисципліни «Методологія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти».

На інтегрованих лекціях інформація з різних наук не тільки взаємодоповнюється, але й утворює комплекс знань, необхідних для сприйняття предмета вивчення в цілому. Предметом аналізу змісту на інтегрованих лекціях можуть виступати об'єкти освіти, інформація про які міститься в різних навчальних дисциплінах. Важливе значення, при цьому, має партнерська співпраця викладачів з метою узгодження результатів аналізу вивчення об'єктів освіти.

На інтегрованих лекціях майбутні фахівці-управлінці здобувають ґрунтовні знання про складний зміст об'єктів освіти, навчаються використовувати інформацію та знання з різних навчальних дисциплін. У них формується потенціал досліджень у науці, розширюються інтелектуальні можливості синтезувати знання та уміння їх трансформувати з однієї галузі освіти в іншу.

Таким чином, зміст та методи інтегрованої лекції стимулюють аналітико-синтетичну діяльність магістрантів, розвивають потребу неперервного вивчення та пізнання ключових об'єктів освіти, вміння порівнювати складні процеси і явища в сучасній освіті. У результаті цього досягається інтегративне, цілісне сприйняття освітньої дійсності як необхідна передумова формування наукового світогляду людини.

Потенціал інтегрованих лекцій реалізується за таких умов:

- правильне виділення міждисциплінарних об'єктів вивчення;
- раціонально організована робота викладачів у підготовці до лекцій;
- узгодженість дій викладачів та магістрантів-управлінців у проведенні лекції;
- активізація пізнавальної діяльності магістрантів на всіх етапах лекції;
- використання різних форм організації навчальної діяльності та забезпечення логічного зв'язку між ними;
- дотримання зворотного зв'язку з метою часового регулювання процесів сприймання та уваги магістрантів в інтегрованій лекції.

Тривалість інтегрованої лекції залежить від обсягу навчального матеріалу і, здебільшого, не перевищує двох академічних годин. Час на її проведення виділяється з бюджету навчальних годин, передбачених у відповідних предметах на вивчення певного багатопланового об'єкта.

На завершальному етапі вивчення окремих тем міждисциплінарної програми «Освітлогія» доцільно організовувати та проводити інтегровані лекції-конференції та лекції прес-конференції.

Нижче описано методичні рекомендації щодо проведення лекцій-конференцій та інших інтегрованих лекцій.

Лекція-конференція проводиться за схемою наукових конференцій. Складається із заздалегідь поставленої проблеми і системи доповідей (до 10 хвилин) по кожному питанню, що висвітлює проблему. При цьому виступ готується як логічно закінчений текст, який є результатом самостійної роботи магістранта. Функція викладача полягає у керуванні підготовкою таких доповідей до лекції. Під час лекції викладач може дещо узагальнити матеріал, допомогти «лектору-початківцю» з числа магістрантів, якщо йому не зовсім вдається відповісти на питання аудиторії. Такий вид лекцій, з одного боку, значно підвищує роль самопідготовки, з іншого – дозволяє виявляти резерви науково-педагогічних кадрів.

На **лекції-прес-конференції** викладач пропонує магістрантам письмово поставити йому запитання з названої ним теми. Протягом двох-трьох хвилин магістранти формулюють запитання і передають їх викладачеві. Така лекція читається як зв'язний текст, у процесі якого даються відповіді на запитання.

Таку лекцію можна проводити на початку теми для виявлення інтересів групи або потоку, їх установок, можливостей; в середині – для залучення магістрантів до вузлових моментів курсу і систематизації знань; у кінці – для визначення перспектив розвитку засвоєного змісту.

Якщо два або більше лектори розглядають одну загальну для них тему в одній аудиторії, відповідаючи водночас на запитання слухачів або проводячи з ними бесіду, то виникає ситуація, відома під назвою «круглий стіл». Ця методика, що набула поширення в лекційній практиці, максимально демократизує спілкування лекторів і магістрантів, оскільки передбачає їх рівність як співрозмовників, які колективно обговорюють якусь проблему. Однак і за «круглим столом» є лідери – спеціалісти з

конкретних питань. Має бути і лідер-організатор, функції якого полягають у тому, щоб стежити за регламентом, дисциплінувати учасників бесіди тощо.

Специфіка педагогічної діяльності полягає в тому, що прочитана лекція ще не є кінцевим етапом. Важливо не тільки провести лекцію, але й детально її проаналізувати, тобто здійснити її експертизу.

2.2. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Семінар – вид практичних занять, яким передбачено самостійне опрацювання студентами окремих проблем відповідно до змісту навчальної дисципліни.

На семінарах, як правило, проводиться обговорення питань наміченого плану, рефератів, доповідей та оцінка їх із застосуванням ділових ігор, дискусій, круглих столів, конференцій, захисту проєктів.

Проведення семінарських занять дозволяє вирішувати такі цілі освітології:

- розширити знання з дисципліни, що вивчається;
- виховати здатність до творчого мислення;
- розвивати уміння, навички інтегрування змісту результатів, користуватися теоретичними знаннями у вирішенні практичних професійних завдань;
- формувати здатність до науково-дослідної роботи і залучення до наукових досліджень, які здійснюються в просторі навчання освітології;
- розвиток здатності до трансформації знань в різних видах майбутньої професійної діяльності.

Таким чином, семінарські заняття виконують такі функції:

- освітню (поглиблення, конкретизацію, систематизацію знань);
- розвивальну (набуття здатності працювати з різними літературними джерелами, аналізувати факти, нові явища, тематику інноваційних проблем тощо);
- виховну (виховання професійно-організаційної культури мислення та самоменеджменту у вивченні зв'язків між дисциплінами тощо);
- комунікативну (стимулювання комунікативної активності, «вільна дискусія», обґрунтування своєї думки);

- мотиваційну (виявлення прогалин у власних знаннях стимулює пізнавальні потреби);
- діагностико-корекційну (здійснювати самоконтроль за якістю засвоєння знань, виявлення труднощів у способах засвоєння та їх подолання) та ін.

Семінар, як організаційна форма управління навчання, спрямований, насамперед, на теоретико-методологічну та методичну підготовку магістрантів до самостійного оцінювання явищ та фактів власної професійної діяльності. Поряд з цим семінари дають можливість отримати найбільш важливу й актуальну інформацію з теоретичних питань, досягнень сучасної науки, культури, знайомлять з перспективами подальшого розвитку науки та її практичного застосування. Семінари орієнтують за зміст майбутньої професії, на вдосконалення знань, практичних навичок і вмій у процесі навчання. Характерною особливістю в організації семінарів є органічний взаємозв'язок теорії і практики.

Семінари визначають за різною основою: за дидактичними цілями (вступні до теми; вивчення нового матеріалу; дослідження фундаментальних освітніх об'єктів; презентація та захист результатів; поглиблення, узагальнення й систематизація знань тощо); за способом і характером проведення (семінари-проекти; семінари розв'язання задач; «круглі столи»; семінари-ділові ігри; семінар генерації ідей; семінар-дискусія тощо); за видами роботи (частково-пошукові; дослідницькі; евристичні; інтегровані; міжпредметні тощо).

Семінари в освітлогічній підготовці можна поділити на три типи:

- семінар, що має основною метою поглиблене вивчення певного систематичного курсу і тематично пов'язаний із ним;
- семінар, що передбачає глибоке, ґрунтовне відпрацювання окремих найбільш важливих тем курсу чи однієї теми;
- семінар дослідницького характеру за тематикою окремих проблем науки для поглибленого їх опрацювання.

Організація семінару потребує визначення мети, актуальності проблеми і питань, що підлягають обговоренню. Сценарієм семінару передбачено використання інформації з основної та додаткової літератури. Викладач розподіляє функції та ролі магістрантів; керує роботою семінару, підводить підсумок дискусії.

Етапи семінарського заняття.

Організаційна частина. Мета – мотивація та стимулювання самостійної навчальної діяльності.

Обговорення навчальних питань семінару. Викладач має подбати про активне обговорення змісту, сприймання, розуміння і застосування магістрантами вивченого навчального матеріалу.

Діагностика (самодіагностика) засвоєних знань. Здійснюється за допомогою комплексу опитувальників, тестових завдань (письмових, графічних, практичних, усних фронтальних опитувань тощо), з використанням комп'ютерної техніки.

Підсумки семінару. Аналітична оцінка процесу і результатів семінару, активності магістрантів, засвоєних знань.

Найпоширенішими серед власне семінарських занять є такі види: розгорнута бесіда; дискусія; заслуховування і аналіз продуктів діяльності магістрантів щодо нових тем пошуків та їх знахідки; ігрові ситуації тощо.

При вивченні освітологічних дисциплін студентів доцільно залучати до участі у спецсемінарах, спеціально організованому спілкуванні дослідників-початківців із провідними фахівцями в певній науковій галузі. Спецсемінар найчастіше набуває характеру залучення студентів до наукової школи, привчає студентів до науково-професійної творчості.

Критерії ефективності семінарського заняття:

- цілеспрямованість: постановка проблеми, прагнення пов'язати теорію з практикою, з використанням матеріалу в майбутній професійній діяльності;

- планування: виділення головних питань, пов'язаних з профілюючими дисциплінами, наявність у списку нової літератури;

- організація семінару: вміння підтримувати дискусію, конструктивний аналіз всіх відповідей і виступів, наповненість навчального часу обговоренням проблем;

- стиль проведення семінару: пожвавлений, з постановкою гострих питань, сприяння дискусії, збудження думки, прагнення висловити думку та ін.;

- відносини «викладач-студент»: вимогливі, поважні;

- управління групою: швидкий контакт із студентами, упевнена поведінка в групі, розумні і справедливі взаємодії зі студентами;

- зауваження викладача: кваліфіковані, узагальнені, конкретизовані;

- студенти ведуть записи на семінарах: регулярно, рідко, не ведуть.

Експертиза (самоекспертиза) семінару здійснюється за такими критеріями:

- розширення способів засвоєння знань та їх практичного застосування;
- наявність оціночних суджень та орієнтацій;
- володіння уміннями підбирати нові джерела інформації;

комплектувати методи ознайомлення з інформаційним полем знань.

Умови ефективності проведення семінарів:

- наявність високого рівня самостійності;
- сформованість умінь і бажання працювати із різними джерелами інформації;
- максимальна диференціація й індивідуалізація занять;
- застосування активних форм проведення семінару, доцільна зміна форм роботи, використання різних варіантів активізації уваги.

Розв'язання стратегічних освітологічних завдань із підготовки творчих фахівців неможливе без зростання питомої ваги у процесі навчання методів, які активізують пізнавальну діяльність магістрантів та мають чітку евристичну спрямованість.

У підготовці фахівців-управлінців в умовах магістратури актуальними можуть виступати такі методи навчання: діалогічні: евристична бесіда, синтез думок, мікрофон; дискусійні: обговорення професійно важливих проблем – «круглий стіл», дебати; проблемного навчання: кейс-метод, аукціон ідей; розвитку творчого та критичного мислення – мозковий штурм, вільних асоціацій, аналогії, синектики; ігрові: ділові та рольові ігри; проектні – створення різних типів проектів, підготовка відеофільмів і презентацій.

У реалізації програми «Освітологія» доцільним є проведення інтегрованих за змістом і методами проведення міждисциплінарних семінарів.

Нижче проілюструємо окремі зразки таких занять.

Міждисциплінарний семінар організовується та проводиться різними викладачами з метою реалізації міждисциплінарних зв'язків. На міждисциплінарних семінарах майбутні фахівці здобувають ґрунтовні знання про складні об'єкти, використовуючи інформацію з різних навчальних дисциплін, отримують можливість по-новому обдумувати явища, які вивчаються. За таких умов розширюються можливості для синтезування знань, формування у студентів умінь переносити знання з однієї галузі в іншу. У результаті цього досягається інтегроване, цілісне

сприйняття дійсності як необхідна передумова формування наукового світогляду людини.

Потенціал міждисциплінарних семінарів реалізується за таких умов:

- правильне виділення міждисциплінарних об'єктів вивчення;
- раціонально організована робота викладачів у процесі підготовки до семінару;
- узгодженість дій викладачів та студентів у процесі проведення семінару;
- активізація пізнавальної діяльності студентів на всіх етапах заняття;
- використання різних форм навчальної діяльності й забезпечення послідовності між ними;
- оперативне використання зворотного зв'язку з метою регулювання педагогічного процесу.

Однією із форм проведення міждисциплінарних семінарів є «круглий стіл» (або «наукова конференція»).

Міждисциплінарний семінар у формі наукової конференції починається із створення найважливішої проблемної ситуаційної задачі, а завершується її вирішенням. Семінар складається з двох взаємопов'язаних етапів – самостійного вивчення майбутніми фахівцями матеріалу та обговорення результатів їх самостійної пізнавальної діяльності. Готуючись до семінару, майбутні фахівці самостійно вивчають за завданнями викладача окремі питання і теми лекційного курсу з наступним оформленням навчального матеріалу у вигляді рефератів, доповідей, повідомлень.

Завдання міждисциплінарного семінару – забезпечити усвідомлення майбутніми фахівцями міжпредметних зв'язків, систематизувати їх знання, навички, вміння. Міжпредметні зв'язки дають змогу краще пізнати факти, явища, процеси, сприяють усвідомленню місця тої чи іншої дисципліни в системі освітологічних наук, її впливу на підготовку майбутнього фахівця.

На таке семінарське заняття доцільно виносити проблему, яка є предметом вивчення декількох освітологічних дисциплін.

Пошуковий семінар (семінар-дослідження) передбачає дослідницьку діяльність магістрантів-управлінців, обмін думками, проведення міні-дискусій. На початку пошукового семінару магістранти об'єднуються в кілька підгруп (для цього бажано використати аудиторію, обладнану круглими столами), які одержують список завчасно підготовлених

проблемних питань. Щоб відповісти на питання, магістранти мають «завершити дослідження» проблеми, користуючись будь-якими джерелами інформації, обмінятися думками, провести міні-дискусію.

Другий варіант проведення пошукового семінару також передбачає створення невеликих груп магістрантів із 7–9 осіб, які отримують список проблемних питань із теми заняття. Упродовж 5–15 хвилин магістранти обмінюються думками; готують виступ. Підгрупа обирає доповідача. Інші магістранти підгрупи відповідають на питання, задані викладачем або магістрантами інших підгруп. Наприкінці заняття викладач підводить підсумки і оцінює роботу учасників семінару.

Семінар «Ділова гра» – це моделювання реальної діяльності у спеціально створеній проблемній ситуації. Ділова гра є «засобом і методом підготовки та адаптації до професійної діяльності та соціальних контактів», методом активного навчання, який сприяє досягненню конкретних завдань, структуруванню системи ділових стосунків учасників. Її конструктивними елементами є проектування реальності, конфліктність ситуації, активність учасників, відповідний психологічний клімат, міжособове та міжгрупове спілкування, розв'язання сформульованих на початку гри проблем.

Ділова гра є комплексною, багатофункціональною дією, у межах якої сполучено декілька взаємопов'язаних видів діяльності: аналіз і пошук розв'язання проблем, навчання, розвиток, дослідження, консультування, формування колективної діяльності.

При використанні ділових ігор переважає продуктивно-перетворювальна діяльність магістрантів. Зокрема, для навчальних ігор характерні багатоваріантність і альтернативність рішень, з яких потрібно зробити вибір найбільш раціонального; прийняття рішень в умовах невизначеності і в обстановці умовної практики; різноманіття умов проведення гри, що відрізняються від стандартних, поява яких можлива в майбутній практичній діяльності майбутнього фахівця; наочність наслідків прийнятих рішень; інтеграція отриманих теоретичних знань з практикою професійної діяльності; придбання навичок роботи за фахом; широкі можливості індивідуалізації навчання та ін.

Ділова гра, імітуючи окрему ситуацію, дає змогу розв'язувати конкретно сформульовані завдання та проблеми, розробляти методи розв'язання проблем. Вона має жорстку структуру і правила.

До розроблення і проведення ділових ігор висуваються такі вимоги:

- ділова навчальна гра має стати засобом розвитку теоретичного і практичного мислення, актуалізації і закріплення наявних знань і вмінь;
- мають бути розроблені правила гри і приписи, підпорядковані нормам професійних і соціальних відносин, що формують необхідні якості майбутнього спеціаліста;
- слід передбачити проблемні ситуації, що залучатимуть партнерів до спільної діяльності в умовах діалогового спілкування, яке породжує колективістське мислення учасників під час аналізу умов, вироблення спільних рішень, досягнення проміжних і кінцевих цілей гри;
- ділова гра за психологічною сутністю і способом організації має бути двоплановою, оскільки мотивує прагнення учасників досягти двох видів цілей – ігрових і педагогічних при провідній ролі освітніх.

Із зазначених вимог впливають такі принципи організації навчальних ділових ігор:

- принцип імітаційного моделювання конкретних реальних умов і динаміки виробництва, моделювання змісту професійної діяльності спеціаліста;
- принцип проблемності змісту навчальної ділової гри і процесу його розгортання в пізнавальній діяльності студента;
- принцип спільної діяльності учасників в умовах рольової взаємодії;
- принцип діалогового спілкування і взаємодії партнерів гри як необхідна умова розв'язання навчальних і виробничих завдань та прийняття узгоджених рішень;
- принцип двоплановості ігрової навчальної діяльності, що дає студентіві змогу відчувати себе інтелектуально і емоційно розкутим, виявити творчу ініціативу.

У діловій грі важливим є процес та її нагороди: грамота, широке оголошення результату, самоствердження та підтвердження самооцінки. При цьому результат ділової гри сприймається через призму загального успіху, ототожнюючи успіх команди із власним успіхом.

Ділова гра повинна мати основні атрибути:

1. Гра імітує той чи інший аспект цілеспрямованої людської діяльності.
2. Учасники гри отримують ролі, які визначають відмінність їхніх інтересів і спонукальних стимулів до гри.
3. Ігрові дії регламентуються системою правил.

4. У діловій грі перетворюються просторово-часові характеристики модельованої діяльності.

5. Гра носить умовний характер.

6. Контур регулювання гри складається з наступних блоків: концептуального, сценарного, постановочного, сценічного, блоку критики і рефлексії, суддівського, блоку забезпечення інформацією.

Етапи ділової гри:

1. Складання плану гри та інструкцій.

2. Написання сценарію.

3. Підбір інформації, засобів навчання.

4. Розробка способів оцінки результатів гри.

Центром ділової гри є навчальна проблема, яка може виступати джерелом нових знань, поглиблювати й розширювати уявлення учасників про зміст професійної дійсності. В умовах ігрового моделювання відбувається перехід навчальної діяльності у навчально-творчу, оскільки створені умови сприяють використанню потенційних можливостей та творчих здібностей майбутніх фахівців. Ігрове моделювання дозволяє позбавитися від стереотипів, шаблонів, що особливо важливо у формуванні та розвитку готовності до здійснення нововведень в освіті як складової інноваційної поведінки керівника сучасного навчального закладу.

Практичне заняття – форма навчального заняття, на якому викладач організує детальний розгляд магістрантами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни і формує уміння і навички їх практичного застосування шляхом виконання відповідно поставлених завдань. У структурі практичного заняття домінує самостійна робота магістрантів.

Правильно організовані практичні заняття мають важливе виховне та практичне значення (реалізують дидактичний принцип зв'язку теорії з практикою) і орієнтовані на вирішення наступних завдань:

– поглиблення, закріплення і конкретизацію знань, отриманих на лекціях і в процесі самостійної роботи;

– формування практичних умінь і навичок, необхідних у майбутній професійній діяльності;

– розвитку умінь спостерігати та пояснювати явища, що вивчаються;

– розвитку самостійності тощо.

Структура практичного заняття:

- вступ викладача;
- відповіді на запитання студентів щодо незрозумілого матеріалу;
- практична частина як планова;
- заключне слово викладача.

Методика практичного заняття може бути різною, вона залежить від авторської індивідуальності викладача. Важливо, щоб різноманітними методами досягалася загальна дидактична мета.

Готуючись до практичного заняття викладач повинен не лише розробити його план, а й організувати самостійну роботу магістрантів з попереднього опрацювання теоретичного матеріалу, який актуалізуватиметься на занятті. На початку заняття відводять кілька хвилин для перевірки підготовленості магістрантів до роботи на занятті, стану виконання домашніх завдань, які пропонувалися на попередніх заняттях.

Якщо під час виконання якогось завдання у магістрантів є труднощі, то це завдання аналізується і розв'язується в аудиторії.

Щоб мета заняття була сприйнята магістрантами, викладач у своєму вступному слові повідомляє її, а наприкінці заняття підводить підсумки й оцінює роботу окремих магістрантів.

Оцінювання роботи магістрантів може здійснюватися і в ході заняття, що сприяє вчасному контролюванню й активізації навчально-пізнавальної діяльності.

Активізації навчально-пізнавальної діяльності магістрантів на практичних заняттях сприяє виконання вправ міждисциплінарного характеру і розв'язування задач професійної спрямованості. Такі вправи і задачі мають бути моделлю практичних завдань, що траплятимуться в майбутній професійній діяльності фахівців-управлінців.

Практичне заняття важливо організувати так, щоб кожний магістрант на ньому напружено і самостійно працював.

Для підвищення інтересу аудиторії до навчання на практичних заняттях доцільно скористатися такими порадами:

1. Слід домагатися, щоб мета заняття була зрозумілою не тільки викладачеві, але й магістрантам. Якщо майбутні фахівці не будуть розуміти, навіщо потрібно таке заняття та як воно має проходити і викладач цього не пояснить, то вони досить швидко втратять до нього інтерес.

2. Практичне заняття не має бути топтанням на місці. Тому слід організувати практичні заняття таким чином, щоб майбутні фахівці-управлінці постійно відчували зростання складності завдань, які вони виконують, отримували позитивні емоції від переживання власного успіху в учінні, були зайняті напруженою творчою роботою, пошуком правильних і точних рішень.

3. Велике значення має реалізація індивідуального підходу та продуктивне педагогічне спілкування. Майбутні фахівці мають одержати можливість розкрити й виявити свої здібності, свій особистий потенціал. Тому при деталізації плану заняття, розробці завдань викладач має враховувати рівень підготовки та інтереси кожного магістранта, підтримувати самостійність та ініціативу.

4. Також варто вказати на значення використання під час практичних занять такого засобу, як сучасні інформаційно-комунікаційні технології, для демонстрації тих чи інших відомостей у вигляді таблиць, алгоритмів, схем, фотодокументів, фрагментів відеофільмів, оскільки зорове сприйняття є найбільш ефективним при закріпленні інформації у свідомості особистості і ці засоби урізноманітнюють та роблять цікавішим процес навчання.

Управлінські задачі. На практичних заняттях з освітології доцільно залучати майбутніх фахівців до розв'язування фахових задач.

Сутність задачного методу була визначена Г. О. Баллом. Цей метод полягає в тому, що в кожній навчальній ситуації виділяються певні визначені системи задач і паралельно з ними системи, що забезпечують їх розв'язок. Окреслений метод ґрунтується на вивченні конкретної навчальної ситуації, у процесі вирішення якої у магістрантів формуються уміння і навички і колективної, і індивідуальної самостійної роботи.

Застосування задачного методу сприяє формуванню дослідницької компетенції майбутнього фахівця, яка спирається на розвиток спеціальних і загальних здібностей магістрантів. Ці здібності покладені в основу формування умінь раціонального використання різної інформації, критичного ставлення до думок і здатності відстоювати власну професійну позицію, готовності до використання різних форм, методів і засобів організації навчально-пізнавальної діяльності магістрантів.

Розглянемо методику розв'язання фахових аналітико-експертних задач (за О. Бондар).

Педагогічна задача (дидактична або виховна) – усвідомлена педагогом проблемна ситуація, пов'язана з необхідністю перевести магістранта з одного рівня на інший; ціль, поставлена у певних умовах, яка потребує застосування відомого чи невідомого способу її досягнення.

Задачі розв'язуються за допомогою алгоритмів. Алгоритм – припис про виконання у певній послідовності елементарних операцій для розв'язання задачі.

Головне призначення управління освітніми системами полягає в розв'язуванні задач, пов'язаних з функціонуванням та розвитком об'єктів.

Управлінські задачі класифікують на типові та нетипові, ситуаційні, прості і складні, разові і довготермінові, оперативні, тактичні і стратегічні. В управлінні також використовують поділ на задачі прямі (якщо вибір ефективного управління визначається певними умовами, закладеними у математичну формулу) та зворотні (якщо задається пошук можливих шляхів розвитку ефективного управління у різних варіантах).

Ефективне управління аналітико-експертною діяльністю у сфері освіти можливе за умови постановки чітких, зрозумілих та реальних задач, пов'язаних з аналізом та оцінюванням педагогічних об'єктів. На різних рівнях управління освітою ці задачі за сутністю і структурою не відрізняються. Змінюються лише їхні обсяги, складність алгоритмів і специфіка відповідно до об'єкта дослідження.

Аналітико-експертна задача – це завдання або комплекс завдань, орієнтованих на розв'язання проблем у функціонуванні чи розвитку освітніх об'єктів. Вони розв'язуються шляхом вибору технологій аналізу та експертизи з подальшим перетворенням інформації про об'єкти в аналітико-експертні висновки.

Постановка задачі розпочинається з аналізу ситуації, в якій виникли проблеми, та ідентифікації цих проблем. Чітке формулювання і визначення типу задачі, високий фаховий рівень експертів-аналітиків, апробований, науково обґрунтований інструментарій і налагоджений механізм управління аналітико-експертною діяльністю є певними гарантіями її розв'язання.

Задача повинна містити такі компоненти: об'єкт, якого вона стосується; сукупність умов (нормативно-правових, організаційних, науково-методичних, інформаційних, соціально-економічних, матеріально-технічних); комплекс питань, на які потрібно дати відповіді; постановку

проблем, що стануть предметом аналізу та експертизи. Задачу формулює керівник (органу управління освітою, навчального закладу, робочої чи експертної груп), враховуючи найважливіші фактори для прийняття управлінських рішень. Важливо, щоб задача була зрозумілою керівнику і членам аналітико-експертної групи.

Траєкторія руху розв'язування задачі є такою: вибір цілей – аналіз ситуацій – ідентифікація проблеми – постановка задачі – вибір типу задачі – укладання програми – моделювання очікуваних результатів – розроблення алгоритмів – добір інструментарію – розв'язання задачі. Для окремих задач може також моделюватись очікуваний результат.

2.3. МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота магістрантів – це робота магістрантів, яка планується та виконується за завданням і при методичному керівництві викладача, але без його безпосередньої участі. Такий вид роботи необхідний не тільки для оволодіння певною дисципліною, але й для формування навичок самостійної роботи взагалі, в навчальній, науковій, професійній діяльності. умінь приймати на себе відповідальність самостійно вирішувати проблему, знаходити конструктивні рішення, вихід із кризової ситуації тощо.

Самостійна робота зумовлена об'єктивною необхідністю постійного навчання і самовдосконалення. Як відомо, жодні знання, якщо вони не підкріплені самостійною діяльністю, не можуть стати справжнім надбанням людини.

Метою самостійної роботи магістрантів є набуття додаткових, зокрема, міждисциплінарних знань з курсу, перевірка отриманих знань на практиці, вироблення фахових та дослідницьких вмінь і навичок.

Основними функціями самостійної роботи є такі:

- пізнавальна – визначається засвоєнням магістрантом систематизованих знань із навчальних дисциплін;
- самостійна – полягає у формуванні вмінь і навичок, самостійного їх оновлення і творчого застосування;
- прогностична – передбачає вміння магістранта вчасно передбачати й оцінювати і можливий результат, і саме виконання завдання;
- коригуюча – характеризується вмінням вчасно коригувати свою діяльність;

– виховна – полягає у формуванні самостійності як риси характеру.

Зміст самостійної роботи магістранта має бути спрямований на поглиблення теоретичних знань та формування наукового світогляду, розвиток методологічної культури відповідно до змісту навчальної дисципліни, пізнавальних інтересів, самостійного мислення, творчих якостей, здатності до інноваційної діяльності, вмінь щодо пошуку, обробки та аналізу наукової інформації, навчання упродовж життя.

Обов'язковою умовою самостійної роботи при вивченні освітологічних дисциплін є застосування знань, набутих при вивченні інших тем курсу, а також інших гуманітарних дисциплін. У процесі самостійної роботи магістрантів слід спрямовувати на формування власної точки зору і здатності творчо і вміло її відстоювати.

Самостійна робота поєднує відтворювальні й творчі процеси в діяльності магістранта. Залежно від цього, розрізняють три рівні самостійної діяльності магістрантів: 1) репродуктивний (тренувальний) рівень. Тренувальні самостійні роботи виконуються за зразком: розв'язання задач, заповнення таблиць, схем та ін. Пізнавальна діяльність магістранта проявляється в пізнанні, осмисленні, запам'ятовуванні. Ціль таких робіт – закріплення знань, формування умінь і навичок; 2) реконструктивний рівень. Реконструктивні самостійні роботи. Під час таких робіт відбувається перебудова рішень, складання плану, тез, анотування. На цьому рівні можуть виконуватися реферати; 3) творчий, або пошуковий рівень самостійної роботи передбачає уміння бачити проблему, самостійно виявляти причину її виникнення, розробляти план вирішення проблеми. Водночас здійснюється більш глибоке розуміння явищ, процесів. На цьому рівні розумової діяльності виявляється інтелектуальний потенціал і творчі здібності магістрантів, реалізуються їх дослідницькі здібності.

Означені рівні самостійної роботи слід розглядати як етапи, які мають пройти магістранти для досягнення найвищого рівня здібностей до творчої діяльності.

Для організації та успішного функціонування самостійної роботи магістрантів необхідні:

- комплексний підхід до організації самостійної роботи магістранта при всіх формах аудиторної роботи;
- поєднання всіх рівнів (типів) самостійної роботи;
- вмотивованість навчального завдання;

- чітка постановка пізнавальних завдань;
- визначення викладачем форм звітності, обсягу роботи термінів її подання; критерії оцінювання, звітності та ін.;
- забезпечення контролю за якістю виконання (вимоги, консультації);
- види і форми контролю (практикум, контрольні роботи, тести, семінари тощо).

Самостійну роботу магістранта забезпечує система навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення конкретної навчальної дисципліни: підручник, навчальні та методичні посібники, конспект лекцій викладача, практикум, навчально-методичний комплекс дисципліни тощо.

Методичні матеріали для самостійної роботи майбутніх фахівців повинні передбачати можливість проведення самоконтролю з боку магістранта.

Види самостійної роботи з освітології:

- пошук та реферування наукової літератури;
- розв'язування задач;
- написання есе;
- аналіз ситуацій;
- створення ситуаційних проблем;
- розробка схеми прочитаного матеріалу.

Реферування наукової літератури полягає у тому, що викладач пропонує магістрантам наукову літературу (книгу, її розділи, декілька книжок, наукові статті тощо) і магістранти самостійно їх опрацьовують і представляють короткий звіт у вигляді невеликого реферату (2-3 стор.) про свої враження від прочитаного. Реферат варто пропонувати робити писаним, а не друкованим на комп'ютері, щоб запобігти запозиченням із системи Internet.

Пошук наукової літератури за певною темою.

Викладач готує теми за курсом або його частиною та подає їх магістрантам, які мають в бібліотеці та в системі Internet підібрати адекватну літературу. Варто визначити певну кількість позицій або провести змагання, хто знайде більше літературних джерел. Перший варіант доцільно використовувати, якщо магістранти шукають літературу за індивідуально визначеними темами, другий – коли подана одна тема для всіх магістрантів.

Розв'язування задач. Викладач пропонує розв'язання фахових задач у письмовій формі за певним розділом (темою) курсу. Залежно від складності та обсягу роботи над конкретним завданням можна пропонувати одну чи декілька задач кожному магістрантові або групі магістрантів із 2-5 осіб. Можна давати всім магістрантам однакові задачі і порівнювати їх розв'язання кожним магістрантом (групою). Можна кожному магістранту (групі) дати різні задачі. Звітувати про їх розв'язання магістранти можуть на практичному занятті перед всією групою магістрантів.

Есе (реферат). Викладач визначає тему або індивідуальні теми для есе. Темі есе варто давати проблемні, пропонуючи магістрантам висловлювати своє власне бачення і не послуговуватися навчальною або науковою літературою. Відповідно варто пропонувати писати есе від руки, а не друкувати на комп'ютері, щоб запобігти запозиченням з системи Internet.

Підготовка есе (реферату) по одному з питань програми (на вибір магістранта) є самостійною домашньою письмовою роботою. Критерієм оцінки есе є такі його параметри: виразно сформульована проблема; обґрунтування її актуальності; короткий огляд літературних джерел та поглядів різних (кількох) авторів на суть проблеми; логічна послідовність та аргументованість викладу змісту есе; наявність власної (авторської) позиції; обумовленість змісту есе із сучасними українськими реаліями (практичними чи теоретичними); наявність висновку і посилань на джерела. Не зараховуються есе, які містять плагіат, або є передруком текстів з підручника чи Інтернету.

Розв'язування проблем. Викладач пропонує магістрантам проблемну ситуацію. Вони мають сформулювати проблему, перевести її у задачу та розв'язати. Організувати цю роботу можна аналогічно до розв'язування задач.

Виконання певної практичної роботи. Відповідно до курсу або спецкурсу магістранти отримують практичне завдання, виконують його і подають короткий письмовий звіт або відповідний результат роботи викладачу.

Аналіз ситуаційних вправ. Викладач розробляє (підбирає) ситуаційні вправи за певним розділом курсу і пропонує магістрантам їх розв'язати у письмовому вигляді.

Залежно від складності та обсягу роботи можна пропонувати аналіз ситуаційного завдання окремо кожному магістрантові або групі магістрантів кількістю 2-5 осіб. Звітувати про аналіз ситуаційної вправи магістранти можуть письмово або (що ефективніше) на практичному занятті перед загальною групою магістрантів.

Можна давати всім магістрантам однакові ситуаційні вправи і порівнювати, як кожен магістрант (група) їх розв'язав. Можна кожному магістранту (групі) дати різні ситуаційні вправи.

Обговорення аналізу ситуаційних вправ доцільно проводити на практичному занятті перед загальною групою магістрантів, щоб всі магістранти брали участь у роботі. Коли всі студенти аналізували одну ситуаційну вправу доцільно провести дискусію за результатами її аналізу.

Створення ситуацій. Кожному магістранту індивідуально або групі магістрантів можна запропонувати розробити ситуаційні вправи з певної теми курсу.

Самостійне опрацювання певного матеріалу за навчальною літературою та створення структурної (візуальної) схеми прочитаного матеріалу. Викладач дає магістрантам навчальний матеріал (певний розділ підручника), пропонує його опрацювати і зміст розділу представити у вигляді візуальної схеми, малюнка тощо. Схеми і малюнки, створені магістрантами, слід представити та обговорити на практичному занятті або лекції.

«Портфоліо» – це метод, призначений для систематизації результатів самостійної роботи магістрантів, узагальнення, поглиблення і розширення знань, отриманих на аудиторних заняттях.

У матеріалізованому плані портфоліо – це тека, в якій у систематизованому вигляді студент накопичує матеріали, які є результатом його самоосвітньої діяльності з конкретної навчальної дисципліни.

На магістерських студіях «Портфоліо» рекомендується використовувати як «методичну скарбничку», відбиток поглядів магістранта на свою майбутню професійну діяльність: менеджера-керівника навчального закладу, науковця-дослідника чи науково-педагогічного працівника.

Якщо магістрант вибирає професійно-педагогічний напрям і готується до викладацької діяльності, то розділи його портфоліо можуть бути наступними:

- бібліографія новинок психолого-педагогічної та фахової літератури;

- конспекти першоджерел;
- анотації та короткі резюме відвіданих у процесі педагогічної практики лекцій і практичних занять викладачів та аналіз їх педагогічного досвіду;
- аналіз методів і методик навчання, методів діагностування навчальних досягнень магістрантів і т.п.

При роботі з «Портфоліо» магістрантам слід рекомендувати використовувати цитати, виписки, тези, конспект, анотації.

2.4. ІНДИВІДУАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА

Індивідуальна навчально-дослідна робота магістрантів (ІНДЗ) – це завершена теоретично-практична робота в межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь на навичок, отриманих під час лекційних, семінарських, самостійних занять і охоплює декілька тем, або весь зміст навчального курсу.

Мета ІНДЗ – самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань магістранта з навчального курсу та розвиток навичок самостійної роботи.

Індивідуальні завдання (реферати, розрахункові, графічні, розрахунково-графічні роботи, контрольні роботи, аналіз практичних, проблемних ситуацій, проекти, підготовка результатів власних досліджень до виступу на конференції, участь в олімпіадах, робота з кейсами тощо) сприяють більш поглибленому вивченню магістрантом теоретичного матеріалу, формуванню вмій використати знання для вирішення відповідних практичних завдань.

ІНДЗ містить елемент пошукової, частково науково-дослідної роботи і виступає чинником залучення магістранта до науково-дослідної діяльності, яка може бути продовжена в результаті виконання магістерської роботи, підготовку наукових доповідей, написання наукових статей тощо.

Зміст, структура, порядок подання та захисту ІНДЗ, критерії оцінювання розробляються викладачем і доводяться до відома магістрантів до початку його виконання.

Індивідуальне навчально-дослідницьке завдання має характеризуватися логічністю, доказовістю, аргументованістю і відповідати таким вимогам:

- містити поглиблений аналіз досліджуваної теми;
- містити самостійні дослідження, розрахунки, виконані на ПК (діаграми, графіки);
- містити обґрунтовані практичні пропозиції щодо вдосконалення досліджуваного об'єкту.

Особливим видом індивідуальних завдань є виконання проектів.

Метод проектів реалізує диференційований, індивідуально-творчий та активно-дієвий підходи в навчанні. Він передбачає розв'язання магістрантом або групою магістрантів проблеми, яка передбачає, з одного боку, використання різноманітних методів, засобів навчання, а з іншого – інтегрування знань, умінь з різних галузей науки, техніки, творчості.

Міждисциплінарною магістерською програмою передбачено формування у майбутніх фахівців здатності до розроблення тем проектів, у змісті яких використовується інтегрований зміст із різних навчальних дисциплін. Магістрантам пропонується самостійно сформулювати тему проекту, яка б вирішувала інтегровану за змістом проблему з різних галузей освіти.

Проект може мати дослідницький, пошуковий, творчий (креативний), прогностичний, аналітичний та ігровий характер. Основу проектного методу складає орієнтація на інтереси і побажання учасників, формування партнерських стосунків між виконавцями проекту та викладачем.

Прикладом проектного завдання може стати моніторинг, аналітичний огляд, здійснення управлінської експертизи, випуск збірника документів, підготовка рольової гри, організація дискусії, дебатів та їх відеозапис тощо.

На допомогу в оформленні міждисциплінарного проекту пропонується використовувати відомий в науці метод проекту (за Е.Ф. Зеєром).

Метод проекту це:

- конструювання образів уяви про структуру міждисциплінарної діяльності;
- розшифрування задуму, ідеї, рішень які можуть бути готовим продуктом діяльності;
- планування кінцевого результату;
- планування дій з урахуванням переваг практичної цінності;

- внесення коректив у раніше прийняті рішення;
- вираження задумів, конструктивних рішень за допомогою технічних малюнків, схем, ескізів, креслень, макетів;
- самостійний пошук необхідної інформації;
- складання схеми необхідних розрахунків (конструктивних, технологічних, економічних), подання їх у вербальній формі;
- оцінювання результатів за досягненням мети, за обсягом та якістю виконаної роботи, за новизною;
- оцінювання проектів, виконаних іншими;
- розробка процедури публічного захисту проектів.

Окреслимо основні критерії оцінки проектування:

- аргументованість вибору теми, практична спрямованість проекту значущість (значення) виконаної роботи;
- самостійність, завершеність, матеріальне втілення проектів;
- обсяг і глибина знань за темою (або предметом), ерудиція, використання міжпредметних зв'язків;

Науково-дослідна робота студентів (НДРС) спрямована на оволодіння магістрантами науковими методами та формування навичок самостійного рішення науково-дослідних задач.

Важливою формою науково-дослідної роботи магістрантів, що включена до навчального процесу, є впровадження елементів творчості в навчальні семінарські та практичні заняття. При виконанні таких робіт магістрант самостійно складає план досліджень, підбирає необхідну літературу, здійснює математичну обробку і аналіз результатів експерименту, оформлює науковий звіт.

Формою, що поєднує навчальну і дослідну роботу магістрантів, є проведення спеціальних наукових семінарів при кафедрах. Підготовка семінару організується так, щоб протягом семестру кожен студент міг виступити на ньому з доповіддю чи повідомленням, присвяченим підсумкам виконаного дослідження.

Кожна із зазначених форм науково-дослідної роботи потребує творчого підходу до її організації. Бажано, щоб більшість магістрантів на засадах власного інтересу була охоплена тими чи тими формами науково-дослідної роботи.

Результати науково-дослідної роботи магістрантів можуть оприлюднюватися у вигляді наукової статті, есе, наукової доповіді та тез наукової доповіді.

Наукова стаття – один із основних видів оперативної інформації про нові наукові дослідження з наукової тематики. Вона містить виклад проміжних або кінцевих результатів наукового дослідження, висвітлює окреме питання, фіксує науковий пріоритет автора, робить матеріал надбанням широкої спільноти фахівців.

Міждисциплінарною програмою передбачено підготовку фахівців до розробки наукової доповіді та наукового повідомлення. Це є найбільш поширені форми оприлюднення отриманих наукових результатів. Доповіді повідомляються учасникам наукового зібрання з метою залучення до дискусії і обговорення повідомленої інформації.

Тези наукової доповіді – це коротко, точно, послідовно, лаконічно сформульовані основні ідеї, думки, положення наукової доповіді, повідомлення, статті або іншої наукової праці, наприклад, реферату. Тези містять висвітлення основних положень наукової праці від початку до кінця, а не лише її дослідницької частини. У тезах дуже коротко обґрунтовують тему, викладають історію питання, методика та результати дослідження. Всі положення наукових тез мають бути пов'язані між собою логічно.

До цього виду НДРС можна віднести магістерську роботу.

2.5. ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Одним з основних елементів оцінки якості освіти є контроль знань. Недостатня організація оцінювання знань може стати однією з причин зниження якості освіти в цілому. В умовах вступу України до Європейської освітньої співдружності одним із важливих напрямів реформування національної системи освіти є розроблення та впровадження якісно нових підходів до оцінювання навчальних результатів магістрантів.

В оцінюванні знань, перевірка й оцінювання результатів навчальної діяльності магістрантів здійснюється в умовах системного підходу до їх пізнавальної сфери. Контроль і оцінювання є необхідною ланкою управління навчально-пізнавальною діяльністю магістрантів, засобом одержання зворотньої інформації. Контрольні заходи дають можливість викладачу отримати дані про результати своєї праці, вчасно внести корективи в методику викладання, а магістрантам – обізнаність з вимогами до рівня знань, умінь та навичок, про їх якість тощо.

Головна мета оцінювання полягає у визначенні рівня засвоєння навчального матеріалу, ступеня відповідності сформованих умінь, навичок, набуття досвіду цілям і завданням навчальної дисципліни, оцінці якості викладання навчальних дисциплін.

Для того, щоб системний підхід в оцінюванні пізнавальної сфери магістрів був об'єктивним і дієвим, необхідна чітка визначеність норми, якою задаються очікувані результати. Операційною формою є перевірка якості знань шляхом їх порівняння, співвідношення досягнутих результатів із заданими нормами. Трактування рівня відношення досягнутого до прогнозованого прийнято називати процесом оцінювання, а зафіксований у певній системі вимірювання (балах, інших цифрових чи словесних характеристиках) результат є оцінкою.

Таким чином, до оцінювання навчальних результатів ставлять такі вимоги:

- об'єктивність;
- відкритість і прозорість;
- систематичність;
- усебічність та оптимальність;
- врахування індивідуальних можливостей магістрантів;
- валідність оцінювання, воно має охоплювати весь обсяг знань, що контролюються, та їх надійність – усталеність результатів, одержаних за повторним контролем через певний час, а також близькість результатів під час проведення контролю різними викладачами;
- професійна спрямованість контролю, що зумовлюється цільовою підготовкою спеціаліста та сприяє підвищенню мотивації пізнавальної діяльності магістрантів – майбутніх фахівців-управлінців.

У вимогах до контрольного оцінювання можна виділити дотримання таких взаємозалежних функцій: діагностична, навчальна та виховна, стимулююча, розвивальна, коригувальна, прогностична тощо.

Діагностична функція полягає у з'ясуванні стану знань, умінь, навичок, розуміння, досвіду як окремих магістрантів, так і всієї групи. Завдяки цій функції визначають можливості подальшого вивчення програмного матеріалу, контролюють ефективність як викладання, так і учіння.

Навчальна функція вимагає такої організації перевірки знань, щоб її проведення було корисним для всієї групи. Вона виявляється в забезпеченні зворотного зв'язку як передумови підтримання дієвості й ефективності

процесу навчання, в якому беруть участь два суб'єкти – викладач і магістрант. Тому система навчання може функціонувати ефективно лише за умов дії прямого і зворотного зв'язків. Ця функція сприяє активізації самоконтролю (кожен зіставляє свої знання зі знаннями того, хто відповідає), активізує діяльність кожного члена групи (бере участь в обговоренні відповіді, аналізує її, відповідає на запитання, ставить додаткові запитання тощо), забезпечує закріплення матеріалу, що погано засвоєний, і т. ін.

Виховна функція полягає в тому, що магістрантів привчають до систематичної навчальної роботи. Сам факт наявності системи контролю дисциплінує, організує та спрямовує діяльність магістрантів.

Стимулююча функція спрямована на організацію контролю якості професійної підготовки таким чином, щоб сам процес контролю і оцінювання сприяв стимулюванню до активної пізнавальної діяльності, формуванню відповідальності магістрантів та мотивації до покращення власних навчальних результатів.

Розвивальна функція полягає в тому, що за умов виваженого, педагогічного доцільного контролю розвиваються пам'ять, увага, логічне мислення, професійні здібності, мотиви пізнавальної діяльності тощо.

Коригувальна функція полягає у тому, що на основі виявленого рівня знань, умінь і навичок, утруднень, недоліків, причин неуспішності живаються заходи щодо усунення прогалин у знаннях і компетенціях.

Прогностична функція – викладач отримує дані для оцінки результатів своєї праці, методики, для подальшого їх удосконалення. Оцінювання результатів навчальної діяльності магістранта допомагає йому скоригувати, поліпшити свою навчальну роботу.

Система поточного і підсумкового контролю навчальних результатів

В оцінюванні знань, дії педагогічного контролю за навчально-професійною діяльністю магістрантів здійснюється в таких формах: екзамени, заліки, колоквиуми, усне опитування, письмові контрольні роботи, тестова перевірка, захист курсових та дипломних робіт, звіт про результати практики.

В оцінюванні навчальних результатів використовують різні види контролю: попередній (вихідний), поточний, поетапний (тематичний), періодичний та підсумковий контроль.

Поточний контроль здійснюється в ході занять за результатами виконання самостійних робіт (опрацювання основної і додаткової літератури, написання рефератів, конспектування першоджерел, ведення термінологічного словника, складання тестів тощо). Завдяки йому виявляють ступінь розуміння навчального матеріалу, його засвоєння, уміння магістрантів застосовувати знання на практиці.

Підсумковий контроль здійснюється з метою оцінки результатів навчання на окремих завершених етапах освіти або на певному освітньому (кваліфікаційному) рівні. Складові такого контролю – семестровий контроль та державна атестація.

Семестровий контроль проводиться у формі семестрового іспиту, диференційованого заліку з конкретної навчальної дисципліни.

Семестровий іспит – форма підсумкового контролю з окремої навчальної дисципліни за семестр, що спрямована на перевірку засвоєння теоретичного та практичного матеріалу.

Семестровий залік – форма підсумкового контролю, що полягає в оцінюванні засвоєння магістрантами навчального матеріалу на підставі виконаних ними певних робіт на семінарських, практичних, лабораторних заняттях.

Відповідно до цілей контролю й оцінювання навчальних результатів магістрантів використовуються певні методи перевірки. Вони мають забезпечувати найбільш повну й змістовну, систематичну та оперативну інформацію про хід дидактичного процесу і його результативність.

У сучасній вищій школі продовжують діяти основні *методи* аналізу й оцінювання знань, умінь та навичок: усна, письмова, графічна, практична, тестова перевірка.

Усна перевірка – найпоширеніший метод контролю знань студентів. Сутність цього методу полягає в постановці перед магістрантами запитань за змістом навчального матеріалу, що виноситься для контролю, та оцінюванні їх відповідей. За своїм характером усна перевірка може бути індивідуальною і фронтальною, складною і простою. Цей метод сприяє розвитку в магістрантів уміння мислити, грамотно висловлювати думки в логічній послідовності, розвивати культуру усного мовлення. Використання цього методу потребує від викладача значних зусиль і майстерності: уміння грамотно і логічно доцільно формулювати запитання, спонукати магістрантів до активного мислення, уважно

слухати відповіді, об'єктивно оцінювати їх, враховувати індивідуальні особливості. Проте цей метод не позбавлений недоліків: він призводить до неефективного використання навчального часу на заняттях.

Письмова перевірка порівняно з усною більш ефективна, оскільки протягом певного часу можна одночасно перевірити рівень володіння знань, умінь та навичок усіх магістрантів академічної групи. Це сприяє підвищенню якості самостійної пізнавальної діяльності магістрантів, формуванню культури писемного мовлення, ефективності використання навчального часу. Викладач має готувати з кожної теми багатоваріантні завдання, аби забезпечити самостійність праці магістрантів. Тривалість таких робіт може бути різною (15-30 хвилин). Усі роботи викладач має ретельно перевіряти й об'єктивно оцінювати.

Графічна перевірка спрямована на виявлення умінь і навичок магістрантів у процесі виконання ними різних видів графічних робіт: побудова таблиць, схем, графіків, діаграм та ін. Така робота сприяє розвитку в магістрантів просторового мислення, оволодінню методами систематизації, узагальнення, моделювання опорних схем тощо.

Практична перевірка тісно пов'язана із залученням магістрантів до конкретної практичної діяльності, під час якої перевіряються вміння застосовувати знання на практиці, формувати вміння і навички.

Тестова перевірка все більше набуває поширення. Принциповою відмінністю тестів від звичайних завдань, які використовуються для контролю знань магістрантів, є те, що тест – це науково обґрунтований метод і одночасно інструмент дослідження ряду наукових напрямків вивчення особистості.

Тести систематизують таким чином:

1. Тести загальних розумових здібностей, розумового розвитку.
2. Тести спеціальних здібностей у різноманітних галузях діяльності.
3. Тести досягнень, успішності, академічних успіхів.
4. Тести для визначення певних якостей (властивостей) особистості (пам'яті, мислення, характеру й ін.).
5. Тести для визначення рівня вихованості (сформованості загальнолюдських, моральних, соціальних і інших якостей).

Таким чином, тестова перевірка знань – це метод виміру й оцінювання знань, умінь та навичок магістранта за допомогою спеціально підготовлених стандартизованих завдань.

Стандартизованим називається завдання, для якого може бути попередньо визначена єдино можлива правильна відповідь.

Стандартизовані завдання бувають двох типів: з наданими відповідями (закриті) і з вільним складанням відповіді (відкриті). Завдання з наданими відповідями поділяються на: вибіркові (одновибіркові, багатовибіркові та відновлення послідовності) та на відповідність (перехресні, на порівняння і протиставлення, з множинними відповідями). Завдання з вільним складанням відповіді бувають або на доповнення, або на перелік.

Тестова перевірка має цілу низку переваг:

- охоплює контролем великий обсяг матеріалу;
- зменшує порівняно з традиційним опитуванням затрати часу на 50 відсотків;
- дає можливість для впровадження модульного навчання та системи рейтингового контролю;
- підвищує об'єктивність оцінювання знань;
- є стимулюючим чинником, оскільки студенти вивчатимуть саме те, що оцінюється;
- контролює не тільки велику кількість теоретичних питань, але й практичні навички;
- дає можливість розробляти всеосяжний план оцінки знань магістрантів.

Окрім переваг, тестова перевірка має свої недоліки. До недоліків можна віднести той факт, що частіше всього тестові завдання дають уже готові варіанти відповідей. А для того, щоб магістранту розвиватися і зростати гармонійно, дуже важливо вміти сформулювати власну думку. Цих недоліків частково можна уникнути, якщо використовувати тести різного вибору: альтернативного чи множинного, тести на розрізнення, групування, систематизацію та класифікацію елементів.

Сьогодні у вищій школі використовують тести професійної компетенції – систему контрольних завдань стандартизованої форми, орієнтованих на вимір і оцінку обсягу, повноти, системності, міцності та осмислення професійних знань, а також дієвості і самостійності умінь випускника вищого навчального закладу, які дозволяють спів ставити рівень його досягнення в процесі професійної підготовки з еталонними вимогами освітньо-кваліфікаційної характеристики до професійних умінь.

Динаміка змін, що відбуваються в сучасному світі, вимагає змін у підходах до оцінювання навчальних досягнень магістрантів. Визначення

рівня навчального прогресу магістрантів є особливо важливим з огляду на те, що навчальна діяльність у кінцевому результаті повинна не просто дати людині суму знань, умінь чи навичок, а сформувати рівень компетенції. Під компетенцією розуміється загальна здатність, що базується на знаннях, досвіді, цінностях, нахилах, набутих завдяки навчанню.

Сучасні методи оцінювання навчальних результатів повинні показати рівень оволодіння інтелектуальними вміннями, навичками комунікації, вирішення складних проблем, використання правових та інших соціальних інструментів, вміння визначати свої ціннісні орієнтири. Якісне оцінювання можливе лише за умови оптимального поєднання різноманітних форм та методів.

При оцінюванні результатів магістрантів не завжди можна ефективно скористатися вище запропонованими методами перевірки й оцінювання. Саме тому викладачі використовують альтернативні і комбіновані методи.

До альтернативних методів оцінювання можна віднести такі: експрес опитування; участь у тематичних засіданнях; написання есе; участь у рольових іграх, диспутах; підготовка виставки чи зібрання матеріалу з певної теми (портфоліо); самооцінка.

Критеріями таких методів оцінювання можуть бути: вміння виділяти головне; робити порівняння; визначати інформацію, що стосується справи; ставити відповідні запитання (хто? що? де? коли? чому?); послідовно розповідати про проблему, відокремлювати факти від суб'єктивного судження, відокремлювати хибну інформацію від істинної, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, знаходити і приводити аргументи, робити висновки, бачити варіанти вирішення, перевіряти висновки на практиці, передбачати наслідки рішень, демонструвати логічно обумовлені судження.

Відзначимо, що на зміну спрощеним методам діагностики знань приходять комплексні системи, які водночас забезпечують і об'єктивність оцінювання знань студентів, і їх мотивацію до плідної роботи упродовж всього періоду навчання. Запровадження комплексного об'єктивного оцінювання контролю знань має вагоме значення. У цьому випадку дуже важливим є правильно оцінити вид діяльності магістрантів.

Критерії та норми оцінювання навчальних результатів магістрантів

Оцінити – означає встановити рівень чи якість чогось.

Критерії оцінки – це ті параметри, відповідно до яких викладач оцінює навчальну діяльність.

Норми оцінки – це показники, на які опирається викладач при виставленні оцінки.

Під оцінкою успішності магістрантів розуміють систему показників, які відображають їх об'єктивні знання та вміння, тобто оцінку можна розглядати як визначення ступеня засвоєння знань, умінь та навичок відповідно до вимог, що пред'являються програмами.

Основними вимогами до перевірки та оцінки успішності магістрантів у навчальному процесі є індивідуальність, систематичність, достатня кількість даних для оцінки, тематична спрямованість, об'єктивність, умотивованість оцінок, єдність вимог з боку контролюючих, оптимальність, всебічність, дієвість та гуманність.

Під час оцінки знань магістрантів слід враховувати:

1. Обсяг володіння поняттями, фактами, науковою проблематикою, основними теоріями, законами, закономірностями й методологією навчального предмета, ступінь їх систематизації та узагальнення, що передбачає:

- пізнання і визначення понять, розуміння їх обсягу та розкриття змісту, знаходження ієрархічних та інших зв'язків і залежностей між ними;
- виокремлення значущих наукових проблем, усвідомлення їхньої глибини та визначення необхідності розв'язання;
- знання законів, закономірностей, концепцій і вільне володіння методикою узагальнення, систематизації та обгрунтування.

2. Якість засвоєння магістрантами методологічної і теоретичної основ навчального предмета, що передбачає:

- аргументованість, послідовність, впевненість і самостійність викладу своїх знань;
- методологічну обгрунтованість мислення.

3. Дієвість знань, наявність простих умінь, їх застосування під час вирішення практичних завдань, що передбачає:

- конкретне визначення основних напрямів застосування знань у практичній діяльності;

– змістовну характеристику методів, процедур і методики дій щодо використання теоретичних і практичних знань тощо.

Таким чином, знання мають бути глибокими, міцними, систематизованими, оперативними та усвідомленими, а їхній рівень може бути репродуктивним, реконструктивним, евристичним та творчим.

При оцінюванні знань, умінь, навичок та досвіду магістрантів з навчальної міждисциплінарної програми «Освітологія» враховується:

– наявність і характер засвоєння знань із навчальної дисципліни (рівень усвідомлення, міцність запам'ятовування, обсяг, повнота і точність знань);

– якість актуалізації знань (логіка мислення, аргументація, послідовність і самостійність викладу, культура професійного мовлення);

– рівень оволодіння відомими прийомами аналізу педагогічних фактів та освітніх явищ, сформованості умінь і навичок використання засвоєних знань на практиці;

– прояв творчості і самостійності в навчально-пізнавальній діяльності;

– якість виконання самостійної навчальної роботи (зовнішнє оформлення, своєчасність виконання, ретельність тощо).

**Таблиця відповідності шкали оцінювання ECTS
із національною системою оцінювання в Україні та
Київського університету імені Бориса Грінченка (іспит)**

Оцінка за шкалою ECTS	Значення оцінки	За національною системою	Оцінка за шкалою університету
A	«ВІДМІННО» – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов’язкового матеріалу з можливими незначними недоліками	відмінно	90-100
B	«ДУЖЕ ДОБРЕ» – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов’язкового матеріалу без суттєвих грубих помилок	добре	82-89
C	«ДОБРЕ» – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок		75-81
D	«ЗАДОВІЛЬНО» – посередній рівень знань (умінь) зі значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності	задовільно	69-74
E	«ДОСТАТНЬО» – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)		60-68
FX	«НЕЗАДОВІЛЬНО» з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання	незадовільно	35-59
F	«НЕЗАДОВІЛЬНО» з обов’язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни		1-34

Норми оцінювання

Оцінки «відмінно» заслуговує магістрант, який виявив всебічні, системні й глибокі знання навчального матеріалу і вміння вільно виконувати передбачені програмою завдання, ознайомлений з основною і додатковою науковою літературою.

Зазвичай оцінка «відмінно» ставиться магістрантам, які засвоїли взаємозв’язок основних категорій і понять навчальної дисципліни, усвідомлюють значення наукових знань для теорії і практики вищої освіти в цілому та науково-педагогічної діяльності викладача вищої школи зокрема, творчо використовують їх при розв’язанні ситуаційних професійно-педагогічних завдань.

Оцінки «добре» заслуговує магістрант, який виявив повне знання навчального матеріалу, успішно виконав передбачені програмою завдання, засвоїв рекомендовану основну наукову літературу.

Як правило, оцінка «добре» виставляється магістрантам, які засвідчили системні знання з навчальної дисципліни і здатні до їх самостійного поповнення та оновлення під час подальшої навчальної роботи і професійної діяльності. Одночасно вони допустили несуттєві неточності, пропуски, помилки, які змогли самостійно виправити.

На оцінку «задовільно» заслуговує магістрант, який виявив знання основного навчального матеріалу в обсязі, потрібному для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією, частково виконав передбачені програмою завдання, ознайомився із частиною рекомендованої основної наукової літератури.

Зазвичай оцінка «задовільно» виставляється магістрантам, які допустили суттєві помилки у відповіді на семінарському занятті, іспиті або при виконанні залікових завдань, але продемонстрували здатність усунути ці помилки за допомогою викладача.

Оцінка «незадовільно» виставляється магістрантові, який виявив значні прогалини у знаннях основного навчального матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань, не знайомий з основною науковою літературою.

Як правило, «незадовільна» оцінка виставляється магістрантам, у яких відсутні знання з навчальної дисципліни або їх недостатньо для продовження навчання чи початку професійно-педагогічної діяльності.

Таким чином, оцінювання навчальних результатів магістрантів включає контроль, перевірку, аналіз, оцінку і прогнозування результатів. Загальні принципи оцінювання – об'єктивність, систематичність, гласність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Аксьонова О. В.** Практичні й семінарські заняття / О. В. Аксьонова. – К., 1998. – С. 107.
- Бондар О.** Аналітико-експертні задачі: сутність, структура і алгоритм розв'язання / О. Бондар // Рідна школа. – № 1–2, 2013. – С. 30.
- Види та форми** науково-дослідної роботи студентів [Електронний ресурс] – режим доступу : <http://www.info-library.com.ua/books-text-8404.html>
- Гузеев В. В.** Методы и организационные формы обучения / В. В. Гузеев. – М., 2001. – 128 с.
- Кудіна В. В.** Педагогіка вищої школи / В. В. Кудіна, М. І. Соловей, Є. С. Спіцин. – К. : Ленвіт, 2009. – 194 с.
- Кузьмінський А. І.** Педагогіка вищої школи : Навчальний посібник / А. І. Кузьмінський. – К.: Знання, 2005.– 486 с.
- Мачинська Н. І.** Сучасні форми організації навчального процесу у вищій школі: навчально-методичний посібник / Н. І. Мачинська, С. С. Стельмах. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. – 180 с.
- Модернизация** профессионального образования: компетентностный подход : учеб. пособие для вузов [Гриф УМО] / Э. Ф. Зеер, А. М. Павлова, Э. Э. Сыманюк. – М. : Московский психолого-социальный институт, 2005. – 211 с. – с. 190–199.
- Лисак Г. О.** Контроль навчальних досягнень студентів в умовах кредитно-трансферної системи навчання [Електронний ресурс] – режим доступу : http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2008/ped_2008_1/2008-26-06/lysak.pdf
- Ортинський В. Л.** Педагогіка вищої школи: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. Л. Ортинський – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
- Педагогіка вищої школи** : Навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмельюк, А. В. Семенова та ін.; за ред. З. Н. Курлянд. – К.: Знання, 2005. – 399 с.
- Подласый И. П.** Педагогика. Новый курс / И. П. Подласый. – М., 2001. – Т. 1. – 576 с.
- Селевко Г. К.** Современные образовательные технологии / Г. К. Селевко. – М. : Народное образование, 1998. – 256 с.
- Слепкань З. І.** Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: Навч. посіб. / З. І. Слепкань – К. : Вища шк., 2005. – 239 с.
- Туркот Т. І.** Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студ. магістратури вищих навч. закладів непер. профілю / Т. І. Туркот. – Херсон, 2010. – 608 с.
- Фіцула М. М.** Педагогіка вищої школи : Навч. посіб. / М. М. Фіцула – К. : «Академвидав», 2006. – 326 с.
- Ягунов В. В.** Педагогіка: Навч. посібник. / В. В. Ягунов. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.

РОЗДІЛ ІІІ
СПИСОК
РЕКОМЕНДОВАНИХ
ДЖЕРЕЛ

3.1. МАКРОМОДУЛЬ І. ВСТУП ДО ОСВІТОЛОГІЇ

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література:

Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи / [Г. В. Єльнікова та ін.; за ред. Г. В. Єльнікової]; АПН України, Ун-т менеджменту освіти. – Чернівці: Технодрук, 2009. – 570 с. – Бібліогр.: с. 536 – 570.

Андрусів В. Українська еліта: звідки ноги ростуть [Електронний ресурс] / В. Андрусів // Українська правда. – 2009. – 11 листопада. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2009/11/11/4307154/>.

Андрущенко В. П. Державно-громадський характер управління освітою / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – Державне інформаційно-виробничє підприємство видавництва «Педагогічна преса». – 2011. – № 3. – 128 с.

Андрущенко В. П. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть. (Спроба прогностичного аналізу) / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2001. – № 1. – С. 16.

Андрущенко В. П., Лутай В. С. Філософія освіти в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку / В. П. Андрущенко, В. С. Лутай // Наукові записки АН ВШ України. – 2004. – № 6. – С. 59 – 72.

Андрущенко В. П. Образовательная политика (обзор повестки дня) / В. П. Андрущенко, В. Л. Савельев. – К.: МП «Леся», 2010. – 404 с.

Аношкіна Л. І. Економіка вищої освіти: тенденції та перспективи реформування / Л. І. Аношкіна. – К.: Видавничий дім «Корпорація», 2005. – 368 с.

Ареф'єва О. В. Управління розвитком людського капіталу в системі вищої освіти: [монографія] / О. В. Ареф'єва, Т. В. Харчук. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2008. – 207 с.

Базалук О. А. Философия образования в свете новой космологической концепции: учебник. / О. А. Базалук – К.: Кондор, 2010. – 458 с.

Базалук О. О. Філософія освіти: її роль та місце в системі філософського знання / О. О. Базалук // Філософські обрії. Науково-теоретичний часопис Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України та Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. – 2010. – № 23. – С. 187 – 201.

Беляков С. А. Образовательная политика и управление образованием / С. А. Беляков // Университетское управление: практика и анализ. – 2008. – № 6. – С. 12 – 31.

Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання / І. Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.

Бех І. Д. Цінності як ядро особистості / І. Д. Бех. // Цінності освіти і виховання: наук.-метод. зб. / [за заг. ред. О. В. Сухомлинської]. – К., 1997. – С. 8 – 11.

Білобровко Т. І. Економіка освіти: навч.-метод. посіб. [Електронний ресурс] / Т. І. Білобровко. – Переяслав-Хмельницький: Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т імені Григорія Сковороди, 2002. – Режим доступу: <http://www.google.ru/url?sa=t&doc&ei=Gz2VT-qHDoaP-wakotn8Aw&usq=AFQjCNHbG1laOmtbiXxubpPxOjYUWZnOQ&cad=rjt>.

Бордовский Г., Извозчиков Б. Эдукология как наука об образовании / Г. Бордовский, Б. Извозчиков // Вестник высшей школы «Alma mater». – 1991. – № 3. – С. 24 – 32.

Валесв Р. Г. Освітнє право України: навч. посібник / Р. Г. Валесв. – Луганськ: Луганська правова фундація, 2011. – 287 с.

Вашенко Л. М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону / Л. М. Вашенко. – К.: ВПЦ «Тираж», 2005. – 379 с.: іл., табл. – Бібліогр.: с. 332 – 365.

Видт И. Е. Культурологическая интерпретация эволюции образовательных моделей / И. Е. Видт // Педагогика, 2003. – № 3. – С. 32 – 38.

Вітвицька С. С. Методологічні основи ступеневої педагогічної освіти [Електронний ресурс] / С. С. Вітвицька. Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/7605/97/>.

Гальперіна В. О. Освітня політика в трансформаційному суспільстві: соціально-філософський аналіз: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук: спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / В. О. Гальперіна. – Київ, 2003. – 20 с.

Гапонюк П. Н. Функционирование и развитие образования как социально-экономической системы / П. Н. Гапонюк // Педагогіка. – 2011. – № 7. – 120 с. – С. 27 – 34.

Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века (в поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Б. С. Гершунский. – М.: Изд-во «Совершенство», 1998. – 608 с.

Гершунский Б. С. Философско-методологические основы образовательно-педагогической пргностики / Б. С. Гершунский // Философия образования. – М.: Московский психолого-социальный институт. Флинта, 1998. – 432 с.

Глузман О. В. Історичні передумови становлення університетської педагогічної освіти у світовому і національному контексті / О. В. Глузман // Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України) / ред. колегія Сухомлинська О. В., Бех І. Д., Луговий В. І. – К.: Педагогічна думка, 2007. – Т. 4. Педагогіка і психологія вищої школи. – 439 с. – С. 250 – 263.

Гончаренко С. У. Освіта / С. У. Гончаренко // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. – С. 614 – 615.

Гончаренко С. У. Побудова педагогічної теорії / С. У. Гончаренко // Педагогічна газета. – 2006. – № 11 (148). – С. 5.

Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.

Гордяненко В. Г. Соціологія: підручник / В. Г. Гордяненко. – [3-тє вид.]. – К.: ВЦ «Академія», 2008. – 544 с. – (Серія «Альма-матер»).

Грішнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки: [монографія] / О. А. Грішнова. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2001. – 254 с.

Даниленко В. Методологічні проблеми неперервної професійної освіти / В. Даниленко, К. Левківський, В. Мележик // Вища школа – 2003. – № 2 – 3. – С. 38 – 39.

Державна Національна програма «Освіта» («Україна – XXI століття»). – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.

Державний класифікатор України. Класифікатор професій (із змінами і доповненнями) ДК 003–95. – К.: Держстандарт України, 2001. – 592 с.

Дзвінчук Д. І. Центральні органи управління освітою в законодавстві України / Д. І. Дзвінчук // Вісник Української Академії державного управління при Президентові України. – Вид-во Української Академії державного управління при Президентові України. – 2003. – № 1. – Видавництво УАДУ. – 512 с. – С. 265 – 276.

Енциклопедія освіти / Акад.пед.наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. – С. 960 – 962.

Єжова О. О. Ціннісний підхід до формування особистості майбутнього кваліфікованого робітника / О. О. Єжова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2009. – № 2. – С. 296 – 306.

Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 21.

Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование; под ред. В. М. Филипповой. – М.: Центр сравнительной образовательной политики, 2003. – 303 с.

История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в.: Учебное пособие для педагогических учебных заведений / Под ред. академика РАО А.И. Пискунова. – 2-е изд., испр. и дополн. – М.: ТЦ «Сфера», 2001. – 512 с.

Іванюк І. В. Освітня політика: навчальний посібник / І. В. Іванюк. – К.: Таксон, 2006. – 226 с.

Каган М. С. Человеческая деятельность (Опыт системного анализа) / М. С. Каган. – М.: 1974. – С. 22 – 30.

Каленюк І. До питання про освітній потенціал країни / І. Каленюк // Економіка України. – 2005. – № 1. – С. 34 – 38.

Каленюк І. С. Економіка освіти: навч. посіб. / І. С. Каленюк. – К.: Знання України, 2005. – 316 с.

Капелюшников Р. И. Концепция человеческого капитала (критика современной буржуазной политэкономии) / Р. И. Капелюшников. – М.: Наука, 1977. – 287 с.

Карпенко О. М., Бершадская М. Д. Высшее образование в странах мира: анализ данных образовательной статистики и глобальных рейтингов в сфере образования. – М.: Издательство СГУ, 2009. – 244 с.

Клепко С. Ф. Економіка освіти з точки зору філософії освіти / С. Ф. Клепко // Економіка освіти і освітня діяльність: матеріали Всеукр. семінару, 8 грудня 2006 р. – Полтава: ПОШПО, 2006. – 68 с.

Клепко С. Ф. Філософія освіти в європейському контексті / С. Ф. Клепко. – Полтава: ПОШПО, 2006. – 328 с.

Клепко С. Ф. Цінності буття і цінності освіти в контексті глобалізації / С. Ф. Клепко // Ціннісні парадигми освіти. – Х.: Основа, 2004. – 128 с.

Коміренко В. І. Псевдоекономіка освіти. Болонський аспект. Український контекст / В. І. Коміренко // Економіка освіти і освітня діяльність: матеріали Всеукр. семінару, 8 грудня 2006 р. – Полтава: ПОШПО, 2006. – 68 с. – С. 22 – 28.

Корж-Ікаєва Т. Г. Освітнє право України: питання становлення / Т. Г. Корж-Ікаєва // Митна справа. – 2011. – №1 (73). – Ч. 2. – С. 451 – 455.

Костєва Н. М. Тезаурусне підгрунття інформаційно-інтелектуального забезпечення наукових досліджень [Електронний ресурс] / Н. М. Костєва // Історія

науки і біографістика. – 2006. – № 1. – Режим доступу: <http://www.nbuiv.gov.ua/E-Journals/INB/2006-1/06knmznd.html>. – Заголовок з екрана.

Краевский В. В. Науки об образовании и наука об образовании (методологические проблемы современной педагогики) / В. В. Краевский // Журнал «Вопросы философии». – 2009. – № 3. – С. 77 – 82.

Красняков С. В. Державна освітня політика: сутність поняття, системність, історико-політичні аспекти / С. В. Красняков // Віче. – 2011. – № 20 (305). – С. 21 – 23.

Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В. Г. Кремень. – К.: Знання, 2010. – С. 288 – 397.

Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2007. – 576 с.

Кремень В. Освіта в структурі цивілізаційних змін / В. Кремень // Освіта. – 2010. – № 47–48 (5430-5431). – С. 4.

Крижко В. В. Теорія та практика менеджменту в освіті: навч. посіб. / В. В. Крижко. – [2-ге вид.]. – К.: Освіта України, 2005. – 256 с.

Крылова Н. Б. Вопросы культурологии образования [Электронный ресурс] / Н. Б. Крылова // Научно-методическая серия «Новые ценности образования». – 2011. – № 5. – С. 2 – 16. – Режим доступа: http://www.values-edu.ru/?page_id=96.

Кузьміна С. Філософія освіти та виховання у Київській академічній традиції ХІХ – початку ХХ ст.: Монографія / Світлана Кузьміна – Сімферополь: Н. Оріанда, 2010. – 552 с. – С. 33 – 46.

Куденко В. І. Людський капітал як фактор соціального захисту населення: проблеми зміцнення / В. І. Куденко, Г. І. Євтушенко // Зайнятість та ринок праці: міжвідомчий наук. збірник. – 1999. – № 10. – С. 136 – 145.

Левченко Т. І. Європейська освіта: конвергенція та дивергенція: [монографія] / Т. І. Левченко. – Вінниця: «Нова книга», 2007. – С. 82 – 83.

Лідерство та інклюзивна освіта: навч.-метод. посіб. / Єфімова С. М., Корольок С. В.; за заг. ред. Колупасової А. А. – ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2012. – 164 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).

Лозова В. І. Педагогічні цінності сучасної освіти / В. І. Лозова // Педагогічна і психологічна науки в Україні / відп. ред. О. В. Сухомлинська. – К.: Педагогічна думка, 2007 – Т. 1. Теорія та історія педагогіки. – С. 68 – 78.

Луговий В. І. Педагогічна освіта в Україні: структура, функціонування, тенденції розвитку / В. І. Луговий // За заг. ред. акад. О. Г. Мороза. – К.: МАУП, 1994. – 196 с.

Луговий В. І. Проблема понятійно-категоріального апарату педагогічної науки / В. І. Луговий // Педагогічна і психологічна науки в Україні / відп. ред. О. В. Сухомлинська. – К.: Педагогічна думка, 2007 – Т. 1. Теорія та історія педагогіки. – С. 24 – 35.

Лутай В. Розробка сучасної філософії освіти на засадах синергетики / В. Лутай // Вища освіта України. – 2009. – №1. – С. 33 – 35.

Медведєв І. А. Державне управління розвитком університету: теоретично-прикладний аспект: [монографія] / І. А. Медведєв. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2011. – 220 с.

Мицкевич Н. И. Эдукология: инвариантные характеристики / Н. И. Мицкевич // Адукатор. – № 1(17), 2010. – С. 21 – 27.

Надвиннична Т. Роль наукової школи у становленні освітології (вітчизняний та зарубіжний досвід) / Т. Надвиннична // Вітакультурний млин. Методологічний альманах. – 2006. – Модуль 3. – С. 13 – 16.

Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / [авт.: В. П. Андрущенко, І. Д. Бех, М. І. Бурда та ін.; редкол. В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), В. М. Мадзігон (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)]; за заг. ред. В. Г. Кременя. – К.: «Педагогічна думка», 2011. – 304 с. – Бібліогр.: С. 138 – 154. – (До 20-річчя незалежності України).

Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз: [моногр.] / В. П. Андрущенко, І. А. Язюк, В. Г. Кремень та ін. / за ред. В. Г. Кременя. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 226 – 228.

Нечаев В. Я. Социология образования / В. Я. Нечаев. – М.: МГУ, 1992. – 34 с.

Новиков А. М. О структуре теории образования / А. М. Новиков // Педагогика. – 2005. – № 7. – С. 18 – 23.

Новиков А. М. Постиндустриальное образование / А. М. Новиков. – М.: Издательство «Эгвес», 2008. – 136 с.

Огнев'юк В. О. Еволюційний поступ освіти в контексті освітології / В. О. Огнев'юк // Освіта у полікультурних суспільствах: зб. наук. праць / за редакцією Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Єжи Нікіторовича, Світлани Сисоєвої. – Вища педагогічна школа (м. Варшава, Республіка Польща). – 2012. – С. 117 – 129.

Огнев'юк В. О. На шляху до становлення нового наукового напрямку «освітологія» / В. О. Огнев'юк / Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / МОН України, НАПН України, ГУОН КМДА, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. / За заг. ред. Огнев'юка В. О. [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, С. О. Сисоєва, Г. С. Лозко]. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – 192 с. – С. 5 – 9.

Огнев'юк В. О. Освіта – сутність часу! [Електронний ресурс] / В. О. Огнев'юк // Коментарі до Інформаційного збірника МОН України. – 2009. – № 11. – Режим доступу до журн.: www.ipro.org.ua/files/новини/ОСТАННІ_НОВИНИ/2009/.../2.do.

Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. – К.: «Знання України», 2003. – 450 с.

Огнев'юк В. О. Освітологія як відображення міждисциплінарного підходу у наукових дослідженнях феномену сучасної освіти / В. О. Огнев'юк // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наукове видання за матеріалами першої Всеукр. наук.-практ. конференції «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; Авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с. – С. 53 – 62.

Огнев'юк В. О. Філософія освіти в структурі наукових досліджень феномену освіти / В. О. Огнев'юк // Шлях освіти. – 2009. – № 4 (54). – С. 2 – 6.

Огнев'юк В. Суспільство втрачених цінностей / В. Огнев'юк // Історія. Філософія. Релігієзнавство. – 2008. – № 3. – С. 7 – 10.

Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. Освітологія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва // Рідна шк.: щомісяч. наук.-пед. журн. – № 4-5 (988-989), квітень-травень, 2012. – 80 с. – С. 44 – 51.

Освітнє право: навч. посіб. для студентів гуманітарних ВНЗ / [В. В. Астахов, К. В. Астахова (мол.), О. Л. Войно-Данчишина та ін.]; за заг. ред. В. В. Астахова. – Х.: Вид-во НУА, 2011. – 188 с.

Освітлогія: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Освітлогія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 744 с.

Педагогіка: педагогические теории, системы, технологии / под ред. С. А. Смирнова. – М.: Академия, 2000. – С. 426.

Пінчук Є. А. Світоглядно-філософські передумови розробки стратегії освітньої політики / Є. А. Пінчук // Філософія. – 2010. – № 2 (102). – С. 120 – 124.

Подласый И. П. Педагогика. Общие основы. Процесс обучения: в 2 кн. / И. П. Подласый. – М.: Владос, 1999. – Кн. 1. – 576 с.

Подольська Є. А. Соціологія: 100 питань 100 відповідей / Є. А. Подольська. – К.: Інкос, 2009. – 352 с.

Попов А. А. Социально-антропологические основания практик современного образования / А. А. Попов // Вестник Томского государственного университета. – 2008. – № 314. – 207 с. – С. 59 – 62.

Проказа О. Т. Проблема трансформації класичної педагогіки в сучасну інфоносферну едукологію (питання теорії) / О. Т. Проказа // Освіта Донбасу. – № 6 (137), 2009. – С. 5 – 7.

Прокопенко Л. Л. Державна освітня політика: історико-теоретичний аспект [Електронний ресурс] / Л. Л. Прокопенко // Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. праць. – 2009. – № 2 (2). – С. 1 – 8. – Режим доступу до журн.: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Dums/2009-02.

Прокопцов В. И. Эдукология: принципиально новая наука образования. В 4 фракталах. Фрактал 1. Эдукология: Ориентировочная основа коллективно-интерсубъектной системомыследеятельности создателей и пользователей эдукологии. (Авторская версия-навигация) / В. И. Прокопцов. – СПб.: СПб ЛТА, 2002. – 344 с.

Прокопцов В. И. Эдукология: принципиально новая наука образования. В 4 фракталах. Фракталы 2, 3, 4. (Препринты). (Авторская версия-навигация). / В. И. Прокопцов. – СПб.: СПб ЛТА, 2004. – 568 с.

Пузиков В. Г. Социология образования: место и роль в системе социально-гуманитарного знания / В. Г. Пузиков, А. Ф. Тимофеев // Материалы Международной науч.-практ. конф. [«Международные отношения в развитии социально-экономических процессов в странах СНГ»], (Омск, 14-15 июня 2001 г.). – Омск: Издательство ОмГПУ, 2001. – 292 с. – С. 9 – 11.

Рогова О. Г. Аксиологічний аспект гуманітарної парадигми освіти [Електронний ресурс] / О. Г. Рогова // Філософія № 4 (72). – 2010. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Grani/2010_4/F-7.pdf.

Сірополько С. О. Історія освіти в Україні / С. О. Сірополько; Підготував Ю. Вільчинський. – [2 вид.]. – Львів: Афіша, 2001. – 664 с.

Саух П. Ю. Сучасна освіта: портрет без прикрас (між негативною креативністю ідей і українською вестернізацією) / П. Ю. Саух // Розвиток сучасної освіти:

освітологічні наголоси: наук. пр. / за матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти». – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с. – С. 62–75.

Саух Ю. П. Філософія освіти – педагогіка – освітологія. Інтерв'ю з Віктором Огнев'юком / Ю. П. Саух, О. В. Вознюк // Історія. Філософія. Релігієзнавство. – 2010. – № 1–2. – С. 2–4.

Свиридов О. А. Теория и методология функционирования образовательных систем: диссертация... д-ра экон. наук: 08.00.01 / О. А. Свиридов. – Йошкар-Ола, 2006. – 363 с. – РГБ ОД, 71:07-8/398.

Сергеєва Т. Современное образование в контексте парадигмы «личность – образование – социум» / Т. Сергеєва // Дайджест педагогічних ідей та технологій школа-парк. – 2001. – № 5-6. – С. 26–30.

Сисоєва С. О. Методологічні концепти освітології / С. О. Сисоєва // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наук. пр. / за матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с.

Сисоєва С. О. Нариси з історії розвитку педагогічної думки: навчальний посібник / С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 308 с.

Сисоєва С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: [моногр.] / С. О. Сисоєва. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 324 с.

Сисоєва С. О. Освіта у сучасному світі / С. О. Сисоєва // Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / МОН України, НАПН України, ГУОН КМДА, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. / За заг. ред. Огнев'юка В. О. [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, С. О. Сисоєва, Г. С. Лозко]. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – 192 с.

Сисоєва С. О. Освіта як об'єкт дослідження / С. О. Сисоєва // Шлях освіти: науково-методичний журнал. – К.: Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Асоціація працівників гімназій і ліцеїв України. – 2011. – № 2 – 48 с. – С. 5–11.

Сисоєва С. О. Особистісно орієнтовані технології у професійній підготовці майбутніх фахівців / С. О. Сисоєва // Кримські педагогічні читання: матеріали міжнар. наук. конф., Алушта, 12-17 верес. 2001 р. / АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти [та ін.; за ред. С.О.Сисоєвої]. – Ч.: 2001. – С. 297–302.

Сисоєва С. О. Сучасні підходи до визначення педагогічних технологій / С. О. Сисоєва, А. М. Алексюк, П. М. Воловик та ін. / Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: монографія за ред. С. О. Сисоєвої. – К.: ВІПОЛД, 2001. – С. 13–53.

Сисоєва С. О. Культурологічні концепти освітології в контексті розвитку полікультурного суспільства / С. О. Сисоєва / Edukacja w społeczeństwach wielokulturowych. – Redakcja: W. Kremień, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojewa. – Warszawa: Wyższa Szkoła Pedagogiczna, ZNP Uniwersytet w Białymstoku, 2012. – С. 131–145.

Скідін О. Л. Управління освітою: теоретико-методологічний аналіз соціальних технологій: [монографія] / О. Л. Скідін. – Запоріжжя: ЗДУ, 2000. – 291 с.

Смирнова Е. Э. Социология образования / Е. Э. Смирнова. – СПб.: Интерсоцис, 2006. – 192 с. – С. 41 – 60.

Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576 с.

Соколова І. В. Професійна підготовка майбутнього вчителя-філолога за двома спеціальностями: [монографія] / І. В. Соколова; за ред. С. О. Сисоевої / АПН України; МОН України; Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. – 2008. – С. 12 – 46.

Степко М. Ф. Болонський процес і навчання впродовж життя. / М. Ф. Степко, Б. В. Клименко, Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ. – Харків, 2004. – С. 18 – 19.

Стрельник О. Н. Концепции современного естествознания: конспект лекций / О. Н. Стрельник. – М.: Издательство Юрайт; Высшее образование, 2010. – 224 с.

Субетто А. И. Принцип, законы и структура науки об образовании – образованиеведение. Императив Неклассического синтеза [Электронный ресурс] / А. И. Субетто // «Академия Тринитаризма». – М., 2003. – Эл. № 77-6567, публ.10892. – Режим доступу: <http://www.trinitas.ru/rus/doc/0016/001a/00160053.htm>

Суходольский Г. В. Структурно-алгоритмический анализ и синтез деятельности / Г. В. Суходольский. – Л.: ЛГУ, 1976. – С. 17 – 18.

Сухомлинська О. В. Педагогічний ідеал крізь призму теорій моралі: [виховання дітей та молоді] / О. В. Сухомлинська // Шлях освіти. – 2008. – № 1. – С. 12 – 18.

Сухомлинська О. В. Розвиток особистості і освіта: історичний вимір / О. В. Сухомлинська // Педагогіка і психологія: вісник АПН України. Науково-теоретичний та інформаційний журнал / Академія педагогічних наук України. – Київ, 2008. – № 2. – С. 15 – 26.

Тхагапсоев Х. Г. О новой парадигме образования / Х. Г. Тхагапсоев // Педагогика. – 1999. – № 1. – С. 103 – 110.

Філіпчук Г. Г. Культурологічна основа сучасної освіти / Г. Г. Філіпчук // Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України) / ред. колегія Сухомлинська О. В., Бех І. Д., Луговий В. І. – К.: Педагогічна думка, 2007. – Т.2. Дидактика, методика, інформаційні технології. – 367 с.

Флиер А. Я. Культурология образования. Концепция [Электронный ресурс] / А. Я. Флиер // Проблемы культурологического образования. – Режим доступу: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rcct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CDIQFjAB&url=http%3A%2F%2Fhischool.ru%2Fuserfiles%2Fflier-culturologia.doc&ei=t_UiU8SOFcXLTAb3zoDoAw&usq=AFQjCNG-jW0FDrt-5HqJQKDKcJWu9_mow&sig=7Z e6TvJi3rErjGtulHWz_A&bvwm=bv.62922401.d.Yms&cad=rja

Фурман А. Vivat, освітологія! Або мистецтво управління освітнім простором суспільства / А. Фурман // Влада. – 2003. – № 2. – С. 3.

Фурман А. Методологічна план-карта освітології як синтетичної наукової дисципліни / А. Фурман // Вітакультурний млин: методологічний альманах, 2006 (Модуль 4). – 56 с. – С. 4 – 18.

Фурман А. Освітологія як синтетична наукова дисципліна: проблема завдань, об'єкта, предмета, методу / А. Фурман // Вітакультурний млин: методологічний альманах, 2006 (Модуль 3). – 52 с.

Фурман А. Постановя освітології, або похід за горизонти відомого / А. Фурман // Психологія і суспільство. – 2003. – № 4. – С. 5 – 9.

Хоружа Л. Аксиологічні засади освітології: держава, суспільство і особистість / Л. Хоружа // Цілісне уявлення про освіту – на зустріч з освітологією; за ред.: Т. Левовицького, В. Огнев'юка, С. Сисоєвої. – Варшава: Вища школа педагогічна. 2011. – 242 с. – С. 89 – 102.

Цехмістрова Г. С., Фоменко Н. А. Управління в освіті та педагогічна діагностика: навч. посіб. для студентів вищих навч. закл. / Г. С. Цехмістрова, Н. А. Фоменко. – К.: Видавничий дім «Слово», 2005. – 280 с.

Чобітько М. Г. Особистісно орієнтована професійна підготовка майбутнього вчителя: теоретико-методологічний аспект : [монографія] / М. Г. Чобітько; МОН України; АПН України ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – Черкаси: Брамо-Україна, 2006. – С. 19-81.

Шилова О. Н. Развитие понятия «тезаурус» в профессиональной подготовке специалистов образования / О. Н. Шилова // Технологические и управленческие аспекты образования взрослых в России. – СПб.: ИОВ РАО, 2000. – С. 71 – 75.

Щетинин В. П. Человеческий капитал и неоднозначность его трактовки / В. П. Щетинин // МЭМО. – 2000. – № 12. – С. 42 – 49.

Яковенко Л. І. Економічні основи модернізації вищої освіти в умовах становлення економіки знань / Л. І. Яковенко, О. В. Пашенко – Полтава: Скайтек, 2011. – 216 с. – С. 77 – 84.

Ярская В. Н. Социология образования: учеб. пособ. / под ред. Д. В. Зайцева. [В. Ярская, И. Лошакова, Д. Зайцев, Л. Шалаева, О. Григорьева]. – Саратов: Изд-во СГТУ, 2004. – 300 с.

Dimmock, C. (2005). The leadership of multi_ethnic schools: What we know and don't know about values-driven leadership (Діммок, Ч. Лідерство в мультиетнічних школах: що ми знаємо і чого не знаємо про лідерство, яке визначається цінностями). Education, Research and Perspectives, 32(2), 80 – 96.

Holmes, G. (2006). Effective leadership in changing times? (Холмс, Г. Ефективне лідерство у часи змін?) The Australian Educational Leader, 27(1), 45 – 48.

Lumby, J. (2006). Conceptualising diversity and leadership: evidence from 10 cases. (Ламбі, Дж. Концептуальний погляд на розмаїтість і лідерство: за результатами 10 конкретних прикладів) Educational Management Administration and Leadership, 34(2), 151 – 166.

Steiner Elizabeth Educology of the Free / Elizabeth Steiner – Philosophical Library, New York, 1981. – 68 p.

Додаткова література:

Андрущенко В. П. Українська педагогічна освіта у європейському просторі / В. П. Андрущенко // Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України) / ред. колегія Сухомлинська О. В., Бех І. Д., Луговий В. І. – К.: Педагогічна думка, 2007. – Т. 4. Педагогіка і психологія вищої школи. – 439 с.

Ареф'єва О. В. Управління розвитком людського капіталу в системі вищої освіти: [монографія] / О. В. Ареф'єва, Т.В. Харчук. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2008. – 207 с.

Баширова М. Я. Роль образования в информационном обществе / М. Я. Баширова // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2005. – № 7. – С. 10 – 22.

Беккер Г. Экономический анализ и человеческое поведение / Г. Беккер // THESIS: теория и история экономических и социальных институтов и систем. Предмет исследования. – Начала-пресс 1993. – Т.1. – Вып.1. – С. 45.

Беляков. С. А. Образовательная политика и управление образованием / С. А. Беляков // Университетское управление: практика и анализ. – 2008. – № 6. – С. 12 – 31.

Беспалов П. В. Компьютерная компетентность в контексте личностно ориентированного обучения / П. В. Беспалов // Педагогика. 2003. – № 4. – С. 41 – 45.

Бех І. Д. Освітньо-виховний процес як соціокультурне явище / І. Д. Бех // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: зб. наук. пр. / за матер. Першої Всеукр. наук.- практик. конф. [«Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»]; авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, С. О. Сисосова та ін. – К.: Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с.

Болонский процесс: Бергенский этап / под науч. ред. д-ра пед. наук, профессора В. И. Байденко. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, Российский Новый Университет, 2005. – 174 с.

Ващенко Г. Виховний ідеал / Григорій Ващенко. – Полтава: Полтавський вісник, 1994. – 190 с. – С. 183.

Ващенко Л. М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону / Л. М. Ващенко. – К.: ВПЦ «Тираж», 2005. – 379 с. : іл., табл. – Бібліогр.: с. 332 – 365.

Вербицкий А. А. Кросс-культурный контекст образования и становление новой педагогической парадигмы / А. А. Вербицкий // Высшее образование сегодня. – 2008. – № 8. – С. 28 – 31. – (Научные сообщения).

Вернадский В. И. Размышления натуралиста: В 2-х кн. / В. И. Вернадский. – М.: Наука, 1975. – Кн. 1: Пространство и время в неживой и живой природе. – 175 с.

Вернадский В. И. Размышления натуралиста: В 2-х кн. / В. И. Вернадский. – Кн. 2: Научная мысль как планетарное явление. – Послесловие И. В. Кузнецова и Б. М. Кедрова – М.: Наука, 1977. – 191 с.

Вишневський О. Природа цінностей виховання / О. Вишневський. // Педагогічна думка. – 2006. – № 2. – С. 11 – 22.

Гаврилишин Б. Д. Економічна енциклопедія в трьох томах / Б. Д. Гаврилишин, В. А. Ющенко, А. С. Гальчинський. – Київ: Вид. центр «Академія», 2000; Тернопіль: «Академія народного господарства». – 2000. – Том 1. – С. 748.

Гаврилишин Б. Дороговкази в майбутнє: до ефективніших суспільств. Доповідь Римському клубу / Б. Гаврилишин; пер. з англ. Л. Лещенко. – К.: Основи, 1993. – 238 с. – С. 11.

Гегель Г. В. Ф. Феноменология духа / Г. В. Ф. Гегель. – М., 1959. – Сочинения Т. IV. – 618с. – С. 21 – 22.

Гадамер Г.-Г. Истина і метод / Ганс-Георг Гадамер; [пер. з нім. Олександр Мокровський]. – К.: Юніверс, 2000. – (Філософська думка). – Т. 1: Герменевтика І: Основи філософ. герменевтики. – 464 с. – С. 133.

Д'юї Джон Демократія і освіта / Джон Д'юї – Львів: Літопис, 2003. – 294 с.

Дічек Н. П. Методологічні аспекти проблеми педагогічного новаторства в історії шкільництва України / Н. П. Дічек // Педагогічна і психологічна науки в Україні / відп. ред. О. В. Сухомлинська. – К.: Педагогічна думка, 2007 – Т. 1. Теорія та історія педагогіки. – С. 96 – 108.

Доклад о развитии человека 2010. Реальное богатство народов: пути к развитию человека / [пер. с англ.; ПРООН]. – Москва: Издательство «Весь Мир», 2010. – 244 с.

Зуєв В. Криза освіти: український контекст / Віталій Зуєв, Валентина Зуєва // Вища освіта України. – 2010. – № 2. – С. 8.

Иншаков О. В. Реализация новых подходов / О. В. Иншаков // Экономика образования. – 2008. – № 1. – С. 35 – 39.

Коваленко О. Щоб інтелектуальний ресурс став капіталом / О. Коваленко // Освіта України. – 2010. – № 3. – С. 2.

Кови С. Лидерство, основанное на принципах / Стивен Кови; [пер. с англ.]. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2008. – 302с.

Колесникова И. Проблемы подготовки современного предпринимателя / И. Колесникова // Вестник высшей школы, 2003. – № 2. – С. 17 – 22.

Комаров В. Я. Эффективность и интенсификация непроектной сферы / В. Я. Комаров, В. Д. Улановская. – М.: Экономика, 1987. – 158 с.

Коміренко В. І. Псевдоекономіка освіти. Болонський аспект. Український контекст / В. І. Коміренко // Економіка освіти і освітня діяльність: матеріали Всеукр. семінару, 8 грудня 2006 р. – Полтава: ПОІППО, 2006. – 68 с. – С. 22 – 28.

Локшина О. І. Стратегія Європейського Союзу у галузі освіти: етапи розвитку / О. І. Локшина // Педагогічна і психологічна науки в Україні / відп. ред. О. В. Сухомлинська. – К.: Педагогічна думка, 2007 – Т. 1. Теорія та історія педагогіки. – С. 209 – 218.

Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX-XX ст.): [хрестоматія / упоряд.: Л. Д. Березівська та ін.]. – К.: Наук. світ, 2003. – 418 с.

Мануйлов В., Галкин В. Открытое образование: перспективы, рациональность, проблемы / В. Мануйлов, В. Галкин // Высшее образование в России, 2004. – № 1. – С. 93 – 103.

Маркс К. Капитал / К. Маркс / Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – М.: Издательство политической литературы, 1960. – Т. 23. – 920 с.

Медоуз Д. Пределы роста. 30 лет спустя / Медоуз Д., Рандерс Й., Медоуз Д.; пер. с англ. – М.: ИКЦ «Академкнига», 2007. – 342 с.

Мириманова М. С. Информационно-когнитивные процессы / М. С. Мириманова – М.: 1989. – С. 80.

Москаль Ю. Сьоме щорічне зібрання авторської наукової школи професора Анатолія Фурмана / Ю. Москаль // Психологія і суспільство. – 2005. – № 4. – С. 163.

Мукомел С. А. Педагогічна аксіологія як наука про цінності освіти [Електронний ресурс] / С. А. Мукомел // Вісник Черкаського університету: [зб. наук. ст.] Випуск 126. Серія Педагогічні науки / М-во освіти і науки України, Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси: Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. – 167 с. – С. 108 – 113. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchu/N126/N126p108-113.pdf.

Національна Доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. – К.: Шкільний світ, 2001. – С. 9.

Оливера К. Э. К теории сравнительной педагогики / К. Э. Оливера // Перспективы. Вопросы образования. – 1989. – № 2 (66).

Освітній менеджмент: навчальний посібник / за ред. Л. І. Даниленко, Л. М. Карамушки. – К.: Шкільний світ, 2003. – 400 с. – С. 102 – 105.

Пригожин И. Делать не физику бога, а физику человека / И. Пригожин // Известия. – 1993. – 24 июля, суббота. – № 138 (23993). – 16 полос.

Програма економічних реформ на 2010 – 2014 роки за напрямом «Реформа освіти», 2 червня 2010 р. [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/content/ker-program.html>.

Робуль О. Синергетика як інноваційна методологія педагогічної освіти / О. Робуль // Філософія освіти. – 2006. – № 1 (3). – С. 35 – 36.

Рогова О. Г. Аксиологічний аспект гуманітарної парадигми освіти [Електронний ресурс] / О. Г. Рогова // Філософія № 4 (72). – 2010. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Grani/2010_4/F-7.pdf.

Роджерс К. Свобода учиться / К. Роджерс, Д. Фрейберг. – М.: Смысл, 2002. – 527 с. – С. 8.

Свиридов О. А. Теория и методология функционирования образовательных систем: дисс. ... д-ра экон. наук: 08.00.01 / Свиридов Олег Александрович. – Йошкар-Ола, 2006. – 363 с.

Соціологія: терміни, поняття, персоналії: навчальний словник-довідник / [укл. В. М. Піча, Ю. В. Піча, Н. М. Хома та ін.] – К.: «Каравела»; Львів: «Новий світ», 2002. – 480 с. – С. 422.

Субетто А. И. Социогенетика: системогенетика, общественный интеллект, образовательная генетика и мировое развитие / А. И. Субетто. – М., 1994.

Субетто А. И. Сочинения. Ноосферизм. Том первый. Введение в ноосферизм. Ноосферизм: движение или новая научно-мировоззренческая система? / Под ред. Л. А. Зеленова. – Кострома: КГУ им. Н. А. Некрасова, 2006. – 644 с.

Субетто А. И. Сочинения. Ноосферизм: В 13 томах. / А. И. Субетто. – Кострома: КГУ им. Н. А. Некрасова, 2007. – Том седьмой: Системология образования и образованиеведение // Под ред. Л. А. Зеленова. – 520 с.

Сухомлинська О. В. Историко-педагогичний процес в Україні: регіональний вимір / О. В. Сухомлинська // Шлях освіти, 2007. – № 2. – 56 с. – С. 42 – 49.

Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5-ти. / В. О. Сухомлинський. – К.: «Радянська школа», 1976. – Т. 4. – 640 с. – С. 394 – 626.

Терехов П. Формирование педагогической компетентности специалиста в системе непрерывного социокультурного образования / П. Терехов // Вестник высшей школы, 2003. – № 2. – С. 7 – 12.

Тестов В. Качество и фундаментальность высшего образования / В. Тестов // Высшее образование в России. – 2008. – № 10. – С. 89 – 92.

Торосян В. Г. История образования и педагогической мысли: учебник для вузов / В. Г. Торосян. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2006. – 351 с.

Тоффлер Э. Шок будущего / Э. Тоффлер. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 557, [3]с. – (Philosophy). – С. 330.

Фромм Е. Маги чи бути? / Е. Фромм.; [пер. з англ. О. Ю. Михайлова, А. Ю. Буряк]. – К.: Укр. письменник, 2010. – 222 с. – (Світло світогляду). – Бібліогр.: С. 215 – 222.

- Фурман А. В.** Психокультура української ментальності / А. В. Фурман. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 132 с. – С. 113.
- Чернилевский Д. В.** Дидактические технологии в высшей школе / Д. В. Чернилевский. – М.: 2002. – С. 426.
- Шевчук Д. М.** Культура у мереживі мереж / Д. М. Шевчук // Критика, число 3 – 4 (161 – 162). – 2011. – С. 14 – 16.
- Щедровицкий Г. П.** Рефлексия и ее проблемы / Г. П. Щедровицкий. – М.: 1975. – С. 10 – 16.
- Яковенко Л. І.** Економічні основи модернізації вищої освіти в умовах становлення економіки знань / Л. І. Яковенко, О. В. Пащенко – Полтава: Скайтек, 2011. – 216 с.
- Якушев А. Н.** Порядок присуждения ученых степеней по первым уставам Дерптского, Московского, Харьковского и Казанского университетов / А. Н. Якушев, Д. А. Хохлова, Ю. В. Эйдельмант / Учёные степени в России: XVIII в. – 1918 г.: сб. научных статей. – вып. 1 в 2-х частях / [под науч. ред. А. Е. Иванова, В. А. Шаповалова, А. Н. Якушева]. – Ставрополь: Ин-т рос. Истории РАН, СГУ, 1996. – Часть вторая. – С. 142 – 147.
- Ярская В. Н.** Социология образования: учеб. пособ. / под ред. Д. В. Зайцева. [В. Ярская, И. Лошакова, Д. Зайцев, Л. Шалаева, О. Григорьева]. – Саратов: Изд-во СГТУ, 2004. – 300 с. – С. 11 – 50.
- Европе 2020.** A strategy for smart, sustainable and inclusive growth / [Communication from the European Commission]. Brussels, 2010. – COM (2010) 2020 final. – 34 p.

3.2. МАКРОМОДУЛЬ II. ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література:

- Аквінський Тома.** Коментарі до Арістотелевої «Політики» / [пер. з латини О. Кислюка; Передм. В. Котусенка]. – К.: Основи, 2000. – 794 с.
- Аристотель.** Сочинения в четырех томах. Том 4. / [пер. с древнегреч.; Общ. Ред. А. И. Доватура]. – М.: Мысль, 1983. – 830 с. – (Филос. Наследие. Т. 90).
- Аристотель.** Політика / [пер. з давньогр. та передм. О.Кислюка]. – К.: Основи, 2000. – 239 с.
- Аристотель.** Нікомахова етика / [пер. з давньогр. Віктор Ставнюк]. – К.: «Аквілон - Плюс», 2002. – 480 с.
- Беседы и суждения Конфуция.** – СПб.: ООО «Издательство «Кристалл», 1999. – 1120 с., ил. – (Б-ка мировой лит.)
- Гегель, Г. В. Ф.** Феноменологія духу / [з нім. пер. П.Тарашук; наук. ред. пер. Ю. Кушаков]. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 548 с.
- Гершунский Б. С.** Философия образования для XXI века (в поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Б. С. Гершунский. – М.: Изд-во «Совершенство», 1998. – 608 с.

Гессен С. И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию / [отв. ред. и сост. П. В. Алексеев]. – М.: «Школа-Пресс», 1995. – 448 с.

Гадамер Ганс-Георг. Истина і метод / Г.-Г. Гадамер [пер. з нім.] – К.: Юніверс, 2000. Т. I : Герменевтика I: Основы философии. герменевтики. – 464 с. – Библиогр.: 1с.

Гізел І. Метафізичний трактат / І. Гізел // Зерцало богослов'ї. Український культурологічний альманах «Хроніка». – 2000. – С. 287 – 304.

Драйден Г., Вос Дж. Революція в навчанні / Г. Драйден, Дж. Вос.; [перекл. з англ. М.Олійник]. – Львів: Літопис, 2005. – 542 с.

Д'юї Джон. Демократія і освіта / Дж. Д'юї. – Львів: Літопис, 2003. – 294 с.

Дао де цзин / [пер. с кит. доктора философии. Наук Ян Хин-шуна]. – Изд. 2-е, доп. и испр. Алматы: Жети жагы, 2004. – 104 с.

Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов / АН СССР, Ин-т философии; Общ. ред. и вступит. статья А. Ф. Лосева. – М.: Мысль, 1979. – С. 69 – 76.

Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; [гол. ред. В. Г. Кремень]. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

Ідея Університету: Антологія / Упоряд.: М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська; відп. ред. М.Зубрицька. – Львів: Літопис, 2002. – 304 с.: іл.

Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Упоряд. О. О. Любар; За ред. В. Г. Кременя. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2003. – 766 с. – (Вища освіта ХХІ століття).

Кант И. Спор факультетов [Электронный ресурс] / И. Кант. – Цифровая библиотека по философии. – С. 313 – 348. – Режим доступу:
<http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000504/index.shtml>

Кант І. Критика чистого розуму / І. Кант; [пер. з нім. І. Бурковського]. – К.: Юніверс, 2000. – С. 407 – 482.

Кант І. Ответ на вопрос: Что такое просвещение? / І. Кант // Сочинения в восьми томах. – М.: Чоро, 1994. – Т.8. – С. 29 – 37. – Электронний депозитарій Київського університету імені Бориса Грінченка.

Квік М. Університет і держава: вивчення глобальних трансформацій / М. Квік; [пер.з англ. Т. Цимбала]. – К.: Таксон, 2009. – 380 с. – Библиогр.: С. 319 – 371.

Коменский Я. А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И. Г. Педагогическое наследие / Сост. В. М. Кларин, А. Н. Джуринский. – М.: Педагогика, 1988 – 416 с. – (Ба-ка учителя).

Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум. Національне і глобальне: економіка, культура, освіта / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2007. – 576 с.

Кремень В. Г., Ільїн В. В. Синергетика в освіті: контекст людино центризму : монографія / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн; [Національна академія педагогічних наук України]. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 368 с.

Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина ХІХ – ХХ ст.) : Хрестоматія / Упоряд.: Л. Д. Березівська та ін. – К.: Наук. світ, 2003. – 418 с.

Мюллер Макс. Шесть систем индийской философии / Макс Мюллер; [пер. с англ.]. – М.: Искусство, 1995. – 448 с.

Ньюмен Дж. Г. Идея Университета / Дж. Г. Ньюмен; [пер. с англ. С. Б. Бенедиктова; под общ. ред. М. А. Гусаковского]. – Минск: БГУ, 2006. – 208 с. – Электронний репозитарій Київського університету імені Бориса Грінченка.

Огнев'юк В. О. Багатомірна людина. Епоха трансформацій. Освіта / В. О. Огнев'юк // Розвиток особистості в умовах трансформаційного суспільства : матер. Міжнарод. наук.-практ. конф., 13 груд. 2012 року / М-во осв. і науки, молоді та спорту України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, Благод. фонд сприян. розв. осв. ім. Б. Грінченка ; [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, О. В. Безпалько, Н. М. Віннікова]. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – 448 с. – С. 7 – 14.

Огнев'юк В. О. Ідея освіти [Електронний ресурс] / В. О. Огнев'юк // Освітологічний дискурс. – 2010. – № 1. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/osdys/2010_1/10ovoio.pdf

Огнев'юк В. О. Філософія освіти та її місце в структурі наукових досліджень феномену освіти / В. О. Огнев'юк // Науково-методичний журнал «Шлях освіти». – 2009. – №4 (54). – С. 2 – 6.

Огнев'юк В. О. Шкільна освіта у контексті семи еволюційних поступів [Електронний ресурс] // Освітологічний дискурс. – 2011. – № 2 (4). – Режим доступу: http://innovations.kubg.edu.ua/ENFV/2011_2/11ovosep.pdf

Огнев'юк В. О. Криза – момент істини для університетської освіти. // Науково – практичне видання «Вища школа». – 2009р. – №11. – С. 5 – 17.

Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку. – К.: Знання України, 2003. – 450 с.

Ортега-и-Гассет Х. Миссия Университета / Х. Ортега-и-Гассет; [пер. с исп. М. Н. Голубевой; ред. перевода А. М. Корбут; под. общ. ред. М. А. Гусуковского]. – Минск: БГУ, 2005. – 104 с. – Електронний репозитарій Київського університету імені Бориса Грінченка.

Павловський Кшиштоф. Трансформації вищої освіти в ХХІ столітті: польський погляд / Кшиштоф Павловський. – К.: Навчально-методичний центр «Консорціум із удосконалення менеджмент – освіти в Україні», 2005. – 230 с.

Пелікан Я. Ідея Університету / Я. Пелікан; [пер. з англ.]. – К.: Дух і літера, 2009. – 306 с.

Платон. Держава / Платон; [пер. з давньогр. Д. Коваль]. – К.: Основи, 2000. – 355 с.

Платон. Діалоги / Платон; [пер. з давньогр.]. – К.: Основи, 1999. – 395 с.

Поляков М. В., Савчук В. С. Класичний університет: еволюція, сучасний стан, перспективи / М. В. Поляков, В. С. Савчук. – К.: Генеза, 2004. – 416 с.

Прокопович Ф. Речь о заслугах наук, приравняемых к заслугам оружия / Ф. Прокопович / Антология педагогической мысли Украинской ССР / сост. Н. П. Калениченко. – М.: Педагогика, 1988. – С.128 – 135.

Прокопович Ф. Суть, походження та види почуттів // Ф. Прокопович / Там само. – С. 310 – 315.

Радхакришнан С. Индийская философия. Т. II. / С. Радхакришнан. – М.: Академический Проект; Альма Матер, 2008. – 1007 с. – (Концепции).

Ридингс Б. Университет в руинах / Б. Ридингс; [пер. с англ. А. М. Корбута ; под. общ. ред. М. А. Гусуковского]. – Минск: БГУ, 2009. – 248 с. – Електронний репозитарій Київського університету імені Бориса Грінченка.

Сакович К. Аристотелівські проблеми. Трактат про душу / Україна: філософський спадок століть / К. Сакович // Український культурологічний альманах «Хроніка». – 2000. – С. 230 – 251.

Святий Августин. Сповідь / Святий Августин; [пер. з латин. Ю.Мушака; Післям. С. Здіорука]. – К.: Основи, 1999. – 319 с.

Сенека Луцій Анней. Моральні листи до Луцілія / Луцій Анней Сенека; [пер. з латин. А.Содомори]. – К.: Основи, 1999. – 603 с.

Сковорода Г. Твори: У 2т. / Г. Сковорода. – К.: АТ «Обереги», 1994. – (Гарвард. б-ка давнього укр. письменства). – Т.1 – 528 с. – Т.2 – 480 с.

Суворов Н. С. Средневековые университеты / Н. С. Суворов. – [2-е издание]. – М.: Либроком, 2012. – 256 с.

Тоффлер Э. Шок будущего / Э. Тоффлер; [пер. с англ.]. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 557, [3] с.

Україна: філософський спадок століть // Український культурологічний альманах «Хроніка». – 2000.

Університетська автономія. Спеціальний випуск: зб. наук. статей / Упоряд.: С. Квіт, Г. Касьянов, Т. Ярошенко, К. Сігов, Л. Фінберг; Нац. ун-т «Києво-Могилянська Академія» // Дух і літера. – 2009. – № 19.

Ціцерон Марк Тулій. Про державу. Про закони, Про природу богів / Марк Тулій Ціцерон; [пер. з латин. Володимир Литвинов]. – К.: Основи, 1998. – 476 с.

Чжуан-цзы. Ле-цзы. Философское наследие / Том 123: [перевод с кит., вступ. ст. и примеч. В. В. Малявина]. – М.: Мысль, 1995. – 439 с.

Ясперс К. Идея Университета / Карл Ясперс; [пер. с нем. Т. В. Тягуновой; ред. перевода О. Н. Шпарага; под общ. ред. М. А. Гусаковского]. – Минск: БГУ, 2006. – 159 с. – Электронный репозитарий Київського університету імені Бориса Грінченка

Додаткова література:

Альтбах Ф. Дж. Влияние глобализации на высшее образование / Ф. Дж. Альтбах // Экономика образования. – 2009. – № 2. – С. 83 – 86.

Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю / В. П. Андрущенко. – К.: Знання України, 2004. – 804 с.

Андрущенко В. П. Образовательная политика (обзор повестки дня) / В. П. Андрущенко, В. Л. Савельев. – К.: МП «Леся», 2010. – 404 с.

Бердяев Н. А. Самопознание (опыт философской автобиографии) / Н. А. Бердяев. – М.: «Книга», 1991. – 448 с.

Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія / В. Ю. Биков. – К.: Атіка, 2009. – 684 с. іл.

Вернадский В. И. Размышления натуралиста: В 2-х кн. / В. И. Вернадский. – М.: Наука, 1975. – Кн. 1: Пространство и время в неживой и живой природе. – 175 с.; / В. И. Вернадский; [послесловие И. В. Кузнецова и Б. М. Кедрова]. – М.: Наука, 1977. – Кн. 2: Научная мысль как планетарное явление. – 191 с.

Волинка Г. І. Філософія Стародавності і середньовіччя в освітньому контексті: Навч. посібник / Г. І. Волинка. – К.: Вища школа, 2005. – 544 с.

Дейлі Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку / Герман Дейлі. – К.: Інтел-сфера, 2002. – 312 с.

Джеймс У. Что такое прагматизм? / У. Джеймс [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://marsexx.ru/pragmatik.html>

Дзвінчук Д. І. Розвиток освіти як суспільної цінності: історико-філософський дискурс / Д. І. Дзвінчук // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наук. пр. – К., 2011. – 152 с.

Дюркгейм Э. Социология образования / Э. Дюркгейм; [под ред. В. С. Собкина и В. Я. Нечаева]. – М.: ИНТОР, 1996. – 234 с.

Кастельс М. Становление общества сетевых структур / М. Кастельс // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / под ред. В. Л. Иноземцева. – М.: Academia, 1999. – 640 с.

Ковалева Т. Тьюторство – институализация новой профессии в российской школе [Электронный ресурс] // Освітологічний дискурс. – 2011. – № 2 (4). – Режим доступу: http://innovations.kubg.edu.ua/ENFV/2011_2/11ktmprs.pdf

Лутай В. Розробка сучасної філософії освіти на засадах синергетики / В. Лутай // Вища освіта України. – 2009. – № 1. – С. 33 – 35.

Мамардашвили М. К. Вильнюские лекции по социальной философии. (Опыт физической метафизики). – СПб.: Азбука, Азбука – Атиус, 2012. – 320 с.

Мамардашвили М. К. Стрела познания. набросок естественноисторической гносеологии / М. К. Мамардашвили; ред.: Ю. П. Сенокосов, М. К. Мамардашвили – М.: Языки славянской культуры, 1996. – 304 с.

Менегетти А. Система и личность. Часть 1. Глава 15. Учитель – кто он? / А. Менегетти / Пер. с итальянского ННБФ «Онтопсихология». – Изд. 2-е, исправл. и дополн.. – М.: ННБФ «Онтопсихология, 2007. – 352 с. – С. 177 – 183.

Нюттен Ж. Мотивация, действие и перспектива будущего / Ж. Нюттен; под ред. Д. А. Леонтьева. – М.: Смысл, 2004. – 608 с.

Огнев'юк В. О., Сисосва С. О. Освітологія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисосва // Рідна шк.: щомісяч. наук.-пед. журн. – № 4-5 (988-989), квітень-травень, 2012. – 80 с. – С. 44 – 51.

Освітологія: витики наукового напрямку: Монографія / за ред. В. О. Огнев'юка; авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисосва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наукове видання за матеріалами першої Всеукр. наук.-практ. конференції «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; Авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисосва, І. В. Соколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с.

Сисосва С. О. Освіта як об'єкт дослідження / С. О. Сисосва // Шлях освіти: науково-методичний журнал. – К.: Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Асоціація працівників гімназій і ліцеїв України. – 2011. – № 2. – 48 с. – С. 5 – 11.

Смирнов В. Т. Человеческий капитал: содержание и виды, оценка и стимулирование: монография / В. Т. Смирнов, И. В. Сошников, В. И. Романчин, И. В. Скоблякова; [под ред. д.э.н., профессора В. Т. Смирнова]. – М.: Машиностроение-1, Орел: ОрелГТУ, 2005. – 513 с.

Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество / П. А. Сорокин; [пер. с англ.; общ. ред., сост. и предисл. А. Ю. Согомонов]. – М.: Политиздат, 1992 – 543 с.

Тімар Томас Б., Кірк Девід Л. Як домогтися досконалості в освіті / Томас Б. Тімар, Девід Л. Кірк ; [пер. з англ. Анжела Кам'янець]. – Л. : Літопис, 2004. – 176 с.

Тоффлер Э. Третья волна. Глава 9. Индуст-реальность. Принцип прогресса [Электронный ресурс] / Э. Тоффлер. – Электронный репозитарий Київського університету імені Бориса Грінченка.

Уваров А. Ю. Индивидуализация образовательной работы: ключевые составляющие трансформации школы. Школа будущего сегодня // Освітлогічний дискурс. – 2011. – № 2 (4). – Режим доступу: http://innovations.kubg.edu.ua/ENFV/2011_2/11uausts.pdf

Уэбстер Ф. Теории информационного общества. Часть 1. Идея информационного общества [Электронный ресурс] / Ф. Уэбстер. – Цифровая библиотека по философии. – Режим доступу:

<http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000690/index.shtml>

Финк Е. Основные феномены человеческого бытия / Е. Финк. – М.: Директ-Медиа, 2009. – 93 с.

Фрейре П. Образование как практика освобождения / П. Фрейре. – М.: Просвещение, 2006. – 253 с.

Фрейре П. Педагогіка свободи. Етика, демократія і громадянська мужність / П. Фрейре ; [пер. з англ.]. – К.: «КМ Академія», 2004.

Фуллан М. Сили змін: Вимірювання глибини освітніх реформ / М. Фуллан ; [пер. з англ. Галина і Роман Шиян]. – Л. : Літопис, 2000 – 272 с.

Шпенглер О. Закат Европы. Образ и действительность / О. Шпенглер ; [авт. вступит. статьи А. П. Дубнов, авт. комментариев Ю. П. Бубенков и А. П. Дубнов]. – Новосибирск: ВО «Наука», 1993. – 592 с.

Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс ; [пер. с нем.]. – М.: Политиздат, 1991. – 527 с. – (Мыслители XX в.).

3.3. МАКРОМОДУЛЬ III. ІСТОРІЯ ОСВІТИ

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література:

Антология педагогической мысли в России первой половины XIX века (до реформы 60-х гг.) / Сост. П. А. Лебедев. – М. : Педагогика, 1987. – 308 с.

Антология педагогической мысли Древней Руси и Русского государства XIV-XVII вв. / Сост. С. Д. Бабишин, Б. Н. Митюров. – М. : Педагогика, 1985. – 363 с.

Антология педагогической мысли России XVIII века / Сост. И. А. Соловков. – М. : Высшая школа, 1985. – 363 с.

Антология педагогической мысли России второй половины XIX – начала XX века / Под ред. П. А. Лебедева. – М. : Педагогика, 1990. – 477 с.

Антология педагогической мысли УССР / Сост. Н. П. Калениченко. – М. : Педагогика, 1988. – 640 с.

Антология педагогической мысли христианского Средневековья / Под ред. В. Г. Безрогова. В 2-х т. – : Педагогика, 1994. – 654 с.

Джуринский А. Н. История зарубежной педагогики / А. Н. Джуринский. – М. : ВЛАДОС, 1999. – 272 с.

Днепров Э. Д. Российское образование в XIX – начале XX века / Э. Д. Днепров. – М.: Мариос, 2001. – Т. 2.: Становление и развитие системы российского образования (историко-статистический анализ). – 329 с.

Днепров Э. Д. Современная школьная реформа в России / Э. Д. Днепров. – М. : Прогрес, 1998. – 510 с.

Документы по истории университетов Европы XII–XV вв. / Под ред. Г. И. Липатниковой. – Воронеж, 1973. – 416 с.

Донин А. Н. Университетские реформы в России: общественная мысль и практика. Вторая половина XIX века / А. Н. Донин / Под ред. В. А. Динеса; Саратовский госуд. Социально-экономический университет. – Саратов, 2003. – 277 с.

Драч О. О. Вища жіноча освіта в Російській імперії другої половини XIX – початку XX ст. / О. О. Драч. – Черкаси: Вертикаль, 2011. – 532.

Иванов А. Е. Высшая школа России в конце XIX – начале XX века. / А.Е. Иванов. – М. : Академия наук СССР, Институт истории СССР, 1991. – 392 с.

Иванов А. Е. Студенческая корпорация России конца XIX – начала XX века: опыт культурной и политической самоорганизации / А. Е. Иванов. – М. : Феникс, 2004. – 455 с.

История образования и педагогической мысли за рубежом и в России / Под ред. З.И.Васильевой – М. : «Академия», 2002. – 211 с.

История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в. / Под ред. А. И. Пискунова. – М. : ТЦ Сфера, 2001. – 512 с.

Константинов Н. А., Струминский В. Я. Очерки по истории начального образования в России / Н. А. Константинов. – М. М. : Акад. пед. наук РСФСР, 1953. – 272 с.

Курило В. М. Освіта України і науково-технічний та соціальний прогрес: історія, досвід, уроки / В. М. Курило, В. П. Шепотько. – К. : Деміур, 2006. – 432 с.

Ладьянец Н. С. Университетское образование: идеалы, цели, ценностные ориентации / Н. С. Ладьянец. – Ижевск : Филиал издательства Нижегородского университета при УдГУ, 1992. – 236 с.

Лихачева Е. Материалы для истории женского образования в России (1796–1828) / Е. Лихачева. – СПб.: Тип. М. М. Стасюлевича, 1895. – 271 с.

Лихачева Е. Материалы для истории женского образования в России 1856–1880. – С.Пб.: Тип. М. М. Стасюлевича, 1901. – 647 с.

Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа. Сборник документов. 1917-1973 гг. / Сост.: А. А. Абакумов, Н. П. Кузин, Ф. И. Пузырев, Л. Ф. Литвинов. – М.: Педагогика, 1974. – 558 с.

Народное образование в СССР. Сборник нормативных актов. – М. : Юридическая литература, 1987. – 336 с.

Народное образование и педагогическая мысль России кануна и начала империализма (малоисследованные проблемы и источники): Сборник научных трудов / Под ред. Э. Д. Днепров. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1980. – 294 с.

Осоков А. В. Начальное народное образование в дореволюционной России (1861-1917) / А. В. Осоков. – М., 1982.

Очерки истории высшего медицинского образования и научных медицинских школ на Украине / Под ред. проф. В. Д. Братуся. – К. : Зодоров'я, 1965. – 264 с.

Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР 1917-1941 гг./ Под ред. Н. П. Кузина, М. Н. Колпаковой, З. И. Равкина. – М. : Педагогика, 1980. – 579 с.

Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР 1941-1961 гг./ Под ред. Ф. Г. Паначина, М. Н. Колмаковой, З. И. Равкина. – М. : Педагогика, 1988. – 272 с.

Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР 1961-1986 гг./ Под ред. Ф. Г. Паначина, М. Н. Колмаковой, З. И. Равкина. – М. : Педагогика, 1987. – 416 с.

Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР XVIII в. – первая пол. XIX в. / Под ред. М. Ф. Шабаевой. – М. : Педагогика, 1973. – 605 с.

Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР с древнейших времен до конца XVII в./ Под ред. Э. Д. Днепров. – М. : Педагогика, 1989. – 479 с.

Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР. Вторая половина XIX в. / Под ред. А. И. Пискунова. – М. : Педагогика, 1976. – 600 с.

Очерки истории школы и педагогической науки в СССР (1917-1980) / Под ред. Н. П. Кузина, М. М. Колмаковой. – М. : Педагогика, 1986. – 288 с.

Петров Ф. А. Формирование системы университетского образования в России / Предисловие В. А. Садовниченко / Ф. А. Петров. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 2002. – Т. 1–4. – 416 с.

Пискунов А. И. Очерки по истории прогрессивной немецкой педагогики к. XVIII – нач. XIX в. / А. И. Пискунов. – М.: Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, 1960. – 198 с.

Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (X – початок XX ст.) – К. : Наукова думка, 1991. – 381 с.

Сапрыкин Д. Л. Образовательный потенциал Российской империи / Д.Л. Сапрыкин. – М. : ИИЕТ. РАН, 2009. – 176 с.

Степанович Е. П. Высшая специальная школа на Украине (конец XIX – начало XX вв) / Е. П. Степанович. – К. : Наукова думка, 1991. – 100 с.

Струков Б. Г. Университеты Германии как центры образования и культуры в средние века / Б. Г. Струков. – М. : Наука, 1980. – 464 с.

Суд над системой образования: стратегия на будущее / Под ред. У. Д. Джонсона; пер. с англ. – М. : Педагогика, 1991. – 264 с.

Додаткова література:

Актуальные проблемы и историография зарубежной педагогики. – М. : Педагогика, 1987. – 338 с.

Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.

Альтернативные модели воспитания в сравнительной педагогике / Под ред. М. Н. Певзнера и С.А. Расчётиной. – Новгород, 1984. – Ч. 2. – 232 с.

Аристотель. Этика. Политика. Поэтика /Аристотель / Собр. Соч.: В 4-х т. – М. : Просвещение, 1984. – Т. 4. – 830 с.

- Арьес Ф.** Ребенок и семейная жизнь при Старом порядке / Ф. Арьес; Пер. с фр. Ю. В. Старцева. – Екатеринбург: Изд-во Уральского ун-та, 1999. – 416 с.
- Асмус В.Ф., Декарт.** – М.: Высшая школа, 2006. – 335 с.
- Афанасьев В. Г.** Научно-техническая революция, управление, образование / В. Г. Афанасьев. – М.: Политиздат, 1972. – 431 с.
- Бабишин А.** Давньоруські університети / А. Бабишин // Наука і суспільство. – 1975. – № 6. – С. 56–67.
- Багaley Д. И.** Опыт истории Харьковского университета (по неизданным материалам) / Д. И. Багaley. – Харьков, 1898. – Т. 2. – 547 с.
- Барбарыга А. А.** Британские университеты / А. А. Барбарыга, Н. М. Федорова. – М.: Высшая школа, 1979. – 127 с.
- Барбарыга А. А.** В школах Англии: Пособие по страноведению / А. А. Барбарыга. – М.: Высшая школа, 1988. – 111 с.
- Бемерт.** Женщины в Цюрихском университете / Бемерт // Отечественные записки. – 1872. – № 11. – С. 31–49.
- Бим-Бад Б. М.** Педагогические течения в начале двадцатого века / Б. М. Бим-Бад. – М.: Пед. общ-во России, 1998. – 336 с.
- Блок М.** Феодальное суспільство / М. Блок / Пер. з фр. В. Шовкуна. — К.: Вид. дім «Весвіт», 2001. – 528 с. – Режим доступу: litopys.org.ua
- Богданов И. М.** Грамотность и образование в дореволюционной России и в СССР / И. М. Богданов. – М. Статистика, 1964. – 125 с.
- Боянівська М. Б.** Освіта, книгописання, книгозбірні / М. Б. Боянівська // Історія української культури. – К.: Наукова думка, 2001. – Т. 2. – Режим доступу: litopys.org.ua
- Бушик Л.** Очерк развития школьного исторического образования в СССР / Л. Бушик. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1961. – 540 с.
- Валькова О. А.** Дискусия о высшем женском образовании в Московском университете (1861г.) // <http://vivovoco.rsl.ru/VV/JOURNAL/VIET/BABES>. HTML – 2006. – № 4.
- Вентцель К. Н.** Теория свободного воспитания и идеальный детский сад / К. Н. Вентцель – М.: Изд-дом Шалвы Амонашвили: МГПУ, 1999. – 214 с.
- Вестбрук Р. Б., Джон Дьюи** / Р. Б. Вестбрук // Перспективы: вопросы образования. Мыслители образования. – 1994. – Т. 1. – 585 с.
- Винничук Л.** Люди, нравы и обычаи Древней Греции и Рима / Л. Винничук. – М.: Высшая школа, 1988. – 496 с.
- Висоцький С. О.** Писемність. Освіта / С. О. Висоцький // Історія української культури. – К.: Наукова думка, 2001. – Т. 1. – Режим доступу: litopys.org.ua/istkult/ikult04.htm
- Виттекер Ц. Х.** Граф С. С. Уваров и его время / Ц.Х. Виттекер / Пер. с англ. Н. Л. Лужицкой. – СПб.: «Академический проект», 1999. – 350 с.
- Вишленкова Е. А.** Публичная и частная жизнь университетского человека Казани XIX века / Е. А. Вишленкова // АДАМ И ЕВА. Альманах гендерной истории / Под ред. Л. П. Репиной. – № 7. – М.: ИВИ РАН, 2004. – С. 172–200.
- Вірченко В. В., Коцур А. П.** Жіночі навчальні заклади у м. Києві (1861-1920 рр.) / В. В. Вірченко, А. П. Коцур. – К.– Чернівці: Книги-XXI, 2007. – 196 с.
- Гонтарев Б. А.** Технический университет США / Б. А. Гонтарев. – Л.: ЛГУ, 1980. – 123 с.

Городская культура. Средневековье и начало Нового времени / Под ред. В. И. Рутенбурга. – Л.: Наука, 1986. – 280 с.

Грошков М. К. Потенциал непрерывного образования и модернизационные процессы в современной России / М. К. Грошков, Г. А. Ключарев // Социология образования. – 2012. – № 5. – С. 18–25.

Гурлитт Л. О воспитании / Людвиг Гурлитт ; пер. с нем. с предисл. Л. Г. Оршанского. – Санкт-Петербург : Изд-во газ. «Школа и жизнь», 1911. – 173 с.

Гюнтер К.-Х. Фридрих Адольф Вильгельм Дистерверг / К.-Х. Гюнтер // Перспективы: вопросы образования. Мыслители образования. – 1994. – Т. 1. – С. 32–46.

Давтян Г. М. Об университетском образовании в США / Г. М. Давтян. – Ереван, 1959. – 188 с.

Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») // Освіта. – 1993. – № 44–46. – С. 2–15.

Дерюжинский В. Ф. Народное образование / В. Ф. Дерюжинский // Россия в конце XIX века / Под общей ред. В. И. Ковалевского. – СПб., 1900. – С. 476–497.

Джуринский А. Н. Развитие образования в современном мире / А. Н. Джуринский. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 240 с.

Джуринский А. Н. История педагогики древнего и средневекового мира / А. Н. Джуринский. – М. : из-во «Совершенство», 1999. – 224 с.

Дзюба О. Літопис найважливіших подій культурного життя в Україні (X — середина XVII ст.) / О. Дзюба, Г. Павленко.- Київ, 1998. – Режим доступу: litopys.org.ua

Днепров Э. Д. Женское образование в пореформенной России / Э. Д. Днепров // Федосова Э. П. Бестужевские курсы – первый женский университет в России (1878-1918) / Под ред. Э. Д. Днепрора. – М., 1980. – С. 5–24.

Доклад о развитии человека // Программа развития ООН (ПРООН). М., 2004.

Драч О. О. Суспільний статус учителя початкової школи Наддніпрянщини періоду ринкових трансформацій (друга половина XIX – початок XX ст.) / О. О. Драч // Україна Соборна: Збірник наукових статей. – Вип. 4. – Т. 1. – К., 2006. – С. 306-310.

Драч О. О. Формування системи оплати праці сільського вчителя в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.) / О. О. Драч // Український селянин: Збірник наукових праць. – 2005. – Вип. 9. – С. 48–50

Драч О. О. Формування системи оплати праці сільського вчителя в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.) / О. О. Драч // Український селянин: Збірник наукових праць. – 2005. – Вип. 9. – С. 48–50.

Драч О. О. Характерні особливості учнівського контингенту народних шкіл Наддніпрянщини у другій половині XIX – на початку XX ст. / О. О. Драч // Український селянин: Збірник наукових праць. – 2003. – Вип. 7. – С. 30–32.

Дьюи Дж. Демократия и образование / Дж. Дьюи / Пер. с англ. – М. : Педагогика-Пресс, 2000, – 384 с.

Дюбрек Ф. Жан Овид Декроли / Ф. Дюбрек // Перспективы: вопросы образования. Мыслители образования. – 1994. – Т. 1.

Жизнь и быт студентов в Англии // Дело. Сборник литературно-научный изданный Московским отделением общества для усиления С.П.Б. женского медицинского института. – М.: Типо-литография А.В. Васильева, 1899. – С. 318-324.

Завадская О. А. Развитие общеобразовательной школы Украины в период строительства коммунизма (1959-1965 гг.) / О. А. Завадская. – К. : Изд-во Киевского ун-та, 1968. – 266 с.

Загальне обов'язкове навчання і політехнізація школи. – Х., 1931. – 72 с.

Захарченко М. М. Коммерческое и техническое женское образование в Австрии, Франции, Германии и России / М. М. Захарченко. – СПб., 1900. – 344 с.

Зейфман Н. В. Источники по истории правительственной политики в области образования в 1880-х годах и материалы по истории декабризма / Н. В. Зейфман // Записки отдела рукописей Государственной библиотеки им. В. И. Ленина. – 1972. – Вып. 33. – С. 5–36.

Иванов А. Е. Дискуссия о проблемах высшего педагогического образования в России на рубеже XIX-XX веков / А. Е. Иванов // Педагогика. – 1999. – № 6. – С. 18-34.

Иванов Е. В. Феномен свободного воспитания в истории педагогики Западной Европы / Е. В. Иванов. – Великий Новгород : НовГУ, 2001. – 119 с.

Илинский П. А. Русская женщина в войну 1877-1878гг. Очерк деятельности сестер милосердия, фельдшерц и женщин-врачей / П. А. Илинский. – СПб., 1879. : Тип-литогр. П.Ию Шмидта, 1879. – 277 с.

Ісавич Я. Д. Братства та їхні школи. Шкільництво уніатів / Я. Д. Ісавич // Історія української культури. – К., 2001. – Т. 2. – Режим доступу: litopys.org.ua

Ісавич Я. Д. Києво-Могилянський колегіум / Я. Д. Ісавич // Історія української культури. – К., 2001. – Т. 2. – режим доступу: litopys.org.ua

Історія Одеського університету за 100 років. – К. : Університет, 1968. – 457 с.

Калгрєн Ф. Воспитание к свободе / Ф. Калгрєн. – М. : МЦВП, 1993. – 772 с.

Київський університет: Документи и материалы. 1834-1984. – К. : Вища школа, 1984. – 189 с.

Кобченко К. А. «Жіночий університет Святої Ольги»: історія Київських вищих жіночих курсів / К. А. Кобченко. – К. : МП «Леся», 2007. – 271 с.

Коменский Я. А. Великая дидактика // Коменский Я. А. Избр. пед. соч. – М. : Педагогика, 1982. – Т. 1. – 565 с.

Коменский Я. А., Локк Дж., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И. Г. Педагогическое наследие / Я. А. Коменский, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо. – М. : Педагогика, 1987. – 416 с.

Корнетов Г. Б. Гуманистическое образование: традиции и перспективы / Г. Б. Корнетов. – М. : ИТП и МИО РАО, 1993. – 135 с.

Корнетов Г. Б. Воспитание в первобытном обществе: возникновение, сущность, эволюция / Г. Б. Корнетов. – М. : Международная педагогическая академия, 1993.

Корнетов Г. Б. Цивилизационный подход к изучению всемирного историко-педагогического процесса / Г. Б. Корнетов. – М., 1994.

Королєв Ф. Ф., Корнейчик Т. Д., Равкин З. И. Очерки по истории советской школы и педагогики (1921-1931 гг.) / Ф. Ф. Королєв. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1961. – 505 с.

Котлова Т. Б. Повседневная жизнь женских гимназий на рубеже XIX – XX веков / Т. Б. Котлова // **Российское общество.** Гендерное измерение. Сб. науч. статей. – Иваново, 2006.

Круглов Ю. Г. Современное государство и высшая школа. К истории и теории вопроса / Ю. Г. Круглов, Е. В. Олесюк // Социально-гуманитарные знания. – 2003. – № 5. – С. 78–84.

Кудряшов А. П. Современная научно-техническая революция и ее социальные последствия / А.П. Кудряшов. – М. : Политиздат, 1967. – 288 с.

Кузьмин Н. Н. Низшее и среднее специальное образование в дореволюционной России / Н.Н. Кузьмин. – Челябинск : Юж.-Уральск, кн. изд-во., 1971. – 280 с.

Кумбс Ф. Кризис образования в современном мире. Системный анализ / Ф. Кумбс. – М. : Прогресс, 1970. – 293 с.

Курбатов Г. Л. Христианство: Античность, Византия и Древняя Русь / Г. Л. Курбатов, Э. Д. Фролов. – Л. : Лениздат, 1988. – 344 с.

Ле Гофф Ж. Интеллектуалы в средние века. Долгопрудный / Ж. Ле Гофф. – М. : Аллегро-Пресс, 1997. – 210 с.

Лейкина-Свирская В. Р. Интеллигенция в России во второй половине XIX века. – М. : Мысль, 1971. – 366 с.

Лещинский В. И. Теория, история и философия образования / В. И. Лещинский, Т. В. Лаврикова, Л. Э. Заварзина. – Воронеж: Изд-во им. Е. А. Болховитинова, 2002. – 303 с.

Литвинов В. Ренесансний гуманізм в Україні / В. Литвинов. – К., 2000. – 472 с. – режим доступу: <http://litopys.org.ua>

Локк Дж. Сочинения: В 3 т. / Дж. Локк. – М. : Мысль, 1988. – 668 с.

Ломоносов М. В. О воспитании и образовании / М. В. Ломоносов. – М. : Педагогика, 1991. – 339 с.

Лотман Ю. М. Беседы о русской культуре: Быт и традиции русского дворянства (XVIII – начало XIX века) / Ю. М. Лотман. – СПб. : Искусство-СПб., 1994. – 758 с.

Луначарский А. В. О воспитании и образовании / А. В. Луначарский. – М. : Высшая школа, 1980. – 302 с.

Ляхович Е. С. Университеты в истории и культуре дореволюционной России / Е. С. Ляхович, А. С. Ревушкин. – Томск : Издательство Томского университета, 1998. – 579 с.

Макогоненко Г. Николай Новиков и русское просвещение XVIII в. / Г. Макогоненко. – М.-Л. : Гослитиздат, 1952. – 544 с.

Марголис Ю. Д., Тишкин Г. А. Отечеству на пользу, а россиянам во славу: Из истории университетского образования в Петербурге в XVIII – начале XIX в. / Ю. Д. Марголис, Г. А. Тишкин. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1988. – 320 с.

Марочко В. Репресовані педагоги України: жертви політичного терору (1929-1941) / В. Марочко, Г. Хілліг. – К. : Науковий світ, 2003. – 302 с.

Марруа А. И. История воспитания в Античности / А. И. Марруа. – М. : «Греко-латинский кабинет» Ю. А. Шичалина, 1998. – 425 с.

Маслова Н. В. Ноосферное образование / Н. В. Маслова. – М. : Иститут Холододинамики, 1999. – 308 с.

Маурер Т. Новый подход к социальной истории университета: коллективная биография профессоров / Т. Маурер // Из истории русской интеллигенции: Сборник материалов и статей к 100-летию со дня рождения В. Р. Лейкиной-Свирской. – СПб., 2003. – С.273–301.

Меньшова В. М. Педагогика Эразма Роттердамского: открытие мира детства. Педагогическая система Хуана Луиса Вивеса / В. М. Меньшова. – М. : Народное образование, 1995. – 136 с.

- Микитась В. Л.** Давньоруські студенти і професори / В. Л. Микитась. – К. : Абрис, 1994. – 750 с.
- Мицько І. З.** Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576 — 1636) / І. З. Мицько. – К. : Наукова думка, 1990. – 243 с.
- Моздалевський Л. Н.** Очерк истории воспитания и обучения с древнейших и до наших времен: В 2 кн. / Л. Н. Моздалевский. – СПб. : «Алетейя», 2000. – 248 с.
- Моисеев Н. Н.** Новая планета / Н. Н. Моисеев // Мировое сообщество и судьба России. – М. : Изд-во МНЭПУ, 1998. – 272 с.
- Моисеев Н. Н.** Судьба цивилизации. Путь разума / Н. Н. Моисеев. – М. : Изд-во МНЭПУ, 1998. – 205 с.
- Монтень М.** О воспитании детей / Монтень М. Опыты: В 3-х кн. – М. : Наука, 1980. – Кн. 1 и 2. – 703 с.
- Монтессори М.** Метод научной педагогики, применимый к детскому воспитанию в Домах ребенка / М. Монтессори. – М. : Московский Монтессори-Центр, 1993. – 203 с.
- Мор Т.** Утопия / Т. Мор. – М. : Наука, 1978. – 417 с.
- Мышко С. А.** Тестирование в системе образования США / С. А. Мышко // Высшая и средняя специальна школ за рубежом: Обзорная информация. – М., 1980. – Вып. 6. – С. 78–92.
- Нариси історії українського шкільництва 1905-1933:** Навчальний посібник. – К. : Заповіт, 1996. – 304 с.
- Народна освіта, наука і культура в Українській РСР.** – К. : Статистика, 1973. – 316 с.
- Наука и образование в интересах устойчивого развития.** [Текст] / Под общей редакцией Т. И. Костиной. – М. : МГАДА, 2006. – 240 с.
- Нилл А.** Саммерхилл: воспитание свободой / А. Нилл. – М. : Педагогика-пресс, 2000. – 296 с.
- Новиков А. Н.** Профессиональное образование: устремление в будущее // Проблемы современного образования. – 2012. – № 3. – Режим доступа: http://www.rmedu.ru/downloads/full-text/2012_3.pdf
- Образовательный менеджмент** / Сост. и общ. ред. Е. В. Иванова и М. Н. Певзнера. – Великий Новгород : НовГУ им. Ярослава Мудрого, 2010. – 273 с.
- Овчинников В. С.** Корни дуба / В. С. Овчинников // Новый мир. – 1979. – № 4–6. – С. 12–17.
- Очерки по истории** Ленинградского университета. – Л. : Издательство Ленинградского университета, 1982. – 151 с.
- Очерки по истории** прогрессивной русской педагогики XIX в. – М. : Учпедгиз, 1963. – 312 с.
- Параил В. А.** Инженерно-техническое образование США / В. А. Параил. – М. : Высшая школа, 1969. – 248 с.
- Певзнер М. Н.** Реформаторское движение в педагогике Западной Европы конца XIX – начала XX вв. / М. Н. Певзнер. – Новгород, 1996. –
- Песталоцци И. Г.** Как Гертруда учит своих детей / И. Г. Песталоцци // Песталоцци И. Г. Избр. пед. соч. – М. Наука, 1981. – Т. 1. – 416 с.
- Пиаже Ж.** Ян Амос Коменский / Ж. Пиаже // Перспективы: вопросы образования. Мыслители образования. – М. : Просвещение, 1994 – Т. 1. – 329 с.

- Пилипчук Р. Я.** Шкільний театр / Р. Я. Пилипчук // Історія української культури. – К., 2001. – Т. 2. – Режим доступу: litorus.org.ua
- Підсумки розвитку** народної освіти в Українській РСР за 1965-1970-1975 рр. Планово-статистичний збірник. – К. : Статистика, 1976. – 463 с.
- Платон.** Государство / Соч.: В 3-х т. / Платон. – М. : Высшая школа, 1972. – Т. 3. – Ч. 1. – 624 с.
- Плутарх.** Сравнительные жизнеописания: В 3-х т. / Плутарх. – М., 1964. – Т. 3.
- Пономарева В. В.**, Мир русской женщины: воспитание, образование, судьба. XVIII – начало XX века / В. В. Пономарева, Л. Б. Хорошилова– М. : Русское слово, 2008. – 315 с.
- Послушник и школяр**, наставник и магистр: средневековая педагогика в лицах и текстах / Под ред. В. Г. Безрогова. – М. : РОУ, 1996. – 416 с.
- Прокопович Ф.** Філософські твори в трьох томах / Ф. Прокопович. – К., 1979. – Т. 1.; К., 1980. – Т. 2; К., 1981. – Т. 3. – Режим доступу: litorus.org.ua
- Просвещение и педагогическая мысль** Древней Руси. – М. : Педагогика, 1983. – 161 с.
- Рабле Ф.** Гаргантюа и Пантагрюэль / Ф. Рабле. – М. : Правда, 1981. – 560 с.
- Развитие народного образования** в Украинской ССР в 1981–1983 гг. – К. : Наука, 1985. – 285 с.
- Рёрс Г. Георг Кершенштейнер** / Г. Рёрс // Перспективы: вопросы образования. Мыслители образования. – 1994. – Т. 2. – 403 с.
- Рёрс Г. Мария Монтессори** / Г. Рёрс // Перспективы: вопросы образования. – 1983. – № 4. – С. 36-43.
- Робен П.** Интегральное воспитание / П. Робен. – М., 1921.
- Романова В. Л.** Рукописная книга и готическое письмо во Франции XIII–XIV вв. / В. Л. Романова. – М. : Просвещение, 1975. – 239 с.
- Роттердамский Э.** Похвала глупости / Э. Роттердамский. – М. : Советская Россия, 1991. – 98 с.
- Руссо Ж. Ж.** Эмиль, или О воспитании // Руссо Ж. Ж. Пед. соч. – М. : Академия, 1981. – Т. 1. – 456 с.
- Самодурова З. Г.** Школы и образование // Культура Византии (вторая половина VII–XII в.) / Под ред. З. В. Удальцова. – М.: Наука, 1989. – С. 366-400.
- Саффранж Ж.-Ф.** Александр Саттерленд Нейлл / Ж.-Ф. Саффранж // Перспективы: вопросы образования. – 1989. – № 2. – С. 47–62.
- Свободное воспитание:** Хрестоматия / Сост. Г. Б. Корнетов. – М. : РОУ, 1995. – 224 с.
- Семеко Г. В.** Школьная реформа в США: программа выбора школы / Г. В. Семенко // Экономика образования. – 2007. – № 6 (43). – С. 12-16.
- Сенека Л. А.** Нравственные письма к Луцилию / Л. А. Сенека. – М. : Академия, 1977. – 384 с.
- Словарь книжников** и книжности Древней Руси. XI – первая половина XIV в. / Отв. ред. Д. С. Лихачёв. – М.: Наука, 1987. – Ч. 1. – 497 с.
- Смирнов Н. Н.** На переломе: российское учительство накануне и в дни революции 1917 года / Н. Н. Смирнов. – СПб. : Наука, 1994. – 410 с.
- Современная модель образования**, ориентированная на решение задач инновационного развития экономики // Методические рекомендации Департамента

государственной политики и нормативно-правового регулирования в сфере образования по проведению августовских педагогических совещаний. – М., 2008.

Современная научно-техническая революция. Историческое исследование. – М. : Прогрес, 1970. – 173 с.

Солодянкина О. Ю. Иностранные гувернантки в России (вторая половина XVIII – первая половина XIX века) / О. Ю. Солодянкина. – М. : Academia, 2007. – 512 с.

Тосман К. Проблемы научно-технической революции / К. Тосман. – М. : Высшая школа, 1963. – 157 с.

Уваров П. Ю. Парижский университет и местные интересы (конец XIV – первая половина XV вв.) / П. Ю. Уваров // Средние века. – М., 1991. – Вып. 54. – С. 55–71.

Удод О. П. Початкова освіта на Слобожанщині / О. П. Удод // Матеріали ІІ Сумської обласної наукової історико-краєзнавчої конференції. – Суми, 1994. – Ч. І. – С. 79–84.

Удод О. П. Початкова освіта на Україні наприкінці XVIII – в першій половині XIX ст. / О. П. Удод // Український історичний журнал. – 1969. – № 9. – С. 83–92.

Удод О. П. Джерела з історії освіти на Україні наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст. / О. П. Удод // Архіви України. – 1970. – № 4. – С. 75–77.

Українська освіта у світовому часопросторі: Матеріали Другого Міжнародного конгресу (м. Київ, 25-27 жовтня 2007 р.). – К., 2007. – Кн. 1. – 592 с.

Університети Західної Європи. Середні віки. Відродження. Просвіщення / Под ред. Н. В. Рєвякіної. – Іваново, 1990. – 161 с.

Урсул А. Д. Модель освіти ХХІ століття: проблеми сталого розвитку та безпеки / А. Д. Урсул // Безпека Європи. – 2001. – № 4. – С. 25–34.

Урсул А. Д. Модель опережающего образования: ноосферно-экологический ракурс // Философия экологического образования / А. Д. Урсул. – М. : Феникс, 2001. – 219 с.

Фрадкин Ф. А. Педология: Мифы и действительность / Ф. А. Фрадкин. – М. : Просвещение, 1991. – 285 с.

Хильгенхегер Н. Иоганн Фридрих Герbart / Н. Хитльгенхегер, И. Ф. Герbart // Перспективы. Вопросы образования. Мыслители образования. – 1994. – № 3/4 (87/88). – С. 227–242.

Хрестоматія по історії зарубешної педагогіки / Под ред. А. И. Пискунова. – М. : Просвещение, 1981. – 527 с.

Хуторской А. В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты [Электронный ресурс] / А. В. Хуторской // Интернет-журнал «Эйдос». – 2002. – 23 апреля.

Цицерон. О старости, о дружбе, об обязанностях / Цицерон. – М. : Академия, 1974. – 130 с.

Шамова Т. И. Управление образовательным процессом в адаптивной школе / Т. И. Шамова, Т. М. Давыденко. – М. : Педагогический поиск, 2001. – 384 с.

Штайнер Р. Методика обучения и предпосылки воспитания / Р. Штайнер. – М. : Парсифаль, 1994. – 407 с.

Шурин К. О структуре непрерывного образования / К. Шурин // Высшее образование в России. – 2005. – № 2. – С. 20–28.

Юммель Ш. Платон / Ш. Юммель // Перспективы: вопросы образования. – 1989. – № 4. – С. 23–34.

Яковенко Н. М. Протестантські і католицькі школи. Замоїська академія / Н.М. Яковенко // Історія української культури. – К., 2001. – Т. 2. – Режим доступу: litopys.org.ua

Інформаційні ресурси

Українське національне відродження кін. XVIII-XIX ст. <http://buklib.net/component/opt.>, <http://www.history.vn.ua>, <http://litopys.org.ua/> (див.також цифрові бібліотеки та портал Інституту історії України НАН України)

Українське національне відродження на початку XX ст.: <http://mestectvo.com> Історія України., <http://www.history.vn.ua.>, <http://www.history.vn.ua.>, <http://textbooks.net.ua> (див. також цифрові бібліотеки та портал Інституту історії України НАН України)

Цифрові бібліотеки

«ExLibris» – режим доступу: <http://exlibris.org.ua/>;

«Літера» – режим доступу: <http://litera-ua.livejournal.com/8211.html>

«Історія України» – режим доступу: <http://historyua.narod.ru/>;

«Електронна бібліотека Князева» – режим доступу: <http://ebk.net.ua/index.htm>

«Ізборник» – режим доступу: <http://litopys.org.ua/>

«Малоруська народна історична бібліотечка» – режим доступу: <http://mnib.malorus.org/>

«Чтиво» [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://chtyvo.org.ua/>;

своєрідна цифрова бібліотека порталу «Гуртом» (перший український торрент-трекер) Друкована література // Hurtom – торрент-толока: перший український торрент-трекер. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://toloka.hurtom.com/viewforum.php?f=11> тощо).

Портал Національної бібліотеки України ім. Вернадського (НБУВ) <http://www.nbuv.gov.ua/>

Портал Інституту історії України НАН України <http://www.history.org.ua/>

Електронні довідково-інформаційні видання

е-Енциклопедія історії України // Інститут історії України НАН України: офіційний веб-сайт. – режим доступу: <http://www.history.org.ua/?I=ENUs>

Енциклопедія Українознавства // Книгарня “Горизонт”. [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://horyzont.narod.ru/slownyk_4.htm.

Encyclopedia of Ukraine / Canadian Institute of Ukrainian Studies. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.encyclopediaofukraine.com/>.

Українська енциклопедія // UAPEDIA.COM.UA. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.uapedia.com.ua/>.

Українська Радянська Енциклопедія // Лексика – українські енциклопедії та словники. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://leksika.com.ua/ure/>.

Електронні джерела

Джерела з історії України – <http://uahistory.info/category/dwerela/>
 Інформаційно-освітній ресурс – <http://www.profile-edu.ru/>
 Література з історії освіти в Україні – <http://izbornyk.org.ua/istkult2/ikult2.htm>
 Сайт східної літератури і джерел – http://www.vostlit.info/common/lib_uk.phtml?id=1741
 Європейська історія — <http://library.byu.edu/~rdh/>
 Історія США — <http://www.msstate.edu/archives/>
 Історія зарубіжних держав — <http://www.mavicanet>
 Історія зарубіжних держав — <http://www.hronos.km.ru>
 Канал історії — <http://www.historychannel.com>
 Ресурси з історії — <http://kuhttp.cc.ukans.edu/history/>
 Мережа «Історія» — <http://www.thehistorynet.com>

3.4. МАКРОМОДУЛЬ IV. СОЦІОЛОГІЯ ОСВІТИ

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література:

- Аза Л. А. Воспитание как философско-социологическая проблема / Л. А. Аза. – К., 1993. – 203 с.
- Бестужев-Лада И. В.** В школе XXI века. Размышления социолога / И. В. Бестужев-Лада. – М., 1988. – 176 с.
- Бим-Бад Б. М.** Образование в контексте социализации / Б. М. Бим-Бад, А. В. Петровский // Педагогика. – 1996. – №1. – С. 3–8.
- Волович В. І.** Соціологічна освіта в Україні та проблеми підготовки фахівців з соціологічних дисциплін / І. В. Волович // Вісник Київського університету. Сер. «Соціологія. Психологія. Педагогіка» – Вип. 3. – С. 189–200.
- Гавриленко І. М.** Соціологія освіти : Курс лекцій / І. М. Гавриленко, О. Л. Скідін. – Запоріжжя, 2007. – 396 с.
- Гавриленко І. М.** Соціологія освіти. Навч. посібник / І. М. Гавриленко. – Львів, 2010. – 382 с.
- Курс лекцій** по соціології образования : Учеб. пособие / Под общ. ред. В. И. Астаховой. – Харьков. : НУА, 2003. – 612 с.
- Лукашевич М. П.** Соціологія. Базовий курс: Підручник / М. П. Лукашевич, М. В. Туленков. – К., 2005. – 312 с.
- Лукашевич Н. П., Солодков В. Т.** Социология образования: Конспект лекций / Под. ред. Н. П. Лукашевича. – К.: МАУП, 1997. – 224 с.
- Нечаев В. Я.** Социология образования / В. Я. Нечаев. – М., 1992. – 200 с.
- Образование в современном** мире: состояние и тенденции развития: Сб. ст. / Под ред. М. И. Кондакова. – М., 1986. – 245 с.

Саймон Дж. Общество и образование / Дж. Саймон. – М. / Пер. с англ. – М., 1989. – 200 с.

Сиволапов А. В. К новой модели обучения: социокультурный подход / А. В. Сиволапов // Социол. исслед. – 1994. – № 3. – С.14–22.

Скідін О. Л. Управління освітою: теоретико-методологічний аналіз соціальних технологій / О. Л. Скідін. – Запоріжжя, 2000. – 184 с.

Слободчиков В. Новое образование – путь к новому обществу / В. Слободчиков // Народное образование. – 1998. – № 5. – С. 3–6.

Социальная потребность в образовании // Большой толковый социологический словарь (Collins). – Т.2 (П-Я) / Пер.с англ. – М., 1999. – С. 236.

Соціологія освіти / Соціологія: курс лекцій. Навчально-методичний посібник. / Щудло С. А., Романів Т. М., Мірчук І. Л. – Вид.2-е доп. і перер. Дрогобич, 2007. – С 187 – 205.

Сошиев А. Н., Куйкин В. Н. Образование как объект социального анализа / А. Н. Сошиев, В. Н. Куйкин // Вестник Санкт-Петербург, ун-та. – Сер. 6; Вып. 1, 1993. – С. 34–42.

Тгагансов Х. Г. О новой парадигме образования / Х. Г. Тгагансов // Педагогика. – 2004 – № 4. – С. 103–110.

Филиппов Ф. Р. Социология образования / Ф. Р. Филиппов. – М., 1980. – 329 с.

Филиппов Ф. Р. Школа и социальное развитие общества / Ф. Р. Филиппов. – М., 1990. – 287 с.

Якуба О. О. Освіта як соціальний інститут / О. О. Якуба // Соціологія: Навч. посібник для студентів. – Харків, 1996. – С. 142–157.

Додаткова література:

Абасов А. Кризис образования: поиск новой парадигмы / А. Абасов // Альма матер. – 2004. – № 11. – С. 3–6.

Абрамов Р. Н. Место университетского образования в формировании профессии / Р. Н. Абрамов Российские менеджеры: социологический анализ становления профессии. – М: УРСС-КомКнига, 2005. – С.117–139.

Аллак Ж. Вклад в будущее: приоритет образования / Ж. Аллак / Пер. с англ. – М., 1993. – 239 с.

Алферов Ю. С. Управление образованием в США: роль федеральных органов / Ю. С. Алферов // Педагогика. – 1994. – №1. – С. 106–113.

Астахова В. И. Высшая школа Украины / В. И. Астахова. – Харьков, 1991. – 208 с.

Астахова В. И. Становление новой образовательной парадигмы на рубеже веков / В. И. Астахова // Вчені записки Харківського гуманітарного університету. – Х.: Вид-во ХГУ «НУА». – 2004. – Т. 10. – С. 9–24.

Байденко В. И. Компетенции в профессиональном образовании / В. И. Байденко // Высшее образование в России. – 2004. – № 11. – С. 3–13.

Богомолова Т. Ю., Тапилина В. С. Мобильность населения по материальному положению / Т. Ю., Богомолова, В. С. Тапилина // Социол. исслед. – 1998. – № 2. – С. 45–49.

Бойко Л. И. Трансформация функций высшего образования и социальные позиции студенчества / Л. И. Бойко // Социологические исследования. – 2002. – № 7. – С. 78–83.

Болонський процес: етапи і напрями реформування системи вищої освіти. Методичні рекомендації / Укл. С. А. Рижкова. – К., 2006. – 43 с.

Ван дер Венде М. К. Болонская декларация: расширение доступности и повышение конкурентоспособности высшего образования в Европе // Высшее образование в Европе. – 2000. – № 3. – С. 29–40.

Вишневський О. На шляху реформ: Актуальні питання сучасної української освіти та змісту виховання / О. Вишневський. – Дрогобич: Коло, 2005. – 176 с.

Волович В. І. Болонський процес і нова парадигма освіти в Україні / В. І. Волович // Соціологія: теорія, методи маркетингу. – 2004. – № 4. – С. 189–200.

Вища освіта в Україні / За ред. В. Г. Кременя, С. М. Ніколаєнка. – К., 2005. – 390 с.

Вульфсон Б. Л. Стратегия развития образования на Западе на пороге XXI века / Б. Л. Вульфсон. – М., 1999. – 254 с.

Вульфсон Б. Л. Управление образованием на Западе: тенденции, централизация и децентрализация / Б. Л. Вульфсон // Педагогика. – 1997. – № 2. – С. 51–55.

Высшая школа: испытание рынком. – М., 1993. – 139 с.

Гавриленко И. Н. Отчуждение личности при капитализме средствами образования и воспитания / И. Н. Гавриленко. – К., 1986. – 149 с.

Гавриленко І. М. Загальносоціологічна теорія: Науково-методичні та інформаційні матеріали / І. М. Гавриленко, В. В. Черпак. – К., 1998. – 160 с.

Гаевская О. Б. Современная цивилизация и социальное управление / О. Б. Гаевская. – К., 1997. – 271 с.

Гречаний В. В. Динаміка зміни ціннісних орієнтацій сучасного українського студентства / В. В. Гречаний // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії і практики. – Вип. 1. – Київ; Запоріжжя, 1998. – С. 38–46.

Грішнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки / О. А. Грішнова. – К.: Знання, 2001.

Данилишин Б. М. Культурно-освітня сфера як соціальна база підтримки ринкової трансформації в Україні (питання теорії і практики) / Б. М. Данилишин, В. І. Куценко. – К., 1999.

Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») // Освіта. – 1993. – № 44–46. – С. 8–24.

Джонстоун Д. Б. Система высшего образования в США: структура, руководство, финансирование / Д. Б. Джонстоун. // Университетское управление: практика и анализ. – 2003. – № 5–6.

Джуринский А. Н. Зарубежная школа: современное состояние и тенденции развития / А. Н. Джуринский. – М., 1993. – 237 с.

Джуринский А. Н. Право на образование в современном мире / А. Н. Джуринский // Педагогика. – 1998. – № 3. – С. 93–96.

Джуринский А. Н. Развитие образования в современном мире: Учеб. пособие / А. Н. Джуринский. – М.: Гуманит.изд.центр ВЛАДОС, 1999. – 200 с.

Долженко О. В. Сорбонская и Болонская декларации: Информация к размышлению // Вестник высшей школы / О. В. Долженко. – 2000. – № 6. – С. 61–70.

- Дюркгейм Э. О. разделении общественного труда. Метод социологии / Э. О. Дюркгейм. – М., 1994. – 153 с.
- Дюркгейм Э. Педагогика и социология // Э. Дюркгейм. Социология. Дюркгейм Э. Социология образования / Э. Дюркгейм. – М., 1996. – 77 с.
- Дьюи, Дж. Демократия и образование / Дж. Дьюи / Пер с англ. – М.: Педагогика-Пресс, 2000.
- Дьюї Джон. Моральні принципи в освіті / Дж. Дьюї / – Львів: Освіта; Літопис, 2001.
- Ежов С. А. Социализация молодежи. Проблема управления / С. А. Ежов. – М., 1995. – 198 с.
- Зарецкая С. Л. Образование в контексте глобализации (вместо предисловия) / С. Л. Зарецкая / Глобализация и образование. Сб.обзоров. – М.: ИНИОН РАН, 2001. – С. 5–21.
- Зборовский Г. Самообразование – парадигма XXI века / Г. Зборовский, Е. Шуклина // Высшее образование в России. – 2003. – № 5. – С. 25–32.
- Зубенко В. А. Современная реформа высшей школы в ФРГ / В. А. Зубенко // Экономические проблемы высшего образования в странах Западной Европы (90-е годы): Сборник обзоров. – М.: ИНИОН РАН, 1999. С. 88–97.
- Зязюн Л. Гуманістична парадигма освіти і виховання / Л. Зязюн // Вища освіта України. – 2002. – № 3. – С. 111–116.
- Келасьев В. Н., Яковлева И. В. Диагностика профессиональных педагогов и социальных работников / В. Н. Келасьев, И. В. Яковлева. – М., 1994. – 254 с.
- Кларин М. В. Инновации в обучении (Анализ зарубежного опыта) / М. В. Кларин. – М., 1997. – 265 с.
- Клімова Г. П. Освіта і цивілізація / Г. П. Клімова. – Харків, 1996. – 159 с.
- Куделя П. О. Вища школа регіону як об'єкт соціального управління: Монографія / П. О. Куделя. – Дніпропетровськ: Дніпрокнига, 2002. – 272 с.
- Лапин Н. И. Социокультурный подход и социетально-функциональные структуры / Н. И. Лапин // Социологические исследования. – 2000. – № 7. – С. 3–12.
- Левін Р. Я. Думки населення щодо деяких аспектів проблеми освіти Р. Я. Левін, А. М. Нору // Український соціум. – 2007. – № 2. – С. 29–42.
- Лукашевич М. П. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії / М. П. Лукашевич, М. В. Туленков. – К., 1999. – 243 с.
- Мартиненко С. М. Загальна педагогіка / С. М. Мартиненко, Л. Л. Хоружа. – К., 2002. – 198 с.
- Можасва Л. Г. Развитие систем образования в западных странах в условиях глобализации / Л. Г. Можасва // Глобализация и образование: Сб.обзоров. – М.: ИНИОН РАН, 2001. С. 75–115.
- Мудрак В. І. Соціокультурний аспект розвитку вищої освіти в постіндустріальному суспільстві / В. І. Мудрак // Культура і сучасність. – 2005. – № 1. – С. 119–127.
- Начало пути. Поколение со средним образованием / Под ред. Титмы М. К. – М., 1989. – 243 с.
- Общеввропейский процесс и гуманитарная Европа. Роль университетов. – М., 1995. – 124 с.
- Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. – К.: Знання України, 2003.

- Огурцов А. П.** Образы образования. Западная философия образования / А. П. Огурцов. – СПб., 2004.
- Ортега -и- Гассет, Х.** Миссия университета / Х. Ортега -и- Гассет // Отечественные записки. – 2002. – № 2.
- Осипов А. М.** Социология образования: очерки теории / А. М. Осипов. – Ростов н/Д: Феникс, 2006.
- Осовський В.** Соціальна організація і соціальна інституція / В. Осовський // Соціологія. – 1998. – № 3. – С. 41–48.
- Петров А.** Основные концепты компетентностного подхода как методологической категории / А. Петров // Альма матер. – 2005. – № 2. – С. 54–58.
- Поволяева М. Н.** Становление институтов сферы образования / М. П. Поволяева, С. Е. Пахомова // Педагогика. – 1996. – № 2. – С. 3–7.
- Подольська Є. А.** Освіта як чинник розвитку особистості в соціокультурному контексті: Монографія / Є. А. Подольська, В. М. Назаркіна, А. О. Яковлев. – Х.: Вид-во НФАУ: Золоті сторінки, 2002. – 236 с.
- Пригожий А. И.** Современная социология организаций / А. И. Пригожий. – М., 1996. – 272 с.
- Пуляев В. Т.** Новая парадигма развития образования и основные контуры ее реализации в России / В. Т. Пуляев // Соц.-полит. журнал. – 1998. – №5. – С. 24–35.
- Реформи образования** в современном мире: глобальные и региональные тенденции. – М, 1995. – 268 с.
- Реформування вищої освіти** у процесі демократизації українського суспільства / За ред. Б. А. Головка. – К.: ВПЦ Київський університет, 2004. – 220 с.
- Романенко М. І.** Освіта як об'єкт соціально-філософського аналізу: Наукова монографія / М. І. Романенко. – Донецьк: Промінь, 1998.
- Рюльнер Т.** Поликультурное образование: реформа учебных программ / Т. Рюльнер // Перспективы. – 1994. – № 1. – С. 20–27.
- Сериков В. В.** Образование и личность. Теория и практика проектирования педагогических систем / В. В. Сериков. – М.: Издательская корпорация «Логос», 1999. – 272 с.
- Сидоренко О. Л.** Соціологія освіти: Наук.-практ. посіб. для працівників системи освіти / О. Л. Сидоренко. – Х.: НАУ, 2000.
- Сидоренко О.** Проблеми гуманізації та гуманітаризації в освітній реформі в Україні / О. Сидоренко // Вища освіта України. – 2001. – № 2. – С. 63–67.
- Сікорська І. М.** Соціально-активна роль держави в управлінні освітою: досвід зарубіжних країн / І. М. Сікорська // Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління: Збірник наукових праць. ДонДУУ. Т.Х. Вип. 116. «Соціологія державного управління». Серія «Спеціальні та галузеві соціології». – Донецьк: ДонДУУ, 2009. – С. 312.
- Сірий Є. В.** Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії / Є. В. Сірий // Навч. посібник. – Вид. 2. – К., 2007. – 480 с.
- Социологический энциклопедический словарь.** На русском, английском, немецком, французском и чешском языках. / Ред. Академик РАН Г. В. Осипов. – М.: Изво НОРМА. – 2000. – 488 с.
- Степко М. Ф.** Болонський процес і навчання впродовж життя / М. Ф. Степко. – Х.: НТУ “ХПІ”, 2004.17.

Тенденции развития и роль сферы образования: экономический и социальный аспект. – М., 1994. – 251 с.

Управление школой: теоретические основы и методы / Под ред. В. С. Лазарева. – М., 1997. – 437 с.

Фініков Т. В. Сучасна вища освіта: світові тенденції і Україна / Т. В. Фініков. – К.: Таксон, 2002. – 176 с.

Чернецкий Ю. А. Высшее образование в рыночной экономике / Ю. А. Чернецкий. – М., 1991. – 251 с.

Чибісова Н. Г. Вищий навчальний заклад як середовище формування цінностей студентської молоді в соціокультурних умовах сучасної України / Н. Г. Чибісова. – Х.: Вид-во ХГУ «НУА», 2004. – 256 с.

Шаронова С. А. Универсальные константы института образования – механизм воспроизводства общества: Монография / С. А. Шаронова. – М.: Изд-во РУДН, 2004. – 357 с.

Швец Д. Е. Современное общество и образование: проблемы социологического измерения / Д. Е. Швец // Грані. – 2003. – Вип. №1 (27). – С. 82–87.

Швец Д. Е. Социология управления образованием: анализ сопряжения предметных областей / Д. Е. Швец // Нова парадигма: Альманах наукових праць. – 2002. Вип. 27. – С. 214–224.

Шевченко Н. И. Методологические проблемы социологии образования. Отношения и состояния в образовательных структурах и процессах. – Саратов: Саратовский государственный технический университет, 1997.

Шереги Ф. Э. Социология образования: прикладной аспект / Ф. Э. Шереги, В. Г. Харчева, В. В. Сериков. – М.: Юристъ, 1997.

Штарке К. Студенты. Становление личности / К. Штарке. – М., 1982. – 268 с.

Шуклина Е. А. Социология самообразования: предпосылки, методология, методика / Е. А. Шуклина. – Екатеринбург, 1999.

Шукшина Е. А. Самообразование как отрасль социологического знания / Е. А. Шуклина // Социологические исследования. – 1999. – № 4. – С. 87–94.

Якунин В. А. Обучение как процесс управления / В. А. Якунин. – Л., 1988. – 341 с.

Ярошенко А. О. Ціннісний дискурс освіти / А. О. Ярошенко. – К., 2004.

Ятченко А. Д. Реформа освіти і міжнародний досвід та національні сподівання української держави / А. Д. Ятченко, Л. М. Герасіна // Рідна школа. – 1993. – № 2. – С. 11–15.

Интернет-ресурси:

<http://www.mon.gov.ua> – Офіційний сайт МОН України

<http://www.osvita.com> – Єдине освітнє інформаційне вікно України

<http://www.eu-edu.org> – Європейський освітній портал

3.5. МАКРОМОДУЛЬ V. КУЛЬТУРОЛОГІЯ ОСВІТИ

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література:

Агадуллін Р. Р. Полікультурна освіта : методолого-теоретичний аспект / Р. Р. Агадуллін // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 3(44). – С. 18–29.

Аванесова Г. А., Астафьева О. Н. Социальная и культурная политика в регионе в условиях российских преобразований / Г. А. Аванесова, О. Н. Астафьева // Наука о культуре: итоги и перспективы: Науч.-информ. сб. – М.: РГБ; Информкультура, 2002. – № 2. – С. 28–84.

Андрущенко В. П. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть. (Спроба прогностичного аналізу) / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2001. – № 1. – С. 16.

Алексеева Т. И. Город как саморазвивающаяся система: контуры новой парадигмы / Т. И. Алексеева // Город как социокультурное явление исторического процесса. – М.: Наука, 1995. – С. 38–46.

Алексеева О. В. Пріоритети й перспективи полікультурного виховання / О. В. Алексеева // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 4(45). – С. 60–62.

Багатокультурність і освіта. Перспективи запровадження засад полікультурності в системі середньої освіти України. Аналітичний огляд та рекомендації / за ред. О. Гриценка ; Укр. центр культур. дослідж. – К.: УЦКД, 2001. – 55 с.

Багацький В. В., Кормич Л. І. Культурологія: Історія і теорія світової культури ХХ століття: Навч. посібник / В. В. Багацький, Л. І. Кормич. – К.: Кондор, 2004. – 304 с.

Баканурський А. Культурологія / А. Баканурський. — К., 2004.

Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. С. Бацевич. – К.: Довіра, 2007. – 205 с. – (Словники України).

Беспалов П. В. Компьютерная компетентность в контексте личностно ориентированного обучения / П. В. Беспалов // Педагогика. 2003. – №4. – С. 41–45. – С. 41.

Беспалько В. П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения / В. П. Беспалько. – М.: ИРПО, 1996. – 337 с.

Бех І. Д. Цінності як ядро особистості / І. Д. Бех // Цінності освіти і виховання: науково-методичний збірник / за заг. ред. О. В. Сухомлинської. – К., 1997. – С. 8–11.

Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел.]. – К.: Ірпінь: ВТО «Перун», 2004. – 1440 с. – С. 520.

Бицилли П.М. Элементы средневековой культуры / П.М. Бицилли. – Спб., 1995. – 242 с.

Більченко Є. Проблема тексту культури в змісті освіти / Є. Більченко // Шлях освіти. – 2007. - №3. – С. 8-12.

Бокань В. Культурологія / В. Бокань. — К.: МАУП, 2000.

Гаганова О. К. Поликультурное образование в США: теоретические основы и содержание / О. К. Гаганова // Педагогика. – 2005. – № 1. – С. 86 – 95.

Гончаренко Л. А. Ознайомлення учнів з основами полікультурності на уроках гуманітарних дисциплін / Л. А. Гончаренко // Таврійський вісник освіти : наук.-метод.

журнал. – 2003. – № 3. – С. 149 – 152.

Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с. – С. 36, 198.

Гулецька Я. Г. Розвиток полікультурної компетентності майбутніх учителів (досвід США) / Я. Г. Гулецька // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – № 2. – Бердянськ: БДПУ, 2008. – С. 258 – 262.

Гуревич П. Культурологія: Учебник. / П. Гуревич. – М.: Гардарики, 2005. – 280 с.

Гуренко О. І. Полікультурна освіта в Україні: до сутності поняття / О. І. Гуренко // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ: БДПУ, 2009. – № 1. – С. 95 – 103.

Даниленко В. Методологічні проблеми неперервної професійної освіти / В. Даниленко, К. Левківський, В. Мележик // Вища школа – 2003. – № 2 – 3. – С. 38 – 39.

Данилюк А. Я. Принцип культурогенеза в освіті / А. Я. Данилюк // Педагогіка. – 2008. – № 10. – С. 3–8.

Державна Національна програма «Освіта» («Україна – XXI століття»). – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.

Державний стандарт базової і повної середньої освіти [Електронний ресурс] : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 14 січ. 2004 р. – № 24. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/24-2004-%D0%BF>– Загол. з екрану.

Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс] : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 20 квіт. 2011 р. № 462. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF>– Загол. з екрану.

Деркач В. В. Полікультурна освіта і виховання в початкових школах Польщі / В. В. Деркач // Вісник Черкаського університету: наук. журнал. Серія: Педагогічні науки. – Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького. – Вип. 132. – С. 21–29.

Джуринский А. Н. Поликультурное воспитание: сущность и перспективы развития / А. Н. Джуринский // Педагогіка. – 2002. – № 10. – С. 93 – 97.

Дуликов В. З. Об организационных принципах социально-культурной деятельности / В. З. Дуликов // Инновационные технологии подготовки социокультурных менеджеров: Сб. науч. ст. / Под науч. ред. В. М. Чижикова. – М.: МГУКИ, 2004. – 170 с.

Зданевич Л. В. Культурно-соціальна ідентифікація особистості дошкільника як складова полікультурного виховання / Л. В. Зданевич // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. пр. / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисосвої. – Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2011. – С. 251 – 257.

Здійснення мовної політики в освіті, навчання мовами національних меншин України та вивчення цих мов / Офіційний сайт М-ва освіти і науки, молоді та спорту України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/index.php/ua/2865-zd%D1%96ysnennya-movnoi-pol%D1%96tiki-v-osv%D1%96navchannya-movami-nats%D1%96onalnih-menshin-ukraini-ta-vivchennya-tsh-mov>. – Загол. з екрану.

Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование; под ред. В.М. Филипповой. – М.: Центр

сравнительной образовательной политики, 2003. – 303 с. – С.34-36.

Зязюн І. А. Аксиологічні орієнтири сучасної культури / І. А. Зязюн / Проблеми освіти у Польщі та в Україні в контексті процесів глобалізації та євроінтеграції: зб. Матеріалів Міжн. Науково-практичної конференції. – 22-24 квітня, 2009 р. Київ-Житомир / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоевої. – К.: КІМ, 2009. – С. 46-48.

Зуєв В. Криза освіти: український контекст / Віталій Зуєв, Валентина Зуєва// Вища освіта України. – 2010. – № 2. – С. 8.

Івашко О. А. Основні напрями досліджень полікультурної освіти в Україні / О. А. Івашко // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. праць / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоевої. – Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2011. – С. 73 – 78.

Івашко О. А. Порівняльна характеристика педагогічних термінів в українській та польській педагогіці (полікультурний аспект) / О. А. Івашко // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. пр. / за заг. ред. В. І. Сипченка. – Слов'янськ : СДПУ, 2011. – Вип. 54. – С. 76 – 82.

Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. – 2002. – № 33. – С. 4 – 5.

Національна комісія України в справах ЮНЕСКО <http://www.mfa.gov.ua/unesco/news/detail/37802.htm>– Загол. з екрану.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс]: (Проект). – Режим доступу: http://mgu.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=655:-2012-2021-&catid=23&Itemid=89. – Загол. з екрану.

Клімова Г. П. Освіта і цивілізація. – Харків, 1996. – 159 с.

Комарова М. В. Технологические аспекты организации и постановки социально-культурных программ / М. В. Комарова // Инновационные технологии обучения культурно-досуговой деятельности: Сб. науч. тр. – М.: МГУКИ, 2000. – С. 202-210.

Конвенція про визнання і кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні (Розділи I, II) [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://www.bolognaberlin2003.de/pdf/Lisbon_convention.pdf.

Костєва Н. М. Тезаурусне підґрунтя інформаційно-інтелектуального забезпечення наукових досліджень [Електронний ресурс]. – / Н. М. Костєва // Історія науки і біографістика. – 2006. – №1. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/E-Journals/INB/2006-1/06knmznd.html>. – Заголовок з екрана.

Кремень В. Г. Духовність і культура суспільства визначаються розвитком освіти / В. Г. Кремень // Освіта у полікультурних суспільствах / за редакцією Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Єжи Нікіторовича, Світлани Сисоевої. – Вища педагогічна школа СПВ. Університет в Б'ялостоці. – Варшава, 2012. – 392 с. – С.45–55.

Кремень В. Г. Освіта в структурі цивілізаційних змін / В. Г. Кремень // Освіта. – 2010. – № 47-48 (5430-5431). – С. 4.

Крылова Н. Б. Культурология образования / Н. Б. Крылова. – М.: Народное образование, 2000. – 272 с.

Лукашевич Н. П. Социология образования: Конспект лекцій / Н. П. Лукашевич, В. Т. Солодков; под ред. Н. П. Лукашевича. – К.: МАУП, 1997. – 224 с. – С. 94.

Мудрак В. І. Соціокультурний аспект розвитку вищої освіти в

постіндустріальному суспільстві // *Культура і сучасність*. – 2005. – № 1. – С.119–127.

Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: Учеб. пособие для студ. пед. Вузов и системы повыш. квалиф. пед. Кадров / Под ред. Е. С. Полат. – М., 2000. – 272 с.

Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз: [моногр.] / В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень та ін. / за ред. В. Г. Кременя. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 226 – 228.

Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. – К.: Знання України, 2003. – 448 с. – Бібліогр.: с. 437-446.

Огнев'юк В. О. Освіта – сутність часу! [Електронний ресурс] / В. О. Огнев'юк // Коментарі до Інформаційного збірника МОН України. – 2009. – № 11. – Режим доступу до журн.: www.ipro.org.ua/files/новини/ОСТАННІ_НОВИНИ/2009/.../2.do.

Огнев'юк В. О. Еволюційний поступ освіти в контексті освітології / Віктор Огнев'юк // *Освіта у полікультурних суспільствах* / за редакцією Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Єжи Нікіторовича, Світлани Сисосевої. – Вища педагогічна школа СПВ. Університет в Б'ялостоці. – Варшава, 2012. – 392 с. – С.117-129.

Огнев'юк В. О. Роль освіти у формуванні цінностей демократичного суспільства / В.О. Огнев'юк // *Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. праць* / за ред. Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Світлани Сисосевої. – Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2011. – 433с.

Освітологія: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт.кол. В. О. Огнев'юк, С. О. Сисосева, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Паламарчук В. Ф. Як виростити інтелектуала / В. Ф. Паламарчук. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – 152 с.

Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: Монографія / С. О. Сисосева, А. М. Алексюк, П. М. Воловик, О. І. Кульчицька, Л. Є. Сігасва, Я. В. Цехмістер та ін.; За ред. С. О. Сисосевої. – К.: ВІПОЛ, 2001. – 502 с.

Пилинський Я. Сучасна багатокультурність має міцне українське коріння / Ярослав Пилинський // *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини* / гол. ред. М. Т. Мартинюк. – Умань: ПП Жовтий О. О., 2009. – Ч. 2. – С. 258 – 268.

Пекар В. Про національні ідентичності [Електронний ресурс] / В. Пекар – Режим доступу: www.ji-magazine.lviv.ua – Загол. з екрану.

Про перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2006 р. № 1719. – Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/pravo>.

Рогова О. Г. Аксиологічний аспект гуманітарної парадигми освіти [Електронний ресурс] / О. Г. Рогова // *Філософія* №4 (72). – 2010. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Grani/2010_4/F-7.pdf.

Сисосева С. О. Розвиток освіти в умовах полікультурного глобалізованого світу / С. О. Сисосева // *Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. праць* / за ред. Василя Кременя, Тадеуша Левовицького,

Світлани Сисосвої. – Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2011. – 433 с. – С. 49 – 56.

Сисосва С. О. Освіта у сучасному світі / С. О. Сисосва / Освітologia – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / МОН України, НАПН України, ГУОН КМДА, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. / За заг. ред. Огнев'юка В. О. [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, С. О. Сисосва, Г. С. Лозко]. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – 192 с. – С. 10–15.

Сисосва С. О., Соколова І. В. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження: наук. видання / С. О. Сисосва, І. В. Соколова / НАПН України. Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих, МОН. Маріупольський держ. гуманітарний ун-т – Київ; Видавничий Дім «ЕКМО», 2010. – 362 с.

Сергеева Т. Современное образование в контексте парадигмы «личность – образование – социум» / Т. Сергеева // Дайджест педагогічних ідей та технологій школа-парк. – 2001. – № 5–6. – С. 26–30.

Соколова І. В. Соціокультурна ідентичність і полікультурна освіта: педагогічний дискурс / І. В. Соколова // Edukacja w społeczeństwach wielokulturowych / Red. W. Kremień, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojewa. – Warszawa: Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP, Uniwersytet w Białymstoku, 2012. – S. 317 – 327.

Скідін О. Л. Управління освітою: теоретико-методологічний аналіз соціальних технологій: [монографія] / О. Л. Скідін. – Запоріжжя: ЗДУ, 2000. – 291 с. – С. 47 – 59.

Філіпчук Г. Г. Культурологічна основа сучасної освіти / Г. Г. Філіпчук // Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України) / ред. колегія Сухомлинська О. В., Бех І. Д., Луговий В. І. – К.: Педагогічна думка, 2007. – Т.2. Дидактика, методика, інформаційні технології. – 367 с. – С. 37–45.

Флиер А. Я. Культурология образования. Концепция [Электронный ресурс] / А. Я. Флиер // Проблемы культурологического образования. – Режим доступа: http://hischool.ru/moskovskoe_kulturologicheskoe_obshhestvo/.

Хоружа Л. Полікультурність і толерантність у системі вищої професійної педагогічної освіти / Людмила Хоружа // Edukacja w społeczeństwach wielokulturowych / Red. W. Kremień, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, S. Sysojewa. – Warszawa: Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP, Uniwersytet w Białymstoku, 2012. – S. 167 – 174.

Шилова О. Н. Развитие понятия «тезаурус» в профессиональной подготовке специалистов образования / О. Н. Шилова // Технологические и управленческие аспекты образования взрослых в России. – СПб.: ИОВ РАО, 2000. – С. 71 – 75.

Юдин Э. Г. Системный подход и принципы деятельности: Методологические проблемы современной науки / Э. Г. Юдин – М.: Наука, 1979. – 391 с.

Якуба О. О. Освіта як соціальний інститут // Соціологія: Навч. посібник для студентів. - Харків, 1996. – С. 142–157.

Якса Н. В. Міжкультурна взаємодія суб'єктів освітнього процесу: Навчальний посібник / Н. В. Якса. – Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 312 с.

A Framework for Qualifications of the European Higher Education Area 2005 The National IT and Telecom Agency, Denmark [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.netboghandel.dk.

Bachman L., Palmer A. The construct validation of some components of communicative proficiency // TESOL Quarterly, 1982. – Vol. 16. - №4. – P. 449-465.

Byram M. Language and Culture Learning: The Need for Integration. In Germany. Its Representation in Textbooks for Teaching German in Great Britain. – Frankfurt / M.: Moritz

Diesterweg, 1993.

Harding, Lowry W. Educology: The Fourth Collection // Lowry W. Harding. – Columbus, Ohio: Association for the Study of Educology, 1965.

Harding, Lowry W. More Essays in Educology /Lowry W. Harding. – Columbus, Ohio: Association for the Study of Educology, 1964.

Aleksander T. Edukacja do międzykulturowości / Tadeusz Aleksander // Edukacja dla interkulturowości / S. Kaczor, T. Sarleja. – Warszawa – Radom, 2009. – S. 7–30.

Kuźmenko, Olga. Oświatologia – nowy kierunek zintegrowanego poznawania oświaty / Olga Kuźmenko / Całościowe ujęcia edukacji – ku spotkaniu z oświatologią; redakcja: Tadeusz Lewowicki, Wiktor O. Ogniewjuk, Swietłana O. Sysojewa. – Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP. – Warszawa, 2011- S.199-206.

Lewowicki T. W poszukiwaniu modelu edukacji międzykulturowej / Tadeusz Lewowicki // Edukacja wobec ładu globalnego / T. Lewowicki, J.Nikitorowicz, T. Pilch, S.Tomiuk(red.). – Warszawa, 2002. – S.25 – 26.

Sysojewa, Swietłana. Oświata jak obiekt badań / Swietłana Sysojewa // Całościowe ujęcia edukacji – ku spotkaniu z oświatologią. Red. T. Lewowicki, W. Ogniewjuk, S. Sysojewa. Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZPN, Warszawa, 2011. – 242 s., – S.67 – 85.

Додаткова література:

Альтшуллер Г. С. Найти идею. Введение в теорию решения изобретательских задач / Г. С. Альтшуллер. – Новосибирск: Наука, 1986.

Ананьян Е. Л. Полікультурне виховання учнів у гімназіях України (друга половина XIX - початок XX століття): автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Е. Л. Ананьян; Полтавський держ. педагогічний ун-т ім. В. Г. Короленка. – Полтава, 2008. – 20 с.

Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания // Избр. психол. тр.: В 2 т. – М.: Педагогика, 1980. – Т.1. – 232 с.

Антонюк Р. І. Двомовне навчання як реалізація принципу полікультурності в Україні, Румунії та Молдові: моногр. / Р. І. Антонюк. – К.: Лист, 1999. – 288 с.

Бондар В. І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів / В. І. Бондар. – К.: Вересень, 1996. – 129 с.

Гулдова А. О. Застосування вчителем англійської мови інтерактивних технологій полікультурного виховання: деякі аспекти проблеми / А. О. Гулдова // Науковий вісник Миколаївського державного університету. Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Миколаїв: МДУ, 2007. – Вип. 15.– С. 174 –179.

Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

Жарков А. Д. Технология культурно-досуговой деятельности. Учебно-методическое пособие / А. Д. Жарков.- 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Профиздат, 2002. – 288 с.

Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 21.

Зязюн Л. Гуманістична парадигма освіти і виховання / Л. Зязюн // Вища освіта України. – 2002. – № 3. – С. 111–116.

Кантерев А. И. Технологии в социокультурной сфере: Учеб.- метод. комплекс для студентов всех форм обучения по специальности «Прикладная информатика» /

А. И. Каптерев. – М., 2003. – 40 с.

Кларин В. М. Педагогическая технология в учебном процессе / В. М. Кларин – М., 1989. – 148 с.

Клімова Г. П. Освіта і цивілізація / Г. П. Клімова – Харків, 1996. – 159 с.

Комплексне дослідження духовної культури слов'ян / За ред. В. М. Русанівського та ін. – К., 2004. – 168 с.

Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура: Курс лекцій / М. В. Кордон. – К.: ЦУЛ, 2003. – 508 с.

Кресіна І. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси: (Етнополітологічний аналіз): Монографія / І. Кресіна. – К.: Вища школа, 1998. – 303 с.

Культура: теории и проблемы: Учебное пособие для студентов и аспирантов гуманитарных специальностей / П. Ф. Кузнецова, В. М. Межуев, И. О. Шайтанов и др. – М.: Наука, 1995. – 279 с.

Культурологія: українська та зарубіжна культура: Навч. посібник / За ред. проф. М. М. Заковича. – К.: Знання, 2004. – 567 с.

Кумбс Ф. Г. Кризис образования в современном мире: системный анализ / Ф. Г. Кумбс. – М.: 1970. – 261 с.

Монтессори М. Значение среды в воспитании / М. Монтессори // Частная школа. – 1995. – №4. – С. 122–127.

Сисоєва С. О. Сфера освіти як об'єкт дослідження / С. О. Сисоєва // польсько-український/ українсько-польський щорічник «Освітологія». – К.: ВП «Едельвейс». – 2012. – Випуск I. – 120 с. – С. 22-29.

Смирнова М. С. Социально-культурное многообразие в зеркале методологии / М. С. Смирнова // Юбщественные науки и современность. – 1993. – №1. – С. 15–20.

Соколова І. В. Розвиток вищої освіти в Україні: полікультурний аспект / І. В. Соколова // Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти : зб. наук. пр. / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоєвої. – Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2011. – С. 277 – 282.

Сучасний словник педагогічних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://konserg.ucoz.ua/load/28-1-0-381>– Загол. з екрану.

Фейдимен Д., Фрейгер Р. Теория и практика личностно - ориентированной психологии / Джеймс Фейдимен, Роберт Фрейгер. – М.: ВИНИ, ТИ, 1996. – 430 с.

Флиер А. Категории культурологи / А. Флиер // Культурология. XX век. Словарь – СПб.: Университетская книга, 1997. – С. 182–183.

Ярошенко А. О. Ціннісний дискурс освіти / А. О. Ярошенко. – К., 2004. – 300 с.

Ярошенко Н. Н. Педагогические парадигмы социально-культурной деятельности: Уч. пособие / Н. Н. Ярошенко. – М., 2004. – 345 с.

Bachman L., Palmer A. The construct validation of some components of communicative proficiency // TESOL Quarterly, 1982. – Vol. 16. – №4. – P. 449

Aleksander T. Edukacja do międzykulturowości / Tadeusz Aleksander // Edukacja dla interkulturowości / S. Kaczor, T. Sarleja. – Warszawa – Radom, 2009. – S. 7–30.

Edukacja międzykulturowa. Poradnik dla nauczyciela / pod red. Anny Klimowicz. – Warszawa : CODN, 2004. – 340 s.

Grzybowski Prz. P. Edukacja europejska – od wielokulturowości ku międzykulturowości (konceptje edukacji wielokulturowej i międzykulturowej w kontekście europejskim – ze szczególnym uwzględnieniem środowiska frankofońskiego) / Przemysław Paweł Grzybowski – Bydgoszcz, 2005. – S. 35.

Інтернет-ресурси:

<http://www.mon.gov.ua> – Офіційний сайт МОН України

<http://www.osvita.com> – Єдине освітнє інформаційне вікно України

<http://www.eu-edu.org> – Європейський освітній портал

<http://www.osvita.org.ua> – Освітній портал

3.6. МАКРОМОДУЛЬ VI. ЕКОНОМІКА ОСВІТИ

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література:

Азаренкова Г. М. Фінанси : практикум / І. І. Борисенко, Г. М. Азаренкова. – К. : Знання, 2008. – 279 с.

Аношкіна Л. І. Економіка вищої освіти : тенденції та перспективи реформування / Л. І. Аношкіна. – К. : Видавничий дім «Корпорація», 2005. – 368 с.

Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования : Пер. с англ / Д. Белл. – М. : Academia, 2009. – 956 с.

Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436 : офіц. текст зі змінами і доповненнями станом на 1 листопада 2008 р. // Кодекси України. – 2008. – № 11. – С. 3–260.

Грیشнова О. А. Людський капітал : формування в системі освіти і професійної підготовки. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2001. – 254 с.

Економічна енциклопедія : У трьох томах. Т. 1. / Редкол. : С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.

Законодавчі акти України з питань освіти. – К. : Парлам. Вид-во, 2004. – 404 с.

Закон України «Про державно-приватне партнерство» (із змінами, внесеними згідно із Законами № 5007-VI (5007-17) від 21.06.2012, № 5406-VI (5406-17) від 02.10.2012, № 5463-VI (5463-17) від 16.10.2012) – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.

Зеліско І. М., Яковенко І. В. Пріоритетні напрями вдосконалення фінансового механізму функціонування закладів освіти в Україні / І. М. Зеліско, І. В. Яковенко // Збірник Міжнародної науково – практичної конференції «Цілі та результати освітніх реформ : Українсько-польський діалог». – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. – С. 9–14.

Каленюк І. С. Освіта в економічному вимірі: потенціал та механізм розвитку / І. С. Каленюк. – К. : ТОВ «Кадри», 2001. – 326 с.

Каленюк І. С. Економіка освіти : Навч. посіб / І. С. Каленюк. – К. : Знання України, 2008. – 316 с.

Конституція України (із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 року N 2222-IV) – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=31992.

Корсак К. В. Світова вища освіта. Порівняння і визнання закордонних

кваліфікацій і дипломів / К. В. Корсак. – К., 1997. – 208 с.

Кремень О. І., Кремень В. М. Фінанси. Навч. посіб / О. І. Кремень, В. М. Кремень. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 416 с.

Луговий В. І. Управління освітою : Навч. посіб. для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності «Державне управління» / В. І. Луговий. – К. : Вид-во УАДУ, 1997.

Нестеренко А. Інтелектуальний потенціал українського суспільства / А. Нестеренко // Економіка України. – 1995. – № Сорос Дж. Криза глобального капіталізму. – К. : Основи, 1999.

Огонь Ц. Г. Бюджет освіти: підсумки та напрямки вдосконалення / Ц. Г. Огонь // Фінанси України. – 2007. – № 4. – С. 20–27.

Освітологія : хрестоматія : Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі : Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К. : ВП «Едельвейс», 2013. – 744 с.

Програма економічних реформ на 2010-2014 роки за напрямом «Реформа освіти», 2 червня 2010 р. [Електронний ресурс]. – 2010 – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/content/ker-program.html>.

Стиглиц Дж. Ю. Економіка государственного сектора : Пер. с англ / Дж. Ю. Стиглиц. – М. : Изд-во МГУ, ИНФРА – М, 1997. – 720 с.

Фінанси: Підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова – К. : Знання. – 2008. – 611 с.

Філімоненков О. С., Дема Д. І. Фінанси підприємств : Підручник / О. С. Філімоненков. – К. : Алерта, 2009. – 496 с.

Якобсон Л. И. Экономика общественного сектора : Основы теории государственных финансов : Учебник для вузов / Л. И. Якобсон. – М. : Аспект Пресс, 1996. – 319 с.

Додаткова:

Авдеева Н. Н. Человеческий потенциал : опыт комплексного подхода / Н. Н. Авдеева. – М., 1999.

Алексеев Ю. Україна : освіта і держава (1987 – 1997) / Ю. Алексеев. – К. : Экспрес-об'ява, 1998. – 110 с.

Бескид Й. М. Фінансовий механізм вищої школи в умовах ринку / Й. М. Бескид // Фінанси України. – 2003. – № 2. – С. 103–106.

Буковинський В. С. Фінансове забезпечення діяльності закладів загальної освіти / В. С. Буковинський // Фінанси України. – 2004 – № 3. – С. 57–65.

Буковинський В. С. Шляхи удосконалення планування витрат на освіту / В. С. Буковинський // Фінанси України. – 2004. – № 9. – С. 74–83.

Всемирный доклад по образованию, 1998 ЮНЕСКО. – 176 с.

Высшее образование в XXI веке. Всемирный статистический обзор по высшему образованию, 1980–1995 г. ЮНЕСКО : Париж, 5–9 октября 1998г. – 71 с.

Государство в меняющемся мире. Отчет о мировом развитии 1997г. – МБРР / Всемирный банк, 1997. – 305 с.

Грек Н. Н. Позабюджетне фінансування освіти : шляхи вдосконалення / Н. Н. Грек // Продуктивні сили і регіональна економіка. – К., 2002. – Ч. 1. – С. 173–217.

Данилишин Б., Куценко В. І. Культурно-освітня сфера як соціальна база

підтримки ринкової трансформації в Україні. – К., 1999 – 125 с.

Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). – К. : Райдуга, 1994. – 61 с.

Добрынин А. И. Человеческий капитал в транзитивной экономике / А. И. Добрынин, С. А. Дятлов, Е. Д. Цыренкова. – СПб. : Наука, 1999.

Евграфова Е. Н. Проблемы развития и финансирование сферы образования на современном этапе / Е. Н. Евграфова, О. П. Михайлова // Сборник научных трудов СевКавГТУ. Серия «Экономика». – 2007. – № 6. – С. 58–61.

Економічне зростання на засадах справедливості. Український погляд / Під ред. Дж. Хансена, В. Нанівської: 1999, IBRD. – 191 с.

Зарецкая С. Л. США : бизнес и образование. Аналитический обзор / С. Л. Зарецкая. – М., 1993.

Зубко В. Сучасні системи вищої освіти : порівняння для України / В. Зубко. – К., 1997. – 290 с.

Історія економічної думки : Навч. посіб. / Л. Я. Корнійчук. – К. : Фенікс, 1996. – 416 с.

Иноземцев В. Л. За пределами экономического общества : Науч.изд. – М. : Academia ; Наука, 1998. – 640 с.

Корсак К. В. Освіта, суспільство, людина в XXI столітті : інтегрально-філософський аналіз : монографія / К. В. Корсак. – К. – Ніжин : Вид-во НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. – 224 с.

Кушерець В. І. Знання як стратегічний ресурс суспільних трансформацій. – К. : Знання України, 2002. – 248 с.

Лагутін В. Г. Регіоналізація вищої освіти в Україні : проблеми і суперечності / В. Г. Лагутін // Вища школа. – 2001. – № 1. – С. 1–21.

Мінецька І. Глобальна інтеграція в освіті / І. Мінецька // Освіта України. – 2003. – № 81. – С. 4.

Панов М. І. Вища освіта. Нормативно-правові акти про організацію освіти у вищих навчальних закладах III – IV рівнів акредитації. – Х. : Право, 2006. – 688 с.

Про концептуальні засади гуманітарної освіти в Україні (вища школа): Рішення колегії Міністерства освіти України від 27.12.95 № 13/4_811 // Законодавчі та нормативні акти про освіту. – К., 1996. – Т. 1. – С. 146–157.

Сидоров В. А. Образование и подготовка кадров в условиях новой технической реконструкции / В. А. Сидоров. – М., 1990.

Степко М. Ф. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес / М. Ф. Степко, Я. Я. Болубаш, К. М. Левківський, Ю. В. Сухарніков // Освіта. – 2004. – № 38. – 25 серп. – С. 12–17.

Стратегія реформування освіти в Україні : Рекомендації з освітньої політики. – К. : К. І. С., 2003. – 296 с.

3.7. МАКРОМОДУЛЬ VII. ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література:

Аналіз проекту Закону України «Про вищу освіту». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – <http://centromonitor.com.ua/?p=464>

Аналітична записка «Дослідження стратегічних напрямів реформування освіти і науки в Україні». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.icps.com.ua/pub/files/33/37/analit_paper_sc_ukr.doc

Андрущенко В. П. Освітня політика (огляд порядку денного) / В. П. Андрущенко, В. Л. Савельєв. – К. : «МП Леся», 2010. – 368 с.

Вища освіта України і Болонський процес : Навч. Посібник / За ред. В. Г. Кременя; Авт. Кол. : М. Ф. Степко, Я. Я. Болубаш, В. Д. Шинкарук та ін. – Тернопіль : навч. Кн. – Богдан, 2004. – 384 с.

Дем'янчук О. П. «Державна політика» та «публічна політика» : варіант перехідного періоду / О. П. Дем'янчук. Режим доступу : http://www.library.ukma.kiev.ua/elib/nz/nz18_2000_polityk/05_demyanchuk_op.pdr

Документи по проекту Закону України «Про вищу освіту» [оновлено 27.12.12]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://kpi.ua/attention>

Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; відп. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

Закон України «Про вищу освіту» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>

Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради України – 1996. – № 21.

Закон України «Про загальну середню освіту»

Закон України «Про дошкільну освіту».

Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 20, ст. 141.

Красняков Є. В. Державна освітня політика : сутність поняття, системність, історико-політичні аспекти / Є. В. Красняков // Віче. – 2011. – № 20 (305). – С. 21–23.

Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору / В. Г. Кремень. – К. : Педагогічна думка, 2009. – 520 с.

Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти: зб. наук. праць / за ред. Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Світлани Сисоевої. – Хмельницький : ПП Заколотний М. І., 2011. – 433 с.

Луговий В. І. Проблема понятійно-термінологічного стандарту в моніторингу якості освіти / В. І. Луговий // Вища освіта України. Дод. 3 (т. 7). – 2007. – Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору : Моніторинг якості освіти». – С. 53–60.

Налетова І. В. Образовательная политика в области образования / И. В. Налетова [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.tsu.tmb.ru>

Національна стратегія розвитку освіти України на 2012-2020 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>

Наказ Міністерства освіти і науки України від 17.02.2004 N 120 «Про назви, печатки, штампи, вивіски загальноосвітніх навчальних закладів».

Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 02.07.2012 № 766 «Про затвердження форм звітності з питань загальної середньої освіти та інструкцій щодо їх заповнення».

Наказ Міністерства № 1345 від 29.11.2012 «Щодо затвердження результатів експерименту з впровадження в загальноосвітніх закладах та органах управління освітою експерименту «ІСУО-2012».

Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту від 21.06.2012 р. №729 «Про запровадження в загальноосвітніх навчальних закладах та органах управління освітою експерименту «ІСУО-2012 у 2012 році».

Нормативно-правові акти, прийняті у II кварталі 2013 року щодо регулювання інноваційної діяльності України в цілому. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : – http://www.uitei.kiev.ua/viewpage.php?page_id=597

Огнев'юк В. О. Університетська освіта України в контексті перспектив Європейської інтеграції / В. О. Огнев'юк. // Віче. – 2010. – № 20.

Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. – К. : Знання України, 2003. – 448 с. – Бібліогр.: С. 437–446.

Професійно-педагогічна освіта : сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку : монографія / Авт. кол. О. А. Дубасенюк, О. Є. Антонова, С. С. Вітвицька, Н. Г. Сидорчук, О. М. Спірін, Н. В. Якса та ін. / За заг. ред. проф. О. А. Дубасенюк. – Вид, 2-е, доп. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – 396 с.

Постанова Кабінету Міністрів України від 13 липня 2011 р. № 752 «Про створення Єдиної державної електронної бази з питань освіти»

Перелік засобів загального призначення, які дозволені для забезпечення технічного захисту інформації, необхідність охорони якої визначено законодавством України (станом на 18 квітня 2013 року)

Регламент Верховної Ради України / Верховна Рада України : Офіц. вид. – К. : Парламентське вид-во, 2010. – 228 с.

Сисюєва С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу : монографія. – К., 2008. – 324 с.

Щодо проекту Закону України «Про вищу освіту» (нова редакція) Лист МОН. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : – №1/9-796 від 08.11.10 року http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/10496/

Тертичка В. В. Державна політика : аналіз та здійснення в Україні / В. В. Тертичка // – К. : Вид-во «Основи». – 2002. – 750 с.

Указ президента України № 344/2013 «Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html>

Указ Президента України № 926/2010 «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні»

Додаткова література:

Берека В. Є. Фахова підготовка магістрів з менеджменту освіти : теорія і методика : монографія / В. Є. Берека / за ред. А. Й. Сиротенка. – Хмельницький : ХГПА, 2008. – 482 с.

Гершунский Б. С. Философия образования для XXI / (в поисках практико-ориентированных общеобразовательных концепций) / Борис Семенович Гершунский. – М. : Совершенство, 1998. – 608 с.

Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради України – 1996. – № 21.

Іванюк І. Освітня політика : навч. посіб./ І. Іванюк. – К.: Таксон, 2006. – 226 с.

Красняков С. В. Державна освітня політика : сутність поняття, системність, історико-політичні аспекти // Віче. – 2011. – № 20(305). – С. 21–23.

Луговий В. І. Проблема понятійно-термінологічного стандарту в моніторингу якості освіти / В. І. Луговий // Вища освіта України. Дод. 3 (т. 7). – 2007. – Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору : Моніторинг якості освіти». – С. 53–60.

Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України : [авт. В. П. Андрущенко, І. Д. Бех, М. І. Бурда та ін.] ; за заг. ред. В. Г. Кременя. – К. : Пед. думка, 2011. – 303 с. (До 20-річчя незалежності України).

Семенченко Н. Образование в Украине / Н. Семенченко. – К. : Саммит-книга, 2010. – 320 с.

3.8. МАКРОМОДУЛЬ VIII. УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література:

Адміністративна реформа в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://legalanalytics.com.ua/uk/newsofcentr/28-categorynewscenter/60-adminreform.html>

Закон України «Про освіту»: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

Лебідь С. Державно-громадський тип управління освітою : європейський досвід та українські реалії / С. Лебідь [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.eurorexhi.kiev.ua>

Людський розвиток в Україні: соціальні та демографічні чинники модернізації національної економіки (колективна монографія) / [Лібанова Е. М., Макарова О. В., Курило І. О. та ін.]; за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2012. – 320 с.

Додаткова література:

Адміністративна реформа в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://revolution.allbest.ru/law/001117205_0.html

Басва О. В. Державно-громадське управління якістю вищої освіти: досвід США / О. В. Басва // Держава і регіони. – 2010. – № 2. – С. 5–9.

Бедь В. В. Компетентнісний підхід в системі вищої освіти як пріоритет її модернізації у ВУЗі [електронний ресурс] / В. В. Бедь, М. Г. Артьомова. – Режим доступу : <http://www.uuba.org.ua/golovne/kompetentnisniy-pidhid-v-sistemi-vischoyiosviti-yak-prioritet-yiyi-modernizatsiyi-u-vischomu-navchalnomu-zakl.html>

Гаєвська Л. Державно-громадське управління освітою: теоретичний аспект / Л. Гаєвська // Вісн. НАДУ. – 2007. – № 4. – С. 37–47.

Глосарій основних термінів із навчання та підготовки кадрів для роботи / Під. Ред. Джанні Розас та Валлі Корбанезе. Міжнародний навчальний центр МОП, 2006р. – 74 с.

Голубенко О., Морозова Т. Стандартизація освіти : за і проти / О. Голубенко, Т. Морозова // Вища школа. – 2008. – № 7. – С. 13–23.

Гончарова Г. Вчені ради вищих навчальних закладів : порядок формування та повноваження / Г. Гончарова // Право України. – 2006. – № 12. – С. 56–59.

Гоччанде С. Какою оцінку поставити системі / С. Гоччанде // Аргументы и факты в Украине – 2006 – № 22 – С. 8.

Грабовський В. А. Модель державно-громадського управління районною системою загальної середньої освіти з моніторинговим супроводом / В. А. Грабовський // Вісн. НАДУ. – 2004. – № 4. – С. 355–363.

Гречка Я. Р. Особливості державно-громадського управління в Польщі / Я. Р. Гречка. – К. : АМУ, 2009. – 20 с.

Дементьев В. В. Институты, поведение, власть / В. В. Дементьев. – Донецк : ДонНТУ, 2013. – 310 с.

Доклад о человеческом развитии 2013 г. Возвышение Юга : человеческий прогресс в многообразном мире [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hdr.undp.org/en/reports/global>.

Європейська хартія про участь молоді в житті комун та регіонів (прийнята Конгресом місцевих і регіональних влад Європи 14 січня 1991 року).

Закон України «Про загальну середню освіту» (від 13 травня 1999 року);

Закон України «Про освіту» : [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 15.03.2012 №4523-VI із змінами і доповненнями: [Текст] // Відомості Верховної Ради. – 2013. – № 3. – С. 22.

Зигало О. А. Структура державного управління освітою у Франції : [Електронний ресурс] – Режим доступу : – http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Ardup/2010_2/2-3-13.pdf

Иванова Е. В., Радина О. И. Институциональное развитие механизмов согласования в управлении регионами / Е. В. Иванова, О. И. Радина // Современные проблемы науки и образования. – 2012. – № 3; URL: www.science-education.ru/103-6151

Конституція України (прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року);

Лебідь С. Державно-громадський тип управління освітою : європейський досвід та українські реалії / С. Лебідь [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.europexxi.kiev.ua>

Людський розвиток в Україні: соціальні та демографічні чинники модернізації національної економіки (колективна монографія) / [Лібанова Е. М., Макаррова О. В., Курило І. О. та ін.]; за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2012. – 320 с.

Мазак А. В. Окремі аспекти впровадження державно-громадського управління освітою / А. В. Мазак // Зб. наук. пр. НАДУ. – К. : Вид-во НАДУ, 2004. – Вип. 1. – С. 259–267.

Малий І. Й. Трансформація інституту держави та революція політичної економії / І. Й. Малий // Європейський вектор економічного розвитку. – 2012. – № 2. – С. 101–106.

Мельник С. В. Інституційно-інноваційна модель досягнення збалансованості пропозиції освітніх послуг до потреб національного та регіональних ринків праці / С. В. Мельник // Науковий вісник Національного гірничого університету : Дніпропетровськ. – 2006. – № 4. – С. 5–9.

Мельник С. В. Напрями досягнення якісної підготовки кадрів з урахуванням вимог вітчизняного ринку праці / С. В. Мельник // Вісник Донецького університету. Серія В. Економіка і право. – Донецьк. – 2006. – Т. 2 – С. 186–192.

Мельник С. В. Проблеми підготовки кадрів вищої кваліфікації в галузі економічних наук / С. В. Мельник // Проблеми науки. – 2005. – № 6. – С. 2–8.

Мельник С. В. Професійно-класифікаційна діяльність України в контексті світових глобалізаційних процесів / С. В. Мельник // Проблеми економіки праці, соціально-трудових відносин та соціального захисту населення: Зб. Наук. Пр. / ДУ НДІ соціально-трудових відносин. – Луганськ, 2005. – С. 335–347.

Мельник С. В., Кувила О. І. Перспективи та підходи щодо підготовки фахівців з управління персоналом і економіки праці у відповідності до потреб національного та регіональних ринків праці // Формування ринкової економіки: Зб. Наук. Праць. Спецвипуск. Проблеми економіки праці, соціально-трудових відносин та соціального захисту населення / С. В. Мельник, О. І. Кувила. – К. : КНЕУ, ДУ НДІ СТВ, 2007. С. 206–219.

Огарев Е. И. Специфика институционального подхода в образовании взрослых / Е. И. Огарев // Проблемы непрерывного образования: педагогические кадры. – 1998. – № 11. – С. 20–22.

Органи управління освітою. – <http://osv.pp.ua/upravlinnia/>

Пальчевський С. С. Педагогіка [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. С. Пальчевський. – Друге вид. – К. : Каравела, 2008. – 496 с.

Перепелиця А. В. Організаційно-правові складові вищої освіти в Україні: загальні норми та відомчі особливості / А. В. Перепелиця // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2006, – Вип. 1 – С. 165–172.

Петров В. Ф. Державно-громадське управління в освіті : історичний аспект / В. Ф. Петров // Державно-громадське управління сучасним закладом освіти : матеріали Третьої обласної науково-методичної конференції (16 грудня 2009 р., Херсон) / за ред. В. Ф. Петрова, Н. В. Слюсаренко, К. М. Товстухи. – Херсон : РІПО, 2009. – С. 129–133.

Петров В. Ф. Формування інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом : методичні рекомендації / В. Ф. Петров. – Херсон : РІПО, 2009. – 46 с.

Петров В. Ф. Шляхи підвищення управлінської діяльності директора школи / В. Ф. Петров // Компетентісний підхід в управлінні закладом освіти : матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції (1-2 жовтня 2010 року, Ялта) / за ред. А. М. Зубка, В. Ф. Петрова, І. Я. Жорової. – Херсон : РПО, 2010 – С. 63–68.

Положення про середній загальноосвітній навчальний заклад (затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 14 червня 2000 року №964);

Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Типового положення про Головне управління освіти і науки Київської міської державної адміністрації, управління освіти і науки обласної Севастопольської міської державної адміністрації” від 22 серпня 2000 року №1326: за станом на 20 жовтня 2010 року [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

Постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.2001 №1614 (1614-2001-п) «Про затвердження Положення про Державну інспекцію навчальних закладів». – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0077-08>

Поступна О. Механізми державного управління вищою освітою України – http://old.niss.gov.ua/book/strpryor/St_pr14_15/19.pdf

Смагіна Т. М. Громадянська компетентність у контексті особистісного виміру / Т. М. Смагіна [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://studentam.net.ua/content/view/7332/97/>

Тратт О. А., Дієва Л. Г. Характер розвитку вітчизняної та закордонних сфер вищої освіти / О. А. Тратт, Л. Г. Дієва // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 6 (84). – С. 89–95.

3.9. МАКРОМОДУЛЬ ІХ. МЕТОДОЛОГІЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СФЕРІ ОСВІТИ

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література:

Андреев В. И. Базовые закономерности развития образовательных систем / В. И. Андреев / Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576 с.

Бушковская Е. А. Феномен междисциплинарности в зарубежных исследованиях [Електронний ресурс] / Е. А. Бушковская. – С. 152 – 155. – Режим доступу: <http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/330/image/330-152.pdf>

Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.

Гребенщикова Е. Г. Философско-методологическое обоснование трансдисциплинарной парадигмы в биоэтике [Електронний ресурс]: автореф. дис. на соискание ученой степени доктора философских наук: спец. 09.00.08. «Философия

науки и техники» / Е. Г. Гребенщикова. – Москва, 2012. – 44 с. – С. 7 – 8. – Режим доступу: <http://iph.ras.ru/uplfile/aspir/autoreferat/Grebenshchikova.pdf>

Загвойська Л. Міждисциплінарні дослідження в контексті постнекласичної економіки [Електронний ресурс] / Л. Загвойська. – С. 48 – 53. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vide/2009_1/ve1_statti/ve1_zahvoyska.pdf

Загвязинский В. И. Методология и методика дидактического исследования / В. И. Загвязинский. – М.: Педагогика, 1982. – 160 с.

Загвязинский В., Атаханов Р. Методология и методы психолого-педагогического исследования / В. Загвязинский, Р. Атаханов. – М.: Academia, 2001. – 207 с. – С. 41.

Киященко Л. П., Гребенщикова Е. Г. Современная философия науки: трансдисциплинарные аспекты: Учебное пособие / Л. П. Киященко, Е. Г. Гребенщикова. – М.: МГМСУ, 2011. – 172 с.

Ковальчук В. В., Моїсєєв Л. М. Основи наукових досліджень / В. В. Ковальчук, Л. М. Моїсєєв. – К.: В.Д. «Професіонал», 2004. – 113 с.

Краевский В. В. Науки об образовании и наука об образовании (методологические проблемы современной педагогики) / В. В. Краевский // Журнал «Вопросы философии». – 2009. – № 3. – С. 77 – 82.

Кремень В. Г., Ільїн В. В. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму : монографія / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн; [Національна академія педагогічних наук України]. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 368 с.

Кремень В. Освіта в структурі цивілізаційних змін / В. Кремень // Освіта. – 2010. – № 47 – 48 (5430-5431). – С. 4.

Кремень В. Г. Синергетична модель розвитку освіти як відповідь на виклики сьогодення / В. Г. Кремень // Рідна школа: щомісячний науково-педагогічний журнал. – Київ: Рідна школа, 2010. – С. 3 – 6.

Кропотова Н. В. Междисциплинарность как диалог профессиональных культур [Електронний ресурс] / Н. В. Кропотова. – С. 73 – 76. – Режим доступу : http://librar.org.ua/sections_load.php?s=sociology_demography&id=159

Кудикіна Н. В. Закони та закономірності у методологічному забезпеченні наукових досліджень з проблем професійної педагогіки / Н. В. Кудикіна // Теоретико-практичні аспекти виховної роботи в закладах інтернатного типу: Збірник наукових праць Інституту проблем виховання АПН України / Упорядник: Л. В. Канішевська. – ІПВ АПН України, 2008. – С. 12 – 15.

Кудикіна Н. В. Методологія наукових досліджень: стисло й доступно для початківців. Навчально-метод. посібник / Н. В. Кудикіна. – К.: КМПУ, 2004. – 38 с.

Лудченко А. А., Лудченко Я. А., Примак Т. А. Основы научных исследований: Учебн. пособие / А. А. Лудченко, Я. А. Лудченко, Т. А. Примак; под ред. А. А. Лудченко. – К.: О-во «Знание», КОО, 2000. – 113 с.

Мультидисциплинарность научных исследований [Електронний ресурс] / Федеральный портал. – Режим доступу: protown.ru/information/hide/4457.html

Науково-дослідна робота в закладах освіти: Метод. посібник / Укл. Ю. О. Туранов, В. І. Уруський. – Тернопіль: Астон, 2001. – 138 с.

Новиков А. М. О структуре теории образования / А. М. Новиков // Педагогика. – 2005. – № 7. – С. 18 – 23.

Новиков А. М., Новиков Д. А. Методология / А. М. Новиков, Д. А. Новиков. – М.: СИНТЕГ, 2007. – 668 с.

Новиков А. М., Новиков Д. А. Методология: словарь системы основных понятий / А. М. Новиков, Д. А. Новиков. – М.: Либроком, 2013. – 208 с.

Огнев'юк В. О. Освітологія як відображення міждисциплінарного підходу у наукових дослідженнях феномену сучасної освіти / В. О. Огнев'юк // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наукове видання за матеріалами першої Всеукр. наук.-практ. конференції «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; Авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с. – С. 53 – 62.

Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. Освітологія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва // Рідна шк.: щомісяч. наук.-пед. журн. – № 4 – 5 (988-989), квітень-травень, 2012. – 80 с. – С. 44 – 51.

Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 728 с.

Основы научных исследований: Учеб. для техн. вузов / В. И. Крутов, И. М. Грушко, В. В. Попов и др.; Под ред. В. И. Крутова, В. В. Попова. – М.: Высш. шк., 1989. – 400 с.

Парахонский А. П. Мультидисциплинарность научных исследований [Электронный ресурс] / А. П. Парахонский. – Медицинский институт высшего сестринского образования. Кубанский медицинский университет. Краснодар. – Режим доступа : http://www.econf.rae.ru/pdf/2009/06/Parahonskii_4.pdf

Пять основных трактовок трансдисциплинарности (по Дж. Клейн) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://transstudy.ru/trasd/osnovnie-podxodi-k-traktovke.html>

Разработка междисциплинарных программ в области гуманитарного образования: опыт проекта Tempus JER-27111-2006. – Ростов н/Д: НМЦ «Логос», 2009. – 166 с.

Сидоренко В. К. Основы научных исследований / В. К. Сидоренко, П. В. Дмитренко – К.: РННЦ «ДІНІТ», 2000. – 259 с.

Сисоєва С. О. Методологічні концепти освітології / С. О. Сисоєва // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наук. пр. / за матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с.

Сисоєва С. О. Освіта у сучасному світі / С. О. Сисоєва // Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / МОН України, НАПН України, ГУОН КМДА, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін. / За заг. ред. Огнев'юка В. О. [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, С. О. Сисоєва, Г.С. Лозко]. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – 192 с.

Сисоєва С. О. Освіта як об'єкт дослідження / С. О. Сисоєва // Шлях освіти: науково-методичний журнал. – К.: Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Асоціація працівників гімназій і ліцеїв України. – 2011. – № 2 – 48 с. – С. 5 – 11.

Сисоєва С. О., Кристопчук Т. С. Методологія науково-педагогічних досліджень:

підруч. для магістрів спец. «Педагогіка вищої школи» / С. О. Сисосва, Т. Є. Кристопчук; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. – Рівне: Волинські береги, 2013. – 359 с.

Сисосва С. О., Кристопчук Т. Є. Педагогічний експеримент у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти: навч. – метод. посіб. / С. О. Сисосва, Т. Є. Кристопчук. – Луцьк, ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 460 с.

Сисосва С. О., Соколова І. В. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження: наук. видання / С. О. Сисосва, І. В. Соколова / НАПН України. Інст-т педагогічної освіти і освіти дорослих, МОН. Маріупольський держ. Гуманітарний ун-т – Київ. Видавничий дім «ЕКМО», 2010. – 362 с.

Современное образование как открытая система: коллективная монография / под ред. Н. Г. Ничкало, Г. Н. Филонова, О. В. Суходольской-Кулешовой. – М.: Институт научной и педагогической информации РАО, издательство «ЮНИТИ-ДАНА», издательство «ЮРКОМПАНИ», 2012. – 576 с.

Шейко В. М., Кушнарченко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. Підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарченко. – К.: Знання-прес, 2002. – 295 с.

Lawrence. R. J. Housing and health: From interdisciplinary principles to transdisciplinary research and practice. *Futures*, 2004. – 36. – № 4. – P. 488–489.

M. de Mello. Transdisciplinarity : An Experience in Implementation [Електронний ресурс]. – Center for Transdisciplinary Education (CETRANS) . The School of the Future, University of São Paulo, October 23, 2001. – Режим доступу: <http://ciret-transdisciplinarity.org/bulletin/b16c12.php>

Remadier T. Transdisciplinarity and its challenges: The case of urban studies [Електронний ресурс] / T. Remadier. – *Futures*, 2004. – № 36. – P. 433 – 434. – Режим доступу: <http://transstudy.ru>

Додаткова література:

Гершунский Б. С. Философско-методологические основы образовательно-педагогической прогностики / Б. С. Гершунский // *Философия образования*. – М.: Московский психолого-социальный институт. Флинта, 1998. – 432 с.

Губерський Л. В. Сучасна філософія гуманітарного знання: парадигми і дискурси / Л. В. Губерський // *Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України)* / ред. колегія Сухомлинська О. В., Бех І. Д., Луговий В. І. – К.: Педагогічна думка, 2007. – Т. 4. Педагогіка і психологія вищої школи. – 439 с. – С. 128 – 142.

Енциклопедія освіти // Акад. пед. наук України; головний редактор В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму у контексті проблем освіти [Електронний ресурс] / В. Г. Кремень // *Електронне наукове видання матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. «Гуманізм та освіта» (11–13 червня 2006 р.)* / Міністерство освіти і науки України, Академія педагогічних наук України, Вінницький національний технічний університет, Університет Євле (Швеція). – Вінницький національний технічний університет (ВНТУ), 2006. – Режим доступу: <http://conf.vstu.vinnica.ua/humed/2006/txt/06kvkpo.php>.

Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В. Г. Кремень. – [2-е вид.]. – К.: Т-во «Знання» України, 2010. – 520 с. – С. 384 – 395.

Кремень В. Г. Якісна освіта і нові вимоги часу / В. Г. Кремень // Педагогічна і психологічна науки в Україні / відп. ред. О. В. Сухомлинська. – К.: Педагогічна думка, 2007. – Т. 1. Теорія та історія педагогіки. – С. 11 – 23.

Лебедев С. А. Философия науки: словарь основных терминов / С. А. Лебедев. – М. Академический Проект, 2004 – 320 с.

Меньшиков И. В. Содержание образования: самоорганизация междисциплинарности и проблема управления. [Электронный ресурс] / И. В. Меньшиков. – Режим доступа: <http://spkurdyumov.narod.ru/MenSan.htm>

Мокий В. Человечество является единым во Вселенной [Электронный ресурс] / В. Мокий / Интервью брал Р. Болатов // международный журнал культурно-деловой жизни «Золотая Площадь». – 2012. – июнь. – Режим доступа: http://anoitt.ru/about/argumenta_2012.php

Науково-дослідна робота в закладах освіти: Метод. посібник / Укл. Ю. О. Туранов, В. І. Уруський. – Тернопіль: Астон, 2001. – 138 с.

Новиков А. М. О структуре теории образования / А. М. Новиков // Педагогика. – 2005. – № 7. – С. 18 – 23.

Огнев'юк В. О. Філософія освіти та її місце в структурі наукових досліджень феномену освіти / В. О. Огнев'юк // Науково-методичний журнал «Шлях освіти». – 2009. – №4 (54). – С. 2 – 6.

Освітологія: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоева, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.

Саух П. Ю. Сучасна освіта: портрет без прикрас (між негативною креативністю ідей і українською вестернізацією) / П. Ю. Саух // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наук. пр./ за матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти». – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с. – С.62 –75.

Трансдисциплінарні дослідження [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://transstudy.ru/>

1st World Congress of Transdisciplinarity. Preamble. [Електронний ресурс] / Centre International de Recherches et Études Transdisciplinaires. – Convento da Arrábida, Portugal, 1994, November 2-6. – Режим доступу: <http://perso.club-internet.fr/nicol/ciret/english/charten.htm>

De Mello. M. (2001) The School of the Future, University of São Paulo, Center for Transdisciplinary Education (CETRANS).

Навчальне видання
(українською мовою)

Навчально-методичний
посібник

ОСВІТОЛОГІЯ: ФАХОВА ПІДГОТОВКА

За редакцією
доктора філософських наук,
професора, дійсного члена НАПН України
В. О. Огнев'юка

Літературне редагування:

С. О. Караман

О. В. Караман

Підписано до друку __.07.2014. Формат 64х90/16.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Гарнітура Times. Ум. друк. арк. 35,86.
Тираж 500 шт. Зам. № 101.

Друк: ТОВ «Видавниче Підприємство «Едельвейс»
Свідоцтво ДК №4249 від 29.12.2011
03170, м. Київ, вул. Зодчих, 74,
тел.: (044) 221-97-70.